Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

zbornik dokumenata 1944

INSTITUT ZA HISTORIJU RADNIČKOG POKRETA HRVATSKE

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

ZBORNIK DOKUMENATA 1944

(Od 10. svibnja do 31. prosinca)

ZAGREB 1975

GLAVNI REDAKTOR
DR HODIMIR SIROTKOVIĆ

REDAKTORI
SAVKA KALINIČ
LJILJANA MODRIĆ

U V O D

I

Deset godina nakon izdanja prvog sveska dokumenata ZAVNOH-a izlazi iz štampe treći svezak, koji obuhvaća razdoblje poslije Trećeg zasjedanja, tj. od 9. svibnja do kraja prosinca 1944. godine. Ovaj svezak obuhvaća ukupno 155 dokumenata, koji najvećim dijelom potječu od organa ZAVNOH-a. Četvrti, posljednji svezak obuhvatit će dokumente ZAVNOH-a nastale u 1945. godini, do saziva njegova Četvrtog zasjedanja u oslobođenom Zagrebu, dne 24. i 25. srpnja 1945. godine. ZAVNOH tada posebnim zakonom mijenja svoj naziv u Narodni sabor Hrvatske.

Četvrti svezak Zbornika sadržavat će u uvodu opširnu pravnopovijesnu studiju o konstituiranju ZAVNOH-a, njegovu političkom i normativnom djelovanju te državnopravnom značenju u povijesti naše revolucije. Izražavam nadu da će posljednji svezak našeg Zbornika ugledati knjižarske izloge za kraće razdoblje nego što su bila ona između izlaženja prvih triju svezaka. Time bi Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske u Zagrebu kao izdavač ovog Zbornika u cjelini ispunio preuzetu obavezu objavljivanja cjelokupne relevantne građe o radu vrhovnog predstavničkog tijela Hrvatske za vrijeme narodnooslobodilačkog rata.

U izboru dokumenata za ovaj Zbornik redakcija se našla pred izuzetno odgovornim zadatkom. Financijske mogućnosti izdavača točno su ograničile opseg ovoga sveska, a broj sačuvanih dokumenata iz toga razdoblja trostruko je veći od broja dokumenata koje možemo objaviti u ovom Zborniku. Zbog toga je redakcija morala utvrditi precizne kriterije na temelju kojih će izvršiti probir dokumenata.

Redakcija je smatrala da prvenstveno treba objaviti one dokumente koji prikazuju organizacioni razvitak ZAVNOH-a i ulogu njegovih organa u razvijanju gospodarskog, pravnog, prosvjetnog, kulturnog, socijalnog, zdravstvenog i drugih oblika života u oslobođenoj Hrvatskoj u drugoj polovini 1944. godine. Redakcija je morala, na žalost, isključiti iz ovog sveska Zbornika najveći dio mjesečnih izvještaja koje su pojedini odjeli redovito upućivali Predsjedništvu ZAVNOH-a, jer su ti izvještaji brojni i u pravilu vrlo opširni. Redakcija stoga unaprijed upozorava sve buduće istraživače specijaliziranih tema u vezi sa ZAVNOH-om, da će se u svom istraživačkom radu nužno morati orijentirati — uz dokumente objavljene u ovom Zborniku — i na dopunska arhivska istraživanja; bez proučavanja mjesečnih izvještaja odjela nemoguće je kontinuirano pratiti problematiku pojedinih grana društvenog

života oslobođene Hrvatske. Zbog istog razloga, štednje prostora, redakcija objavljuje samo tri izvještaja delegata pojedinih odjela ZAVNOH-a, koje oni podnose nakon obilaska terena. Redakcija je svjesna da mnogi od tih neobjavljenih izvještaja sadrže vrlo zanimljive i realne informacije o problemima društvenog života partizanske Hrvatske. Izostavljeni su također i svi akti lokalnih organa vlasti upućeni ZAVNOH-u, iako je međusobno dopisivanje u tom razdoblju bilo vrlo opsežno.

Zbog istog razloga redakcija je odlučila da u ovom Zborniku ne objavi materijale s Prvog kongresa kulturnih radnika koji je održan u Topuskom od 25. do 27. lipnja 1944. godine, jer su materijali s Kongresa dosta opširni (stenogram i referati sadrže 52 stranice teksta), a po svom sadržaju i ne spadaju u užu tematiku ovoga Zbornika. Osim toga, materijale s Kongresa kulturnih radnika objavio je već 1944. godine »Vjesnik«. Budući da se ove jeseni održava znanstveni skup o toj problematici, vjerojatno će ti materijali biti štampani u posebnoj knjizi.

I materijali s Prvog kongresa narodnih pravnika Hrvatske, koji je održan u Glini od 12. do 14. kolovoza 1944. godine, neće se moći objaviti u ovom Zborniku. Zapisnik i referati s toga Kongresa nalaze se u ostavštini pok. prof. Ferde ćulinovića, a koja trenutno nije dostupna javnosti. Budući da se ove jeseni priprema proslava tridesetogodišnjice toga Kongresa, to će se svi njegovi materijali objaviti'u posebnom, kritičkom izdanju, ako dotle budu dostupni javnosti.[1]

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a bio je u ovom razdoblju naročito aktivan i plodan u svöm normativnom djelovanju, pa stoga nije ' čudo da ovaj svezak Zbornika sadrži najviše njegovih dokumenata (ukupno 41). U toku lipnja 1944. Odjel pravosuđa šalje na teren važna Uputstva o matičnim knjigama i Uputstva o brakorazvodnim stvarima. Oba ova uputstva predstavljaju kamen temeljac u razvoju novog bračnog prava na oslobođenom području Hrvatske, usprkos svim kontroverzama i političkim suprotstavljanjima ovim aktima. Navedenim uputstvima bio je sankcioniran u Hrvatskoj fakultativni građanski brak i utvrđena nadležnost građanskih sudova za rješavanje brakorazvodnih sporova. Zbog političkog oportuniteta ovi propisi uvode izvjestan dualitet bračnog prava, jer je njima djelomično ostavljeno u važnosti i staro crkveno bračno pravo, ako su oba supružnika htjela to pravo i dalje priznavati. Ne §mije se, međutim, olako zaključiti da su ova Uputstva suviše olakšavala razvod braka. Suprotno... tome, u njima se na više mjesta upozoravaju. narodni; sudovi, da *u,* izuzetnim ratnim okolnostima ne smiju lakomisleno; i naprečac razrješavati postojeće bračne veze.

U toku studenoga 1944. Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a izdao je pet novih opširnih uputstava. To je, u prvom redu, Uputstvo o preuređenju sudova od 16. studenoga 1944, kojim se uspostavlja novo temeljno načelo, da se sudovi ubuduće organiziraju izvan NOO-a, kao samostalni organi narodne vlasti. Sudsku vlast na, oslobođenom području Hrvatske vrše tada slijedeći narodni sudovi: mjesni (općinski i gradski), kotarski, okružni i oblasni (ovi posljednji tek privremeno, jer je predviđeno njihovo ukidanje). Kao vrhovni sud partizanske Hrvatske, djeluje od početka srpnja 1944. godine Sud ZAVNOH-a. U ovom Zborniku objavljuju se dokumenti o početku djelovanja Suda ZAVNOH-a, a kao prilog tome objavljuje se i pet izabranih krivičnih presuda toga Suda.

i Svi-sudovi u Hrvatskoj sude u: pravilu kao zborni, u^vijeću od tri člana, U sudu stalno radi samo predsjednik suda, eventualno tajnik, te predsjednici vijeća, ako sud ima više vijeća. Ostali članovi suda, tzv. prisjednici, pozivaju

se : s vremena na vrijeme, pa se za svaki sud bira određeni broj prisjednika. Služba suca prisjednika je počasna i nju -može vršiti svaki punoljetni i neporočni građanin ili građanka. Suce bira narod ili narodno predstavništvo, a mogu biti opozvani prije roka ako njihov rad dođe u sukob s osnovnim načelima narodne vlasti i. zakonitosti sudovanja. Sudovanje je po ovim uputstvima dvostepeno, ali stranka ima pravo žalbe i na treći stepen, ako je drugi stepen preinačio odluku prvostepenog suda. Uputstva nastoje da postupak kod svih narodnih sudova bude brz i jednostavan, lišen nepotrebnih formalnosti. Sudski postupak, je u načelu javan,usmen i. neposredan, a njegov je osnovni cilj da sud nađe. rješenje koje odgovara osjećaju pravednosti, a. u skladu je s interesima NOB-a.

, U isto vrijeme objavio je Odjel pravosuđa i Uputstvo za rad sudova u krivičnim predmetima i o postupku sudova u tim predmetima. Ta dva uputstva predstavljaju najveće i najsistematskije zbirke iz oblasti krivičnog prava koje su objavljene za vrijeme rata na oslobođenom području. Osim navedenih triju uputstava, Odjel pravosuđa objavio je u isto vrijeme još dva uputstva: O postupanju sudova u građanskim parničnim stvarima i Uputstva o izvršenju. Sa ovih pet uputstava bila su razrađena temeljna načela novog civilnog sudstva u Hrvatskoj, kakve je i zahtijevala, pravna praksa toga vremena. Redakcija je, međutim, odlučila da ne objavljuje Uputstvo o postupanju sudova u građanskim parničnim stvarima, niti Uputstvo o izvršenju, jer se ti, relativno opširni propisi, gotovo u cjelini naslanjaju na norme predratnog jugoslavenskog zakonodavstva, pa prema tome ne donose ništa osobito karakteristično za novi, revolucionarni pravni sistem,, koji se razvijao u toku narodnooslobodilačke borbe.

S obzirom na to da su u čitavom tom razdoblju najviše normativnih i i direktivnih akata objavili odjeli ZAVNOH-a, u obliku uputa: i okružnica, postavlja se pitanje zbog čega je zatajila šira normativna djelatnost samog Predsjedništva ZAVNOH-a, Predsjedništvo je posebnom Odlukom Trećeg zasjedanja ZAVNOH-a u Topuskom postalo u međuzasjedanjima plenuma vrhovni zakonodavni organ, a također i vrhovna izvršna vlast, sve do imenovanja Narodne vlade Hrvatske.

Činjenica je da se Predsjedništvo u tom razdoblju prilično rijetko saslajalo. Zapravo, održane su samo četiri plenarne sjednice Predsjedništva: 18. svibnja. 18. lipnja, 25. kolovoza i 10. prosinca 1944. godine. A i na tim sjednicama doneseno je vrlo malo normativnih akata. Prema dotadašnjoj; već uhodanoj praksi, uže Predsjedništvo, odnosno samo Tajništvo s odjelima ZAVNOH-a, vršilo je i nadalje osnovnu normativnu i direktivnu djelatnost, prvenstveno uputama i okružnicama pojedinih odjela, jer su oni najbolje poznavali konkretne probleme resornih organa narodne vlasti na terenu. Odjeli su, prema zaključku druge sjednice Predsjedništva ZAVNOH-a od 18. lipnja 1944, morali svoje upute i sva načelna rješenja podnositi na mišljenje Zakonodavnoj komisiji, koja ih je onda, zajedno sa svojini primjedbama, slala na odobrenje Predsjedništvu. Kada je Predsjedništvo prihvatilo konkretne upute, one su objavljene kao akt konkretnog odjela ili kao odluka samoga Predsjedništva, ako se radilo o nekom važnijem pitanju. Znalo se ipak dogoditi da su odjeli slali pojedine svoje upute na teren na temelju same suglasnosti Zakonodavne komisije i usmenog odobrenja Tajništva, a bez formalnog odobrenja Predsjedništva. U posebnim slučajevima i samo Predsjedništvo davalo bi generalno ovlaštenje za izdavanje pojedinih uputa odjela. Ali je Predsjedništvo znalo naknadno i poništiti[1] pojedine objavljene upute ako je konstatiralo svoje neslaganja s njihovim sadržajem.

Takav se slučaj dogodio s već spomenutim Uputstvom o brakorazvodnim stvarima, koje je Predsjedništvo poništilo — zbog političkog oportuniteta — na svojoj trećoj sjednici, održanoj 25. kolovoza 1944. godine u Topuskom.

Zašto se održavala takva praksa u normativnoj djelatnosti organa ZAVNOH-a? Na to pitanje odgovara Odjel pravosuđa ovakvim obrazloženjem: Akti koje donosi Predsjedništvo kao zakonodavno tijelo imaju silu zakona, makar se i nazivali odlukom. Prema tome, oni imaju trajniji karakter i svi prigovori protiv ovakvih akata idu na teret vrhovnog zakonodavnog predstavništva Hrvatske. Nasuprot tome, upute koje donose pojedini odjeli imaju samo privremeni karakter. Njihova je svrha da osiguraju pravilno funkcioniranje resornih organa na terenu i da na popularan način objasne lokalnim organima i narodu temeljne propise. Upute koje objavljuju odjeli mogu se lako mijenjati, bez štete po ugled najviše narodne vlasti, kad god to zahtijevaju izmijenjene okolnosti (navodi iz spisa Odjela pravosuđa br. 1306 od 2. rujna 1944, AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944).

Eto, zbog tih, sasvim praktičnih razloga i Odjel pravosuđa kao i drugi odjeli ZAVNOH-a često direktno šalju na teren svoje upute i okružnice, a Predsjedništvo intervenira svojim odlukama tek u najvažnijim pitanjima društvenog života partizanske Hrvatske. Zbog toga ne stoji mišljenje, izraženo u literaturi, da upute pojedinih odjela ZAVNOH-a nemaju normativan, već samo direktivan i instruktivan značaj, ako ih Predsjedništvo ZAVNOH-a nije po propisanoj proceduri odobrilo. Ostaje, naime, činjenica da su se upute odjela smatrale na terenu obaveznim normama ponašanja i djelovanja, da su se one faktički primjenjivale i prema tome postale dijelom pravnog sistema nove države, sve dok nisu bile derogirane suprotnim odredbama istoga ili višeg organa narodne vlasti. Te su upute, uza sve eventualne nedostatke (rađene su na brzinu, u ratnim uvjetima), značajno obogatile naš pravni sistem, koji je, i pod teškim ratnim uvjetima, ipak efikasno djelovao, zahvaljujući dijelom i ovom opsežnom normativnom i instruktivnom djelovanju odjela ZAVNOH-a.

II

Vojno-političke prilike u kojima djeluju organi ZAVNOH-a u drugoj polovici 1944. godine karakteriziraju slijedeća značajna zbivanja. Nakon neuspjelog njemačkog desanta na Drvar, 25. svibnja, dolazi do pojačanih napada svih jedinica NOV i POJ na njemačke garnizone i uporišta. U početku lipnja zapadni saveznici zauzimaju Rim, pa su njemačke trupe prisiljene da odstupaju prema sjevernoj Italiji, na tzv. Gotsku liniju. Dne 6. lipnja 1944. anglo-američke trupe otvaraju konačno »drugi front« protiv Njemačke u Evropi, nakon uspješnog iskrcavanja u Normandiji. U roku od mjesec dana probijen je, gotovo po čitavoj dužini, atlantski bedem Hitlerove »evropske tvrđave«, a 25. kolovoza oslobođen je Pariz. U isto vrijeme sovjetske trupe počinju na čitavom frontu opću ofenzivu protiv Nijemaca. Dne 30. srpnja trupe maršala Konjeva stižu na Vislu; u toku kolovoza oslobađaju Besarabiju i Moldaviju, nakon čega slijedi vojna kapitulacija Finske, Rumunjske i Bugarske, a u Slovačkoj je dignut opći narodni ustanak protiv Nijemaca. Kao posljedica svih tih neuspjeha slijedi atentat (neuspjeli) na Hitlera, koji organizira dio njemačkog oficirskog kora, uvjeren da je rat za Njemačku nepovratno izgubljen.

Sredinom lipnja 1944. otok Vis postaje sjedište Centralnog komiteta KPJ, Vrhovnog štaba NOV i POJ, Predsjedništva AVNOJ-a i Nacionalnog komiteta.

Iz te utvrđene otočke baze organi narodnooslobodilačkog pokreta mogu lakše i efikasnije rukovoditi borbom naroda Jugoslavije i izgradnjom organa vlasti na cjelokupnom oslobođenom području. Na otoku Visu održan je sredinom lipnja i prvi sastanak između maršala Tita, predsjednika Nacionalnog komiteta, i dra Ivana šubašića, designiranog mandatara kraljevske emigrantske vlade u Londonu, šubašić nastoji, uz pomoć engleske i američke vlade, spasiti preostale pozicije jugoslavenske monarhije u inozemstvu i sačuvati izvjestan utjecaj na zbivanja u zemlji. Prvim sporazumom na Visu šubašićeva vlada prima obavezu da će biti sastavljena od demokratskih elemenata koji se nisu kompromitirali u borbi protiv narodnooslobodilačkog pokreta, da će priznati nacionalne i demokratske tekovine koje su narodi Jugoslavije izvojevali u trogodišnjoj borbi, da će osuditi izdajnike i uputiti poziv svim Jugoslavenima da ujedine svoje snage u zajednički front s Narodnooslobodilačkom vojskom, a da se pitanje kralja i monarhije neće pokretati do završetka rata.

U ljetu 1944. upravo s otoka Visa počinje snažna protunavala pomorskih i kopnenih jedinica NOVJ protiv njemačko-ustaških jedinica na otocima i u Dalmaciji. Ta protuofenziva uspješno je završena u jesen 1944. godine oslobođenjem kopnene Dalmacije i dalmatinskih otoka od neprijatelja. U isto vrijeme Vrhovni štab donosi odluku o poduzimanju ofenzive za oslobođenje Srbije. Dne 21. rujna potpisan je u Moskvi sporazum o zajedničkom djelovanju sovjetskih trupa i jedinica NOVJ na području Jugoslavije. Rezultat toga sporazuma bilo je i oslobođenje Beograda 20. listopada 1944. godine, čime je praktično oslobođena čitava Srbija, a malo zatim, polovicom studenoga, i čitava Makedonija. Svi vrhovni organi narodne vlasti nove Jugoslavije kreću tada u Beograd. U isto vrijeme vode se oštre borbe na teritoriju istočne i srednje Hrvatske — u Slavoniji, Podravini, u dijelu Like — pa je do kraja 1944. najveći dio tih područja oslobođen od neprijatelja.

Dne 2. studenoga sklopljen je u Beogradu drugi sporazum Tito-šubašić, kojim su postavljena načela na temelju kojih je trebalo organizirati privremenu jedinstvenu državnu vlast u oslobođenoj Jugoslaviji. Nacionalni komitet i emigrantska vlada sporazumjeli su se da Jugoslavija bude u vanjskim odnosima predstavljena u svom starom obliku, dok će formalnu kraljevsku vlast, umjesto kralja, vršiti kraljevsko namjesništvo od tri člana, koje će, doduše, imenovati bivši kralj, što će biti njegov posljednji vladarski čin, ali u sporazumu s predsjednikom Nacionalnog komiteta. Ovim sporazumom je, nadalje, zaključeno da se u najskorije vrijeme formira zajednička privremena vlada DFJ, koja će djelovati do saziva Ustavotvorne skupštine. Ovim drugim sporazumom Tito-šubašić Nacionalni komitet — oslonjen na jedinstvenost naših naroda i snagu NOV i POJ — prisiljava kraljevsku vladu i njene zapadne protektore da priznaju novo državnopravno stanje stvoreno u uvjetima narodnooslobodilačke borbe. Nacionalni komitet uspio je u ovim pregovorima prividnim ustupcima likvidirati dotadašnji dualitet u predstavljanju Jugoslavije u inozemstvu. Formalno diplomatsko priznanje, koje je zatim uslijedilo, donijelo je novoj Jugoslaviji više ekonomskih i političkih prednosti: uključenje u sistem pomoći po američkom Zakonu o zajmu i najmu, pomoć UNRRE, pravo na jugoslavensku imovinu u inozemstvu i drugo. U unutrašnjoj politici sporazum Tito-šubašić ubrzao je politički rasap reakcionarnih krugova, koji su se dotle nadali vojnoj intervenciji zapadnih saveznika na Balkanu; zajedno s njim ubrzao je i rasulo preostalih vojnih snaga kolaboracionista, posebno domobrana u Hrvatskoj i četnika u Srbiji.

Potkraj 1944. ZAVNOH se priprema da krene u Dalmaciju, gdje mu se, u oslobođenom Šibeniku, pružaju mnogo povoljniji uvjeti za rukovođenje poslovima narodne vlasti i za pripreme oko preuzimanja vlasti u novooslobođenim krajevima. Organizacija ZAVNOH-a u tom razdoblju počivala je na odlukama Trećeg zasjedanja ZAVNOH-a, posebno na odluci o ZAVNOH-u kao vrhovnom zakonodavnom i izvršnom predstavničkom tijelu i najvišem organu državne vlasti demokratske Hrvatske. ZAVNOH nakon Trećeg zasjedanja vrši vrhovnu zakonodavnu i izvršnu funkciju kao jedinstveni organ državne vlasti Hrvatske. Umjesto Izvršnog odbora formira se nakon Trećeg zasjedanja *Predsjedništvo* **ZAVNOH-a od 31 člana koje u međuzasjedanjima vrši zakonodavne funkcije umjesto plenuma. S obzirom na reprezentativnost i brojnost toga tijela, Predsjedništvo nije bilo baš lako sakupiti u plenarno zasjedanje, pa su njegove poslove dobrim dijelom otpravljali članovi užeg Predsjedništva, tj. sam predsjednik Vladimir Nazor s trojicom potpredsjednika (Franjom Gažijem, Andrijom Hebrangom i Radom Pribićevićem), te sa članovima Tajništva ZAVNOH-a, na čelu s tajnikom drom Pavlom Gregorićem.**

Sve do formalnog konstituiranja narodne vlade Hrvatske u Splitu, 14. travnja 1945, Predsjedništvo ZAVNOH-a, zajedno s resornim odjelima, preuzima na sebe i funkciju vrhovne *izvršne* **vlasti. Odjeini predstojnici djeluju kao** *stručni* **rukovodioci svojih odjela, a delegirani članovi Predsjedništva ZAVNOH-a vrše u svakom odjelu izvršno-političku funkciju i politički odgovaraju Predsjedništvu za rad odjela za,koji su bili zaduženi.**

Na temelju razloga objašnjenih u prvoj glavi Uvoda, odjeli ZAVNOH-a vršili su i u tom razdoblju najveći dio normativne i instruktivne djelatnosti ZAVNOH-a, upućujući svoje normativne akte na teren obično u obliku direktivnih pisama oblasnim i okružnim NOO-ima. Odmah nakon Trećeg zasjedanja broj odjela ZAVNOH-a povećan je od 6 na 12. Do toga je došlo prvenstveno zbog toga što se dotadašnji Ekonomski odjel reorganizirao u nekoliko samostalnih odjela. U toku rujna i listopada formiraju se u nekim odjelima i posebni odsjeci, pa se postepeno imenuju načelnici i šefovi tih novih organizacionih jedinica. Na četvrtoj sjednici Predsjedništva ZAVNOH-a, održanoj 10. prosinca 1944,, odlučeno je da se od tadašnjeg Odjela narodnog gospodarstva stvore novi odjeli —; za poljoprivredu, šumarstvo, obrt, trgovinu i industriju. Nakon tog datuma, u okviru izvršne vlasti ZAVNOH-a potkraj 1944. godine djeluju ovi odjeli ZAVNOH-a: 1. za unutrašnju upravu, 2. pravosuđe, 3. prosvjetu, 4. financije, 5. poljoprivredu, 6. šumarstvo, 7. trgovinu, obrt i industriju, 8. obnovu zemlje, 9 narodno zdravlje, 10, socijalnu politiku, 11. promet, 12. prehranu, 13. tehničke radove i 14. informacije. Takva resorna podjela i nazivi odjela ostaju sve do pete sjednice Predsjedništva, održane 29. siječnja 1945. godine, kada odjeli mijenjaju naziv u — povjereništva.

Nakon Trećeg zasjedanja organiziraju se pri Predsjedništvu ZAVNOH-a četiri važne komisije i jedan specijalni ured:

1) *Zakonodavna komisija* **bila je osnovana posebnom odlukom Trećeg zasjedanja. Predsjedništvo ZAVNOH-a, na svojoj prvoj sjednici od 18. svibnja 1944, imenovalo je ing. Nikolu Brozinu za prvog predsjednika, a među članovima komisije imenovani su i dr Ferdo Čulinović (tajnik) i dr Leo Geršković. Zakonodavna komisija imala je dužnost da pretresa nacrte pojedinih normativnih akata, koje su u najvećem broju podnosili pojedini odjeli ZAVNOH-a, i da o njima dade svoje mišljenje Predsjedništvu. Nakon što je glasanjem bila usvojena konačna redakcija dostavljenog prijedloga ili nacrta,**

predsjednik Komisije dostavljao je Predsjedništvu ZAVNOH-a na odobrenje originalan prijedlog usvojene redakcije, a prema potrebi slao je i obrazloženi izvještaj o usvojenim ispravcima i dopunama.

Zakonodavna komisija mogla je i sama izrađivati pojedine zakonske prijedloge — ili na inicijativu Predsjedništva ili pojedinih vijećnika ZAVNOH-a.

2) *Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača* **(skraćeno: Zemaljska komisija za ratne zločine) osnovana je odlukom Predsjedništva ZAVNOH-a od 18. svibnja. Na drugoj sjednici Predsjedništva od 18. lipnja imenovani su članovi Komisije, a 25. kolovoza donesene su upute o njenom radu. Svi ti dokumenti objavljuju se u ovom Zborniku.**

3) *Zemaljska vjerska komisija,* **osnovana je na prijedlog monsignora dra Svetozara Rittiga na trećoj sjednici Predsjedništva, održanoj 25. kolovoza, a s ciljem da razmatra odnose crkvenih zajednica i narodne vlasti.**

4) *Komisija za izradu prijedloga o uspostavljanju vlasti u novooslobođenim krajevima* **osnovana je na trećoj sjednici Predsjedništva ZAVNOH-a od 25. kolovoza, s ciljem da koordinira sve akcije organa ZAVNOH-a oko priprema za preuzimanje vlasti u novooslobođenim krajevima, posebno u velikim gradovima.**

5) *Statistički ured* **osnovan je na prvoj sjednici Predsjedništva, održanoj 18. svibnja 1944.**

Li ljetu 1944. ZAVNOH potiče i niz savjetovanja odnosno kongresa. U toku ljeta 1944. godine na oslobođenom području Hrvatske održavaju se kongresi zdravstvenih i kulturnih radnika, te pravnika, o čemu je prethodno bilo riječi.

Odmah nakon oslobođenja Beograda ZAVNOH upućuje — na zahtjev Nacionalnog komiteta — znatan broj svojih rukovodećih i stručnih kadrova u Beograd, radi popune važnijih službeničkih mjesta u središnjim ministarstvima provjerenim kadrovima iz pojedinih federalnih jedinica. Budući da je ZAVNOH u jesen 1944. raspolagao najbrojnijim stručnim kadrom, to nije čudno što je znatan broj odlučujućih kadrova u ministarstvima središnje vlade bio u to vrijeme preuzet iz kruga političkog rukovodstva i stručnog aparata ZAVNOH-a.

Tako Hrvatska do kraja 1944. godine ima već potpuno izgrađen aparat narodne vlasti, na ćelu sa ZAVNOH-om i njegovim Predsjedništvom kao vrhovnim zakonodavnim i izvršnim organom *državne* **vlasti Federalne Hrvatske. Tajništvo i 14 odjela, zajedno s komisijama Predsjedništva, predstavljali su jezgru buduće vlade Hrvatske, a Sud ZAVNOH-a, utemeljen 1944, djeluje kao njen prvi vrhovni sud. Tim putem, postepeno i sistematski, Hrvatska je uspjela, nekoliko mjeseci prije završetka rata, izgraditi i učvrstiti kompletnu organizaciju državne vlasti na cjelokupnom oslobođenom području.**

Najveći broj dokumenata objavljenih u ovom Zborniku potječe od odjela ZAVNOH-a, i to ukupno 126 dokumenata. Redoslijed odjela ZAVNOH-a prema broju objavljenih dokumenata je slijedeći: pravosuđe 41, narodno gospodarstvo 24, prosvjeta 16, unutrašnja uprava 13, informacije 11, financije 8, narodno zdravlje 3, socijalna politika 3, obnova 2, promet 2, tehnički radovi 2 i odjel za prehranu 1 objavljeni dokument.

Osim toga, u ovom Zborniku objavljeno je 14 dokumenata Predsjedništva ZAVNOH-a, 1 dokumenat Tajništva, 4 skupna izvještaja odjela, 5 dokumenata Komisije za ratne zločine i po 1 dokument Zakonodavne komisije i Komisije za novooslobođene krajeve.

III

Redakcija se u izradi trećeg sveska Zbornika dokumenata ZAVNOH-a rukovodila istim načelima koja su objašnjena u t. V i VI Uvoda drugog sveska ovog Zbornika, a koji je objavljen 1970. godine u izdanju Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske.

Zbornik donosi i čitav niz priloga, da se čitaocima olakša njegova upo-raba. U prilozima se daje kronologija važnijih vojno-političkih zbivanja u Hrvatskoj i oko nje u tom razdoblju, pregled svih organa ZAVNOH-a potkraj 1944. godine, kazala osobnih i geografskih imena, te opširno kazalo pred-metnih pojmova. Na kraju knjige u sadržaj su uključena i regesta svih objavljenih dokumenata.

IV

Ovaj svezak Zbornika pripremile su Savka Kalinić i Ljiljana Modrić, stručne suradnice Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske u Zagre-bu, pod rukovodstvom Hodimira Sirotkovića, profesora Pravnog fakulteta u Zagrebu, kao glavnog redaktora Zbornika.

Pojedini članovi redakcije pripremili su i stručno obradili ove materijale:

1. Savka Kalinić — dokumente nastale u svibnju, lipnju, rujnu i listopadu 1944. godine.

2. Ljiljana Modrić — dokumente nastale u srpnju i kolovozu, studenom i prosincu 1944. godine.

3. Hodimir Sirotković — sve dokumente Odjela pravosuđa ZAVNOH-a. On je također napisao Uvod i Kronologiju događaja te sastavio pregled organa ZAVNOH-a koji djeluju potkraj 1944. godine.

Članovi redakcije Kalinić, Modrić i Sirotković izradili su i odgovarajuće dijelove stručnih kazala.

Marijan Rastić, direktor Arhiva grada Zagreba, sudjelovao je u izboru dokumenata ovoga Zbornika.

HODIMIR SIROTKOVIĆ

TUMAČ SKRAĆENICA

AFZ	— Antifašistička fronta žena
ASNOS	— Antifašistička skupština narodnog oslobođenja Srbije
AVNOJ	— Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije
CK KPH	— Centralni komitet Komunističke partije Hrvatske
GO USAOH	— Glavni odbor Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Hrvatske
GŠ	— Glavni štab
GŠ NOV i POH	— Glavni štab Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske
HSS	— Hrvatska seljačka stranka
IO HSS	— Izvršni odbor Hrvatske seljačke stranke
IO ZAVNOH	— Izvršni odbor Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske
JNOF	— Jedinstvena narodnooslobodilačka fronta
KNOO	— Kotarski narodnooslobodilački odbor
KP	— Komunistička partija
KPH	— Komunistička partija Hrvatske
KUO	— Kulturno-umjetnički odbor
NDH	— Nezavisna država Hrvatska
NKOJ	— Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije
NOB	— Narodnooslobodilačka borba
NOF	— Narodnooslobodilački fond
NOF	— Narodnooslobodilačka fronta
NOO	— Narodnooslobodilački odbor
NOP	— Narodnooslobodilački pokret
NOV	— Narodnooslobodilačka vojska
NOV i POJ	— Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije
ONOO	— Okružni narodnooslobodilački odbor
OZNA	— Odjeljenje zaštite naroda

PK SKOJ a	**— Pokrajinski komitet Saveza komunističke omladine Jugoslavije**
sNos	**— Slovenski narodnoosvobodilni svet**
TAH	**— Telegrafska agencija Hrvatske**
TANJUG	**— Telegrafska agencija nove Jugoslavije**
Vs	**— Vrhovni štab**
ZAVNOBiH	**— Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine**
ZAVNOH	**— Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske**
Zgb	**— Zagreb**
AH Zgb	**— Arhiv Hrvatske Zagreb**
IHRPH Zgb	**— Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske Zagreb**
EO	**— Ekonomski odjel**
MP	**— Mjesto pečata**
OP	**— Odjel pravosuđa**

DOKUMENTI

1

1944, svibanj 11.

Odjel za sudstvo ZAVNOH-a dostavlja svim oblasnim i okružnim NOO-ima okružnicu o sporovima oko vlasništva stoke

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odio za sudstvo
Broj: S.O. 210 od 11. V. 1944.

Predmet: sporovi oko stoke. **Okružnica br.9**

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima
(sudski odio)

Povodom postavljenog pitanja jednog narodnog okružnog suda o postupku sudova kod sporova oko vlasništva stoke dane na prehranu itd, dostavlja se slijedeće objašnjenje:

Ako su naše vlasti u prvim godinama rata uslijed nestašice stočne hrane ili drugih razloga iz javnih interesa jednom građaninu oduzele stoku i predale drugome na upotrebu i koristovanje, pa sada raniji vlasnik te stoke traži da mu se ona [kao] vlasniku vrati, u tim će slučajevima narodni sudovi takve zahtjeve za sada odbijati, upućujući stranke na sadašnje ratno stanje, jer još uvijek traju oni isti uvjeti i okolnosti, koje su naše vlasti tokom 1942 i kasnije prinuđivale na takvu razdiobu stoke. Pri tome će sudovi ipak uzimati u obzir sadašnje imovinsko stanje stranaka i donositi riješenje prema njihovoj stvarnoj potrebi, pa se od gornjega načela može i odustati, ako je tužitelj (onaj koji kao raniji vlasnik traži od suda da mu se sada vrati oduzeta stoka) siromašniji i daleko potrebniji od onoga, koji je ranije kao siromašan primio stoku na upotrebu i koristovanje. Prema tome sudovi će određivati vraćanje stoke ranijim vlasnicima samo u slučajevima, kada je ustanovljeno, da ta stoka neophodno treba tužitelju (onome, koji je i ranije bio vlasnik te stoke) a tuženi (koji je tu stoku dobio kao siromašniji) tu stoku više ne treba ili je ne treba onako neophodno kako je to ranije trebao. Sudovi će i u ovim slučajevima uvijek nastojati da zaštite ekonomski slabijega, pa će prema tome i postupati. Ovaj stav naših vlasti prema tome pitanju treba narodu objasnit na masovnim sastancima. Potrebno je izvjestiti ovaj odio kako se narod kod tog objašnjenja držao prema ovom stavu i načinu riješenja ovog spornog pitanja. Izvjestite podrobno tumačenje i mišljenje naroda, bez obzira na to, da li je ono u skladu ili u protivnosti s izloženim mišljenjem ovog Odjela.

Isto tako postupajte u svim sličnim pitanjima, kako bi ovaj odio mogao uvijek znati pravo mišljenje i shvaćanje naroda, te prema tome urediti svoj daljnji postupak i odluke.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Čulinović,[1] v. r.

M. P.

Prijepis, pisan mašinom, latinicom. IHRPH Zgb, ONOO Moslavina — 1944. Na kraju teksta u lijevom kutu dopisano je: Za tačnost prepisa jamči za Okružni NOO Moslavinu, U. S. odjel, 14. VII 1944.

1 Ferdo.

2

1944, svibanj 12.

Odjel za sudstvo ZAVNOH-a dostavlja Okružnom NOO-u za Krapinu upute o postupku narodnih sudova i traži popis pravnika koji bi prisustvovali kongresu pravnika antifašista Hrvatske

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odio za sudstvo
S.O. broj/44. od 12. V. 1941.

Predmet: Uputstva za postupak sudova, dostavljaju se.

Okružnom NOO-u Krapina
(Za Sudski od.)

Pozivom na Vaš broj 310/44 od 7. marta 1944. dostavljaju vam se »Uputstva o postupku narodnih sudova«[1] na daljnji postupak i rad. Upoznajte s njima i sve područne vam NOO-e i nastojte da se prema tome uredi sudstvo na čitavom vašem području, gdje je god to moguće.

Izvjestite sve pravnike s vašeg područja da je Kongres pravnika antifašista Hrvatske[2] odložen za 30 lipnja 1944. godine, te nam dostavite popis svih onih pravnika, koji žele da na kongresu prisustvuju.

Izvještavajte nas o svim svojim radovima i odlukama, koje dostavljajte ovamo u prepisu radi uvida. To isto zatražite i od područnih vam NOO-a. Samo je na taj način za sada moguće pratiti rad naših sudova.

S narednim izvještajima dostavite i popis svih članova naših narodnih sudova na vašem području.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

za Odio za sudstvo; u. z.
Čulinović[3] [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH — 1944.

1 Od 22. prosinca 1943. Vidi »ZAVNOH — zbornik dokumenata 1943«, IHRPH Zagreb, 1964, dok. br. 190, str. 610—620. U daljnjem tekstu »ZAVNOH 1943« — 2 Kongres se prema prvobitnoj namjeri IO ZAVNOH-a trebao održati sredinom svibnja 1944. u sjedištu ZAVNOH-a, ali je zbog ratnih prilika bio više puta odgođen. Održan je od 12. do 14. kolovoza 1944. u Glini. Opširno o kongresu: F. Čulinović, »Prvi kongres pravnika u Narodnoj Republici Hrvatskoj«, Zbornik Historijskog instituta JAZU, vol. 4/1961, str. 173—256. H. Sirotković objavio je potkraj 1974. »Spomenicu prvog kongresa pravnika antifašista Hrvatske« sa svim relevantnim materijalima kongresa u Glini. — 3 Ferdo.

3

1944, svibanj 12.

Izvještaj Ive Supeka Prosvjetnom odjelu ZAVNOH-a o radu tečaja za opće obrazovanje Narodnog univerziteta

NARODNI UNIVERZITET
PROSVJETNOG ODJELA ZAVNOH-a

Tečaj za opće obrazovanje[1]
Dne 12. V. 1944.

Prosvjetnom odjelu ZAVNOH-a.
Izvještaj o dosadašnjem radu

S predavanjima iz pravopisa, književnosti, matematike i zemljopisa smo počeli 27. IV., a potpuni program je započet 2. V. Od toga dana pa do danas 12. V. tekla je nastava planski. Predavanje iz pravopisa i književnosti preuzeo je drug Mišić.[2] On je do sada na temelju pristupačnih djela omogućio kursistima donekle uvid u literaturu, a započeo je i s redovitom nastavom iz pravopisa. Od umjetničkih djela bila su uzeta u obzir prvenstveno pjesme iz NOB, Mati od Gorkoga i Koriolan od Shakespearea. Potonje je djelo trebalo pored uvođenja u dramu osvjetliti i političke prilike u starom Rimu. Započevši najprimitivnijim oblikom ljudskog društva drugarica Zdenka Munk je kursiste dovela sve do propasti ropskog sistema. U zemljopisu se s programom otišlo znatno naprijed, uzelo matematsku geografiju, kontinente, Sredozemlje i primitivne narode. U prirodnim naukama se dosada uzeo razvoj čovjeka, a poslije toga se odmah prešlo na statiku (poluge, koloturi, dizalice, strojevi općenito, rad) i završilo je. Statiku je predavao drug Supek,[3] dok je dalje predavanja nastavio drug Grdenić[4] s dva predavanja iz hernije. Novo je da smo odmah započeli s biologijom, te je drug Lovrić[5] održao dva predavanja iz razvoja zemlje, a kao uvod u razvoj živih bića predavao je anatomiju čovjeka dosada u dva sata. U matematici se došlo do dijeljenja cijelih brojeva s višeznamenkastim cijelim brojevima, a uzete su i površine pravokutnika i trokuta. Iz priloženog dnevnog reda i rasporeda sati dobiva se uvid u naš dnevni i tjedni rad.

Kursisti su ovaj puta prilično izjednačeni, te se rad s njima mnogo harmoničnije odvija. S programom se ide nešto laganije negoli u prethodnom kursu, i kursisti ga mogu lijepo pratiti. Nadamo se i ovaj puta dobrom uspjehu.

1 Ovo je drugi tečaj za opće obrazovanje, a počeo je 27. travnja 1944 — **2** Josip — **3** Ivo — **4** Drago — **5**Mihovil.

Da se međusobno uskladi rad nastavnika, a pripomogne i njihovoj daljoj izobrazbi, nastavnici obvezatno međusobno posjećuju predavanja i rade zajednički za sada na proučavanju političke ekonomije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Upravitelj kursa:
Supek [v. r.]

3 priloga[6]: 1. satnica, 2. dnevni red, 3. popis kursista.

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH — 1944.

(> Ove priloge redakcija nije mogla pronaći.

4

1944, svibanj 13.

Pismo Ekonomskog odjela ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o potrebi razmjene iskustava u veterinarskoj službi, osobito o upotrebi bilja i biljnih pripravaka potrebnih za liječenje u veterinarskoj medicini zbog pomanjkanja lijekova

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Ekonomski odjel
Broj: 1310
Dne 13. V. 1944.

Okružnom (Oblasnom) NOO-u Čazma[1]

Poznato nam je, da su mnogi veterinari u ovoj nametnutoj nam nestašici lijekova i pomagala hvalevrijedno našli mnogo puta načina i puteva, da se stara prokušana sredstva, postupke i potrebštine zamjene kadkada vrlo dobrim nadomjescima. Znamo, da ovakvih nadomjestaka imade u terapiji rana, kožnih oboljenja, probavnih smetnji, porođajnih neprilika, u kirurškim potrebštinama i si.

Kako ne možemo predvidjeti, kad će se ovo stanje popraviti, poželjno je, da sve drugove veterinare upoznamo s iskustvima pojedinaca. Stoga svima veterinarima neka NOO-i dadu u zadatak, da nam saopće sva iskustva stečena u ovome pogledu. U svome odgovoru potrebno je, da veterinar svoja iskustva tako izloži da budu posve jasna, da se drugi bez teškoća mogu njima poslužiti, a dobro je navesti i broj slučajeva u kojima su primjenjena i s kakvim uspjehom. Osobito nas interesuje primjena sredstava, koja se svagdje dobivaju, odnosno ima ih na našem teritoriju, kao i upotreba bilja i biljnih pripravaka.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.s

Za Ekonomski odjel:
Ing. Rapajić[2] [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
1HRPH Zgb, ONOO Čazma — 1944.
Na poleđini dokumenta dopisan je tintom koncept dopisa kotarskim NOO-ima, kojim se traži odgovor na prednje traženje ZAVNOH-a.

1 Riječ Čazma dopisana je tintom — 2 Nikica — 3 Okrugli pečat: Zemaljsko

5

1944, svibanj 18.

Zapisnik s prve sjednice Predsjedništva ZAVNOH-a

ZAPISNIK

I. sjednice Predsjedništva ZAVNOH-a

Prisutni: Frol,[1] Gaži,[2] Gregorić,[3] Gržetić,[4] Hebrang,[5] Koharević,[6] Magovac,[7] Mandić,[8] Nazor,[9] Mrazović,[10] Opačić,[11] Pejinović,[12] Pribičević,[13] Radauš,[14] Ritig,[15] Stilinović,[16] Sremec,[17] škare,[18] Vrkljan,[19] Žigić.[20]

Dnevni red:

1.— Poslovnik Predsjedništva
2.— raspodjela članova Predsjedništva po odjelima
3.— imenovanje Zakonodavne komisije
4.— proglas Predsjedništva
5.— administrativna podjela zemlje
6.— odluka o formiranju Statističkog ureda pri Predsjedništvu
7.— razno

Na sjednici zaključeno je po:

1.— da se zaduže drugovi Frol, Pribičević i Gregorić da izrade Poslovnik Predsjedništva

2.— zaključeno je, da članovi Predsjedništva prime rukovodstvo po odjelima ZAVNOH-a kako slijedi:

1.— Odjel unutarnje uprave: Krajačić Ivan
2.— Odjel pravosuđa: Vrkljan Ante
3.— Odjel narodne prosvjete: Škare Stanko
4.— Odjel financija: Brkić Duško
5.— Odjel narodnog gospodarstva: Gaži Franjo
6.— Odjel prometa: Mrazović-Cofek Karlo (preuzima privremeno)
7.— Odjel obnove zemlje: ćanica-Opačić Stanko
8.— Odjel socijalne politike: Počuča Mile
9.— Odjel narodnog zdravlja: Koharević dr. Aleksandar
10.— Odjel tehničkih radova: Brozina ing. Nikola
11.— Odjel prehrane: Brkić Duško (privremeno)
12.— Odjel informacija: Mrazović-Cofek Karlo

1 Frane — 2 Franjo — 3 Pavle — 4 Maca — 5 Andrija — 6 Aleksandar Koharović — 7 Božidar — 8 Antun — 9 Vladimir — 10 Karlo — 11 Stanko, Ćanica — 12 Kata Pejnović — 13 Rade Pribičević — 14 Vanja — 15 Svetozar Rittig — 16 Marijan — **17** Zlatan — **18** Stanko — **19** Ante — **20** Rade,

Drug Frol predlaže, da se svi članovi Predsjedništva koji se ne nalaze u sjedištu Predsjedništva ZAVNOH-a pozovu da nastupe dužnost.

3.— Zaključuje se da za predsjednika Zakonodavne komisije bude imenovan ing. Brozina Nikola, a za članove: Culmović dr. Ferdo, Iveković dr. Mladen, Geršković dr. Leo, Zlatarić Branko, škare Stanko i ćanica-Opačić Stanko.

4.— Zaključeno je da PROGLAS Predsjedništva povodom zaključaka III. zasjedanja ZAVNOH-a izrade drugovi: Vrkljan, Mrazović i Ćanica.

5.— Zaključuje se da se zaduži Upravni Odjel sa izradom elaborata o administrativnoj podjeli zemlje.

6.— Riješeno je da se donese odluka o formiranju Statističkog ureda pri Predsjedništvu ZAVNOH-a.

7.— Predsjednik predlaže da se izaberu tri člana, koji će rješavati sve žalbe na odluke okružnih i oblasnih sudova. Zaključuje se da ta tri člana budu drugovi: Ante Vrkljan, Mandić dr. Ante i Brkić Duško, a zamjenik Škare Stanko,___

Dr. Mandić moli da ga se ne izabere za tu dužnost, ali se njegov prijedlog jednoglasno odbija.

Drug Hebrang predlaže da se povjerenici koji su zaduženi sa radom pojedinih odjela obavežu da vode interes za rad odjela, da pronađu sve manjke u odjelima i njihove manjke u radu, te da na slijedećoj sjednici izvijeste o svemu Predsjedništvo. Isto tako treba da povjerenici vode računa o novim licima, kojima treba pojedine odjele nadopuniti. Prijedlog druga Hebranga prima se jednoglasno.

Drug Ćanica govori o tome kako treba odrediti kompetencije pojedinih odjela. Zaključeno je da se članovi Predsjedništva koji vode pojedine odjele sastanu sa odjelnim predstojnicima i da na osnovu izvještaja i diskusije riješe pitanje kompetencije pojedinih odjela.

Zaključuje se da tajnik vodi brigu o tome da se za Statistički ured kod Predsjedništva nađe stručni personal.

Poslije toga sjednica Predsjedništva je zaključena.

Topusko 18. svibnja 1944.

Tajnik:
Gregorić [v. r.]

M. P.[21]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

21 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Pretsjedništvo,

1944, svibanj 18.

Odluka Predsjedništva ZAVNOH-a o imenovanju članova Zakonodavne komisije pri Predsjedništvu ZAVNOH-a

ZAKONODAVNA KOMISIJA PRI PREDSJEDNIŠTVU
ZEMALJSKOG ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Na osnovu čl. 2. Odluke o osnivanju Zakonodavne komisije pri Predsjedništvu Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske na svojoj sjednici od 18. svibnja 1944. godine Predsjedništvo Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske donijelo je ovu

O D L U K U

Član 1.

U Zakonodavnu komisiju pri Predsjedništvu Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske na temelju čl. 2. Odluke o osnivanju Zakonodavne komisije pri Predsjedništvu Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske određuju se:

za predsjednika:

BROZINA ING. NIKOLA, vijećnik AVNOJ-a i ZAVNOH-a, član Izvršnog odbora HSS,

za članove:

ČULINOVIĆ DR. FERDO, vijećnik ZAVNOH-a, predsjednik okružnog suda i pravni pisac iz Gospića,

GERŠKOVIĆ DR. LEON, odvjetnik iz Zagreba,

IVEKOVIĆ DR. MLADEN, vijećnik AVNOJ-a i ZAVNOH-a,

OPAČIĆ-ĆANICA STANKO, pukovnik NOV, član Predsjedništva AVNOJ-a i ZAVNOH-a,

ŠKARE STANKO, seljak i seljački pisac iz Bijorine (Dalmacija), vijećnik AVNOJ-a i član Predsjedništva ZAVNOH-a,

ZLATARIĆ BRANKO, priv. namještenik iz Zagreba, vijećnik AVNOJ-a i ZAVNOH-a,

član 2.

Ova Odluka stupa odmah na snagu.

PREDSJEDNIŠTVO
ZEMALJSKOG ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Tajnik:
Dr. Pavle Gregorić [v. r.]

Predsjednik:
Vlađ. Nazor [v. r.]

18. V. 1944.

M. P.i

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

1 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Pretsjedništvo,

7

1944, svibanj 18.

Odluka Predsjedništva ZAVNOH-a o osnivanju Statističkog ureda

Na osnovu člana 4. Odluke o Zemaljskom Antifašističkom Vijeću Narodnog Oslobođenja Hrvatske kao vrhovnom zakonodavnom i izvršnom pretstavničkom tijelu i najvišem organu državne vlasti demokratske Hrvatske donijelo je Predsjedništvo ZAVNOH-a na svojoj sjednici od 18. svibnja 1944. ovu

ODLUKU
O OSNIVANJU STATISTIČKOG UREDA KOD PREDSJEDNIŠTVA ZAVNOH-a

Član 1.

Kod Predsjedništva ZAVNOH-a osniva se Statistički ured, koji radi po uputama i pod nadzorom tajnika ZAVNOH-a. Predstojnika ureda imenuje Predsjedništvo.

član 2.

Statistički ured Predsjedništva sabire statističke podatke i izrađuje statističke preglede kako opće naravi tako i za pojedine odjele ZAVNOH-a.

Član 3.

Radi pravilnijeg sabiranja statističkih podataka mogu se osnivati Statistički uredi i kod Pokrajinskih, Oblasnih i Okružnih Narodno-oslobodilačkih odbora. Ovi će statistički uredi raditi po uputama Statističkog ureda Predsjedništva.

član 4.

Ova Odluka stupa odmah na snagu.

PREDSJEDNIŠTVO
ZEMALJSKOG ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Tajnik: Predsjednik:
Dr. Pavle Gregorić [v. r.] *Vlad. Nazor* [v.r.]

M. P.»

18. V. 1944.

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

1 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Pretsjedništvo,

8

1944, svibanj 18.

Odluka Predsjedništva ZAVNOH-a o osnivanju Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača

ZEMALJSKA KOMISIJA ZA RATNE ZLOČINE

Na osnovu stava 2. čl. 4. i čl. 11. Odluke o Zemaljskom Antifašističkom Vijeću Narodnog Oslobođenja Hrvatske kao vrhovnom zakonodavnom i izvršnom narodnom pretstavničkom tijelu i najvišem organu državne vlasti demokratske Hrvatske od 9. svibnja 1944., a prema čl. 10. Odluke Predsjedništva Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije o »obrazovanju državne komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača« od 30. studenog 1943. god. Predsjedništvo Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske na svojoj sjednici od 18. svibnja 1944. donijelo je slijedeću

O D L U K U

Član 1.

Ustanovljuje se *Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača.*

Clan 2.

Zadaća je ove Komisije da ustanovi i izvidi, te privede kazni sve krivce za ratne zločine, koje su na području Hrvatske za vrijeme neprijateljske invazije tokom oslobodilačkog rata na bilo koji način počinili okupatori ili njihovi pomagači protiv osnovnih interesa naroda.

Clan 3.

Ratni zločin u smislu ove Odluke počinja:

1.— tko je u vrijeme neprijateljske okupacije u Jugoslaviji, na području Hrvatske, bilo kao pripadnik okupatorske vojske, ili po okupatoru ustanovljene vlasti tzv. NDH ili ustanove, bilo kao njihov pomagač radeći za neprijatelja protiv vlastitog naroda na bilo koji način radi progona naroda Hrvatske, bilo to putem suda ili drugih vlasti i ustanova, bilo mimo toga naređivao ili i sam izvršavao masovna ili pojedinačna umorstva, paleže, pljačkanje, zlostavljanje, svakovrsno mučenje, progone, protjerivanje i raseljavanje stanovništva neprijateljski raspoloženog prema okupatoru ili njiho-

 vim pomagačima.

2.— tko je u isto vrijeme predvodio ili bilo kako učestvovao, olakšavao ili pomagao pljačkaške i razbojničke organizirane pohode okupatora protiv stanovništva neprijateljski raspoloženog prema okupatoru ili njihovim pomagačima, bez obzira na to da li je tom prilikom izvršeno koje umorstvo, pljačka i rušenje naselja ili pojedinih kuća ili je takav pohod suzbijen ili onemogućen silom Narodno-oslobodilačke vojske ili drugim kojim načinom,

3.— koji je u isto vrijeme bilo na koji način prinuđavao, pozivao ili primamljivao narod da stupi u vojsku ili oružane formacije okupatora ili njihovih pomagača, sileći ga da ratuje protiv vlastitog naroda ili savezničke vojske, a naročito onaj, koji je to činio poslije poziva Nacionalnog Komiteta Oslobođenja Jugoslavije za prelaz u redove Narodno-oslobodilačke Vojske i dalje ostao u takvoj službi kod okupatora i njihovih pomagača, predvodeći bojne pohode protiv Narodno-oslobodilačke vojske ili savezničke vojske,

4.— koji je u isto vrijeme na bilo koji način prinuđavao ili pozivao narod da okupatoru ili njegovim pomagačima dade sredstva za njihove bojne pohode protiv Narodno-oslobodilačke vojske ili saveznika, a naročito onaj, koji je bez osobite opasnosti po sebe i svoje ili i dobrovoljno neprijatelju stavio na raspoloženje ili preuredio svoja industrijska i druga postrojenja za ratne svrhe u korist okupatora i njihovih pomagača,

5.— koji je u isto vrijeme bilo kao pripadnik okupatorske vojske ili oružanih formacija njihovih pomagača ili izvan toga prikupljao podatke štetne po interese narodne obrane, naročito koji je vršio uhodarstvo u korist neprijatelja, služio kao vodič ili pro kazivač nastambi i boravišta pripadnika Narodno-oslobodilačke vojske ili vlasti ili pojedinih njihovih pripadnika,

6.— koji je u isto vrijeme radeći za neprijatelja vršio agitaciju ili propagandu riječju, djelom ili pismom, naročito književnošću i umjetnošću ili zloupotrebljujući nauku izobličavajući objektivne činjenice u prilog neprijatelja,

7.— koji je u isto vrijeme radeći za neprijatelja na bilo koji način raspirivao nacionalnu, vjersku ili rasnu mržnju,

8.— koji je u isto vrijeme radeći za neprijatelja, na bilo koji način drugoga prinuđivao da što učini ili propusti na svoju štetu ili protiv interesa Narodno-oslobodilačkog pokreta, kao i onaj koji je drugoga prinuđivao da protiv svoje volje pređe u drugu vjeru ili da se protiv svoje volje razvede sa svojim bračnim drugom,

9.— koji je u isto vrijeme izvršio bilo koje prednje djelo u inozemstvu, naročito onaj, koji je u inozemstvu ili u Hrvatskoj vrbovao i u inozemstvo otpremao radnike radi pojačanja neprijateljske ratne proizvodnje,

10.— koji je u isto vrijeme i na bilo koji način s neprijateljem stajao u odnosima, koji su grubo kaljali čast i moralne osjećaje naroda.

Zločin protiv interesa naroda opisan u ovom članu kažnjava se smrću, a samo u slučajevima vrijednim naročitog obzira prinudnim radom i gubitkom građanskih prava, proglašenjem za neprijatelja naroda, te konfiskacijom imovine.

Clan 4.

Radi utvrđivanja odgovornosti za ova djela Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača na području Hrvatske ovlaštena je da poduzme sve radnje, kojima je cilj ustanovljenje i sačuvanje tragova i dokaza za počinjeno ili pokušano djelo, pa radi toga može ili sama

ili po delegiranom kojem narodnom sudu provesti sve istražne radnje koje su za to potrebne. Sve državne vlasti dužne su izvršavati naloge i traženja Zemaljske komisije.

Suđenje po ovim djelima može provesti bilo sama Zemaljska komisija bilo delegirati za to narodni okružni sud iz mjesta počinjenja. Ako glavnu raspravu provodi sama Zemaljska komisija tada raspravlja u vijeću od 5 članova, a jedan njezin član obavlja dužnosti Državnog tužitelja.

Odluke Zemaljske komisije kao sudskog vijeća su konačne i izvršne, dok protiv odluka narodnog okružnog suda u ovim stvarima žalba ide Zemaljskoj komisiji za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača.

Postupak se vodi prema »Uputstvima o postupku pred narodnim sudovima« -[1]

Glavnu raspravu treba po pravilu održati u mjestu gdje je djelo počinjeno ili pokušano.

Izvršenje presude naređuje pretsjednik Zemaljske komisije. Pravomoćnu presudu treba s razlozima objaviti.

Clan 5.

Predsjednika i članove Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača imenuje Predsjedništvo Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske.

Član 6.

Ova Odluka stupa odmah na snagu.

PREDSJEDNIŠTVO
ZEMALJSKOG ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Tajnik: Predsjednik:

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

1 Vidi »ZAVNOH 1943«, dok. br. 190, str. 610—620.

9

1944, svibanj 21.

Okružnica Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o načinu saobraćanja pojedinaca i nižih NOO-a s ovim Odjelom

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odio za pravosuđe
Broj: 467/44. od 21. V. 1944.

Predmet: Saobraćaj sa ovim odjelom. **Okružnica broj 10**

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

Događa se da se ovom odjelu obraćaju neposredno pojedinci pripadnici Narodno-oslobodilačkog Pokreta ili niži NOO-i, mimoilazeći više NOO-e.

Kako je naša državna vlast organizirana kao međusobno povezani niz pojedinih državnih ustanova od kojih su nadređene vlasti pozvane da vrše nadzor nad radom nižih državnih vlasti, tj. NOO-a, pa je potrebno da nadređeni NOO-i dobiju uvid u sve poslove podređenih nižih NOO-a, to je jasno da se ne može mimoilaziti nadređene NOO-e i neposredno se obraćati ovom odjelu. Ovome se odjelu mogu neposredno obraćati pojedinci i niži NOO-i samo u slučajevima gdje treba hitno riješiti koji predmet, pa se ne može radi gubitka vremena i neodloživosti stvari takav podnesak slati od toga nižeg NOO-a preko viših NOO-a ovom odjelu. U svim ostalim slučajevima neka se molbe i prijedlozi ovom odjelu dostavljaju preko svojih viših NOO-a, koji su dužni slati i sve izvještaje, mišljenja o toj stvari itd.

Ovu okružnicu ne treba shvatiti kruto i na taj način onemogućavati brzo rješavanje stvari te odugovlačiti postupak dugotrajnim otpremanjem spisa preko viših NOO-a.

Ako je stvar važna i osobito žurna, mogu i pojedini pripadnici NOP-a ili općinski NOO-i dostaviti svoje predloge ovom odjelu neposredno, ali je dužan da o važnoj stvari koja se neposredno šalje obavijesti svoj viši NOO.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

u. z. [Potpis nečitljiv][1]

M. P.2

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

1 Redakcija nije mogla ustanoviti tko je potpisao ovaj dokument — **2** Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske.

10

1944, svibanj 21.

Okružnica Odjela za pravosuđe ZAVNOHA-a upućena svim oblasnim i okružnim NOO-ima o vršenju nadzora nad radom područnih sudova

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odio za pravosuđe
Broj: 468/44. od 21. V. 1944. **Okružnica br.11**

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

Primjećeno je da viši NOO-i ne vrše dovoljno nadzora nad radom sudova u područnim NOO-ima. Usljed pomanjkanja toga nadzora dolazi do nepravilnosti i nejednakosti u postupanju i radu sudova:

Da bi se postigla puna jednoobraznost i skladnost u radu sudova potrebno je sudove neprekidno nadzirati i davati uputstva, savjete i pomoć, a to je moguće samo ako viši NOO-i shvate pravilno svoju dužnost i sa svojim iskustvom, znanjem i spremom pomažu i savjetuju organizaciju nižih državnih vlasti.

Osim toga potrebno je obilaženje naših sudova, te ispitati odluke tih nižih sudova na vašem području, tražiti od njih presude, pregledavati ih i davati uputstva povodom ustanovljenih nepravilnosti. Da bi ovaj odio dobio uvid u rad sudova treba mu redovito slati izvještaje i dostavljati sve presude viših i nižih NOO-a (sudova) i izvatke iz registra.

Izvještaje treba slati kao što je traženo tako da u njima bude vidljivo: prvo, organizaciono stanje; [zatim] kadar sudova, promet sudova i drugi prijedlozi. Pošaljite odmah popis svog osoblja sudova s naznakom njihovog ranijeg zanimanja, sadašnji rad u sudstvu i karakteristike. Izvjestite nas koji sudovi još trebaju pravnike kao savjetodavne organe.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Neovjeren prijepis, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944.

11

1944, svibanj

Prosvjetni odjel ZAVNOH-a izdaje upute za rad prosvjetnih rukovodilaca i prosvjetnih referenata

Nadzor rada u našim školama dobiva posebno značenje s obzirom na današnje stanje naše NOB-e, s obzirom na stanje škola i učitelja, na ciljeve naše borbe i planove za školski život u slobodnoj domovini. Stoga za rukovodioce prosvjetnog života, članove svih NOO-a zadužene po prosvjetnom radu i njihove prosvjetne referente, propisujemo ove

UPUTE ZA RAD:

Rukovodioci svakog rada u našoj borbi moraju imati određene kvalitete, koje proističu iz naših ciljeva i načina rada, a to posebno vrijedi za rukovodioce prosvjetnog rada. Naše rukovodstvo nad prosvjetnim radom mora biti sasvim drugo od jugoslavenskog »nadzora« škola. Naš rukovodilac mora se znatno razlikovati od nekadašnjeg »nadzornika« ili »inspektora«. Ti nadzornici ili inspektori bili su instrumenat tadašnje protunarodne vlasti.
Oni su bili uklopljeni u aparat izvršne vlasti, pretvoreni u kancelarijske radnike. Tek ponekada su ovi ljudi dolazili u bliži dodir sa školama, školskim radom, učenicima, ali i tada po određenim uputstvima i sa određenim zadacima. Njihov se rad sastojao od »nadzora«, »inspekcije«. Jedanput, rijetko dvaput, godišnje došli su u škole da ustanove šta je urađeno, da ocijene »moralno i političko vladanje« nastavnika. Ta ocjena »moralnog i političkog« vladanja iznošena je prema došaptavanju režimskih ljudi iz najbliže okolice učitelja. Drukčije nije moglo ni biti. Da čovjek objektivno, nepristrano i pošteno ocijeni nečije moralno i političko vladanje, onda je potrebno mnogo više vremena, nego što je inspekcija od 1—2 sata u godini.
Tu čovjek i mora da donosi ocjenu na temelju tuđeg mišljenja. Na taj način su uvijek stradali dobri školski radnici, osobito napredni ljudi. Ovakove inspekcije bile su uvijek površne. Za pravilnu ocjenu nečijeg rada nije dovoljno, ako radnika posmatramo 1 sat na poslu. Zbog toga su učitelji bili prisiljeni da nadzornike varaju na razne načine. Učitelj se ponizivao, a to su, često, primjećivala i djeca. Tako je opadao opšti moral u školama. O ocjeni nadzornika zavisila je egzistencija učitelja, a nikako se ne može kazati, da su svi nadzornici ovaj momenat imali pred očima, kad su ocjenjivali svoga druga. Na taj se način cijelo rukovodstvo pretvaralo u špijunsko--teroristički rad u školskom životu.

Ne može se kazati, da je učiteljstvo bilo zadovoljno takvim stanjem.
Pa i priličan broj nadzornika nije se slagao s tim i nastojali su, da ovaj rad pedagogišu. To, međutim, nije polazilo za rukom. Mora se utvrditi činjenica, da je veći broj nadzornika i inspektora, naročito u posljednje vrijeme, 33

pokorno slijedio upute vlasti, da su se uživljavali u žandarsku ulogu i da su je, nekada, s uživanjem odigravali. Dobar dio ovih nadzornika imao je naj negativni ju osobinu rukovodioca: nadutost i strogost prema podređenima, a ulagivanje prema nadređenima i oblagivanje svojih drugova. Posljedice rada ovakvih ljudi bile su štetne za svakoga, pa čak i za tadašnji režim.

Naš rukovodilac prosvjetnog rada mora dobro poznavati sve te negativne oznake nekadašnjeg nadzora škole, da bi pogreške mogao da izbjegava, ali mora da upozna i pozitivne oznake rada, kako bi [ih] primijenio i usavršio u [cilju][1] što boljeg rada našeg školstva.

Napredni učitelji, još u bivšoj Jugoslaviji pa i u drugim zemljama, isticali su potrebu da nadzor ne smije biti samo nadzor, nego pouka, savjet i pomoć učitelju u radu. Neki su nadzornici i pokušavali da tako rade, ali je sistem vazda takva nastojanja zagušio. Danas, kad ne raspolažemo s nastavničkim kadrovima, kad nemamo školskih zgrada ni učila, čak ni knjiga, zadatci rukovodilaca su znatno veći, složeniji i odgovorniji. S jedne strane valja poučavati, sokoliti, uzdizati učitelje, s druge strane valja se boriti sam i pomagati učitelje u borbi za bolje uslove školskog života, a na koncu, valja nadzirati sam rad, ispravljati pogreške, isticati uspjehe itd. Sam sastav nastavničkog kadra raznovrstan je. Imamo nastavnike s malo školske spreme, ali politički potpuno izgrađene, a imamo nastavnike s potpunom školskom spremom, ali politički neizgrađene. Da bi u tim složenim prilikama imali uspjeha, rukovodilac prosvjetnog života, a osobito školski referent, mora biti i politički i stručno potpuno izgrađen u duhu NOB-e. Skrećemo, stoga, pažnju svim NOO-ima, da ovo imaju u vidu prilikom imenovanja školskih referenata. Ako politička izgrađenost školskog referenta nije potpuna, tu mu mora biti na ruku član NOO-a, zadužen po prosvjeti. Te prilike diktuju, da prosvjetni rukovodilac ne može i ne smije biti kancelarijski radnik. Nikada ne može biti uspjeha, ako rukovodilac nema veze s terenom. Samo odlično poznavanje škola i uslova pod kojima žive i rade, intiman i trajan prijateljski odnos starijeg i iskusnijeg druga prema učitelju, živa veza sa NOO-ima, kao nosiocima vlasti i pomagačima, može da donese uspjeha. Prosvjetni referent je pretežno na terenu, on živi sa školama, učiteljima, učenicima, roditeljima, NOO-ima, narodom. Bez toga ne može biti pravog poznavanja uslova rada, pa dakako, ni pravog rukovodstva. To svestrano upoznavanje je dužnost prosvjetnog referenta, ali i odgovornost za uspjehe u radu. NOO-i, naročito viši, neka se staraju, da prosvjetni referent ima pomoćnika, koji će kancelariju voditi i kad prosvjetnog referenta nema u uredu, koji će prepisivati, praviti statistike po uputama prosvjetnog referenta itd., jednom rječi, neka NOO-i svoga prosvjetnog referenta što je moguće više razriješe kancelarijske službe.

Drugo pitanje su lične kvalifikacije prosvjetnih rukovodilaca. Sve dobre strane političke i stručne izgrađenosti mogu biti beskorisne, čak i štetne, ako ljudi nemaju pozitivnih ličnih kvalifikacija.

U prvom redu, privatni život rukovodioca mora biti bez prigovora, da ne kažemo sasvim uzoran. Prosvjetni rukovodilac ne može i ne smije biti pijanica, on ne smije biti kartaš. Njegovi odnosi u porodici moraju biti takvi, da ne daju povoda nezgodnim prigovorima. Nećemo ni spominjati teže grješke, kao što je korupcija i si., što ne možemo ni predpostaviti kod našeg rukovodioca. Rukovodilac ne smije biti podložan došap tavan ju, podvalama, on ne smije biti nagao u prosuđivanju. Suviše je poznata pakost

1 Tekst označen uglatom zagradom dopisan je tintom.

pojedinaca, koji nastoje drugome da naškode. Takvo će došaptavanje rukovodilac [saslušati],[2] ali neće nikada po njemu postupiti, prije nego što se sam objektivno osvjedoči o stanju stvari. U ovakvom slučaju je nužno došaptača suočiti s onim, koga on tuži. Tako se dolazi do istine. Koji rukovodilac ili NOO drukčije postupa, on postupa krivo i nanosi štetu ne samo optuženom pojedincu, nego i cijeloj NOB-i, jer se ona lišava radnika, u doba kad je radnika malo. Tako se stvara ogorčenje kod pojedinaca, koji stradaju bez krivnje, i nepovjerenje prema NOB-i kod svih ostalih koji za takve postupke saznaju. Ovakvi nepravedni i prenagli postupci nanose štetu i samom rukovodiocu i NOO-u, jer obaraju njihov ugled, a okolinu uvjeravaju
0 svojoj nepravednosti.

Pravi rukovodilac je pristupačan prigovoru — kritici. Hladno ih prima, jer znade, da je kritika pozitivno oruđe u izgradnji novog društva. Bolje je da čovjek kritiku čuje otvoreno, nego da stvori situaciju u kojoj će se takva kritika mimo njega dostavljati višim ustanovama. To će se, svakako, dogoditi, ako se rukovodilac na kritiku ljuti i nastoji, da se osveti silom svoga položaja. Pravi rukovodilac će kritiku čak izazvati, da bi čuo mišljenje drugih o svome radu, pa da neispravnu kritiku razlozima obori, a umjesnu uvaži, odbacujući svoje greške. Svako naše djelo podloženo je kritici, pa ma to mi htjeli ili ne htjeli. Suzbijajući kritiku, mi ćemo pojačati douškivanja, došaptavanja, spletke, a to su pojave, koje nanose sramotu onima, koji ih čine, a štetu svim drugima, u krajnjoj liniji i našoj borbi koja mora biti poštena, otvorena i iskrena.

Nastup prosvjetnog referenta u školi prema učitelju i učenicima neće biti nastup bivšeg nadzornika. Stari nadzornik je sa strahom dočekivan. Ulazio je, često, natmuren, žandarski strog, činovnički nepristupačan. Naređivao je šta da učitelj pita, a on je tajanstveno unosio bilješke na papir. Djeca su gledala zblanuto, odgovarala zbunjeno, učitelj je ispitivao u groznici. U razredu je nastajala nenormalna duševna atmosfera u kojoj se nikako nije mogla da steče objektivna slika o normalnom radu i uspjehu učitelja
1 učenika.

Naš prosvjetni referent će postupiti drukčije. Postupat će onako, kako dolikuje novom društvu, novom učitelju i novom prosvjetnom referentu. Pregled škole ne treba da bude napadaj iz busije. Učitelj treba da zna, da će prosvjetni referent doći i kada će doći. On mora referenta dočekati smiren i sabran. I djeca to treba da znadu, samo neka im se objasni, da drug dolazi, da bi ustanovio jesu li učenici dobri, da li se dobro vladaju, da li dobro uče. Djeca nikako ne smiju dobiti dojam, da prosvjetni referent dolazi da ispituje učitelja. U protivnom slučaju pada autoritet učitelja, a on je važna poluga u pedagoškom radu. Zapravo, obilazak škole sa strane prosvjetnog referenta i nije ispitivanje učitelja, nego više utvrđivanje prilika pod kojima škola radi, ne bi li joj se pomoglo. Tako treba obilazak i shvatiti. Ko drukčije shvaća, ko se postavlja u poziv starog nadzornika, taj nije dorastao svome položaju rukovodioca prosvjetnog rada u NOB-i, pa samo nanosi štetu.

Prije ulaska u razred, prosvjetni referent će s učiteljem malo privatno razgovarati. Bit će ljubazan i informisat će se o životu učiteljevu, o njegovim poteškoćama, govorit će o vrtu, o selu itd. Svrha ovog razgovora je u tome, da se učitelj psihološki približi, da se učitelj uravnoteži i smiri, ne bi li u razred ušao vedar i sabran. Jedino će se tako u razred unijeti atmosfera, u kojoj će se moći prosuditi pravi rad. I učenici će biti veseliji, cio rad će

2 Tekst označen uglatom zagradom dopisan je tintom.

biti normalniji. Rukovodilac će u razredu, prije ispitivanja, razgovarati s djecom, raspitivati o imenima, o pionirskoj organizaciji, nekoga će pohvaliti. Tako će i djecu osokoliti. Istom tada se prelazi na rad u razredu.

Prosvjetni referent se neće uplitati u rad učitelja. Pustit će da teče kao normalno. Ne valja zaboraviti, da poslije pojedinih predmeta treba dati odmor. Ako se ispituje preko 45 minuta, nastaje umor kod učenika, a tada se ne mogu pravilno prosuditi uspjesi intelektualnog rada.

Poslije toga, bude li potrebno, prosvjetni referent će, pred učiteljem, nenametljivo početi sam da ispituje i razviti metodičku jedinicu, da učitelju pokaže, kako treba raditi. Iza nekoliko ovakvih obilazaka, svaki će novi obilazak biti vedar doživljaj, upravo svečanost za školu i učitelja.

Poslije će prosvjetni referent, kad se učenici raspuste, pregledati pismene radnje, svu administraciju, koju treba savjesno voditi, a onda će učitelja saslušati o svemu, što se tiče rada i uspjeha u školi. Ako ima više učitelja, tada će se održati sjednica. Svoje mišljenje o radu pojedinca prosvjetni referent će saopštiti svakome na najzgodniji način. Ocjena mora biti javna. Istom tada će ocjenu ubilježiti u posebnu knjigu o obilasku škole. Učitelj se ima pravo žaliti višoj ustanovi na svaku ocjenu.

Korisno je da svakom obilasku prisustvuje i član NOO-a, zadužen po prosvjeti.

Koliko će puta prosvjetni referent obilaziti koju školu, to se ne da propisati. Nužno je, da u toku godine u svakoj školi bude makar 3 do 4 puta. I češće će se obići one škole, gdje je pomoć potrebnija, gdje su prilike nesređene. Dakako, sve u svrhu poboljšanja uslova za rad.

Pogreške, koje se ponavljaju u više škola, iznijet će prosvjetni referent na redovitim učiteljskim sastancima. Konstatovat će ih, objasniti i dati način kako da se izbjegne. Pri tomu valja strogo paziti, da se ne povrijedi ponos pojedinih ljudi, zato se neće nitko lično spomenuti.

Učitelje valja ocijeniti koncem godine. Ocjena ne smije biti samo subjektivno mišljenje prosvjetnog referenta, nego rezultat objektivnog prosuđivanja. Uspjeh rada u školi nije samo posljedica nastojanja učiteljevih, nego rezultat djelovanja svih uslova pod kojima škola živi, uključujući tu, kao vrlo važan faktor, rad učiteljev. Tako na uspjeh djeluju: polazak učenika, stanje učila u školi, količina školskih knjiga, tablica itd., stanje školske biblioteke, stanje školske zgrade, zdravstveno stanje učenika, sklonost roditelja prema školi, odnos NOO-a prema školi itd. Na koncu dolazi učitelj i njegov rad, koji zavisi o učiteljevoj stručnoj spremi, o zdravlju učitelja i prilikama pod kojima on živi itd. Dobar prosvjetni referent će morati ocijeniti međusobno djelovanje svih ovih uslova, da bi došao do što pravednije ocjene.

Možemo utvrditi 4 stepena uspjeha:

slabom ocjenom možemo ocijeniti učitelja, koji — prema uslovima pod kojima radi — nije postigao uspjehe, koje prilike dozvoljavaju (i pored dobrog polaska škole nije svršio predviđeno gradivo itd).

Dobrom ocjenom ćemo ocijeniti učitelja, koji je — uvažavajući sve uslove pod kojima škola radi — postigao maksimalne uspjehe.

Vrlo dobrom ocjenom ćemo ocijeniti učitelja, koji se nije ograničio na rad u razredu, nego mu je pošlo za rukom, da popravi neke uslove pod kojima škola radi (poboljšao polazak škole, nabavio je učila, povećao biblioteku, popravio stanje školske zgrade itd).

Odličnu ocjenu je zaslužio onaj učitelj, koji je, pored svega toga, postigao uspjehe i na drugim poljima: radi uspješno u omladinskim organizacijama, sarađuje aktivno u političkom i prosvjetnom radu, stiže na rad u popularnim tečajevima, bavi se književnošću i naučnim radom itd.

To znači, da dobru ocjenu može dobiti i učitelj u zabačenom selu ako se uspješno bori za bolje uslove škole, pa makar u razredu ne postigao uspjehe, koji bi nadmašili uspjehe učitelja, koji radi pod povoljnim uslovima. Znači, dalje, da će slabiju ocjenu dobiti učitelji u gradu, koji imaju na raspoloženju sva sredstva i postižu bolje pedagoške uspjehe, ali se ograniče na mehanički pedagoški rad među 4 zida.

Ocijeniti pravilno sve ove faktore, u tome leži sposobnost prosvjetnog rukovodioca. Ocjenjujući drugove, rukovodilac daje ocjenu samome sebi, svome radu i svojoj sposobnosti ocjenjivanja.

Odnos prosvjetnog rukovodioca prema narodu bit će sličan. Narod, to su za njega roditelji učenika, čije mišljenje o školi treba saznati i uvažavati. Narod, to su građani naše države, koje svaki rukovodilac treba poštivati i svojim postupkom vezati uz našu borbu. Prosvjetni rukovodilac će saslušati mišljenje naroda o školi, ali neće odobravati nepovoljno mišljenje, nego će nastojati da greške učitelja opravda u interesu ugleda škole. To nepovoljno mišljenje će saopćiti učitelju i nastojati da se pogreške uklone. Neslaganje između učitelja i naroda uvijek će izravnavati i vazda unositi harmoniju u život mjesta.

Prosvjetni rukovodioci među se, naročito prosvjetni rukovodioci nižih i viših ustanova, radnici su na istom poslu. Među njima, pogotovu, ne smije da bude bolesne utakmice, podvala i si. Od njih svih se očekuje drugarska saradnja na unapređenju svega školstva i cjelokupnog rada za dobro domovine.

Prosvjetni referent mora biti osobito pažljiv u odnosu prema članovima NOO-a. On mora dobro znati, da smo mi svi u službi naroda, da je narod prva i posljednja vlast, a utjelovljenje jesu NOO-i. Prosvjetni referent je samo organ te vlasti. Mnogi član NOO-a je [neupućen][3] u kancelarijski rad, još je malo siguran u svome radu i si. To je razumljivo. Tu će prosvjetni rukovodioc biti na ruci drugarskom pomoći i savjetom.

Kratko, prosvjetni referent je novi radnik. Svoju ličnost on ne nameće nigdje, ali se njegova ličnost jasno osjeća u svakom radu. Ljubaznost i drugarska saradnja su glavne karakteristike njegove. Ovakav prosvjetni referent će svagdje biti obljubljen i poštovan, a to će biti vidljiva ocjena njegova rada i njegove ličnosti. Ako rukovodioce cijene i uvažavaju, podređeni i nadređeni, ako se njegovo mišljenje s uvažavanjem prima i sluša, onda je to najbolji znak, da je rukovodilac na svome mjestu, da njegov rad odgovara interesima NOB-e.

[maj 1944][4]

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

[Za Odjel prosvjete ZAVNOH-a][5]
B:[8] *Sučević* [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH — 1944.

3, 4, 5 Tekst označen uglatom zagradom dopisan je tintom — **6** Branko,

12

1944, lipanj 1.

Pismo Nikice Rapajića Predsjedništvu ZAVNOH-a o nabavci hrane za narod Like, koji je nastradao za vrijeme neprijateljske ofenzive

Pretsjedništvu ZAVNOH-a

Već nekoliko dana nalazim se u kotaru Koreničkom, gdje sam se upoznao sa čitavim stanjem, nakon povlačenja neprijatelja iz ovoga kotara. Neprijatelj je u toku ove ofenzive temeljito narod opljačkao, jer mu je uspjelo pronaći veći dio sklonjene hrane i robe, a opljačkao je i veliki broj stoke i to iz šuma, gdje se narod sa stokom bio sklonio. Usljed toga prehrana naroda u Lici vrlo je teška, jer ima veliki broj porodica koje su ostale potpuno bez igdje ičega. Bezuvjetno je potrebno, ako postoje ikakove mogućnosti, da se najhitnije sa Korduna ili sa Banije pošalje u Liku bilo kakva količina hrane, jer sad postoje mogućnosti za prebacivanje iste, jer vojne vlasti dopremaju u Korenicu sa kamionima žito za vojsku.

U koliko dobijem izvještaj da ste ovo moje pismo primili, poslaću detaljan izvještaj o stanju u Lici nakon ove ofenzive, koja još nije završena jer su ustaše još uvjek vrlo aktivni na pojedinim sektorima, a naročito na području između Vrhovina i Korenice.

Kod kot. NOO-a u Korenici susreo sam druga Slavka Fućkan. On je vrlo sabran, samo se nalazi u očajnom stanju; potpuno je zapušten i u prnjama koje nije već mjesecima presvlačio, pa sam mišljenja da bi bilo neophodno potrebno da mu se omogući na bilo koji način da se obuče i da mu se ukaže pomoć za uzdržavanje preko kot. NOO-a u Korenici, kod kojega se momentalno nalazi, jer strašno je gledati ga da ovakav hoda po selima.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

1. VI. 1944.

Ing Nikica Rapajić [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH 4/143 — 1944.

1944, lipanj 2.

Pismo i okružnica Ekonomskog odjela ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o otvaranju nove kampanje za upis i unovčenje obveznica Zajma narodnog oslobođenja

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Ekonomski odio
Br. 1245
Dne 2. juna 1944.

Okružnom NOO-u[1]

Dostavljamo vam u prilogu 5 (pet) otisaka okružnice[2] u vezi sa kampanjom za upis obveznica zajma, koja se ima sprovesti u vremenu od 1 do 31 jula o. g. Po jedan otisak okružnice dostavit ćete vašim područnim K.N.O.O.--ima time, da se ovi pobrinu, da i svi mjesni, općinski i seoski N.O.O.-i bu[duj tačno upoznati sa sadržajem okružnice.

Vi ćete iz sadržaja okružnice, koju treba pomno proučiti, shvatiti, od kolike je važnosti za nas, da se upis i uplata zajma vrše u što jačoj mjeri i što prije. Radi toga očekujemo, da ćete tom zadatku posvetiti svu vašu pažnju a ujedno i svratiti pažnju svih područnih vam N.O.O-a da taj zadatak najozbiljnije shvate i posvete mu svu pažnju i energiju.

Smatramo uputnim, da po prijemu okružnice sazovete što prije predstavnike svih područnih vam N.O.O.-a, da s njima održite konferenciju te na njoj izradite plan rada, kako bi kampanja što uspješnije protekla, te dala što bolje rezultate. Posebno još svraćamo vašu pozornost na potrebu, da nas hitno obavještavate o svim predradnjama i o mjerama, koje budete

1 Dopisani tintom adresati: Lika, Kordun, Banija, Karlovac, Hrv. primorje, Gorski kotar, Pokuplje, Zagreb, Moslavina, Varaždin, Krapina, Bjelovar — Istoga dana uputio je Ekonomski odjel ZAVNOH-a ovu okružnicu i Tajništvu ZAVNOH-a, CK KPH, PK SKOJ-a, GO USAOH-a, IO HSS-a, Agitpropu CK i Propodjelu ZAVNOH-a, s molbom da i ove organizacije pomognu da kampanja oko upisa Zajma što bolje uspije. Zajam narodnog oslobođenja raspisao je 15. kolovoza 1943. Izvršni odbor ZAVNOH-a u visini od 150,000.000 kuna. Vidi »ZAVNOH 1943«, dok. 117, str. 327—328. Realizacija Zajma tekla je prilično sporo, pa je zbog toga Ekonomski odjel ZAVNOH-a ocijenio da treba pojačati propagandu za brži upis Zajma — **2** Vidi Prilog 1 i Prilog 2 i bilj. 5. **v“**

poduzimali u toku kampanje, kako bismo mogli steći iskustva iz svih krajeva zemlje, a ujedno vam po potrebi pomoći u slučaju da se na vašem području pojave bilo kakve teškoće.

Primitak okružnice izvolite nam potvrditi.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Ekonomski odio:
Zlatarić[3] [v. r.]

M. P.4

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U lijevom donjem kutu dokumenta
dopisano: Tajništvu ZAVNOH-a.

PRILOG 1

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Ekonomski odjel
Broj: 1245/44.
Dne 30. IV.* 1944.

Svim okružnim (oblasnim) NOO-ima...

Rezultati, koje dosad pokazuje rad na unovčenju obveznica 3°/o zajma Narodnog Oslobođenja još uvijek ne zadovoljavaju. Ma da je rad u toku zadnjih mjeseci znatno življi nego li ranije, ipak je polučeni uspjeh zapravo vrlo malen. Kad se uvaži da danas opticaj novčanica u N.D.H. iznosi već gotovo 60 milijardi kuna, koje svakim danom gube sve više na vrijednosti, tako da očito Pavelićevoj kuni prijeti potpuno obezvrijeđenje, onda je iznos našeg zajma — predviđen sa kuna 150 milijona — upravo neznatno malen, tako da bi morao biti pokriven u najkraćem roku. Mi međutim danas nakon 7 mjeseci rada bilježimo tek otprilike 50 milijona unovčenih obveznica.

3 Branko — **4** Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — **5** Okružnica je poslana na teren 2. lipnja 1944,

Ovako nedostatan rezultat dokazom je, da rad na unovčenju zajma nije bio pravilno i organizirano postavljen. S druge strane dokazom je, da još uvijek nije shvaćena ogromna važnost zajma za finansiranje najneophodnijih vojnih i narodnih potreba u toku sadanje faze Narodno-oslobodilačke Borbe i u toku izgradnje naše narodne vlasti za trajanja rata. On je konačno dokazom, da rad na unovčenju zajma nije bio svestran, nije bio masovan, da ogromne narodne mase nijesu bile upoznate sa važnosti zajma i da se od njih nije ni tražilo masovno odkupljivanje obveznica kao prilog jačanju Narodno-oslobodilačke Borbe i Narodno-oslobodilačkog Pokreta.

Mi se danas nalazimo pred ogromnim zadacima. U sadanjoj fazi rata, koji se približuje svom kraju i našoj pobjedi, koja treba da nam donese podpuno oslobođenje od fašističkog porobljavanja i utre put boljoj i sretnijoj budućnosti našeg naroda, iskaču pred nas neodložive potrebe naše Narodno--oslobodilačke Vojske i naroda poharanih i pasivnih krajeva, koji su na svojim leđima ponesli glavni teret borbe. Drug Tito nam precizira te potrebe ovako:

prehrana i snabdjevanje vojske,
pomoć seljačkim gospodarstvima na oslobođenom teritoriju u sjetvi i poljskim radovima,
izgradnja drvenih kuća na mjestu popaljenih domova,
zdravstvena pomoć narodu i
prosvjeta i otvaranje narodnih škola.

To su u sažetom obliku zadaci, koje treba da hitno izvršimo. A njima se pridružuju i drugi ne manje hitni i golemi zadaci, kao što su prehrana naroda pasivnih i poharanih krajeva, u kojima već hara glad, te rad na obnovi seljačkog gospodarstva, radiona i razmjene dobara, bez kojih se sam problem prehrane ne može uspješno da riješi.

Sve te potrebe, koje moramo da podmirimo, ako hoćemo da polučimo što bržu i potpuniju pobjedu naše Narodno-oslobodilačke Borbe, zahtjevaju velika financijska sredstva. Desetci i desetci milijona obezvrijeđenih kuna potrebni su za uspješno riješen je tih golemih zadataka i mi smo dužni da ih prikupimo, da bi ih stavili na raspoloženje vojsci i narodu tamo, gdje to potrebe najviše traže i sa svom hitnošću, koju te potrebe nalažu.

Okružni NOO-i treba da shvate, da je u ovom času jedini način za prikupljanje financijskih sredstava unovčenje obveznica zajma Narodnog Oslobođenja. U ovom času nijedan drugi oblik pribiranja novčanih sredstava ne stoji nam na raspoloženju. *Sva naša financijska sredstva, kojima treba da izvršimo svoju dužnost prema Narodno-oslobodilačkoj Borbi, dakle prema Narodno-oslobodilačkoj Vojsci i narodu, pritječu nam i ovise jedino i može se reći isključivo od 3°/o zajma Narodnog Oslobođenja. Bez priliva novca s te strane naše se finansiranje u ovom vremenskom razdoblju ne može zamisliti. U tome leži golemo značenje rada na unovčenju obveznica zajma.* Zbog toga treba da tom radu posvetimo najveću pažnju, da ga stavimo među najvažnije naše zadatke i da se njima najsvestranije pozabavimo.

Kako treba da organiziramo rad na zajmu?

Ako hoćemo da taj rad donese uspjeh, koji očekujemo, onda on mora da poprimi masovni karakter. Samo ako naš rad obuhvati i prodre u najšire slojeve naroda, ako najširi slojevi naroda budu upoznati sa značenjem zajma, ako narodne mase budu prožete sviješću, da sadanja faza Narodno--oslobodilačke Borbe kategorički zahtijeva od svakog pojedinca da materi-

jalno podnese izvjesne žrtve i tako doprinese jačanju fronta i pospješenju pobjede, samo ako zatalasamo narodne mase i izazovemo njihov najširi odziv, biti će i naš rad uspješan i donijeti nam ona sredstva, kojima ćemo moći pružiti našoj vojsci oružje za posljednji i odlučni udarac, a našem narodu pomoć još za vrijeme trajanja borbe. Masovnost našeg rada polučit ćemo tako, da u njem angažujemo sve narodne masovne antifašističke organizacije. NOO-i treba da stoga stupe u vezu sa svim tim organizacijama, da ih privuku na saradnju, da putem njih, njihovih terenskih radnika, štampe, letaka, sastanaka itd. neprestano i trajno populariziraju značenje zajma. Treba tim putem istaknuti potrebu, da narod uplatom zajma pokaže svoju solidarnost s onim našim krajevima u kojima hara glad i ratom uzrokovana bijeda, našom Likom i Banijom, Kordunom i Gorskim Kotarom, Hrvatskim Primorjem i Dalmacijom. Treba prikazati najširim masama, da je nastupilo vrijeme, kad u krajevima, koji su dosad bili više ili manje pošteđeni od ratnih strahota, *pojedinci treba da podnesu materijalne žrtve ne samo od svojih prihoda, već i od svog imetka,* da bi se odužili onima, koji su za borbu dali sve pa i živote svojih najboljih sinova.

Uspiju li NOO-i u saradnji sa masovnim antifašističkim organizacijama doista probuditi u narodu osjećaj moralne obaveze, da svaki pojedinac podnese žrtvu, tada će i uspjeh unovčenja biti onaj, koji očekujemo.

Važno je prikazati narodu, da smo iz sredstava, koja su nam iz zajma pritekla, mogli do sada da pružimo osjetljivu pomoć vojsci i narodu. Tako smo narodu Gline odmah nakon pustošenja, koje je tamo izveo okupator, doznačili u ime pomoći kuna jedan milijon; narodu Plaškoga 2,000.000.—; siromašnim obiteljima boraca o Božiću prošle godine kn. 500.000.—; za sjeme za ovogodišnju proljetnu sjetvu dali smo okruzima Banije, Korduna, Gorskog Kotara, Like i Hrv. Primorja kn 2,500.000.—. Direktne pomoći dali smo Hrv. Primorju oko 6,000.000.—, Gorskom Kotaru 5,000.000.—, a posebno kotaru čabar, koji je od neprijatelja strahovito poharan kn 1,800.000.—, Lici 6,000.000.—-, Kordunu 3,500.000.— itd. U isto vrijeme nabavili smo razne hrane i obskrbnih predmeta za preko kn 40,000.000.—, koje smo razdijelili vojsci i narodu. A preko svega toga izdali smo kn 10,000.000.— da u našoj zemlji uspostavimo školstvo, da uredimo zdravstvo, unapredimo obrt i narodno gospodarstvo itd.

Treba se zamisliti u te brojke, pa da se vidi od kolikog je značenja i potrebe, da nam putem unovčenja obveznica zajma priteknu što veća sredstva. što veća sredstva nam budu stajala na raspoloženju u toliko većoj mjeri moći ćemo pristupiti i podmirenju narodnih potreba, koje su ogromne i hitne.

Rad na unovčenju zajma treba nadalje, da se usmjeri prema uporištima neprijatelja. Naš narod iza žice osjeća s nama, on prati našu borbu s iščekivanjem i nadom. To nam dokazuje sve veći priliv boraca iz žice. Taj narod hoće da i putem pružanja materijalne pomoći dokaže svoju solidarnost s nama. Među tim narodom, naročito u gradovima, nalazi se među imućnijim slojevima velik broj ljudi, koji će biti sretan, ako mu se pruži prilika, da svojim upisom i odkupom obveznica dokaže svoju odanost Narodno-oslobodilačkoj Borbi. Te pojedince treba pronalaziti i k njima pristupiti s onom ozbiljnosti, koju zahtevaju ovi odsudni časovi, te od njih primiti iznose, koji odgovaraju njihovom imovnom stanju. Rad u uporištima treba da se njeguje kao posebno važan sektor ukupnog rada na unovčenju zajma, jer tim radom nanosimo neprijatelju udarac tamo, gdje se on osjeća još sigur-

nim. Oduzimajući neprijatelju financijska sredstva i putem njih onaj alat, namirnice i potrebštine, kojima bi se on inače mogao služiti protiv nas, mi slabimo njegovu ekonomsku osnovu i tučemo ga njegovim oružjem.

Okružni NOO-i treba dalje da nastoje, da organizacija rada po zajmu ne bude usredotočena samo kod njih. Svi NOO-i na području pojedinog Okružnog NOO-a treba da budu upoznati u cijelosti sa sadržajem ovoga dopisa, te i oni treba da na svom području organiziraju taj rad na isti način kao i Okružni NOO-i. Okružni NOO-i treba da svoja iskustva na radu po zajmu prenesu na sve svoje područne niže NOO-e, da njihov rad kontroliraju, da im dadu podstreka, da ih upućuju na što veći intenzitet rada itd.

Oni treba da među svojim područnim NOO-ima potaknu ideju takmičenja, koja treba da se vrši pod lozinkama, kao što su: koji će kotar, općina, selo u određenom vremenu unovčiti više obveznica, nadalje u kojem će postotku kotar, općina, selo pojačati svoj uspjeh naprama uspjehu polučenom u prva tri mjeseca o. g. ili koliki će se uspjeh pokazati u onim dijelovima vlastitog područja, gdje ga do sada nije bilo. Na isti način Okružni NOO-i treba da izazovu takmičenja između susjednih Okružnih NOO-a, koji su si po političkim i ekonomskim prilikama srodni. Konačno Oblasni NOO-i mogu da postave takoya takmičenja između više Okružnih NOO-a, pa čak i između dvije oblasti, da bi tako intenzitet rada na zajmu razvili do maksimuma.

S time u vezi otvaramo posebnu *kampanju za unovčenje obveznica zajma Narodnog Oslobođenja, koja ima da traje od 1/7 do 31/7 o. g.*

Unutar tog razdoblja Okružni NOO-i će odrediti rok od 14 dana, kad kampanja na njihovom području treba da poluči najveći intenzitet. U tom vremenu od 14 dana treba održati takmičenja, sastanke, zborove i t. d. Isto tako i rad u uporištima treba da u roku od tih 14 dana bude najjači i najopsežniji.

U toku te kampanje treba da dođe do izražaja koliko su Okružni NOO uspjeli u organizaciji rada na zajmu. U toku te kampanje ne smije biti nijednog broja novina, nijednog masovnog zbora, nijednog sastanka na kojem se ne bi govorilo, objašnjavalo, pisalo i populariziralo značenje zajma Narodnog Oslobođenja. U tom vremenskom razdoblju treba povesti utakmice, kao što je gore izneseno, treba izbaciti podesne parole, upriličavati sastanke i zborove, obilaziti pojedince, prodirati u sve slojeve naroda u svim krajevima zemlje.

Kampanju treba voditi pod parolom, koju nam je dao drug Tito, a koja glasi »Sve za front — Sve za pobjedu«.

U toku kampanje naša će javnost biti upoznata i sa zaključcima III. zasjedanja ZAVNOH-a, za koje se već sada može reći, da će biti od historijskog značenja, te postaviti temelje izgradnje nove demokratske narodne vlasti, kakvu naš narod nikada u prošlosti nije imao. Rezultati tog zasjedanja, koji će, kao što se može s pravom očekivati, značiti porast naše snage i međunarodnog ugleda našeg Narodno-oslobodilačkog Pokreta, dati će organizatorima kampanje bezbroj mogućnosti za lakšu popularizaciju zajma i masovniji otkup obveznica.

Pred kratko vrijeme svi Okružni NOO-i primili su nove količine obveznica zajma. Te obveznice zajedno sa onima, koje od prije leže kod njih ne raspačane, zadovoljit će potrebe kampanje. Ali u koliko bi uspjeh kampanje bio povoljniji od toga, ne valja zato usporiti ili čak obustaviti rad. *Rad na unovčenju zajma treba da ostane permanentan.* Za slučaj da neki

Okružni NOO-i ostanu bez zaliha obveznica, neka pristupe izdavanju privrevremenih potvrda prema priloženoj uputi, pa će te privremene potvrde biti naknadno zamjenjene sa obveznicama. Tehnički razlozi ne smiju i ne mogu biti odgovorni za usporenje rada na zajmu. Isto tako ne smiju pojedini Okružni NOO-i rad na zajmu svesti samo na onu mjeru, koliko im je obveznica dodijeljeno. Dodijeljivanje obveznica vršilo se unutar momentane raspoložive količine te dosadanjeg iskustva, ali to ne znači, da se ne očekuje i bolji uspjeh pojedinih Okružnih NOO-a. Moramo ponovno istaknuti, da bi kod današnjeg opticaja novca u N.D.H. upis zajma morao biti nekoliko puta jači i veći od polučenoga. Isto tako ponovno ističemo, da treba potaknuti u narodu osjećaj moralne obaveze, da pojedinci upišu zajam prema svojoj ekonomskoj snazi, a ne da se upis vrši kao neko sabiranje u dobrotvorne svrhe. Ako tako postavljen rad premaši onaj iznos obveznica, kojim pojedini Okružni NOO-i raspolažu, tada neka pređu na izdavanje privremenih potvrda, a istodobno neka zatraže od susjednih Okružnih NOO-a, da im oni, u koliko sami nisu raspačali povjerene im obveznice, ustupe od svoje zalihe neku količinu. Ovakav zahtjev djelovat će ujedno kao najbolje takmičenje između pojedinih Okružnih NOO-a.

Ovom pismu prilažu se administrativne upute za rad na unovčenju zajma,[6] pa se Okružni NOO-i pozivaju, da te upute umnože i dostave svim nižim NOO-ima, kao što i svim članovima NOO-a radi tačnog provođenja rada i jednoobraznosti.

U vezi sa kampanjom zajma određuje se slijedeće:

1.) Na 31. VI. o.g. svi Okružni NOO-i treba da nas depešom izvijeste o zalihi obveznica, koje imadu u blagajni, te o do tog dana polučenom uspjehu unovčenja. Ujedno treba da nam doznače sve do tog dana unovčene iznose.

2.) Svakih 10 dana iza 30. VI o.g., t. j. 10. VII, 20. VII i 31. VII o.g. obavijestiti nas depešom o toku kampanje i polučenim uspjesima radi objavljivanja rezultata u štampi.

3.) Odmah po dovršetku kampanje, a najkasnije do polovice kolovoza srediti sve podatke o toku i ishodu kampanje, te nam dostaviti detaljan izvještaj o ubranim i doznačenim iznosima zajma, o izdanim obveznicama, zalihi obveznica, izdanim privremenim potvrdama, razlozima eventualnog slabijeg uspjeha itd.

4.) U toku kampanje unovčene iznose treba nam najhitnijim putem odašiljati, kako bi ta sredstva što prije mogla biti upotrebljena za svrhe, kojima su namjenjena. Ni u kom slučaju ne treba s novcem čekati do kraja kampanje. Susjedni Okružni NOO-i neka se sporazume radi odašiljanja zajedničkih kurira, kako bi se sa što manje ljudi moglo polučiti što bolji učinak i kako bismo mi mogli što češće primati izvještaje o radu.

5.) U toku i po dovršetku kampanje dostaviti nam izvještaj o propagandnom radu za kampanju sa dostavom letaka, novinskih članaka, izvještaja o održanim sastancima, izbačenim parolama, postavljenim utakmicama itd.

O svim pojavama, koje bi tokom rada na zajmu, a naročito povodom kampanje zapazili, treba Okružni NOO-i hitno da nas izvijeste, kako bi se

6 Upute se odnose na izdavanje privremenih potvrda o uplati zajma i na knjiženje obveznica; te se upute, jer su tehnički detalji, ovdje ne objavljuju,

nepovoljne pojave spriječile ili povoljna iskustva prenjela na druge Okružne NOO-e radi njihova što uspješnijeg rada. Eventualne primjedbe u vezi sa kampanjom, koje bi mogle pojačati njen uspjeh, neka nam se jave smjesta, tako da bi još prije početka kampanje mogle biti uzete u obzir.

Za sva potrebna obavještenja neka se NOO-i hitno obraćaju na nas služeći se prema potrebi depešom.

Primitak ovog dopisa potvrdite nam odmah po primitku.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Ekonomski odjel:

PRILOG 2

UPUTE ZA KNJIŽENJE OBVEZNICA 3%, ZAJMA NARODNOG OSLOBOĐENJA

Evidencija i kontrola obveznica zajma.

NOO-i treba da tačno evidentiraju obveznice zajma, koje su primili na raspačavanje, kao što i one, koje su sami dalje povjerili na raspačavanje nižim NOO-ima, ustanovama, organizacijama ili licima. Evidenciju treba voditi u posebnoj knjizi (svesku, bilježnici ili teki).

Po *primitku* obveznica NOO-i će na strani *primitka* zabilježiti

1.) datum kad su primili obveznice,
2.) ustanovu od koje su primili obveznice
3.) iznos primljenih obveznica
4.) serije i brojeve primljenih obveznica
5.) vrste primljenih obveznica po nominali (po iznosu)

Po *izdavanju* obveznica NOO-i će na strani *izdatka* zabilježiti iste podatke kao i kod primitka, s tom razlikom, da će se podaci odnositi na ustanovu ili lice kome se obveznice izdaju, a brojevi i serije na obveznice koje se izdaju.

Radi olakšanja rada općinskih i seoskih NOO-a može se dozvoliti, da oni u svojim evidencijama ne vode serije i brojeve primljenih i izdanih obveznica, ali ipak treba nastojati, da se po mogućnosti svuda vodi potpuna evidencija, jer je to od naročite važnosti za kontrolu nestalih, propalih, u neprijateljske ruke dospjelih, neplaćenih itd. obveznica.

Uputi se prilaže obrazac evidencije, kako treba da kod NOO-a bude zasnovana, sa nekoliko primjera knjiženja, radi lakšeg i jednoobraznog vođenja.

Evidenciju zajma vodit će u NOO-ima član gospodarske komisije, zadužen po pitanjima administracije. On je ujedno blagajnik obveznica, koje treba da su uvijek pohranjene na sigurnom mjestu, te se s njima mora najbrižljivije rukovati.

Evidencija ne smije da postane sama sebi svrhom. Ona treba da bude priručnik, pomoću kojega će se voditi *kontrola* nad cjelokupnim poslom oko raspačavanja zajma i njegovim uspjehom.

U svrhu te kontrole Okružni NOO-i će svakih petnaest dana sastavljati iskaze o plasiranju zajma, koji će sadržavati:

I.

1.) iznos primljenih obveznica

2.) iznos naplaćenih obveznica

3.) zalihu obveznica na dan sastavljanja iskaza, koje se nalaze bilo u blagajni NOO-a, bilo kod trećih, kako je navedeno u iskazu II.

II.

Iskaz ustanova, organizacija, lica, kojima su povjerene obveznice na raspačavanje. Zbroj ovog iskaza treba da se podudara sa navodima sadržanim u iskazu I. točki 3.).

III.

Iskaz iznosa doznačenih ZAVNOH-u u izvještajnom razdoblju.

IV.

Iskaz iznosa primljenih od nižih NOO-a u izvještajnom razdoblju. Te iskaze Okružni NOO-i će sastavljati u dva primjerka, od kojih će jedan zadržati kod sebe, dok će drugi otpremiti ZAVNOH-u. Otprema treba da slijedi redovito svakih petnaest dana. Kao izvještajni period uzima se vrijeme od 1.—15. i od 16.—30. u mjesecu.

Iste iskaze treba da svi niži NOO-i dostavljaju višim NOO-ima od kojih su primili obveznice na raspačavanje. U iskazu III. niži će Narodno-oslobodilački Odbori, razumije se, navoditi iznose, koje su doznačili s naslova uplate obveznica zajma višim NOO-ima, a ne ZAVNOH-u, jer ZAVNOH principijelno vrši obračunavanje samo sa [višim] NOO-ima.

Iskazi nižih NOO-a poslužit će višima za kontrolu vlastitih iskaza jer ako su iskazi pravilno sastavljeni, onda zbroj iskaza nižih NOO-a mora da odgovara stavkama sadržanima u iskazu viših NOO-a pod II. i IV.

Knjiženje zajma.

Svaku uplatu, koju NOO-i prime za raspačane obveznice zajma, oni će proknjižiti u knjizi blagajne na strani primitka. Kad doznače primljeni novac višem NOO-u (ZAVNOH-u) knjižit će to također u knjizi blagajne kao izdatak.

Osim toga knjiženja NOO-i će otvoriti u glavnoj knjizi račun pod nazivom »Uplate 3% zajma Narodnog Oslobođenja« na kom će razvesti stavke, koje su proknjižili u računu blagajne, a koji se odnose na zajam,

i to tako da će knjižiti: na strani *dugovanja* (lijeva strana) sve iznose, koje su doznačili višim NOO-ima (ZAVNOH-u) na račun primljenih obveznica zajma, a na strani *potraživanja* (desna strana) sve iznose, koje su primili na račun prodanih obveznica zajma. Saldo (razlika), koji se povremeno iskaže na tom računu, pokazuje svotu, koju N00 duguje višem NOO-u (ZAVNOH-u) za naplaćene, a ne doznačene obveznice zajma. Zbroj iznosa na strani potraživanja .pokazat će ukupni iznos prodanih obveznica zajma.

Ako se sad iz knjige evidencija zajma uzme zbroj svih primljenih obveznica zajma, a iz računa »Uplate 3% zajma Narodnog Oslobođenja« zbroj svih iznosa za naplaćene (prodane) obveznice zajma, onda razlika između ta dva iznosa treba da iskaže zalihu obveznica, koja još nije prodana, a koja treba da se nalazi u blagajni NOO-a, odnosno kod ustanova, organizacija ili lica, kojima je NOO povjerio raspačavanje. Ta zaliha treba da se slaže sa onom, koju će se iskazati u iskazu III. točka 3.).

Opće napomene.

Obveznice zajma mogu se izdavati samo uz gotov novac. Prodaja na vjeresiju ne može ni u kom slučaju doći u obzir.

Novac ubran od prodanih obveznica pripada ZAVNOH-u te se mora najhitnije upućivati istom ne zadržavajući ga bez potrebe u blagajnama. Niži NOO-i vrše doznake putem viših NOO-a preko kojih primaju i obveznice za raspačavanje. U nijednom slučaju nije dozvoljeno, da se novac primljen od unovčenih obveznica zajma upotrebi drugačije, nego za doznaku ZAVNOH-u, koji je jedini vlastan da odobri upotrebu toga novca i u druge svrhe. Eventualni gubitak obveznica, njihovo uništenje, nestanak, pronevjeru, otimačinu sa strane neprijatelja itd. treba hitno javiti ZAVNOH-u uz navod serija i brojeva nestalih ili upropaštenih obveznica. Prijavi treba dodati zapisnik o okolnostima pod kojima je nestanak konstatiran, odnosno pod kojima je uslijedio.

Okružni NOO-i će po prijemu ovih uputa obavijestiti ZAVNOH o licu, koje je zaduženo radom po zajmu. To lice odgovorno je politički i materijalno za svoj rad, kako NOO-u tako i ZAVNOH-u. Ipak ta individualna odgovornost lica ne lišava odgovornosti cijeli NOO, koji je to lice zadužio poslom po zajmu.

Svi NOO-i se pozivaju, da u smislu ovih uputa odmah provedu evidenciju, kontrolu i knjiženje rada po unovčenju obveznica zajma, kao što i da odmah započnu najintenzivnijim radom oko plasiranja, kako bi se polučio što prije rezultat, koji se od zajma očekuje.

Primitak uputa potvrditi ZAVNOH-u zajedno sa saopćenjem imena lica koje je zaduženo radom po zajmu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Ekonomski odjel:

14

1944, lipanj 5.

Pismo Ekonomskog odjela ZAVNOH-a Glavnom odboru USAO Hrvatske o potrebi formiranja omladinskih radnih četa za obavljanje poljoprivrednih radova i veće suradnje omladinskih organizacija i NOO-a

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Ekonomski odio
Broj: 1365
Dne 5. VI. 1944.

Glavnom odboru USAO[1] Hrvatske

U vezi sa nastupajućim poljoprivrednim poslovima izdali smo NOO-ima upute,[2] koje vam šaljemo u prilogu. Prema njima, biti će potrebno, da izdate upute svojim nižim organizacijama, koje treba da budu »desna ruka« NOO-ima u tim radovima, jer oni imaju odlučujući značaj u prehrani vojske i naroda tokom slijedeće godine.

Težište rada leži na radnim četama, pa će trebati uložiti sve snage, da te radne čete zaista odgovore svojim zadacima. To će biti samo onda, ako omladinske organizacije i NOO-i budu potpuno sarađivali na terenu.

Dodajemo još jedan zadatak, koji treba da preuzmu pioniri. To je sakupljanje cvijeta od bazge, lipe, kupine, za ljekovite čajeve, i da se to predaje ekonomatima bolnica, koje se nalaze na pojedinim terenima. Isto tako treba organizirati branje jagoda i trešanja za bolnice, i za konzerviranje, o čemu ćete točne podatke dobiti od NOO-a, koji imaju zadatke, da se pobrinu za konzerviranje ranoga voća.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!
Za E. O. ZAVNOH-a:

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH 2/440 — 1944.

1 Ujedinjeni savez antifašističke omladine — 2 Odnosi se na pismo Ekonomskog odjela ZAVNOH-a okružnim NOO-ima, dat. 4. lipnja 1944, o potrebi veće aktivnosti gospodarskih komisija i antifašističkih organizacija u pripremnim radovima za kosidbu, žetvu i vršidbu. Dokument se nalazi u IHRPH, ZAVNOH 1944, 7 str. pisanih strojem. Pismo se ne objavljuje, jer su slični dokumenti već objavljeni u prethodnim zbornicima.

15

1944, lipanj 5.

Prijedlog Ekonomskog odjela ZAVNOH-a Sanitetskom odsjeku Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o boljoj organizaciji snabdijevanja bolnica hranom

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEČE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

E.O. si.
Dne 5. VI. 1944.

Sanitetskom odsjeku Glavnog štaba

U vezi sa pravilnom ishranom bolnica, a naročito u pogledu opskrbe voćem, povrćem, mlijekom i sličnim produktima, stojimo na stanovištu, da se i dalje ta opskrba imade vršiti sa sela, samo na jedan organiziraniji način.

Da bi se bolnice što bolje prehranile predlažemo slijedeći način snabdjevanja:

1) temeljnu hranu (kruh, grah, mast, krumpir, meso) dobijaju bolnice redovnim putem, siedovanjem iz vojnih intendantskih ustanova.

2) dopunsku hranu (voće, povrće, mlijeko, i si.):

a) sakupljanjem dobrovoljnih priloga u selu. Međutim, ta organizacija ne može biti takova kao do sada, da svaki ekonom bolnice skuplja po selu za svoju bolnicu. U svakom okrugu, bolnička uprava svih bolnica ima izabrati jedan odbor ili centar od dva ili tri lica, koji će sporazumno sa okružnim NOO-om, a preko nižih NOO-a organizirati sakupljanje, a s time u vezi i raspodjelu takve hrane na pojedine bolnice. Tu spada i iskorištavanje svih bašta koje se imadu dati prvenstveno bolnicama na uživanje. Danas već imade u pojedinim okruzima dovoljno bašta, samo se valja interesirati i preko Okruga dobiti točne podatke šta je sve zasađeno.

b) kupovina na pijaci, putem novaca koje bolnice ev. imaju na raspoloženju. Isto tako najbolje da se vrši preko jednog centra.

Molimo Vas, ukoliko se sa gornjim predlogom slažete, javite nam. Mi ćemo obavijestiti Okružne NOO-e, tako da Vaši delegati mogu u tome smislu odmah s njima stupiti u vezu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Ekonomski odjel:
[Paraf: *Branko Zlatarić*]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH 9/64 — 1944.

1944, lipanj 7.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje Predsjedništvu ZAVNOH-a obrazloženi prijedlog za osnivanje Sudskog vijeća ZAVNOH-a

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odio za pravosuđe
Broj: 514/44. od 7. VI. 1944.

Predmet: Sudsko vijeće ZAVNOH-a.

Pretsjedništvu
Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske

Sudstvo u Hrvatskoj nalazi se danas na visokom stupnju naprednog razvoja. Na mnogim mjestima ono se i po svom opsegu i po kakvoći rada gotovo približilo mirnodopskom stanju. Na područjima, koja su već duže vremena trajno oslobođena, razvilo se sudstvo sticajem prilika u naprednu i modernu državnu djelatnost, koja sve više i sve očitije podiže ugled naše državne vlasti. Dokazom za to su dvije činjenice: prvo — da narod i s neoslobođenog ili poluoslobođenog područja dolazi pred naše sudove i mimoilazeći okupatorove ustanove traži postupak naših sudova, a drugo — da na nekim mjestima narod ima toliku vjeru i pouzdanje u te sudove, da ih smatra svojim mjestom plaćanja i solucija obaveza, tj. mjesto da stranka plati svom vjerovniku dug ili ispuni obavezu, ona polaže novac i vrijednosti sudu, koji to čini protustranci mjesto obavezne stranke. Ova posljednja okolnost znatno je karakteristična za ugled suda i državne vlasti uopće. U predratnoj Jugoslaviji statistički se utvrdilo opadanje ugleda državne vlasti baš i u opadanju broja i visine t. zv. sudskih pologa.

Na čitavom oslobođenom području djeluju već naši narodni sudovi postupajući prema naprednim demokratskim načelima i narodnom pravnom shvaćanju. Sudovi su bliski narodu, koji je tako postao ne samo faktor, nego pravi i istinski subjekt i nosilac sudske vlasti, te najizrazitije djelatnosti državne vlasti.

I dok je sudstvo uređeno na čitavom oslobođenom području, ono još nije uređeno u svojoj posljednjoj instanciji, kod ZAVNOH-a. žalbe protiv odluka oblasnih i okružnih nar. sudova treba da riješava nadređeno sudsko
50 tijelo, a to je samo ZAVNOH ili ustanova, kojoj to ZAVNOH povjeri. Ovu

je potrebu utvrdilo i Pretsjedništvo ZAVNOH-a odredivši nedavno svojom odlukom da će taj rad svršavati *Sudsko vijeće* ZAVNOH-a, u koji su imali ući članovi Pretsjedništva.[1]

Kako to Sudsko vijeće do sada nije otpočelo svojim radom, a prema obavještenju Pretsjedništva ima i tehničkih poteškoća za njegov sastav i rad,[2] potrebno je radi nagomilanosti velikog broja žalbi, koje čekaju na svoje hitno riješenje, da se obrazuje jedno tijelo, Sudsko vijeće, koje će što prije otpočeti s ovim radom. Preko stotinu žalbi protiv sudskih odluka čeka na hitno riješenje, a kako je između načela naše narodne vlasti istaknuta i brzina sudskog postupka, očito je da treba ovo pitanje što prije riješiti.

No u pogledu imenovanog *Sudskog vijeća* ZAVNOH-a treba osim pojavljenih tehničkih poteškoća naglasiti još i neke momente, koji s pravne strane dolaze kao osobito važni za pravilno rješenje ovog pitanja.

Protiv odluka *Sudskog vijeća* ZAVNOH-a mogu pritužbe, a naročito t. zv. žalbe za obranu zakona, dolaziti Pretsjedništvu, koje je jedino kompetentno da ih konačno riješi. Ako će u tom Sudskom vijeću biti kao sudije članovi Pretsjedništva, pojavljuje se pitanje inkompatibilnosti njihovog učešća u tom Vijeću i Pretsjedništvu. Pretsjedništvo je kolektiv, jedinstveno tijelo i stoga je razloga nespojiva dužnost u vijeću sa radom u Pretsjedništvu.

Ni u kojoj državi nisu — očito iz ovog razloga inkompatibilnosti — članovi najvišeg suda ujedno i članovi najviše državne vlasti, već je svuda sudbena djelatnost u ovoj zadnjoj instanciji prenesena na posebne organe, koji za svoj rad odgovaraju najvišoj državnoj vlasti. Stoga treba u Sudsko vijeće ZAVNOH-a odrediti pojedince, koji nisu članovi Pretsjedništva, jer je Pretsjedništvo nadređeni državni organ najvišem organu sudstva.

Isto je tako inkompatibilno učešće u Sudskom vijeću ZAVNOH-a onog člana Pretsjedništva, koji je zadužen kao vršilac dužnosti povjerenika za pravosuđe. Jer i on nadzire rad Sudskog vijeća, a ako sam sudi u tome Vijeću, ne može riješavati žalbe, pritužbe i druge prijedloge upravljene protiv i povodom rada Sudskog vijeća, čiji je član.

U odluci Pretsjedništva o imenovanju Sudskog vijeća ZAVNOH-a nisu određene granice njegove kompetencije, a to svakako treba, da se kasnije ne pojave sporovi, nejasnoće ili suprotna tumačenja.

Radi olakšanja pravilnog rješenja ovog pitanja prilaže se nacrt Odluke o Sudskom vijeću ZAVNOH-a s molbom na konačnu odluku.

1 Zaključak prve sjednice Predsjedništva ZAVNOH-a, održane 18. svibnja 1944. Vidi dok. br. 5 — 2 Još 13. veljače, na sastanku tadašnjeg Odjela za sudstvo i upravu ZAVNOH-a, bio je stvoren zaključak da se Izvršnom odboru ZAVNOH-a predloži osnivanje Narodnog zemaljskog suda Hrvatske (vidi »ZAVNOH 1944/11«, dok. br. 38, str. 143). Dne 18. veljače 1944. Odjel podnosi i formalni prijedlog za osnivanje toga suda (isto, dok. 51, str. 177—178). Taj je prijedlog ponovljen Uoči Trećeg zasjedanja plenuma ZAVNOH-a (isto, dok. 146, str. 504—505). U pripremi dokumenata Trećeg zasjedanja plenuma Odjel za sudstvo i upravu skicirao je više nacrta odluke o osnivanju Zemaljskog suda za Hrvatsku, koji su pohranjeni u Arhivu Hrvatske (spisi Odjela pravosuđa ZAVNOH-a — 1944, varia). Iako je i tajnik ZAVNOH-a dr Pavle Gregorić u svom izvještaju podnesenom Trećem zasjedanju u Topuskom istaknuo potrebu da se »osnuje najviši sud za Hrvatsku« (isto, dok. br. 172, str. 640), ipak plenum Vijeća nije donio odluku o konstituiranju suda. Vjerojatno je prevladalo mišljenje da taj problem može naknadno razmotriti i o njemu odlučiti novoformirano Predsjedništvo ZAVNOH-a. Stoga Odjel za pravosuđe, uoči saziva druge sjednice Predsjedništva ZAVNOH-a, ovim opširnim obrazloženjem upozorava Predsjedništvo ZAVNOH-a na hitnost pitanja osnutka suda ZAVNOH-a, odnosno njegova sudskog vijeća.

Napominje se da je do sada sav rad sudskog vijeća ZAVNOH-a obavljalo osoblje ovog Odjela i da do sada u pogledu tog njegovog rada ni sa koje strane *nisu izneseni nikakvi prigovori.* Pretpostavlja se dakle s pravom da taj rad nije bio nezgodan i da je odgovarao duhu i potrebama našega sudstva. S obzirom na gore iznesene tehničke i pravne razloge, koji govore protiv sastava sudskog vijeća iz redova Pretsjedništva, moglo bi se to Sudsko vijeće obrazovati ili iz redova osoblja ovog Odjela ili iz članova drugih Odjela ZAVNOH-a.

Osim određenja Sudskog vijeća ZAVNOH-a treba odrediti i organe, koji će pred tim sudom zastupati javne interese. Pošto se za sada nastoji izbjeći određenje Vrhovnog državnog tužitelja, mogla bi se ta funkcija povjeriti jednom organu ZAVNOH-a, koji bi je obavljao pod imenom zastupnika javnih interesa. Zastupnik javnog interesa uveden je gotovo kod sviju narodnih sudova, samo ne kod ZAVNOH-a. Potrebno je da i tu bude uveden, kako se ne bi raskinula jedinstvenost organizacije našega sudstva. Logično je da sudstvo bude uređeno, i to najbolje uređeno na vrhovima naše državne vlasti. Odatle potreba da se i to pitanje uredi zajedno s uređenjem Sudskog vijeća ZAVNOH-a.

Inkvizitorsko postupanje sudova (gdje je spojena sudska vlast sa pravom na progon) karakteriše reakcionarnu prošlost. Napredno sudstvo zasnovano je na tzv. načelu akuzatornosti, t. j. na rastavi funkcije suđenja od prava na progon. I naš je narod osudio inkvizitorsko postupanje pred sudom u poznatoj poslovici: »Tko te tuži — kadija! Tko ti sudi — kadija!« Da izbjegnemo tom prigovoru potrebno je dakle urediti i pitanje zastupstva javnih interesa kod Sudskog vijeća ZAVNOH-a.

Sporedno je kako će se on nazvati i kakve će sve ovlasti imati. Ali je nužno da on dobije pravo nadzora nad točnim vršenjem naših zakona odnosno načela NOB-a prema svima i svakome, jer samo tako može vršiti svoju dužnost i suzbijati sve po državu štetne pojave ma gdje se one pojavile.

U prilogu nacrt odluke za Sudsko vijeće ZAVNOH-a.[3]

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel za pravosuđe:
Ante Vrkljan [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944.

3 Vidi prilog1.

PRILOG 1

1944, lipanj 7.

Odjel za pravosuđe 'ZAVNOH-a upućuje Predsjedništvu ZAVNOH-a nacrt odluke o Sudskom vijeću ZAVNOH-a

Nacrt predloga

O D L U K A

o osnutku sudskog vijeća Zemaljskog Antifašističkog Vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske

1.

Kod odjela za pravosuđe Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske ustanovljuje se sudsko vijeće ZAVNOH-a.

2.

Sudsko vijeće ZAVNOH-a je vrhovni sud na području federalne i demokratske države Hrvatske.

Sudsko Vijeće ZAVNOH-a sastoji se od predsjednika,... članova, sekretara i ... zamjenika.[1]

Sve osoblje sudskog vijeća imenuje Predsjedništvo Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske.

U ovo vijeće ulazi po odluci Predsjedništva od Odjela za pravosuđe 1 član, koji će vršiti dužnost predsjednika i 1 član kao izvjestitelj.[2]

3.

U nadležnost Sudskog vijeća ZAVNOH-a spada:

1.) Raspravljanje i suđenje svih djela koja Predsjedništvo ZAVNOH-a uputi u nadležnost i postupak Sudskog vijeća ZAVNOH-a.

2.) Pretsjedništvo ZAVNOH-a može ovlastiti Odio za pravosuđe da pojedine predmete iz važnih razloga izuzme iz nadležnosti nižih sudova i preda na suđenje Sudskom vijeću ZAVNOH-a.

3.) Rješavanje svih žalbi protiv odluka narodnih oblasnih kao i narodnih okružnih sudova za čiji okrug još nije ustanovljen narodni oblasni sud.[3] Zatim, rješavanje svih žalba protiv odluka narodnih oblasnih i okružnih sudova, kojima su preinačene žalbama napadnute odluke prvostepenog suda.[4]

1 U jednom drugom nacrtu ove odluke, pohranjenom u arhivi Odjela za pravosuđe (među varia), predlaže se da Sudsko vijeće ZAVNOH-a ima, uz predsjednika i njegova zamjenika, tri člana vijeća i četiri zamjenika članova vijeća, te potreban broj referanata. Temeljem odluke *druge* sjednice Predsjedništva ZAVNOH-a od 18. lipnja imenovano Sudsko vijeće ZAVNOH-a brojilo je sedam članova, a sudilo je u vijeću od tri člana — 2 U drugom nacrtu, cit. u bilj. 1, to se više ne predlaže — 3 Misli se na žalbe protiv presuda (odluka) oblasnih i okružnih NOO-a kao *prvostepenih* sudova — **4** Misli se na žalbe protiv presuda (odluka) oblasnih i okružnih NOO-a kao *drugostepenih sudova,*

4.) Preispitivanje i rješavanje sudskih odluka svih sudova, bilo na predlog zastupnika javnih interesa, bilo povodom žalbe stranaka, kad se zbog nastalih grubih povreda načela pravednosti ili uopće radi nesaglasnosti ove sudske odluke sa osnovnim načelima državnog poredka ukaže potrebno zaštititi zakon i načela NOB-e.

4.

Sudsko vijeće ZAVNOH-a raspravlja u senatu od 5 članova.

Rasprave su javne. U nejavnim sjednicama mogu se rješavati samo one stvari, za koje to nalaže javni interes i nadalje, gdje treba rješiti koje od sporednih pitanja do donošenja odluke o glavnoj stvari.

Optužbu i interes državnog poredka zastupa zastupnik javnih interesa, koga imenuje Predsjedništvo.

Vršeći nadzor nad točnim [provedenjem zakona prema svemu][5] on može pokretati krivični i disciplinski postupak, čim sazna za bilo koju povrjedu zakona i načela NOB-e uopće.

Sudsko vijeće ZAVNOH-a postupa prema »Upustvima o postupku narodnih sudova.«[6]

5.

Odluka Sudskog vijeća ZAVNOH-a je konačna i izvršna.

6.

Ova odluka stupa na snagu danom objave.

ZA PREDSJEDNIŠTVO
ZEMALJSKOG ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE:

Neovjerovijeni prijepis, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944 (varia).

5 Loša formulacija. Namjesto teksta označenog uglatom zagradom bolje bi bilo reći: provođenjem zakona sa strane građana i organa vlasti — 6 Misli se na Uputstvo o postupku sudova NOO-a od 22. prosinca 1943, »ZAVNOH 1943«, dok, br. 190, str. 610—620.

17

1944, lipanj 8.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a dostavlja oblasnim i okružnim NOO-ima okružnicu o potrebi obrazlaganja presuda

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odio za pravosuđe
Broj: 491/44. od 8. VI. 1944.

Predmet: Okružnica br. 8 —
Obrazlaganje presuda.

Svima oblasnim i okružnim NOO-ima

Primjećeno je da mnogi sudovi svoje drugostepene presude, koje donašaju povodom žalbi nezadovoljne stranke, nedovoljno obrazlažu i zadovoljavaju se stereotipnim razlozima navodeći da usvajaju razloge prvostepene sudske odluke. Takvo je postupanje nepravilno. Kada se stranka višem narodnom sudu žali, dužnost je suda da se u svojoj odluci pobliže osvrne na razloge u žalbi i da ih s pobližim obrazloženjem usvoji ili odbaci. Stranci, koja se žali, treba objasniti zašto se njeni razlozi u žalbi ne usvajaju, odnosno zašto se prvostepena presuda preinačuje. Ranije sudstvo bilo je karakterisano takvim držanjem viših sudova, da se formalistički prelazilo preko razloga žalbe i stranci nije davalo gotovo nikakvo obrazloženje. Takvo postupanje nije u duhu našeg narodnog sudstva. Potrebno je dakle da sudovi obrazlože i objasne svoja stanovišta, a ne da preko razloga žalbi jednostavno prelaze.

Napominje se osim toga da treba raspravljati javno, a u važnijim slučajevima i na masovnim sastancima, tako da se glavna rasprava prethodno politički pripremi u dogovoru s izvršnim odborom, koji će pripremiti sve što treba da učešće naroda bude što bolje.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel za pravosuđe
Ante Vrkljan [v. r.]

M. P.i

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH —1944.

1 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja -- Hrvatske,

18

1944, lipanj 8.

Pismo Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a kojim trazi saziv konferencije s Vojno-sudskim odsjekom Glavnog štaba Hrvatske radi preciznije podjele nadležnosti između vojnog i civilnog sudstva

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Odio za pravosuđe
Broj: 492/44. od 8. VI. 1944.

Predmet: Uređenje sudstva.

Pretsjedništvu

Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske

Pregledom rada naših narodnih sudova kod Narodnooslobodilačkih odbora primjećeno je da vojno-sudske vlasti raspravljaju i sude stvari, koje po svojoj prirodi spadaju u kompetenciju civilnih sudova NOO-a[1]. Istovremeno se primjetilo da se stranke koriste neuređenjem odnosa između vojnog i građanskog sudstva (NOO-a) te za slučaj nezadovoljstva s odlukom vojnih vlasti dolaze pred narodne sudove NOO-a i traže odluku o stvari, ili obrnuto, da nakon odluke narodnih sudova NOO-a odlaze vojnim vlastima tražeći da im stvar presudi odnosno o tome odluči vojna vlast.

Pošto je takvo stanje štetno po javne interese i time se ruši ugled državne vlasti, molim da se kod Glavnog Štaba Hrvatske poradi na tome da se između pretstavnika ovog Odjela i Vojno-sudskog otsjeka G.Š.H. omogući jedna konferencija, na kojoj bi se raspravila mnoga važna pitanja čije je pravilno rješenje u obostranom interesu.

Pravilno postupaju vojne vlasti kada mnoge predmete dostavljaju na raspravljanje i odluku narodnim sudovima NOO-a. Trebalo bi svakako riješiti na toj konferenciji i pitanje nadležnosti vojnih sudova i narodnih sudova NOO-a, naročito u pogledu krivičnih djela, kojima se zadire u javne interese, ali ne u interese narodne obrane. Pošto su naši narodni sudovi već dovoljno razvijeni i osposobljeni da raspravljaju i presude svaku važniju

1 Vidi Uredbu o vojnim sudovima koju je 24. svibnja 1944. donio Vrhovni komandant NOV i POJ. Tekst Uredbe vidi u Biltenu pravne službe JNA, br. 3, 1974, str. 70—*11.* Komentar Uredbe napisao dr Josip Hmčević, n. dj. str. 5—13,

stvar, a vojni su sudovi preopterećeni sa poslovima narodne obrane, bilo bi preporučljivo da se narodnim sudovima NOO-a prepusti u nadležnost raspravljanje i rješavanje svih onih krivičnih predmeta, koji zadiru u osnovne javne interese, a da za sebe (za vojne sudove) zadrže samo one stvari, kojima se dira u interese narodne obrane. Prema tome bi vojnim sudovima ostalo u nadležnost da raspravljaju i sude samo stvari špijunaže i aktivne saradnje s neprijateljskom vojnom snagom, dok bi sve ostale stvari saradnje s neprijateljem (služenje neprijatelju kao prokazivač naših drugova i saradnika, pomaganje neprijateljske okupatorske vlasti na druge, a ne vojničke načine itd.) trebalo ostaviti u nadležnost narodnih sudova NOO-a. Pobliže bi se na samoj konferenciji razradio popis svih delikata, koji bi trebali ostati u nadležnosti vojnih sudova, a koji bi prešli posvema u nadležnost narodnih sudova NOO-a.

Isto tako trebalo bi riješiti pravilno i pitanje saradnje narodnih sudova s vojnim vlastima, naročito kada je u pitanju provedenje kakvog javnog procesa, koji po svom političkom značaju zahtijeva da se glavna rasprava održi javno. U tom pogledu dobro bi bilo da vojne vlasti i sudovi napose o takvoj raspravi obavijeste ovaj Odio, koji bi za provedenje rasprave odredio svoje organe kao voditelje rasprave, zastupnike javnih interesa a eventualno i obrane. Time bi se samo podigao nivo našeg sudovanja, a narod bi u takvom radu naprednog suđenja vidio jačinu i konstruktivnost naše državne vlasti, koja pravilno funkcioniše i u danima sadašnje Borbe za slobodu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel za pravosuđe:

Koncept, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944.

19

1944, lipanj 8.

Izvještaj Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a Povjereništvu za pravosuđe AVNOJ-a o organizacionom stanju i temeljnim problemima sudstva u oslobođenoj Hrvatskoj

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odio za pravosuđe
Broj: 495/44. od 8. VI. 1944.

Predmet: Pregled uređenja sudstva u Hrvatskoj.

Povjereništvu za pravosuđe
Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije

Na traženje tog Povjereništva o pregledu uređenja sudstva u Hrvatskoj dostavlja se slijedeći

I Z V J E Š T A J :

Sudstvo u Hrvatskoj uređeno je »Uputstvima o postupku pred narodnim sudovima«, objavljenima dne 22. XII. 1943.[1] godine i na osnovu toga uređeno je sudstvo na čitavom oslobođenom području Hrvatske. Prilaže se jedan primjerak tih »Uputstava«.

Sudstvo je uređeno na izrazitom demokratskom principu, jer članove narodnih sudova narod bira, nadzire u radu i može uvijek opozvati, kada se ustanovi da pojedini član suda postupa protivno duhu i načelima Narodno-oslobodilačkog pokreta. Osim toga demokratskom principu odgovara i sam rad sudstva, jer se sudi prema narodnom pravnom shvaćanju, kako je ono izraženo u narodnim pravnim običajima, koji su se kroz vijekove izgradili, a svoju potvrdu dobili NOB-om.

Na čitavom području oslobođene Hrvatske osnovani su općinski, kotarski, okružni i pokrajinski narodni sudovi. Narodni su nazvani stoga, što su takvi i po svom porijeklu i po načinu rada.

Narodne općinske sudove bira narod neposredno, a sve ostale posredno preko plenuma svojih NOO-a. Dosljedno je proveden princip da izvan NOO-a nema nikakve druge državne djelatnosti, pa je stoga i sudstvo samo dio

1 Vidi »ZAVNOH 1943«, dok. br. 190, str. 610—620,

NOO-a za svoje područje. Ipak treba naglasiti da je usprkos svega toga sudstvo nezavisno, jer se sudi prema slobodnom uvjerenju i savjesti članova suda, a ne po direktivama plenuma NOO-a.

Nadležnost između pojedinih sudova određena je kako prostorno, s obzirom na područje NOO-a kome sud pripada, tako i stvarno, prema vrijednosti spornog predmeta, koji se iznosi pred sud.

Osnovna su načela našeg sudovanja: usmenost, neposrednost, javnost, besplatnost, brzi postupak, suđenje prema narodnom pravnom shvaćanju i dosljedno provedenje akuzatornog principa.

Radi provedenja akuzatornog principa (a to ojačava objektivnost sudskog rada i njegov ugled) uvedena je ustanova zastupnika javnih interesa (ranije državnog tužitelja) i obrane. Zastupnika javnih interesa (za sada) određuje sam NOO, čiji je sud, i on ima pravo i dužnost kaznenog progona kod svih povreda zakona i načela NOB-e, a ujedno zastupa državu u svim stvarima, kojima se dira u javne interese.

Branitelj je obavezatno predviđen samo kod delikata, za koje prijeti smrtna kazna ili višegodišnji prinudni rad. Branitelj može biti svatko, dakle ne mora biti pravnik, a stranci se prepušta pravo da ga imenuje. On je pomoćnik suda i stoga je i on dužan da uvijek štiti i interese pravosuđa. Branitelj ne može biti osoba, koja se ogrješila o interese NOP-a.

Formalizam je isključen kod narodnog sudovanja. Važna je sadržina i pravo, a ne forma. Stoga ovdje nisu ni rokovi prekluzivni, jer sud ima uvijek pravo da ocjeni da li će se i kasno podneseni zahtjev raspraviti ili ne. To važi za sve rokom vezane podneske sudu, a naročito za obnovu postupka i dokaze, koji se za to sudu javljaju. Stoga je kod našeg suda povratak u pređašnje stanje jednostavan i brz postupak, koga ne sprječava protek rokova, jer je važna materijalna istina, a ne formalnost i okolnost da su neki rokovi prošli. Sve pojedinosti uređenja našeg sudstva vide se iz priloženih »Uputstava«, na osnovu kojih je sudstvo uređeno na čitavom oslobođenom području Hrvatske.

Da je ovo uređenje sudstva kod nas podiglo ugled narodne naše vlasti dokazuju nesumnjivo mnoge činjenice. Pred našim sudovima ima već vrlo velik broj parnica. To je, istina, dokaz o sklonosti našeg naroda k parničenju (koje se suzbija raspravljanjem na masovnim sastancima), ali je ujedno to dokazom i za povjerenje, koje narod ima u svoje sudove, da su oni kadri pravilno i pravedno riješiti sporove pred njih iznesene. Te sporove izaziva život i promet dobara, koji je sve veći, a veliki posao kod naših sudova omogućuje i činjenica da je sudovanje potpuno besplatno.

Dokazom ugleda naših sudova je nadalje okolnost da na mnogim mjestima pred naše sudove dolazi narod i s privremeno okupiranog područja, mimoilazeći dakle okupatorske vlasti i ustanove.

Dalji je dokaz podizanja ugleda naše vlasti i sudova u tome što su mnogi sudovi postali već i mjesta depozita, jer narod vjerujući sudu polaže dužni iznos pred sud, da sud taj iznos isplati njegovom vjerovniku. Opadanje ugleda državne vlasti u predratnoj Jugoslaviji bilo je karakterisano i time što se statistički utvrdilo opadanje t. zv. sudskih depozita. Narod je slabo vjerovao tadanjoj državnoj vlasti i izbjegavao je depozite. Ovdje, kod nas narod vjeruje svojim sudovima i polaže kod njih novac i vrijednosti, što svakako ne bi činio, da taj sud nema ugleda u narodu.

Napredno stanje našeg sudstva nije izazvano odozgo, dakle vještačkim putem. Ono je nastalo i razvilo se iz životnih potreba. Sadašnje uređenje

sudstva najbolje odgovara sadašnjoj fazi naše Borbe. Ovdje, u ovim krajevima sudstvo je prešlo kroz sve tri faze naše Borbe i svaka je faza imala svoje sudovanje. Ustanovilo se da narod ovdje daje prednost organiziranom sudstvu pred neuređenim i masovnim suđenjem čitavog naroda. Osim toga ima veliki broj i vrsta sporova, koji se više ne mogu riješavati masovno ni javno (kao n. pr. obračunske ili brakorazvodne stvari), već [ih] moraju riješavati osobe, koje su već dužim radom u sudu osposobljene za to, koje imaju za to vremena i mogućnosti da spor temeljito prouče. Stoga je sudstvo ovdje moralo biti predano stalnim sudijama, koji su birani za čitav izborni period NOO-a.

ZAVNOH, kao i viši NOO-i po odobrenju ZAVNOH-a imaju pravo koopcije, tj. mogu popunjavati sud određujući na dužnost u sud pojedine pripadnike NOP-a.

Nadzor nad radom suda vrši se međusobnom povezanošću sudova, koji su međusobno podređeni i nadređeni, sve do ZAVNOH-a, kome sudovi dostavljaju na uvid sve svoje odluke. ZAVNOH raspravlja odnosno sudi u konačnom stepenu po žalbama protiv odluka okružnih i oblasnih narodnih sudova.

Usvojena je dvostepenost u suđenju, tj. žalba se protiv presude može izjaviti samo jednom. Međutim praksa pokazuje da se mora uvesti i trostepenost, tj. mora se dopustiti i žalba protiv odluke drugostepenog suda, kada je drugostepeni sud povodom žalbe preinačio ili ukinuo odluku prvostepenog suda.

Izvršenje se provodi tako da se uvijek čuva ne samo pravo izvršitelja nego i ekonomski interes ekonomski slabijeg. To je izazvano činjenicom da svako izvršenje nije samo stvar zainteresovanih stranaka, već da zadire i u javne interese. Strogo provađanje izvršenja dovelo bi možda do ekonomskog uništenja dužnika, a to je protivno interesu našeg Pokreta i narodnoga gospodarstva.

U krivičnim stvarima sudi se prema narodnom pravnom shvaćanju i prema utvrđenim načelima NOP-a. Međutim pokazuje se neophodna potreba da se jednim uputstvima (dok se ne donese Kazneni zakon) sudovima dadu potrebne smjernice za taj rad. Na tome ovaj Odio intenzivno radi.

Isto se tako pokazalo kao neophodno nužno da se urede bračni odnosi, da se uvedu matične knjige itd. Nacrte za to ovaj je [Odjel] izradio i oni će uskoro biti predmet rasprave pred Zakonodavnom komisijom.

Od predmeta, koji dolaze pred naše sudove, najveći broj zauzimaju krivične stvari, i to krađe, prevare, tjelesne ozlijede, rjeđe ubijstva i umorstva, a od privatnopravnih brakorazvodne, razni imovinskopravni sporovi iz kupoprodajnih ugovora, razvrgnuća darovnih ugovora, doživotnih uživanja, razvrgnuće zajednica, naročito zadružni sporovi itd. Brakorazvodnih sporova ima nesrazmjerno jako mnogo, tako da se u nekim krajevima to može smatrati pravim pokretom za razvod braka. Dužnost je sudova da se to suzbija, a to će se polučiti regulisanjem brakorazvodnog postupka, kako je to od strane ovog Odjela predloženo Pretsjedništvu ZAVNOH-a.

Broj sporova pred sudom je različit. Gdje je kraj već duže vremena oslobođen, tu je parničenje preotelo gotovo maha. Tako n. pr. glinski kotarski sud ima krajem ožujka ove godine zaostatak u građanskim stvarima ništa manje od 356, a od krivičnih 65 predmeta.

Sudovi trebaju mnogo pravnika, a tih nema dovoljno. Njihov je posao određen kao savjetodavni, dakle kao izvjestioci vijeća bez prava glasa p

meritumu stvari. To odgovara demokratskom principu, koji je u sudstvu dosljedno proveden i prema kome sudska vlast, tj. odluka o sudskim stvarima pripada samo onima, koje je narod za to izabrao. Ako su pravnici kao pripadnici NOP-a dobili povjerenje naroda i birani u NOO, onda su oni pretsjednici vijeća.

Po svim sudovima uvedeno je kolegijalno suđenje. Sudi se u vijeću od 3 člana.

ZAVNOH pomaže sudove slanjem okružnica, kojima objašnjava pojedina načelna pitanja i odgovara na traženje sudova u raznim spornim i drugim slučajevima. Odluke ZAVNOH-a nemaju karakter zadiranja u nezavisnost sudova, jer se u to načelno ne dira. One samo objašnjavaju i upućuju sudove u pravilnost rada, kako bi on bio jedinstven i jednoobrazan.

Nalazimo se pred osnutkom *Sudskog vijeća* ZAVNOH-a,[2] jer je to neophodna potreba života. Sudstvo je uređeno kod svih NOO-a na zadovoljstvo naroda, potreba [je] da bude isto tako i u svojoj najvišoj završnoj instanciji.

Sadašnje uređenje našeg sudstva u Hrvatskoj odgovara u stvari jednom tipu porotnog sudstva, ali kod koga nisu članovi suda određivani od slučaja do slučaja, nego za određeni izborni period. Porotno sudovanje je umjesno n. pr. kod krivičnih stvari, ali ne i kod takvih stvari, za koje treba duže pripreme i studija. To mogu obavljati samo stalne sudije. Korupcije za sada nije bilo ili se barem nije prijavila ni ustanovila. Kraj sadašnjeg načina rada sudova, gdje narod na javnom suđenju uvijek nadzire rad suda, korupcija i samovolja teško je moguća. Radi toga ukazuje se kao nesporno da je sadašnje uređenje našeg sudstva u Hrvatskoj najpodesnije kao prelazna faza kasnijem konačnom uređenju sudstva.

Ako bi se kasnije usvojilo porotno sudovanje, tada bi se moralo naći podesnih ljudi, pravu vještih, koji bi morali pripremiti za porotno sudovanje sve sudske stvari. Mi za danas toliki broj pravnika nemamo, a vjerojatno je da će se i kasnije teško naći dovoljan broj (s obzirom na držanje pravnika prema NOP-u).

Preostaje dakle kao jedina mogućnost da se sadašnje stanje sudstva očuva i dalje razvija, a kasnije životne prilike same će nametnuti kao zamjenu za ovo onaj oblik sudovanja, koji će novim prilikama najbolje odgovarati. Porotno sudstvo bi zaista bilo najbolje, kada bi se ono danas već moglo ostvariti, ali je to za sada još nemoguće.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel za pravosuđe:
[Paraf: *Ferdo čulinović*]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944.

2 Sudsko vijeće ZAVNOH-a osnovano je na drugoj sjednici Predsjedništva ZAVNOH-a, održanoj u Grobniku 18. lipnja 1944, a počelo je raditi početkom srpnja 1944. Vidi pobliže dok. br. 40.

20

1944, lipanj 8.

Pismo Ekonomskog odjela ZAVNOH-a Okružnom NOO-u za Kordun u kojem se daju upute za oživljavanje kućnog obrta

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Ekonomski odjel
Br. 1384
Dne 8. VI. 1944. god.

Okružni NOO Kordun

Upućujemo na rad u vašu gospodarsku komisiju drugaricu Fani Korpner, koja je stručnjak za kućni obrt. Drugarica će vam predložiti čitav plan i prijedlog za rad. Mi vam sa svoje strane dajemo slijedeće upute:

1. Zadatak ovog rada treba da bude podizanje uslova za samostalan rad naroda i iznašanje produkata na tržište (u stalnoj prodaji i na sajmovima).

2. Naš narod nema ni znanja ni alata a jedan dio ni sirovina; potrebno je da inicijativa i pomoć dolazi sa strane N.O.O.-a.

3. Sam rad zamišljamo tako, da će se vaše postojeće radionice ili od njih odvojeno ljudstvo i alat opskrbiti materijalno za odgovarajući obrt i početi radom na sitnom obrtu. Pozvat će se omladina i žene iz jednog mjesta, općine ili kotara (prema broju polaznika i veličini radionice) kojoj će pomoći potreban kurs, na kojem će naučiti principe pojedinog obrta. Istodobno potrebno je polaznicima tečaja naglasiti i tumačiti svrhu, način rada i prodaju predmeta.

4. Polaznici familija, koje su u mogućnosti, da si nabave sirovine i alat, trebaju biti upućeni na privatnu kupnju, uz eventualnu posudbu potrebnog alata, dok će se siromašnim polaznicima pokloniti alat i posuditi stanovita svota kao zajam za nabavku sredstava i sirovina. Isplatu alata i zajma izvršiti će polaznici naknadno svojim produktima u naturi čime će se ujedno podmiriti vaše ustanove i najsiromašnije stanovništvo.

Shvatite ovaj rad najozbiljnije, jer je to put, kojim moramo poći za oživljenje kućnog obrta, razmjene i trgovine. Ako nemate dovoljno sredstava za ove radove, predložit ćete nam potreban predračun, pa ćemo stanovitu svotu mi odobriti.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Ekonomski odio:
[Paraf: *Branko Zlatarić*]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH 2/448 — 1944.

21

1944, lipanj 8.

Okružnica Propagandnog odjela ZAVNOH-a okružnim NOO-ima o značenju osnivanja Izvršnog odbora NOF Hrvatske

PROPAGANDNI ODJEL ZAVNOH-a **Narodnooslobodilačka frontaHrvatske**

Br. 251
Dne 8. VI. 1944.

Okružni NOO Pokuplje[1]
(Prop, odjel)

Program borbe protiv okupatora mogao se u toku našeg domovinskog rata ostvariti samo na širokoj antifašističkoj platformi, na politici ujedinjavanja svih naprednih, demokratskih i rodoljubivih snaga u Narodno--oslobodilačkoj fronti. Tu je politiku dosljedno od prvog dana ustanka proklamirala i zastupala Komunistička Partija. Ona je bila ujedinitelj svih demokratskih i domoljubivih snaga i njoj treba zahvaliti da je to jedinstvo postignuto među narodima Hrvatske, kao i među narodima čitave Jugoslavije.

Koliki su plodovi te politike jedinstva, danas je poznato dobro svim našim narodima i čitavom svijetu. U jedinstvenoj narodno-oslobodilačkoj fronti Hrvatske svrstao se, pored Komunista, ogroman broj pristaša HSS, koji je raskinuo vezu s Mačekom, kao i veliki broj pristaša drugih stranaka i vanpartijskih javnih radnika. U okviru te fronte stvoren je Izvršni odbor HSS i Srpski klub viječnika ZAVNOH-a. Tako se Jedinstvena narodnooslobodilačka fronta Hrvatske sve više omasovljavala, okupljala ogromne narodne mase bez obzira na narodnost, vjeru i polit, pripadnost.

Tako se požrtvovnošću Komunističke Partije, njenom nesebičnom odanošću stvari narodnog oslobođenja kovalo to jedinstvo u širokim omjerima i dubinama narodnih masa. Zahvaljujući upravo tom jedinstvu Narodno-oslobodilački pokret mogao je postići tako značajne uspjehe, da je spriječio bratoubilački rat, stvorio Narodno-oslobodilačku armiju, organizirao demokratsku vlast i napokon položio temelje federativnoj, demokratskoj Jugoslaviji.

Pored tih golemih uspjeha stoji još uvijek jedan dio narodnih masa po strani ili zaveden služi okupatoru. Jedna od zapreka u proširivanju narodne fronte, na one koji stoje još pasivno po strani, leži i u nepravilnom primjenjivanju političke linije našeg pokreta, u sektaškom stavu pojedinih drugova i organizacija (naročito prema pristašama HSS-a). Taj sektaški

1 U IHRPH Zgb nalazi se još jedna kopija bez parafa, koju je Okružni N00 Virovitica zaprimio pod br. 54 dne 22. lipnja 1944.

stav očitao se u tome, da su sanjali o »drugoj etapi borbe«, da su gubili iz vida potrebu širine našeg pokreta u ratu protiv glavnog neprijatelja — fašističkog okupatora, da su sve one, koji su stajali po strani strpali u neprijateljski tabor itd. Razumljivo je, da su bile velike posljedice takvih političkih pogrešaka, da su neprijatelji naše borbe iskorištavali to u svojoj propagandi, da su podmetali našoj oslobodilačkoj borbi komunističke ciljeve itd., kako bi suzili masovnu bazu našeg pokreta. Na taj način ostao je izvan borbe veliki broj ljudi, koji je inače spreman da se bori protiv okupatora. Ove pogreške moglo se izbjeći dosljednom primjenom političke linije našeg pokreta, imajući u vidu njenu širinu i pravilnost kao najmoćnije oružje u našim rukama za borbu protiv okupatora i njegovih slugu.

Da bi proces daljnjeg omasovljenja našeg pokreta ubrzali, potrebno je u čitavom našem radu prije svega iskorijeniti sektaški stav i ostvariti širinu političke linije narodno-oslobodilačkog pokreta. »Svaki čovjek, koji ne pomaže neprijatelja, a bilo čime pomaže nas, samim time je pristalica Jedinstvene narodno-oslobodilačke fronte Hrvatske«. Time je dat određeni kriterij, mjerilo za onoga koga može u svoje krilo primiti Jedinstvena narodno-oslobodilačka fronta. Pomenut kriterij dovoljno je jasan i njega treba uvijek imati u vidu. Samo na taj način neće se u NOF-u uklapati oni neprijateljski elementi, koji bi mogli unutrašnje jedinstvo minirati i svojim neprijateljskim radom razbijati.

Ne smije se ostati kod starih, krutih, šabloniziranih oblika, nego treba iznalaziti nove oblike, u kojima se može pomoći novim masama, da se privuku u liniju aktivne borbe, da se otrgnu od kobnog utjecaja razbijača jedinstva hrvatskog naroda, natražnjaka i sabotera oslobodilačke borbe i da pomognu Narodno-oslobodilački pokret. Osobito danas, kad se nalazimo na pragu naše pobjede, kada iskrcavanje Saveznika na sjeverozapadu Francuske govori o početku izvršenja datih obaveza u Teheranu, kada se udarci Saveznika sa istoka, zapada, sjevera i juga počinju slivati u jednu snagu, koja će uništiti fašizam, upravo danas, kada stojimo pred značajnim događajima i kada su naše zadaće naročito velike i odgovorne, upravo danas potrebno je da se svaki aktivista pokreta i sve organizacije založe svim svojim snagama na ostvarenju tog osnovnog zadatka: učvršćivanja i proširivanja NOF, daljnjeg omasovljenja našeg pokreta. Mi moramo mobilizirati sve one, koji stoje po strani ili su zavedeni od onih, koji propovijedaju neaktivnost, čekanje i koji služe okupatoru. Mi se ne možemo odreći ni onih koji još stenju u ropstvu fašističkih osvajača i njihovih pomagača (kao moćna poluga u tome radu trebaju nam poslužiti velike pobjede u našoj zemlji, stvaranje sabora nove Federalne države Hrvatske, kao i uspjesi naših saveznika u borbi protiv Hitlerovog fašizma).

Na liniji učvršćavanja NOF Hrvatske, zabilježen je 18. V. o. g. značajan momenat. Kao svenarodna politička organizacija, koja je okupila u svoje redove komuniste, pristaše HSS-a, Srpskog kluba i vanpartijne, dobila je svoju čvrstu organizacionu formu: Izvršni odbor NOF Hrvatske.* To je

2 Dne 18. svibnja 1944. održana je konferencija predstavnika Komunističke partije Hrvatske, Hrvatske seljačke stranke. Srpskog kluba vijećnika ZAVNOH-a, Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Hrvatske, Antifašističke fronte žena Hrvatske i javnih radnika izvan stranaka, kao predstavnika organizacija i grupa koje sačinjavaju Narodnooslobodilačku frontu Hrvatske. Na konferenciji je izabran Izvršni odbor NOF-e Hrvatske. Za predsjednika izabran je Vladimir Nazor, za potpredsjednika Frane Frol i dr Rade Pribićević. Za tajnika izabran je Andrija Hebrang. U Izvršni odbor izabran je još 21 član iz redova političkih, kulturnih i javnih radnika.

daljnja pobjeda politike jedinstva, politike okupljanja svih rodoljubivih snaga na širokoj antifašističkoj platformi borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika. Diljem čitave naše zemlje formirat će se odbori NOF Hrvatske, kao politički organi ujedinjenog naroda. U te odbore ulazit će predstavnici pojedinih stranaka i grupa, kao i masovnih antifašističkih organizacija. Ovi odbori postaju u još širem obliku ono što su bili NOO-i, koji su danas izrasli potpuno u organe narodne vlasti i postali temelj državne organizacije.

Organizaciono oformljavanje Narodno oslobodilačke fronte Hrvatske dati će novi zamah našem političkom radu, širokim narodnim masama, ona treba da bude također moćna potpora narodno-oslobodilačkim odborima i izvršavanju svih njihovih zadataka. NOF treba svojim radom pomoći mobilizaciju svih ljudskih i materijalnih snaga za posljednju bitku i izgradnju Federalne Države Hrvatske u federativnoj demokratskoj Jugoslaviji. Na sastancima jedinstvene fronte treba raspravljati o svim pitanjima borbe i narodnog života, a na rješavanju svih važnih pitanja angažirati čitav narod, sela, općine itd. Formiranje odbora NOF i njihov rad treba pobuditi još veći interes u sudjelovanju narodnih masa u borbi i izgradnji države, ono treba razviti inicijativu i stvaralačku djelatnost naroda, ono treba unijeti novu svježinu u naš politički život.

Upravo zato svi naši propodjeli moraju ovom pitanju organizacionog učvršćivanja, oformljavanja i proširivanja Jedinstvene narodne fronte Hrvatske posvetiti punu svoju pažnju u propagandnom radu i shvatiti dalekosežnost momenta u izboru Izvršnog odbora NOF Hrvatske. Materijal manifest »Narodima Hrvatske«, »Saopćenje« Izvršnog odbora NOF-a[3] i članke iz centralne štampe trebaju svi naši propagandisti dobro proučiti. Sadržaj čitavog tog materijala treba postati osnov rada svih naših propagandista na jačanju našeg pokreta i mobilizaciji novih narodnih snaga za borbu.

Svi propodjeli će nas redovito izvještavati, što su učinili na svom području prema datim direktivama.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Propodjel:
Iveković[4]

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

3 Nalazi se u IHRPH Zgb, JNOF-1944 — 4 Mladen.

22

1944, lipanj 8.

Izvještaj Socijalnog odjela ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o stanju dječjih domova na Baniji, Kordunu, Pokuplju, Gorskom kotaru, Moslavini i Slavoniji

ZAVNOH

Socijalni odio
Dne 8. lipnja 1944.

IZVJEŠTAJ O DJEČJIM DOMOVIMA

Banija:

Do neprijateljske ofenzive nalazila su se na Baniji 3 dječja doma i to: u Rujevcu 62 djece, Gvozdanskom 86, u Buzeti, Glinski kotar, 80 djece, ukupno u sva 3 doma 228 djece. Po usmenom izvještaju koji nije provjeren, dječji dom u Gvozdanskom spaljen je prigodom neprijateljske ofenzive, dočim dom u Rujevcu i Buzeti nije spaljen.

Kordun:

U Vojničkom Grabovcu spaljen je dječji dom,* te su djeca privremeno smještena po privatnim kućama, dok se ne pronađu prigodne prostorije za dom. Jedan dio djece, po prilici 27, kulturna grupa, odlučila je da ide po mjestima da priređuje priredbe i da se od toga izdržava. Sa ovom grupom ide Nikica (slijepac). Dječji dom u Vel. Crkvini ostao je čitav, a djeca** prigodom nadiranja neprijatelja sklonùla su se u šumu. Tom prilikom nisu spremili inventar, njega su seljaci raznijeli, tako je dom ostao bez inventara. Poduzeto je da se od seljaka prikupi taj inventar sa lozinkom da su oni taj spremili i da ga natrag vrate, u koliko će to uspjeti. Ove informacije primili smo danas privatno.

Pokuplje: Na Pokuplju nalazi se dječji dom sa 21 dijete.
Gorski kotar: U Fužinama nalazi se dječji dom sa 87 djece.
Moslavina: 1 dječji dom sa 60 djece.
Slavonija: U N.[ovom] Zvečevu nalazi se dječji dom sa 50-ro djece, te jedan u Našičkom okrugu, iz kojega nismo još primili izvještaja i ako smo tražili.
U svim dječjim domovima nalazi se 580-ro djece.

* Grabovac 75
** Crikvena[2] 59

Socijalniodio:
St.[1] šalamun [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
Na poleđini dokumenta dopisano tintom:
Drugu Paji [Gregoriću].

1 Stjepan — **2** Pogrešno napisano; treba: Velika Crkvina.

23

1944, lipanj 10.

Pismo Prosvjetnog odjela ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima kojim se predlaže izrada novog nastavnog plana i programa za osnovne i srednje škole i traži da se redovno dostavljaju 15-dnevni izvještaji o radu

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Prosvjetni odio
Broj: 193 od 10. VI. 1944.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

Iskustvo našeg ovogodišnjeg rada pokazalo je, da naš plan i program za osnovnu a tako i za srednje škole ima izvjesnih nedostataka.

Zbog toga smo odlučili da izradu toga stavimo na mnogo širu bazu. Želimo da u tom radu oko izrade stalnijeg nastavnog plana i programa sudjeluju zapravo svi nastavnici oslobođenog teritorija. Dugogodišnji rad mnogih nastavnika u školama, njihova današnja iskustva u Narodno-oslobodilačkoj borbi treba da pomognu svima.

Oblasni [i] okružni prosvjetni odjeli treba da do kraja mjeseca srpnja pošalju svoje prijedloge za nastavni plan i program osnovnih, a isto tako i srednjih škola ovom prosvjetnom odjelu. Na temelju tih prijedloga i svog iskustva izradit će onda ovaj prosvjetni odio nastavni plan i program za osnovne i srednje škole.

Najbolje je, da svoje prijedloge izrade okružni i oblasni prosvjetni odjeli nakon savjetovanja s nastavnicima čitavog okruga ili oblasti. Kod same izrade trebamo naročito paziti na mogućnost našeg rada, te na učiteljski kadar, koji će još dulje vremena biti na odgajanju odnosno preodgajanju u duhu NOB-a.

Često se održavaju okružna savjetovanja, pa i konferencije, a da njima ne prisustvuje nitko od strane ovog odjela. Da povećamo pomoć samim okružnim odborima u prosvjetnom radu odlučili smo, da prisustvujemo svim konferencijama i savjetovanjima. Zato je potrebno da nam okružni, odnosno oblasni odbori jave na vrijeme dan i mjesto konferencije ili savjetovanja kako bi mogli njima prisustvovati. Mislimo da bi time uspostavili tjesniju vezu a i bolju pomoć, koja [je] naročito danas u početcima našeg rada nužno potrebna.

Nekako u posljednje vrijeme izvještaji o radu stižu vrlo neredovito. Zato pošaljite svakih 15 dana redovni izvještaj. Naš čitav rad vrlo se brzo

razvija i treba da brzo i pravovremeno reagiramo na sve nedostatke, da poboljšamo organizaciono stanje našeg školstva, a naročito samu nastavu u nekim školama.

Što hitnije pošaljite popis svih srednjoškolskih nastavnika ili svršenih studenata filozofije na vašem teritoriju. U taj popis neka uđu i oni drugovi i drugarice koji do sada nisu zaposleni na prosvjetnom radu. U njihovim karakteristikama navedite: ime i prezime, godina i mjesto rođenja, stručne predmete, gdje sada radi i odnos prema Narodno-oslobodilačkoj borbi. Učinite to što prije, jer bez toga ne možemo provesti planski raspored naših srednjoškolskih nastavnika.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Prosvjetni odio:
Stanko škare [v. r.]

M. P.i

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH — 1944.

1 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske.

24

1944, lipanj 13.

Pismo Predsjedništva ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o potrebi bolje suradnje između funkcionera NOO-a i stručnog osoblja te o poboljšanju rada NOO-a općenito

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Predsjedništvo
Broj: 2/44. od 13. VI. 1944.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

I.

Sve češće se primjećuje da kod mnogih NOO-a ne postoje pravilni odnosi između članova NOO-a kao odgovornih funkcionera i njihovog osoblja, a naročito raznih stručnjaka, kao liječnika, šumara, pravnika itd. U odnosu prema osoblju, koje radi kod NOO-a, griješi se u dva pravca. Na jednu stranu članovi NOO-a nisu u stanju da si stvore potreban autoritet. Na drugu stranu ne umiju uspostaviti drugarske odnose sa tim osobljem, a naročito ne sa stručnjacima. Pokazuje se, da neki drugovi nemaju razumijevanja za drugove stručnjake i za njihov rad, da im ne ukazuju dovoljno pomoći u radu ili neznaju pravilno udesiti saradnju s njima. Uslijed toga se nedovoljno iskorištava njihovo stručno znanje, a sami stručnjaci ne razvijaju dovoljnu inicijativu u radu.

Zadaća je funkcionera NOO-a omogućiti, da stručnjaci u najvećoj mjeri mogu razvijati svoju aktivnost pod kontrolom NOO-a i da im u tom pogledu ukazuju ono povjerenje, koje oni svojim radom zasluže. Mi znamo da nesklad u odnosima dolazi često i uslijed toga, što neki stručnjaci nisu zadovoljni sa svojim položajem i ne smatraju, da bi im drugovi članovi NOO-a kao nestručni ljudi mogli biti predpostavljeni. Međutim, ako drugovi u NOO-ima budu imali pravilan odnos prema stručnjacima, ako im omoguće razvoj njihove inicijative, ako se sa puno povjerenja u području njihovog stručnog rada s njima savjetuju i ako se istovremeno pobrinu za njihovo političko izdizanje, onda se taj nesklad može odkloniti. Tim drugovima stručnjacima treba objasniti da su oni važan činioc naše borbe i izgradnje naše države, iako treba da rade pod odgovornošću i kontrolom drugova, članova NOO-a, kojima je narod povjerio rukovodstvo svoje državne organizacije. Ta odgovornost ni u kom smislu ne može umanjiti značenje njihovog rada i njihove inicijative, ako se stvari pravilno postave,

Stručnjaci u našoj novoj državi ne mogu biti birokratski aparat iznad i izvan naroda, nego će biti u uskoj vezi sa samim narodom i narodnim organizacijama. Stručnjaci nadalje neće biti jedna piskarala koja će ovisiti o milosti i nemilosti raznih korumpiranih klika, nego će biti aktivan i koristan činilac izgradnje naše nove države i kao takovi od naroda poštivani. Imajući to u vidu moramo izgrađivati takove odnose sa osobljem NOO-a, da bi se oni izgradili u korisne saradnike — graditelje naše nove državne vlasti.

II.

Mnogi su odbori uveli održavanje kurseva za osposobljavanje odbornika, da bi mogli rukovoditi što ispravnije onom granom upravne djelatnosti, za koju su zaduženi. Međutim ove kurseve ne bi trebalo ograničiti samo na odbornike, niti bi trebalo uopće održavati neke specijalne kurseve za odbornike. Kursevi se mogu držati za pojedine grane upravne djelatnosti, na pr. za administraciju, za sudstvo, za prosvjetne radnike itd. Na te kurseve treba pozivati ne samo odbornike, nego sve one koji rade u toj grani uprave, ili koji se hoće za taj rad osposobiti. Osim stručnih tema, valja uvesti opće političke teme. Mi ćemo vam u najskorije vrijeme poslati jedan program kursa. Kurseve treba održati ne samo za one, koji dođu za nekoliko dana na kurs, nego treba uvesti i stalne večernje kurseve za sve osoblje, koje radi u NOO-u.

III.

Zadnje se vrijeme opaža, da ne postoji dovoljna veza između okružnih i oblasnih NOO-a, odnosno ZAVNOH-a. Ta veza se često sastoji samo u tome, da se mjesečno 1 puta napiše opći izvještaj. Kako se danas nalazimo u fazi izgradnje države, to ovako labave veze mogu nepovoljno utjecati na razvoj pojedinih NOO-a. Bilo bi stoga potrebno, da se pojedini NOO-i obraćaju što češće i neposredno odgovarajućem odjelu Predsjedništva ZAVNOH-a i to ne samo prigodom pisanja izvještaja, nego [da] se obraćaju tako rekuć za svaki problem, koji nastaje u njihovom radu. Veza bi trebala biti, ukoliko to omogućuju prometne prilike, što češća. Osim toga, mjesečni izvještaji, koje šalju NOO-i, trebali bi biti mnogo izcrpniji i konkretniji. često se događa, da NOO-i ne pišu o mnogim problemima i događajima sa njihovog terena.

U redovnim mjesečnim izvještajima treba odvojiti na posebnim aktima izvještaje o političkom stanju, organizacionom, te izvještaje pojedinih odjela.

Primjećuje se također, da neki NOO-i vrlo nemarno čitaju naše direktive i da uopće ne udovoljavaju traženjima, koja se postavljaju. Tako smo mi tražili u okružnici br. U.o.2,[1] da nam se pošalje popis odbornika sa njihovim karakteristikama, a malo je NOO-a, koji su tom traženju udovoljili, a još manje onih koji su nam na tu okružnicu odgovorili i po njoj postupili. Isto tako ima još NOO-a, koji nisu ne samo poslali popis stanovništva, nego nam nisu niti odgovorili na našu okružnicu. Ima čak nekih NOO-a, koji sami bez saglasnosti s nama mijenjaju organizacione oblike, koje smo mi postavili

1 Nalazi se u IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944,

za provođenje izvjesnih radova (na pr. nisu obrazovali komisiju za popis stanovništva, nego su to vršili na drugi način i time otegli cijelu stvar). Ovakovi postupci dovode do labavosti u disciplini, onemogućavaju izvršavanje zadataka i spriječavaju izgradnju naše državne vlasti. Zato NOO-i treba mnogo ozbiljnije da shvate naše okružnice i da udovoljavaju svim traženjima, koja te kružnice postavljaju.

IV.

U aktima, koje izdaju NOO-i, primjećuje se vrlo često, da se svaki građanin naziva »drugom« ili »drugaricom«, *pa čak i oni protiv kojih se vodi krivični postupak.* Ova je praksa nepravilna, jer mi pod »drug« ili »drugarica« razumijemo samo aktivne saradnike u NOB-i, a ne svakog građana. Prema tome u službenim aktima ne treba upotrebljavati naziv »drug« ili »drugarica«.

V.

Kod mnogih NOO-a se opaža da se opskrbljivanje članova NOO-a i njihovog osoblja vrši nesistematski i nedovoljno kontrolirano, a ukazale su se i izvjesne nepravilnosti. Da bi se opskrba članova NOO-a i njihovog osoblja vršila pravilno, treba kod općinskih, kotarskih, okružnih i Oblasnih NOO-a uvesti ekonomat, koji stoji pod kontrolom tajništva. Ekonomatom rukovodi jedan za to sposoban i povjerljiv drug, koga imenuje NOO. Ekonomat vodi knjigu blagajne, skladišnik, dnevnik i glavnu knjigu, prema propisima, koje je izdao odio za narodnu privredu Predsjedništva ZAVNOH-a. Ekonomat opskrbljuje članove NOO-a i njihovo osoblje odjećom, obućom i hranom. Opskrbljivati se moraju nezbrinuti članovi porodice članova NOO-a i osoblja NOO-a. NOO posebnom odlukom odlučuje, tko ima pravo opskrbe u ekonomatu, te da li u cjelini ili djelomično, a ne da se opskrbljuju u ekonomatu oni, koji nemaju[2] mogućnosti, da se sami iz svoje imovine opskrbe. Svakog 25. u mjesecu ekonomat predlaže proračun potroška za slijedeći mjesec, za svaku granu opskrbe posebno, i to u količini artikala i odgovarajućoj vrijednosti u novcu. Materijal pojedincima i kuhinjama daje ekonomat na osnovu trebovanja, koje ovjerava tajnik. Za prolaznike treba kod onih NOO-a, gdje je broj prolaznika veći, osnovati zasebne kuhinje za prolaznike. Hrana se prolaznicima izdaje na osnovu bonova, koje izdaje zaduženo lice iz kancelarije, koga odredi tajnik NOO-a. U svojim redovnim izvještajima izvještavati će NOO-i i o stanju i poslovanju ekonomata.

VI.

Odmah po primitku ove okružnice treba tajništvo da napiše izvještaj o svim pitanjima raspravljenim u ovoj okružnici, i to kako su se ona do sada postavljala i rješavala te šta je poduzeto, da se pravilno postave. Nadalje nam trebaju podnesti izvještaj svi Upravni odjeli, koji nam nisu do sada pisali. Oni treba da nas izvjeste o svim pitanjima svoje djelatnosti.

2 Pogrešno napisana riječ; treba: imaju,

o saradnji sa vojno-pozadinskim vlastima, o stanju javnog reda i sigurnosti, o pobijanju šverca i nabijanju cijena, o izdavanju propusnica i objava, o postupcima protiv prekršaja javnog reda i izrečenim administrativnim kaznama, o provođenju mobilizacije, o seoskim i drugim odborskim stražama, o kontroli sajmova, o kontroli kretanja stranaca itd. Izvjestiti nas trebate ne samo što je Upravni odio Okružnog, odnosno Oblasnog NOO-a radio, nego i to kako rade niži NOO-i i na koji način vaš NOO njihov rad pomaže i kontrolira.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Tajnik:
Gregorić[a] *[v.* r.]

M. P.“

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu nalazi se prijemna štampilja Oblasnog NOO-a za Slavoniju, koji je ovaj dokument zaprimio pod br. 8/44 dne 24. VII 1944.

3 Pavle — 4 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Pretsjedništvo,

25

1944, lipanj 14.

Upute Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a Okružnom NOO-u za Kordun o pravu stranke na žalbu protiv presude nižeg suda

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odio za pravosuđe
Broj: 490/44. od 14. VI. 1944.

Predmet: Presude dostavljene na uvid.

Okružnom NOO-u Kordun

U prilogu dostavljaju se presude tog narodnog okružnog suda broj P.-58/44, 59/44, 54/44, i 40/44 s priloženim presudama narodnih kotarskih sudova, koje su ovamo dostavljene radi uvida.[1]

Upozorite područne sudove da ubuduće ne oduzimaju strankama pravo žalbe protiv njihovih odluka. Takav je stav posvema nepravilan i u protivnosti s duhom našeg rada u narodnim sudovima. Ne dopušta se žalba protiv odluka narodnih sudova samo u privatnopravnim stvarima, čija je vrijednost ispod 2000 kuna. No i u tim slučajevima može se podnešena žalba ispitati i nepravilno donesena presuda preinačiti, ako za to ima osnovanoga razloga. U svim drugim stvarima stranka ima pravo žalbe i to joj se pravo nipošto ne smije oduzimati.

Primjećeno je do sada već više takvih slučajeva, da sudovi prosto oduzimaju strankama pravo žalbe. Na takvu anomaliju treba sudove upozoriti, da je to nepravilno i da za sobom može povući štetne posljedice protiv onoga, koji tako uporno, poslije opomene, postupa.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

U prilogu: spomenute presude.[2] [Paraf: *Ferdo Čulinović*]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944.

1-2 Redakcija nije pronašla te presude,

26

1944, lipanj 14.

Primjedbe Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a Oblasnom NOO-u za Slavoniju na njegov rad i osnovne upute o postupku proglašenja narodnim neprijateljem i poštivanju pravomoćnosti presude

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odio za pravosuđe
Broj: 520/44. od 14. VI. 1944.

Predmet: Presude dostavljene na uvid.

Oblasnom NOO-u Slavonija
(Otsjeku za pravosuđe)

Povodom dostavljenih presuda tog narodnog oblasnog suda napominje se slijedeće:

Presude tog narodnog oblasnog suda pod brojevima S. 51/44, 46/44 i 49/44[1] kao pravilne i osnovane uzimaju se na znanje.

Presude br. S.— 16/44 i 17/44[2] ne mogu se razmotriti, jer se iz podataka navedenih u tim presudama ne da razabrati o čemu se zapravo radi. Iz svih presuda potrebno je da se vide barem najosnovnije stvari, kako bi ih se moglo pravilno ispitati, što je u ovom slučaju sasvim nemoguće.

Pravilno je postavljeno, da se krivična stvar, za koju bi optuženi mogao biti proglašen narodnim neprijateljem, treba raspraviti (za sada barem) pred vojnim sudovima. No kako vojni sudovi ove stvari gotovo redovno ustupaju narodnim (građanskim) sudovima, potrebno je u takvim slučajevima (kada je narodni sud stvar već uzeo u postupak) da se o tome sporazumi s vojnim sudom ili najbližom vojnom vlasti.

Proglašenje za narodnog neprijatelja pretpostavlja najtežu kaznu, jer je posljedica toga, da se osuđenik stavlja izvan »zakona«, da na to slijedi najteža vrsta kazne, dakle smrtna kazna ili kazna dugogodišnjeg prinudnog rada. Potrebno je na to skrenuti sudovima pažnju. Uostalom, uskoro će ovaj Odio objaviti svoja Uputstva za rad sudova u kaznenim stvarima, gdje će se ovo sve pobliže objasniti. Dok ista tamo ne stignu, neka se na to upozore svi područni sudovi s potrebnim objašnjenjem.

1,2 Redakcija nije našla navedenepresude,

Treba napomenuti da se u principu ima poštivati pravomoćnost presuda, koje su donijeli bilo raniji sudovi predratne Jugoslavije, bilo naši sudovi. Inače će se narušiti osnovni principi reda u društvu. No ako se ustanovi, ako dakle ima osnovnog razloga, koji govori protiv stanja ustanovljenog tom pravomoćnošću, tada neka se prosto ne ukida takva pravomoćna presuda, nego neka se najprije provede obnovni postupak, pa presuda stavi van snage i istovremeno (da se postupak ne odugovlači) neka se donese nova odluka na osnovu novih dokaza.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

[Paraf: *Ferdo Čulinović*]

Prilog: sve dostavljene presude![3]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP)—1944.

3 Redakcija nije našla navedene presude.

1944, lipanj 17.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje Predsjedništvu ZAVNOH-a nacrt Uputstava o vođenju matičnih knjiga

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel za pravosuđe
Broj: 573 od 17. VI. 1944.

Odlukama donesenim na II. zasjedanju AVNOJ-a udareni su temelji naše nove demokratske i federativne države. Odatle i naša dužnost da sve naše snage posvetimo izgradnji naše narodne države. Već danas, u jeku borbe za slobodu i nezavisnost zemlje, treba temeljito prionuti k uređenju naše državne zajednice. Vlast u našoj narodnoj državi pripada samo narodu. Ona je narodna, dakle treba da odgovara volji, shvaćanju i potrebama naroda. Ona je jedina, dakle nad njom nema druge vlasti. Ona je potpuna, jer se odnosi na sve građane i na sve društvene odnose u zemlji. Odatle i njena dužnost da nadzire sve društvene pojave, ne samo gospodarske, prosvjetne, građevinske, zdravstvene, nego i takve pojave, koje na prvi mah izgleda kao da se tiču samo pojedinaca, ali kraj njihovog točnijeg promatranja vidimo, da zadiru i u javne interese. Takve su činjenice na pr. rođenja, vjenčanja i smrt građana. Uređena državna zajednica mora pratiti razvoj promjena u broju svog stanovništva. Porast i pad stanovništva važan je za narodnu vlast iz mnogih razloga, tako radi pitanja pravilnog uređenja prehrane, zaposlenja građana, radi interesa narodne obrane. Rođenja i smrt građana dovode sa sobom mnoge važne posljedice u pogledu uređenja odnosa u porodici, raznih imovinskih pitanja, kao nasljedstva i dr.

Napredna država ne može mimoilaziti brak, jer je to ustanova, na kojoj se dobrim dijelom temelji uredan život građana. Zdrav brak znači u mnogom pogledu zdrav i valjan život građana, zdravo potomstvo. Uređena državna zajednica ne može odgoj djece prepustiti slučajnim okolnostima.

Ali s uređenjem tih odnosa naša narodna vlast ne namjerava dirati u crkvenu [obrednu] stranu ovih pitanja. Za državu je važno samo to, da se ti odnosi ustanove i pravilno urede radi zaštite prava građana i zbog lakšeg rješenja pitanja, koja su s tim u vezi. Crkveni obredi i dosadašnji rad crkvenih organa ostaju time nedirnuti.

S obzirom na dužnost i pravo države na nadzor nad rođenjem, vjenčanjem i smrti građana, radi jedinstvenog postupka organa narodne vlasti, daju se do daljnjega slijedeća

UPUTSTVA ZA VOĐENJE MATIČNIH KNJIGA[1]

I.

Kako izgledaju matične knjige.

Član 1. O matičnim knjigama uopće

Sva rođenja, vjenčanja i smrt građana, koja se dese na području pojedinog općinskog Narodnog oslobodilačkog odbora, moraju se upisati u matične knjige.

To su posebni upisnici ili registri, brojevima stranica obilježene javne knjige, koje vodi svaki općinski NOO za svoje područje, a u koje se, prema vremenu prijave tih događaja, oni upisuju po rednim brojevima. Matične se knjige vode posebno za svaku vrst tih događaja. Iz njih se prema posljednjem rednom broju upisa vidi koliko je do dana tog upisa bilo na području tog općinskog NO-a rođenja, vjenčanja i smrti.

Matične knjige vodi član općinskog NOO-a ili koja druga za to podesna osoba, pripadnik NOF-a. On je kao voditelj matičnih knjiga odgovoran za točnost i istinitost upisa. U matičnim knjigama ne smije biti nikakovih nečitljivih prebrisavanja i uništenja pogrešnih upisa. Svaki pogrešni upis mora voditelj matične knjige čitljivo precrtati i na tom mjestu označiti, te svojim potpisom ovjeriti da se radi o pogrešnom upisu.

Zlonamjerni neistiniti upis predstavlja zločin protiv narodnih interesa, a neistinit upis iz nemarnosti može se disciplinski kazniti.

Član 2. Matična knjiga rođenih

Ona ime ove rubrike: 1) redni broj upisa, 2) dan upisa, 3) prezime i ime djeteta, 4) da li je ono muško ili žensko, 5) dan mjesec i godina rođenja djeteta, 6) mjesto rođenja (na području općinskog NO-a), 7) vjera

1 Prvi nacrt Uputstava dostavljen je Izvršnom odboru ZAVNOH-a još 28. veljače 1944, pod br. 97 Odjela za sudstvo i upravu ZAVNOH-a. Nacrt nije samo normirao vođenje matičnih knjiga, već je rješavao i neka temeljna pitanja s područja bračnog prava, posebno pak uvođenje civilnog braka uz dotadašnji crkveni brak. Čini se da su u Izvršnom odboru ZAVNOH-a postojale različite političke ocjene o oportunosti da se u tom trenutku formalnim propisima instituira civilni brak, pa stoga i nije dano formalno odobrenje da se ovo Uputstvo objavi. Usprkos tome, Uputstva su — via facti — bila dostavljena Oblasnom NOO-u za Dalmaciju, a zatim i oblasnim NOO-ima u Slavoniji i Istri, pa su se tako u toku proljeća počela primjenjivati u upravnoj praksi na oslobođenom području, iako nisu imala formalno odobrenje Izvršnog odbora. Nakon Trećeg zasjedanja ZAVNOH-a nacrt Uputstava bio je poslan Zakonodavnoj komisiji na mišljenje i pretres. Nakon povoljne ocjene Zakonodavne komisije, Odjel za pravosuđe šalje 17. lipnja 1944. pod br. 573 nešto revidirani prethodni nacrt Uputstava Predsjedništvu ZAVNOH-a na konačno odobrenje. Predsjedništvo ZAVNOH-a je, međutim, na svojoj III sjednici, održanoj 24. i 25. kolovoza 1944, naredilo Zakonodavnoj komisiji da izradi novi prijedlog Uputstava, vjerojatno s razloga da se ne zaoštravaju odnosi s katoličkom i pravoslavnom crkvom oko osjetljivog pitanja uvođenja civilnog braka na oslobođenom području Hrvatske. Taj novi prijedlog izradio je Odjel za unutrašnju upravu ZAVNOH-a 28. studenoga 1944. i pod br. 520 objavio Okružnicu o osnivanju registara za upis rođenih, umrlih i vjenčanih (vidi dok. br. 142). Redakcija je ipak odlučila da objavi ova Uputstva, jer je istraživanjem arhivske dokumentacije nedvojbeno ustanovljeno da su se od proljeća do početka zime 1944. ova Uputstva stvarno primjenjivala na većem dijelu oslobođenog područja Hrvatske. Komentar ovim Uputstvima objavio je Ferdo Čulinović u svome radu »Nastajanje i razvoj novog bračnog prava na oslobođenom dijelu Hrvatske za prošlog rata«, »Rad« JAZU, knj. 330, Zagreb 1962, str. 218—230.

djeteta, 8) prezime i ime, boravište i zanimanje roditelja, 9) potpis voditelja matične knjige, 10) primjedbe (ovamo se može upisati gdje i kada je dijete kršteno).

Najkasnije 15 dana nakon rođenja djeteta dužan je roditelj, tutor ili najstariji ukućanin da to rođenje prijavi radi upisa voditelju matične knjige (sudskom odjeljenju NOO-a), na čijem se području dijete rodilo.

Član 3. Matična knjiga umrlih

Ona ima ove rubrike: 1) redni broj, 2) dan upisa, 3) prezime i ime, naznaku starosti, mjesto rođenja, zanimanje i vjera umrle osobe, 4) kada i uslijed čega (bolest, nesreća, smrt u ratu itd.), te u kojem je mjestu na području općinskog NOO-a nastupila smrt, 5) prezime i ime prijavitelja, 6) prezime i ime onoga, tko je smrt ustanovio (liječnik ili tko drugi), 7) da li je umrla osoba ostavila kakovog imetka (ukratko navesti pokretni i nepokretni imetak), 8) popis poznatih nasljednika (oporučnih, bez oporuke), 9) potpis voditelja matične knjige i 10) primjedbe.

Najkasnije 15 dana nakon nastale smrti dužan je svaki kućedomaćin, glava zadruge ili najstariji u kućanstvu da ovo prijavi voditelju matičnih knjiga općinskog NOO-a, na čijem području je smrt nastupila.

Ako voditelj matične knjige sumnja o istinitosti takve prijave, dužan je prijavitelj da o tome donese liječničku potvrdu ili ako ove nema, da prijavu potkrijepi iskazom barem jednog vjerodostojnog svjedoka.

Član 4. Matična knjiga vjenčanih

Ona ima ove rubrike: 1) redni broj, 2) dan, kada su se vjerenici prijavili voditelju matične knjige da namjeravaju sklopiti brak, 3) prezime i ime, boravište, zanimanje, starost, mjesto rođenja i vjera zaručnika, 4) dan kada je kod općinskog NOO-a ili u crkvi izvršena objava (napovijed) namjeravanog vjenčanja kao i oznaka roka za prijavu ženidbenih zapreka, 5) dan, kada je sklopljeno vjenčanje pred voditeljem matične knjige, ili u kojoj crkvi, 6) prezime i ime, zanimanje i boravište svjedoka (kumova), 7) potpis ili rukoznak bračnih drugova kojim potvrđuju da je vjenčanje sklopljeno, 8) potpis ili rukoznak svjedoka (kumova), 9) potpis voditelja matične knjige i 10) primjedba (ovamo se može upisati broj i dan potvrde crkve o vjenčanju, koje je obavljeno samo u crkvi, nadalje zabilježba o pravomoćnoj presudi o razvodu braka itd.).

Radi upisa u matičnu knjigu treba voditelju matične knjige prijaviti svaki brak, bez obzira na to, da li se namjerava sklopiti pred voditeljem matične knjige ili samo u kojoj crkvi ili i pred jednim i pred drugim. Zlonamjerni propust prijave može se kazniti novčano prema imovinskim prilikama počinitelja.[2]

2 čl. 2—4. Uputstava jedinstveno regulira vođenje svih matičnih knjiga. Iako je crkveno vjenčanje pravno izjednačeno s građanskim, za oba načina sklapanja braka predviđa se registracija kod nadležnog općinskog NOO-a.

II.

Postupak kod upisivanja[3]

Član 5. Upis vanbračne djece

Prilikom rođenja djeteta, čije je očinstvo sporno, dužan je voditelj matične knjige da povodom prijave o rođenju ustanovi tko je otac djeteta. On će radi toga kratko, bez vođenja zapisnika, preslušati majku djeteta, a ako je ona maloljetna, tada njene roditelje ili tutora, kao i onoga, koga se označuje kao oca djeteta.

Voditelj matične knjige ne će tom prilikom odlučivati o spornom pitanju očinstva, nego će samo upisom oca u matičnu knjigu ustanoviti izjavu majke, roditelja ili tutora o navodima u pogledu očinstva. Tom prilikom on je dužan da navodnom ocu djeteta rastumači kako je taj upis privremen i da će se ovo brisati ako protivno o tome odluči narodni okružni sud povodom tužbe navedenog oca djeteta radi ustanovljenja očinstva.

Ovu tužbu mora on podnijeti narodnom okružnom sudu najkasnije u roku od 30 dana od dana, kada je navod o njegovom očinstvu upisan u matične knjige. Narodni okružni sud odlučit će da li će u postupak uzimati i takve tužbe, koje su podnesene nakon gornjeg roka od 30 dana. Redovno će se opravdati zakašnjenje nastalo radi neprijateljske ofenzive, neposredne ratne opasnosti ili kakve opravdane spriječenosti tužitelja uslijed bolesti ili kojeg važnog neodložnog posla u interesu Narodno-oslobodilačke borbe. Protiv odluke narodnog okružnog suda o odbacivanju zakašnjele tužbe može se u roku od 8 dana od [dana] saznanja za tu odluku izjaviti žalba narodnom oblasnom sudu, a ako ovoga još nema, tada ZAVNOH-u. Odluka višeg suda je konačna.

Ako onaj, koji je označen za oca vanbračnog djeteta, ne izjavi tužbu radi ustanovljenja očinstva u gornjem roku, tad upis vanbračnog očinstva u matične knjige postaje konačan. On se može obeskrijepiti samo pravomoćnom kasnijom presudom narodnog Okružnog suda.

Kad upis vanbračnog očinstva postane konačan, dijete dobiva prema ocu i njegovoj porodici sva prava djeteta, rođenog u valjanom braku. U pogledu prezimena djeteta ostavlja se majci djeteta pravo da odluči, da li će ono nositi očevo ili njezino ime.

Ako narodni okružni sud presudi da se tužitelj nema smatrati za vanbračnog oca djeteta, voditelj matične knjige upisat će ovo kod prvobitnog upisa u rubrici za primjedbe, naznačivši dan i broj ove presude (ako je postala pravomoćna).

Član 6. Proglašenje za umrloga

Ako je netko nestao za vrijeme kakve opće opasnosti, neprijateljskog napada, masovnog ustaškog ili četničkog klanja, u zavojevačkim logorima ili u zarobljeništvu, za vrijeme požara, poplave ili druge elementarne (vremenske) nepogode, pa se za njega ne zna već više od tri godine, tada se može kod općinskog suda zatražiti da se ta osoba proglasi za umrlu. Ovo može zatražiti svatko, tko dokaže ili bar vjerojatnim učini bilo kakav važni interes zavisan o tome..

3 U drugom dijelu Uputstava posebno su važni članovi 7—11, jer izražavaju tadašnja pravna shvaćanja narodnooslobodilačkog pokreta Hrvatske o formalnim i materijalnim posljedicama sklapanja braka.

Nestalu osobu zastupa u svemu zastupnik javnih interesa. Sud donosi svoju presudu o tome, nakon što provede sve potrebne dokaze. Njih prijavljuje sudu molitelj ili zastupnik javnih interesa ako ih sam sud ne zna i ne odredi. 0 žalbi protiv presude o proglašenju za umrlog konačno odlučuje narodni kotarski sud.

Nakon pravomoćnosti ove presude voditelj matične knjige upisuje u matičnu knjigu umrlih smrt nestaloga. Kao dan smrti upisuje se onaj dan, koga sud u presudi ustanovi.

Ako se nestala osoba nakon toga vrati, tada će voditelj matične knjige po službenoj dužnosti ili na traženje zainteresovanog odmah brisati gornji upis u matičnoj knjigi. Istodobno će narodni općinski sud donijeti najbrže što je moguće i bez svake formalnosti odluku o vraćanju imetka ovoj osobi. U rubrici za primjedbe označit će se u matičnoj knjizi umrlih ove okolnosti.

član 7. Postupak kod vjenčanja

Svako namjeravano vjenčanje treba radi upisa u matičnu knjigu prijaviti voditelju matičnih knjiga, i to bez obzira na to, da li se brak namjerava sklopiti pred voditeljem matičnih knjiga ili u kojoj crkvi ili i pred jednim i drugim.

Svaki namjeravani brak treba povodom te prijave javno objaviti radi prijave ženidbenih zapreka, ako ih ima. Objava ili napovjed vjenčanja obavlja se oglasom (usmenim ili pismenim) kod narodnog općinskog suda, a potpisuje je voditelj matične knjige općinskog NOO-a, na čijem se području brak želi sklopiti. Ako stranke namjeravaju sklopiti samo crkveni brak, njihov će se namjeravani brak, pored proglasa voditelja matičnih knjiga, objaviti i na do sada uobičajeni način u crkvi. Dužnošću prijave namjeravanog braka i objavom od strane voditelja matičnih knjiga općinskog NOO-a (narodnog općinskog suda) nipošto se ne dira u crkvene propise i običaje o napovjedi crkvenih brakova.

Između dana objave (napovjedi) i dana vjenčanja treba da prođe najmanje 21 dan. Od dužnosti objave (napovjedi) uopće ili radi skraćenja roka za prijavu ženidbenih zapreka (roka napovjedi) odlučuje općinski narodni sud NOO-a, na čijem se području brak namjerava sklopiti. Ako se namjerava sklopiti samo crkveni brak, pa crkveni organi dozvole takav oprost od napovijedi uopće ili skrate rok objave (napovjedi), tada će i voditelj matičnih knjiga tim povodom jednako odlučiti, ako su razlozi za to osnovani.

Kao razlog za oprost od objave (napovjedi) uopće ili za skraćenje roka objave (napovjedi) smatrat će se: 1) ako je koji od zaručnika pripadnik Narodno-oslobodilačke vojske ili organ Narodno-Oslobodilačke vlasti, pa iz javnih interesa i njegove službene dužnosti ne bi mogao sačekati pro tek redovnog roka za objavu (napovijed) a provedenim ispitivanjem [se] ustanovi, da nema ženidbenih zapreka, 2) ako prijeti neposredna ratna opasnost uslijed neprijateljskog upada, a dvojica vjerodostojnih svjedoka potvrde da nema ženidbenih zapreka, 3) ako se koji zaručnik nalazi u životnoj opasnosti, na samrti ili je dužnošću u Narodno-oslobodilačkom pokretu upućen na kakav opasan podhvat, te ako dvojica vjerodostojnih svjedoka potvrde da nema ženidbenih zapreka.

Nakon što je istekao određeni rok za objavu (napovijed) ili pošto je dobiven oprost od objave (napovijedi) zaručnici mogu sklopiti brak na području općinskog NOO-a gdje barem jedna od stranaka ima svoje stalno

boravište ili ako tamo bar jedna od njih stanuje više od dva mjeseca, a pripadnici Narodno-oslobodilačke vojske ili Narodno-oslobodilačke vlasti, ako se na tom području zadržavaju po njihovoj službenoj dužnosti. Ako zaručnici namjeravaju sklopiti brak izvan područja svoga općinskog NOO-a, tada će im voditelj matične knjige ovog općinskog NOO-a izdati pismenu potvrdu da je rok za objavu (napovijedi) istekao bez prijave ženidbenih zapreka i da se mogu vjenčati pred drugim NOO-om ili u crkvi izvan područja općinskog NOO-a njihovog stalnog boravišta ili stanovanja.

Vjenčanje pred voditeljem matičnih knjiga općinskog NOO-a obavlja se na slijedeći način: Najprije voditelj matičnih knjiga ustanovljuje istovjetnost zaručnika; ako ih osobno ne pozna, to će potvrditi svjedoci (kumovi) vjenčanja.

Nakon što im je protumačeno značenje braka kao trajne životne zajednice svih interesa bračnih drugova, voditelj matičnih knjiga pita vjerenike da li žele stupiti u brak bez ikakove prinude bilo s koje strane. Poslije njihovog odgovora o namjeri stupanja u brak voditelj matičnih knjiga upisuje u matičnu knjigu vjenčanih sve potrebne podatke te pošto se u matičnu knjigu potpišu bračni drugovi, svjedoci i sam voditelj matičnih knjiga, voditelj matičnih knjiga proglašuje da je brak sklopljen.

Na zahtjev stranaka voditelj matičnih knjiga izdat će im pismenu potvrdu (izvod iz matične knjige vjenčanih) o sklopljenom braku. O obavljenom vjenčanju on će odmah s izvodom iz matične knjige vjenčanih obavijestiti narodni općinski sud (voditelja matičnih knjiga) onog općinskog NOO-a, na čijem području bračni drugovi imaju svoje stalno boravište.

Voditelj matičnih knjiga (onog općinskog NOO-a gdje zaručnici imaju svoje stalno boravište, a brak sklapaju na području drugog općinskog NOO-a) dužan je da voditelju matičnih knjiga onog općinskog NOO-a, gdje se namjerava sklopiti brak, dostavi sve prijavljene ženidbene zapreke, za koje je saznao povodom dostavljenog mu oglasa o namjeravanom braku (oglasa napovjedi).

Ako se sklapa samo crkveni brak, tada će bračni drugovi nakon obavljenog crkvenog vjenčanja donijeti voditelju matičnih knjiga kratku potvrdu crkve o obavljenom vjenčanju, koji će ove podatke upisati u matičnu knjigu vjenčanih. Ako stranke ne žele da se nakon toga obavi i vjenčanje pred voditeljem matičnih knjiga, dovoljno će biti vjenčanje koje je sklopljeno u crkvi.

Član 8. Ženidbene zapreke

Ne može sklopiti građanski brak:

1. Tko je pravomoćnom sudskom odlukom proglašen za narodnog neprijatelja, osim da je stupanje u brak dozvolio onaj sud, koji je takvu presudu donio u prvom stepenu.

2. Tko se nalazi na izdržavanju kazne lišenja slobode (prinudnom radu) preko 2 godine, osim da je stupanje u brak dozvolio sud ili narodna vlast, koja je u prvom stepenu donijela odluku o izdržavanju ove kazne ili zaštitne mjere.

3. Maloljetnik bez odobrenja roditelja ili tutora.

4. Tko je sa zaručnikom ili zaručnicom u bliskom krvnom srodstvu, koja se, po narodnom pravnom shvaćanju u kraju gdje se brak želi sklopiti,

smatra zaprekom za stupanje u brak s krvnim srodnikom toga stepena. U tom pogledu voditelj matičnih knjiga uzimat će u obzir narodno pravno shvaćanje, prema kojemu se uglavnom ženidbenom zaprekom kod Hrvata smatra krvno srodstvo do četvrtog a kod Srba do sedmog stepena krvnog srodstva. Uvijek će ovdje biti odlučno narodno shvatanje onoga kraja, gdje se brak želi sklopiti.

5. Tko je sa zaručnikom ili zaručnicom u tazbinskom odnosu, koje prema narodnom shvaćanju kraja, gdje se brak želi sklopiti, predstavlja zapreku za stupanje u brak. Kod Hrvata je ovaj odnos uglavnom ženidbena zapreka do drugog stepena, a kod Srba do četvrtog. U svakom slučaju u brak ne mogu stupiti zet i punica (tašta), tast (svekar) i snaha.

Ako se sazna za koju od ovih ženidbenih zapreka, narodni općinski sud može i pored toga dozvoliti stupanje u brak, ako to ne bi bilo u očitom protuslovlju s narodnim shvaćanjem, ako stupanje u brak zahtijevaju naročiti razlozi vrijedni obzira, kao što je na pr. dijete, koje se ima roditi iz ranijeg odnosa zaručnika i si. Protiv odluke narodnog općinskog suda o dozvoli ili uskrati stupanja u brak može se izjaviti žalba na narodni kotarski sud u roku od 8 dana od saznanja za tu odluku. Odluka višeg narodnog suda je konačna.

Ako zaručnici namjeravaju sklopiti samo crkveni brak, pa se sazna za ženidbene zapreke, tada će voditelj matičnih knjiga o tome obavijestiti crkvenog organa, pred kojim se namjerava sklopiti brak.

Ako se namjerava sklopiti građanski i crkveni brak, pa se sazna za koju od ženidbenih zapreka, tada će voditelj matičnih knjiga svoju odluku o dopustivosti stupanja u brak donijeti tako, da ona bude u suglasnosti s odlukom crkvenog organa o tome, ali nikako ne u protuslovlju s narodnim shvaćanjem o dopustivosti stupanja u brak takvih osoba. Za slučaj različitih odluka narodnog općinskog suda i crkvenog organa o tom pitanju narodni će općinski sud (voditelj matičnih knjiga) zatražiti mišljenje i odluku narodnog kotarskog suda. Protiv odluke ovog narodnog (kotarskog) suda može se u roku od 8 dana od saznanja za tu odluku izjaviti žalba na narodni okružni sud. Njegova je odluka po tome konačna.

Član 9. Brakovi pripadnika Narodno-oslobodilačke vojske i narodno-oslobodilačke vlasti

Brakove, koje su do sada sklopili pripadnici narodno-oslobodilačke vojske ili Narodno-oslobodilačke vlasti između sebe ili sa drugim građanima moraju se upisati u matične knjige, i to kod onih općinskih NOO-a, na čijem području imaju stalno boravište ili stanuju ili se službeno zadržavaju bar jedan od bračnih drugova. Nakon što voditelj matičnih knjiga tog općinskog NOO-a (narodnog općinskog suda) upiše ovaj brak u svoju matičnu knjigu vjenčanih, dostavit će radi isto takvog upisa izvod iz matične knjige vjenčanih voditelju matičnih knjiga onog narodnog općinskog suda NOO-a na čijem području ima stalno boravište drugi bračni drug.

Upis će se izvršiti na temelju bilo [koje] potvrde Narodno-oslobodilačke vojske ili vlasti o vjenčanju, koje je ranije obavljeno (zapisnik o vjenčanju ili pismena potvrda o sklopljenom braku i si). Ako su stranke izgubile takvu potvrdu, upis će se izvršiti ako voditelju matičnih knjiga ovo potvrdi barem jedan vjerodostojan svjedok, ukoliko je drugi bračni drug u međuvremenu umro ili je sada na nepoznatom mjestu, ili se on protivi takvom upisu. Ako

su bračni drugovi sporazumni o upisu ranijeg obavljenog vjenčanja, tada ne treba nikakovog drugog dokaza o sklopljenom ranijem vjenčanju.

Ako je koji bračni drug u međuvremenu umro ili nestao, upis može zatražiti preživjeli bračni drug, a mjesto djece iz tog braka zahtjev za upis može staviti i zastupnik javnih interesa narodnog općinskog suda ili dječji tutor kao i njihovi najbliži srodnici.

Ako se jedan bračni drug protivi naknadnom upisu ranije obavljenog vjenčanja, tada će voditelj matičnih knjiga nakon kratkog preslušanja stranaka i provođenja dokaza odlučiti da li će se upis izvršiti ili ne. Upis će se izvršiti ako stranka doprinese bilo kakav neosporni pismeni dokaz, kao i onda ako ranije sklopljeno vjenčanje potvrđuju dvojica vjerodostojnih svjedoka.

Protiv odluke o upisu ili odbijanju upisa u matične knjige vjenčanih može se izjaviti žalba narodnom kotarskom sudu, i to u roku od 8 dana od saznanja za tu odluku ili izvršeni upis.

Ako se od dana objave ovih uputstava radi opasnosti od neprijatelja, a povodom namjere sklapanja braka između pripadnika Narodno-oslobodilačke vojske ili vlasti ne bi moglo doći do nadležnog općinskog NOO-a radi prijave, objave (napovjedi) i sklapanja vjenčanja, zaručnici će u slučajevima neodklonive nužde i očevidne opasnosti (na pr. pred neposrednom akcijom i slično) brak moći sklopiti i na taj način, da pred svojim višim starješinom (od bataljona na više) ili pred bilo kojim organom Narodno--oslobodilačke vlasti izjave da žele stupiti u brak, istakavši da za to nema nikakovih ženidbenih zapreka. No, i u takvim slučajevima treba po mogućnosti sastaviti kratak zapisnik, koga potpisuju svi učesnici, a ovjerava ga vojni starješina ili organ Narodno-oslobodilačke vlasti koji je obavio sklapanje braka.

Ovakovo vjenčanje treba prijaviti i predati zapisnik (koji može dobiti svaki bračni drug) voditelju matične knjige onog općinskog NOO-a, koji bi inače bio nadležan za sklapanje braka. To treba učiniti najkasnije u roku 3 mjeseca nakon što je minula opasnost, koja je takvo vjenčanje izazvala. Ako je iz takovog braka bilo djece, propust ove prijave može za sobom povući i kaznene posljedice.

član 10. Dosadanje bračne veze sklopljene bez učešća ranijih vlasti

Kao valjani brak može se upisati u matičnu knjigu vjenčanih i takva bračna veza, koja je prije ustanovljenja narodnih vlasti nastala prema narodnim običajima pojedinog kraja, bez učešća ranijih vlasti, ako je takva veza prema narodnom shvaćanju toga kraja smatrana bračnom vezom. To će biti redovno onaj način uspostave bračne zajednice kod kojeg su bračni drugovi, bez učešća ranijih vlasti ili crkve, pred rodbinom ili drugim uzvanicima javno izjavili da se uzimaju i da žele živjeti kao bračni drugovi, te osnovati tu bračnu zajednicu.

Povodom takovog zahtjeva upisa u matičnu knjigu vjenčanih, voditelj matičnih knjiga neće obavljati ponovno sam čin vjenčanja nego će sakupiti i upisati sve potrebne podatke što će bračni drugovi potpisati u matičnoj knjizi. Djecu koja su iz tog braka rođena, upisat će kao djecu iz valjanog braka.

Ako se jedan bračni drug protivi takvom zahtjevu upisa ove zajednice kao valjanog braka, jer je u međuvremenu sklopio drugi brak ili iz kojih

drugih razloga, tada će voditelj matičnih knjiga nakon kratkog preslušanja stranaka odlučiti da li će tu vezu upisati kao brak u matičnu knjigu vjenčanih ili će zahtjev za upis odbiti. Protiv te odluke može nezadovoljna stranka izjaviti žalbu na narodni kotarski sud u roku od 8 dana od saznanja za tu odluku. Ako [su] raniji bračni drugovi u međuvremenu umrli, zahtjev za upis može postaviti mjesto djece (ako su maloljetna) zastupnik javnih interesa ili njihov tutor ili najbliži srodnik.

U pogledu priležništva narodna vlast nalazi da prigodomična i prolazna veza između muškarca i žene predstavlja povredu moralnih načela urednog života građana. To međutim još nije samo po sebi dovoljan razlog da narodna vlast takve pojedince sili da stupe u brak protiv njihove volje i uvjerenja. No ako je iz tih odnosa bilo djece ili će ih očevidno biti, tada je dužnost vlasti da uznastoje kako bi se prava djece zaštitila. Stoga će povodom takvih slučajeva pozvati obje stranke, objasniti njihove dužnosti prema djeci i međusobno, te će ih pozvati da sklope valjani brak. Ako se koji od njih protivi stupanju u brak, narodna ga vlast na to ne će prinuđivati, ali će voditelj matične knjige djecu rođenu iz takvih odnosa upisati kao da su rođena u valjanom braku. U tom će se slučaju u svemu postupiti jednako kao i kod upisa vanbračne djece (naprijed u članu 5.).

Član 11. Pravni položaj žene po vjenčanju

Među tekovine narodno-oslobodilačke borbe spada i to, da je narod tokom borbe izvojevao punu ravnopravnost žene i muškarca. Prema tome u našoj narodnoj državi nema više nikakvih ograničenja za žene, niti je žena podložna muškarcu kao biće nižega reda. žena je po svemu ravnopravna muškarcu kako u pogledu odnosa prema državi, u javnom pogledu, tako i u pogledu odnosa prema ostalim građanima, u privatnopravnom pogledu. Za nju važi sve što ono što i za muškarca, jer je žena u borbi dokazala svoje puno osposobljenje za sve, pa i za najteže pozive i poslove u društvu. Stoga u našoj narodnoj državi prestaju sva ranija ograničenja za žene, kao što je na pr. bila ranija zabrana da žena ne može biti tutorica svom vlastitom djetetu (nego samo sututorica), da ne može biti oporučni svjedok, da ne može vršiti razna zvanja, kao što je na pr. sudsko, da ne može birati niti birana biti i t. d.

U pogledu nošenja prezimena nakon vjenčanja ženi pripada pravo da bira da li će nakon vjenčanja uzeti prezime svoga bračnog druga ili će pored njega zadržati i svoje djevojačko prezime. Ako se ranije kao djevojka zvala Marić, a muž joj se prezi va Jović, žena može kod vjenčanja odabrati da li će se zvati po mužu Jović ili Marić-Jović.

Za djecu će roditelji sporazumno izabrati jedno od tih prezimena.

Član 12. Prelazne naredbe

Protiv odluke voditelja matičnih knjiga može se tražiti odluka narodnog općinskog suda, kojemu pripada voditelj matičnih knjiga. Protiv odluke općinskog narodnog suda može se izjaviti žalba narodnom kotarskom sudu u roku od 8 dana nakon saznanja za ovu odluku. Odluka narodnog kotarskog suda je konačna i izvršna.

Ako se ustanovi da je tkogod zlonamjerno i omalovažavajući mimoišao narodnu vlast, postupivši hotimice protiv odredaba ovih Uputstava, on se

može predati narodnom okružnom sudu radi kaznenog postupka zbog zločina protiv narodnih interesa. O posljedicama njegovog propusta i o valjanosti koje radnje odluku donosi narodni općinski sud.

Ova uputstva važe do dalje protivne naredbe, a obavezna su za sve narodne vlasti. S njihovim odredbama Narodno-oslobodilačke vlasti treba da upoznaju i narod objasnivši mu na masovnim sastancima značenje i važnost ovih uputstava.

Čim dobiju ova Uputstva općinski narodno-oslobodilački odbori dužni su odmah odrediti između svojih članova ili pripadnika NOP-a, koji su kod njih na dužnosti, da kao voditelji matičnih knjiga osnuju sve tri matične knjige za područje svoga NOO-a.

Osnutak matičnih knjiga za općinski NOO treba javno objaviti i rastumačiti narodu dužnost blagovremene prijave svih promjena, na koje se odnose ova Uputstva. Istodobno će se naročito naglasiti da se ovime ne dira niti se ukidaju dosadašnji crkveni obredi ni rad crkvenih organa, jer u to narodna vlast nije dirnula niti išta izmijenila.

Voditelji matičnih knjiga stoje pod neposrednim nadzorom predsjednika narodnog općinskog suda, a u drugom redu i predsjednika te plenuma općinskog Narodno-oslobodilačkog odbora, kome odgovaraju za ispravnost svoga rada. Voditelj matičnih knjiga je javni organ, koji u svom službenom radu predstavlja našu narodnu državu. Stoga je svaka povreda njegovog službenog svojstva, kao organa narodne vlasti, zločin protiv narodnih interesa.

Ako općinski NOO još nije osnovan ili nema za to podesnog osoblja, vođenje matičnih knjiga i sve poslove s tim u vezi može privremeno voditi narodni kotarski sud, koji je ovoj općini najbliži. Odluku o tom privremenom prenosu dužnosti vođenja matičnih knjiga donosi izvršni odbor okružnog NOO-a na prijedlog narodnog kotarskog suda. Narodni kotarski sud mora nastojati, da taj prenos radova bude što kraći, te će radi toga učiniti sve potrebno, da se općinski NOO osnuje, odnosno osposobi za vršenje te dužnosti.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Čulinović[4] [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP)—1944.

4 Ferdo,

28

1944, lipanj 17.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje Predsjedništvu ZAVNOH-a nacrt Uputstava o brakorazvodnim stvarima

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Broj: 574/44.
Datum: 17. VI. 1944.

Brak je prema narodnom shvaćanju trajna zajednica svih životnih interesa muškarca i žene, zasnovana radi međusobnog pomaganja i saradnje u životu, te radi rađanja i valjanog odgoja djece.

Stojeći na stanovištu, da je brak trajna životna zajednica, naš narod ne smatra, da se brak mora uvijek i pod svim okolnostima bezuvjetno održati. Prema narodnom shvaćanju brak gubi svoj smisao i opravdanje onda, kada prestaje biti životnom zajednicom, kada se u njemu neprekidno i uporno sukobljavaju najvažniji životni i drugi interesi bračnih drugova. Ako je brak postao neodrživ i nemoguć, štetan i opasan po zdravlje i život bračnih drugova i uslijed toga postao opasnost za zdravlje i valjan odgoj djece iz tog braka, ako je postao prava mučionica i uništavanje radne sposobnosti bračnih drugova, čineći svim tim štete i javnim interesima, tada je pravo i potrebno, da takva veza prestane.

Gledajući ovako na brak, ne može se prepustiti nahođenju građana, da oni sami određuju kada, kako, gdje i pod kojim će se uvjetima raskinuti takva nemoguća i neodrživa bračna veza. To bi dovelo do samovolje i opasnosti po interese ma koje strane. Stoga je potrebno, da se pravilno riješi ovo pitanje, ustanovljujući kako, kada, gdje i radi čega se brak može razvesti.

Nastojanje oko pravilnog rješavanja ovih pitanja je pomoć u općem radu i borbi za izgradnju naše nove države.

Pravo države na nadzor nad brakom proizlazi naročito iz činjenice, da je brak ustanova, u kojoj se očituju mnogi uvjeti zdravog i sređenog života građana. Ako je ta životna zajednica građana zdrava i sređena, time su ostvareni i mnogi uslovi za jaču i bolju radnu sposobnost bračnih drugova, time su ostvareni i mnogi povoljni uvjeti materijalnog života građana, njihovog napretka i razvoja. Odatle proizlazi pravo i dužnost države na nadzor nad brakom i to bez obzira na to, gdje je i kako je taj brak sklopljen. Prema tome svaki se brak može i razvesti, ako za to postoje osnovani i opravdani razlozi.[1]

1 Ovom normom ZAVNOH proklamira pravo revolucionarne državne vlasti na izricanje presuda u brakorazvodnim parnicama i u pogledu brakova sklopljenih u crkvi.

Naprotiv će narodna vlast onemogućavati neozbiljno sklapanje brakova kao i njihovo hirovito i bezrazložno razvađanje. Neozbiljno shvaćanje braka je protivno moralnom osjećanju našeg naroda, koji se u svojoj današnjoj Borbi uporno bori protiv svega onog, što mu stoji na putu ka njegovoj slobodi.

Utičući tako na spomenute uvjete valjanog i zdravog života svojih građana, država se ne namjerava miješati u čisto unutrašnja pitanja crkvene organizacije i gledanja crkve na brak. Ako je prema stanovištu crkve brak doživotna i neraskidiva zajednica, a sve dokazuje nemogućnost i neodrživost te zajednice, dužnost je države da raskidom te veze zaštiti svoje građane bez obzira na to gledište crkve. Za crkvu će ta veza i poslije odluke narodnih sudova o razvodu i dalje postojati, dok će za narodne vlasti ovaj brak prestati s pravomoćnošću presude narodnih sudova o razvodu. Time se ne dira unutrašnji odnos pripadnika crkve ni pravo crkve, da unutar svoje organizacije razmatra i ocjenjuje ovaj brak, smatrajući ga i dalje postojećim. Za državu je odluka o razvodu nužna posljedica, čim se ustanovi, da je ta veza štetna i opasna po životne interese građana i da bi daljnji život u toj vezi za građane značio oslabljenje ili uništenje njihove radne sposobnosti i mogućnosti sređenog i urednog života.

Radi uređenja pitanja, pod kojim će se uvjetima i kako će se moći razvesti, radi jedinstvenog postupka narodnih vlasti daju se do daljnjega^ slijedeća:

UPUTSTVA O BRAKORAZVODNIM STVARIMA

čl. 1. O razvodima brakova uopće

Pošto je prema narodnom shvaćanju brak trajna zajednica životnih interesa, dužnost je organa narodne vlasti, da uvijek nastoje, da se brak po mogućnosti održi. Brak će se razvesti samo onda, ako je dokazano, da je sasvim neodrživ i nemoguć, kada bi njegovo produženje značilo dopuštanje očite štetnosti i opasnosti po opravdane interese građana.

2 Nacrt Uputstava o brakorazvodnim parnicama izrađen je u Odjelu za sudstvo i upravu ZAVNOH-a u toku ožujka 1944. godine. Ferdo Čulinović u svom radu »Nastajanje i razvoj bračnog prava na oslobođenom dijelu Hrvatske za prošlog rata« (»Rad« JAZU, knj. 330, Zagreb 1962, str. 234, bilj. 61) tvrdi da su navedena Uputstva bila izrađena prema usmenim direktivama koje je Odjel dobio od Izvršnog odbora ZAVNOH-a. Vjerojatno je da Izvršni odbor ZAVNOH-a zbog razloga političkog oportuniteta — da u tom trenutku ne zaoštrava odnose s katoličkom i pravoslavnom crkvom o pitanju razvoda braka — nije želio dati formalno odobrenje da se ova Uputstva pod njegovim imenom objave. Odjel za sudstvo i upravu, s obzirom na dobivenu načelnu suglasnost, dostavio je u toku travnja ova Uputstva pojedinim oblasnim i okružnim NOO-ima, koja su po njemu odmah počela postupati. Kada se nakon Trećeg zasjedanja ZAVNOH-a organizirala Zakonodavna komisija, novoosnovani Odjel za pravosuđe šalje nacrt Uputstava na mišljenje i pretres. Nakon povoljnog mišljenja Zakonodavne komisije, Odjel za pravosuđe šalje 17. lipnja 1944. pod br. OP 574 ovaj nacrt Predsjedništvu ZAVNOH-a na konačno odobrenje. Analizom teksta Uputstava vidi se, da ona zapravo predstavljaju razradu dotadašnjih stajališta ZAVNOH-a o braku, a napose o razvodu braka. U Uputstvima istaknuto je pravo i dužnost državnih organa na nadzor nad institucijom braka. Uneseno je i pravilo da narodni sudovi mogu odlučivati o razvodu svih brakova, uključivši i one sklopljene u crkvi. Ovo Uputstvo uvodi, međutim, samo fakultativni građanski brak. Predsjedništvo ZAVNOH-a je, međutim, na svojoj III sjednici, održanoj u Topuskom 24. i 25. kolovoza 1944,

Povodom tužbe za razvod braka treba naročito paziti na zaštitu interesa djece iz tog braka. Djeca ne smiju nikako doći uslijed toga u teži položaj.

Nastojeći da se brak po mogućnosti uvijek održi, Narodni će sudovi povodom tužbe za razvod braka uvijek pokušati da među bračnim drugovima dođe do pomirenja. Radi toga sudovi će pozvati k sebi bračne drugove, objasniti im značenje braka i potrebu njegovog održanja, naročito ako ima djece iz braka. Takovo mirenje sudovi će pokušati do tri puta uzastopce u razmacima, koje sud prema prilikama odredi.

Istom onda, kada je očito, da pomirenje nije uspjelo, sud će pristupiti ispitivanju tužbe i provođenju svih potrebnih dokaza.

Ako je, usprkos činjenica o osnovanosti zahtjeva za razvod braka, ipak vjerojatno da bi se bračni drugovi mogli izmiriti, sudovi neće odmah donositi (nakon završetka dokazivanja) presudu o razvodu braka, nego će još jednom omogućiti pomirenje bračnih drugova na taj način, što će donijeti riješenje o privremenoj rastavi od stola i postelje.

Ako se supruzi ni tokom privremene rastave od stola i postelje nisu izmirili, narodni će sudovi donijeti presudu o razvodu, ako prema provedenim dokazima nalaze, da je tužba za razvod braka osnovana i opravdana.

Ako se povodom tužbe za razvod braka ustanovi, da je koji bračni drug lakoumno postupao smatrajući brak samo prolaznom i prigodnom vezom, ako je radi uspostave takve trenutne ili prolazne veze zloupotrebio narodnu vlast, tada će ga narodni sud novčano kazniti prema imovinskom stanju. U težim slučajevima predat će ga zastupniku javnih interesa, radi krivičnog progona zbog prestupa protiv narodnih interesa, radi povrede moralnog osjećanja naroda u borbi.

Cl. 2. Tko je nadležan za razvod braka

Razvod braka traži se tužbom, koja može biti pismena ili usmena. Pismena tužba mora biti takva, da se iz nje može vidjeti sve, što sudu treba za pravilnu ocjenu osnovanosti i opravdanosti zahtjeva za razvod braka. Zato nije propisana nikakova formalnost. U tužbi treba [ipak] navesti prezime i ime stranaka (bračnih drugova), godine, vjersku i nacionalnu pripadnost, mjesto i vrijeme gdje je brak sklopljen, po mogućnosti izvod iz matice vjenčanih ili ovjerovljeni prepisi vjenčanice, razloge na kojima se zasniva zahtjev za razvod braka, dokaze na kojima se taj zahtjev zasniva, navode o zajedničkom stečenom imanju, ili ako toga nema, treba navesti, kakvog su imovinskog stanja bračni drugovi i što se predlaže za daljnje izdržavanje bračnog druga, ako ne može samostalno privređivati, broj, dob i imena

pod točkom 3 dnevnog reda odbilo u cjelini ova Uputstva i naredilo Zakonodavnoj komisiji da izradi prijedlog prema kojemu bi se — do daljnjega — zabranilo provođenje rastave brakova. Pošto su, čini se, u to vrijeme tužbe za rastavu braka pred narodnim sudovima bile učestale, Predsjedništvo naglašava da treba »povesti živu kampanju protiv rastave brakova i u toj kampanji naglasiti ogromne zasluge naših žena u narodnoslobodilačkom pokretu i nastojati time dići što više ugled naše žene«. Očito je, dakle, da je i otpor u redovima AFŽ-a, a i crkvenih krugova, nalagao Predsjedništvu da u tom političkom trenutku sprečava parnice za razvod braka. Usprkos tim političkim obzirima, život je tražio svoje, pa su se ova Uputstva i dalje primjenjivala na velikom dijelu oslobođenog dijela Hrvatske, sve dok ih nije Ministarstvo pravosuđa Hrvatske svojom okružnicom br. 3048 od 18. srpnja 1945. proglasilo neprimjenjivima. Opširan komentar ovih Uputstava daje Ferdg Culinović u gore navedenom radu, str. 234—251,

djece, gdje su sada smještena i što se predlaže u pogledu njihovog daljnjeg izdržavanja i odgoja za slučaj razvoda braka.

Usmeno se tužba prima na zapisnik pred sudom. I tu treba navesti sve što je nužno za pravilnu odluku suda.

Tužba se predaje narodnom okružnom sudu onog okružnog narodno-oslobodilačkog odbora, na čijem području stalno boravi ili više od dva mjeseca stanuje tužena stranka.

Ako tužena stranka boravi ili stanuje izvan dohvata naših vlasti, tada se tužba može predati onom Narodnom okružnom sudu, na čijem području stalno boravi ili stanuje više od dva mjeseca tužitelj.

Ako su stranke pripadnici Narodno-oslobodilačke vojske ili vlasti, tada se tužba za razvod braka može podnijeti onom Narodnom okružnom sudu, gdje tužena ili tužiteljska stranka službeno boravi.

Mjesto tužbe za razvod braka može se predati i molba za privremenu rastavu od stola i od postelje, kada se traži samo privremeno odvajanje bračnih drugova, a ne konačni razvod braka. Takva se molba dostavlja istom Narodnom okružnom sudu, kao i tužba za razvod braka. Ova nadležnost Narodnih okružnih sudova ne isključuje mogućnost, da se stranke s takovim zahtjevima obrate i dosadanjim crkvenim sudovima prema propisima njihove crkve.

Ako su obje stranke sporazumne, da o njihovom bračnom sporu sudi crkveni sud, tada će konačnu odluku tih crkvenih sudova donijeti nadležnom voditelju matičnih knjiga, odnosnog NOO-a, radi upisa te odluke u matičnu knjigu vjenčanih.[3]

Ako se jedna strana protivi nadležnosti tih crkvenih sudova, ona se može tužbom obratiti nadležnom narodnom okružnom sudu, koji će na osnovu toga povesti postupak. Teku li uporedo oba postupka, jedan pred Narodnim okružnim sudom, a drugi pred crkvenim sudom, Narodni okružni sud uznastojat će, da svoju konačnu odluku donese po mogućnosti u skladu s odlukom crkvenih sudova. Ali i ovdje moraju narodni sudovi samostalno odlučivati, ocijenjujući sve dokaze prema njihovom slobodnom uvjerenju i savjesti.

Za narodne vlasti obavezna je samo ona odluka, koju donesu narodni okružni sudovi.

Ako je u toku postupak radi privremene rastave od stola i postelje pred crkvenim sudom, koji stoji na stanovištu nerazriješivosti braka, pa jedna stranka zatraži postupak narodnog okružnog suda, zahtijevajući presudu o razvodu braka, narodni okružni sud otpočinje i dovršava postupak samostalno, uzimajući u obzir po mogućnosti samo one činjenice, utvrđene po crkvenom sudu, koje sam ne bi mogao iz tehničkih i drugih razloga ustanoviti.

Presuda narodnog okružnog suda o razvodu braka obavezna je i u ovom slučaju za obje stranke.

Protiv odluke Narodnog okružnog suda nezadovoljna se stranka može žaliti u roku od 8 dana nakon saznanja za tu odluku Narodnom oblasnom sudu; ako ovoga još nema, ZAVNOH-u.

Odluka višeg suda o žalbi je konačna i izvršna.

3 Ostavlja se, dakle, sloboda bračnim drugovima, ako su oboje suglasni, da im o bračnom sporu presudi crkveni sud, ali su dužni da državnog matičara obavijeste o presudi crkvenog suda, radi njene registracije u matičnu knjigu vjenčanih.

Čl. 3. Postupak u brakorazvodnim stvarima

Nakon prijema tužbe dužni su narodni okružni sudovi (kada se traži razvod braka, a ne samo privremena rastava od stola i postelje) da pokušaju pomirenje među bračnim drugovima. To će učiniti tako, da će oba bračna druga zajedno pozvati pred jednog člana narodnog suda i pokušati pomirenje, objasnivši im značenje braka i posljedice razvoda, naročito ako je bilo djece iz tog braka. Ne uspije Ii prvi pokušaj pomirenja, sud će to ponoviti nakon određenog vremena, a ako ni ovaj pokušaj ne uspije, sud može i po treći put pokušati izmirenje stranaka.

Ako ti pokušaji nisu uspjeli, sud će provesti predložene dokaze i nakon toga može donijeti: 1.) rješenje o privremenoj rastavi od stola i postelje ili
2.) presudu, kojom se proglašuje brak razvedenim ili kojom se odbija tužbeni zahtjev.

ad. 1.) *Rastava od stola i postelje* ne znači prestanak braka, već samo privremeno razdvajanje bračnih drugova iz bračne zajednice. Iako brak i dalje traje, ovom se odlukom (riješenjem) dozvoljava strankama, da za određeno vrijeme žive odvojeno jedna od druge. Za to vrijeme bračni drugovi ne mogu sklopiti drugi brak, jer prvi nije još ni razveden. Oni za vrijeme ove rastave nisu dužni, dakle ne moraju, ali mogu zajedno živjeti. Rastava od stola i postelje izriče se onda, kada je pored svih dokaza o osnovanosti zahtjeva za razvod braka ipak moguće i vjerojatno, da bi se bračni drugovi kroz to vrijeme mogli predomisliti i sami uspostaviti bračnu zajednicu, odustavši tako od svog ranijeg zahtjeva za razvod braka.

Odluku o rastavi od stola i postelje donosi sud na prijedlog stranaka ili pak po službenoj dužnosti, ako je pred njim u toku odnosna brakorazvodna parnica.

U posljednjem slučaju donosi sud odluku, ako postoji vjerojatnost pomirenja među bračnim drugovima.

Ta odluka ne može biti dulja od 6 mjeseci.

Prilikom proglašenja ove odluke (rješenja) narodni okružni sud mora strankama objasniti, da je ova mjera privremena i da brak nije razveden, nego se bračnim drugovima dopušta samo odvojen život za vrijeme, koje sud odredi. Istodobno će im sud objasniti, da mogu nakon ovog roka privremene rastave od stola i postelje zatražiti od suda nastavak započetog brakorazvodnog postupka. U tom slučaju će sud brakorazvodni postupak produžiti i nakon dovršenja dokaznog postupka donijet će odluku o tužbi za razvod braka.

Ako nakon gornjeg roka privremene rastave od stola i postelje nijedan bračni drug ne zatraži kod suda nastavak brakorazvodnog postupka, sud će po službenoj dužnosti obustaviti brakorazvodni postupak, smatrajući da je tužitelj odustao od zahtjeva za razvod braka.

ad. 2.) *Presudu o razvodu braka* sud donosi, kada je nakon preslušanja stranaka i provedenja dokaza odlučio o osnovanosti ili neosnovanosti tužbe.

Ako sud ustanovi, da je tužba za razvod braka osnovana, te presudom izreče razvod braka, tada istovremeno ovom presudom rješava i sva sporna pitanja, koja su u vezi s time u tužbi istaknuta.

Ovom presudom riješit će se naročito pitanje izdržavanja, daljnjeg smještaja i odgoja djece iz tog braka, zatim pravo na uzdržavanje onog bračnog druga, koji je razvodom braka krivicom druge stranke došao u gori

položaj, a sam nema dovoljno imovine, privredne mogućnosti i sposobnosti za izdržavanje. Ona stranka, koju je sud proglasio krivom za razvod braka, dužna je prema svojim imovinskim prilikama, a s obzirom na imovinske okolnosti i mogućnost privrede druge stranke, drugoj stranci dati pristojno izdržavanje za vrijeme, koje sud odredi.

Djecu moraju izdržavati oba roditelja. Bez obzira na ishod brakorazvodne parnice i pitanje krivice stranaka za razvod. Uslijed razvoda djeca ne smiju doći u gori položaj. U presudi će sud odrediti, koja će stranka odgajati djecu i na koji će se način drugom roditelju dopustiti pravo posjećivati djecu.

Ako je imovinsko pravno pitanje tako zamršeno, da bi njegovo riješenje očevidno oteglo riješenje pitanja o razvodu braka, tada može sud odvojiti rješavanje pitanja o razvodu braka od pitanja o imovini i izdržavanju. U tom slučaju sud će najprije odlučiti presudom o razvodu braka i donijeti odluku
0 privremenoj dužnosti izdržavanja nevine stranke i djece, a kada ta presuda bude pravomoćna, nastavit će postupak o pitanju imovinsko-pravnih zahtjeva. Nakon provedenog postupka o tome donijet će konačnu presudu o tim pitanjima.

Presudu o razvodu braka može sud donijeti nakon preslušanja stranaka
1 provedenja svih dokaza, bez da donosi i riješenje o privremenoj rastavi od stola i postelje. Ovo riješenje o privremenoj rastavi od stola i postelje sud neće donositi onda, kada je očevidno da takova privremena rastava nipošto ne bi postigla svoj cilj (izmirenje stranaka).

Pošto je presuda, kojom je izrečen razvod braka, postala pravomoćna, stranke su prestale biti bračnim drugovima. Od tog časa brak više ne postoji.

Presudu o razvodu braka treba nakon pravomoćnosti dostaviti onom narodnom općinskom sudu, gdje je taj brak upisan ili bi trebao biti upisan u matične knjige vjenčanih, da je bio sklopljen nakon osnutka narodno--oslobodilačkih vlasti.

Voditelj matičnih knjiga onog narodnog općinskog suda upisat će ovaj razvod braka u matičnu knjigu vjenčanih u rubrici za primjedbe, ako je taj brak već upisan. Nije li ovaj brak do tada bio upisan u matičnoj knjizi, voditelji matičnih knjiga upisat će naknadno sve podatke iz ove presude i u rubrici za primjedbe označiti, da je brak razveden na temelju presude narodnog okružnog suda uz naznaku broja i dana te presude.

Protiv ovih odluka narodnih okružnih sudova može se izjaviti žalba u roku od 8 dana od saznanja za tu odluku, i to narodnom oblasnom sudu, a ako ovoga nema, ZAVNOH-u.

Žalba protiv odluke Narodnog okružnog suda ima odgodnu moć samo u pogledu smještanja djece i diobe imovine bračnih drugova. U svim ostalim slučajevima žalba ne zadržava izvršenje sudske odluke.

Čl. 4. Zaštita djece kod razvoda braka

Sva prava djece moraju biti sačuvana i kod razvoda braka. Djeci treba osigurati sredstva za njihovo izdržavanje i valjani odgoj.

Sud će kod rješavanja zahtjeva o razvodu uvijek odlučiti prema prilikama i dobrim običajima kojem će roditelju ostaviti djecu na odgoj, dakle dosuditi odgoj djece onoj stranci, koja će ih odgajati u narodnom duhu. Ovu odluku

0 smještaju i odgoju kao i o izdržavanju djece sud može prema potrebi i iz opravdanih razloga u svako doba izmijeniti.[4]

Ako roditelj ili bračni drug, koji je presudom narodnog okružnog suda ili uopće odlukom narodnih vlasti obvezan na izdržavanje djece ili nevinog bračnog druga, ne vrši nikako ili uredno određene mu dužnosti, tada ga sud može na to prinuditi. Takovog roditelja ili bračnog druga sud može kazniti novčanom kaznom prema njegovim imovinskim prilikama, a u ponovljenom ili težem slučaju može izreći i kaznu lišavanja slobode (prinudnog rada) do šest mjeseci. Ovu kaznu sud može izreći i uvjetno, da osuđeni tu kaznu ne izvrši, ako u buduće svoje dužnosti bude uredno ispunjavao. U tom slučaju sud će mu objasniti, da će se smatrati kao da kazna nije izrečena. Međutim ako kroz vrijeme ove kušnje ponovno hotimice povrijedi tu svoju dužnost, sud će izreći novu kaznu, te će obje morati zajedno izvršiti.

Cl. 5. Uspostava bračne zajednice

Ako stranke nakon pravomoćnosti presude o razvodu braka dođu pred sud i izjave da opet žele uspostaviti razvedeni brak, tada se neće ponovno obavljati vjenčanje, već je dovoljno, da sud sastavi o tome kratak zapisnik, koji će se dostaviti radi upisa u matičnu knjigu vjenčanih voditelju matičnih knjiga nadležnog Narodnog općinskog suda.[5]

Cl. 6. Razlozi za razvod braka

Brak se može razvesti, ako za to postoje opravdani razlozi, koji ga čine nemogućim i neodrživim, a takvim se smatraju:

1.) bračno nevjerstvo (kada je naprimjer dokazan preljub i slično);

2.) samovoljno i zlobno napuštanje bračnog druga, naročito djece, i bračnog druga ako je ovaj u nevolji ili bolesti ili uopće u nemogućnosti samostalne privrede;

3.) nesavladiva mržnja bračnih drugova, radi koje je bračna zajednica postala neodrživa, a naročito ako je takovo stanje dovelo u opasnost valjani odgoj djece iz braka;

4.) teško zlostavljanje bračnog druga, izazvano mržnjom i stalnom netrpeljivošću, ali ne i takovo zlostavljanje, koje je manjeg opsega i značaja
1 nastalo iz lakomislenosti i trenutnog uzrujanja izazvanog zlonamjernim ili neopravdanim postupkom drugog bračnog druga;

5.) Stalno zanemarivanje porodice, naročito napuštanje i zapuštanje valjanog odgoja djece, osobito ako se djeci dopušta ili ih se navodi na nemoralan život (skitnju, bludničenje, prosjačenje) ili na zaposlenje, koje može biti štetno ili opasno po zdravije i dobar odgoj djece;

6.) ako bračni drug uporno spriječava ili onemogućava drugom bračnom drugu rad u Narodno-oslobodilačkom pokretu ili ako svojim postupcima dolazi u otvoren sukob s načelima narodno-oslobodilačke borbe, a naročito ako je za vrijeme narodno-oslobodilačke borbe pripadao organizaciji ili pokre-

4 Sud je dakle i posebno dužan kod razvoda braka voditi računa o interesima djece razvedenih roditelja, pa čak i izreći kazne protiv nemarnih roditelja —
5 Ne traži se ponovno vjenčanje, već je dovoljna zapisnička izjava stranaka o uspostavi bračne zajednice. To je psihološki bolje pogođeno rješenje nego što ga predviđa suvremeno bračno pravo s institucijom ponovnog vjenčanja razvedenih bračnih drugova,

tu, koji je izrazito protivan narodno-oslobodilačkom pokretu; ako je takav neprijateljski pokret vidnim načinom podupirao ili nesumljivo odavao dokaze svoga pristajanja uz neprijatelje Narodno-oslobodilačkog pokreta;

7.) ako je bračni drug pravomoćnom presudom narodnog suda ili narodno-oslobodilačke vlasti oglašen za narodnog neprijatelja ili uopće ako je osuđen od Narodnih sudova ili narodno-oslobodilačkih vlasti na lišenje slobode i gubitak građanskih i političkih prava na vrijeme duže od 5 godina;

8.) ako jedan bračni drug boluje od trajne i neizlječive zarazne bolesti, naročito od kakvog veneričnog oboljenja (spolne bolesti), nastalog izvan braka;[6]

9.) trajna i neizlječiva nesposobnost za vršenje bračnih dužnosti;

10.) trajna i neizlječiva umna oboljenja, uslijed kojih je drugi bračni drug spriječen ili onemogućen u svom redovnom zanimanju, privređivanju i radu uopće i

11.) zajednička izjava obaju bračnih drugova, da žele razvod braka, ako to opravdavaju i drugi za to važni razlozi.

Cl. 7. Prelazne naredbe

Ova uputstva vrijede do daljnje naredbe, a stupaju na snagu odmah po objavljivanju. Prema tome od tog dana za razvode brakova nadležni su narodni okružni sudovi, koji će postupati prema gornjim uputama. Građanima ostaje nedirnuto pravo, da radi rješenja bračnih sporova traže i postupak dosadanjih crkvenih vlasti, prema propisima crkve kojoj pripadaju. Za narodno-oslobodilačke vlasti mjerodavna je odluka, koju o tom pitanju donesu narodni sudovi, a odluke crkvenih sudova upisat će se u matične knjige, kad i ako ih odobre nadležni Narodni sudovi.[7]

Narodni sudovi postupat će od dana objave ovih uputstava prema gornjim uputama i odredbama, i to ne samo u svim budućim slučajevima, nego i onima, koji se zateknu u toku postupka kod narodno-oslobodilačkih vlasti.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel za pravosuđe:
Dr Fß čulinović [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944.

6 Vjerojatno se radi o lošoj stilizaciji teksta. Očito je da su redaktori mislili na trajnu i neizlječivu veneričnu bolest nastalu izvan braka kao brakorazvodni razlog, a nisu išli za tim da normiraju da bi svaka druga »trajna i neizlječiva bolest« bila razlog za razvod braka, jer bi se to protivilo osnovnom duhu čitavog Uputstva **— 7** Ovim propisom ne derogira se dotadašnje crkveno bračno pravo za građane vjernike, ali se naglašava da će se »odluke crkvenih sudova upisati u matične knjige tek *kada i ako* ih odobre nadležni narodni sudovi«. Tek ovim odobrenjem nadležnog narodnog suda presuda crkvenog suda stječe pravnu snagu — 8 Ferdo.

29

1944, lipanj 17.

Izvještaj Ekonomskog odjela ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o radu Odjela u razdoblju od 9. svibnja do 17. lipnja 1944.

IZVJEŠTAJ EKONOMSKOG ODJELA ZAVNOH-a
od dana zasjedanja do 17. VI 1944.

S obzirom na izvanredne prilike, koje su čak u trenutku pokušaja neprijateljske ofenzive dovele do toga da se odjel privremeno rasformirao, rad odjela nije se odvijao stalno iz centra, nego su neki drugovi, bilo u vojsci bilo kod odbora, iskoristili to vrijeme da pomognu naš pokret svojim radom.

Prehrana

Sakupljanje hrane za vojsku i narod se nastavlja. Rezultati velike kampanje povezane sa rekvizicijom u Pokuplju pokazuju 890 grla krupne stoke i 14 vagona hrane, a u Baniji 1560 grla krupne stoke i oko 9 vagona hrane. Kordun je dao oko 3 vagona. U vezi otvaranja drugog fronta i akcija koje uporedo s time vrši naša vojska organizirano je u područjima Pokuplja i Posavine, Banije i banijskog trokuta, te Bihaćke krajine, u suradnji s Ekonomskim odjelom Glavnog štaba, daljnje sakupljanje hrane. U tu svrhu izabrana je posebna komisija koja će rukovoditi čitavim tim radom sa odgovarajućim komisijama u tim područjima. U komisije su ušli najbolji ljudi iz naših organizacija i njen rad je u toku. Za vrijeme rasformiranja odjela drugovi koji su bili u vojsci organizirali su sakupljanje hrane i stoke u bogatijim selima kotara Slunj, a drugovi koji su krenuli za Liku pomogli su organizaciju prebacivanja hrane i sakupljanje hrane za vojsku i narod. Hrana koja je dobivena za sol u Bosni data je sva za vojne potrebe, jer su vojne potrebe bile tolike, da se od toga nije moglo ništa odvajati za civilno pučanstvo.

Ofenzivom u Lici propalo je u općinskim i civilnim zemunicama mnogo hrane, jer je neprijatelj sistematski pretraživao zemunice, pa je potrebno ličkom narodu ukazati pomoć. Stoga razloga skupila se ovih dana u Slunju jedna veća količina hrane koja se upravo danas mora prebaciti u Liku. Ujedno je određeno, da se imade iz Korduna prebaciti pola vagona hrane, a i banijski NOF dati će vagon hrane za Liku. Inače sva hrana sakupljena u kampanji ide za vojsku dok si vojska opet u Lici ne stvori neke strateške rezerve, jer su tamo i u vojnim zemunicama pronađene veće količine hrane. Gorski kotar još se uvijek nalazi u teškim prehrambenim prilikama, pa mu se s obzirom na njegov zahtjev sporazumno sa Tajništvom odobrilo 4.000 dolara, što predstavlja oko 2 milijuna lira ili 20 milijuna kuna. Iz njihovog izvještaja samog vidi se da sada Karlovački okrug daje pomoći koliko može, tako da se odanle može crpsti, ali ipak nije dovoljno. U vezi sa akcijama vojske priprema se prebacivanje hrane iz Pokuplja za Gorski kotar preko Žumbera,[1] kao jedina moguća pomoć iz naših krajeva, kad već Slovenija ne ukazuje pravo razumjevanje.

1 Pogrešno napisano; treba: Žumberka.

Osim kampanje koja je sada u toku, pomoć Lici i G. Kotaru morat ćemo organizirati u vezi sa ranom žetvom na Kordunu, krajevima koji gravitiraju Dalmaciji iz Karlovca, što je bio redovan slučaj do sada, samo to treba još bolje organizirati.

Nadalje, iako na to ne smijemo voditi kurs našeg rada, treba ponovno tražiti pomoć od Saveznika s tim da tu pomoć šalju tamo gdje je najpotrebnija, a ne da se dogodi da bacaju u Sloveniju, a ne u obližnji izgladnjeli G. Kotar.

Poljoprivreda

Radovi na sjetvi uglavnom su završeni. Nemamo još detaljnih podataka, ali prema izvještajima koje smo dosad dobili od naših drugova koji su obišli pojedine krajeve i izvještajima samih odbora situacija izgleda ovako:

Kordun je obradio više nego lani, Banija u dva kotara 110% a u ostala dva 85 do 90% mirnodopskog. Lika je osim u Otočcu i Korenici uglavnom dostigla lanjski nivo uza sve teškoće. U Lici imade slučajeva gdje je ostala obrađena zemlja ali nezasijana, pa se otposlalo 2.000 kg prosenog sjemenja, a slijedi ponovno isto tako velika pomoć. U Gorskom kotaru, izuzev najpasivnijih općina, uspjelo se obraditi kao prošle godine, dok je Primorje, gdje je povrćarstvo glavna kultura, vrlo dobro obradilo, jer je uspjelo nabaviti dovoljno sjemenja. Slavonija ima velike poteškoće sa vakantom, koji je zadnjih mjeseci porastao od 20 hiljada na 43 hiljade jutara. Pokuplje je dostiglo mirnodopski nivo.

Povrćarstvu se posvećuje velika pažnja. Međutim, neprijatelj je uspio uništiti velik dio bašta u Vojniću i sada se čine napori da se to popravi.

Kao najvažniji radovi poljoprivrede koji su u toku jest obrada okopavina i pripreme za žetvu. Ovu žetvu treba naročito odbraniti od okupatora, jer ove godine on ne eksploatira Ukrajinu i bit će naročito gladan. To pitanje je upravo sada, u vezi sa njegovim ekonomskim uništavanjem koje on vrši na našoj oslobođenoj teritoriji, veoma važni sastavni dio naše borbe i cijeli aparat naše vlasti i naša propaganda treba već sada da vrše pripreme u tome poslu.

Na izgradnji zemunica, sušara, samom dizanju ljetine odbori treba da dobiju podršku čitave JNOF-e.

Stočarstvu se ne može ukazati naročita pomoć, jer nema lijekova. Sada na primjer hara svinjska kuga u Pokuplju, a mi stojimo nemoćni, jer nemamo cjepiva. Da nas ne bi budućnost zatekla nepripravne, udarit će se temelj jednoj maloj laboratoriji za pravljenje seruma sa svim potrebnim osiguranjima i zemunicama u slučaju nekog prodora neprijatelja.

Financije

Zajam slabo pritiče. To je krivica slabe organizacije, jer nemamo dovoljno ljudi zaduženih za to pitanje. Međutim, uzmemo li u obzir, da se zajam uglavnom može plasirati u uporištima, stvar uglavnom zapinje na slabim vezama sa tim uporištima. Kad bi smo imali mogućnosti štampanja obveznica, a sa manjim iznosom, vjerovatno da bi smo postigli

veći uspjeh u našim selima na poiuoslobođenoj teritoriji. Poveli smo kampanju zajma pod parolom »Sve za pobjedu« koja isto tako zahtijeva potporu svih organizacija JNOF-a. Stanje naše blagajne na dan 17. juna 1944 je slijedeće:

Kuna	2,061.390.—	
Lira	689.271.—	(preračunato u Kune 114.878.50 lira, raču-
U kunama	2,750.661.—	najući 1 : 6, inače je to više.)

osim toga imade 2.750 dolara.

Od dana zasjedanja do danas ukupno je primljeno na račun zajma narodnog oslobođenja 6,146.000, što znači da je do danas unovčeno ukupno 58,897.397 kuna zajma narodnog oslobođenja. Nadalje kao primitak ulazi razmjena 1.100 dolara, a u vrednosti 3,520.000 Kuna, što smo bili prisiljeni razmijeniti u Glini, jer nam je trebalo za nakup hrane. Taj novac izim salda u blagajni utrošen je za kupovinu hrane preko nabavijačkog poduzeća (3,700.000), zatim na razne odjele, Predsjedništvo 2,900.990.—, te na prehranu ZAVNOH-a, kurseva i pomoć raznim ustanovama u hrani 2,055.580 Kuna. Ostalo su razni izdaci: (prilog iz računa).

Obrt i industrija

Radionice su uglavnom izradile oruđe za sjetvu. Sad su mobilisane za popravak kosa i ostalog poljoprivrednog alata koji dolazi u obzir kod tekućih poslova. U topionicu Bešlinac poslana je jedna naša ekipa, koja ima zadatak da osim ljevanog gvožđa izrađuje i kovačko gvožđe. Jedna drugarica angažirana je za organizaciju kućnog obrta i upućena na rad u Kordun. Najvažniji problem za tu granu bit će sada osposobiti i ponovo podići pilane u Lici, jer lički narod nema dasaka i nema mogućnosti kuda da sprema hranu, od koje nas u Lici dijeli dva mjeseca. Misle se prebaciti neki pogoni iz Pokuplja i ev. pokretne pile iz G. Kotara, što će biti veoma teško zbog vojne situacije. Inače, već danas G. Kotar imade pilane sa tolikim kapacitetom, da bi mogao preraditi više nego jednogodišnji prirast šuma u G. Kotaru. Tamo postoji veliki suvišak i trupaca i dasaka, što oni zasada mijenjaju sa Karlovcem okrugom. U slučaju veze između Like i G. Kotara bilo bi riješeno pitanje sklanjanja žetve iz Like, ali na to vojnički ne možemo sigurno računati.

šumarstvo

Upućeni su drugovi na rad u razne pokrajine, Istru, G. Kotar. Upute o šumarstvu[2] su pregledane, ali nisu još objavljene jer su upravo stigle iz Slavonije njihove, pa ih mislimo usporediti.

Reorganizacija

Kao što je poznato, odjel se reorganizira u 6 novih odjela:

1) za prehranu
2) za financije
3) za ekonomsku obnovu

2 Redakcija nije mogla pronaći te upute.

4) za narodno gospodarstvo
5) za tehničke radove
6) za promet

Drugovi iz predsjedništva preuzeli su definitivno odjele za narodno gospodarstvo, ekonomsku obnovu, tehničke radove. Financije i prehranu treba da preuzme drug Brkić[3] koji je na putu. Odjel za promet treba organizirati.

S obzirom na reorganizaciju odjel za narodno gospodarstvo, koji se sada organizira kao uži ekonomski odjel, prepustio je ostalim odjelima dosta drugova i trebat će mu nekoliko drugova referenata. Tako ovdje dolazi kao potreban jedan drug za obrt i radionice, jedan za trgovinu, nekolicina za zadrugarstvo, poljoprivredu, šumarstvo, nadalje jedan administrator koji bi ujedno bio tehničar, jer je drugarica koja piše teško bolesna.

Zatim, mi moramo misliti zajedno sa drugim gospodarskim odjelima na jedan kadar ljudi koji će pribirati statističke podatke o narodnom gospodarstvu. Nama su ti podaci, osim svega, naročito potrebni za neoslobođeni teritorij, jer je naš odjel upravo taj pod čiju kontrolu potpadaju pojedina poduzeća u slučaju oslobođenja izvjesnih krajeva.

Važno je i pitanje podjele rada između gornjih odsjeka, koje je načelno riješeno na jednom sastanku povjerenika i odjelnih predstojnika, a detalji će se još tokom rada razraditi.

Odjel za narodno gospodarstvo organizirat će sada ove odsjeke:

a) za poljoprivredu sa stočarstvom i veterinom
b) za obrt, industriju i rudarstvo
c) za šumarstvo i šumsku industriju (zbog povezanosti u radu)
d) za zadrugarstvo
e) za trgovinu

Na čelu svakog odsjeka stajat će šef.

Danas mi imademo kao takve druga Nikicu Rapajića za poljoprivredu, Feliksa Hiršla za trgovinu, dok obrt i industrija, zadrugarstvo traži još ljude, kao i pojedini pododsjeci koji će se stvoriti. U slučaju šireg posla, što se može dogoditi u vezi sa događajima, stvorili bi se posebni odsjeci za stočarstvo i veterinu.

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH 4/38 — 1944.
U gornjem desnom kutu dokumenta nalazi se paraj Branka Zlatarića.

3 Duško.

30

1944, lipanj 17.

Upute Zdravstvenog odjela ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o suzbijanju malarije

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Zdravstveni odjel
Br. 1474/Z.
Dne 17. lipnja 1944.

Predmet: malarija — uputa za suzbijanje.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

U mnogim krajevima oslobođenog područja pojavio se veći broj oboljenja od *malarije.* Tako je na Kordunu malarija osobitom žestinom zavladala u kotaru Vrginmost, a ima je dosta i u drugim kotarevima. U zadnjim izvještajima javlja se o pojavi malaričnih oboljenja na području Banije (kotar Petrinja).

Kako je malarija na Kordunu pokazala tendenciju naglog širenja još u jesen prošle godine, to smo predvidjeli da ćemo početkom ovog ljeta imati posla s jednom ozbiljnom epidemijom (u prvoj polovici juna). Međutim zalihe kinina koje smo dobili nakon razoružanja talijanske vojske, bile su iscrpljene, a dobava novih količina putem veza bila je ili onemogućena ili je nailazila na velike poteškoće. Stoga smo još koncem marta o. g. zamolili izaslanika Sanitetskog odjeljenja GŠ[1] NOV i POJ pri Savezničkoj vojnoj komandi u Italiji da nam pošalje veću količinu lijekova protiv malarije. Prije nekoliko dana dobili smo putem radia obavijest, da su poslane zrakom dvije veće pošiljke *Atebrina,* i to jedna za Slavoniju i jedna na adresu Zdravstvenog odjela ZAVNOH-a za krajeve južno od Save, a ovih su dana stigle dvije pošiljke Atebrina Sanitetskom odjeljenju GŠ NOV i POH, iz kojih je za potrebe civilne zdravstvene službe ustupljeno 150.000 tableta. Taj je Atebrin pohranjen u Okružnoj apoteci na Kordunu. Svi zdravstveni odjeli kod oblasti i okruga južno od Save trebaju upućivati svoja trebovanja za Atebrin Zdravstvenom odjelu ZAVNOH-a, koji će im izdavati doznake za podizanje odobrenih količina Atebrina za njihove potrebe. Najbolje je s trebovanjem poslati jednog kurira, koji će podignuti lijek u Okružnoj apoteci na Kordunu.

1 Pogrešnonapisano, treba:VŠ.

U našim sadanjim prilikama borbu s malarijom moramo voditi skoro isključivo organizacijom sistematskog liječenja oboljelih. Na taj način onemogućiti ćemo komarcima da se napiju zaražene krvi i da prenose bolest na druge. Da to liječenje omogućimo potrebno je opskrbljivati sa lijekom zdravstvene ekipe, kotarske ambulante i higijeničare pri zdravstvenim sekcijama, uputiti ih u način upotrebe Atebrina, imajući u vidu da Atebrin nije posve nedužno sredstvo i da pretjerano uživanje lijeka može imati nezgodnih 1 po zdravlje opasnih posljedica. Treba također pripaziti da se spriječi nepotrebno gomilanje Atebrina kod pojedinaca i spriječiti njegovu zloupotrebu, trgovanje s lijekom i tome si. pozivajući prekršitelje na strogu odgovornost.

Atebrin se daje *odraslima* po jednu tabletu tri puta na dan u toku 5 uzastopnih dana. Lijek treba uzimati *poslije jela* i nakon uzimanja popiti jednu čašu vode ili koju drugu tekućinu. Zdrava i dobro razvijena djeca iznad 8 godina dobivaju istu dozu t. j. 3 tablete na dan. Djeca od 4—8 godina 2 tablete na dan i djeca ispod 4 godine 1 tabletu na dan.

Gdjegod je moguće ne treba zanemariti ostale mjere predohrane, kao što su borba s komarcima, koji prenose malariju (anofeles), treba ih tjerati dimom iz staja, podruma i stanova, ne paliti svjetlo kod otvorenih prozora, u malaričnim krajevima izbjegavati spavanje pod vedrim nebom i u sjenicama, zatrpavati bare, lokve i sve nepotrebne nakupine vode, jer se u njima legu komarči. Čistiti od raslina obale rijeka, potoka, kanala za navodnjavanje i tome si. Za sve ove radove može se organizirati omladina i školska djeca pod vodstvom učitelja, koji se rado daju na taj posao, ako im se rastumači svrha. Predavanje i poučavanje imaju uspjeha ako se zorno prikaže razlika između komaraca, koji prenose malariju, i nedužnih komaraca, kao i njihovih ličinaka u stajaćim i mirnotekućim vodama. U ovome treba izvježbati pomoćno zdravstveno osoblje, higijeničare, članove zdravstvenih sekcija i t. d. U stanovima gdje spava veći broj ljudi treba zaštiti prozore kakvom mrežastom tkaninom. Ovo je osobito potrebno u bolnicama u kojima se liječe bolesnici od malarije. Takove bolnice često postaju rasadišta malarije u njihovoj okolini.

O svim poduzetim mjerama na suzbijanju malarije kao i potrošku Atebrina treba izvještavati ovaj odio u redovnim petnajstodnevnim izvještajima.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Odjelni predstojnik:
Dr Černozubov[2], v. r.

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
1HRPH Zgb, ZAVNOH —1944.

2 Niktopolion.

1944, lipanj 18.

Zapisnik s druge sjednice Predsjedništva ZAVNOH-a na kojoj su doneseni zaključci za daljnji rad

ZAPISNIK

II. sjednice Predsjedništva ZAVNOH-a

Prisutni: Brozina,[1] Frol,[2] Gaži,[3] Gregorić,[4] Hebrang,[5] Koharević,[6] Komar,[7] Krajačić,[8] Magovac,[9] Mandić,[10] Nazor,[11] Mrazović,[12] Opačić,[13] Stilinović,[14] Sremac,[15] Škare,[16] Vrkljan,[17] Žigić.[18]

Dnevni red:

1.— Izvještaj tajnika
2.— Izvještaj članova Predsjedništva zaduženih sa radom u Odjelima
3.— Donošenje odluke o nazivima odjela i imenovanje odjelnih predstojnika
4.— Izbor članova Sudskog Vijeća
5.— Izbor članova Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača
6.— Razno.

Na sjednici zaključeno je po:

2.–

a) da se drugovi koji rade u Odjelu pravosuđa upoznaju sa novim uputama Vrhovnog štaba NOV i POJ o radu vojnog sudstva[18] i da se prema tome odrede kompetencije za rad civilnog sudstva (prijedlog komesara G.Š. NOV i POH Žigića u vezi sa izvještajem druga Vrkljana o radu Odjela pravosuđa),

b) da se sve upute i sva načelna riješenja odjela ZAVNOH-a podnose Zakonodavnoj komisiji na mišljenje, koja će te upute i riješenja sa svojim mišljenjem i primjedbama predati Predsjedništvu na odobrenje (prijedlog druga Frola u vezi sa izvještajem druga Vrkljana),

c) da se sva ranija uputstva i sva načelna riješenja Odjela ZAVNOH-a, koja su do danas izdana, predadu Zakonodavnoj komisiji i da se s njima postupi kao s onima u točki b) (prijedlog druga Frola),

1 Nikola — 2 Frane — 3 Franjo — 4 Pavle — 5 Andrija — 6 Koharović Aleksandar — 7 Slavko — 8 Ivan, Stevo — 9 Božidar — 10 Ante — 11 Vladimir — 12 Karlo — 13 Stanko — 14 Marijan — 15 Zlatan — 16 Stanko — 17 Ante — 18 Rade — 19 Nalaze se u IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

d) da se prouči mogućnost otvaranja učiteljske škole za mlađe učitelje, koja bi trajala jednu do dvije godine (prijedlog druga Nazora u vezi sa izvještajem druga škare o radu Odjela narodne prosvjete),

e) da se objavi obavezno uvađanje latinice i ćirilice na svim školama u Hrvatskoj, i to tako da se tamo, gdje se nalazi većina hrvatske djece počinje sa učenjem latinice, a gdje se nalazi većina srpske djece počne sa učenjem ćirilice (prijedlog druga Hebranga u vezi sa izvještajem druga Škare),

f) da se obaveže sve članove Predsjedništva, da što više obilaze naše škole, naše dječje domove i ostale ustanove (prijedlog druga Hebranga),

g) da se što bolje osigura prehrana naroda i vojske do nove žetve, a vojsku da se hrani po mogućnosti što izdašnije, budući da je do sada bila prehrana vojske slaba i što naša vojska sada stoji pred izvršenjem velikih zadataka (prijedlog druga Hebranga u vezi s izvještajem druga Gaži o radu Odjela narodnog gospodarstva).

Drug Hebrang traži da ZAVNOH i Glavni Štab NOV i POH pomognu što više štampariju »Naprijed« koja nosi glavni teret sve naše štampe.

Drug Opačić napominje, da bi bilo potrebno, da drugovi iz I.O. HSS obilaze što više naše oslobođene krajeve, a u prvom redu Baniju, gdje je njihovo prisustvo u hrvatskim krajevima vrlo potrebno.

3.—

a) da se Odjeli nadalje zovu ne odio već odjel, te da su nazivi odjela i poredak odjela kako slijedi:

1.— Odjel unutarnje uprave
2.— Odjel pravosuđa
3.— Odjel narodne prosvjete
4.— Odjel financija
5.— Odjel narodnog gospodarstva
6.— Odjel prometa
7.— Odjel obnove zemlje
8.— Odjel socijalne politike
9.— Odjel narodnog zdravlja
10.— Odjel tehničkih radova
11.— Odjel prehrane
12.— Odjel informacija

b) što se tiče imenovanja odjelnih predstojnika, da se zasada ne imenuju, već da vrše svoju dužnost ona lica, koja su u odjelu i do sada vršila tu dužnost.

4.— Da se poništi odluka donesena na I. sjednici Predsjedništva 18. V. 1944., te da se u Sudsko vijeće odrede ovi drugovi:

Blažević Jakov, Brkić Duško, Iveković dr. Mladen, Rapajić Bogoljub, Škare Stanko, Sorić Mate i Prvčić Stjepan.

5.— Da se odredi za predsjednika Komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača Mandić dr. Ante, a za članove Komisije Čulinović dr. Ferdu, Canica-Opačić Stanka, Sučević Branka, Eror Simu, Lasta Petra, šalamon Stjepana, škarica Petra i Prvčić Stjepana.

6.— Da se prema dopisu Odjela za unutarnju upravu odobri stavljanje u pritvor Milice Stojić-Vujičić, vijećnika ZAVNOH-a,

b) da se na osnovu dopisa trojice vijećnika o neispravnostima kod O.NOO Lika odredi Komisija, koja će provesti istragu o spomenutim nepravilnostima. Da se u Komisiju izaberu drugovi: Opačić-ćanica Stanko, Geršković dr. Leo i Rapajić Bogoljub.

Poslije toga sjednica Predsjedništva je zaključena.

Grobnik 18. lipnja 1944.

Tajnik:
Gregorić [v. r.]

M. P.[2]»

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

20 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Pretsjedništvo,

32

1944, lipanj 18.

Odluka Predsjedništva ZAVNOH-a o imenovanju članova Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača

Na osnovu čl. 2., čl. 4. i čl. 11. Odluke o Zemaljskom antifašističkom vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske kao vrhovnom zakonodavnom i izvršnom narodnom predstavničkom tijelu i najvišem organu državne vlasti demokratske Hrvatske Predsjedništvo Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske donijelo je ovu

O D L U K U

Clan 1.

U *Zemaljsku komisiju za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača* određuju se:

za predsjednika:

MANDIĆ Dr. ANTE, odvjetnik iz Opatije, član Predsjedništva AVNOJ-a i ZAVNOH-a,

za članove:

ĆUK ILIJA, pravoslavni svećenik iz Like,

ĆULINOVIĆ Dr. FERDO, vijećnik ZAVNOH-a, predsjednik okružnog suda i pravni pisac iz Gospića,

ERÖR SIMO, vijećnik ZAVNOH-a, seljak iz Dvora, bivši zastupnik SDS,

LASTA PETAR, profesor iz Zagreba,

OPAČIĆ-ĆANICA STANKO pukovnik NOV, član Predsjedništva AVNOJ-a i ZAVNOH-a,

PRVCIĆ STJEPAN, seljak iz Koprivnice, predsjednik Oblasnog NOO-a Zagreb i podpredsjednik Izvršnog odbora HSS, vijećnik ZAVNOH-a,

SUČEVIĆ BRANKO, publicista i javni radnik iz Zagreba, vijećnik ZAVNOH-a,

ŠALAMUN STJEPAN, radnik iz Zagreba, vijećnik ZAVNOH-a,

ŠKARICA PETAR, vijećnik ZAVNOH-a, intelektualac iz Dalmacije. 103

Clan 2.

Ova Odluka stupa odmah na snagu.

PREDSJEDNIŠTVO

ZEMALJSKOG ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

M. P.»

Tajnik:
Dr. Pavle Gregorić [v. r.]

Predsjednik:
Vlad. Nazor [v.r.]

18. VI. 1944.

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH —1944.

1 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Pretsjedništvo.

1944, lipanj 18.

Zdravstveni odjel ZAVNOH-a dostavlja oblasnim i okružnim NOO-ima okružnicu o suzbijanju zaraznih bolesti

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Zdravstveni odio
Br. 1462/Z.
Dne 18. lipnja 1944.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

Dostavljamo naslovu okružnicu Sanitetskog odelenja VŠ NOV i POJ[1] koja otvara ovogodišnju kampanju protiv crijevnih zaraznih bolesti. Naslov će temeljito proučiti okružnicu i pozvati sve civilne zdravstvene ustanove i organe da tokom te kampanje u svemu pomažu vojni sanitet u provedbi radova na spriječavanju i suzbijanju crijevnih zaraza.

Od crijevnih zaraza najveća opasnost prijeti od dizenterije i trbušnog tifusa. Dizenterija (griža, srdobolja, krvavi proljev) obično se pojavljuje već u *junu mjesecu.* U početku se provlači kao obični, na prvi pogled nedužni proljev, dok u julu i augustu, a u nekim godinama do kasno u jesen rasplamsava se u velike i po svojim posljedicama teške epidemije. Trbušni tifus se u epidemičnom obliku pojavljuje nešto kasnije, koncem ljeta i u jesen, te vlada sve do duboke zime.

Da se spriječi pojava većih epidemija, koje predstavljaju veliku opasnost kako za civilno stanovništvo, tako i za NOV, potrebno je da svi zdravstveni odjeli kod oblasti, okruga i kotareva putem zdravstvenih sekcija i ekipa organizuju udarnu kampanju u provađanju mjera i predohrane prema uputama u Priručniku za rad zdravstvenih sekcija,[2] koji je svojedobno razaslan svim zdravstvenim odjelima, a koji ponovno šaljemo na temeljito proučavanje. Osobitu pažnju treba posvetiti onim krajevima, gdje se trbušni tifus udomaćio i gdje je zadnjih godina, osobito prošle jeseni, vladao u većoj ili manjoj mjeri. Trbušni tifus obično nastavlja svoj put tamo gdje je vladao u prošloj sezoni i gdje se je prividno smirio.

Prema podacima o ranijim žarištima tifusnih zaraza, naslov će odrediti gdje je potrebno uložiti najveće napore, kako bi se ove godine spriječilo dalnje širenje ove zaraze.

Putem predavanja, redovitih i vanrednih sastanaka, konferencija, rasturanjem letaka o crijevnim bolestima, štampanjem članaka i upozorenjima u lokalnim novinama, treba pozvati sve organizacije na suradnju. Potrebu te

1 Objavljena u Zborniku dokumenata i podataka sanitetske službe u NOR-u jugoslavenskih naroda, knj. 12, Beograd, 1969, str. 304—308 — 2 Nalazi se u Arhivu IHRPH Zagreb, ZAVNOH-1943,

kampanje razložiti na sastancima JNOF i osigurati pomoć i aktivnu suradnju svih narodnih organizacija.

Među konkretne mjere u predohrani od crijevnih bolesti spadaju slijedeće:

1) organizirati službu prijavljivanja zaraznih bolesti po seoskim i općinskim zdravstvenim sekcijama. U tu svrhu svakog tjedna u općinskom NOO-u treba održati sastanak seoskih odbornika zaduženih za zdravstvo, koji će na sastanku iznijeti slučajeve pojave zaraznih bolesti u njihovom selu. Sve te podatke Općinski NOO treba da *odmah* dostavi Kotarskom NOO-u za zdravstveni odio a ovaj Zdravstvenom odjelu Okružnog NOO-a.

2) Odbornici u seoskim (mjesnim) NOO-ima, zaduženi za zdravstvo, treba da vode popis zaraženih kuća i da te kuće obilježavaju znakom: »Zarazna bolest — ne ulazi!« Odbornici su dužni predočiti popis zaraznih kuća starješini one vojne partizanske jedinice, koja će se zadržavati u dotičnom selu. Za neispunjavanje ove obveze odbornici su lično odgovorni.

3) Zdravstveni odjeli kod Okružnog NOO-a moraju redovito slati obavijesti o svim slučajevima zaraznih bolesti na njihovom području Sanitetskom odjeljenju korpusa (vidi uputu o prijavljivanju zaraznih bolesti).[3]

4) Organizirati kopanje zahodskih jama i uputiti stanovništvo o njihovoj pravilnoj upotrebi (pokrivanje izmetina zemljom, pepelom, zaljevanje krečnim mlijekom i t. d.). U ovom smislu ne ograničiti se na samu propagandu, već zahtjeva ti od odbornika zdravstvenih sekcija da sve te radove izvrše u određenom roku i da o učinjenom polažu računa na tjednim sastancima u općinskom NOO-u.

5) Povesti živu propagandu za obvezatno pranje ruku poslije vršenja nužde i prije spremanja i uživanja hrane.

6) Organizirati čišćenje dvorišta, okoline kuća, da bi se spriječilo jako množenje muha, ovih opasnih prenosilaca crijevnih zaraza.

7) Urediti okolinu bunara, izvora, česma i drugih vodoobskrbnih objekata. U slučaju pojave crijevnih zaraznih bolesti, piti samo prokuhanu vodu.

8) Provađati zaštitno cijepljenje stanovništva protiv tifusa u ugroženim područjima. U tu svrhu pobrinuti se za dobavu cjepiva.

9) Zapaliti što više krečana odnosno organizirati nabavu kreča u svrhu besplatnog dijeljenja stanovništvu.

10) Kotarski NOO mora se pobrinuti da se u svim središtima gdje ima liječnik osnuje odmah izolana, u kojoj će se smještavati oboljeli iz bliže i daljnje okolice.

čim primite ovu okružnicu, treba član vašeg odjela zadužen za zdravstvo pozvati sve članove kotarskih zdravstvenih odjela i članove zadužene za zdravstvo na konferenciju na kojoj će liječnik opširno obrazložiti potrebu kampanje protiv zaraznih bolesti i s prisutnim prodiskutovati sve mogućnosti oko što bolje provedbe ove kampanje. Na ovoj konferenciji treba da zdravstveni referenti pored ostaloga održe i predavanja o prenošenju, liječenju i spriječavanju crijevnih bolesti kako bi drugove zadužene za zdravstvo što bolje pripremili za njihov rad na ostvarenju kampanje.

Kad se vrate u svoja središta, treba svaki kotarski zdravstveni odio da smjesta sazove konferenciju svih općinskih zdravstvenih sekcija i zaduženih za zdravstvo te tu ponoviti zaključke okružne konferencije. Na ovoj konferenciji neka se drugovi zaduženi za zdravstvo u općinskim zdravstvenim

3 Redakcija nije mogla pronaći oveupute.

sekcijama zaduže za pojedine konkretne radove (podržavanje seoskih masovnih sastanaka, nabavku i raspodjelu kreča, organizaciju udarnih tjedana i drugih vrsti natjecanja među selima i t. d.).

Dužnost je odbornika zaduženih za zdravstvo u općinama, da odmah poslije spomenute konferencije sazovu sastanak svih odbornika i članova seoskih zdravstvenih sekcija na području općine te im saopće njihove zadatke u toku kampanje. Članovi seoskih zdravstvenih sekcija i odbornici dužni su da odmah pristupe radu, da sazovu seoske masovne sastanke, da na svakom seoskom skupu povedu riječ o kampanji, te da kao svoje najozbiljnije zadatke shvate izvedbu nužnika u kućanstvima gdje ih nema, provedbu lične čistoće, a naročito pranja ruku poslije završene nužde i prije jela i t. d.

Za izvedbu navedenih radova u njihovim selima zaduženi su odbornici za zdravstvo, te su oni lično odgovorni za svaki neuspjeh. Na tjednim sastancima, koje smo gore spomenuli, neka se od njih traži polaganje računa o njihovom radu. Tamo gdje u kući ne postoji dovoljno radne snage, neka se za pomoćnu radnu snagu zaduži omladina. Posebnu pažnju treba posvetiti propagandi među ženama, kako bi se uz njihovu pomoć ostvarili navedeni zadaci. U svakom selu neka se organizira natjecanje o održavanju čistoće kuće i dvorišta, djece i odjeće.

Sve navedene okružne, kotarske i općinske konferencije i seoski sastanci treba da se održe najkasnije do deset dana poslije primitka ovog dopisa.

Članovi okružnih, kotarskih i općinskih zdravstvenih odjela i sekcija imaju dužnost da i poslije spomenutih konferencija stalno obilaze određena nadleštva i sela te tokom cijele kampanje slijedećih mjeseci održavaju stalan dodir s njima i s narodom, nadziru ih i potiču na rad. Pri tome neka naročitu aktivnost razvije svo stručno osoblje (liječnici, zdravstveni propagatori, higijeničari).

Posebnu okružnicu uputite svim NOO-ima te ženskim i omladinskim organizacijama da njihovi članovi predvode i svojim primjerom prednjače u sprovođenju higijenskih mjera za suzbijanje crijevnih zaraznih bolesti, kako smo to gore naveli.

Blizu je dan pobjede na bojnom polju! Moramo pobijediti i zarazne bolesti, od kojih je u ovoj borbi prošlih godina stradalo četiri puta više naroda nego od ubojitog oružja neprijatelja!

Okružni NOO-i dužni su u svojim redovnim petnaestodnevnim izvještajima obavještavati zdravstveni odio ZAVNOH-a o svim izvedenim radovima i o uspjehu kampanje u svakoj pojedinoj općini.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Odjelni predstojnik:
Dr. černozubov[4] v. r.

žig:

Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske

Neovjereni prijepis, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH —1944.

4 Niktopolion.

1944, lipanj 21.

Pismo Odjela financija ZAVNOH-a Oblasnom NOO-u za sjevernu Hrvatsku o unovčenju obveznica Zajma narodnog oslobođenja i o hitnoj dostavi novčanih sredstava radi prehrane vojske i naroda

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel financija
Br. ...
Dne 21. juna 1944.

Oblasnom NOO-u za sjevernu Hrvatsku

Kao što Vam je poznato, osnovan je na temelju odluka III. Zasjedanja ZAVNOH-a među ostalima i Odjel Financija. Taj će odjel na Vašem području vršiti svoj rad posredstvom Vašeg referenta za financije, pa nam stoga izvolite hitno javiti lice, koje ste u Vašem odboru tim radom zadužili. Ujedno dostavite nam iscrpive karakteristike istog. U koliko ste posebno lice zadužili i radom na općoj financijskoj administraciji u smislu ranijih uputa o Gospodarskim komisijama[1] saopćit ćete nam i ime tog lica te dostaviti i njegove iscrpive karakteristike.

U vezi s time smatramo potrebnim, da nas Vaš referent za financije prvom mogućom prilikom posjeti radi dogovora i uputa o radu, naročito u pogledu unovčenja obveznica 3% zajma Nar. Oslobođenja,[2] koji danas smatramo najhitnijim našim zadatkom.

Mi smo pred kratko vrijeme dostavili svim okruzima vašeg područja iscrpive upute o radu na tom polju te ujedno odredili posebnu kampanju za zajam, koja ima da se održi u vremenu od 1. do 31. srpnja ove godine. Vaš referent za financije neka svakako pribavi od jednog od područnih vam okruga te upute pa neka u vezi s njima razvije rad kako bi kampanja u Vašoj oblasti što bolje uspjela.

Posebnim dopisom mi Vam dostavljamo postavu naših računskih odnosa sa pojedinim okruzima Vaše oblasti. Vaš referent za financije treba na terenu da ustanovi saglasnost naših podataka sa podacima, koji postoje u administraciji pojedinih O. NOO-a, te da požuri kod istih ne samo rad na zajmu, nego naročito dostavu novca, koji je sa strane tih O. NOO-a ubran i koji kod njih beskorisno leži.

1 Vidi »ZAVNOH 1944/11«, IHRPH Zgb, 1970, dok. br. 8, str. 38—41 — **2** Vidi dok, br. 13,

Skrećemo najozbiljnije Vašu pažnju na to, da su nam danas potrebna ogromna sredstva za financiranje potreba prehrane vojske i naroda. Imamo čitavih krajeva, koje su fašisti toliko opljačkali, da tamo danas narod umire od gladi. To je naročito slučaj u Gorskom Kotaru i Lici. Naša je prva dužnost, da tim krajevima namaknemo hrane, a do te možemo doći samo nabavom na sajmovima. Zato su nam potrebna novčana sredstva i to u što većoj mjeri i što hitnije. Stoga je Vaša dužnost, da što hitnije pregledom područnih Vam NOO-a ustanovite, kojim novčanim sredstvima oni raspolažu, a koja im danas nijesu neophodno potrebna, pa da nam ta sredstva stavite na raspolaganje, radi udovoljavanja našoj prvoj zadaći, to jest prehrani vojske i naroda. Očekujemo u tom pogledu Vaš hitni izvještaj.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Financijski odjel:

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

35

1944, lipanj 25.

Dopis Odjela financija ZAVNOH-a Gradskom NOO-u Zagreb kojim se traži da se izvrše potrebne stručne pripreme radi preuzimanja financijske državne uprave nakon oslobođenja Zagreba

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel Financija
Dne 25. juna 1944.

Gradskom NOO-u Zagreb

I.

Vojnički i politički razvitak kako na međunarodnom planu tako i na užem području naše N.O.B. daje nam pravo da smatramo, da se približuje čas oslobođenja znatnih područja naše domovine pa i čitave Hrvatske. U vezi s time nameću nam se već sada zadaci, koji se odnose na to, da što bolje pripremimo sve što je potrebno, da bi se organizacija državne uprave na svim sektorima njenog rada što prije mogla da provede u djelo te da se neizbježive poteškoće javne administracije, koje će iskrsnuti povodom preuzimanja vlasti, što lakše i brže prebrode. Radi toga je potrebno, da se već sada priberu najdetaljniji podaci o svim granama i odsjecima postojeće državne uprave i prirediti sve što je potrebno, da bi se ta uprava u svim njenim detaljima već od prvog časa preuzela odnosno stavila pod našu kontrolu, a na svaki način da se spriječi njeno razaranje, uništenje spisa i knjiga, razvlačenje inventara i slično.

U pogledu financijske državne uprave smatramo potrebnim slijedeći postupak:

Gradski N.O.O. Zagreb treba da odabere posebno lice, kome će biti povjeren zadatak da izvrši što slijedi. Kratkoće radi nazvat ćemo to lice u daljem opisu financijskim delegatom (Findel).

1) Prije svega Findel treba da sastavi točan spisak svih državnih financijskih ureda sa sjedištem u Zagrebu. Spisak treba da sadrži:

a) naziv ureda ili ustanove

b) adresu i opis prostorija (najmljeni stan, zgrada, po mogućnosti koliko soba i t. d.)

c) konkretni zadatak ureda ili ustanove (n. pr. državna blagajna, računovodstvo, kontrola i t. d.)

d) broj zaposlenog osoblja po kategorijama (šefovi, činovnici, služitelji i t. d.)

e) eventualne napomene potrebne radi boljeg opisa ureda.

2) Drugi važni zadatak, koji slijedi neposredno iz prvoga jest, da se u svakom od tih ureda odnosno ustanova pronađe jedno povjerljivo i NOP odano lice, koje će u našem interesu voditi diskretni nadzor nad svim, što se u uredu događa. Potrebno je odmah znati političku povjerljivost činovnika i njihove moralne kvalitete te radnu sposobnost; tačno saznati tko rukuje povjerljivim spisima i knjigama i gdje se ti dokumenti spremaju; voditi brigu o prikupljanju svih onih informacija, koje su od interesa za naš pokret, a posebno svih onih koje se odnose na financijsku politiku i oblikovanje ekonomskog života; pribavljati dokumente koji nam već u toku borbe mogu poslužiti kao materijal za političku propagandu i si. Gdjegod je to moguće, a naročito u većim uredima, nastojati pronaći ne jedno već dva do tri lica, koja treba da rade zajednički podijelivši si rad prema prilikama.

U času oslobođenja past će u dužnost tih lica briga o tome da ne dozvole nikakvo uništavanje ili razvlačenje knjiga, spisa i drugog inventara.

Ukoliko bi organizacija ovakve kontrole bila preteška za jedno lice samo ili ukoliko iz razloga konspiracije ne bi bilo podesno, da se preveliki broj lica veže na jedno samo lice, tada treba umjesto jednog Findela postaviti dva ili tri, koji treba da si podijele rad kako najbolje odgovara svrsi.

3) Važan zadatak Findela jest da pronalazi i ustanovljuje ljude, koji su posebno verzirani u predmetima državnih financija i drž. računovodstva čijom stručnom spremom i sposobnostima bi mi mogli da se koristimo još u toku NOB na način, da im povjeravamo izradu izvjesnih studija, sabiranje naročitih podataka koji se odnose na sadanje i buduće oblikovanje naše financijske politike i t. d.

Sve pod gornjim tačkama sabrane podatke treba hitno dostavljati ovom odjelu. Pri tome treba paziti na to, da se svi ti podaci sastavljaju u dvije ili više kopija, kako bi u slučaju da jedna kopija propadne ipak ti podaci ostali sačuvani.

Po dovršenju rada po državnim uredima, treba isto takav rad provesti i u svim financijskim nadleštvima i uredima Gradske Općine, a zatim i u svim privatnim financijskim poduzećima (banke, osiguravajuća društva, zadruge, privatni financijeri i t. d.). Potrebno je svakako, da se taj rad bar u glavnim obrisima što prije dovrši, pa stoga postavljene zadatke treba smatrati hitnima.

II.

Kao posebni zadatak stavlja vam se u dužnost već sada slijedeće:

Godine 1938/9 je banska uprava odnosno banska vlast u Zagrebu odredila posebne mjere nadzora nad prodajom vrijednosnih papira, napose akcija onih poduzeća, čije je sjedište bilo na području Banovine Hrvatske. Po toj naredbi svi vlasnici akcija trebali su podnijeti Banskoj Vlasti tačan spisak svog akcijskog posjeda na ovjeru, te se je samo na osnovu ovako potvrđenog spiska moglo vršiti prodaje akcija, za što je bilo određeno još posebno odobrenje Banske Vlasti. Ti spiskovi su Banskoj vlasti u toku 1939 predani te bi se i sada morali nalaziti vjerojatno u Ministarstvu Financija ili u Ministarstvu Trgovine, jer je u ono vrijeme to potpadalo pod odjel za trgovinu.

Ti spiskovi su dakle slika posjedovnih odnosa unutar akcionarskih društava u vrijeme prije početka rata, te kao takvi imadu izvanredan značaj za ustanovljenje promjena, koje su se odonda zbile ili bi se mogle ubuduće zbiti. Na osnovu tih spiskova moći će se suzbiti i pokušaji eventualne kamuflaže, koja bi mogla po svršetku rata biti pokušana, da bi se imovina ratnih krivaca ili neprijatelja NOB i t. d. spasila od konfiskacije.

Naš je dakle najveći interes, da se spiskovi koji se odnose na akcijski posjed ne unište, nego spase. Treba stoga nastojati doznati potpuno pouzdano, gdje se ti spiskovi nalaze i pribaviti si njihov prepis, a u svakom slučaju treba poduzeti sve mjere, da se ti spiskovi sačuvaju i da se nikako ne dopusti njihovo razvlačenje ili uništenje.

Radi važnosti ovog zadatka potvrdite nam uzimanje istog do znanja.

Daljnji konkretan zadatak Findela jest, da nam već sada dostavlja sve ekonomske publikacije koje se odnose na financijalni život zemlje, izvještaje novčanih zavoda i t. d. radi naše informacije.

Ime Findela i njegove karakteristike odmah saopćiti ovom odjelu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel financija:

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

36

1944, lipanj 29.

Pismo Predsjedništva ZAVNOH-a Vojnoj misiji Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije u Italiji radi štampanja početnice za osnovne škole

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Predsjedništvo
Br. 553
Dne 29. VI. 1944.

Vojna misija N.O.V.[1] Kult.-prosvj. otsjek

Yugoslav militar mission

B a r i
Via Visconte Sagariga
(Angolo Piccinni)

Po drugu Ivi Tijardoviću šaljemo Vam jedan primjerak »Početnice« za prvi razred osnovnih škola, s molbom da se zauzmete na odgovarajućim mjestima ne bi li se »početnica« štampala za potrebe naših škola barem u 80.000 primjeraka. Molimo vas da se što jače zauzmete za ovu stvar, jer o tome ovisi rad u našim osnovnim školama. Mi nemamo mogućnosti umnožavanja sličnih knjiga, pa nam čitavi razredi ostaju samo sa po jednom početnicom. Na taj način učenici još nekako nauče pisati, ali čitati vrlo teško, a razlog je jedino u tome što nemaju iz čega čitati.

Osim toga naše su sve škole bez geografskih karata. Naročito danas, geografska nastava je vrlo važna, a ona se bez karata ne može ni zamisliti. Stoga molimo da nam nekako nabavite nekoliko stotina geografskih karata: Balkanskog Poluostrva, Evrope i čitavog svijeta. Bilo bi vrlo korisno kad bismo dobili i kartu Jugoslavije, ali vjerujemo da je to teško dobiti.

Imamo u pripremi i bukvar ćirilicom za prvi razred osnovne škole, a zatim čitanke za osnovne i srednje škole. Molimo vas da nam javite da li će biti moguće i ove knjige štampati kod vas u odgovarajućem broju primjeraka.

1 Baza NOV i PO Jugoslavije osnovana je još u listopadu 1943. u Bariju (Italija). Komandant baze bio je Milentije Popović. Baza je imala pet odsjeka: odsjek za vojne probleme, za obavještajnu službu, za opskrbu i trgovinu, za sanitetsku službu i za kulturno-prosvjetni rad. Ovim odsjekom rukovodio je Vladimir Dedijer.

Ova početnica, kao i ostale knjige, trebale bi biti gotove do početka augusta ove godine, kako bismo ih mogli školama na vrijeme dostaviti za početak naredne školske godine.

Detaljnije upute o štampanju početnice dobio je drug Ivo Tijardović.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Tajnik[2]

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

2 Dopisanotintom.

37

1944, lipanj 30.

Pismo jednog člana Odjela za informacije ZAVNOH-a Vladi Dedijeru kojim se moli da se preko baze NOV i PO Jugoslavije u Italiji nabave izvjesne količine papira i ostalog štampar-skog materijala i dostave u sjedište ZAVNOH-a

ODJEL INFORMACIJA[1]
Dne 30. VI. 1944.

Vojna misija NOV i PO Jugoslavije
na ruke potpukovniku drugu Vladi Dedieru[2]

Dragi druže Vlado!

Koristim priliku, da Ti se javim i da Te za nešto zamolim. Od druga Tijardovića[3] mi smo ovdje dobili sliku djelovanja i rada naših institucija u Italiji, pa smo došli do zaključka, da bi trebalo uspostaviti uži kontakt s njima, a pogotovo s propagandnim otsjekom naše vojne misije. Zapravo je bio prvi drug Tijardović, koji nam je donio pouzdane vijesti o nekim našim ljudima i grupama, koji djeluju u Bariu i u drugim nekim mjestima u Italiji. Upravo smo završili jedan veliki posao, održali smo kongres kulturnih radnika Hrvatske,[4] koji je dao lijepe rezultate. O tome će Te sigurno detalj-nije izvijestiti Tijardović. Na kongresu bilo je govora i o onim kulturnim i javnim radnicima, koji djeluju u inostranstvu.

Kontakt koji bi trebalo uspostaviti potreban je ne samo zbog veza i zajedničkih akcija, zbog međusobne pomoći na čisto kulturnom radu, nego i zbog toga, što bi baš naša vojna misija mogla da svojom intervencijom riješi neka vrlo važna pitanja naše štampe i naših publikacija. Konkretno: već duže vremena mi se nalazimo u permanentnoj krizi izdavanja štampanih stvari zbog nestašice novinskog papira. Nastupilo je neredovno izdavanje naših listova, brošura i drugih izdanja. Velikih količina papira ne možemo uopće više nabaviti iz okupiranih gradova. To je jedan od najtežih problema naše štampe, koji nam zadaje mnogo briga. Velike poteškoće imamo također i s nabavkom papira za ciklostil. Skrajnje je vrijeme, da se bilo od kuda nabave veće količine novinskog papira i papira za ciklostil. To je tako daleko došlo, da je nedavno redakcija lista »Naprijed« pismeno zatražila od majora Randolfa Churchilla intervenciju, da bi se papir avionom prebacio iz Italije. Kad je prije nekoliko mjeseci našim redakcijama učinio posjetu major Churchill, obećao je, da će nam pomoći i da će poraditi na tome, da nam se dostave potrebne stvari. To je i ponukalo drugove iz redakcije »Naprijed« da se posebnim pismom na njega obrate.

1 ZAVNOH-a — 2 Pogrešno napisano; treba: Dedijer — 3 Ivo — 4 Održan 25—27. lipnja u Topuskom.

Ali ja mislim, da bi se ovim putem, tj. putem naše vojne misije, također moglo nešto postići, pa čak možda i brže. Zato se obraćam na Tebe u ime Odjela informacija ZAVNOH-a, moleći Te, da preko svojih dobrih veza i kanala poduzmeš sve, da nam se što prije avionima prebaci izvjesna količina novinskog papira. O količinama neću da Ti govorim. Ti si novinar, pa znaš kakve su od prilike naše potrebe. Nama dolazi dobro svaka količina papira od 500 kg dalje. Sada savezički avioni dolaze ovamo (Glavnom štabu) skoro svakodnevno. Novinski papir može da se prebacuje postepeno po koju stotinu kila nekoliko dana uzastopce. Isto to važi i za papir za ciklostil.

Osim papira trebao bi nam i drugi razni materijal, ali ja ću navesti samo dvije stvari: štamparska slova, i to ćirilica i latinica. Kad bismo dobili raznih vrsti slova latinice za tri do četiri strane »Vjesnika« ili drugog kojeg lista i ćirilice za isto toliko strana »Srpske Riječi«, naše potrebe bile bi do kraja rata namirene. Osim toga, ovdje imamo u glavnom sve što je potrebno za cinkografiju, ali do materijala vrlo teško dolazimo, tako, da do danas još nismo uspjeli tu cinkografiju da stavimo u pogon. U glavnom radi se o cinkovim pločama i kiselinama.

Eto, to bi bile u glavnom naše najveće potrebe. Vjerujem, ako se Ti za stvari zauzmeš, i to ekspeditivno, mi ćemo te stvari dobiti. U koliko bi došlo u pitanje plaćanje spomenutih predmeta, račun će namiriti ZAVNOH.

Još nešto. Često smo ovdje u neprilici s originalnim stvarima većeg obujma koje bi trebalo štampati, a koje zbog tehničke skučenosti ne možemo štampati u našim partizanskim štamparijama. Radi se jednom riječi o većim knjigama, čije izdavanje stalno odlažemo, jer naše štamparije ne mogu tako velike poslove primiti. Molim Te javi mi, da li ima mogućnosti, da se takve veće stvari štampaju u Italiji. Došle bi tu prvenstveno u obzir stvari, koje bi bile od interesa za svjetsku javnost. Druga Tijardovića smo zamolili, da sa sobom u Italiju ponese početnicu koju ovdje ne možemo štampati, a koju bi u Italiji trebalo štampati u velikom broju primjeraka latinicom i ćirilicom. Molim Te, učini sve, da se ta početnica odmah uzme u posao. Isto tako drug Tijardović nosi neke partizanske pjesme, koje bi također trebalo štampati i umnožiti za naše potrebe u zemlji i za savezničke vojnike.

Na izložbi koju smo mi ovdje priredili uz prvi kongres kulturnih radnika Hrvatske bili su izloženi slikarski radovi od kojih jedan dio sa sobom nosi drug Tijardović. Mi smo se s njime dogovorili, da naša grupa umjetnika, koja se nalazi u Italiji, organizuje zajedničku izložbu slika u talijanskim gradovima u svrhu propagande. Molim Te, da našim drugovima u tom poslu pomogneš, kako bi što prije došlo do ostvarenja te izložbe.

O svemu ostalome, što bi Te moglo interesirati o našem radu, željama i teškoćama izvjestit će Te drug Tijardović, koji je s nama bio puna tri mjeseca.

Unapred Ti se zahvaljujem na svemu što ćeš za nas učiniti.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Mnogo Te drugarski pozdravlja

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

38

[1944, lipanj][1]

Ekonomski odjel ZAVNOH-a dostavlja Predsjedništvu ZAVNOH-a prijedlog o reorganizaciji Odjela

PRIJEDLOG O ORGANIZACIJI I RAZGRANIČENJU KOMPETENCIJA ODJELA EKONOMSKOG KARAKTERA KOD ZAVNOHA

Na III. zasjedanju ZAVNOH-a,[2] a u vezi sa odlukama II. zasjedanja AVNOJ-a, zaključeno je da Predsjedništvo ZAVNOH-a preuzme i funkciju narodne vlade, dok prilike ne dozvole, da se obrazuje za vođenje državne uprave narodna vlada Federalne Države Hrvatske. U tom smislu član 10. »Odluka o ZAVNOH-u kao vrhovnom zakonodavnom i izvršnom narodnom predstavničkom tijelu i najvišem organu državne vlasti demokratske Hrvatske« predviđa da se do obrazovanja narodne vlade Hrvatske obrazuje »potreban broj odjela za razne grane državne uprave«.

Dok za ostale odjele koji su postojali kod ZAVNOH-a ta odluka ne izaziva nikakvih promjena, već oni nastavljaju dalje svojim radom pod rukovodstvom određenih članova iz Predsjedništva, to kod dosadanjeg Ekonomskog odjela ZAVNOH-a treba da se riješi niz spornih pitanja, budući da je do sada cjelokupan rad ZAVNOH-a na ekonomskom polju bio usredotočen u Ekonomskom odjelu ZAVNOH-a, koji bi se trebao razdijeliti na ove odjele:

Odio za narodnu privredu, za prehranu, za promet, za tehničke radove, za financije i za ekonomsku obnovu.

Obrazovanjem tih odjela potrebno je izvršiti istovremeno razgraničenje djelokruga rada pojedinih odjela, kako se ne bi rad odvijao na dvostrukom kolosjeku. Razgraničivši djelokrug rada pojedinih odjela, potrebno je ujedno da se ekonomski odjeli povežu, kako bi se postigla što bolja koordinacija u radu, da se mogu služiti svi odjeli iskustvima i podacima kojima raspolažu pojedini odjeli. Koordinaciju ćemo postići ako kod donašanja načelnih i važnih odluka ekonomske naravi sudjeluju predstavnici svih ekonomskih odjela. Na taj način postiglo bi se potrebno jedinstvo i saglasnost u provađanju gospodarske politike.

I.

Za sada se iz Ekonomskog odjela kani formirati 6 odjela. Po obujmu svog poslovanja neki odjeli će već sada morati formirati i pojedine odsjeke. Formiranjem odsjeka ujedno ćemo označiti djelokrug i razgraničenje djelatnosti

1 Dokument nije datiran, ali na osnovu podataka koji se spominju u dokumentu i na temelju sadržaja dokumenta br. 29. najvjerojatnije je nastao u drugoj polovici lipnja — **2** Održano 8. i 9. svibnja 1944. u Topuskom.

između pojedinih odjela. Najvažnije je provesti razgraničenje djelatnosti između pojedinih odsjeka narodne privrede i ekonomske obnove, te tehničkih radova i prometa i ekonomske obnove.

1. *Prehrana:*

a) nabavke i uskladištenje (uprava narodnooslobodilačkim fondom),

b) raspodjela.

2. *Promet:*

a) kolski, kamionski (automobilski) promet,

b) željeznički promet

c) brodarski promet,

d) pošta, radio, telefon i telegraf

3. *Tehnički radovi:*

a) arhitektura (regulacija sela, naselja, gradova i krajeva); gospodarsko graditeljstvo (seljačke kuće, štale, hambari i t. d.); historijski spomenici (čuvanje groblja); vrtovi, parkovi, unutrašnja arhitektura (pokućstvo, tipovi, detalji, peći itd.),

b) građevinarstvo (cestogradnja, mostovi, tuneli, željeznice), vodogrđevine (asanacije, melioracije), vodovod i kanalizacije,

c) geodezija

d) elektrifikacija,

e) brodarstvo (brodogradnja i brodostrojarstvo),

4. *Financije:*

a) državno računovodstvo i budžet,

b) državni prihodi,

c) kontrola,

d) novac i kredit.

5. *Narodna privreda:*

a) poljodjelstvo, voćarstvo (vinogradi), stočarstvo (veterina), lov i ribolov,

b) obrt (kućni obrt), industrija, rudarstvo,

c) šume i državna industrija,

d) zadrugarstvo i trgovina,

6. *Ekonomska obnova:*

a) statistika narodnog gospodarstva,

b) izradba plana privredne obnove nakon rata (koordinacija privrednih odjela, distribucija sredstava i radne snage),

c) izradba zahtjeva za ratnu otštetu, kao i naknada štete onima, koji su bili pogođeni ratnim razaranjima,

d) razdioba sredstava primljenih od međunarodnih organizacija za poslijeratnu obnovu.

Prema toj organizaciji ekonomskih odjela, trebati će i Oblasni narodno--oslobodilački odbori prilagoditi svoju organizaciju. Inače bi kod Okružnih, Kotarskih i Općinskih narodno-oslobodilačkih odbora zadržali Prehrambene

i Gospodarske komisije, koje su se tek uvele u rad i predstavljaju dobar pomoćni organ za rad na ekonomskom polju.

Odio za ekonomsku obnovu je u svojoj biti prelazni odio, koji će kao takav postojati, dok ne izvrši svoj zadatak. Iz njega će se izdvojiti vjerojatno najprije statistika u zaseban statistički ured, a kasnije će se iz djelatnosti na koordinaciji i planiranju razviti institut za planiranje narodnog gospodarstva. Prema tome rad odjela za ekonomsku obnovu kretati će se u prvom redu na sabiranju i obradbi podataka o neprijateljskom uništavanju, kao i o utvrđenju štete. Izraditi će plan o davanju najhitnije pomoći i organizirati pomoć postradalim krajevima naročito u pogledu izradbe privremenih nastambi, razdiobe odjeće i obuće, te podignuće seljačkog gospodarstva pojedinih krajeva, te će na temelju utvrđene štete izraditi opći plan o rekonstrukciji tih krajeva, dok odio za tehničke radove izvršiti će potrebne tehničke (regulacione) planove i vršiti tehnički nadzor nad izvađanjem tih radova. Izvađanje radova, naročito podignuće sela i gradova moći će se povjeriti bilo seljacima samim putem koje zadružne organizacije ili pojedinim preduzimačima ili će odio za ekonomsku obnovu obrazovati naročita poduzeća na komercijalnoj osnovi a potrebni materijal i radnu snagu pribaviti će odio za ekonomsku obnovu. Kako je obnova postradalih krajeva hitna i neodložna, ona će se u prvo vrijeme nakon svršetka rata morati obavljati našim vlastitim sredstvima i radi toga je potrebno, da se cijela naša privreda u prvom redu mobilizira za pomoć tim krajevima. U tom smislu će odio za ekonomsku obnovu izvršavati koordinaciju nastojanja svih odjela naročito ekonomske prirode.

Da može odio za ekonomsku obnovu odmah po svršetku istjerivanja okupatora iz zemlje pristupiti tom poslu, potrebno je, da već sada odio za ekonomsku obnovu ispita stanje svih sredstava i privrednih grana, koje dolaze u obzir kod obnove postradalih krajeva, da ispita sadanje stanje industrije, prometa i drugo u našoj zemlji, kako bi bio u stanju da izvrši pravilnu, pravednu i na vrijeme pomoć tim krajevima. Prema tome osnovnom zadatku, a vodeći računa i o najnužnijem pokriću potreba ostalih krajeva, izvršila bi se i izvjesna preorijentacija naše industrije, njezino privremeno prilagođavanje za pokriće potreba postradalih krajeva i za njihovu rekonstrukciju.

U toj šemi organizacije državne uprave nisu obuhvaćene dvije vrlo važne grane državne uprave, koje se već sada nameću, a koje će i te kako biti važne nakon oslobođenja zemlje. To je uprava vakantnih posjeda i poduzeća i kolonizacija. Kako će ta pitanja biti i od velike političke važnosti, potrebno je već sada o njima voditi računa i izvršiti prethodne radove, kako bi njihovo rješavanje već sada bilo pripravljeno, kako bi već sada raspolagali sa svim podacima potrebnim [za to]. Kako jedan i drugi dolazi do izražaja kod obnove zemlje, to bi se ti poslovi mogli povjeriti odjelu za ekonomsku obnovu, a kasnije, ukoliko radovi na kolonizaciji predviđaju dulji rok, izdvojiti iz odjela za ekonomsku obnovu u samostalan odsjek u okviru odjela za narodnu privredu.

II.

član 10. nadalje kaže: »Na čelu svakog odjela stoji odjelni predstojnik. Odjelni predstojnik vodi poslove odjela pod rukovodstvom, nadzorom i odgovornošću člana Predsjedništva, koji bude određen kao odgovoran Predsjedništvu za taj odjel.«

Držimo da je već sada potrebno kod razdiobe na odjele postaviti potreban broj odjelnih predstojnika kao i pročelnika odsjeka, i točno opredjeliti njihova prava i dužnosti. To je važno naročito danas, kad je i te kako potrebno da svi odjeli gospodarske naravi intenzificiraju svoj rad, kako bi izvršili niz prethodnih priprema za slučaj oslobođenja zemlje. Tim će se povećati i odgovornost u radu i podignuti radna disciplina kao i uspjeh u radu pojedinih odjela. Prelazeći na obrazovanje organa državne uprave, treba da se onima koji rade u pojedinim odjelima osigura izvjesna stalnost i samostalnost u radu, jasno pod rukovodstvom i nadzorom drugova iz Predsjedništva ZAVNOH-a. Odjelni predstojnici kao i pročelnici odsjeka treba da dobiju određen djelokrug u svom radu i da se regulira u prvom redu odnos predstojnika odjela prema drugovima zaduženim od strane Predsjedništva ZAVNOH-a za rukovodstvo pojedinih odjela.

III.

Za rješavanje općih privrednih problema, osobito u sadanje doba, kad se udaraju temelji naše ekonomske politike, potrebno je da se obrazuje Privredni odbor sastavljen od drugova iz Predsjedništva zaduženih pojedinim ekonomskim odjelima i od predstojnika odjela, koji bi se sastajao svakih 14 dana pod predsjedanjem tajnika Predsjedništva ZAVNOH-a ili osobe koju bi on odredio, dok bi dužnost zapisničara vršio odjelni predstojnik odjela za ekonomsku obnovu. Time bi bila osigurana koordinacija u radu pojedinih ekonomskih odjela, a svi bi se drugovi koji rade na ekonomskim problemima uputili u probleme pojedinih odjela, što bi im koristilo naročito kod davanja uputa pri obilasku narodno-oslobodilačkih odbora na terenu, gdje se ne bi smjeli ograničiti samo na svoj odio. Predsjednik Privrednog odbora, uz pomoć zapisničara, vodio bi brigu i kontrolu, da se ovi zaključci sjednica odbora dostave pojedinim odjelima, i da li' su i kako izvršeni. Uz pitanje koordinacija, naročito u pogledu privredne obnove, na sjednice Privrednog odbora dolazile bi sve stvari načelnog karaktera svakog ekonomskog odjela, kao na pr.: izdavanje raznih naredaba, riješenja i uputa. Uz ta pitanja rješavao bi odbor i pitanja raspodjele sredstava na pojedine odjele i budžetiranje. Time bi se postigla najveća suglasnost u radu i izbjeglo davanje suprotnih direktiva a i sporazumno bi se udarah prvi temelji naše gospodarske politike. To je u toliko važnije, jer će u prvom početku donašanje odluka biti više manje načelne naravi, pa je potrebno da kod donošenja sudjeluju svi koji vode pojedine ekonomske odjele.

IV.

Već je prije spomenuto, da predlažemo da istu raspodjelu u svojoj unutarnjoj organizaciji, koja će biti provedena kod ZAVNOH-a, preuzmu i Oblasni narodno-oslobodilački odbori eventualno spajajući pojedine odjele, već prema raspoloživim snagama i prilikama tako, da bi kod Oblasnih narodno-oslobodilačkih odbora mogao biti promet uključen u narodnu privredu, a tehnički radovi u ekonomsku obnovu tako, da bi kao samostalni odjeli ostali narodna privreda uključivši promet, financije, prehrana i ekonomska obnova zajedno s tehničkim radovima. Kod Okružnih, Kotarskih i Općinskih narodno-oslobodilačkih odbora zadržali bi Gospodarske komisije u dosadanjem sastavu. Unutar Gospodarske komisije trebao bi se kao poseban resor obrazovati Uprava vakantnih posjeda i poduzeća.

U svakom slučaju treba izdvojiti Prehrambenu komisiju kod Okružnih, Kotarskih i Općinskih narodno-oslobodilačkih odbora od Gospodarske komisije i forsirati obrazovanje samostalnih Prehrambenih komisija svuda, gdje još nisu obrazovane.

Prema sadanjim prilikama trebalo bi obrazovati Oblasne narodnooslobodilačke odbore tamo gdje još nisu obrazovani, kako bi time završili našu upravnu organizaciju, a ZAVNOH, dotično njegovi odjeli, saobraćali bi sa Oblasnim odjelima direktno i preko njih bi dolazilo do izražaja rukovodstvo ZAVNOH-a na gospodarskom polju.

I Oblasni narodno-oslobodilački odbori bi obrazovali Privredni odboi slično kao i kod ZAVNOH-a.

V.

S članom 10. »Odluka o ZAVNOH-u kao vrhovnom zakonodavnom i izvršnom narodnom predstavničkom tijelu« udarena su prva temeljna načela naše nove državne upravne organizacije. Uspostavom odjela za pojedine grane državne uprave izvršena je raspodjela rada, uvedena odgovornost za rad pojedinih odjela. Time započinjemo organizaciju na vrhu nove državne uprave i prelazimo na višu tehniku u organizaciji rada naših državnih organa. Iz toga moramo povući izvjesne zaključke i provesti izvjesne mjere čisto unutrašnje prirode, koje bi tu državnu organizaciju osposobile za vršenje njezinih zadataka. Postavlja se pitanje međusobnih odnosa, kao i odgovornosti i određivanje djelokruga lica, koja vrše ili će vršiti izvjesne funkcije u državnoj organizaciji. Ne ulazeći detaljno na određivanje odnosa treba već sada odrediti slijedeće kao najvažnije:

1. Postavljanje lica na pojedine položaje u državnoj organizaciji.
2. Pitanje kompetencija postavljenih lica.
3. Pitanje disciplinske vlasti.

Odjelne predstojnike kao i pročelnike odsjeka postavlja Predsjedništvo ZAVNOH-a na prijedlog drugova iz Predsjedništva zaduženih vođenjem pojedinih odjela. Predsjedništvo određuje potreban broj lica, koje pojedini odjeli smiju najviše zaposliti, dok potrebna lica za rad u odjelu postavlja drug iz Predsjedništva na prijedlog odjelnog predstojnika.

Potpisivanje pošte koja izvire iz redovitog poslovanja odjela uz paraf pročelnika odsjeka vrši odjelni predstojnik, dok drug iz Predsjedništva potpisuje odluke, riješenja i upute odjela načelne naravi.

Za rad u pojedinim odjelima odgovoran je pročelnik odsjeka odjelnom predstojniku, a ovaj drugu iz Predsjedništva. Disciplinsku vlast vrši viši nad nižim, i u svemu se imade držati uputa u radu primljenih bilo od svog odjelnog predstojnika ili pročelnika odsjeka.

Predsjedništvo ZAVNOH-a bi trebalo već sada izdati privremene propise o unutrašnjem uređenju naše državne organizacije, jer je to potrebno, kako bi se svakom koji radi u državnoj upravi odredio njegov djelokrug i odgovornost.

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

39

1944, srpanj [prva polovina][1]

Upute Odjela informacija ZAVNOH-a za vršenje dopisničke službe

UPUTE ZA VRŠENJE DOPISNIČKE SLUŽBE

Opće napomene

Uloga štampe i radia

Već davno je uočena značajna uloga štampe i radia u službi naroda i domovine — posebno danas u službi domovinskog rata, kao i u miru, u službi svakog napretka.

Ako bacimo pogled po svijetu, vidjet ćemo, da je taj značaj svuda ocijenjen kao izvanredan. U Sovjetskom Savezu, u razdoblju mirne izgradnje i u ratu, štampa je izvršila ogromne zadatke. Hiljade boraca danas se bore na toj dužnosti, krstare frontama i pozadinom i iznose pred svoje narode činjenice i podatke o svima događajima i pitanjima. Ako pratimo sovjetske radioemisije i pisanje listova, uočit ćemo duboku povezanost propagandista s narodom i vojskom, sa bojištem i pozadinom. Engleska i Amerika također imaju izvanredno veliki broj ljudi, koji rade na tom polju. Vijesti koje svakog dana, iz savezničkih izvora, preplavljuju čitav svijet, rezultat su jakog organiziranog rada uređene mreže dopisnika, kojih ima svuda. Njemački fašizam također na to polje baca vrlo velike snage, te nastoji da, pored mača, i pero iskoristi zato, da zavlada drugim narodima, da ih tlači i da lažljivom propagandom zamuti odnose među narodima.

Rukovodstvo Narodno-oslobodilačkog pokreta također obraća najveću pažnju na organizaciju štampe i radioslužbe. I kod nas postoji znatan broj predanih radnika koji ulažu svoje snage na tom polju.

Novinari i dopisnici u službi naroda

Novinarski je poziv veoma važan u službi naroda. Jedan čovjek tu može izvršiti veliki posao. Njegova riječ napisana za list ili data preko radia, dopire uvijek do vrlo mnogo ljudi, a često milioni čitaju ili slušaju te riječi.

Danas, u ratu, novinari-dopisnici sa terena su u stvari borci. Svaka riječ, ako je dobro postavljena, sigurno pogađa cilj, kao dobro pušteni metak iz mitraljeza. Naš borbeni propagandista danas najbolje može poslužiti borbi,

1 U dokumentu od 14. VII 1944, koji se nalazi u IHRPH Zgb, ZAVNOH—1944, navodi se da dopisničku službu treba organizirati prema tim uputama, pa su vjerojatno izdane u prvoj polovini srpnja.

ako bude pouzdan promatrač događaja, miran i sabran, ako pažljivo gleda i sluša oko sebe i ako u rad unosi svu svoju snagu, živce, pamet i srce. Dok je na dužnosti treba da osjeća isto ono što osjeća borac dok tuče iz mitraljeza ili dok juriša na neprijateljski bunker.

Veza listova s terenom

List koji nema veze s terenom, s borbom, djeluje kao mrtav i dosadan. Iz njegova sadržaja ne izbija vatra života. Ne odgovara brzo na događaje. Ne iskorištava brzo svaku neprijateljsku grešku, niti može prikazati sve naše uspjehe i uopće pravo činjenično stanje, o komu narodi hoće i imaju pravo da znaju. Samo dobra dopisnička mreža povezat će listove s terenom i oživjet će njihove stranice.

Veze novinara-dopisnika s narodom

Novinar-dopisnik izvršit će svoju dužnost dobro samo ako je tijesno i duboko vezan s krajem u kome živi i radi. Te veze mogu se steći vezanim radom i pravilnim iznošenjem stvari pred javnost, birajući onaj materijal, koji je *potreban našoj štampi,* i koji u isto vrijeme *budi interes naroda.* To dvoje treba dovesti u sklad, pa će biti uspjeha. Dopisnik-novinar treba da uvijek bude *dobro obaviješten* o svima događajima u svijetu i kod nas, kao i o događajima svoga kraja, da bude predan u poslu, pa će time steći *potrebne veze* sa ustanovama i s narodom svoga kraja. On u svojoj bilježnici uvijek treba da ima najnovije vijesti iz svoga kraja i sa radia, pa će biti tražen i voljen i svi kanali kroz koje kolaju vijesti bit će svrnuti prema njemu. On se svuda mora naći, mora biti prisutan važnim događajima, pa će izvršiti sve zadatke s uspjehom. *Poznavanje narodnog života,* duboko poznavanje svoga kraja je također uslov, bez koga će rad biti nemoguć.

Izvori i uzimanje informacija

Jedan od najvažnijih uslova za uspješan rad jeste *pravilno sakupljanje podataka* i materijala za vijesti. Dopisnik-novinar, dokle god se čvrsto ne *poveže* s organima naše narodne vlasti, *NOO-ima,* s *organizacijama Narodno--oslobodilačke fronte,* s našom *vojskom,* s organizacijama *žena* i *omladine* i s najširim narodnim masama, njegov rad neće biti potpun ni moguć, zabludit će, skrenut će s pravog puta. Veze moraju biti vrlo uske i svakodnevne.

Doći do dobrih i vjerodostojnih podataka nije teško. Ako se u svakom slučaju podatci uzmu od odgovornog rukovodioca, ne će biti grešaka. Uvijek pronaći pravi izvor, to je osnovna stvar za uspješan rad novinara-dopisnika. Ako se za novost sazna »na ulici« odmah iza toga dolazi njeno *pažljivo* i *temeljito provjeravanje.* Pravi izvori za obavještenje su naše ustanove i rukovodioci koji po dužnosti *moraju znati* materijal o kome se traže informacije. Preporučljivo je da se informacija provjeri kod više izvora, kad postoji ma i najmanja sumnja o njenoj istinitosti ili potpunosti. Informacija se mora uzeti sa unaprijed smišljenim planom o tomu šta sve treba uzeti i zapisati. Zapisivanje mora biti smišljeno, potpuno, te izvršeno odmah. *Odnos* između novinara-dopisnika i odgovornih rukovodilaca, koji su i mogu poslužiti kao izvori informacija, treba da je vrlo *blizak,* suradnja mora biti potpuna. *Dužnost je dopisnika* da ih redovno posjećuje i traži novi materijal, a *dužnost rukovodioca* je, da taj materijal, dobro izabran i provjeren, uvijek spremno pruži.

Dopisnik odgovara za istinitost vijesti

Rad novinara-dopisnika je uvijek otvorena knjiga. Štampana riječ ide u mase i rad ocjenjuju svi čitaoci, sav narod. Svaka greška se grdno osvećuje, bilo da izazove potsmjeh, bilo da povuče težu odgovornost. *Dopisnik odgovara za istinitost svake vijesti.* Zbog toga nikad ne će biti previše, ako se ulaže najveća pažnja i trud, ako se radi oprezno i smišljeno, planski. Odgovornost je ogromna, za svaku riječ, za svaki redak. Ali savjestan rad isključuje greške, a dopisnik će biti u mogućnosti da pronađe istinite informacije.

Okupirana i oslobođena područja

Dopisnička služba sa *oslobođenih područja* je jednostavnija. Ali je zadatak dopisnika, da i s *neoslobođenih područja* prikuplja podatke i da ih dostavlja listovima. Poznavanje problema neoslobođenih područja također je potrebno. Podaci o neprijatelju, o političkom životu, mjerama i teroru okupatora i patnjama naroda također su potrebni, a isto tako i podatci o privrednim, kulturnim, socijalnim i zdravstvenim prilikama, kao i o oslobodilačkom pokretu na okupiranim područjima.

Sakupljanju vijesti sa neoslobođenih područja treba posvetiti naročitu pažnju u pogledu *ispitivanja istmitosti,* provjeravajući podatke kod mjerodavnih informativnih oficira naše vojske, iz istraga o saslušanju uhapšenih i zarobljenih i drugih izvora.

O CEMU DA PIŠEMO

Vijesti iz naše vojske

Najveći interes širokih narodnih masa izazivaju svakako *vijesti iz naše junačke vojske.* Svakog dana i noći vode se bojevi. Nijedan događaj ne bi smio ostati nezabilježen. S tog sektora dopisnici imaju zadatak da šalju:

1) Vijesti o svakoj akciji, o kulturno-prosvjetnim prilikama, o posjetama naroda i omladine vojsci;

2) Crtice iz oslobodilačke borbe, o junačkim podvizima boraca iz najnovijih borba, kao i iz prošlosti;

3) Reportaže o većim bitkama, o životu u jedinicama, o kulturno-prosvjetnom radu za duže razdoblje i t. d.

4) Vijesti i reportaže o radu vojno-pozadinskih vlasti, o dovitljivosti i partizanskom rješavanju problema, o radionicama i drugim ustanovama.

Vijesti iz naših krajeva i organizacija

Naša pozadina također je vrlo plodno polje rada svih dopisnika. Ako dopisnička služba obuhvati *svu djelatnost u našoj borbi,* tek onda će ispuniti svoje zadatke. Rad NOO-a, organizacija JNOF, AFŽ, USAOH-a, u svima pravcima, potrebno je pratiti, uzimati podatke i obrađivati ih. Uložiti sav trud, da se naši narodi *stvarno obavijeste* o *svemu radu, o svakoj korisnoj akciji,* o *svakoj poduzetoj mjeri, o svakom herojskom podvigu* ne samo vojnika, nego i boraca pozadine — to je prvi i najvažniji zadatak svakog dopisnika,

Vrste vijesti, crtica i reportaža.

Iz ovih organizacija dopisnik će moći izvući mnogo raznovrsnih vijesti, koje možemo podijeliti otprilike ovako:

Političke vijesti — s *podatcima:*

o zborovima i mitinzima,
o savjetovanjima i konferencijama,
o putovanjima političkih prvoboraca (ako ne putuju privatno),
o njihovim izjavama,
o prilaženju poznatih i popularnih ljudi našem pokretu,
o mišljenjima, izjašnjavanjima i izrekama naroda o našoj borbi,
o djelovanju neprijatelja,
o neprijateljskoj propagandi i parolama,
o svim pitanjima koja se pojave na terenu, a smatraju se kao politička u užem smislu.

Sav ovaj materijal može se po potrebi obraditi i u reportažama i crticama.

Privredne vijesti — s podacima o svemu što se poduzima i zbiva na ekonomskom polju, naročito:

o konferencijama i savjetovanjima,
o kampanjama za prikupljanje hrane, krme, stoke, alata i novčanih priloga za vojsku i postradale krajeve,
o općem ekonomskom stanju u tom kraju,
o naporima Narodno-oslobodilačkog pokreta na ekonomskom polju,
o svima drugim događajima na ekonomskom polju.

Poljoprivredne vijesti obuhvataju:

rad poljoprivrednih ustanova i organizacija našeg pokreta na tom polju,
sjetva, žetva, vršidba, te stanje usjeva sa rezultatima i smetnjama (neprijatelj, prirodne nepogode),
voćarstvo (rezultati berbe, bolesti),
stočarstvo (brojno stanje, bolesti, uništavanje, akcije za rasplod *i* čuvanje),
žitarice i livade (ljudska i stočna hrana — naročito iz plodonosnih krajeva),
povrtarstvo, peradarstvo, pčelarstvo, ribarstvo,
gnojiva, ljekovito bilje i t. d.,
pustošenje neprijatelja u poljoprivredi,
obnova poljoprivrede,
pomoć pri obradi zemljišta ili vakantnih posjeda, prikupljanje i čuvanje zemaljskih proizvoda, stanje poljoprivrednog alata i oruđa, poljoprivrednih strojeva (vršalica i mlinova).

Vijesti iz oblasti industrije (industrija na oslobođenom i na neoslobođenom području).

T rgovina:

mjere organa narodne vlasti za oživljenje trgovine,
legalna trgovina i šverc na oslobođenom i neoslobođenom području.

Vijesti o cijenama i sajmovima na oslobođenom i neoslobođenom području (s naročitim obzirom na cijene u redovnoj trgovini i švercu). Izvještaj

o cijenama — šalju se prilikom svake promjene, a o sajmovima, koji imaju važnost za cijeli jedan kraj. Pri tomu n. pr. cijene vina šalju dopisnici iz Dalmacije i Primorja, cijene stoci i vuni dopisnici iz stočarskih krajeva, cijene konjima dopisnici iz krajeva gdje je razvijeno konjarstvo, cijene žitarica iz žitorodnih krajeva i t. d.

Obrti (zanati):

rad naših NOO-a na unapređenju zanatstva i osnivanje radionica;
zadovoljenje narodnih potreba nastalih uslijed neprijateljskog haračenja,
vijesti o kućnom obrtu.

Šumarstvo i rudarstvo:

uništavanje šuma,
obnova,
pilane,
otvaranje novih rudnika ili popravak starih,
proizvodnja i rad na neoslobođenim područjima.

Saobraćaj i putevi:

rad NOO-a na opravci puteva, mostova, kanala,
rješavanje ostalih pitanja saobraćaja,
željeznice,
automobilska poduzeća.

Financijske vijesti (pitanja financijskog stanja uopće, novca i valute, zajmova i t. d.).

Kulturno-prosvjetne vijesti i to:

rad kazališnih družina,
rad književnika i umjetnika,
prilaženje poznatih javnih radnika NOP-u,
osnivanje i rad »Domova kulture«,
rad škola i kurseva, dječjih domova, zabavišta,
muzika i sva pitanja u vezi s muzikom i pjesmom, pjevački zborovi.

Vijesti sa socijalnog i zdravstvenog polja:

ustanove za socijalnu skrb,
bolnice,
ambulante,
kursevi,
higijenske mjere,
mjere protiv zaraznih bolesti,
rad NOO-a, AFŽ-a, USAOH-a na tom polju,
pomoći narodu,
invalidi, dječji domovi.

Vijesti o političkom, privrednom, kulturnom životu, o moralu, raspoloženju i postupcima stanovništva i vojske, sabotaži, radu Oslobodilačkog pokreta, teroru *na okupiranim područjima* i t. d., a naročito *u okupiranim gradovima.*

Izvještaji »za redakciju«:

o čitanju i raspačavanju štampe,
o pozadini pojedinih vijesti, koje se ne objavljuju,

o svima zanimljivim informacijama, o kojima je potrebno da je redakcija obaviještena, a ne mogu se štampati,

o teškoćama u radu, eventualnom nerazumijevanju kod prikupljanja informacija i t. d.

Ovdje spadaju i *izvještaji:*

o neprijateljskoj propagandi na oslobođenim, poluoslobođenim i neoslobođenim područjima. *Svaki neprijateljski letak,* svaki broj *lista,* svaki *dokumenat o neprijateljskoj propagandi* mora se *najbržim putem dostaviti uredništvu u originalu.* O svakoj *neprijateljskoj paroli,* koja se *usmeno* ili *pismeno* širi, treba obavijestiti uredništvo, sa navođenjem gdje se parola pojavila i iz kojih je izvora — čija je. Treba pažljivo ispitati *utjecaj* neprijateljske štampe, letaka i usmene propagande na pojedine krajeve i sela.

Fotografije

imaju izvanredan značaj. Zbog toga će važan zadatak dopisnika biti *sakupljanje slika* i snimaka u svom rejonu. Potrebna nam je svaka fotografija:

o borbama u vojsci,
o radu i manifestacijama NOP-a,
o djelovanju neprijatelja i t. d.

Svaki dopisnik dužan je da sakupi fotografije i snimke u svom kraju.

Mnogo fotografija nalazi se po džepovima ljudi i oni će ih, za potrebe pokreta, rado dati.

Na fotografiji treba točno napisati o čemu se radi, a ako je film, staviti ga u koverat i na kovertu to isto napisati. Fotografije poslati uredništvu.

KAKO DA PIŠEMO?

Sadržaj vijesti, crtica i reportaža.

Svaka kraća i duža vijest, reportaža i crtica treba da sadrži iste elemente, da bi bila potpuna. O svakom događaju potrebno je u *sadržaj vijesti* unijeti:

1) Gdje se desio (mjesto i kotar)
2) Kada se desio (što točnije)
3) Tko su učesnici (potpuno)
4) Šta se desilo (točan opis)
5) Uzrok (zbog čega se desilo)
6) Posljedice (rezultat) koje su proizišle.

Prilikom sastavljanja vijesti potrebno je još obratiti pažnju na ovo:

1) vijest mora biti kratka, sažeta i jasna,
2) vijest mora sadržati samo konkretne podatke i činjenice,
3) vijest mora biti točna, te potpuno isigurno provjerena, na pravom izvoru.
4) svaka vijest može obuhvatiti samo jedan događaj.

Obim vijesti, crtica i reportaža.

Vrlo važan je obim vijesti, crtica i reportaža. Veliku pažnju treba posvetiti pitanju, da se u vijest ne unose suvišnosti, da se *ne razvodnjava* tekst, a isto tako da vijest ne bude nepotpuna i osakaćena.

Nije potrebno da vijest, crtica ili reportaža ima opće napomene, uvod, zaključak ili neke uobičajene fraze. Vijest od početka do kraja ima da se bavi samo konkretnim podacima:

Vijesti sa zborova, konferencija, mitinga, sastanaka, savjetovanja i t. d. treba da obuhvate samo ono što je bitnoV Svaka, bar malo šira konferencija ili savjetovanje traje toliko, da bi se mogle o njoj napisati čitave stranice. Zbog toga, u svakom slučaju, treba dobro birati što sve da uđe u sastav i postaviti stvar tako, da u vijesti bude sve što je važno, a ništa suvišno.

Opisivanje događaja iznosi se uvijek onako kako je tekao, bez preskakivanja i miješanja materijala.

Obim vijesti je *različit za. okružne* i za *centralne* listove. Uopće, vijest koja može interesirati samo uže područje, dobra je za lokalni list, a za taj list će biti dobre sve vijesti iz toga kraja. Međutim treba za centralni list: 1) birati šta će se poslati, ocjenjujući važnost; 2) obim vijesti svesti na pravu mjeru.

Izjave i govori

U vijestima i reportažama o skupovima svih vrsta može doći u obzir i čitav *govor* pojedinih lica ili citati iz govora. Pri tom je potrebno voditi računa, da se iz govora ne donosi fraziranje i uopće manifestacioni i ukrasni dio, a da se donesu samo one *rečenice, koje nešto kažu,* kao i *konkretni podaci i primjeri,* koje govornik navede. Govori vrlo poznatih prvoboraca ponekad se donose u cjelini. Govori sa lokalnih sastanaka u pravilu se ne donose, osim sasvim iznimno, ako obrađuju nešto naročito i vrlo zanimljivo. Ponekad je potrebno uzeti *izjavu* nekog političkog prvoborca. U tom slučaju treba paziti da se izjava prenese *tačno,* bez ikakvih izmjena, a treba paziti i *kod govora,* da mu se ostavi pravi smisao.

Dopisnici će ovome posvetiti uvijek najveću pažnju.

Primjeri vijesti, crtica i reportaža.

Na kraju ovih uputa priloženi su *primjeri* vijesti, crtica i reportaža, da bi se otprilike pokazalo, kako treba pisati. Ali to se ne može uzeti kao kalup, nego samo kao primjer.

Treba napomenuti detaljnije ovo: za centralni list nisu važni seoski i općinski sastanci, pojedinačno. Za taj list dopisnik može sakupiti više takvih sastanaka u nekoj kampanji, te u vijesti o kampanji samo navesti sve te sastanke.

Kotarske sastanke i savjetovanja treba donijeti kratko i bitno, u koliko im nije pridata veća važnost dolaskom nekog prvoborca pokreta iz centra.

Okružne sastanke, savjetovanja, konferencije i t. d. već treba dati nešto opširnije, na primjer: tok govora, diskusiju, rezoluciju i t. d., ali vodeći strogo računa da izvještaj bude konkretan, da se eliminiraju svi nebitni momenti i da se dobro razmisli o stavu koji se ubacuje u izvještaj. Iznesene podatke i činjenice ako nisu za štampanje treba poslati posebno »za redakciju«.

Suđenje pred narodnim sudom, ako je zločinac težak i opće poznat, treba obraditi opširnije. Inače donositi kratko, ali s tim, da sadrže tačne podatke o ličnosti optuženog, o optužbi, obrani, osudi, te odjeku osude u narodu.

Kad se šalju uredništvu vijesti, crtice i reportaže uvijek treba povesti računa o tomu, da se dade prava slika događaja, pa prema tome unijeti i vanjske forme, tok, uzvike, parole i t. d.

Vijest je obično kratka, vezana za jedan kratak događaj. Ako je događaj širi i značajniji, on zahtijeva reportažu, znači nešto duži opis. A ako se žele obraditi najljepši isječci nekog događaja, napiše se crtica.

Na primjer: o manjim vojnim akcijama napiše se vijest. O značajnoj borbi napiše se reportaža, a o najljepšim momentima iz borbe, podvizima jedinica ili boraca napišu se crtice, koje se mogu objaviti i skupno i svaka za sebe. Reportaža se daje sa kongresa, velikih manifestacija, o sjetvi, žetvi, kao i uvijek, kad je u pitanju šire obrađivanje ma kojeg problema i t. d.

Sastav vijesti, crtica i reportaža.

Važno je da se dopisnik uputi u sastav vijesti, crtica i reportaža, da im zna dati pravilnu formu. Gradivo treba pravilno dijeliti u *odsjeke,* a ne zbiti sve u jedan odsjek. Kada se iznosi razgovor treba paziti da se *pitanja i odgovori* uvijek stave u *novi redak* sa crtom u početku ili pod navodne znakove. Tehniku sastava vijesti, reportaže i crtice dopisnik će vidjeti iz primjera na kraju ovih uputa, kao i iz primjera u našoj štampi. To treba stalno proučavati i pratiti.

Reportaža *ne smije biti predugačka.* Mora biti sastavljena tako da *teče kao i tok odnosnog događaja* i da već u početku probudi *zanimanje* čitaoca za dalji razvoj tog događaja. Prilikom pisanja reportaže treba napraviti plan i materijal podijeliti u odsjeke, a pri tomu obratiti pažnju na traženje *dobrih naslova* i podnaslova, u čemu treba steći uvježbanost.

Reportažu treba raditi pažljivo i pojedine stvari dobro obraditi traženjem pogodnih riječi i izraza.

Crtica je mnogo kraća od reportaže i obrađuje, kako je rečeno, neki lijepi isječak događaja, neki podvig ili momenat. Obrada mora biti vrlo pažljiva i potpuna.

Jezik i stil

Jezik i stil svih sastavaka treba da je jednostavan i jasan. Preporučljive su kratke rečenice, jednostavno složene i svakom razumljive. Svaka dugačka rečenica može se razbiti na više kraćih, a da misao pri tomu ništa ne izgubi. Jezik treba da je čist, narodni, da se izbjegnu strane riječi, osim opće poznatih i nezamjenjivih.

Jezik i stil ne smiju biti teški i dosadni. Uvijek gdje se to može, unositi živost. Pri sastavu paziti na *logično povezivanje* misli, tako da čitaocu bude *sve jasno,* dobro poredano, pa čak i poredaj riječi i rečenica da bude skladan i pravilan.

Uopće, prilikom pisanja vijesti, a naročito reportaža i crtica, treba svaku *stvar više* puta čitati, ispravljati, *uočiti* greške i nesklad i dotjerivati.

Brzina u radu i otprema materijala.

Događaji jure silnom brzinom i u miru, a u ratu još više. Novinar--dopisnik stoga mora biti brz i okretan, uvijek budan, s dobrim uhom i okom, a i onim čulom, za koje se obično kaže »dobar nos«. Sve to se može i postići, ako se mnogo nastoji oko toga.

Iako je brzina u radu često opasna, ipak će se ona morati postići. Za dnevne listove je brzina u radu neophodan i odlučan faktor, bez koga takvi listovi ne mogu postojati.

Brzo pribaviti točnu informaciju, brzo joj dati dobru formu i brzo je otpremiti, to mora postati princip svakog dopisnika.

Dok traje borba, uslovi brze otpreme vijesti nisu mnogo povoljni. Zbog toga dopisnici trebaju postići naročitu okretnost u otpremi vijesti. Oni ne smiju samo predati pismo na poštu i više se ne brinuti o tomu, nego moraju pronaći najbržu i sigurnu vezu do uredništva s tim, da druga koji nosi pismo zaduže i naročitu pažnju mu skrenu na važnost pisma i potrebu brze predaje.

Živa veza dopisnika s uredništvom.

Svaki dopisnik mora održavati vrlo živu vezu s uredništvom. Kada budemo imali dnevne listove iz okružnih sjedišta ta veza će biti svakodnevna i telefonska, a i redovna pismena. Svakog dana trebat će sakupljati podatke 0 događajima, obrađivati ih i slati uredništvu. Za sada, dok radimo u uslovima borbe, ne smije biti ni jedne borbe, ni jedne akcije, ni jednog događaja, a da o njemu *najbržim putem i odmah* ne bude obaviješteno uredništvo lista. Ovaj posao ne trpi odlaganja za sutra ili za dalje. Svako »sutra« imat će svoje nove događaje i u novinarsko-dopisničkoj službi, *svaki* dan ima svoje obilježje. U dnevnom listu ona vijest koja počinje sa *»juče«* već je *stara.* A i sada je potrebno da uredništvo bude obaviješteno brzo o svemu. Svaki dopisnik ima zadatak, da svakog dana šalje vijesti, ako ih ima.

Kako se prave dobre bilješke.

Oružje novinara-dopisnika je njegova bilježnica i olovka. Tehniku pravljenja bilježaka treba svako sam da usavrši. Ako zna stenografiju, to je dobro, a ako ne zna, može se služiti svojim ličnim kraticama, bilo da piše samo početak riječi, polovicu riječi, kraćenicu ili slično. I u tome se mora postići brzina i točnost. Nema veće nesreće u tom poslu, [nego] ako se naprave bilješke o nekom događaju iz kojih se poslije ne mogu izvući svi podatci i jasan tok događaja. Stoga, prilikom prisustvovanja događajima ili uzimanja podataka, treba biti vrlo pažljiv i brižan i zabilježiti sve podatke i zapažanja točno i potpuno. *To naročito važi za imena mjesta, kotara i kraja, za sve brojeve, imena i zanimanja, u vojsci činove, u ostalim službama zvanje* 1 t. d. Čitaoci imaju pravo tražiti da im je *sve jasno* i *potpuno,* a oni o kojima se piše, da se na njihov račun *ne pravi* ni *najmanja greška.*

kako se vijesti predaju telefonom

Još u toku borbe, a kasnije svakako, ukazuje se potreba, da se neka vijest dade telefonom ili putem radia. Nepotrebna opširnost pri tome je vrlo štetna. Ako se već može vijest predati telefonom, onda je uvijek treba *prethodno napisati,* pažljivo sastaviti i *pročitati na telefon,* čitati treba jasno i polako, jer su greške preko telefona vrlo česte. Naročito se one dese prilikom davanja brojeva i imena mjesta i ljudi, a to su uvijek najvažniji podatci. Zbog toga se u dopisničkoj službi u tome pomaže t. zv. »buhštabiranjem«, t. j. razglabanjem riječi na slova i davanjem svakog slova posebno. Ali je na telefon i to često nejasno i nerazumljivo, pa se stoga za svako slovo uzme jedna opće poznata riječ sa takvim početnim slovom. Najbolje ćemo to prikazati primjerom. Na pr. ako hoćemo da kažemo telefonom ime »Vjekoslav«, pa onaj sa druge strane to ne čuje ili ne razumije, mi ćemo mu »buhštabirati« ovako: Vojvodina, Jajce, Engleska, Kanada, Omladina, Sarajevo, Lika, Amerika, Vojvodina. Početna slova svake ove riječi, sastavljena, čine ime »Vjekoslav«, koje se na taj način može dati preko telefona.

Ako se daju cifre, one se daju svaka posebno. Na pr. broj *38.465* daje se ovako: *tri, osam, četiri, šest, pet.* Ako onaj koji sluša, ne razumije, recimo broj *»pet«,* treba mu brojati do pet: jedan, dva, tri, četiri, *pet,* i zastati. Tako i za svaki *drugi broj.*

ZAKLJUČAK

Potrebno je da dopisnici, koji prime dužnost, prouče ove upute sa svom pažnjom. Na osnovu toga svaki dopisnik može izgraditi za sebe plan rada, pronaći nove, druge metode i način rada i eventualno rad još pojednostavniti.

Dopisnik će se izgraditi samo praksom i ako obrati pažnju na to kako listovi donose pojedine stvari: ako pažljivo čita i sluša kako listovi i radiostanice donose vijesti, reportaže, kakav je sastav i što se sve unosi u sastav. Potrebno je uzeti za uzor samo najbolje vijesti, reportaže i crtice iz *onih listova i radiostanica,* koje materijal daju *ozbiljno, sređeno i potpuno,* pri čemu treba biti vrlo *izbirljiv i pažljiv.*

Još jednom treba istaći s jedne strane važnost dopisničkog rada i novinarskog poziva u službi naroda, kao i zanimljivost i ljepotu toga poziva, a s druge strane ogromnu odgovornost i kontrolu čitavog naroda, svih čitalaca.

Ove upute obavezne su za sve dopisnike. U njima su sadržani konkretni zadaci dopisnika, pa je svaki dopisnik dužan da te zadatke izvršava do kraja i potpuno.

Pozivamo sve dopisnike da od dana primitka ovih uputa redovno sve vijesti i uopće sve svoje sastavke šalju na adresu: ZAVNOH, Odjel informacija.

Položaj, mjeseca srpnja, 1944.

Za Odjel informacija:

,[2]

Brošura, knjigotisak, latinica.
IHRPH Zgb, brošura, ZAVNOH — 1944.

2 U nastavku, na 10 daljnjih stranica, navedeni su primjeri kako se pišu vijesti, izjave, crtice i reportaže.

40

1944, srpanj 5.

Sud 'ZAVNOH-a obavještava oblasne i okružne NOO-e o svojem osnivanju i početku djelovanja

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Sud
Broj: 1/44. od 5. VII. 1944.

Oblasnom Narodno-oslobodilačkom odboru Dalmacija

Obavještavamo vas da je odlukom Predsjedništva Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske — stvoren *sud ZAVNOH-a.*i Sud se sastoji od 7 članova sa predsjednikom na čelu.[2] Sud rješava stvari i sudi u vijećima. Kao konačna žalbena instanca sud rješava žalbe protiv odluka Oblasnih, odnosno okružnih narodnih sudova.

Naknadno ćemo vas obavijestiti o unutrašnjoj organizaciji i radu Suda.[3]

1 Na drugoj sjednici Predsjedništva ZAVNOH-a od 18. lipnja 1944. donesena je Odluka o osnivanju Suda ZAVNOH-a. Vidi dok. br. 31 — 2 Predsjedništvo ZAVNOH-a imenovalo je na istoj sjednici Jakova Blaževića za predsjednika Suda, a za članove Suda: Duška Brkića, dra Mladena Ivekovića, Stjepana Prvčića, Bogoljuba Rapajića, Matu Sorića i Stanka Škaru. Ukupno dakle sedam članova Suda, koji su svi bili i vijećnici ZAVNOH-a. Predsjedništvo je kasnije imenovalo još neke članove Suda, među njima i dra Ferdu Čulinovića — 3 Iako je sa strane Odjela za pravosuđe bilo izrađeno više nacrta poslovnika Suda (vidi dok. br. 16), Predsjedništvo ZAVNOH-a nije usvojilo nijedan nacrt, već je na svojoj drugoj sjednici odlučilo da Sud sudi na temelju dosadašnje prakse i donesenih pismenih uputstava. Nasuprot drugačijim tvrdnjama u pojedinim radovima Ferde Čulinovića, glavni redaktor temelji svoj gornji zaključak o organizaciji i djelovanju Suda ZAVNOH-a na ovim činjenicama: a) Iz rečenice ovog dokumenta *»Naknadno* (potcrtao glavni redaktor) ćemo vas obavijestiti o unutrašnjoj organizaciji i radu Suda« jasno proističe, da u trenutku konstituiranja poslovnik o organizaciji i radu Suda *nije* bio donesen, b) Tajnik ZAVNOH-a dr Pavle Gregorić uputio je 17. lipnja 1944. slijedeće pismo dru Ferdi Čulinoviću: »Dragi druže Ferdo, došli smo do zaključka da bi trebalo svakako imenovati Vrhovni Zemaljski (ne Državni) Sud za Hrvatsku. Neki drugovi misle da u odluci koju donesemo *stavimo samo članove suda, ali da ne donesemo čitavu odluku o kompetenciji toga suda.* Molim Te, ako se tako može, da mi javiš i da tako formuliraš *jedan član* te odluke, a sve ostale članove da *izostaviš....«* (Original, pisan mašinom, latinicom, pohranjen u Arhivu Hrvatske u Zagrebu, ZAVNOH (OP)—1944, varia. Drugi se dio pisma ne objavljuje, jer je nevažan za ovu temu. Dijelove pisma potcrtao glavni redaktor.) Iz teksta citiranog pisma je očito da su se članovi Predsjedništva ZAVNOH-a prethodno sporazumjeli da se ne donosi kompletna odluka o organizaciji i radu Suda, već da se imenuju samo članovi Suda ZAVNOH-a. c) U čl. 7 »Uputstava o preuređenju sudova«, koje je Odjel za pravosuđa ZAVNOH-a objavio 15. studenoga 1944, kaže se u posljednjem st. čl. 7, da će se »Sud ZAVNOH-a organizirati po naknadno donesenim propisima«, što znači da sve do polovine studenoga 1944. takvi propisi

Stoga naredite svojim sudovima, da sve žalbe, koje je do sada rješavao, odnosno koje su do sada slate na Sudski odio ZAVNOH-a, sada Odio za pravosuđe, šalju neposredno na ovaj sud.

Da ne bi bilo zabune, odio za pravosuđe i dalje postoji i vrši poslove oko organizacije, kontrole itd. narodnih sudova.

Ovo je obavještenje za unutrašnji rad i upotrebu i prema tome nemojte ništa objavljivati u štampi.

Molimo vas, da event, obavještenja tražite u koliko nastane potreba.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Blažević Jakov [v. r.]

M. P.*

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, Sud ZAVNOH-a — 1944.

nisu bili doneseni. S obzirom na izložene činjenice jasno je da su svi ti različiti nacrti odluka o Sudu ZAVNOH-a (Vrhovnom državnom sudu ili Zemaljskom sudu Hrvatske — kako se još nazivao), koji su pohranjeni u Arhivu Hrvatske, ostali samo nacrti, sve dok nije Predsjedništvo ZAVNOH-a donijelo 24. travnja 1945. svoju odluku o osnivanju Vrhovnog suda Hrvatske (vidi Zbornik zakona, uredaba i naredaba Hrvatske, god. I, 1945, br. 1). Sve do 24. travnja 1945. Sud ZAVNOH-a sudio je na temelju organizacionih i materijalnih propisa koje je — u obliku uputstava — povremeno objavljivao Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a. Tako npr. u »Uputstvu o preuređenju sudova« od 15. studenoga 1944. Sud ZAVNOH-a spominje se u slijedećim članovima: 5, 7, 9, 10, 11, 12, 13 i 14. U »Uputstvu o postupku sudova u kaznenim stvarima« od 16. studenoga 1944. Sud ZAVNOH-a spominje se u članovima 3 i 10. U »Uputstvima o postupanju sudova u građanskim parničnim stvarima« od 16. studenoga 1944. Sud ZAVNOH-a spominje se također u čl. 3 i 10, itd — 4 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Pretsjedništvo.

Napomena redaktora

RAD SUDA ZAVNOH-a u 1944. GODINI

Sud ZAVNOH-a počeo je raditi početkom srpnja 1944. godine i kontinuirano radio do 20. listopada 1944. godine. Nakon toga datuma nalazi se u arhivi Odjela pravosuđa ZAVNOH-a samo jedno rješenje Suda, sign. k. 54 od 21. studenoga 1944. Poslije toga, pa sve do 24. siječnja 1945, Sud nije radio, vjerojatno radi neprijateljske ofenzive i premještaja u Dalmaciju. Posljednja presuda Suda ZAVNOH-a, sačuvana u arhivi Suda, datirana je 2. veljače 1945, sign. k. 61. Nakon toga u arhivi slijedi prva presuda Vrhovnog suda Hrvatske, datirana 2. svibnja 1945. godine.

Temeljem izvještaja o radu Suda ZAVNOH-a u 1944. godini, a koji je upućen 22. siječnja 1945. Predsjedništvu ZAVNOH-a (spis SU 4/45 od 22. I 1945, original, pisan mašinom, latinicom, AH Zgb, arhiva Suda ZAVNOH-a 1945) mogu se utvrditi slijedeće bitne činjenice o radu tog prvog vrhovnog sudišta partizanske Hrvatske u 1944. godini:

1. Sud je od početka srpnja do kraja 1944. godine održao ukupno 15 sjednica, na kojima je sudio u vijeću od trojice vijećnika (a ne petorice, kako je u svojim radovima tvrdio Ferdo čulinović). Vijeće je sve predmete rješavalo u nejavnim sjednicama.

2. U toku 1944. godine Sud je rješavao 50 krivičnih predmeta. Po vrsti krivičnih djela bile su: 22 krađe, 5 krađa iz zemunica, 3 ubistva, 3 krivična djela protiv interesa NOB-e, 2 razbojstva, itd. Od tih 50 kaznenih predmeta Sud je 18 presuda potvrdio, 8 presuda potvrdio s djelomičnim preinačenjem, 6 presuda ukinuo i vratio prvostepenom sudu na ponovno raspravljanje, a 9 preinačio.

3. U privatno-pravnim stvarima Sud je riješio 28 predmeta, potvrdivši 11 presuda nižih sudova. Prema vrsti sporova najviše je bilo bračnih sporova (ukupno 10) i sporova o vlasništvu stoke (9).

4. Svi predmeti koji su stigli Sudu bili su s područja okružnih NOO-a Banije, Korduna, Like, Gorskog kotara, te Bihaća—Cazina, koji se, zbog blizine Suda ZAVNOH-a, također obraćao ovome Sudu.

Radi ilustracije konkretnog djelovanja Suda ZAVNOH-a redakcija u prilogu objavljuje pet krivičnih presuda toga Suda, donesenih u toku 1944. godine. Kod svih presuda imena i prezimena optuženih navode se samo inicijalima.

PRILOG 1

1944, srpanj 19.

Sud ZAVNOH-a preinačuje prvostepenu presudu Narodnog okružnog suda za Liku u krivičnom djelu krađe

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

SUD
Broj: 7/44. od 19. VII. 1944.

U **IME N A R O D A !**

Sud Zemaljskog Antifašističkog vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske u vijeću sastavljenom od pretsjednika Blažević Jakova, vijećnika ZAVNOH-a, i vijećnika Brkić Dušana, vijećnika ZAVNOH-a i AVNOJ-a, i Rapaić Bogoljuba, vijećnika ZAVNOH-a, u krivičnoj stvari protiv M. N. seljaka iz Pavlovca, radi krađe, povodom žalbe optuženoga protiv presude Narodnog okružnog suda za Liku od 6. IV 1944, donio je slijedeću:

P r e s u d u :

»Žalba optuženog M. N., seljaka iz Pavlovca, se uvažava i presuda se prvostepenog suda preinačuje u toliko, da se optuženi M. N. presuđuje na jednu godinu prisilnog rada i gubitak građanskih prava na jednu godinu, u s 1 o v n o na godinu dana; čime se kazna izrečena po prvostepenom sudu pretvara u uslovnu.

Prvostepena presuda o naknadi štete ostaje nepromijenjena s time, da se naknada štete oštećenoj Novković Miljki po prvostepenom sudu specificira.

O b r a z l o ž e n j e :

Ovaj sud ne uvažava razloge žalbe u pitanju krivnje, jer je krivnja dokaznim postupkom pred prvostepenim sudom dovoljno utvrđena.

Međutim ovaj sud uvažava razloge žalbe u pogledu vrste i visine kazne. Odlučno je za odluku o vrsti i visini kazne pitanje, kakovog je uopće moralnog ponašanja bio okrivljeni ranije i sada, a naročito tokom Narodno-oslobodilačke borbe i kako se prema njoj odnosio. Nadalje je važno, kako se okrivljeni ponaša i misli o svom djelu, te da li postoje osnovani razlozi, i da okrivljeni to djelo neće više ponoviti. Ovaj sud uvažava svjedočanstvo seoskog NOO-a Pavlovac, kao i mišljenje naroda na skupštini, uvažava mišljenje Okružnog narodnog suda za Liku o razlozima žalbe okrivljenoga. Naime iz

svih navedenih razloga jasno je, da se može stvarno vjerovati, da okrivljeni neće više ponoviti djelo, da se kaje. Kako će okrivljeni oštećenoj naknaditi štetu, a obzirom na njegovu privrženost NOB-i i činjenici, da su mu dva sina od ranije u NOV, ovaj je sud morao žalbu okrivljenoga uvažiti i presuditi kao gore.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pretsjednik:
[Paraf: *Jakov Blažević*]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, Sud ZAVNOH-a — 1944.

PRILOG 2

1944, srpanj 8.

Sud ZAVNOH-a potvrđuje prvostepenu presudu Okružnog narodnog suda Karlovac s djelomičnim preinačenjem u kriviičnom djelu krijumčarenja

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

SUD
Broj: 8/44. od 8. VII. 1944.

U IME N A R O D A !

Sudsko vijeće Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske, sastavljeno od pretsjednika Blažević Jakova, vijećnika ZAVNOH-a, Dušana Brkića, vijećnika ZAVNOH-a i AVNOJ-a, te Bogoljuba Rapaića, vijećnika ZAVNOH-a, kao vijećnika u stvari žalbe C. I., iz Malog Jadrša, radi

kriumčarenja, protiv presude narodnog okružnog suda za Okrug Karlovac, kao drugostepenog (žalbenog) suda, od 22. IV. 1944. Br. 369/44, donijelo je slijedeću

Presudu:

Žalba optuženog C. I., iz Malog Jadrča, prot' ' pr- ude Okružnog narodnog suda za okrug Karlovac, kao žalbenog, od 22. IV 1944. br. 369/44 se kao neosnovana ne uvažava, naprotiv se navedena presuda preinačuje u toliko, što se optuženi C. I. presuđuje na jednu godinu prisilnog rada i platež globe od 100.000 Kuna.

Obrazloženje:

Djelo i krivnja optuženoga je u cijelosti dokazana, što ni optuženi ne osporava u svojoj žalbi. Karakter djela dokazuje, da je optuženi neobično niskih moralnih kvaliteta i da se ne mogu uvažiti nikakove olakotne okolnosti. Naprotiv je i prvostepeni i drugostepeni sud, sud Kotarskog NOO-a Bosiljevo i Okružnog NOO-a Karlovac, pravilno uočio, da se krivnja optuženoga kvalificira time, što je član NOO-a, a još više, da je optuženi svršio i kurs za odbornike NOO-a.

Međutim ni jedan ni drugi sud nisu uočili, već su propustili uočiti činjenicu, da je optuženi zavađao u bludnju i plašio pojedine ljude sa partizanima, da će im oni oduzimati stoku i time ih prisiljavao, da njemu tu stoku jeftino prodaju. Obzirom na uvjerljivost toga plašenja, jer je on bio odbornik, optuženi je u izvjesnom smislu zloupotrebljavao svoj položaj funkcionera javne vlasti i kompromitovao tu vlast. Time se njegovo djelo još više komplicira i krivnja postaje veća.

Iz tih razloga ovaj sud morao [je] presudu žalbenog suda preinačiti određujući veću kaznu.

Iako u našem sudovanju nema trostepenog rješavanja, ovaj je sud tu stvar meritorno riješio, jer dosadanjim pozitivnim propisima nije isključeno, da se i u trećoj instanci stvar raspravi.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pretsjednik:
[Paraf: *Jakov Blažević*]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, Sud ZAVNOH-a 1944.

PRILOG 3

1944, srpanj 21.

Sud ZAVNOH-a potvrđuje u cijelosti prvostepenu presudu Okružnog narodnog suda za Kordun u krivičnom djelu krađe

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

SUD
Broj: 20/44. od 21. VII. 1944.

U IME NARODA!

Sud Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske, u vijeću sastavljenom od pretsjednika Blažević Jakova, vijećnika ZAVNOH-a, i vijećnika Brkić Dušana, vijećnika ZAVNOH-a i AVNOJ-a, te Bogoljuba Rapaića, vijećnika ZAVNOH-a, u kaznenom predmetu protiv L. Gj. iz Slavskog polja i drug. radi krađe, povodom žalbe optuženih protiv presude okružnog narodnog suda za Kordun od 15. I. 1944. broj 1268/43

Presudio je:

Žalba optuženih se ne uvažava i presuda se prvostepenog suda u cijelosti potvrđuje.

Razlozi:

Prvostepeni je sud ispitom svjedoka i uviđajem nad pokradenim predmetima utvrdio, da su optuženi djelo počinili i ustanovio njihovu krivnju. Djela ovakve vrste tj. provala i krađa iz zemunica, u kojima je sklonjena imovina našeg naroda od neprijatelja, je krivično djelo, obzirom na vrijeme i njegove političke i imovinske posljedice, naročite vrste. Obzirom na današnje stanje i karakter djela ne smije se krivca ostaviti nekažnjena, dapače on mora osjetiti svu oštrinu kazne, obzirom na dalekosežnost posljedica. Zato se takva krađa kvalificira kao zločin. U množini slučajeva krađa iz zemunica dokazalo se, da su krivci uvijek otkriveni, jer u njihovom otkrivanju učestvuje sav narod, jer je zainteresiran, da se krivac pronađe i kazni u svrhu zaštite narodnih interesa i Narodno-oslobodilačke borbe. U tome se narod nije nikada prevario, a prema tome ni sudovi, koji su neposredno obaviješteni od naroda. Privedeni su kazni i njeni počinitelji, koji su znali krađu vrlo vješto izvesti i prikriti tragove. Nije se do sada dogodilo, da bi za takvo djelo bio presuđen nevin čovjek.

I prvostepeni je sud prema tome mogao pravilno ocijeniti i osnovano utvrditi, da su optuženi počinili djelo, usprkos izvjesne malobrojnosti dokaza.

Zato je ovaj sud obzirom na dokazni postupak i utvrđene činjenice stao na stanovište, da je prvostepeni sud pravilno utvrdio krivice i osnovano izrekao kaznu. Iz tih je razloga ovaj sud prvostepenu presudu u cijelosti potvrdio i žalbu optuženih nije uvažio.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pretsjednik:
[Paraf: *Jakov Blaževič*]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, Sud ZAVNOH-a 1944.

PRILOG 4

1944, kolovoz 9.

Sud ZAVNOH-a ukida prvostepenu presudu Okružnog narodnog suda za Kordun u krivičnom djelu ubojstva i vraća presudu prvostepenom sudu na ponovno raspravljanje i odluku

Br. K 31/44

PRESUDA U IME NARODA!

Sud Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske u vijeću sastavljenom od Blaževič Jakova, vijećnika ZAVNOH-a kao pretsjednika, Škare Stanka, člana Pretsjedništva ZAVNOH-a, i Rapajić Bogoljuba, vijećnika ZAVNOH-a, kao članova, te sekretara suda Grbić Branka kao zapisničara u krivičnom predmetu protiv mldb. L. L. iz Cvijanović brda radi ubijstva, a povodom njegove žalbe protiv presude Okružnog narodnog suda za Kordun od 31. jula 1941 br. Kz 73/44 nakon nejavne sjednice održane dne 9. augusta 1944

Presudio je:

Presuda Okružnog narodnog suda za Kordun od 13. jula 1944 br. Kz 73/44 stavlja se van snage time, da Okružni Narodni sud za Kordun provede novi postupak, a glavni pretres održi na masovnom skupu i nakon toga donese novu presudu.

O b r a z l o ž e n j e :

Mldb. L. L. iz Cvijanović brda tužen je, da je 1. jula t. g. u Cvijanović brdu nakon svađe udarcem noža zadao L. L. Dragičinom ozljedu u trbuh, od koje je ovaj kratko vrijeme nakon toga preminuo.

Vođenim postupkom kod prvostepenog suda utvrđen je zločin i ovaj ga je presudio na 10 godina prisilnog rada s time, da se presuđeni uputi u zavod za popravak, kad ovaj bude kod nas osnovan.

Postupak u gornjem predmetu proveden je sasvim u duhu ranijih zakonskih propisa, a isto tako donesena je i pobijena presuda. I da u presudi nema one oznake »U ime naroda«, uopće se ne bi na njoj ni vidjelo, da ju je izrekao jedan narodni sud. Kao u svim načelnim stvarima, koje se iznose pred sud, trebalo je suđenje održati i u ovoj stvari na masovnom skupu i tom zgodom ustanoviti kakovo stanovište narod zauzima prema učinjenom zločinu i kakovu kaznu traži za njenog malodobnog počinitelja. U obrazloženju svoje presude prvostepeni sud sveo je sve na to, da je počinitelj malodobnik, a propustio je da ustanovi, pod kakovim je okolnostima zločin učinjen, tko je počinitelj toga zločina i si. Propustio je nadalje da ustanovi putem omladinskih organizacija u kojima je radio optuženi njegov raniji život, i odnos prema okolini. Iz iskaza svjedoka, čijem ispitivanju nije posvećena naročita pažnja, tek je površno ustanovljeno, da opt. L. L. bio »prgav i surov« ne trudeći se, da pobliže ustanove okolnosti, koje su dovele do rečenog zločina. Zato treba sud, da se okani birokratskog sudovanja unutar četiri zida i svaku stvar, koja se iznese pred njega, treba svestrano ispitati uz sudjelovanje naroda i njegovih organizacija, jer će samo na taj način moći da ustanovi mišljenje i stav naroda prema pojedinom konkretnom slučaju. Pored toga će dokazati, da su to zaista pravi narodni sudovi i da je narod doista nosioc vlasti, a ne samo slučajni i nezainteresovani posmatrač dok faktičnu vlast vrše pojedinci mimo volje, a nekad i protiv volje naroda.

Iz gornjih razloga odlučeno je kao u dispozitivu ove presude.

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE
Sud

Dne 9. VIII. 1944.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar suda:

Pretsjednik suda:
[Paraf: *Jakov Blažević*]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, Sud ZAVNOH-a — 1944.

PRILOG 5

1944, listopad 7.

Sud ZAVNOH-a ukida prvostepenu presudu Okružnog narodnog suda za Liku u krivičnom djelu krađe

Br. K 50/44.

PRESUDA U IME NARODA!

Sud Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske u vijeću sastavljenom od Škare Stanka, člana predsedništva ZAVNOH-a kao predsjednika vijeća, Rapajić Bogoljuba, vijećnika ZAVNOH-a, i ČULINOVIĆ Ferde, vijećnika ZAVNOH-a, kao članova, te sekretara suda GRBIĆ Branka, u krivičnom predmetu protiv M. S. iz Bunića radi zločina krađe, a povodom žalbe obtužene M. S. protiv presude Okružnog Narodnog Suda za Liku od 22. 9. 1944. br. 1190/44 nakon nejavne sjednice održane dne 7. 10. 1944.

Presudio je:

Žalba M. S. uvažava se a presuda Okružnog Narodnog suda za Liku od 22. 9. 1944. br. 1190/44 ukida se: M. S. rješava se okrivljenja da je u mjesecu maju 1944. nepovlasno prisvojila u svoju korist 6 i pol kvarti žita na štetu M. Đ.

Razlozi:

M. S. tužena je, da je neustanovljenog dana mjeseca maja 1944 provalila u skladište M. Đ. i odavle prisvojila u svoju korist 6 i po kvarti žita.

Krivnja optužene u prvom stepenu nije dokazana. Niti jedan od saslušanih svjedoka nije svojim iskazom potvrdio navode optužbe, a niti se je optužba temeljila na nekim konkretnim dokazima. Presuda je prema tome donešena samo na temelju indicija, što je sud svakako nepravilno učinio.

Dužnost je narodnih vlasti da i nadalje tragaju za počiniteljem gornje krađe, a oštećenoj pak pristoji pravo, da ponovno pokrene krivični postupak bude li imala stvarnih dokaza kojima će moći dokazati da je obtužena zaista učinila rečenu krađu.

Krađa svakako je jedna vrlo ružna pojava u našem narodu i valja ju svim sretstvima sprečavati a njene počinitelje najstrože kažnjavati. Međutim

onoga kome se krađa nije mogla dokazati ne može se ipak presuditi za nju.
Iz svih ovih razloga sud je presudio kao što je rečeno u gornjem dispozitivu.

Protiv ove presude nema mjesta daljnjoj žalbi.

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE
Sud

Dne 7. Oktobra 1944.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar suda:
Grbić,[2] v. r.

Pretsjednik suda,[1] u. z.
[Paraf: *Bogoljub Rapajić*]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, Sud ZAVNOH-a — 1944.

1 Pogrešno označeno, umjesto predsjednik vijeća — **2**Branko.

1944, srpanj 7.

Zaključci zajedničke konferencije odjela ZAVNOH-a i Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o suradnji vojne i civilne vlasti

ZAKLJUČCI KONFERENCIJE ODJELA ZAVNOH-a I GLAVNOG ŠTABA
održane dne 7. VII. 1944.

Prisutni: Drug Pajo Gregorić, Čanica Opačić,[1] Ivo Brozina, Franjo Gaži, potpukovnik Moro Magašić, kapetan Leko[2] u ime EO[3] G. Š., Drago Čoklica, Marijan Hubeni, Zvonko Rihtman, Kazimir Ostrogović, Branko Zlatarić, Đuro Uzelac, Nikica Rapaić,[4] dr Ježić Josip, Feliks Hiršl i Jela Jančić.

1. Zaključuje se da će ZAVNOH i Glavni Štab izdati jedno cirkularno pismo koje će biti upućeno nižim organima naše vojne i civilne vlasti sa ciljem najuže suradnje.

2. U pogledu mlinskog ušura stalo se na stanovište, da u principu mlinski ušur kontrolira Narodno oslobodilačka vlast. Naši vojni organi imat će na teritorijama pojedinih komanda područja 2 do 3 lica, koji će biti tako zvana leteća vojna kontrola čitavog aparata koji upravlja mlinskim ušurom. Tako će se svi koji rade na ušuru osjećati obavezni i prema vojsci. U onim krajevima, gdje NOO-i nisu dovoljno razvijeni i ne djeluju kao organ vlasti, kontrola ušura riješit će se sporazumno između tamošnjih vojnih i civilnih vlasti, ako je potrebno i tako da vojska preuzme cjelu kontrolu ušura. Visina ušura se ne mjenja, a od vojske se principijelno nesmije uzimati ušur.
I ZAVNOH i E.O.G.Š. daće jednog čovjeka koji će izraditi definitivno uputstvo o kontroli mlinova na temelju dosadašnjeg iskustva. ZAVNOH je odredio druga Dobrinca[5] za taj posao. Nadalje se zaključuje da će se napraviti plan o našoj čitavoj mlinskoj industriji i njenom radu.

3. Vršači ušur neka se odredi prema prilikama, ali nesmije da pređe 10%. Oblasnim i Okružnim odborima postavlja se da u okviru tog postotka odrede visinu ušura, zaradu vlasnika vršalice i visinu priloga koji ide NOF. To će se izvršiti u suradnji sa vlasnicima vršalica. ZAVNOH će preko G.Š. najhitnije ponoviti svoje trebovanje u pogonskim sredstvima i remenju na saveznike.

4. Sakupljanje hrane predviđa se na bazi obaveznog odkupa putem priznanica (računa se barem 100 do 150 vagona na prvoj kampanji poslije žetve).

JNOF će odlučiti koja količina potpada pod udar obaveznog odkupa s tim da pri tome vodi računa o individualnim osobinama pojedinog seljačkog gazdinstva. Dobrovoljni prilozi neće odpasti već će oni pratiti svaku kampanju obaveznog odkupa. Prije kampanje odkupa vršit će se masovno sakupljanje vreća. Isto tako tražit će se vreće od saveznika. Velika propaganda treba da se vodi kod naroda i NOO-a za izradu što većeg broja zemunica u

1 Stanko — **2** Josef Marković — **3** Ekonomski odjel — **4** Pogrešno napisano; treba: Rapajić — **5** Vitomir.

oslobođenim krajevima i tamo gdje god postoji mogućnost spremanja treba žetvu što prije obaviti i spremiti. To važi i za naše sjeverne aktivne krajeve. Međutim u koliko je žetva neposredno ugrožena po okupatoru i narod je nije kadar spremiti, treba zavući vršidbu i predaju žita svim mogućim sredstvima.

5. U pogledu razdiobe sakupljene hrane zaključuje se da sjeverno od Save 90°/o ide odmah u vojne magazine, a 10% u magazine NOF-a, u krajevima ispod Save taj odnos je 70 naprama 30°/o. Ta odluka može se mjenjati postoje li opravdani razlozi kod pojedinih okružnih odbora. Rukovanje sa NOF-om odredit će ZAVNOH s tim da i odatle ako ustreba budu prvenstveno zagarantirane vojne potrebe. A vojska će u slučaju većih potreba NOO-a prema prilikama i mogućnostima dati pomoć iz svojih zaliha.

6. Prikupljanje statističkih podataka izvršit će se zajedničkim snagama. Pregled nacrta povjerava se drugovima Hubeniju, Magašiću i Zlatariću. Sastanak je 9. VII. o. g. u 9 sati prije podne kod općinskog NOO-a Topusko.

7. Ulogu snabdjevnih centara preuzeće Glavno-prod. [U] njegovu centralu i podružnice daće vojska svoje delegate. Nabavljači će imati legitimacije direktno od Korpusa, Oblasnih NOO-a odnosno ZAVNOH-a. Nabavljači će biti najodgovorniji ljudi. Izdat će se zajednička uputstva. Lokalni dobavljači bit će pod kontrolom organa Glavno-proda.

8. Prirod sa vakanta određuje se sa 100% za vojne potrebe, s tim u vezi izdat će se još jedno upozorenje svim Okružnim NOO-ima.

9. Pilane u načelu potpadaju pod kontrolu civilne vlasti. Drug Sprung[6] rješit će neka pitanja sporazumno sa Tehn. odjeljenjem G. Š., a o tehničkim pitanjima održat će se osim toga još jedna konferencija.

10. U pogledu proizvodnje seruma, na temelju nacrta dr. Ježića, izdat će se upute svim korpusnim oblastima da toj akciji ukažu pomoć, a vojne radionice ako ustreba izradit će potrebne sprave.

11. U pogledu što povoljnijeg odabiranja sjemenja Glavno-prod će odkupiti i razmjeniti izvjesne količine ozimog ječma. Upozorit će se svi NOO-i da jave koje se sjeme pokazalo kao najbolje. Od vakantnih posjeda izdvojit će se dobra sjemenska roba i zamjeniti u narodu. Na iscrpljenim zemljištima forsirati sjetvu raži, zobi i lana. Kao potrebno nabaviti još heljdu i bjelu repu.

12. Uputstva o postupku [prilikom] oslobođavanja gradova kao i upute o planskom onesposobljavanju i čuvanju pojedinih tehničkih uređaja izradit će drug Feliks i jedan drug iz G. Š.

13. Zaključuje se, da će se mobilizacija stručnih radnika vršiti sa znanjem NOO-a, kod koga taj radnik radi. Izvršit će se popis stručnih lica u vojsci i kod NOO-a.

14. Vojska će izraditi trebovanje za mast u toku ove sezone.

15. Usvaja se delegat vojske u prehranbene komisije kao stalan.

16. Upozorit će se povjerenici u mlinovima da spremaju žitni kukolj kao surogat kave.

Zlataric'[7] [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH —1944.
U gornjem desnom kutu dopisano tintom »Tajništvo«, a olovkom »Za sjednicu Predsjedništva«.

6 Marko — **7** Branko.

42

1944, srpanj 8.

Upute Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a svim NOO-ima za rukovanje stočnim putnicama

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel narodnog gospodarstva
Broj: 1490
Dne 8. VII. 1944.

Predmet: Promet stokom.
Rukovanje stočnim putnicama.

Okružnom NOO-u___Svima

Svojim uputama za oživljenje trgovine i razmjene[1] mi smo dali poticaja otvaranju, podržavanju i organizaciji sajmova. Tu smo propisali i održavanje reda na sajmovima i u vezi s time izdavanje stočnih putnica. Za izdavanje putnica i pravilno rukovanje njima našlo se već u ovo kratko vrijeme još nekoliko razloga. U više mahova ustanovljena je trgovina ukradenom i opljačkanom stokom, što je dalo povoda i sudskim raspravama. Među najvećim sporovima na našim sudovima spominju se baš ovi sporovi oko vlasništva domaćih životinja. Osim toga za izdavanje ovih putnica i za prenos prava vlasništva neki odbori naplaćuju stanovite takse. Ni postupak nije izjednačen. Stoga u slijedećem dajemo ove upute za rukovanje stočnim putnicama.

1. Stočne putnice su javne isprave o vlasništvu i o zdravlju životinja za koje važe, a imaju svrhu zaštitu interesa prodavaoca i kupaca kao i opće interese, kao na pr. sprječavanje širenja stočnih zaraznih bolesti ili sprječavanje kriomčarenja na okupirani teritorij, trgovine opljačkanom stokom i si.

2. Načelno se dozvoljava prodaja stoke samo na odobrenim sajmovima, a samo iznimno i kod općinskih NOO-a. U svakom slučaju imade prodavaoc kod svoga nadležnog Općinskog NOO-a uz prethodnu potvrdu svojeg Mjesnog NOO-a izvaditi putnicu za odnosnu vrstu stoke. U vezi s time ne smije se dozvoliti od dana izdavanja ove naredbe dogon stoke na sajmove bez putnice.
O tome će voditi računa veterinar odnosno, ako njega nema, član odbora zadužen po ovom poslu preko određenih stražara na sajmu. Kupac imade bez iznimke još istog dana kada je stoka kupljena prenijeti pravo vlasništva

1 Vidi »ZAVNOH 1944/11«, dok. br. 165, str. 576—581.

kod Općinskog NOO-a na čijem se teritoriju obavlja sajam. **U** iznimnim slučajevima kada se stoka kupuje u mjestu prodavaoca van sajma imade prodavaoc kod svoga općinskog NOO-a prenijeti pravo vlasništva na kupca.

3. Za izdavanje i prenos vlasništva mogu se naplaćivati stanovite pristojbe. Glinski ONOO zaveo je na pr. slijedeće takse: Za izdavanje stočne putnice

a. za krupnu stoku t. j. za konje i goveda preko 2 god. starosti, za svinje preko 100 kg. težine Kn 50.—

b. za sitnu stoku tj. ovce, koze, svinje, ispod 100 kg. težine, goveda i konje ispod 2 godine starosti Kn 30.—

Za prenos kod a. Kn 150.— kod b. Kn 100.—

Držimo da su takse Glinskog odbora sasvim niske i primjerene da izvrše blagotvoran utjecaj na rad i poštivanje odredbi oko stočnih pasoša, a da obzirom na visoke cjene blaga ni najmanje negativno ne djeluju na odvijanje stočnih sajmova. Stoga preporučamo da se i ostali odbori pridržavaju tih granica. Što više mislimo preporučiti takse od 100, 50, 200 i 150.— Za krajeve gdje narod slabo stoji s novcem moglo bi se odustati od plaćanja kod izdavanja putnica, a naplaćivati samo kod prenosa.

4. Važnost putnice kao uvjerenja o vlasništvu traje 1 god. dana, a kao uvjerenja o zdravlju 10 dana. Produljenje vrijednosti svjedodžbe o zdravstvenom stanju za daljnjih 10 dana obavlja se besplatno.

5. Za rukovanje stočnim putnicama imade se kod Okružnih i Općinskih NOO-ft dužiti jedan drug Koji Će po tom predmetu biti odgovoran.

Okružni NOO ima voditi očevidnik iz koga će se vidjeti primici i izdaci formulara stočnih putnica kao i ubrane sume.

Općinski NOO-i voditi će opet potrebne očevidnike iz kojih će se vidjeti broj primljenih putnica, koliko je izdano putnica, koliko prenošeno prava vlasništva, te izvršeno produljenja i konačno koliko je za sve to ubrano propisanih taksa.

6. Općinski NOO slati će svakog 1. u mjesecu utržak za prodane stočne putnice nadležnom Kotarskom NOO-u za protekli mjesec, a kotarski NOO-i sabrane uplate od općinskih NOO-a slati će svakog 10. u mjesecu Okružnom NOO-u.

Isto tako u isto vrijeme slati će se i svote ubrane za prenos prava vlasništva, ali posebno i s posebnim izvještajem koliko je ubrano za koju vrstu stoke.

Općinski NOO zaključit će koncem svakog mjeseca blagajnički očevidnik, u zadnjoj stavci označiti kada i pod kojim brojem je ukupno ubrana svota poslana KNOO-u.

ONOO-i će prije odašiljanja stočnih putnica udariti svoj žig u lijevom gornjem uglu, dok će NOO koji izdaje putnicu udariti svoj žig uz podpis izdavatelja.

7. Svim sajmovima će osim sigurnosnog, redarstvenog nadzora prisustvovati i veterinar u koliko ga ima. U koliko ga nema prisustvovat će član odbora zadužen po ovim poslovima. Tom prilikom brinut će se i o tome da sve blago ima propisnu putnicu, a veterinar će kontrolirati zdravstveno stanje.

Ubrani novac trošit će se prvenstveno za suzbijanje stočnih bolesti i čuvanje zdravlja domaćih životinja.

O učinjenom molimo izvjestiti ZAVNOH.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH 7/43 — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisano je rukom: »Ovo pogledaj Ti Feliks? predaj Nikici[3] koji leži bolestan kod Smoljana[4] i još danas pošaljite natrag« i paraj: Branko Zlatarić.

2 Hiršl — 3 Rapajić — 4 Ivo.

1944, srpanj 8.

Okružnica Predsjedništva ZAVNOH-a svim odjelima ZAVNOH-a o nazivima odjela i nabavi njihovih pečata, te o postupku s cirkularnim pismima

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Predsjedništvo
Br. 606
Dne 8. VII. 1944.

Svim odjelima ZAVNOH-a

1. — Ponovno izvještavamo sve odjele ZAVNOH-a da je na II. sjednici Predsjedništva ZAVNOH-a[1] donesen zaključak da se nazivi odjela mijenjaju kao i poredak njihov kako slijedi:

1. Odjel unutarnje uprave
2. Odjel pravosuđa
3. Odjel narodne prosvjete
4. Odjel financija
5. Odjel narodnog gospodarstva
6. Odjel prometa
7. Odjel obnove zemlje
8. Odjel socijalne politike
9. Odjel narodnog zdravlja
10. Odjel tehničkih radova
11. Odjel prehrane
12. Odjel informacija

2. — Pozivaju se vršioci dužnosti odjelnih predstojnika da hitno nabave pečate za svoje odjele. Pečati trebaju imati u vanjskom krugu ispisani naziv Zemaljsko Antifašističko Viječe Narodnog Oslobođenja Hrvatske, a u unutarnjem krugu naziv Odjela kako je gore donesen. Inače pečat imade kao i ranije peterokraku zvijezdu sa dvije ukrštene grančice.

148 1 18. lipnja1944. Vidi dok. br.31.

3. — Sve cirkulare koje šaljemo odjelima dužni su potpisati vršioci dužnosti odjelnih predstojnika za svaki odjel, odnosno njihovi zamjenici, a kada je cirkular prošao sve odjele treba da se cirkular vrati tajniku ZAVNOH-a sa svim potpisima. Uz potpis treba da se stavi datum kada je cirkular pročitan. Cirkular nesmije cirkulirati po odjelima više od 48 sati.

O sadržaju cirkulara odjelni predstojnici dužni su izvijestiti drugove iz Predsjedništva koji su odgovorni za rad dotičnog odjela.

4. — Svi odjelni predstojnici dužni su u slučaju namještenja novih sila javiti svoje prijedloge najprije tajniku ZAVNOH-a. Tek po odobrenju koje će stići od tajnika mogu se dotične osobe namjestiti po odjelima ZAVNOH-a.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.[3]

Tajnik:
Gregorić[2] [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
Na kraju dokumenta nalaze se vlastoručni potpisi Pavla Gregorića, Ferde čulinovića, Lea Gerškovića, Zvonimira Rihtmana, Niktopoliona Černozubova, Stjepana šalamuna, Mladena Ivekovića, Kazimira Ostrogovića, Marijana Hubenija, Branka Zlatarića i Đure JJzelca. Uz svaki potpis nalazi se datum 9. VII 44.

2 Pavle — 3 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Pretsjedništvo.

44

1944, srpanj 10.

Privremena uputstva Odjela obnove zemlje ZAVNOH-a za rad odjela na terenu

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel obnove zemlje
Broj: 1, 10. VII. 1944.

PRIVREMENA UPUTSTVA ZA RAD ODJELA OBNOVE ZEMLJE

1) Na osnovu čl. 10 Odluke o Zemaljskom Antifašističkom Vijeću Narodnog Oslobođenja Hrvatske kao Vrhovnom zakonodavnom i izvršnom narodnom predstavničkom tijelu i najvišem organu državne vlasti demokratske Hrvatske obrazuje se kod Predsjedništva Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Odjel Obnove zemlje.

2) Zadaci odjela su slijedeći:

a) da organizuje sakupljanje statističkih podataka gospodarske naravi, a koji se odnose na gospodarsku obnovu zemlje.

b) da vrši poslove oko podizanja razorenih objekata i gospodarstva za vrijeme rata i poslije oslobođenja zemlje. Ustanovljuje potrebe i namiče potrebna sredstva, dok sastav regulacionih planova i tehnički nadzor nad izvedbom vrši Odjel tehničkih radova.

c) da izrađuje plan gospodarske obnove zemlje i u tom pogledu vrši koordinaciju radova svih gospodarskih odjela na gospodarskoj obnovi, predlaže odnosno vrši raspodjelu sredstava i radne snage.

d) da vodi evidenciju napuštenih posjeda i poduzeća, kao i poslove koji zasjecaju u kolonizaciju i dekolonizaciju.

e) da surađuje na izradi zahtjeva za ratnu otštetu u koliko se odnosi na područje Federalne Države Hrvatske.

f) da preuzima pomoć od raznih organizacija, kao i ratnu otštetu i vrši razdiobu preko organizacija, koje će se za taj posao obrazovati.

3) Za izvršenje ovih zadataka obrazovati će Oblasni Narodno oslobodilački odbori kao i okružni zasebni Odjel Obnove zemlje Oblasnog ili Okružnog NOO. Svi Oblasni i oni Okružni narodno oslobodilački odbori kod kojih rad na obnovi zahtjeva veća ispitivanja i proučavanja gospodarskih prilika obrazovati će posebne »Komisije za gospodarsku obnovu«,

Komisiju za gospodarsku obnovu postavlja Oblasni dotično okružni narodno oslobodilački odbor od stručnjaka, pretstavnika zadružnih i drugih organizacija i naprednih seljačkih gospodara.

»Komisija za gospodarsku obnovu« je savjetodavan i pomoćni organ Odjela Obnove Zemlje Oblasnog dotično Okružnog narodno oslobodilačkog Odbora.

»Komisija za gospodarsku obnovu« obavlja one zadatke, koje joj postavi Odjel Obnove Zemlje Oblasnog ili Okružnog narodno oslobodilačkog odbora, a odnosi se na ona pitanja u vezi sa obnovom zemlje za područje oblasti ili okruga, koja ne mogu rješavati redovitim putem organi državne uprave, a zahtjevaju temeljitija ispitivanja i proučavanja gospodarskih prilika i uslova. »Komisija za gospodarsku obnovu« dostavlja svoja mišljenja Odjelu po pojedinim gospodarskim pitanjima, organizuje ankete, sabire podatke, sudjeluje kod izradbe gospodarskog plana za pojedinu oblast ili okrug itd. Broj članova »Komisije za gospodarsku obnovu« određuje Oblasni dotično Okružni NOO, koja između svojih članova izabire predsjednika i tajnika, određuje način i plan rada u suglasnosti s Odjelom Obnove zemlje.

4) Odjel Obnove Zemlje kod Oblasnih i Okružnih NOO sarađivati će najtjesnije sa svim gospodarskim odjelima, a naročito sa odjelom tehničkih radova. Zaduženi članovi iz NOO-a kod podjele na odjele mogu istovremeno rukovoditi radom Odjela obnove zemlje i Odjela tehničkih radova.

5) Oblasni NOO-i dužni su odmah izvjestiti Odjel obnove zemlje kod Predsjedništva ZAVNOH-a o tome koji su članovi Oblasnih i Okružnih NOO-a zaduženi tom granom državne uprave. Također treba izvjestiti o sastavu »Komisije za gospodarsku obnovu«. Kod Oblasnih i Okružnih NOO-a sa naznakom karakteristika i kvalifikacija članova tih komisija. Izvještaj o radu odjela obnove zemlje treba slati svakih mjesec dana, a također i izvještaje o radu i zapisnike sjednica komisije. Isto tako treba izvjestiti o postavljanju referenata kod Oblasnih odjela i Okružnih NOO-a za pojedine poslove sa naznakom njihovih karakteristika i kvalifikacija.

6) Poslovi na Obnovi zemlje kod Kotarskih NOO-a voditi će se preko zajedničkog Odjela obnove zemlje i tehničkih radova, koji će obuhvatiti poslove Odjela Obnove zemlje i tehničkih radova.

7) Osobe zadužene poslovima Obnove zemlje zbog važnosti i hitnosti samog zadatka ne smiju se upotrebljavati za vršenje drugih zadataka, u koliko ti poslovi nisu vrlo hitni i iznimni.

8) Obrazovanju Odjela Obnove zemlje treba najhitnije pristupiti i o zaključcima učinjenim u tom pravcu odmah izvjestiti Odjel Obnove Zemlje kod Predsjedništva ZAVNOH-a.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Odjel obnove zemlje:

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

45

1944, srpanj 10.

Prijedlog Odjela financija ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a za izdavanje platežnog bona za područje Hrvatske

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel Financija
Br. 18
Dne 10 jula 1944. g.

Pretsjedništvu Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske

Povodom namjeravanog izdavanja platežnog bona za Federalnu državu Hrvatsku, ovaj odjel predlaže slijedeći referat:

Pretpostavke ovog referata jesu:

1) da se ukazuje hitna potreba da se namaknu dovoljna financijska sredstva za podmirenje potreba u vezi s vođenjem rata, prehranom i opskrbom vojske i naroda, oživljenjem privredne djelatnosti i razmjene, te izgradnjom narodne vlasti na svim sektorima njenog rada;

2) da se te financijske potrebe u ovom času ne mogu u dovoljnoj mjeri pokriti drugim putem osim puštanjem u promet određenog zakonskog sredstva plaćanja;

3) da još nisu sazreli uslovi za izdavanje novog narodnog novca, koji bi važio na području cijele Federativne demokratske Jugoslavije;

4) da je stoga prihvaćeno gledište da se pristupi puštanju u promet bonova, koji će glasiti na valutu koja cirkulira u pojedinoj federalnoj jedinici, te koja će biti oglašena za zakonsko sredstvo plaćanja u toj jedinici.

Prema tome radi se konkretno o izdavanju platežnog bona, koji će važiti kao zakonsko platežno sredstvo u Federalnoj državi Hrvatskoj. Razumije se, da takav bon može da bude izdan i da važi u Hrvatskoj samo onda, ako zato dobije zakonsku podlogu, koju treba da donese i proglasi Pretsjedništvo ZAVNOH-a kao vrhovno zakonodavno i izvršno narodno pretstavničko tijelo i najviši organ vlasti Demokratske Hrvatske. Isto tako razumije se samo po sebi da takva zakonska odluka može da bude donesena samo u saradnji sa Nacionalnim Komitetom OJ,[1] čijem povjereništvu za financije spada u

1 OslobođenjaJugoslavije.

dužnost rukovodstvo državnih financija i nadzor nad financijskim životom čitave zemlje u svrhu usklađivanja svih financijskih problema i njihovih rješavanja sa linijom opće državne financijske politike. Tu iskrsava pitanje, u kom obliku ima da se očituje ta saradnja ili konkretni je kome pada u dužnost da donosi odluke i rješenja, tj. da stvarno rukovodi bonovima, koji će se izdati. Smatramo da se pri tom moramo rukovoditi načelom da bonovima mora da rukovodi onaj, koji snosi za njih odgovornost pred narodom, na čijem će teritoriju ti bonovi cirkulirati i na čijem će se gospodarskom životu odraziti i sve one ekonomske pojave, koje će izdavanje bonova nesumnjivo izazvati. Smatramo dalje, da jedna financijska mjera koja se poduzima na način da važi samo za jednu određenu federalnu jedinicu, već i po samoj prirodi stvari i pravno pripada u kompetenciju te jedinice — razumije se uz nadzor centralne vlasti.

Ali u ovom slučaju nužnost autonomne kompetencije iskrsava još i iz postojećih ekonomskih odnosa kako su se razvili nakon diobe Jugoslavije 1941 g. Tom diobom nisu stvoreni samo odvojeni politički teritoriji, nego su se na tim teritorijama stvorila i odvojena gospodarska područja. Stvarno je danas Jugoslavija razdijeljena na desetak ekonomskih područja, u kojima cirkuliraju razne valute i na kojima su bilo glajhšaltovanjem potrebama Rajha, bilo zahvatom organa vlasti, bilo dezorganizacijom proizvodnje stvoreni sasvim različiti uslovi gospodarskog života. I teritorij Hrvatske pretstavlja jedno od takvih područja sa posebnim, pa i osebujnim gospodarskim problemima, šta više čak i taj teritorij uključuje u sebi manji broj međusobno dosta različitih ekonomskih područja, stvorenih izdvajanjem nekih teritorija radi ranije aneksije po Italiji, oslobođenjem nekih područja, kontrolom nad neoslobođenim teritorijem itd.

Svi ti problemi ne mogu nikada, a pogotovo ne danas uz postojeće prilike biti toliko dovoljno poznati centralnoj državnoj upravi, da bi ona mogla voditi brigu o njihovom rješavanju, niti je u tim prilikama centralna državna vlast u stanju da svojom organizacijom zahvati u rješenje tih problema. Posve je pak sigurno da će uvođenjem našeg platežnog sredstva trebati pristupiti i rješavanju jednog dijela tih problema, a i zahvatiti tamo, gdje to uvođenje izazove nove probleme. To može da učini samo vlast federalne jedinice, a i ona će na tom putu radi današnjih prilika naići na krupne teškoće.

Mislimo dakle, da uz gore pomenute političke i pravne faktore, ovaj ekonomski faktor jasno određuje da rukovodeća uloga u izdavanju bonova za Hrvatsku spada u kompetenciju Pretsjedništva ZAVNOH-a.

Pri tom ne puštamo iz vida ove činjenice:

1) da će radi potreba rata, koji se ogromnim dijelom vodi na hrvatskom teritoriju, a koji je zajednički, jedan veliki dio platežnih bonova biti upotrebljen za ratne, dakle za zajedničke svrhe, pa da, prema tome, i obaveze koje izniknu iz izdavanja bonova ne padaju u cijelosti na Hrvatsku, već i na čitavu državu;

2) da je valuta koja cirkulira u NDH i na koju će trebati da glase bonovi — kuna — ujedno i valuta federalne jedinice Bosne i Hercegovine, pa da će prema tome puštanje u promet bonova na kune u Hrvatskoj iako ono bude ograničeno samo na teritorij Hrvatske ipak imati odraza i na područje Bosne i Hercegovine;

3) da Povjereništvo za financije NKOJ-a treba da vodi računa i nadzor nad financijskim pojavama čitave zemlje; pa iz toga izvodimo zaključak,

da rukovodstvo platežnim bonom treba da bude vršeno od Pretsjedništva Zavnoha u najužoj saradnji sa povjereništvom finansija NKOJ-a.

U vezi s gornjim predlažemo da Pretsjedništvo ZAVNOH-a donese zakonsku odluku o izdavanju platežnog bona, te u prilogu dostavljamo nacrt takve odluke na mišljenje.

Postavlja se pitanje od odlučne važnosti na koju će valutu glasiti platežni bon za Hrvatsku?

Kao zakonsko platežno sredstvo cirkulira danas na području Hrvatske Kuna. Osim te valute cirkuliraju na nekim područjima (Istra, Hrv. Primorje, Dalmacija) talijanske Lire, te u sasvim malim dijelovima zemlje bivši jugoslavenski dinari. Izvan dvojbe je da je teritorijalno najrasprostranjenija Kuna, da samo ta valuta ima na području Hrvatske zakonski kurs i da se gotovo sva plaćanja u zemlji vrše u toj valuti. To je nadalje valuta za koju mi ne snosimo nikakve odgovornosti, ali čije rješavanje u momentu konverzije i uvođenja novog novca pada potpuno u našu unutarnju kompetenciju, sasvim drukčije nego li je to slučaj kod talijanske Lire, čija će se konverzija provoditi posve neovisno od nas, a koja će ipak nesumnjivo morati biti s naše strane uzeta u razmatranje prilikom sređivanja naših valutnih odnosa. Izdavanje bonova na Lire držimo da za nas ne bi imalo smisla, jer mi u toj valuti, obzirom na relativnu pasivnost, pa i periferičnost odnosnih teritorija, ne bismo mogli da to platežno sredstvo dovoljno koristimo za naše svrhe. Sam pak razvitak Lire u Italiji, koji imade svoj tok i svoje karakteristike, mogao bi da nas u rukovođenju našeg bona na lire stavi pred neočekivane i teške probleme, i da eventualno učini čak iluzornim samo izdanje bona. Preostaje još dinarska valuta. Mi smo u ranijim financijskim operacijama, tako primjerice pri izdavanju 3% zajma NO, upotrebili binomiju Kuna-Dinar uporedivši te valute na paritetnoj bazi. Ovakvo rješenje potiče se i danas iz nekih naših krugova s obzirom na politički uticaj koje naziv dinara vrši na srpski narod u Hrvatskoj i koji bi bonu mogao u tim krajevima dati jači propagandni karakter i olakšati njegovo plasiranje. Mi smatramo da bi tu binomiju trebalo napustiti. Danas ne postoji samo jedan dinar, već dva, i to bivši jugoslavenski i Nedićev srpski dinar. Kad bi mi pristupili izdavanju bonova koji bi glasili i na dinar, trebalo bi precizirati, na koji se dinar pri tom pomišlja. Već međusobni odnos kune i Nedićevog dinara nije uvijek jednak i ako su obje valute čiste ratne valute obuhvaćene punom inflacijom, kojima vjerojatno pretstoji ista sudbina. U pogledu pak bivšeg jugoslavenskog dinara taj je odnos potpuno neispitan, te u pogledu njegove sudbine danas postoje naj razlici ti ja mišljenja u vezi sa zlatnom podlogom itd. Ne upuštajući se u ocjenu tih mišljenja i bez prejudica za buduće rješavanje našeg valutnog problema, smatramo da bi bilo pogrešno kad bi se binomijom kuna-dinar povezao i obuhvatio i bivši jugoslavenski dinar. Konačno valja uzeti u obzir i to da prema saopćenjima iz NKOJ-e postoji mišljenje da bi se i buduća naša narodna valuta imala nazvati dinarom. Bilo bi vrlo nezgodno kad bi se naknadno moralo postavljati diskriminaciju između budućeg dinara i ovog kojeg bismo mi sada u obliku platežnog bona pustili u promet pod binomijom kuna-dinar. Mislimo dakle, da naš platežni bon treba da bude izdan samo na kunu.

Tako izdanim bonom mi ćemo u stvari iskoristiti postojeće neprijateljsko sredstvo plaćanja za svoje svrhe, ne snoseći odgovornost ni za kupovnu snagu, ni za konačno rješenje pitanja vrijednosti tog neprijateljskog sredstva plaćanja. Ipak smatramo potrebnim da se u samoj vrijednosti bona provede

već sada neka diskriminacija između Pavelićeve kune i našeg bona koji glasi na kune. To će se svakako moći postići već time što će naši bonovi nositi obećanje da će nakon oslobođenja biti isplaćeni u zakonskoj moneti Demokratske Jugoslavije kako bude ustanovljena. Mi se ne možemo već danas vezati na neki kurs po kom ćemo razmijeniti našu kunu niti možemo već danas da odredimo razliku kursa po kom će se razmijeniti naša kuna prema Pavelićevoj. To moramo da prepustimo budućnosti i iskustvima ekonomskog razvitka. No dok mi danas uopće ne preuzimamo nikakve odgovornosti u pogledu Pavelićeve kune, voljni smo i dužni pred narodom preuzeti obavezu, da će naša kuna biti u svoje vrijeme zamijenjena za naš novi narodni novac. Smatramo da će ovo obećanje, ako bude narodu pravilno protumačeno, doprinijeti lakšem uvođenju našeg bona.

Da bi naš bon doista mogao postati sredstvo plaćanja potrebno je, da on po svom vanjskom obliku bude jednak novcu. On treba da bude štampan na način kako se štampaju novčanice u nominalnim iznosima. I ako će on glasiti na kunu on se već na prvi pogled mora vanjskim licem razlikovati od Pavelićeve kune. Poželjno je, da njegova vanjska forma kao i kvaliteta papira bude što savršenija, jer će bon po svoj prilici još duže vrijeme nakon oslobođenja, tj. dogod ne budu ispunjeni svi preduvjeti za izdavanje novog novca, ostati glavnim, pa možda i jedinim platežnim sredstvom u Hrvatskoj. Treba dakle, prema tome, podesiti i njegov oblik i tekst, kao što i odrediti količine pojedinih vrijednota i ukupnu količinu koja će se dati u štampu.

U vezi s tehničkim rekvizitima bona predlažemo slijedeće:

Naziv bona. Tačan naziv bona je »Platežni bon«.

Vanjsko lice. Njegovo vanjsko lice je novčanica koja iznosi za odreske od 100 i 500 kuna 85 mm X 160 mm, a za one od 1000 i 5000 kuna 90 mm X 170 mm. Bon bi trebao da na svom licu nosi karakteristične slike iz NOB-e, kako se ona vodila na području Hrvatske. Ako to nije moguće, tada bi on trebao da bude pokrit hrvatskom i srpskom ornamentikom na licu i naličju, različitih boja i kompozicija prema pojedinim vrstama novčanica. Od toga treba otstupiti samo ako to nije tehnički provedivo ili ako vremenski nije moguće pribaviti odgovarajuće umjetničke nacrte.

Valuta na koju bon glasi je kuna.

Vrijednosti koje će se izdati jesu po 100, 500, 1000, 5000 kuna. Bude li iskustvo pokazalo potrebu izdanja kusura, štampače se naknadno bonovi po 50 kuna.

Tekst bona trebao bi biti ovaj: lice: (latinicom)

Federalna država Hrvatska — Platežni bon na hiljadu kuna — koje će biti isplaćene donosiocu nakon oslobođenja u zakonskom novcu Federativne demokratske Jugoslavije.

Potpisi: NKOJ — Pretsjedništvo Zavnoha — odjel financija Zavnoha.

U uglovima brojkama ispisano hiljada.

Naličje: latinicom i ćirilicom okomito podijeljeno:

Ovaj platežni bon na hiljadu kuna izdan je na osnovu odluke Pretsjedništva Zavnoha od . . . . kao zakonsko platežno sredstvo federalne države Hrvatske. Krivotvorenje platežnog bona kazniće se po zakonu.

Potpisi: Pretsjedništvo Zavnoha — Odjel financija Zavnoha,

Izdavanje i potpisi bona. U smislu zakonske odluke i gornjeg teksta platežni bon izdaje Pretsjedništvo Zavnoha, koje ga i potpisuje uz supotpis člana odgovornog za odjel financija, te uz supotpis NKOJ-a.

Bonovi će biti posebno podijeljeni u serije i numerirani, a kao dan izdanja važiće ...

Ukupna količina bonova koja će se dati u štampu iznosi Kn 5 milijardi razdijeljenih kako slijedi:

bonovi po	100 komada	5,000.000.—	ukupno kn	500,000.000.-----
bonovi po	500 komada	2,000.000.—	ukupno kn	1.000,000.000.-----
bonovi po	1000 komada	2,000.000.—	ukupno kn	2.000,000.000.-----
bonovi po	5000 komada	300.000.—	ukupno kn	1.500,000.000.-----
	komada	9,300.000.—	kn	5.000,000.000.----

Rukovanje zalihama štampanih novčanica, štampane novčanice, kao i klišei stavljaju se na dispoziciju Pretsjedništva Zavnoha, te će se pohraniti na sigurnom mjestu u domovini ili bliskom inozemstvu. U koliko se zalihe pohrane iz razloga konveniencije u inozemstvu tada to treba da uslijedi kod jedne priznate velike inozemne banke. Depozit (ostava) zaliha mora da bude izvršen na isključivu dispoziciju Odjela financija Zavnoha, koji će odrediti svoje punomoćnike za rukovanje tim zalihama, odnosno za njihovo preuzimanje i upućivanje u domovinu.

Doprema i smještaj zaliha u zemlji treba da bude izvršena shodno odlukama o puštanju u promet bonova, opet na način da dopremljene zalihe budu sigurno smještene i čuvane.

Način i količina puštanja u opticaj. Pretsjedništvo Zavnoha određivaće po prijedlogu svog odjela financija posebnom odlukom iznose, koji će se u određenom vremenu pustiti u opticaj. Kao prva partija pustiće se u opticaj suma od Kun 500 miliona, tj. 10% u štampu danih novčanica.

Puštanje u opticaj izvršiće se sukcesivno i to na osnovu kursovnog pariteta sa Pavelićevom kunom.

Odnos prema bonovima drugih federalnih jedinica. Smatramo da bonovi jedne federalne jedinice mogu da budu zakonskim platežnim sredstvom samo na području njihove federalne jedinice, te se mora odbiti princip važenja bona jedne jedinice na području druge jedinice. Taj bi princip kod današnje ekonomske i valutarne rasparčanosti Jugoslavije, a s obzirom na periferičnu razmjenu robe mogao dovesti do ekspanzije platežnog bona jedne jedinice preko stvarne potrebe te jedinice same. Federalne jedinice moraće stoga uz suradnju NKOJ-a polučiti posebne sporazume o razmjeni odgovarajućih iznosa bonova uz određene uslove, da bi se periferična razmjena robe olakšala. Ali ta razmjena bonova treba da bude vršena putem državne odnosno narodne vlasti, a ne slobodnom privatnom razmjenom.

Odnos prema drugim valutama. Biće fiksiran od slučaja do slučaja prema stvarnom stanju tržišta. Kod puštanja u promet prvih bonova kurs kune i dinara biće paritetan, a kurs za liru jedan naprama 6.

Puštanje platežnog bona u promet moći će uslijediti tek nakon dovoljne propagandne pripreme. U tu svrhu trebaće u svim publikacijama NOP-a objaviti odluku Pretsjedništva o štampanju bonova, kao što i pojedine političke i stručne članke kojima će se narodu objasniti značaj izdavanja bona.

Osim toga odjel financija posebnom će uputom objasniti svim NOO-ima značaj bona i odrediti način njihova populariziranja i rukovanja.

Dogod se bonovi ne budu doista uvriježili kao platežno sredstvo, Odjel Financija primaće kako u svojim bonovima, tako i u kunama, te će nastojati da si stvori određenu zalihu kuna kao rezervu za slučaj potrebe intervencije na kom dijelu zemlje gdje bi bonovi teže prodirali. Čim se bonovi uvriježe trebaće potpuno napustiti Pavelićevu kunu i u odnosu prema vlasti smatrati platežni bon jedinim zakonskim platežnim sredstvom u zemlji.

Odjel financija, kao što i Odjel narodnog gospodarstva, moraće u vezi s NOO-ima, te s organizacijama JNOF i njenih članova ustanoviti dojavnu službu o svim pojavama ekonomske naravi (kretanja cijena, pojačanje ili oslabljenje razmjene robe itd.) koje iskrsnu u vezi s uvođenjem platežnog bona, da bi se moglo uvijek poduzeti potrebne mjere kao što i da bi se moglo imati što tačniji uvid u okolnosti pod kojima se platežni bon u zemlji prihvaća. U tom pogledu trebaće iskustva diskutirati i sa NKOJ-e, kao i s ostalim federalnim jedinicama koje će pristupiti izdavanju bonova. U vezi s bonom trebaće također odmah pristupiti uvođenju budžetiranja i najstrožijoj kontroli financijskog rukovanja kod svih organa i ustanova vlasti u zemlji.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel financija:
Rihtman[2] [v. r.]

M. P.*

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

2 Zvonimir — 3 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Financijski odjel.

46

1944, srpanj 12.

Okružnica Odjela financija ZAVNOH-a svim odjelima ZAVNOH-a o načinu njihova financiranja

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel financija
Dne 12. jula 1944.

OKRUŽNICA BR. 1

Financiranje odjela ZAVNOH-a vršit će se do daljnje odredbe kreditima koje Predsjedništvo putem Odjela financija stavlja odjelima na raspoloženje. Do daljnje odredbe ti se krediti određuju iznosom od Kn 100.000.— (stohiljada Kuna) po odjelu mjesečno.

Crpljenje kredita vršit će odjeli trebovanjem novca, potpisanim po odjelnom predstojniku, u tekstu trebovanja treba navesti »na račun kredita od Kuna 100.000.— za mjesec..... «, kao što i lice koje je vlasno da u ime odjela primi trebovani iznos. Trebovanje nije potrebno popratiti dokazalima niti je potrebno navesti svrhu radi koje se novac trebuje.

Odjel financija će na osnovu takvih trebovanja izvršiti isplatu u okviru kredita, ravnajući se pri tom prema stanju blagajničkih raspoloživosti i najavljenih, odnosno predviđenih potreba. U slučaju oskudice financijskih sredstava Odjel financija vlastan je zatražiti informaciju o svrhi za koju se novac trebuje i u slučaju da trebovanje nije apsolutno nužno ili hitno odložiti rok isplate na kasniji rok.

Odjeli smiju raspolagati [novcem] samo za isplatu hitnih i dospjelih potreba. Oni ne smiju voditi posebne blagajne, niti zadržavati kod sebe novčana sredstva. Eventualno neupotrebljena novčana sredstva odjeli su dužni odmah položiti financijskom odjelu.

Svaki odjel odredit će jedno lice za režisera odjela. Režiserova je dužnost da vodi računske zabilješke u najjednostavnijoj formi o primljenim i izdanim iznosima. O načinu vođenja računskih podataka režiseri će primiti upute Odjela financija, kome treba da se u tu svrhu osobno obrate.

Svaki izdatak kojeg odjel izvrši treba da bude popraćen dokazalom o isplati, odnosno o prijemu novca, t. j. potvrdom primaoca da je novac primio, uz naznaku u koju je svrhu iznos primljen, računima, obračunima itd. Dokazala treba da budu vidirana od odjelnog predstojnika. U koliko se isplata odnosi na nabavku neke robe ili materijala, tada treba da dokazala sadrže i navode koja je roba i uz koje uvjete nabavljena, tko je robu u ime odjela primio, da li je roba u redu primljena te kako je s robom dispo-

nirano. Odjelni predstojnici potvrdit će svojim vizumom na dokazalima istinitost i tačnost navoda, sadržanih u njima.

Dokazala dužni su odjeli čuvati kod sebe uz računsku knjigu, te ih prigodom kontrole, koju će Odjel financija povremeno kod njih vršiti, dati na uvid kontrolnim organima. Nedokazane ili nedovoljno dokazane isplate neće se po kontroli moći smatrati opravdanima, te će biti dostavljene Predsjedništvu radi eventualno potrebnih mjera.

U slučaju da pojedini odjeli ustrebaju kredita preko iznosa od Kn 100.000.— mjesečno, obratiti će se motiviranim trebovanjem Odjelu financija, koji će trebovanje proslijediti Predsjedništvu uz vlastite primjedbe ukoliko im bude mjesta, ili koliko to bude stanje blagajne iziskivalo.

Neutrošeni krediti jednog mjeseca ne prenose se na novi mjesec.

Za eventualno potrebna objašnjenja odjeli će se obratiti odjelu financija kome se ova okružnica predaje na izvršenje.

Uzimanje do znanja sadržaja ove okružnice potvrditi potpisom odjelnih predstojnika.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Preds j edništvo :
ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Za Odjel financija:
Rihtman[1] [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

1 Zvonimir.

47

1944, srpanj 13.

Zapisnik sa sastanka poljoprivrednog odsjeka Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a, na kojem je izvršena organizacija odsjeka i unutarnja podjela rada

Z A P I S N I K

sastanka poljoprivrednog odsjeka, Odjela Nar.[odnog] gospodarstva ZAVNOHA, održanog dana 13-VII-1944.

Prisutni: Zlatarić,[1] Rapajić, Jančić, Marijan,[2] Stare[3] i Pelicarić.[4]

Dnevni red:

1. Organizacija otsjeka
2. Podjela rada
3. Gospodarski list
4. Razno

Zaključuje se po diskusiji o tačci 1:
obrazuju se zasada slijedeći podotsjeci:

a) Gospodarska uprava
b) Biljna proizvodnja
c) Stočarstvo
d) Voćarstvo i vinogradarstvo sa povrtljarstvom.

Tim granama zaduženi su drugovi:

Za Gospodarsku upravu pozvati će se druga Pancer Ota, do njegovog dolaska voditi će poslove podotsjeka drug Nikica Rapajić.

Biljnom proizvodnjom zadužuje se Jela Jančić

Stočarstvom — Nedja Marijan

Voćarstvom i povrtljarstvom Elza Horvat

Drug Stare surađivaće privremeno sa drugom Nikicom Rapajićem i spremati opći plan.

Drug Nikica izraditi će nutarnji plan otsjeka, a zatim će zbog organizacije gospodarskog odjela na novoosnovani Cazinski Okružni NOO.[5]

1 Branko — **2** Nedja — **3** Artur — **4** Joško — **5** Osnovan 16. lipnja 1944.

Drugarica Jela otići će zbog žetve na Kordun, a drug Stare, prema mogućnostima, otići će sa obadvojicom.

Još će se pozvati u otsjek drug Segović Stjepan.

Zapisnik radio:
Jj Pelicarić

13. VII. 1944.

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH 4/70 — 1944.

6 Nastavak dokumenta (17 redaka), koji se odnosi na pisanje članaka u gospodarskoj štampi, ne objavljuje se — 7 Joško.

48

1944, srpanj 13.

Okružnica Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a svim oblasnim NOO-ima o dopustima nastavnika

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel narodne prosvjete
Broj: 263
Dne 13. srpnja 1944.

Oblasnom NOO-u[1]...

U našim narodnim školama praznuje se nedelja i jedan dan u sedmici koji upotrebljavamo za održavanje stručnih općinskih sastanaka. Srednja škola nema sedmičnog praznika.

Sve ostale praznike održavamo prema običajima onoga kraja u kojem se pojedina škola nalazi.

Često se na terenu pojavljuje pitanje dopusta nastavnika. Zbog toga je potrebno da se na čitavom području pridržavamo izvjesnih osnovnih principa kod toga pitanja.

U školama sa više nastavnika odobrava upravitelj škole trodnevni dopust nastavnicima. Taj dopust može da se koristi tri puta u godini. Upraviteljima škola ili učiteljima koji su sami na školi daje taj dopust mjesni NOO. Dopust može produžiti samo viši odbor.

Općinski NOO može da dade dopust do deset dana i to najviše tri puta u godini, a viši odbor može taj dopust produžiti.

Kotarski NOO daje nastavnicima dopust najviše do mjesec dana i to jedanput u godini. Preko mjesec dana daje dopuste nastavnicima Okružni NOO.

Svako bolovanje mora nastavnik prijaviti mjesnom NOO-u. Bolovanje preko deset dana mora se opravdati liječničkim mišljenjem. Narodno oslobodilački odbor neka uvijek nastoji da pruži nastavnicima liječničku pomoć u slučaju bolesti.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Odjel narodne prosvjete:
-B.[2] *Sučević* [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH — 1944.

1 U nastavku dopisano rukom: za Zagreb, Slavoniju, Dalmaciju, Istru — **2** Branko.

49

1944, srpanj 16.

Zapisnik s konferencije svih odjela ZAVNOH-a na kojoj su dani prijedlozi za daljnji rad

KONFERENCIJA SVIH ODJELA ZAVNOH-a
Dne 16. srpnja 1944.

Prisutni: drugovi Gregorić,[1] Gašpar,[2] Brkić,[3] Sučević,[4] Iveković,[5] Salamon,[8] Gaži,[7] Vrkljan,[8] Geršković,[9] Zlatarić,[10] Škare,[11] Anica Rakar, Rihtman,[12] Čulinović,[13] Brozina,[14] Šilović,[15] Koharević,[16] Hubeni,[17] Ostrogović,[18] Galeković,[19] Uzelac[20] i četiri člana oslobodilne fronte Slovenije.

U toku konferencije pali su slijedeći predloži, da o njima predsjedništvo donese konačno mišljenje:

1. da se od G. Š. zatraži jedan drug invalid koji će preuzeti invalidski odsjek u socijalnom odjelu s time da se i započne kurs za invalide koji će ih osposobiti za rad kod naših NOO-a.

2. da se zadrugari Subotić,[21] Matkov[22] i Kućan[23] ponovo pozovu na rad.

3. da se urede odnosi sa kulturno umjetničkim otsjekom.

4. da se za osam dana dade prijedlog o organizaciji svih odjela.

5. da se kadrovi iz NOO-a planski povlače, tako da će svi odjeli dati u istom roku prijedlog tajništvu, tako da se nebi iz pojedinih Okruga izvuklo previše ljudi.

6. da odjeli okružnice šalju svim odjelima na uvid.

7. da odjel za narodno gospodarstvo izradi pismeni predlog o suradnji odjela u smislu kako je govorio drug Zlatarić.

8. da se odjeli međusobno sastanu [i] odrede odgovarajuće ekipe za put, predlože ih predsjedništvu, pripreme ih za niihov posao i u vezi s tim povedu putem propagande kampanju što bolje organizacije naših NOO-a.

9. Da G. Š. i predsjedništvo ZAVNOH-a izrade zajedničko cirkularno pismo o što boljoj suradnji na terenu.

10. Komitet ekonomskih resora će se redovno sastajati i raspravljati o krupnim zajedničkim pitanjima.

1 Pavle — **2** Karlo Mrazović — **3** Dušan — **4** Branko — **5** Mladen — **6** Stjepan Šalamun — **7** Franjo — **8** Ante — **9** Leon — **10** Branko — II Stanko — **12** Zvonimir — **13** Ferdo — **14** Nikola — **15** Srećko — **16** Aleksandar Koharović — **17** Marijan Hubeny — **18** Kazimir — **19** Đuro — **20** Đuro — **21** Redakcija nije ustanovila ime. — **22** Marko — **23** Oskar.

11. da se održe kursevi za naše praktične radnike kod NOO-a i udari temelj šegrtskoj školi u vidu kratkih kurseva.

12. da gospodarski odjeli mogu pokrenuti jedan zajednički bilten u kojem će iznositi iskustva o zajedničkom radu komisija i stručnjaka na podizanju narodnog gospodarstva.

13. da na upute o postupku kod oslobađanja gradova svi odjeli dadu svoje primjedbe s tim da to onda dostave predsjedništvu.

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

50

1944, srpanj 18.

Izvještaj odsjeka za industriju i obrt Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a o razvoju industrije i obrta na oslobođenom teritoriju

IZVJEŠTAJ ODSJEKA ZA INDUSTRIJU I OBRT

18. VII. 1944.

Industrija i obrt razvija se na našem oslobođenom teritoriju srazmjerno povoljno i u nekim granama opaža se vidan napredak.

Industrija. Na oslobođenom teritoriju imade vrlo malo poduzeća, koja se mogu nazvati industrijom u pravom smislu. U industriju možemo ubrojiti jedino pilane i neke mlinove boljeg kapaciteta. Sve ostalo su obrtne radnje.

Pilane. Najrazvijenija pilanska industrija jeste u Gorskom kotaru, ali usljed čestih neprijateljskih upada i slabe veze ne dobijamo u zadnje vrijeme izvještaja.

Na Kordunu imade sada 7 pilana u pogonu, koje u glavnom rade za podmirenje vojnih potreba. U izgradnji su dvije pilane. Neprijatelj je prilikom upada u toku ovog proljeća uništio 6 pilana.

U Baniji se pilanska industrija dobro razvija, tamo radi sada 11 pilana, a u izgradnji je 1 pilana.

U Slavoniji imade nekoliko pilana boljeg kapaciteta, ali usljed otežane veze nema novijih izvještaja.

U radu pilane nailazimo na ogromne teškoće i to: 1) u dovozu trupaca iz šume do pilane jer je narod preopterećen prevozima, 2) zbog nestašice pogonskog materijala (maziva, ploče za brušenje, pila i t. d.), 3) nedostatak stručnih radnika i slaba pismenost upravitelja pilane kao i komesara.

Da bi se unaprijedila pilanska industrija i podigla produkcija, naročito s obzirom na potrebe NOV, održana je 14. o. mj. konferencija predstavnika Tehničkog odsjeka G. š. H. sa predstavnicima ovog odjela. Na toj konferenciji stavljeno je u dužnost pilanskom stručnjaku da izradi prijedlog što treba poduzeti da se smetnje uklone. (Prilaže se prepis referata[1] druga Spranga.[2])

Na istoj konferenciji bilo je zaključeno da se nađe načina za međusobnu saradnju u izdizanju kadrova i popisu stručnjaka sviju grana.

Ljevaonica Bešlinac. Ovu ljevaonicu pregledao je više puta naš stručnjak za ljevaonice i ustanovio da bi se ista mogla i dalje usavršiti, ali da to zbog izloženosti ovoga objekta nije savjetno. Pregledana je i ljevaonica u Vranovini, u kojoj bi se sa izvjesnim adaptacijama mogla staviti u pogon kupolna peć i time dobiti željezo za potrebe naše vojske kao i za potrebe jedne mehaničke radionice koja bi se imala podići u Perni.

1 Nalazi se u AH Zgb, ZAVNOH 4/106 — 1944 — 2 Marko.

Obrt. Mlinovi. Ovih imade na oslobođenoj teritoriji u dovoljnom broju najviše uz potoke i rijeke, a manji broj je na pogon sa motorima na sauggas. Ovaj pogon biće iskorišten za predstojeću vršidbu za pokret vršalica.

Kovačke i mehaničke radionice. Na cijeloj oslobođenoj teritoriji radi znatan broj manjih i većih radionica ove vrste. I ako je taj broj mali prema stvarnoj potrebi, ipak je uspjelo popraviti gotovo cijeli poljoprivredni alat, koji je već jako dotrajao, a novog alata nabavlja se u neznatnoj količini sa neoslobođene teritorije. Ako je uspjelo obraditi gotovo sve njive, to je velika zasluga vrijednih kovača.

Veliki se napori čine sada da se u tim radionicama dotjeraju u ispravnost vršalice i motori za predstojeću vršidbu.

Kotarske i ostale drvodjelske radionice. Kolarskih radionica nema u dovoljnom broju, te se teško stiže sa popravkom dotrajalog voznog parka. Teškoća je što nema dovoljno stručnog radništva, osim toga nema suhog kolarskog drveta, alata i t. d.

Gdje god postoje uslovi (podesna sirovina) i stručna radna snaga, postoje radionice za izradu drvenog posuđa (vučija, škafova). Na žalost ovaj mali broj takvih radionica ni izdaleka ne može pokriti potrebu naroda u tim proizvodima.

Na Kordunu postoji i jedna *lončarska radionica,* u kojoj radi nekoliko vrijednih majstora, ali ova radionica ne može da iskoristi svoj kapacitet jer nema glede u potrebnoj količini.

Diljem naše oslobođene teritorije uređeno je nadalje *palenje vapna* i *drvenog uglja,* i ova produkcija ne pokriva u cijelosti potrebu. Razlog, pomanjkanje radne snage.

Ciglane. Gdje god je moguće, podižu se ciglane, ali i za taj posao nema radne snage. Nešto bolja je situacija u tom pogledu na Baniji, gdje u ciglanama rade bivši talijanski vojnici.

Postoje još i obrtnici raznih drugih struka, kao krojači, cipelari i t. d., ali taj je rad slab i pored ogromne potrebe, jer nema materijala.

Poduzimaju se stalno mjere za oživljenje obrta na bazi privatne inicijative kao i na tome, da se postojeće radionice osamostale. U tom pravcu pokazuje se već izvjestan napredak, ali dok se god moraju vršiti davanja i radovi za NOV i za potrebe civilnih vlasti, bez ikakve naplate, dotle se neće moći postići znatan napredak. N. pr. lončarska radionica u Utinji imade toliko narudžbi za bolnice i druge javne potrebe da za slobodnu prodaju ostaje vrlo malo izrađevina. Seljaci u većini neće da plate kovaču i kolaru za izvršeni rad jer kažu da hrane vojsku i vrše prevoz besplatno pa je pravo da im se poprave kola i alat bez naplate.

Poseban problem čine radionice u gradovima, gdje se pitanje naplata zarada još ispituje.

Odsjek za industriju i obrt se sada organizira. Predviđena su dva pododsjeka, za industriju i za obrt. Pristupiće se odmah mjerama za unapređenje drvne, upravo pilanske industrije i usklađenju načina izrade građe. Putem Predsjedništva ZAVNOH-a već je zatraženo od Saveznika da nam isporuče najvažnije tehničke potrebe.

Nadalje se radi na prikupljanju potrebnih podataka za katastar industriskih i obrtničkih poduzeća. Izrađeni su nacrti za upitne arke za drvnu industriju i predati Odjelu za privrednu obnovu,[3] koji će kod sebe centrali-

- 3 Točan naziv: Odjel obnove zemlje, formiran u lipnju 1944,

zirati prikupljanje svih podataka. Isto tako radi se na prikupljanju podataka o stručnjacima kako na oslobođenom tako i na neoslobođenom teritoriju. Sarađujemo sa Odjelom za Privrednu obnovu radi prikupljanja podataka i za ostalu industriju.

Radi se na sastavu materijala za razne stručne kurseve koji će se održati u zajednici sa nadležnim vojnim ustanovama.

Nastojimo u boljim radionicama, naročito u onim pod rukovodstvom NOO-a, namjestiti naučnike, kako bi se odgojio podmladak.

Da bi se postigao uspjeh u izvršenju svih postavljenih zadataka potrebno je: 1. Odlučno tražiti da se jednom postavljeni zadaci izvrše, jer niži NOO-i nisu uvijek ispunili obaveze. 2. Težiti da se u gospodarske komisije postave što savjesniji i sposobni, borbi odani stručnjaci. Ovakve stručnjake treba postaviti ne samo kod Okružnih NOOa nego i kod Kotarskih NOOa, a po mogućnosti i kod Općinskih NOOa. 3. Nabaviti potrebne tehničke potrebe za industriju i obrt od naših Saveznika u koliko se ne mogu dobiti na oslobođenoj ili neoslobođenoj teritoriji. 4) Potrebno je da vojska stavi na raspolaganje neobhodno potreban broj stručnih ljudi za obrt i industriju.

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH 4/107—1944.

1944, srpanj 19.

Upute Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a za rješavanje aktualnih gospodarskih problema

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel Narodnog Gospodarstva
Broj: 1507
Dne 19. VII. 1944.

Tajništvu ZAVNOH-a

Vojna i politička situacija u našoj zemlji i izvan nje govori nam o tome, da je konac rata blizu i da se Narodno oslobodilačka borba nalazi u završnoj fazi.

Upravo zbog toga potrebno je da na svim poljima našega rada uložimo sve napore da bi smo mogli neprijatelja gurnuti u provaliju pred kojom se nalazi.

Neprijatelj je upropastio veliki dio imovine našeg naroda. Ali sam rat iscrpio je u velikoj mjeri i neprijatelja. Gospodarski problemi postali su sastavni dio rata. Od njihovog uspješnog rješavanja zavisi veliki dio pobjede: Nije svejedno neprijatelju, koji je izgubio Ukrajinu, hoće li moći ugrabiti našu ljetinu ili otkriti koju zemunicu punu hrane. S druge strane, pak, uspješni završetak i daljnje jačanje našeg pokreta zavisiti će svakako i od toga da li je ovogodišnjom sjetvom i uspješnim dizanjem ljetine obezbjeđeno dovoljno hrane za našu vojsku i narod, da li ćemo osigurati našem narodu plodove ovogodišnje žetve.

Ne radi se više samo o tome, da li jedan okrug uspješno rješava opskrbu vojske na svom terenu. Pred našu državnu vlast postavlja se da riješi opskrbu vojske na čitavom teritoriju, da poduzme sve mjere da se naše gospodarstvo, naša pozadina održi na što višem stupnju; da nastoji da se digne i oživi produkcija u svim granama privredne djelatnosti — poljoprivredi, obrtu, industriji — koja je negdje šuštala uslijed velikih ratnih pustošenja. Ali ne samo to: Mogućnost blize pobjede postavlja pred nas zadatke da ispitamo potrebe obnove zemlje, da povedemo računa o stanju narodnog gospodarstva u još okupiranom području, kako u trenutku oslobođenja ne bi bili iznenađeni zadatkom rukovoditi gospodarskim životom u novo oslobođenim krajevima.

Pred našu Narodnu oslobodilačku Vlast postavilo se, kako vidimo, da riješi krupna i velika pitanja. Da bi to ona mogla ispuniti potrebno je ne samo da naši NOO-i organiziraju svoj rad na što bolji način nego je potrebno

da u riješavanju svih gospodarskih pitanja surađuju sa najširim narodnim slojevima. Jer samo u saradnji sa širokim masama moći će rješiti sva ta goruća pitanja. Ta suradnja postići će se putem moćne organizacije naše JNOF. Ta naša masovna organizacija ne treba da bude samo široka masovna podrška i garancija za uspjeh rada kojim rukovodi NOO. Ona treba da i na životnim gospodarskim problemima našeg naroda — čuvanju ljetine, podizanju bajti i t. d. — priveže naš narod još više uz našu borbu.

Nne 3 i 4 ovoga mjeseca sazvana je konferencija svih Okružnih NOO-a[1] ispod Save. Na toj konferenciji raspravljena su aktuelna gospodarska pitanja, čije ostvarenje predstavlja pomoć i uslov u izvojevanju naše pobjede.

I.

Gubitkom okupiranih krajeva u Sovjetskoj Rusiji, naročito gubitkom Ukrajine, te uzdrmanim položajem u Rumuniji i Mađarskoj, Hitler je izgubio najznatnija područja iz kojih je podmirivao veliki dio potreba u pogledu prehrane njemačke vojske i naroda. Taj gubitak prisiliti će bez sumnje Hitlera da nastali manjak prehranbenih sredstava nadoknadi na drugoj strani. Ta mogućnost pruža mu se još za sada u bezobzirnoj pljački satelitskih i još okupiranih zemalja. Zato i mi možemo očekivati da će okupator uz pomoć domaćih izdajica nastojati svim sredstvima da opljačka što više naše ljetine, i ne samo sa neoslobođenog područja, nego i sa oslobođenog. Spriječiti ga u tome i našu ljetinu dignuti i spremiti za potrebe našeg naroda i naše vojske, to je sada naš osnovni zadatak na poljoprivrednom sektoru u čitavom razdoblju dizanja ljetine.

Na spomenutoj konferenciji koja je održana kod ZAVNOH-a uz sudjelovanje predstavnika naših vojnih vlasti pretrešena su sva važna pitanja, koja su u vezi sa dizanjem i spremanjem ljetine, a ujedno je izloženo i sve što je do sada učinjeno u pogledu pripremnih radova. Izlaganja pojedinih delegata, koja su temeljito prodiskutovana, pokazala su, da je u pogledu pripremnih radova na spomenutim područjima učinjeno, negdje sa manje, a negdje sa više uspjeha po svim tim poslovima i rezultati su nesumnjivi. Ali uza sve to konstatovano je, da su ti rezultati mogli biti daleko bolji i da treba pojačati napore u pogledu priprema za radove koji slijede, a svim raspoloživim snagama ubrzati i ojačati napore oko kosidbe livada i žetve ranih usjeva, koji su poslovi već u toku.

Za postignuće toga cilja, kao najvažniji, donešeni su slijedeći zaključci:

1. NOO-i daju direktive i naloge za dizanje i spremanje ljetine, a rukovodstva JNOF objašnjavanjem na sastancima, uvjeravanjem i ličnim primjerom okupljaju sve svoje članove, — sav narod, — za izvršenje direktiva i naloga NOO-a.

Na konferencijama predstavnika NOO-a, JNOF-a i vojnih vlasti sastavljaju se planovi za obavljanje pojedinih planova za razne krajeve. U tim planovima treba tačno predviditi, kojim će se redosljedom pojedini poslovi odvijati, kako će se rasporediti radna snaga i ostala sredstva. Na osnovu tako sastavljenog plana NOO-i, kao organi Narodne Vlasti izdaju naloge za njihovo provađanje, a odbori JNOF-e upoznavaju s tim nalozima i planovima sve svoje organizacije, sav narod, na sastancima, konferencijama, zborovima i t. d. i vrše putem objašnjavanja i uvjeravanja okupljanje svih narodnih snaga za njihovo izvršavanje.

1 Kordun, Pokuplje, Banija i Lika.

2. U pojedinim krajevima, pa i djelovima pojedinih okruga i kotareva ne dozrjevaju iste žitarice u isto vrijeme. Taj redosljed dozrjevanja treba ustanoviti i početi sa radom tamo, gdje je dozrjevanje najranije. Na osnovu toga odmah tamo uputiti potrebnu radnu snagu i strojeve i t. d.

3. Za one sektore koji su ugroženi od neprijatelja izabrati zgodan momenat, te po unapred sastavljenom planu i stvorenoj organizaciji, te po potrebi uređenim osiguranjem od strane vojske, najbržim tempom izvršiti dizanje ljetine. Vojne vlasti dat će u tom pogledu potrebne upute svojim nižim organima.

4. Radne jedinice aktivirati do krajnih mogućnosti. Pripremiti ih u pogledu brzine i discipline u radu, vodeći kod toga računa i o kakvoći rada. Zadatak radnih jedinica je u prvom redu, dizanje i spremanje ljetine sa napuštenih imanja za potrebe NOV-e, dizanje ljetine sa ugroženih sektora, kao i sa svih onih područja, gdje je potrebna naročita brzina i masovni rad. Zatim pomoć siromašnim porodicama naših boraca, kao i siromašnim i nemoćnim uopće. Kod svega toga treba voditi računa da se pomoć daje planski, ondje gdje je zaista potrebna, kako bi se izbjegle sve nepravednosti i nepravilnosti. Sve to treba pretresti i ustanoviti na masovnim seoskim sastancima. O rezultatima treba izvještavati više NOO-e, a ovi ZAVNOH. Objavljivati ih u štampi, zidnim i usmenim novinama, na svima sastancima i konferencijama, u toku samog posla, kod čega treba uvijek isticati imena i polučene uspjehe onih, koji se u radu najviše istaknu.

5. Pošto nemamo dovoljno strojeva za vršidbu moramo voditi računa da što bolje iskoristimo one sa kojima raspolažemo. U sporazumu sa vlasnicima strojeva sa neoslobođenog područja nastojati da se što više strojeva dopremi na oslobođenu teritoriju. Strojeve koji se ne mogu dopremiti a za koje se zna da će raditi u korist neprijatelja onesposobljavati.

6. Pronalaziti mogućnosti nabavke pogonskih sredstava, remenje i t. d.

7. Nastojati, da se sa neoslobođenog područja ljetina prebaci na oslobođeno područje, ili spremi na licu mjesta na sigurna mjesta, koja nisu na dohvatu neprijatelja, a gdje to nije moguće, primjeniti sva potrebna sredstva, da neprijatelju ne padne ni zrno žita u ruke, tako na pr. zatezati sa žetvom i vršidbom, kako bi se izbjegla neprijateljska kontrola za vreme vršidbe, neprijateljske kontrolore kod vršećih strojeva onemogućavati u radu i t. d. Na neoslobođenom području vršiti najširu propagandu da se neprijatelju nedaju plodovi naše žetve ni pod kojim uvjetima.

Propaganda svih radova oko dizanja ljetine, od najranijih pa do najkasnih usjeva, treba biti živa i svestrana. Propagandu treba vršiti usmenim putem, putem štampe, plakata, zidnih i usmenih novina, te ispisivanjem parola na svim vidnim mjestima, na transparentima kod raznih priredaba, i kod organizovanog polaska na masovni rad, služeći se sa parolama, koje su istaknute na našoj centralnoj štampi.

Košnju livada treba izvršiti što prije, kako bi se ostali radovi oko dizanja ljetine mogli nesmetano obavljati. Lijep je primjer u tom pogledu dala Banija, gdje je određeno da 3 dana imadu kositi svi oni koji su sposobni za taj rad, izuzevši jedino one koji su zaposleni nekim drugim poslom koji je neodloživ. Tu se uključuju i članovi svih rukovodstava organizacija, kao i oni koji rade po raznim ustanovama. Računaju, da će u ta 3 dana sijeno u glavnom biti pokošeno i spremljeno.

Ako se na iznešene načine pravilno iskoriste radne snage, poslovi oko dizanja ljetine donijet će željene rezultate.

II.

U sastavni dio poslova oko dizanja ljetine spada i spremanje plodova.

1. Gradnja konspirativnih hambara (skloništa za hranu).

Žito ne može ležati u zemunicama mjesecima. Pravilno je da se žito sprema u hambare, pogotovo to vrijedi za krajeve, kojima ne prijeti za sada opasnost od neprijateljskih upada. Ti hambari treba da su po mogućnosti izvan mjesta i sakriveni, uz isto tako položene ustanove koje mogu preuzeti čuvanje, a nedaleko od već spremljenih zemunica.

2. Zemunice.

a) Zemunica treba sagraditi više nego do sada, a mjesto postojećih, koje su neprijateljima poznate, treba sagraditi nove.

b) Zemunice moraju biti tajne. Ovo je jedan od glavnih razloga, da je neprijatelj pronašao pojedine naše zemunice, a odatle onda izvire nepovjerenje naroda, pa i nekih NOO-a u zemunice uopće. Pravilnim pristupanjem tom problemu treba ujedno razbijati nepovjerenje prema zemunicama (ukazujući na primjer Slovenaca, koji su uspjeli svoje zemunice sačuvati od provala). U zemunice ne može imati pristup svatko nego samo zadužene i povjerljive osobe. Žito se ne smije dopremati kolima u zemunicu nego do punkta na kojem se nalazi i skladište, a odatle nositi u zemunicu po povjerljivim osobama ili posebnim za tu svrhu određenim kolima.

c) Treba graditi male zemunice, a u većem broju.

d) Zemunice treba da grade jedinice, koje nisu iz istog kotara, a poželjno bi bilo da su čak iz drugih okruga.

3. Organizirati izgradnju sušara za kukuruz, koje će ujedno služiti i za sušenje voća.

Iako je žetva već počela, pitanje prehrane u Lici i Gorskom kotaru još nije potpuno riješeno, jer tamo žetva dospijeva kasnije nego u ostalim krajevima. Pored toga u tim krajevima vršio je neprijatelj naročito velike pljačke i paleže. Zato se pred nas i dalje postavlja zadatak, da te krajeve, koji su do sada snosili, i još uvijek snose velike terete NOB, što više pomažemo, i to tako da s njih prenesemo jedan dio prehrane vojske na ostale krajeve, i da im damo pomoć za one koji su najviše stradali od neprijatelja. Pred NOO-e Banije, Pokuplja i Karlovačkog okruga postavlja se prvenstveno zadatak da te krajeve pomognu, u prehrani vojske i naroda.

U tu svrhu treba što više sakupljati hrane, i to na do sada već uvedeni način, putem otkupa uz priznanice i dobrovoljnim prilozima.

U toku žetve i posije žetve treba da se najviše radi na sakupljanju hrane za potrebe vojske uopće, a isto tako i za postradali narod. Naša će vojska moći i nadalje uspješno odgovarati svim svojim zadatcima samo tako ako bude dobro snabdjevena.

U sakupljanju hrane prvenstveno se moraju iskoristiti ušuri sa mlinova i vršalica. Tako ćemo doći do velikih prihoda u hrani. Kontrola mora biti takva da ni jedan mlin, ni jedna vršalica od toga ne izostane. Cjelokupnu organizaciju kontrole mlinova i vršalica i ubiranje ušura vrše NOO-i, a gdje je potrebno, trebaju ih i u tome pomoći i vojne vlasti. Ušur na mlinovima za sada treba ostati nepromjenjen, ali nigdje ne može prelaziti više od 10%. Ušur na vršalicama treba odrediti prema već izdanim uputama[2] od Ekonom-

2 Vidi »ZAVNOH 1943«, dok. br. 119, str. 331—333, i »ZAVNOH 1944/11«, dok. br. 44, str. 157—159.

skog Odjela ZAVNOH-a, tako da ne smije preći 10°/o, s tim da ostale odnose uredi sam Okružni NOO prema lokalnim prilikama. Od ušura i ostalih prihoda hrane, koja ulazi u NOF, predaju NOO-i u krajevima sjeverno od Save vojsci 90°/o, a u NOF-u ostavljaju 10°/o, dok se u krajevima južno od Save predaje vojsci 70%, a u NOF-u ostaje 30%. Ovo se ne odnosi na prihode sa vakantnih zemalja, koji se imadu 100% predavati vojsci.

Sakupljanje hrane će se vršiti obveznim odkupom na priznanice, ušurom i dobrovoljnim prilozima. Visina količine hrane za odkup određivat će se na sastancima NOO-a, JNOF-a, prema općim i imovinskim prilikama pojedinih gospodarstava.

Prije kampanje za odkup i dobrovoljne priloge, treba da NOO-i odrede situaciju na svome terenu. Izračuna se približno koliko ima hrane na dotičnom području i odmah ocjeni koliko će se moći dobiti uz odkup dobrovoljnih priloga a koliko od ušura. Tako će se postaviti cilj kome treba da se kreće sakupljanje hrane. Sabiranje treba obaviti prije svega u krajevima, koji su najviše ugroženi od neprijateljskih upada i pljačke. Prije kampanje potrebno je široko savjetovanje Jedinstvene Narodno Oslobodilačke Fronte. Kampanju treba politički prirediti održavanjem konferencija, sastanaka i zborova. Ne smiju izostati ni članci u našoj štampi, zidnim novinama, kao i letači i plakati.

Treba se pobrinuti za vreće i provesti sakupljanje vreća kod naroda.

Za spremanje hrane potrebne su suhe i dobre zemunice, i to na mjestima, koja su sakrivena od neprijatelja. Uzaludno bi bilo sakupljanje hrane, kad ne bismo imali gdje da je spremamo.

Svaki NOO, počevši od Općinskih pa na više, mora imati dobro uređeno knjigovodstvo NOF-a. Odjel prehrane ZAVNOH-a će izraditi potrebne upute, ali svakako mora svaki NOO i dotle imati uvijek točan pregled o količinama i vrstama hrane, koja se nalazi u NOF-u. Bez toga se ne može zamisliti ozbiljan rad na prehrani. Osim toga, dužni su NOO-i redovito slati podatke o stanju NOF-a višim odborima, odnosno ZAVNOH-u.

Povodom rekvizicije i konfiskacije činjene su do sada pogreške. Rekvizicija se mora obavljati razmjerno, na temelju savjetovanja JNOF-e, a konfiskacija samo na temelju odluke Vojnog suda.

Ne smije se dešavati, da se pri odkupu, odnosno rekviziciji, uzme nekom previše, a nekom premalo. Konfiskaciju nesmiju više obavljati NOO-i ili vojska samo po svom nahođenju, nego samo na osnovu odluke Vojnog suda, i to onu količinu koja se za to odredi.

Organi, koji će NOO-i[ma] pomagati u tim radovima jesu prehrambene komisije. Do sada su one u mnogim slučajevima postojale samo na papiru. U tome je krivica na samim NOO-ima. Članove prehrambenih komisija treba stručno i politički izdizati i davati im zadatke, i ujedno pomoći kod izvršavanja tih zadataka.

Kako nas očekuju sve teži zadaci, moramo od prehrambenih komisija stvoriti dobar i pouzdan aparat, koji će moći sva ta pitanja savladati i ispravno rješavati.

III.

Oživljenje proizvodnje osnovni je problem daljnjeg održanja našeg gospodarstva. Pod uslovima našeg rata, naš narod se pati svakojakim poteškoćama ali ih ipak savladava. Uza sve nedaće i prepreke naš narod nije smanjio svoj

rad na polju, nije ograničio zasijane površine, već ih je povećao zahvaljujući pravilnoj politici razmjene dobara, organizaciji sajmova. Međutim u samoj trgovini, obrtu i sitnoj industriji primjećuje se izvjestan zastoj koji dolazi uslijed toga što se pravilno ne primjenjuje načelo privatne inicijative.

1. NOO-i se ne drže uputa koje je ZAVNOH izdao za trgovinu,[3] nego vrlo često potpuno nepravilno postupaju. Često se plijeni roba onima, koji donose robu sa neoslobođenog teritorija, a gleda se kroz prste onima koji nose robu u neprijateljska uporišta. Potrebno je sprečavati odvlačenje hrane u neprijateljska uporišta, a naprotiv, preko raznih nabavnih organizacija dopremiti robu iz uporišta na oslobođeni teritorij.

2. Radionice i zanati privatnog karaktera često se mobilišu bez naknade i ondje gdje mobilizacija nije ni potrebna, čime se guši privatna inicijativa i tjeraju ljudi da postepeno prestaju raditi kao obrtnici i počinju se baviti poljoprivrednim zanimanjem. Te odnose valja urediti tako da se obrtnicima osigura mogućnost zarade, koja im je nužna za izdržavanje, i to sporazumno sa potrošačima, na masovnim sastancima ili da se mobilišu s tim da im se dade izvjesno izdržavanje.

Radionice u režiji NOO-a treba postepeno postavljati na vlastite noge, što znači da treba težiti cilju da se same izdržavaju od jednog dijela produkcije i tom prilikom treba nastojati da se proizvodi ne prodavaju i ne mjenjaju neposredno između radionice i seljaka, nego *preko nabavnih i prodajnih centara.*

To je potrebno s jedne strane radi toga da se ljudi, koji rade u radionicama ne opterećuju prodajom, a s druge strane da se izbjegnu eventualne nepravilnosti.

Nastojanje, da radionice pređu na vlastito izdržavanje nesmije se izvršiti prenaglo, već prema prilikama i mogućnostima, što treba proučiti i dobro ocjeniti za svaku radionicu posebno. Dokle god ne budu postojale mogućnosti i uslovi da pojedina radionica NOO-a bude se mogla sama izdržavati, trebaju je izdržavati NOO-i. U koliko pojedine radionice NOO-a budu u mogućnosti da se same izdržavaju, one i nadalje ostaju pri NOO-ima kao i dosada, i NOO-i se brinu da im u svemu pomognu i njihov rad sve više prošire i aktiviraju.

Gdje god postoje zato uslovi, treba osnivati zadružne ustanove raznog tipa, već prema prilikama i potrebama pojedinog kraja.

IV.

1. Treba hitno pristupiti izgradnji financijske administracije u svim NOO-ima, izdizanjem članova gospodarskih komisija zaduženih radom na financijama i zajmu i Gospodarske komisije, te uzimanjem stručnog osoblja za financijsku administraciju, koje je u Narodno oslobodilačkom pokretu, ili prijateljski raspoloženo prema Narodno oslobodilačkom pokretu, a nalazi se na oslobođenom ili neoslobođenom području. U prvom redu uzimati one, koji imadu osnovno znanje iz knjigovodstva.

2. Da bi se rad na uplati zajma pojačao u smislu izdatih uputa,[4] do maksimuma treba pojačati kampanju za upisivanje zajma prema tim uputama kako bi se postigli što povoljniji rezultati.

3 Vidi »ZAVNOH 1944/11«, dok. br. 165, str. 576—581 — 4 Vidi dok. br. 13.

V.

U vezi sa trećim zasjedanjem ZAVNOH-a i mnogostrukim zadacima na gospodarskom polju reorganizovan je dosadašnji Ekonomski odjel ZAVNOH-a na slijedeće samostalne odjele:

1. Odjel prehrane,
2. Odjel financija,
3. Odjel narodnog gospodarstva,
4. Odjel obnove zemlje,
5. Odjel prometa i
6. Odjel tehničkih radova.

NOO-i će postepeno gdje god je to moguće, vršiti sličnu reorganizaciju, prema izdanim uputama, koje će dobiti.

VI.

Da bi se dobio uvid u gospodarsko stanje naše zemlje i mogla dobiti građa za izradu nacrta za obnovu zemlje, odjel ekonomske obnove zemlje provodiće sakupljanje statističkih podataka NOO-a uz pomoć i saradnju organizacija JNOF, a NOO-ima će se po potrebi dodjeliti posebne ekipe u tu svrhu.

VII.

Za što bolje osposobljavanje stručnih kadrova pokrenut će se kursevi za naše radioničare, administratore i ostale struke u saradnji sa Glavnim Štabom i svim narodnim organizacijama.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Odjel narodnog gospodarstva:
Franjo Gaži [v. r.]

M. P.*

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH 1/34 —1944.

5 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske.

52

1944, srpanj 20.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje pismo Oblasnom NOO-u za Dalmaciju u kojem kritizira nerad Upravno-političkog odjela toga Oblasnog NOO-a u pogledu organizacije narodnog sudstva u Dalmaciji

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odio pravosuđa
Broj: 933/44. od 20. VII 1944.

Predmet: Odgovor na izvještaj o stanju sudstva.

Oblasnom NOO-u Dalmacija

Upravno-politički odjel tog Oblasnog Narodno-oslobodilačkog odbora dostavio je Odjelu pravosuđa ZAVNOH-a pod brojem 330/44 od 23. aprila o. g. dopis,[1] u kojem izvještava da on nije »u mogućnosti da provede organizaciju sudstva u smislu vaših Uputstava« i »čim se za to pruži prilika i mogućnost — mi ćemo pristupiti organiziranju i radu na području sudovanja ...«

Ako se uvaži činjenica da pojedini Okružni NOO-i sa vašeg područja traže od ovog Odjela Uputstva i ostale odredbe izdane za uređenje sudstva, ako se uvaži da Dalmacija ima već prilično velik dio teritorija oslobođenog ili poluoslobođenog, gdje je organizaciju sudstva i uprave trebalo već davno provesti, tada je ovakav stav vašeg »upravno-političkog odjela« (a i to je krivi naziv!) sasvim kriv, neosnovan i potpuno nepravilan. Taj stav je toliko pogrješan, da se postavlja pitanje o motivima takvog potpuno pasivnog stava s jednog tako odgovornog mjesta.

U prvom redu postavlja se pitanje što do danas nije pojedinim okružnim i kotarskim NOO-ima razaslano »Uputstvo o postupku pred narodnim sudovima«[2] i sve one okružnice, koje je ovaj Odio dostavljao radi toga tom Oblasnom NOO-u?! Izvjestite kretom pošte zašto to do sada nije učinjeno, ustanovite krivce, privedite ih zasluženoj kazni i o tome odmah izvjestite ovaj Odio. Ovakav postupak i propust prosto nije razumljiv u vrijeme kada se svi mi trudimo da što bolje izgradimo našu narodnu vlast, da s gotovim aparatom dočekamo puno, skoro i konačno oslobođenje. Takav pasivan stav,

1 Nalazi se u AH Zgb, ZAVNOH (PO) — 1944 — **2** Misli se na »Uputstvo o postupku sudova NOO-a«, koje je Odjel za sudstvo i upravu ZAVNOH-a uputio 22. prosinca 1943. Vidi »ZAVNOH 1943«, dok br. 190, str. 610—620.

kakvog je zauzeo vaš »upravno-politički odjel« (a stvarno trebaju da postoje odvojeno: odjel za unutrašnju upravu i odvojeno od toga odjel pravosuđa, obadva u krilu i okviru oblasnog NOO-a) potpuno je neshvatljiv i izaziva teške posljedice.

Nezavisno od toga što ćete odmah privući na odgovornost one, koji su dopustili da dođe do toga nerada, potrebno je da smjesta učinite:

1) da se narodno sudstvo organizuje odmah u smislu poslanih vam »Uputstva o postupku pred narodnim sudovima«, i to u svim općinskim, kotarskim, okružnim i u oblasnom NOO-u, gdje se ti NOO-i nalaze na oslobođenom ili na poluoslobođenom području. Odredite drugove za taj posao i oni moraju osobno obići ta mjesta i na licu mjesta poraditi na svemu što treba da se svuda *odmah* organizuje narodno sudstvo! Pošaljite nam popis mjesta gdje se sve mogu (a i *moraju*!) osnovati narodni sudovi i koji su drugovi zaduženi (i već otišli na dužnost!) da po odborima osnuju narodne sudove!

2) Osnivanje narodnih sudova treba politički pripremiti, tj. u zajednici sa NOO-ima treba na masovnim sastancima narodu objasniti svrhu i zadaću novih narodnih sudova. Preporuča se radi toga pročitati im i objasniti uvod »Uputstava«.

3) U sjedištu ovog Odjela održaće se dne 20. avgusta o. g. kurs za drugove koji su zaduženi za sudstvo. Potrebno je da na taj kurs uputite potreban broj drugova, zaduženih za sudstvo. Na kurs uputite ne samo pravnike, nego i drugove nepravnike (koji nisu školovani pravnici) ali koji obavljaju ili treba da obavljaju sudsku funkciju po našim sudovima.

Kako će se na ovom kursu, osim materijalnog i formalnog prava, predavati sve što je potrebno za pravilno funkcionisanje našeg sudstva, a to je jedino u Dalmaciji potpuno nerazvijeno, to je potrebno da Dalmacija pošalje što veći broj pravnika i drugova zaduženih za sudstvo uopće. Kako se namjeravaju uskoro uvesti i matične knjige rođenih, vjenčanih i umrlih (a ta je ustanova za Dalmaciju potpuno nova), te kako će te registre voditi narodni općinski sudovi, potrebno je na kurs odmah uputiti drugove, koji će za to (kao državni matičari) biti zaduženi po pojedinim općinskim sudovima.

Javite radiogramski broj polaznika toga kursa!

Izvještavamo vas ujedno da će se kod ovog Odjela održati dne desetoga avgusta i *Kongres pravnika Hrvatske,*[3] pa je razumljivo i prijeko potrebno, da se na tom Kongresu čuje i glas dalmatinskih pravnika. Iz svih krajeva zemlje stigli su referati i prijavljeni su delegati, samo iz Dalmacije nitko nije ni stigao, niti poslao bilo kakav referat! Takvo se stanje prosto ne da razumjeti! Takvo se stanje ne smije i ne može trpjeti!

Potrebno je da Oblasni odbor uloži sav svoj ugled, pa da se taj nerad i nerazumljivi pasivitet odmah i neodložno ukloni i da ga zamjeni puni, solidarni i plodni rad!

Izvjestite radiogramski i broj polaznika ovog Kongresa pravnika antifašista Hrvatske!

Poželjno je svakako da na Kongres pravnika antifašista dođu i drugovi (nepravnici), koji su kod vas zaduženi (ili ih namjeravate zadužiti) sa sudskim poslovima. Trebalo bi čuti na Kongresu i njihovo mišljenje o ure-

3 Održan u Glini od 12. do 14. kolovoza 1944. 0 njemu pobliže vidi u radu Ferde Čulinovića »Prvi kongres pravnika u Narodnoj Republici Hrvatskoj«, Zbornik Historijskog instituta JAZU, vol. 4, 1961, str. 173—256.

đenju sudstva i uprave (dakle treba da dođu i funkcioneri naše uprave!). Na Kongresu će se raspraviti sva aktuelna pitanja našeg državnog uređenja, naročito problemi zadaće pravnika u našem Pokretu, problemi našeg sudstva, naše uprave, pitanje uređenja bračnog prava (da li će se uvesti obavezni ili neobavezni građanski brak, da li će država preuzeti sudbenost kod razvoda konfesionalnih brakova ili će to i dalje ostati u nadležnosti — isključivoj nadležnosti — duhovnih sudova itd.).

O svemu tome svakako treba čuti i glas Dalmacije!

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

[Paraf: *Ferdo čulinović]*

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH — 1944.

53

1944, srpanj 21.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a nastoji suzbiti nadripisarstvo

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Odio pravosuđa
Broj: 931/44. od 21. VII. 1944.

Predmet: Nadripisari.

Kotarskom NOO-u Vrginmost
(Odjelu pravosuđa)

Primjećeno je od strane SUDA ZAVNOH-a da na području tog narodnog kotarskog suda žalbe i druge pismene sastavke strankama sastavlja jedno lice, koje izgleda taj posao obavlja obrtimice, a vjerojatno i za honorar. Potrebno je da se nadripisarstvo, tj. obavljanje pisarskih poslova u stvarima suda, i to za honorar, suzbija kao štetna pojava, koja narodu ne može donijeti koristi. Narod treba da ima povjerenje u svoju vlast, dakle i u sudove, a ne da traži zaštite kod kakvih zakulisnih pisara, koji svoju »mudrost« narodu skupo prodaju. Ništa ne možemo imati protiv toga da pojedinci svojim savjetima upućuju pravilno narod, ali kod toga postoji opasnost da se takav rad ne izrodi i da se time ne skrene s pravog puta, naročito da to ne postane štetno i u političkom pogledu.

Ispitajte ovaj slučaj i izvjestite Odio radi daljnjega postupka. Potrebno je da se s izvještajem o tome dostavi vaše mišljenje i prijedlog.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

[Paraf: *Ferdo Čulinović*\

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP)—1944.

1944, srpanj 26.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje Predsjedništvu ZAVNOH-a prijedlog o organizaciji kurseva za osposobljavanje sudaca narodnih sudova

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odio pravosuđa
Broj: 1027/44.
Dne 26. jula 1944. g.

Predmet: Kurs za sudstvo.

Pretsjedništvu

Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske

Da bi se udovoljilo mnogobrojnom traženju od strane mnogih Narodno Oslobodilačkih Odbora, da bi se što više razvilo naše sudstvo i osposobilo za sutrašnje zadatke i da bi se dobio što bolji kadar za naše sudstvo i naše osoblje moglo u danom času skorog i potpunog oslobođenja naše zemlje raspodijeliti na određena mjesta, odlučio je ovaj Odjel, da održi kurseve za drugove, koji su po našim narodnim sudovima zaduženi za sudstvo.

Ovi kursevi su neophodno potrebni ne samo radi pravilnog upućivanja o do sada objavljenim Uputstvima o narodnim sudovima, nego i radi toga, jer je praksa pokazala potrebnim, da se drugovi zaduženi kod nas za sudstvo pravilno upute iz svih materija našeg narodnog prava. Ovamo dolaze u obzir prvenstveno kaznene stvari, zatim civilno materijalno pravo i način vođenja matičnih knjiga, koje će vjerojatno uskoro biti propisane. Za pravilno vođenje matičnih knjiga treba blagovremeno spremiti drugove iz općinskih sudova, kako bi ovu zadaću u danom trenutku mogli potpuno ispuniti.

Kursevi bi se održavali stalno i to tako, da bi pojedinačni kurs trajao, s obzirom na materijal predavanja, od 10—15 dana, te bi se na kurseve pozivali drugovi iz naših narodnih, naročito općinskih sudova, i to za svaki okrug zasebno.

Za svaki kurs iz pojedinog okruga došlo bi približno oko 40 drugova.

Na konferenciji održanoj dne 24. o. mj. s odbornicima Kotarskog NOO-a za Glinu i Okružnog NOO-a za Baniju, te Gradskog NOO-a za Glinu, postignuta je saglasnost, da će Gradski i Kotarski NOO za Glinu preuzet na sebe dužnost opskrbe i nastanbe polaznika kurseva. Prema tome bilo bi najpodesnije, da se za sada, barem prva dva kursa, održe u gradu Glini.

S obzirom na hitnu potrebu kursa, pozvan je Okružni NOO za Baniju, da pošalje dne 20. VIII. o. g. u Glinu delegate iz svih svojih općinskih i kotarskih, te Okružnog narodnog suda, u svemu 37 drugova.

Nakon Banije dolaze na red Okružni NOO-i za Kordun, Liku, Pokuplje, Karlovac itd.[1]

O namjeravanom kursu za sudstvo obaviješten je posebnim dopisom i Oblasni NOO za Dalmaciju, te će i on poslati određen broj delegata na kurs.

Prema tome kurs bi otpočeo dne 5. VIII. o. g. u Glini, gdje je osiguran smještaj i prehrana polaznika kursa.

Program kursa bio bi slijedeći:

1) Tumačenje II. Zasjedanja AVNOJ-a i III. Zasjedanja ZAVNOH-a, što će predavati drug Jakov Blažević (4 sata nedeljno), a zamjenik mu je drug Dr. Leon Geršković;

2) Opće obrazovni tečaj, kojeg bi držao delegat Prosvjetnog odjela ZAVNOH-a (6 sati nedeljno);

3) Uputstva o postupku pred narodnim sudovima, predavat će drug Dr. Pirker Ivan (16 sati nedeljno);

4) Građansko materijalno pravo, predavat će drug delegiran od strane ovog Odjela (4 sati nedeljno),

5) Kazneno materijalno pravo, predavati će drug delegiran od strane ovog Odjela (4 sati nedeljno),

6) Vođenje matičnih knjiga u vezi sa bračnim pravom, predavati će potpisani (6 sati nedeljno),

7) Upravno pravo, predaje drug Dr. Leon Geršković (2 sata nedeljno).

Prema tome na kursu bi se predavalo kroz čitavu sedmicu od 8—12 prije podne i od 4—6 sati poslije podne.

Moli se prednje uzet na znanje.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Koncept, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944.

1 U toku 1944. godine Odjel je organizirao šest takvih kurseva.

1944, srpanj 26.

Zapisnik s treće konferencije Odjela pravosuđa ZAVNOH-a, na kojoj je izvršena podjela rada u Odjelu i donesena odluka o stalnom održavanju kurseva za sudstvo

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEČE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odio pravosuđa
Broj: 1029/44.
Dne 26. jula 1944. g.

Predmet: Konferencija Odjela.

Z A P I S N I Ki

sastavljen dne 26. jula 1944 o trećoj konferenciji Odjela Pravosuđa

Prisutni: Dr. Ferdo Čulinović, Dr. Pirker Ivan, Dr. Kudelnjak Slavko.

Dnevni red:

1) Unutrašnja organizacija,
2) Kurs za sudstvo,
3) Eventualije.

1) Organizacija odjela.

S obzirom na personalne promjene u Odjelu pokazalo se potrebnim rasporediti posao među drugove.

Drug Dr. Čulinović Ferdo pored rukovodstva sa Odjelom preuzima na sebe neposredni nadzor nad radom sudova.

Dok se ne ustanovi glavno državno tužioštvo za Hrvatsku, on će nadzirati i rad zastupnika javnih interesa kod pojedinih narodnih sudova, davati im potrebna uputstva i naloge u cilju pravilnog i jednostavnog načina rada radi zaštite javnih interesa.

U dužnostima sekretara zakonodavne komisije pomagati će drug Pirker.

U dužnostima sekretara komisije za utvrđivanje ratnih zločinaca pomagati će drug Dr. Kudelnjak i Branko Grbić, koji će u saglasnosti sa pretsjednikom Suda ZAVNOH-a drugom Blaževićem, pored dužnosti sekretara Suda ZAVNOH-a vršiti i ovu dužnost.

1 Uz ovaj zapisnik nalazi se popratni akt kojim se zapisnik upućuje Predsjedništvu ZAVNOH-a.

Drug Dr. Pirker Ivan preuzima na sebe sve dužnosti, koje spadaju u nadležnost budućeg pravnog otsjeka ovog Odjela, a naročito:

a) razmatranje odluka sviju narodnih sudova, koje oni dostavljaju na uvid ovom Odjelu radi neposrednog nadzora nad njihovim radom.

Tim povodom on će nastojati da rad naših sudova bude jednoobrazan, da bude u skladu sa načelima N.O.P.-a, pa će prema tome, ispitujući svaku od tih sudskih odluka na sjednici Odjela, koje će se održavati sedmično barem jedan puta, podnijeti [one] odluke, za koje smatra da bi ih trebalo preinačiti ili ukinuti, a povodom njih uputiti okružnicu sa načelnim objašnjenjima i uputstvima za sve narodne sudove.

Čuvajući načela pravne sigurnosti i ne rušeći princip pravomoćnosti sudskih odluka predlagat će se za preinačenje ili ukidanje samo one odluke, u kojima je grubo povrijeđeno načelo našeg pokreta, odnosno narodno shvaćanje o onom što je pravo i po društvo korisno.

Takve predloge upućivat će s obrazloženjima ovaj Odjel Sudu ZAVNOH-a na konačnu odluku.

Dok se ne ustanovi glavno državno tužioštvo za Hrvatsku sve njegove dužnosti vrši ovaj Odjel, te uslijed toga zastupa pred Sudom ZAVNOH-a sve javne interese. Zastupnik javnih interesa pred Sudom ZAVNOH-a, naročito na njegovim glavnim raspravama, bit će drug Dr. Ferdo čulinović, a po potrebi po njemu određeni zamjenik.

U nadležnost druga Pirkera spada naročito davanje uputstva po pojedinim pitanjima i iznašanje na sjednicu Odjela svih onih pitanja, povodom kojih treba sudovima uputiti okružnicu i dati im općenita uputstva, kao što su n. pr.: razna pitanja i ovlasti građanskog i kaznenog materijalnog, te formalnog prava, način vođenja matičnih knjiga, pitanja iz bračnog prava, diobe zajednica, ostavinska pitanja itd.

Na sjednici Odjela raspraviti će se i pitanja o potrebnim zakonskim predlozima i nacrtima uputstava za sve poslove pravosuđa.

U nadležnost druga Pirkera spada i to, da na sjednici Odjela iznosi radi razmatranja i davanja mišljenja svih zakonodavnih akata i uopće pitanja, koja drugi odjeli budu dostavljali ovom Odjelu radi stručnog savjeta, mišljenja i pregleda.

Drug Dr. Kuđelnjak Slavko zadužen je sa svim poslovima budućeg upravnog otsjeka ovog Odjela, a naročito sa:

vođenjem nadzora i pregleda nad pravnicima, koji su zaposleni po narodnim sudovima. U njegovu nadležnost spada održanje popisa i kartoteka i to:

a) pravnika kod naših sudova,
b) pravnika na oslobođenom području, koji još nisu zaposleni,
c) pravnika, koji su još na okupiranom području Hrvatske.

Pod izrazom pravnika treba razumijevati ne samo školovane pravnike, nego i sve one, koji su barem donekle upoznati sa pravom, te mogu kao takovi korisno poslužiti našem sudstvu.

On će sastaviti sve potrebne popise i kartoteke osoblja narodnih sudova, kako bi se mogao što pravilnije izvršiti eventualan potreban razmještaj u cilju nesmetanog i točnog funkcioniranja narodnih sudova. Svi njegovi predloži bit će raspravljani na sjednici Odjela, a konačnu odluku o eventualnom

razmještaju donjet će se u saglasnosti sa odnosnim NOO-om, kojemu taj pravnik pripada, a na čijem području stanuje.

Da bi popis pravnika bio što potpuniji, sredit će on sve do sada primljene popise i zatražit će se od narodnih sudova da dostave popise, ako to još nisu učinili, i da o svakoj nastaloj promjeni odmah izvijeste ovaj Odjel.

2) Osim popisa ili kartoteke za pravnike potrebno je sastaviti popis i kartoteku svih članova sviju narodnih sudova i to po sudovima. Radi toga zatražiti će se posebnim aktom od narodnih sudova da smjesta pošalju popis svih svojih članova zaduženih za sudstvo i da uvijek izvijeste o svim promjenama u tom.

Drugarica Edita Weiss zadužuje se pored tehničkih poslova sa uređenjem arhive Odjela s tim, da svi spisi Odjela budu razdijeljeni po fasciklima, numerirani i sređeni.

2) **Kurs za sudstvo.**

Održavat će se stalno t. j. neprekidno prema pojedinim okruzima, jer se pokazalo potrebnim, da se kadar sudstva osposobi u potpunosti za vršenje svoje zadaće, koju nam nameće sutrašnjica. Naročito je potrebno podučit drugove iz općinskih narodnih sudova o pravilnom vođenju matičnih knjiga, koje će uskoro morati voditi. Kursevi će trajati 15 dana i na njima će se raspravljati sav materijal potreban za sudstvo.

Predavači na kursu prema utvrđenom sporazumu će biti:

a) politički dio (Odluke AVNOJ-a i ZAVNOH-a) predavati će pretstojnik personalnog odjela drug Jakov Blažević, a zamjenjivat će ga drug Dr. Leon Geršković (6 sati nedeljno),

b) materijalno građansko i kazneno pravo predavati će drug, koga će za to delegirati ovaj Odjel (4 sati nedeljno),

c) formalno građansko i kazneno pravo, predavati će drug Dr. Pirker Ivan (14 sati nedeljno),

d) način vođenja matičnih knjiga u vezi sa bračnim pravom predavati će drug Dr. Ferdo čulinović (8 sati nedeljno), zamjenjivat će ga drug Dr. Pirker Ivan,

e) upravno pravo, predavat će drug Dr. Leon Geršković (4 sati nedeljno).

S obzirom na to, da su se Kotarski i Gradski NOO za Glinu obavezali, da će prva dva kursa opskrbiti sa hranom i dati stan, kao i na mogućnost lakšeg smještaja svih delegata proizlazi, da je za sada Glina najpodesnije mjesto za održanje tog kursa. Prvi kurs sa delegatima Banijskog Okružnog NOO-a otpočinje dne 5. VIII. o. g. u 8 sati u jutro u Glini.

Oblasni NOO za Dalmaciju pozvan je da za 20. VIII. o. g. uputi svoje delegate.

Drug Dr. Radoje Belić upućen je u Glinu radi pripremanja kongresa pravnika.

3) **Eventualije.**

S obzirom na ustanovljeno takmičenje u pogledu vrsnoće rada i discipline preporučuje se drugovima u Odjelu, da u tom pogledu učine sve sa svoje strane, da Odjel i dalje bude na visini. Potrebno je najurednije voditi sve povjerene poslove, kako bi se što bolje odgovorilo postavljenim zadacima,

U pogledu odnosa prema ostalim drugovima treba biti umjeren i sva sporna pitanja po mogućnosti raspravljati na miran način preko v. d. odjelnog pretstojnika.

Sve spise treba na večer spremiti tako, da ih bude moguće u najkraćem roku spakovati i spremiti za eventualan pokret. U slučaju pokreta svi članovi Odjela moraju biti uvijek zajedno.

Za sve svoje potrebe obraćat se v. d. odjelnom pretstojniku, koji će u ime odjela sva potrebna pitanja riješavati sa pozvanim faktorima.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

čulinović[2] [v. r]

Weiss Edita[3] [v. r.]

M. P.[4]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je datum zaprimanja u Predsjedništvu ZAVNOH-a: 28IVII 44.

2 Ferdo — 3 Zapisničar na konferenciji — **4** Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske,

1944, srpanj 27.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje pravosudnim odjelima svih okružnih NOO-a kritičke primjedbe na pregledane presude narodnih sudova

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odio pravosuđa
Broj: 1056/44.
Dne 27. jula 1944. g.

Predmet: Kritika rada narodnih sudova.

Svim okružnim NOO-ima
(Odio pravosuđa)

Po narodnim okružnim sudovima uz mjesečne izvještaje o radu nižih sudova podnesene presude pregledane su, pa su ustanovljene slijedeće pogreške i nedostaci:

1) neke presude ne nose naslov »U ime naroda!« kako to izričito propisuje čl. 13 Uputstava o postupku sudova NOO-a.[1]

2) sve osobe, koje sudjeluju u postupku nazivaju se prema tomu koji položaj zauzimaju u postupku, n. pr. pretsjednik suda, tajnik, voditelj rasprave, tužitelj, okrivljeni i td., dok nije potreban naziv »drug« kako to čine neki sudovi.

3) u čl. 13 Uputstava određeno je koja se odluka ima nazivati riješenjem, a koja presudom. Unatoč toga neki sudovi nazivaju presudu odlukom ili riješenjem. Jedna takova odluka, premda je po svom sadržaju presuda, jer presuđuje okrivljenika na prisilni rad, ne samo da nema formalnosti presude, već nema ni obrazloženja.

4) U nekim presudama manjkaju generalija okrivljenoga, premda je isti tokom postupka preslušan, a u jednoj presudi navedena su samo generalija prvo okrivljene, dok se za drugog okrivljenog navodi samo »njezin muž« bez ikakovih drugih generalija.

5) neki sudovi ne navode u dispozitivu presude kažnjivo djelo radi kojeg se izriče kazna, već to navode u razlozima ili ga uopće ne navode.

1 Objavljene 22. prosinca 1943. Vidi »ZAVNOH 1943«, dok. br. 190, str. 610—620.

6) jedan sud upotrebljava u obrazloženju upravni govor (n. pr. »tužitelj tvrdi: ja sam tuženom prodao kravu«) mjesto neupravnog govora (n. pr. tužitelj tvrdi, da je tuženom prodao kravu). Radi razumljivosti obrazloženja upućuju se sudovi, da obrazloženja pišu u neupravnom, a ne u upravnom govoru.

7) jedna je presuda posve nerazumljiva, dok su nekoje manjkave i nejasne. Tako u dispozitivu jedne presude nije navedeno u kojem roku ima tuženi izvršiti činidbu za koju je tužen, pa je prema tome ostavljeno njemu na volju hoće li ili neće udovoljiti svojoj dužnosti, na koju je tužen. Nadalje u jednoj presudi nije navedeno koju svotu ima tuženi platiti tužitelju, premda je presuđeno da ima platiti dug. Konačno je jednom presudom dosuđeno tužitelju jedno zemljište, a da to zemljište nije nikako imenovano ili opisano. Sve te presude su neovršive radi svoje neodređenosti i nejasnoće.

8) jednom urudžbenom ispravom »uručena je ostavinska imovina pok. N. N. njegovim zakonskim nasljednicima t. j. nećacima«, a da nije navedeno ni ime ni prezime tih nećaka.

9) jedan je sud obustavio postupak protiv okrivljenika dok prijaviteljica ne pruži dokaz za krivnju okrivljenoga radi krađe. Ovo je riješenje posve neispravno, jer bi prema tom riješenju okrivljenik mogao stajati pod istragom dok je živ. U tom slučaju imao je sud donijeti oslobađajuću presudu, a ukoliko prijaviteljica naknadno doprinese dokazala, i to takova, koja bi vjerojatno promijenila tu presudu, imao bi dozvoliti obnovu postupka (čl. 39 Uputstava).

10) jedan je sud stranke nagodio i spisao u zapisnik nagodu s obrazloženjem. Kako nagoda nije nikakvo sudsko riješenje, već je izraz volje stranaka da spor urede bez intervencije suda, to je posve jasno, da otpada obrazloženje nagode.

11) prema čl. 13 Uputstava potpisuju presudu pretsjednik, zapisničar i voditelj rasprave, ako ga ima, pak je prema tome protupropisno, da ju potpisuju i članovi suda, kako to neki sudovi čine.

12) jedan sud, riješavajući spor u drugom stepenu naveo je, da su novote (novi svjedoci) u drugom stepenu nedopušteni. Ovo je riješenje neispravno, jer se i u drugom stepenu mogu provesti nova dokazala ukoliko sud smatra, da su ista važna za riješenje spora.

13) u nekim presudama i to u obrazloženju navodi se, da je iskazima svjedoka ustanovljena neka činjenica, dok se ne navode imena tih svjedoka.

14) neki sudovi određuju mirovanje postupka do svršetka rata presudom mjesto riješenjem.

15) u nekim presudama nije naveden dan rasprave odnosno pretresa na kojemu je donešena presuda.

16) u jednom slučaju je izrečena novčana kazna, a da nije određeno, u čiju se korist ima upotrebiti dosuđeni iznos.

17) neki sudovi ne navode u dispozitivu presude članove suda.

18) jedan sud u presudama, u kojima se radi o stvarima vrijednijim od Kn. 2000.— ne dozvoljava strankama žalbu, što se protivi čl. 7 Uputstava.

19) premda je potpuno prihvaćeno načelo potpune ravnopravnosti vanbračne djece sa bračnom, to ipak neki sudovi ne postupaju po tom načelu, već vanbračnu djecu stavljaju u gori položaj.

20) jedan sud u obrazloženju navodi, da je okrivljeni dobrog imovinskog stanja, pa ga unatoč toga presuđuje na malu novčanu kaznu. U tom slučaju

bila bi efikasnija kazna lišenja slobode nego novčana kazna, koja za istoga neće ni biti kazna.

21) jedan sud presuđuje u parnici tuženu na povrat ukradene stvari i konstatira, da je stvar ukradena, dok je u tom slučaju trebalo povesti kazneni postupak, okrivljenu kazniti i ujedno joj naložiti povratak stvari.

Gornje pogreške i nedostaci su većinom formalno pravne prirode. Ta činjenica dokazuje, da većina članova sudova nije proučila Uputstva o postupku NOO-a, premda im se mnogo puta stavljalo u dužnost i upozoravalo, da ta Uputstva prouče. Upoznajte stoga sve Vaše niže sudove s ovim raspisom, te ih upozorite ponovno, da prouče Uputstva, jer će u buduće, ukoliko se takove pogreške ponove, biti pozvani na odgovornost i pretsjednik i članovi suda.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Čulinović- [v. r.]

M. P.[3]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH — 1944.

2 Ferdo — 3 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske.

57

1944, srpanj 27.

Konferencija Odjela socijalne politike ZAVNOH-a o privremenom smještaju evakuirane djece i majki u domove

Z A P I S N I K

sa konferencije o smještaju djece, trudnica, majki s dojenčadi i bolesne djece održane u odjelu soc.[ijalne] politike:

Prisutni: predstojnik odjela soc.[ijalne] politike drug Stjepan Šalamun, predstojnik zdravstva drug dr. Šilović Srećko, predstojnik odjela prehrane drug Uzelac Đuro, te Saša Zlatarić i Tatjana Marinić iz odjela soc.[ijalne] politike.

Drug Šalamun obavješćuje prisutne, da je po nalogu V. Š. obustavljeno daljnje evakuiranje djece i civilnog pučanstva. Na sabiralištima sakupljeno je oko *1.060 djece* i to: Evakuaciona stanica Ćemernica 206 djece, Vorkapić 130 djece, Radonja 131 dijete, Sjeničak 230 djece, Cvitović 150 djece, Buzeta 110 i Gvozdanski 100 djece. Koliko djece ima sabrano u Pokuplju nije poznato. Trudnica ima *16,* majki s djecom na prsima *21,* dojenčadi bez majki 2, te da je potrebno poduzeti korake da se djeca i majke smjeste.

Nakon savjetovanja z a k l j u č u j e s e

1.) da se za trudnice i majke s djecom na prsima otvore 2 doma jedan uz drugi i to u blizini Gline, tako da bolnički liječnik bude pri ruci. Upravu doma da preuzme jedna stručna sestra pomoćnica i da se namjesti jedna babica.

U dom bi se primale trudnice u 9 mjesecu trudnoće i majke s dojenčadi koje se nikako nemaju gdje skloniti. Organizaciju doma preuzima dr. Košić[1] iz zdravstv.[enog] odjela ZAVNOH-a u sporazumu sa O.N.O.O.-om za Baniju. U tu svrhu da se odmah izašalje druga dr-a Košića na O. NOO za Baniju.

2.) Za bolesnu djecu da se odmah uredi već projektirana bolnica u Buzeti, pa da se u tu svrhu izašalje druga dr-a Jungvirta[2] da to uredi.

Na O. NOO za Baniju da se odmah izašalje drugove dr-a Košića i druga dr-a Jungvirta, da tamo dogovore sve što je potrebno za uređenje tih ustanova. Drug Jungvirt da zatraži od O. NOO-a, da uredi zgradu u kojoj je bila gimnazija u Klasniću za dječji dom i da ONOO odmah preseli dječji dom iz Buzete u Klasnić, jer je sada smješten u zgradi koja je predviđena za bolnicu.

3.) Drugarice Marinić i Zlatarić, da djecu sa evakuacione stanice na čemernici koja su za raspored predaju NOO-ima, a ostalu sklone u dječji dom u Klasniću. Da organiziraju dječje domove od sadanjih dječ. sabirališta: Buzeta, Gvozdansko, Vorkapić i Radonja.

188 1 Ivan — 2 GustavJungwirth,

4.) Da se djecu iz Pokuplja vrati u dječji dom u Lasinji.

5.) Radi opskrbe hranom dječ. domova i doma za trudnice i majke š dojenčadi preuzima brigu drug Đuro Uzelac, predstojnik odjela za prehranu, s tim da uredi tako, da glavne živežne namirnice daju O. NOO-i, a dodatak na hranu da se kupuje. Pitanje novca za domove urediti sa financijskim odjelom.

6.) Da se zamoli tajništvo ZAVNOH-a, da od Sanitetskog odjela G. Š.-a zatraži da sestru pomoćnicu drugaricu Veru Lipovščak, koja je sada upravnica prihvatne bolnice 34 divizije, ustupi kao stručnjaka za rad među djecom.

7.) Da se zamoli tajništvo ZAVNOH-a da od V. š. zatraži odobrenje da se uz ranjenike prebace trudnice, žene s djecom na prsima i bolesna djeca, koja nemaju nikakovih mogućnosti za opstanak i moraju se skloniti u domove i bolnice.

Završeno!

Dana, 27. VII. 1944

Za Odjel soc. politike:

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

58

[1944, srpanj—kolovoz]

Okružnica Odjela za obnovu zemlje ZAVNOH-a o sakupljanju podataka i o drugim hitnim zadacima na ekonomskoj obnovi

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel obnove zemlje

O K R U Ž N I C A BR. 1.

[Glavnom odboru U.S.A.O.H-a][1]

Rat sa rušilačkim bijesom, koji je okupator nametnuo našim narodima unijeo je strahovitu pustoš, razarajući osnove naše privrede. Naši narodi u svojoj oslobodilačkoj borbi često su prinuđeni da razaraju saobraćaj i mnoga razna važna poduzeća, kako bi spriječili neprijatelja da ih koristi kao sredstvo za produženje svoje vladavine i odlaganje svoga sloma.

Rat i dalje bijesni nesmanjenom žestinom i nije uopće moguće predvidjeti koliku će mjeru dostići pustošenje naše privrede prije konačnog oslobođenja naše zemlje. Ali već se danas može sa sigurnošću reći, da će za obnovu privrednog života Jugoslavije biti potrebni udruženi napori naših svih naroda uz puno korišćenje brze i pravedne naknade štete, koja će biti nametnuta okupatorskim državama i njihovim pomagačima. Isto tako će biti potrebno koristiti međunarodna sredstva, predviđena za ove svrhe, te naći način za privlačenje potrebne pomoći kako savezničkih zemalja, tako i naših iseljenika. Jasno je, da će za ekonomsku obnovu naše žemlje biti potrebna ogromna materijalna sredstva. Međutim ne treba zaboraviti da će [se] pred sličnim problemom mada nešto manje, nalaziti gotovo sve evropske zemlje. Radi toga se ne smije previše pouzdati i osloniti na pomoć inostranstva. Taj razlog kao i potreba, da se što manje vežemo finansijski za inostranstvo stavljaju pred nas zadatak, da problem ekonomske obnove nastojimo riješiti u što većoj mjeri našim unutarnjim sredstvima i snagama. Rezultat rada zavisiće od toga u kolikoj ćemo mjeri uspjeti da koristimo te snage i sredstva.

Obnova naše privrede biti će moguća i efikasna u koliko bude izvođena prema jednom općem planu, koji će ujediniti napore svih naroda Jugoslavije i koristit prirodne izvore i bogatstva svih zemalja naše savezne države. Radi toga rad na ekonomskoj obnovi zemlje mora biti centralizovan u povjereništvu za ekonomsku obnovu Nacionalnog Komiteta Jugoslavije.

1 90 1 Tekst označenom zagradom dopisan jerukom.

I.

Etape rada na obnovi

Mada su radovi na obnovi djelomično neophodni već u toku rata, ipak je ekonomska obnova zemlje uglavnom poslijeratni problem. Radi toga rad na ekonomskoj obnovi zemlje izvoditi će se u dvije etape. Ratna etapa i poslijeratna etapa.

1. *Ratna etapa.* Ratno stanje neminovno ograničava mogućnosti rada na ekonomskoj obnovi. Ona sužuje obim i ne dozvoljava definitivne forme. Radi toga u ovoj etapi dolaze u obzir u glavnom radovi, koji neposredno i nužno služe potrebama vojske, te idu zatim da obezbjede najnužniji minimum potreba stanovništva. To je momenat, koji se prvenstveno uzima u obzir kod procjene koje radove morati[2] u obzir u ovoj etapi. Ratni uslovi onemogućuju stvaranje jednog plana obnove za ovu etapu. Ali i u najograničenijim uslovima potreban je izvjestan plan, radi toga radovi na obnovi u ovoj etapi izvoditi će se u okviru užih planova predviđenih u obimu uslova zemaljskih teritorija i oslobođenih sektora. U pogledu obnove industrije dolaze u obzir samo naročito važna poduzeća, koja odgovaraju pomenutim uslovima. Njihova se obnova vrši prebacivanjem alata, strojeva ili dijelova iz poduzeća koja ne rade ili su u tom času manje potrebna. Isto važi i po pitanju dodjeljivanja radne snage.

što se tiče obnove porušenih i popaljenih sela i gradova te pojedinih imanja, dolaze u prvom redu u obzir radovi na obnavljanju kuća nezbrinutih porodica izginulih boraca, invalida i interniranih, te nezbrinutih porodica vojnika i pozadinskih radnika. U ovom periodu treba omogućiti ličnu inicijativu uopče, jer ona u ovoj etapi naročito dolazi u obzir.

Radi velike oskudice potrebno je planski predviditi snabdjevanje i raspodjelu sredstava potrošnje i proizvodnje. Ovo naravno kako za civilno stanovništvo, tako i za preduzeća koja ne rade. Naročitu pažnju posvetiti sirovinama i pogonskom materijalu, koji nadležnim putem treba blokirati.

Već u ovoj etapi moraju biti izvršene izvjesne pripremne radnje i radovi za slijedeću poslije ratnu etapu obnove. Prikupljanje i sređivanje materijala i podataka potrebnih za rad u drugoj etapi treba da budu dovršeni, u koliko to budu i kako to prilike dozvoljavaju već prije završetka rata.

2. *Poslije ratna etapa* Glavni rad na ekonomskoj obnovi zemlje bit će izvršen u ovoj etapi. Ogromne potrebe stanovništva i sami uslovi rada na obnovi nameću potrebe što hitnijeg oživljavanja svih grana našeg privrednog života. Radi toga plan rada i njegova organizacija moraju u svakom pogledu biti primjerni. Tim planom mora biti obuhvaćen sav ekonomski život, sve privredne grane kako na teritoriju Jugoslavije tako i u svim onim krajevima, koji će joj po završetku rata biti priključeni.

Cilj plana jeste:

1. obnoviti i osposobiti sve grane naše privrede za maksimalnu proizvodnju pri najracionalnijim uslovima rada.

2. organizovati produkciju naše privrede tako, da u što većoj mjeri i u što kračem roku mogne zadovoljiti najnužnije i najhitnije potrebe stanovništva.

2 Pogrešno; treba: treba uzimati.

3. ustanoviti potrebe u sirovinama i pogonskom materijalu, alatìmà, strojevima i instalacijama i drugim potrebama. Regulirati njihovu raspodjelu.

4. organizovati raspored i korišćenje kvalifikovane i nekvalifikovane radne snage.

5. organizovati korišćenje i raspored izrađenih i nabavljenih predmeta potrošnje.

Izrada takvog plana zahtjeva organizovano prikupljanje, izučavanje i sređivanje materijala po cijelom nizu pitanja našeg privrednog života. Vodeći pri tome računa o pravima i interesima našeg čovjeka i države kao cjeline, vodeći računa o svim privrednim uslovima pojedinih krajeva. Taj rad treba da dade što jasniju sliku o stanju našeg privrednog života do rata,
0 njegovom korišćenju i iskorišćavanju od strane okupatora za vrijeme rata te o daljim mogućnostima razvoja našeg ekonomskog života.

Kao što je već rečeno taj plan moći će da bude definitivno izrađen tek po završetku rata, ali njegovi osnovni elementi i okvir moraju biti gotovi još prije završetka rata.

II.

Prikupljanje podataka o stanju našeg ekonomskog života

Jedan od važnijih zadataka povjereništva za ekonomsku obnovu i njegovih organa u zemaljskim vijećima sastoji se u prikupljanju podataka i materijala, koji treba da dadu što jasniju sliku o stanju našeg privrednog života do rata i u toku rata, te da posluže kao osnovni materijal za izradu plana obnove.

1. Podaci o stanju ekonomskog života i privrede, o prirodnim bogatstvima zemlje, o privrednom kapacitetu.

2. Podaci o prirodi i veličini štete. Materijal o razorenosti pojedinih grana privrede, o koriščenju poduzeća od strane okupatora u toku rata. Materijal za pravdanje zahtjeva na naknadu štete.

3. Podaci o vlasniku — kapitalu.

4. Podaci o počinitelju i uzroku štete.

5. Podaci o potrebnom materijalu, sirovinama i financijskim potrebama neophodnim za obnovu i oživljenje ekonomskog života.

6. Podaci o kolonizaciji i dekolonizaciji, o promjenama nastalim uništavanjem ili seljenjem stanovništva u toku rata, podaci o koloniziranim strancima prije ili u toku rata, materijal o zemljišnom podsjedu u vezi s ovim napuštenim posjedima.

III.

Podaci o izvorima sirovina i drugih sredstava proizvodnje i potrošnje

Rat je unio ogroman poremećaj u proizvodnji, kako u našoj zemlji tako
1 u ostalim zemljama. Preorjentacija privrede u ratne svrhe, njene preopterečenosti i iskorištenost utjecala je na smanjivanje produkcionog potencijala. Privredni odnosi su u tolikoj mjeri poremećeni, da će trebati duže vremena

da bi se vratili u normalno stanje. Novi[3] artikl[i] koji su do rata dolazili u obzir za izvoz kod nas i u drugim zemljama postali su pr[a]vi problem. Sirovine su u tolikoj mjeri iscrpljene, da će nabavka, naročito onih koje su potrebne za najosnovnije potrebe stanovništva, biti veoma teška i zahtjevati će veoma duge rokove. Slično je u pitanju nabavka sitnog materijala, radnih mašina, te transportnih sredstava. Radi toga podaci o potrebama sirovine i drugih sredstava proizvodnje i potrošnje moraju da budu naročito odabrani i podrobni, da bi se moglo što sigurnije utvrditi njihove potrebne količine i planski organizovati njihova raspodjela.

IV.

Osnovne linije obnove

Pri postavljanju plana naše ekonomske obnove osnovna je linija da naš privredni život oživimo i osposobimo tako, da u što kraćem roku može vratiti našeg čovjeka normalnom životu i dati mu mogućnosti da osigura povoljnije uslove u skorijoj budućnosti. Ostvarenje te linije nameće niz problema, koji moraju što prije da budu proučeni. Jedinstveni plan obnove i njegovi detalji treba da idu za tim da ono što budemo obnavljali radimo tako, da bude zaista uzorno. Realizacija plana obnove je osigurana u koliko ćemo planski postaviti redoslijed rada. Velika potrošnja sredstava potrošnje, u kojima toliko oskudjeva naš čovjek, zahtjeva najhitnije riješenje. Ono što se prvenstveno nameće jest to da našem čovjeku obezbjedimo što prije stan, obuću i hranu. To su u ostalom predmeti potrebe koji će biti rađeni u najmasovnijem obimu. Tako na pr.

1. obnova gradova i sela zahtjeva duži rad. Radi toga je potrebno već sada pripremiti radove koji bi urbanistički i arhitektonski riješili to pitanje. Kao materijal za takove planove treba pripremiti i proštudirati izvjesne detalje. Na primjer idealni model seoskih i gradskih kuća, koji bi odgovarao uslovima svakog pojedinog kraja. Proštudirati uslove stvaranja ušorenih sela u krajevima gdje toga do sada nije bilo. Masovnost obnove traži ogromne količine materijala. Njegove količine hitno nameću potrebu normalizacije izgradnje građevnih potreba. Treba stručno ispitati uslove za normalizaciju izgradnje crijepa, cigle sve[sti na] što manji broj modela i formi.

2. Pošto će gradnja kuća zahtjevati duži rok nameće se potreba hitnog rješenja stambenog pitanja. U tu svrhu treba proučiti i pripremiti izradu pokretnih baraka, koje bi to pitanje privremeno riješile.

3. Potrebno je predvidjeti rješenje posjeda i unutrašnje kolonizacije u koliko ona zasiže u djelo obnove. Proštudirati podatke o kolonizaciji i dekolonizaciji, koja je vršena pod okupatorskom vlašču. Prikupiti podatke o posjedima na kojima su do rata i u toku rata bili kolonizirani Njemci, Mađari i Talijani, prikupiti podatke o njihovom držanju prema našem narodu do rata i u toku rata. Proučiti mogućnost naseljavanja ljudi na njihova napuštena imanja. Proučiti pitanje obnove sela u pasivnim krajevima i eventualnu potrebu njihova obnavljanja na pogodnijim mjestima.

4. Problem snabdjevanja obućom i odjećom uslijed obimnosti nameće također potrebu normalizacije. Proučiti to pitanje te pripremiti prijedloge, uvodeći fabrikaciju na određeni broj modela.

3 Pogrešno; treba: mnogi.

5. Ispitati mogućnost preorijentacije izvjesnog dijela industrije za izgradnju nužnih i normaliziranih predmeta potrošnje. Pripremiti potrebne projekte.

6. Najosjetljivija točka obnove i uspostave normalnog privrednog života, biti će pitanje prometa-saobraćaja. Rješenje[4] pojedinih linija i objekata, vršeno je u takvoj mjeri, da će obnova u pojedinim linijama zahtjevati mjesece i godine. Vozni park je gotovo potpuno opustošen i upropašten. Slično je stanje u riječnom i pomorskom saobraćaju ali nije ni mnogo bolje ni sa drumovima. Međutim bez obnove saobraćaja nemoguće je zamisliti obnovu privrede, a naročito industrije. Radi toga pitanje obnove saobraćaja zahtjeva prednost. Materijal za njegovu obnovu treba odmah pripremiti i to na način kako smo to predvidili i za ostale grane privrede, izostavljajući ono što se na saobraćaj u izvjesnoj mjeri ne odnosi. Pri tom treba voditi računa o slijedećem.

a. predvidjeti i pripremiti najhitniju obnovu puteva (jer je ona moguća u najkraćem roku), voditi računa da njihova [izgradnja] odgovara teretno automobilskom saobraćaju.

b. predviditi stvaranje novih voznih parkova, ispitati mogućnost fabrikacije automobila i opravnih radionica, pitanje mobilizacije privatnog auto--prometa.

c. ispitati stanje fabrike lokomotiva, željezničkih radionica, brodogradilišta, te mogućnost nabavke sa strane.

d. Utvrditi potrebe sitnog alata za opravku saobraćaja.

e. Utvrditi štetu, koju je naš saobraćaj pretrpio okupacijom.

f. Prikupiti podatke o saobraćaju u krajevima, koji trebaju da budu priključeni Jugoslaviji. Podatke o većim lukama (Pula, Rijeka, Zadar i ostalim primorskim i dalmatinskim većim lukama.) Pokupiti podatke o parobrodarskim poduzećima na toj teritoriji.

V.

Kadrovi za obnovu.

Problem obnove zahtjeva ne samo mobilizaciju iskorišćenja prirodnih bogatstava zemlje i njene privrede, već također plansku mobilizaciju kadrova tj. ljudske radne snage, te njeno pravilno korišćenje. Ne smije se zaboraviti, da je u bivšoj Jugoslaviji problem stručne radne snage bio veoma akutan. Taj problem je veoma akutan i ratom se je još više produbio. Radi toga moramo preduzeti najracionalnije korišćenje radne snage, a naročito kvalifikovane. Broj radnika kvalifikovanih i rukovodećeg osoblja manjkati će gotovo u svim granama privrede, naročito u južnim krajevima. Radi toga moramo još sada nastojati da utvrdimo potrebe u radnoj snazi u raznim granama privrede i većim privrednim poduzećima. Moramo već sada prikupljati podatke i sređivati preglede, koji će dati tačan uvid u stanje tog pitanja u ovim granama privrede u svim krajevima zemlje. Naročitu pažnju obratiti, da se kroz te podatke može utvrditi u kojim ćemo granama stručne radne snage oskudjevati naročito, da bi lakše mogli predvidjeti način [rješavanja] tog pitanja. Možemo očekivati da će svršetak rata izazvati veći poremećaj u radu uslijed kretanja stanovništva osobito gradskog. Radi [toga] potrebno

4 Pogrešno; treba: rušenje.

tje] ispitati način kako da omogućimo rad bar najvažnijih grana industrije. Već sada moramo predvidjeti rukovodeće i stručne kadrove i planski pripremiti njihov raspored. Potrebno je predvidjeti razne mjere, koje će obezbjediti povoljne uslove pri poduzećima. U tu svrhu:

1. Ispitati stanbene uslove pri poduzećima, te u koliko je potrebno preuzeti planski njihovo rješenje (za prvi čas predvidjeti gradnju pokretnih baraka.)

2. Ispitati uvjete ishrane i snabdjevanja i predvidjeti mjere kako da budu pravilno rješeni.

3. Ispitati problem radničkih nadnica, naći način da bude riješen prema radnim uslovima i da zadovoljava osnovne potrebe radnika. Voditi računa o njihovom relativnom ujednačavanju, da ne bi postale razlog mijenjanja poduzeća.

Potrebno je izvršiti moralnu mobilizaciju kadrova za obnovu zemlje. U tu svrhu proučiti stvaranje službe koja bi imala zadatak, da moralno pripremi mase i obezbijedi pomoć i suradnju mase pobuđujući natjecanje i samoinicijativu.

Već sada putem naših veza stupiti u dodir sa svim onim stručnim licima, koja momentalno žive i rade na neoslobođenoj teritoriji, a koja bi došla u obzir pri radu na obnovi ili rukovodstvu privrednih poduzeća. Takvim davati konkretne zadatke u vezi sa njihovim budućim mjerama. Prikupljati podatke o stručnim licima, koja se nalaze u vojsci ili pozadini. Pripremiti preglede i voditi evidenciju o njima.

VI.

Mjere za očuvanje privrednih poduzeća.

U sporazumu sa resornim odjelima pri Predsjedništvu ZAVNOHA treba odmah preduzeti potrebne mjere za očuvanje poduzeća, kako onih koja rade tako i onih koja ne rade. Pripremiti stručno onesposobljavanje poduzeća, u slučaju da bi mogla da padnu u ruke neprijatelju. Naći načina da već u ovoj etapi stavimo pod izvjesnu kontrolu što više poduzeća, koja se nalaze na neoslobođenom teritoriju. To činiti bilo povezujući se sa pojedinim stručnim licima, bilo stvarajući borbene organizacije unutar takovih poduzeća sa zadatkom, da prema uputstvima vrše sabotažu ili dostavljaju podatke, potrebne za rad odjela. Osim toga njihova bi zadaća bila, da po završetku rata spreče uništavanje poduzeća sa strane okupatora, te omoguće njihovo što brže korišćenje.

Posvetiti pažnju saobraćaju, naročito pomorskom, te stanju luka i brodogradilišta.

VII.

Iz izloženog u glavama I—VI proizlaze određeni zadaci, koje možemo a i moramo već sada izvršiti, ako hoćemo pri izmenjenim prilikama pristupiti obnovi zemlje. Za sada bi došli ovi predhodni radovi, kojima bi se moralo odmah pristupiti.

Prikupljanje podataka bi momentano bilo najvažnije:

1) Organizirati prikupljanje podataka o neprijateljskim razaranjima, tamo gdje su ti podaci već pokupljeni, organizirati da se ti podaci, od dana kad je završeno opće prikupljanje podataka, javljaju u mjesečnim izvještajima [kao i] svako novo neprijateljsko uništavanje. To izvještavanje mora biti stalno i redovito, kako bi naši podaci odgovarali u svakom faktičnom stanju neprijateljskog razaranja. Sakupljanje i slanje redovitih mjesečnih izvještaja vršiti prema priloženom formularu za slanje mjesečnih izvještaja.

2. Organizirati sakupljanje podataka o privrednom stanju u oslobođenom i neoslobođenom [dijelu] cijele naše zemlje. Iz toga treba da bude vidljivo gospodarsko stanje zemlje i s kakovim sredstvima raspolažemo. Svrha toga prikupljanja [jest] da se na temelju postojećeg stanja može vršiti raspodjela pomoći opustošenim krajevima bilo sredstvima za podizanje seljačkog gospodarstva, bilo u predmetima potrošnje. Također treba izvršiti temeljiti popis zapuštenih posjeda i poduzeća kako bi se vidilo stanje, broj posjeda i veličina napuštenih površina. Za napuštene posjede obrazovati kod odjela obnove zemlje Okružnih N.O.O.-a posebne registre, u koje bi se upisivale sve možebitne naknadne promjene.

3) Anketiranje svih industrijskih i trgovačkih poduzeća bilo na oslobođenom bilo na neoslobođenom području. U tom slučaju zadužiti pojedine povjerljive stručnjake iz uporišta i nastojati da podaci budu točni i iscrpni. Ako je moguće, za važnija i veća poduzeća priložiti njihove godišnje izvještaje i bilanse od 5 godina unatrag. Upitni arak V—VII.[5]

4) Naročitu pažnju posvetiti stanju saobraćaja, kolskom, željezničkom i pomorskom. Ispitati stanje voznog parka, željezničkog i brodarskog te luka i lučkih uređaja, brodogradilišta i si.

5) Sakupljanje tehničkih i gospodarskih podataka za podignuće pojedinih naselja. Potrebno je da se vidi, kojim se sredstvima raspolaže u okolici samoga mjesta i da se može već sada pristupiti izradbi plana za sasvim i za napola razrušena mjesta. Upitni arak IX.[6]

I. Organizacija sakupljanja podataka.

1) Razlikujemo poslove koji se moraju odmah izvršiti i zahtjevaju mobilizaciju većeg broja ljudi, a nije moguće da se izvrši sa redovitim aparatom kojima N.O.O.-i raspolažu, i redovitu statističku službu koja će se razvijati na temelju prikupljenih podataka nakon izvršenog popisa.

Ti se popisi odnose na sakupljanje:

a) podataka o neprijateljskom razaranju,
b) o stanju poljoprivrede
c) o napuštenim posjedima i poduzećima

Organizacijom toga posla zadužiti oblasnu »Komisiju za gospodarsku obnovu«, koja treba da mobilizira niz raspoloživih osoba koje će te popise izvršiti. Kako ti podaci a naročito oni koji se odnose na stanje poljoprivrede interesiraju i te kako naše vojne vlasti, staviti se u vezu sa korpusnim oblastima naše vojske, kojoj su ti podaci potrebni u pogledu prehrane naše vojske, da i ona dade izvjestan broj drugova za obavljanje tih poslova.

5 i 6 Upitne arke redakcija nije pronašla.

Nadalje treba mobilizirati učitelje i ostale radnike na terenu, preko prosvetnih odjela N.O.O.a. U tome pogledu održati konferenciju u pojedinim okruzima, izvršiti plan rada i raspodjeliti posao određenim drugovima prema unaprijed određenim područjima i tačno odrediti vrijeme za svaki okrug do kada se to sakupljanje imade izvršiti.

2) Upitne arke ispunjene po općinama po jedan slati odjelu Obnove Zemlje kod predsjedništva Zavnoha.

3) Rukovodstvo toga sakupljanja imati će u svakom okrugu po jednu osobu određenu od strane Oblasne Komisije za gospodarsku obnovu.

4) Nakon završenih popisa, ostale promjene koje će naknadno uslijediti zabilježavati će organi naše državne uprave, a odjel obnove zemlje kod Oblasnih N.O.O.a sakupljati će te promjene bilo kod odjela Obnove zemlje kod Okružnih N.O.O.a, bilo kod drugih odjela u čijem djelokrugu su se te promjene desile.

II. Oblasna »Komisija za gospodarsku Obnovu« vršila bi naročito ove poslove:

a) sakupljanje podataka iz neoslobođenog područja, naročito što se tiče stanja industrije, pilana, trgovina, obrta, saobraćaja, te tehničke i gospodarske podatke sakupljene na neoslobođenom području. Skupiti već postojeći statistički materijal iz uporišta, a [koji] dolazi u obzir za izradbu plana gospodarske obnove.

Tu dolazi u obzir:

1. Kompas NDH.
2. Brojidbeni podaci NDH.
3. Statistički godišnjak kraljevine Jugoslavije od 1934, 35, 36, 37 i 38.
4. Industrija Banovine Hrvatske (Publikacija Ekonomskog Instituta Banovine Hrvatske) od 1940.
5. Izvještaj industrijskih, trgovačkih i obrtnih komora.
6. Izvještaj industrijskih, bankovnih i trgovačkih poduzeća sa svog područja.

Po jedan primjerak tih publikacija slati odjelu za gospodarsku obnovu, kod Predsjedništva Zavnoha.

b) Drugi zadaci u vezi sa obnovom zemlje koje će joj davati odjeli za obnovu zemlje kod Oblasnih NOO-a, a naročito istraživanje i ispitivanje uslova u pogledu pojedinih naselja. Prikupljati podatke koji su važni za obnovu porušenih naselja, gospodarske, geografske, stanbene, higijenske i druge naravi, a važna su za podignuće tih naselja, kako bi u obnovljenim selima bio omogućen gospodarski i socijalni razvoj na jednoj višoj osnovi. Te predradnje izvršavati u dogovoru sa narodom pogođenih krajeva.

c) Oblasnu komisiju sačinjavaju pet do sedam članova po mogućnosti stručnjaka (agronoma, šumara, arhitekta, inženjera, apsolvenata srednje tehničke škole, statističara), predstavnika zadružnih organizacija, te naprednih seljačkih gospodara, te po jedan predstavnik odjela za narodno gospodarstvo, odjela za tehničke radove i odjela obnove zemlje. Komisija si izabere svog predsjednika koji vodi radove komisije. Komisija bi u okviru naznačenih zadataka sastavila svoj plan rada prema prilikama u pojedinim oblastima, izvršila raspodjelu rada među pojedinim članovima unutar same komisije.

Zapisnike sjednica, plan rada, kao i važne izvještaje o pojedinim pitanjima i problemima gospodarske obnove dostavljati odjelu obnove zemlje kod Predsjedništva Zavnoha.

III. U nadležnost odjela Oblasnih NOO-a spadaju ovi poslovi:

a) da prikuplja statističke podatke od pojedinih privrednih odjela pojedinih NOO-a i okružnih NOO-a.

b) Da vodi poslove oko podizanja nastambi (porušenih objekata), t. j. one koji su pogođeni ratnim razaranjima.

c) Da vodi i sastavlja registar napuštenih posjeda i poduzeća na području svoje oblasti.

d) Da izrađuje plan za gospodarsku obnovu svoje oblasti prema direktivama dobivenim od odjela za gospodarsku [obnovu] kod Predsjedništva Zavnoha.

e) Da raspodjeljuje pomoć u hrani i sredstva za obnovu seljačkih gospodarstava po uputama odjela obnove zemlje kod Predsjedništva Zavnoha.

f) Da rukovodi radom dajući konkretne zadatke Oblasnoj Komisiji za gospodarsku obnovu.

VIII.

Odnos odjela Obnove Zemlje prema ostalim privrednim odjelima na tadu na gospodarskoj obnovi. Odjel obnove zemlje osnovan je da riješi zadatke koji su izazvani ratom. No to ne umanjuje njegovu važnost, jer su zadaci poslijeratne obnove od životne važnosti za našu zemlju, i pravilno ili nepravilno riješenje problema obnove može imati dalekosežne političke posljedice. Odjel Obnove Zemlje nije nikakav nadodjel već jedna grana državne uprave s točno određenim zadacima. Kao izrađivač plana poslijeratne obnove, odjel s jedne strane sastavlja plan potreba za podignuće našeg cjelog narodnog gospodarstva, a u okviru općeg plana radi podignuća naših opljačkanih i razorenih krajeva, kako bi proizvodnja postigla predratnu visinu i stvorila uslove za daljnji rad, a s druge strane pribire i sastavlja plan raspodjele sredstava koja dolaze u obzir za osposobljavanje našeg narodnog gospodarstva, da sa što manje poteškoća izvrši prelaz iz ratnog gospodarstva u mirnodobsko, da što više i u što kraćem roku pridonese obnavljanju naših opustošenih krajeva. Time je ujedno određen odnos prema organima odjela narodnog gospodarstva i tehničkih radova. Mnoge podatke koji su potrebni za sastav plana gospodarstva Obnova već sakuplja ili već njima raspolaže odjel narodnog gospodarstva. Odjel Obnove Zemlje neće to posebno opet preko svojih organa vršiti, već će te podatke pribrati i razraditi već prema priloženim upitnim arcima. Organi odjela narodnog gospodarstva izvršivati će na taj način niz poslova već po svojoj službenoj dužnosti koji koriste radu na obnovi. Isto tako kod razdiobe sredstava i pomoći naročito seljačkim gospodarstvima izvršiti će prema planu gospodarske obnove a preko organa narodnog gospodarstva. Tu odjel Obnove Zemlje vrši funkciju koordinatora gospodarskih odjela, i u nikojem slučaju ne dozvoljavati da se stvaraju paralelni organi i za te poslove. Odjel Obnove Zemlje neće sam graditi ili podizati.

Na temelju plana za podizanje razorenih krajeva on će odrediti što i koliko se imade obnoviti, dok će regulacione i tehničke planove za podizanje naselja izrađivati odjel tehničkih radova, a ti će se radovi izvoditi pod njego-

vim nadzorom. Sredstva za obnovu dobavljati će odjel za Obnovu Zemlje, dok izvađanje radova biti će raznoliko. U tom pravcu razviti inicijativu naroda, privući pojedine poduzetnike i privatna poduzeća ili zadružne organizacije.

IX.

gr

Upute u ovoj okružnici nastoje obuhvatiti sve poslove koje treba izvršiti u sadanjoj situaciji i koji su najhitnije naravi. Tim još nisu iscrpljeni svi zadaci i poslovi koji leže pred odjelom Obnove Zemlje.

Izmjenom situacije ti će se zadaci izmjeniti. Najvažnije je sada da imademo jasni pregled zadataka i da pravilno postavimo početnu organizaciju kako bi se izbjegle sve nesuglasice i možebitna trvenja i stvaranja dvostrukog kolosjeka u radu. To je i toliko važnije, jer ne raspolažemo dovoljnim kadrom ljudi, pa postojeći kadar moramo što ekonomičnije upotrijebiti.

Sve eventualne probleme koji će niknuti tokom rada a nisu obuhvaćeni ovom okružnicom treba riješavati u duhu ove okružnice ili usmeno tražiti savjet, a o svemu redovito izvještavati. U nikojem slučaju ne smiju se upitni arci izmjenjivati bez privole ovog odjela, već po njima vršiti sakupljanje podataka, jer ti podaci treba da služe ovom odjelu kao osnova za daljnje razrađivanje, i stvaranje plana obnove našeg narodnog gospodarstva. Te upitne arke će Oblasni NOO.-i izraditi u dovoljan broj primjeraka za svoje područje. Po jedan primjerak svakog ispunjenog upitnog arka dostaviti odjelu Obnove zemlje kod Predsjedništva Zavnoha.

Za Odjel obnove Zemlje:

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

59

1944, kolovoz 1.

Dopis Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o osnivanju Glavnaproda s priloženim pravilnikom i izvještajem o radu Glavnaproda

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel narodnog gospodarstva
Broj: 1604
Dne 1. augusta 1944.

Pretsjedništvu

Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske

Nakupne ustanove, te razne okružne i kotarske komisije, kao i nabavni centri pri NOO-ima, koji su dosad vršili nakup hrane i nabavljali druge potrebštine za vojsku i neimali narod, nisu mogli u potpunosti zadovoljiti skromne današnje zahtjeve.

Iskustvo nas je poučilo da te ustanove nisu bile u mogućnosti da djeluju dovoljno elastično, jer su sticajem prilika bile suviše kruto vezane na jedan teren i pojedini svoj NOO.

Zbog toga se pred nas postavilo pitanje: kako i na koji način ćemo oživjeti razmjenu, dakle trgovinu, te povezati široke slojeve proizvođača i potrošača u cilju što jednostavnijeg, bržeg i lakšeg snabdjevanja našeg naroda i naše NOV-e.

Da bi se ovo postiglo osnovali smo Glavno nabavno-prodajno poduzeće koje je počelo radom 24. travnja o. g. preuzevši poslovanje i preostala sretstva nakupnih komisija Okr. Like i Korduna. Poduzeće se je već formiralo i imade tri podružnice,[1] koje su pokazale da uz često teške uslove rada postižu uspjehe i da steknu pravo na postojanje. Tokom dvomjesečnog rada nabavile su hrane za vojsku i narod za oko Kn. 15,000.000.—. Pravovremeno i brzo je poslana hrana za narod u Liku za vrijeme najteže krize, te imade opravdane nade da će poduzeće u svome daljnjem poslovanju moći poslužiti interesima naroda.

Ovo poduzeće, i ako državno, imalo bi čisto trgovački način poslovanja, a njegova organizacija proširena bi bila na cijelu našu zemlju sve dotle, dok reorganizirano i ojačano zadrugarstvo ne bi preuzelo samo u svoje ruke sve poslove GLAVNOPRODA.

1 Lika, Kordun iBanija,

Zbog toga predlažemo, da se potraživanje odnosno imovina Odjela narodnog gospodarstva [(bivšeg Ekonomskog odjela)][2] kod Glavnoproda na dan

15. VII o. g. u iznosu od kuna 5,830.162.—
te čisti dobitak na dan 15. VII. kuna 1,348.153.—
dakle ukupno kuna 7,178.315.—

odobri Glavnoprodu kao osnovna glavnica, [pod kontrolom Odjela nar. gospodarstva.][3]

Prilažemo Pravilnik GLAVNOPROD-a,[4] te molimo da ga se prihvati i odobri, kako bi započeti rad mogao biti uredno nastavljen, te postavljen na svoju pravu formu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

1) Pravilnik,
2) Izvještaj[5] i bilanca[0]
GLAVNOPRODA za 15. VII. 1944.

Za Odjel narodnoggospodarstva:
Zlatarić[7] [v. r.]

M. P.»

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj 737/44, 4. VIII. 44.

2 Tekst označen uglatom zagradom dopisao je rukom B. Zlatarić — 3 Isto — 4 Vidi prilog 1 — 5 Vidi prilog 2 — 6 Nalazi se u IHRPH Zgb, ZAVNOH-1944. Ne objavljuje se jer je bilanca iskazana u točki IV i V priloga br. 2 — 7 Branko — 8 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske,

PRILOG 1

PRAVILNIK
GLAVNOG NABAVNO-PRODAJNOG PODUZEĆA (GLAVNOPROD)

Cl. 1.

Osniva se Glavno nabavno-prodajno poduzeće.
Ono stoji pod kontrolom Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a.
Poslovna godina traje od 1. kolovoza do 31. srpnja iduće godine.

Cl. 2.

Naziv tvrtke može se označivati u poslovnom saobraćaju sa kraticom »GLAVNOPROD«.

Cl. 3.

Glavno nabavno-prodajno poduzeće imade slijedeći djelokrug:

1) Da se bavi nakupom, prodajom, uskladištenjem i prevozom poljoprivrednih, zanatskih, industrijskih i šumskih proizvoda, kao i sretstvima proizvodnje.

2) Da vrši isključivu prodaju i raspodjelu svih monopolskih artikala.

3) Da omogući suradnju svih postojećih zadruga i da im pruži pomoć do osnutka zadružnog saveza.

4) Da intervenira na tržištu protiv špekulacije i neosnovanog podizanja cijena.

5) Da vrši stanovite nabavke u djelokrugu rada pojedinih zainteresovanih gospodarskih odjela naše vlasti.

Cl. 4.

U tu svrhu Glavno nabavno-prodajno poduzeće će:

a) Sve svoje poslove obavljati neposredno, a može ih vršiti i posredno putem zadruga, pravnih, kao i fizičkih osoba (trgovaca, obrtnika i t. d.), koji će za vršenje poslova imati odgovarajuće ovlaštenje ili obrtnicu izdatu po nadležnom Kotarskom NOO-u.

b) Osnivati svoje podružnice ili povjereništva diljem čitave domovine, a u saglasnosti sa N.O.O.-ima.

c) Organizirati potrebne pretovarne stanice i pravovremeni prevoz hrane i robe do osnutka Odjela za promet.

Cl. 5.

Tvrtku Glavnog nabavno-prodajnog poduzeća vodi ravnateljstvo od tri člana, koje imenuje i razrešuje Odjel narodnog gospodarstva Z.A.V.N.O.H.-a.
Između njih određuje Odjel narodnog gospodarstva i glavnog ravnatelja.

Cl. 6.

Zainteresirani gospodarski odjeli imenuju svaki po jednog delegata, koji zajedno sačinjavaju nadzorni odbor poduzeća,

Cl. 7.

Poslovanje Glavnog nabavno-prodajnog poduzeća imade se odvijati po načelima pravilne trgovačke administracije. Poslovne knjige moraju se zaključiti zadnjim danom poslovne godine. Istim danom mora se sastaviti račun razmjere, te račun dobitka i gubitka.

Cl. 8.

Poslovni višak priključuje se glavnici, ako to Odjel narodnog gospodarstva drugačije ne odredi.

Cl. 9.

Sredstva Glavnog nabavno-prodajnog poduzeća jesu:

1) Osnovna glavnica, koju će dati za ispunjenje njegovih zadataka Odjel narodnog gospodarstva.

2) Kapital, koji će doći u svrhu nabavke i kupnje raznih potrebština od pojedinih gospodarskih odjela Z.A.V.N.O.H.-a.

3) Privatni kapital, koji će pod određenim uslovima angažirati za svoj rad.

4) Poslovni višak priključen glavnici temeljem odluke Odjela narodnog gospodarstva.

Cl. 10.

Za pokriće troškova redovitog izdržavanja poslovnica, prevoza, uskladištenja i rizika GLAVNOPROD imade pravo zaračunati strankama troškove u visini koji će postotak odrediti Odjel narodnog gospodarstva.

Gubitci, koji radi ratnog stanja i uslijed izvanrednih prilika nastanu, a utvrdi se da su organi GLAVNOPROD-a poduzeli sve moguće da ih spriječe, idu na teret zainteresovanih stranaka.

Cl. 11.

Odjel Narodnog Gospodarstva ovlašćuje [se] da donese pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i radu GLAVNOPROD-a.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

1. augusta 1944.

PRILOG 2

GLAVNO NABAVNO-PRODAJNO PODUZEĆE

1. augusta 1944.

Pretsjedništvu

Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske

O poslovanju Glavnog Nabavno-Prodajnog Poduzeća od dana njegova osnutka do danas podnaša se slijedeći izvještaj:

I.

Danom 23. travnja 1944. osnovano je Glavno Nabavno-Prođajno Poduzeće »GLAVNOPROD«, a pod kontrolom Odjela za narodno gospodarstvo.

GLAVNOPROD je osnovan u cilju:

1) Oživljenja trgovačke radinosti i provađanja pravilne razmjene dobara u svrhu snabdjevanja naroda sa svim potrebama seljačkog gospodarstva i kućanstva.

2) Snabdjevanje naše NOV-e.

3) Intervencije na tržištu protiv špekulacije i neosnovanog podizanja cijena.

4) Privući na suradnju sve zanatske radionice i omogućiti im što bržu razmjenu proizvedenih artikala.

5) Pozvati na suradnju sve postojeće zadruge, pomoći osnivanju takovih, kako bi se trgovački poslovi mogli odvijati preko istih, posredno ili neposredno.

II.

Rečenim danom preuzeo je GLAVNOPROD poslovanje okružnih komisija za nabavu hrane za okrug Like, Korduna i Banije, od kojih je preuzeta i sva zatečena aktiva.

Ove nakupne komisije Okružnih NOO-a nisu udovoljavale općim interesima NOB-e, već su uglavnom imale pred očima interese samo svog okruga. Dešavale su se mnoge nepravilnosti u pogledu poslovne administracije, koja se je vodila sa vrlo malo pažnje. Nabavljena hrana predavala se je ili primala od nabavnih komisija, većinom bez potvrde primitka, a roba se je otpremala bez popratnica. Uslijed slabe pismenosti članova komisija bio je i odnos sa blagajnom čisto familijaran, a izvještaji nisu se uopšte podnašali.

III.

Za svoje poslovanje primio je GLAVNOPROD od ekonomskog odjela djelomično u robi, a djelomično u gotovome novcu svega iznos od

Kuna 20,663.686,—

Za ova sretstva nabavio je putem razmjene ili nakupom GLAVNOPROD i predao raznim vojnim i civilnim ustanovama

1361 vagan i 51 lit. hrane u vrijednosti od Kuna 13,165.994.—

Vojsci je predano:

po KomisijamaOkružnih NOO-a	368	vagana	29	lit.
po GLAVNOPROD-u.....	944	„	41	lit.
Svega.....	1.313	vagana	10	lit.

u vrijednosti od

Kuna 11,256.822.—

IV.

Imovno stanje GLAVNOPROD-a je slijedeće:

1)	Gotovina u blagajnama.....	Kn	2,002.761.----
2)	Roba na skladištu.....	„	2,991.390.— —
3)	Dužnici za monopol.....	„	3,824.365.----
	Svega.....	Kn	8,818.516.-----

V.

V j e r o v n i c i :

1)	Okružni NOO Banija.....	Kn	23.576.----------
	Komanda mjesta Korenica ...	„	1,616.625.----
2)	ZAVNOH		5,830.162.------
	Svega.....	Kn	7,470.363.----
	IMOVINA GLAVNOPROD-a . .	Kn	8,818.516.----
	Vjerovnici „ . .	„	7,470.363.-----
	Čisti dobitak.....	Kn	1,348.153.----

Dobitak je proizašao iz zamjene robe za cigaretni papir, kao i od zaračunatih 5°/o u ime zaslužbe na račun troškova podvoza, izdržavanja poslovnice i prehrane suradnika.

VI.

Organizacija GLAVNOPROD-a nije još dosegla punu formu trgovačkog poduzeća, jer vrijeme i prilike ne dozvol[javaju] takav razvitak, česti upadi neprijatelja prisiljavaju neke poslovnice na redovito mobilno pokretno stanje, a prekida se sajmovna djelatnost i trgovačka razmjena.

Početne manjkavosti se uklanjaju. Djelokrug rada pojedinih područnica proširuje se samoinicijativom na opću korist. Velika pažnja posvećuje se kanalizaciji švercera. Nabavljeno je nekoliko stotina kosa, srpova, brusova, motika i t. d., koje su količine stavljene Odjelu za narodno gospodarstvo na raspodjelu. Uvedeno je jednostavno knjigovodstvo i administracija, koja odgovara ovome jednostavnome poslovanju. Budu li prilike u dogledno vrijeme zahtijevale, uvešće se i dvostruko knjigovodstvo i administracija, koja će poslovanju poduzeća odgovarati.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za GLAVNOPROD:

1944, kolovoz 1-

Upute Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a prosvjetnim odjelima oblasnih i okružnih NOO-a o organizaciji prosvjetnog rada

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel narodne prosvjete
Broj: 334. dne 1. augusta 1944.

Okružnom NOO-u Pokuplje[1]
(Prosvjetnom odjelu)

U posljednjim uputama,[2] koje ste primili za organizaciju prosvjetnog rada, ima čitav niz sastanaka, savjetovanja i konferencija. Ovi su sastanci održavani često puta vrlo površno, te samo da bude ispunjen zahtjev. Međutim oni su imali mnogo širu zadaću: da pokrenu NOO-e i nastavnički kadar na rad, da zainteresiraju i aktiviraju narodne mase za obrazovanje.

Danas, kod već dosta razgranatog sistema školstva, kod već stvorenih prvih osnovnih uvjeta za rad, mogu ti i toliki sastanci da budu kočnica u radu. Zbog toga ćemo smanjiti broj tih sastanaka, a i njihov karakter djelomice izmjeniti, t. j. podvrgnuti novim potrebama našega rada.

Problemi koji su danas u središtu našega rada i glavne poluge daljnjeg razvoja jesu:

1. stručno i političko uzdizanje našeg nastavničkog kadra i
2. uskladiti rad i odnose NOO-a, referenata i nastavnika.

U rješavanju tih problema mnogo će nam pomoći redovno i pravilno održavanje konferencija, koje nikako ne smiju poprimiti opći karakter čitavog teritorija, već moraju nositi biljeg stanja i potreba dotičnog kraja u kojem se održavaju. Sastanci koje trebamo da održavamo su slijedeći:

I. Stručni općinski sastanci.

Njima treba da prisustvuju svi nastavnici jedne općine. Ukoliko u nekoj općini ima malen broj učitelja, onda je najbolje da dvije do tri susjedne općine održavaju zajednički ove sastanke. Sastankom rukovodi općinski

1 Riječ Pokuplje dopisana je tintom — U IHRPH Zgb nalaze se i originali tih uputa upućeni Oblasnom NOO-u za Dalmaciju, Okružnom NOO-u za Kordun i Okružnom NOO-u za Baniju — 2 Vidi »ZAVNOH 1944/II«, dok. br. 9, str. 42—49.

odbornik zadužen prosvjetom i općinski prosvjetni referent. Seoski odbornici zaduženi prosvjetom ne moraju prisustvovati ovim sastancima. Kotarski prosvjetni referenti moraju što češće obilaziti ove sastanke. Ovi sastanci održavaju se svaki tjedan jedanput u onim krajevima gdje je većina nastavnika ne-stručnjaka, a svakih 14 dana u ostalim krajevima, i to na dan tjednog praznika.

Sastanci imaju političko-stručni karakter za odgajanje i preodgajanje nastavničkog kadra. Na svakom ovom sastanku mora se održati jedno predavanje iz građe (nauke) ili pedagoške teorije i jedno praktično predavanje u razredu. Praktična predavanja treba uzimati naizmjenice iz svih predmeta, a mogu ih održavati i referenti kao uzorna predavanja. — Politički dio ovog sastanka ne smije se odnositi samo na pretresanje raznih događaja. Niz političkih predavanja treba da potpuno objasni pojedine epohe u razvitku NOB-e. Sam duh ovih sastanaka treba da je takav da to bude *radna zajednica,* ugodna i korisna za sve prisutne (hrana mora biti osigurana). Sve poteškoće u radu treba da se ovdje iznesu, da se izmijene sva dobra iskustva nastavnika, da rezultati tih sastanaka donesu uvijek poboljšanje nastave. Svako održano predavanje treba napisati i poslati na viši NOO. Predavanja na ovim sastancima moraju biti dobro pripremljena, te je najbolje načiniti plan tih predavanja za mjesec dana. Na taj način moći ćemo izvršiti prikupljanje i podjelu potrebne literature.

II. **Općinska savjetovanja.**

Održavaju se jedanput mjesečno sa svim seoskim odbornicima zaduženim za prosvjetu i svim nastavnicima jedne općine. Sastankom rukovodi općinski odbornik zadužen prosvjetom, a treba da prisustvuje i kotarski odbornik zadužen prosvjetom, a po neki put i članovi Okružnog prosvjetnog odjela.

Taj sastanak posvećen je organizacionom pitanju. Na njemu se pretresaju pitanja škola (otvaranje, uređenje, pohađanje itd.), tečajeva, potrebe nastavnika itd. Tu se rješavaju odnosi i zadaci učitelja prema selu i narodu, rad i život učenika izvan škola i tome si.

Izvještaji o radu treba da budu kratki i konkretni, a zadaci u skladu opće prosvjetne politike primjenjene na prilike teritorija. Treba nastojati da diskusija bude što konkretni ja, da se ne raspiine i ne odugovlači, te da sastanak ne bude dulji od tri do 4 sata.

III. **Kotarske prosvjetne konferencije.**

Ovim konferencijama treba da prisustvuju svi općinski odbornici zaduženi prosvjetom kao i svi prosvjetni referenti. Po nekad mogu te konferencije imati i mnogo širi karakter, t. j. sastanka svih nastavnika i svih odbornika zaduženih prosvjetom iz čitavog kotara ili samo njihovih delegata. Konferencijom rukovodi kotarski prosvjetni odsjek uz prisustvo članova Okružnog prosvjetnog odjela, te predsjednika ili tajnika kotarskog odbora. Konferencija se održava redovito jedanput mjesečno. Dnevni red ovih konferencija može da bude slijedeći: 1. politički referat s diskusijom; 2. organizacija prosvjete: a) izvještaji o radu u općinama, b) novi zadaci; 3. predavanje (iz nauke ili pedagoške teorije, školske prakse ili organizacije prosvjete).

Referenti treba da iznesu kritiku rada na pojedinim školama, da provedu kritiku općinskih stručnih sastanaka, te dadu smjernice rada za budući

mjesec. Šva predavanja treba napisati i poslati višem NOO-u. Okružni i Oblasni prosvjetni odjeli treba da pruže pomoć kod izrađivanja ovih predavanja.

IV. **Okružno prosvjetno savjetovanje.**

Održaje se najmanje jedanput u tri mjeseca, a najbolje je svaki mjesec. Savjetovanju prisustvuju svi kotarski prosvjetni odsjeci s odbornicima zaduženim prosvjetom, a mogu koji put da budu i širi.

Na ovim savjetovanjima pretresaju se politička, organizaciona i stručna pitanja i daju se smjernice daljem radu. Okružno savjetovanje možemo prema tome održati onim dnevnim redom kao i kotarsko. Izvještaje podnose i odbornici i referenti. Na okružnom savjetovanju mogu se razrađivati direktive od višeg NOO-a ili ZAVNOH-a, koje treba konkretizirati prema prilikama na terenu i davati sugestije višim NOO-ima.

V. **Okružna prosvjetna konferencija.**

Održava se najviše dva do tri puta godišnje, a ima značenje širih sastanaka odbornika zaduženih prosvjetom, referenata i nastavnika. Najbolje da konferenciji prisustvuju jedan do dva delegata nastavnika iz pojedine općine. Ovim konferencijama treba da prisustvuju predsjednik ili tajnik Okružnog NOO-a kao i pretstavnici viših prosvjetnih odjela.

Okružni prosvjetni odjel osvrće se u svojim referatima kritički na dosadašnji rad i daje prijedloge za budući. Na ovim konferencijama treba održati predavanje koje ima karakter opće prosvjetne politike, te je zapravo razrađivanje stava u našem prosvjetnom radu i odgoju omladine.

VI. **Oblasna prosvjetna konferencija.**

Održava se 1 do 2 puta godišnje s delegatima nastavnika iz pojedinih okruga i kotareva, te odbornicima Okružnih NOO-a zaduženih za prosvjetu.

Na njoj se pretresaju sva pitanja naše prosvjetne djelatnosti (osn.[ovne] škole, stručne i srednje škole i tečajevi), a sazivaju se naročito nakon reorganizacija na prosvjetnom polju. Ove konferencije mogu imati koji puta i potpuno stručni karakter, kao što je pitanje nastavnog plana i programa.

Svi ovi sastanci moraju se održavati s izvjesnim predviđenim sistemom, tako da bi iskustva i zaključci s jednoga sastanka mogla biti pretresana i razrađivana na drugim sastancima.

Rad samih ovih sastanaka ne smije poprimiti određenu ukočenu formu, već treba biti uvijek unapred priređen i tako organizovan da rješava osnovna pitanja koja su se pojavila na terenu. Ovi sastanci moraju postati potreba i želja svih odbornika i nastavnika, koji će se za njih spremati vrlo savjesno i sa ljubavlju. Sa sastanka ne treba redovito slati zapisnike višem odboru, nego kad se to naročito traži, već se o njima izvještava u redovnim izvještajima. Zbog izrađivanja predavanja potrebno je da se provede kontrola o svim bibliotekama i knjigama na pojedinom teritoriju, da se načine popisi svih raspoloživih knjiga. Osim toga najbolje je da pojedini prosvjetni odjeli nastoje organizirati svoje stručne biblioteke, koje će moći poslužiti svim nastavnicima dotičnog teritorija kod izrade predavanja. Sva predavanja održana na tim sastancima treba spremati, te dobra i uspjela slati na ovaj odjel da ih možemo što bolje iskoristiti.

Rad prosvjetnih odjela.

U radu Oblasnih i Okružnih prosvjetnih odjela, te kotarskih prosvjetnih odsjeka primijećeni su ovi osnovni nedostaci:

1. Odjeli ne rade zajednički, ne djeluju kao odjel.

2. Ne održavaju redovite odjelske sastanke na kojima bi se raspravljala sva važnija pitanja i donašali konkretni zaključci za daljnji rad, na temelju direktiva NOO-a. Ne savjetuju se tko će ići na teren i kakove će tamo zadatke izvršiti, te kada će se vratiti.

3. Odjeli se premalo staraju za stručno podizanje kadra. Ne posvećuju dovoljnu pažnju stručnim općinskim sastancima. Oni ne razrađuju programe na metodske jedinice, nego to prepuštaju nedovoljno izgrađenim nastavnicima, pa je rezultat vrlo slab.

Najčešće su drugovi stručnjaci članovi prosvjetnih odjela, neka više manje administrativna lica koja samo prikupljaju podatke i pišu izvještaje, ili neprestano obilaze teren, premda su upoznali čitavo stanje na terenu.

4. Odjeli ne reagiraju dovoljno brzo na pogreške u radu naših nastavnika i u sprovađanju organizacije na terenu.

5. Vrlo malo pažnje posvećuju svojoj vlastitoj izgradnji.

Da bi mogli zadovoljiti i riješiti sve te probleme, potrebno je da odjeli rade zajednički. Rad će odjela onda biti bolji ako će svako pitanje rješavati kao zajednica, ako ni jedan načelan problem, ni jedne upute iz odjela ne iziđu prije nego su o njoj razgovarali svi članovi. Zato neka bude pravilo: Odjel je zajednica koja rješava sva pitanja zajednički, a koji vodi član Izvršnog NOO-a.

Odjel prima preko svog pročelnika direktive svoga odbora ili višeg foruma, koje razrađuje i prema njima radi. No to nije dovoljno. Odjel mora istodobno prikupljati podatke sa terena i time upotpunjava direktive i na temelju konkretnih primjera stavlja prijedloge za budući rad.

Nije dovoljno da se odjel bavi samo općom organizacijom, sabiranjem podataka i pisanjem izvještaja. Odjel mora danas posvetiti naročitu brigu razrađivanju nastavnih osnova i time pomoći nedovoljno spremne nastavnike. Na pr. školska nastavna osnova dana je u najopćenitijim crtama za cijelu zemlju. Prosvjetni odjeli Oblasnih odnosno Okružnih NOO-a dužni su da tu nastavnu osnovu razdijele na mjesece, tjedne, pa moguće da ih razrade i na lekcije prema mogućnostima i potrebama. Kotarski prosvjetni odsjeci prilagoditi će ih prilikama svoga kotara i dostaviti pojedinim školama. Za pojedine teže partije ili još bolje osnovne partije iz programa treba izraditi kratke upute za rad. Odjel treba da uočava kako se direktive odrazuju na terenu, prikuplja o tom podatke i daje prijedloge za dalji rad.

Odjel treba da održava svaki tjedan sastanak, gdje se raspravlja o svim prosvjetnim pitanjima i izvršuje podjela zadataka, članovi odjela koji se nalaze s izvjesnim zadacima na terenu, ne moraju prisustvovati svakom sastanku odjela, već šalju svoj pismeni izvještaj.

Pokraj svega ovog potrebno je da članovi odjela stalno podižu i svoju vlastitu naobrazbu. To podizanje mora ići u dva smjera, t. j. moramo podizati našu opću spremu, a svakako i stručnu. Najbolje to možemo postići održavanjem redovitih sastanaka na kojima bi proučavali izvjesne probleme. Osim toga treba sistematski pratiti štampu i od nje praviti bilješke koje nam mogu koristiti u radu.

Prema ovomè potrebno je da i sastav odjela bude takav da može odgovoriti ovim zadacima. U Okružnom prosvjetnom odjelu treba da budu najmanje dva do tri stručna lica, od kojih bar jedan profesor srednje škole, a ostali stručni učitelji. U Oblasnom prosvjetnom odjelu potrebno je da rade 3 do 4 stručna lica, od toga dva srednjoškolska profesora, od kojih bi bio jedan stručnjak iz prirodnih nauka, a drugi iz historijsko-filološke grupe predmeta. No danas kad su još prilike u nekim našim krajevima dosta teške, kad je teritorij još poluoslobođen ili okupiran, treba i sam sastav prosvjetnog odjela da bude prilagođen ovom stanju. Tamo gdje nije moguće uspostaviti odmah čitave prosvjetne odjele, radit će samo jedan do dva referenta. Oni će provoditi prosvjetnu propagandu, organizirati uz saradnju antifašističkih organizacija sabotažu okupatorske prosvjetne djelatnosti i pripremati nastavnički kadar i NOO-e za rad kad to budu dozvolile prilike.

U osnovnim crtama bi rad odjela mogli svesti na ove 4 tačke:

1. Razrađivanje i konkretiziranje direktiva
2. Razrađivanje nastavnog programa i obrađivanje najhitnijih partija.
3. Briga i organizacija svega školstva, raznih tečajeva, sastanaka, te uzdizanje i odgajanje nastavničkog kadra. Odjel vrši pregled rada u školama, tečajevima i nižim odjelima, kontrolira provođenje direktiva, prikuplja iskustva te na temelju toga daje prijedloge za rad.
4. Odjel održava redovan tjedni sastanak na kojem se određuju: a) osnovni rad odjela, b) raspored zadataka na pojedince, c) plan rada obrazovnih sastanaka.

Ove upute treba da posluže kao nadopuna u organizaciji prosvjetnog rada, te je potrebno da budu od pojedinih oblasnih NOO-a prilagođene prilikama i potrebama terena.

Smrt fašizmu -— Sloboda narodu!

Odjel narodne prosvjete:
M. P.[4] *B.*[3] *Sučević* [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ONOO za Pokuplje — 1944.
Na kraju dokumenta dopisano je tintom:
O.N.O.O. Pokuplje Pros, odio Br. 116. 7. VIII 1944.

3 Branko — 4 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske.

1944, kolovoz 2.

Nacrt poslovnika za rad Zakonodavne komisije ZAVNOH-a

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Zakonodavna komisija
Broj: 6/44. od 2. augusta 1944.

POSLOVNIK ZAKONODAVNE KOMISIJE.[1]

Član 1.

Zakonodavna komisija pretresa na svojim sjednicama sve prijedloge i nacrte zakonodavnih i njima sličnih akata, koje komisiji dostavi radi toga Predsjedništvo Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske.

Zakonodavna komisija može raditi i odlučivati ako je na sjednici prisutno više od polovine njezinih članova.

Član 2.

Čim stigne komisiji zakonodavni prijedlog ili nacrt, predsjednik ili po njegovom ovlaštenju sekretar komisije dostavit će svakom članu komisije po jedan primjerak prijedloga ili nacrta s eventualnim obrazloženjem i tom će prilikom naznačiti rok u kojemu će se taj prijedlog ili nacrt morati proučiti, kako bi se na određenoj sjednici o tome moglo raspraviti i odlučiti.

Član 3.

Sjednice saziva predsjednik odnosno po njegovom ovlaštenju, ako je on spriječen, može je sazvati i podpredsjednik.

Sjednicom ravna predsjednik, a u njegovoj otsutnosti i podpredsjednik.

Sjednici mora prisustvovati i barem jedan stenograf, koji će bilježiti točno tok sjednice, debatu vođenu o pojedinim pitanjima, glasanje i odluku, koju komisija donese.

1 Ovaj nacrt poslovnika Zakonodavne komisije odbijen je »kao nepotreban«, zbog suvišnih proceduralnih formalnosti, na III sjednici Predsjedništva ZAVNOH-a, održanoj 25. kolovoza 1944. Redakcija ga ipak objavljuje kao zanimljiv pravno--povijesni dokument, jer je Zakonodavna komisija — grosso modo — ipak postupala po temeljnim odredbama toga nacrta. Na temelju njegovih propisa može se rekonstruirati kakvom su se procedurom stvarali normativni akti ZAVNOH-a nakon njegova Trećeg zasjedanja.

član 4.

Na sjednici zakonodavne komisije mora biti prisutan i član Predsjedništva zadužen za poslove onog Odjela, čiji se prijedlog ili nacrt bilo kojeg zakonodavnog akta ili općeobaveznog naređenja ima raspraviti. Pored njega treba da je prisutan i odjelni predstojnik tog Odjela, a prema ukazanoj potrebi može prisustvovati i onaj član Odjela, koji je kao stručnjak sastavio ili imao bitnog udjela kod sastava prijedloga ili nacrta, o kome se raspravlja.

Izvjestilac je pred komisijom član Predsjedništva, koji je zadužen za poslove ovog Odjela ili po njegovom ovlaštenju predstojnik Odjela, o čijem se prijedlogu [ili] nacrtu radi.

Clan 5.

Sjednicu otvara predsjednik dajući riječ izvjestitelju, koji će pročitati član po član predloženog nacrta, prijedloga ili uopće predloženog zakonodavnog ili općeobaveznog akta, kojeg treba raspraviti.

Većinom glasova odlučuje se o tome da li će se debata voditi po pojedinim članovima ili nakon pročitanja čitavog prijedloga ili nacrta. Predsjednik rukovodi sjednicom dajući riječ pojedinim članovima zakonodavne komisije.

Prije konačne redakcije predloženog prijedloga ili nacrta izvjestitelj može još jednom zatražiti riječ radi obrazloženja pojedinih mjesta, koja smatra važnim i potrebnim da se naročito razjasne.

Clan 6.

Glasanje određuje nakon završene diskusije predsjednik.

Odlučuje se većinom glasova. Ukoliko su glasovi podjednako podjeljeni, smatra se da je većina na onoj strani, gdje je predsjednik glasovao.

Clan 7.

Zakonodavna komisija može vratiti dostavljeni prijedlog ili nacrt, i to izravno Odjelu, koji ga je preko Predsjedništva predložio na razmatranje, ili samom Predsjedništvu, s napomenama u kom smislu treba dopuniti ili ispraviti dostavljeni prijedlog ili nacrt.

Ukoliko Odjel, o čijem se prijedlogu ili nacrtu radi, smatra da je tražena nadopuna ili ispravak neosnovana ili u protivnosti s duhom i općenitim sastavom tog prijedloga ili nacrta, vratit će svoj prijedlog ili nacrt zakonodavnoj komisiji s obrazloženjem o tome.

Na narednoj sjednici raspravit će se o tome i odlučiti. Odluka o tome obavezna je za Odjel, čiji se prijedlog ili nacrt raspravlja, pa taj Odjel ne može ponovno vratiti prijedlog ili nacrt zakonodavnoj komisiji, ako ona ponovno stane na gledište o potrebi dopune, ispravka ili uopće preinačenja dostavljenog prijedloga ili nacrta.

Clan 8.

Nakon što je glasanjem usvojena konačna redakcija dostavljenog prijedloga ili nacrta, predsjednik zakonodavne komisije dostavlja Predsjedništvu Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske origi-

nalni primjerak usvojene redakcije, kojega moraju potpisati svi prisutni članovi na sjednici, na kojoj je ovaj prijedlog ili nacrt primljen.

Uz to će predsjedništvo zakonodavne komisije dostaviti Predsjedništvu Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske prema potrebi i svoj obrazloženi izvještaj o usvojenim ispravkama ili dopunama.

Po ovlaštenju predsjednika može te poslove izvršiti i sekretar zakonodavne komisije.

Clan 9.

Izvan dnevnog reda, kojega za svaku sjednicu unaprijed određuje predsjednik zakonodavne komisije, može se povesti rasprava i odlučivati samo ako to odluči većina prisutnih članova komisije.

Clan 10.

O svemu poslovanju zakonodavne komisije vodi se zapisnik i to stenografski.

Uručbeni zapisnik i sve ostalo poslovanje vodi se pod rukovodstvom i odgovornošću sekretara komisije.

Sve potrebno pomoćno osoblje za komisiju tražit će predsjedništvo zakonodavne komisije od Predsjedništva Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske.

Clan 11.

Ovaj Poslovnik obavezuje sve članove zakonodavne komisije i vrijedi za sve Odjele Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske ukoliko predlažu komisiji svoje prijedloge ili nacrte ili se obraćaju za bilo kakva rješenja njihovih spornih pitanja. Oni s komisijom saobraćaju samo preko Predsjedništva Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske.

Clan 12.

Ovaj Poslovnik stupa odmah na snagu.

U buduće će Odjeli svaki svoj prijedlog ili nacrt dostavljati Predsjedništvu u 7 ravnoglasnih primjeraka.

Smrt fašizmu — Slobodu narodu!

M. P.[2]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

2 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske.

62

1944, kolovoz 3.

Izvještaj Odjela prehrane ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o radu Odjela u srpnju

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel Prehrane
Broj: 92
Dne 3. VIII. 1944.

Predsjedništvu ZAVNOH-a

Na osnovu raspisa Pretsjedništva Br. 719> od 1. VIII. t. g. podnašamo izvještaj o radu ovoga Odjela u toku mjeseca srpnja t. g.

1. Organizaciono stanje.

U odjelu je zaposleno 7 lica. Odjel za sada ima dva otsjeka i to:

1. Organizacija sakupljanja hrane:

a) otkup, dobrovoljni prilozi itd.
b) ušuri s mlinova i vršalica
c) propaganda sakupljanja hrane

II. Uprava NOF-om:

a) Uskladiš ten je i transport
b) raspodjela hrane
c) knjigovotstvo i pregled zaliha

Zbog proširenja rada na terenu pozvano je preko Pretsjedništva na rad po jedno lice iz Oblasnog NOO-a Dalmacija, Istra, Slavonija i Sjev. Hrvatska.

Sastanak Odjela održan je 17. VII. t. g. kome je prisustvovao član Predsjedništva, odgovoran po ovom Odjelu, drug Duško Brkić. Na sastanku je pretresan dosadanji rad, izvršena podjela rada i doneseni zaključci o budućem radu.

2. Spremanje ljetine i sakupljanje hrane poslije žetve.

Dne 3. i 4. srpnja t. g. održana je konferencija Gospodarskih Odjela ZAVNOH-a, na kojoj je bio zastupan i ovaj Odjel, s delegatima Gospodarskih

1 Redakcija nije pronašla tajraspis,

odjela i Gospodarskih komisija Okružnih NOO-a južno od Save. Na konferenciji su bili zastupljeni O. NOO-i Pokuplje, Banija, Lika i Cazin, zatim Ekonomsko Odjelenje G. š. H.

Na konferenciji su se u glavnom pretresala pitanja u vezi s podizanjem i spremanjem ljetine, te sakupljanjem hrane za potrebe vojske i siromašnog stanovništva. Pored toga raspravljalo se i po ostalim ekonomskim pitanjima.

Po istim pitanjima održana je 7. VII. t. g. uža konferencija[2] pretstavnika G.Š.H. i ekonomskih odjela ZAVNOH-a, na kojoj su donešeni zaključci, na osnovu kojih je ovaj Odjel izdao pismene upute svim Oblasnim, odnosno Okružnim NOO-ima, i to:

a) Uputu za organizaciju kontrole na mlinovima i ubiranje ušura.[3]

b) Uputu za dostavljanje podataka o stanju svih mlinova.[4]

c) Uputu za sprovođenje i organizaciju kampanje sakupljanja i raspodjelu hrane.[5]

Ove upute su u prepisu dostavljene na uvid Pretsjedništvu.

3. Rad na snabdjevanju vojske i civilnog stanovništva.

Tokom mjeseca srpnja nastavljen je rad na sakupljanju i prebacivanju hrane i stoke iz Banije,-Pokuplja i Cazinskog okruga za potrebe vojske i naroda, koji je pokrenut u mjesecu lipnju. U tom vremenu sakupljeno je u Baniji oko 25 vagona hrane, a u Cazinskom okrugu 11 vagona. Stoke je sakupljeno (uračunavši ukupne rezultate od početka mjeseca svibnja do sada) oko 3.800 kom. krupne i oko 600 kom. sitne. Stoka je sva predavana vojsci, dok je od sabranog žita data pomoć Okružnom NOO-u Lika 5 vagona za potrebe siromašnog naroda, a ostatak vojci.

Za opskrbu vojske i stanovništva u Gorskom Kotaru obrazovana je komisija za prebacivanje hrane iz Istre, Slovenije, Karlovačkog kotara i žumberka u Gorski Kotar. U njoj je do sada bio i naš delegat.[6] Komisija je dala dosta dobrih rezultata, što je djelovalo na poboljšanje prehrane vojske i naroda u Gorskom Kotaru.

Preko ovog Odjela izdano je tokom prošlog mjeseca G.Š.H.-e 1.000. Dolara za nabavku hrane jedinicama u Gorskom kotaru, a Glavnaprod-u 2,500.000.— Kn. za nabavku graha i masti za potrebe vojske. Kako su se rezerve u stoci za vojsku prilično iscrpile, to smo koncem ovog mjeseca ponovno obrazovali komisije za otkup stoke u poluoslobođenim općinama u Pokuplju, u kojima su naša dva delegata.[7] Isto tako pokrenuli smo otkup stoke u perifernim općinama Korduna, koje ekonomski dobro stoje, a do sada nisu davale većih priloga za NOV-u.

U vezi uputa NKOJ-e stvorili smo jednomjesečni proračun potreba živežnih namirnica za civilno stanovništvo, koji je predan Odjelu ekonomske obnove.

4. Ostali poslovi

Pored navedenog radilo se tokom prošlog mjeseca na organizaciji samostalnog administrativnog rada ovog Odjela, koji je nedavno izdvojen[8] iz biv-

2 Vidi dok. br. 41 — **3** Nalazi se u IHRPH Zgb, Obi. NOO za Zagreb — **4** Nalazi se u IHRPH Zgb, ZAVNOH-1944 — 5 Nalazi se u IHRPH Zgb, ONOO za Hrv. primorje-1944 — 6 Filip Lakuš ml, — 7 Jela Jančić i Feliks Hiršl — 8 U svibnju 1944,

šeg Ekonomskog odjela kao samostalni odjel. Zatim su svršavani ostali dnevni poslovi, koji spadaju u nadležnost ovog Odjela.

Pored navedenog Odjel se bavi prikupljanjem stručnih referata i stvaranjem plana za organizaciju prehrane poslije oslobođenja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za odjel prehrane:
Đ.° Uzelac [v. r.]

M. P.™

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj 736/44, 4/VIII. 44.

9 Đuro — **10** Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske,

1944, kolovoz 5.

Izvještaj Odjela financija ZAVNOH-a Tajništvu ZAVNOH-a o prihodima i rashodima ZAVNOH-a od 13. svibnja do 31. srpnja 1944.

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Odjel Financija
Broj 42 od 5 augusta 1944.

Tajništvu ZAVNOH-a

IZVJEŠTAJ DO 31 SRPNJA 1944.

Ovaj odjel počeo je djelovati 17/VI 1944 nastavljajući rad ranijeg financijskog odsjeka Ekonomskog odjela te je sastavljen od v. d. odjelnog predstojnika i tri saradnika, od kojih je jedan (drugarica Gaga Žigić) već dulje vrijeme odsutna.

Izvještaj obuhvaća vremenski period od 13. svibnja o. g. to jest od III. Zasjedanja Zavnoha, jer su tim danom zaključeni raniji računi, do 31 srpnja o. g.

Premda je organizacija odjela predviđena u 4 odsjeka, ipak se zasad nije prešlo na organizaciju odsjeka, jedno radi nestašice stručnog osoblja, a poglavito i radi toga, jer je potrebno, da se prije prelaza na takvu organizaciju riješe i neka principijelna pitanja u vezi sa određivanjem kompetencija i njihovim razgraničenjem između ZAVNOH-a i NKOJ-a.

Ukupni *prihodi* u pomenutom razdoblju uključivši prenos blagajničkih zaliha u iznosu od K 3,831.185.50 iznosili su K 41,766.747.50

a ukupni *rashodi* u istom razdoblju K34,427.026.50

tako da se prenosi na kolovoz o. g. iznos od K 7,339.721.—

koji iznos predstavlja *tresorno stanje* per 1.VIII. 1944, a sastoji se iz blagajničke zalihe kuna, dinara i lira te malenkosti dolara.

U tresornom stanju nije iskazana svota od $ 4.700.— kao saldo ranije dotacije u iznosu od $ 20.000.— koji se iznos posebno rasknjižuje prigodom njegove upotrebe,

Prihodi potiču:

od 3°/o Zajma N.O.		K34,382.300.—
od konverzije $ 1.000.—		K 3,520.000.—
od raznih prihoda		K 33.262.—
		K37,935.562.—
više prenos ranijih zaliha		K3,831.185.50
Ukupno prihoda kao gore		K41,766.747.50

Rashodi su izvršeni za

Predsjedništvo		K 3,364.200.—
NOV i POH		K 5,300.000.—
Ekonomat		K 5,296.700.—
Odjel Socijalne politike	K 520.000.—	
Odjel Informacija	K 1,577.965.—	
Odjel Narodne prosvjete	K 565.100.—	
Odjel Narodne prehrane	K16,260.266.50	
Odjel Narodnog zdravlja	K 39.570.—	
Odjel Pravosuđa	K 49.675.—	
Odjel Narodnog gospodarstva	K 1,338.040.—	
Odjel Unutarnje uprave	K 6.000.—	
Odjel Financija	K 4.850.—	
Odjel Tehničkih radova	K 104.660.—	K20,466.126.50
Ukupno rashoda kao gore		K34,427.026.50

3°/o *Zajam N.O.* je u toku izvještajne periode relativno povoljno napredovao, ali treba uvažiti da se u primljenom iznosu po prvi put pojavljuju i cifre koje se odnose na unovčenje obveznica u lirama iz Istre u iznosu od K 6,600.000.— i Dalmacije u iznosu od K 10,700.000.— Obračun Lit u Kune izvršen je po kursu 6:1.

Rezultat julske kampanje za zajam dosad se još ne može ustanoviti jer izvještaji stižu veoma sporo, a u mnogim okruzima se kampanja produžuje jer su upute za istu prekasno stigle.

U Pokuplju je u toku jula unovčeno i nama uplaćeno	K4,900.000.—
U Zagrebačkom okrugu	K2,150.000.—
U Moslavini	K1,061.000.—

ali te cifre nikako ne pokazuju konačni rezultat kampanje u tim okruzima.

Prema izvještajima iz Istre i Slavonije, rad na zajmu tekao je i tamo zadovoljavajuće, ali je novac upotrebljen neposredno za potrebe vojske ili za prehranu naroda.

Ukupno je do konca srpnja o. g. uplaćeno zajma za K 87,133.697.—, ali sa neobračunatim iznosima koji su upotrebljeni neposredno za potrebe vojske i naroda može se računati, da je već danas ukupni iznos otkupljenih obveznica zajma premašio iznos od K 110,000.000.—

U toku mjeseca lipnja izrađeni su u uredu razni elaborati i referati, koji se odnose na organizaciju odjela, na sistematizaciju kreditiranja odjela, ra-

čunovodstva, kontrole te Ekonomata. Poseban studij bio je posvećen pitanju platežnog bona* za Hrvatsku.

Računovodstvo je izvršilo zaključak knjiga per 13. maja 1944 i ažuriralo knjige do danas. Ujedno se nastavlja rad na kontroli i isknjižavanju starih nedovoljno objašnjenih ili neobračunatih stavaka ranijeg razdoblja.

U toku lipnja provedena je revizija cijelog Okruga Pokuplje.

Rad u odjelu znatno trpi radi nestašice tehničkih uredskih pomagala, čemu se nastoji doskočiti odgovarajućim nabavkama.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za odjel financija:
Rihtman[2] [v. r.]

M. P.s

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 743/44, 5. VIII 44.

1 Vidi dok. br. 45 — 2 Zvonimir — 3 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske,

1944, kolovoz 5.

Izvještaj Odjela tehničkih radova ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o radu Odjela u srpnju

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel tehničkih radova
Br.....35 O/K.
5. kolovoza 1944. godina.

Predmet: **Izvještaj o radu Odjela za mjesec juli 1944. g.**

Predsjedništvu
Zemaljskog Antifašističkog Vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske

Organizacija, zadaci i program.

Odjel je upotpunjen tako da ima sad 4 člana, jednu drugaricu za administraciju i jednog kurira — ukupno šest osoba.

Djelokrug rada za sastav prijedloga, skupljanje podataka i izrade stručnih referata za drugove u vojsci, kod civilnih ustanova, na oslobođenom i neoslobođenom teritoriju obuhvata:

1). arhitekturu (regulacije sela, naselja, gradova, gospodarsko graditeljstvo, izgradnju popaljenih kuća, domova, sela ...)

2). građevinarstvo (puteve, ceste, mostove, vodograđevine ...)

3). geodeziju (snimanje terena, podloge planova...)

4). elektrifikaciju (električne centrale, vodovi, mostovi, instalacije...)

5). brodarstvo (brodogradnju, brodostrojarstvo . . .)

6). strojarstvo (parni kotlovi, strojarstvo...)

Danas se na oslobođenoj teritoriji postavljaju slijedeći glavni zadaci:

1). Izgradnja zemunica

2). Pomoć u organizaciji i inicijativa za izgradnju popaljenih kuća.

3). Suradnja u proizvodnji, naročito u proizvodnji građevnog materijala (ciglane, pilane, krečane, radionice).

4). Nadzor i organizacija električnih postrojenja.

5). Podizanje stručnih kadrova na oslobođenoj teritoriji.

6). Uposlenje i stavljanje pod kontrolu NOO-a stručnjaka na neoslobođenoj teritoriji.

7). Opći rad ureda (plakati, zemljopisne karte i skice...)

8). Pomoć i suradnja [u prikupljanju] podataka potrebnih za obnovu.

Na sastancima Odjela, sastancima svih gospodarskih Odjela i dogovoru sa pojedinim delegatima NOO-a diskutiralo se o podjeli rada, suradnji i zadacima novo osnovanih Odjela.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel tehničkih radova:
Ostrogović[2] [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj 753/44, 5/VIII. 44.

1 Izostavljen je dio izvještaja koji se odnosi na suradnju s Tehničkim odjelom GŠH i na manje značajne poslove Odjela — 2 Kazimir.

65

1944, kolovoz 5.

Izvještaj Odjela socijalne politike ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o radu Odjela

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel socijalne politike.
Br. 160
Dana 5. VIII. 1944.

Predmet: Izvještaj o radu odjela.

Predsjedništvu ZAVNOH-a

Poslije III. zasjedanja ZAVNOH-a, Odjel socijalne politike izdao je okružnicu na sve Oblasne i Okružne NOO-e u kojoj ih je upozorio da redovno šalju izvještaje, te da se pristupi organiziranju tečajeva za invalide, na kojima bi se invalidi osposobili za rad u NOO-ima. U istoj okružnici upozoreni su Okružni NOO-i da redovno svaki mjesec šalju izvještaje o svom radu.

Posiate su upute Okružnim NOO-ima Banije i Korduna za rješavanje jevrejskog zbjega, o izborima predstavnika zbjega i njihovom zaposlivanju.

U odjel pozvane su drugarice Zlatarić Saša i Marinić Tatjana, te se prišlo reorganizaciji dječjih domova na Baniji i Kordunu. O tom pitanju održan je sastanak Odjela socijalne politike, zdravstva i prosvjete sa zadatkom da se izradi pravilnik za dječje domove.

Međutim 1. VII. bili smo pozvani od načelnika sanitetskog odjeljenja G.Š.H. potpukovnika Grujice Žarkovića, koji nas je obavjestio da se djeca iz dječjih domova, trudne žene i rodilje sa dojenčadi mogu evakuirati u Italiju. Odmah smo dali upute[1] Okružnim NOO-ima Banije, Korduna i Pokuplja, kao i posebnim kurirom Okružnom NOO-u za Liku, za evakuaciju djece i žena.

Prvi transport od 129 djece otišao je 2. VII o. g. Prilažemo iscrpan izvještaj[2] o evakuaciji djece i odraslih.

Nakon poslatih 3 transporta nastao je zastoj, jer avioni nisu dolazili, a kasnije zabrana evakuacije. Na sabirnim stanicama bilo je sakupljeno 1086 djece i 29 žena. Tražili smo od Nacionalnog Komiteta da se prebace žene i djeca koja su na stanici. Poslije ovoga dobili smo depešu, da mogu ići bolesni

1 Vidi dok. br. 57 — 2 Zbog opširnosti priloga objavljuje se samo sumarni izvještaj o evakuaciji djece. Vidi prilog 1.

ì starci, te stari i nemoćni Jevreji. Nakon toga došla je depeša da se mogli siati djeca i žene, te bolesnici kojima je potrebno liječenje, koje se ne može izvršiti u zemlji. 3. VIII. o. g. stigla je ponovno depeša, da nije uputno slati djecu ispod 6 godina, jer izgleda da će ista biti prebačena u Afriku. Zbog toga donijeli smo odluku, da se djeca, a ni rodilje, više ne šalju u Italiju, već da se ponovno organiziraju dječji domovi na Baniji i Kordunu, u koje će se smjestiti djeca do 8 godina starosti. Isto da se organizira dom za rodilje i dom za žene sa dojenčadi. Organizaciji odmah se pristupilo, koja je sada u toku.

U pitanju ratnih invalida N.O.V. organizira se tečaj za osposobljenje invalida za rad u NOO-ima. Tečaj će početi 10. VIII. o. g. kod Okružnog NOO-a na Baniji, na koji je pozvano 25 invalida i to 15 iz Okružnog NOO-a Kordun i 10 sa Banije.

Nakon završenog prvog kursa, predviđeno je da se organiziraju kursevi kod svakog Okružnog NOO-a, da bi se što više invalida osposobilo za rad u NOO-ima i ostalim institucijama.

Tražili smo od G.Š.H. da nam pošalje jednog invalida, koji će biti referent u ovom odjelu po invalidskom pitanju.

I ako smo stalno tražili mjesečne izvještaje od Okružnih NOO-a, ipak isti neredovito šalju izvještaje, a po nekoji uopće nisu za cijelo vrijeme poslali nijedan izvještaj, te nam je nemoguće podnijeti izvještaj o stanju i radu pojedinih Okružnih NOO-a.

Rad u samom odjelu bio je nedostatan uslijed pomanjkanja personala. Odjel je pojačan sa navedenim 2 drugaricama i sa jednom pisaricom, a naskoro će doći i referent po invalidskom pitanju. Time će se i sam rad u odjelu pojačati. U buduće slati ćemo redovno svaki mjesec izvještaj.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel socijalne politike:
Stj.[3] *Šalamun* [v. r.]

M. P.[4]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 758/44, 6. VIII. 44.

3 Stjepan — 4 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske.

PRILOG 1

SUMARNI PREGLED

I.

Brojno stanje.

Evakuirano je 775 djece od toga: 592 djece do 10 godina, 183 djece iznad 10 godina (od toga je 80 iz gimnazije)

Po dobi

18 dojenčadi

280 predškolske djece od 2—7 god.

358 školske djece od 7 — 11 god.

76 djece iz gimnazije

4 djece iz Glinske gimnazije

39 djece iznad 10 godina, koja su evakuirana bilo radi toga što su bolesna ili radi toga, jer nemaju nigdje nikoga, da ihse skloni u bolnicu i školu, jer su sva nepismena.

Svega 775 djece.

Po godinama i spolu.

Godine	Dojenčad	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	Izn.14	Svega
Dječaci	10	14	26	35	43	40	56	40	38	31	31	29	24	19	18	454
Djevojč.	8	16	15	24	19	38	37	30	37	35	25	22	10	3	2	321
Svega	18	30	41	59	62	78	93	70	75	66	56	51	34	22	20	775

Iz dječjih domova evakuirano je 413 djece i to:

Cirkvena	. . 45	djece
Buzeta	. . 112	„
Radonja.....	. . 68	„
Grabovac	. . 33	„
Gvozdansko . . .	. . . 19	„
Gimnazija	. . . 16	„
Svega	. . 413	djece

Ostala djeca u većini su lički zbjeg, a 33 djece je iz jevrejskog zbjega.

II.

Zdravlje djece.

Od 775 djece je oko 362 bolesno, što znači oko 48% od evakuirane djece i to:

Predškolske djece bolesno je	71%
Školske djece bolesno je	54%
Izaškolske djece bolesno je	31%

III.

Socijalni sastav.

Preko 500 od evakuirane djece bila su već u zaštiti i to: 413 djece u dječjim domovima, a preko 100 djece koja su bila poslije ofenzive razaslana na raspored, tako da je djece iz roditeljskih ruku ili sa rasporeda evakuirano samo oko 200 — 250.

Djece bez roditelja	199
Djece bez oca	221
Djece bez majke	51
Djece živih roditelja	194
Nahočadi	12
Nema podataka	98
Svega	775

(od toga 76 djece iz gimnazije)

Od 254 djece koja imaju živog oca	147	su partizani
Od 415 djece koja imaju živu majku	41	su partizanke
U njemačkom zarobljeništvu	13	otaca
Odvedeno u Njemačku na rad	12	otaca i 5 majki
U ustaškim logorima	3	oca i 3 majke

Od djece koja su izgubila oca, majku ili oboje:

Poginulo je u borbi	81	otac	i	10majki
Umrlo od tifusa	70	otaca	i	107majki
Umrli ili stradali	46	otaca	i	84majke
Zaklali ustaše	247	otaca	i	49majki
Nema podataka za	6	otaca		

Po narodnosti:

Srba	697
Hrvata	31
Jevreja	33
Nahočadi	12
Nema podat.	2
Svega	775

Iz kraja:

Lika	301
Kordun	269
Banija	19
Bosna	78
Pokupje	3
Iz drugih krajeva	16
Nema podataka	89
Svega	775

1944, kolovoz 6.

Okružnica Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a svim oblasnim i okružnim NOO-ima o održavanju roditeljskih sastanaka

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE
Odjel narodne prosvjete

Broi: 355 dne 6. august 1944.

Predmet: Roditeljski sastanci.

Svim[1] oblasnim NOO-ima i okružnim-...

Pitanje odgoja naše djece i omladine vezano je uz roditeljski dom i školu. Svakako da taj uticaj i doma i škole na razvoj djeteta ne smije biti raznolik, već usklađen tako da dom upotpunjuje školu a škola dom. Zbog toga je potrebna najuža saradnja roditelja i nastavnika, oni treba da čine jedinstven front u svojim načelima odgoja. Jedino na taj način moći ćemo pravilno i s uspjehom djelovati na dijete. Sigurno je da ćć nastavnik, koji se obrazuje za odgajatelja, moći u mnogim slučajevima da savjetuje i pomogne roditeljima. Potrebno je da se roditelji obraćaju učitelju, kad primijete neke naročite nedostatke ili mane svog djeteta, na pr. da laže ili je goropadno itd. Najteže posljedice za odgoj samog djeteta ima postupak gdje se roditelj zalaže i stoji na obrani dječjih nedostataka i ne pomaže učitelja na isprav ljanju istih, što više, mnogi roditelji čitav svoj odgoj svedu na batinjanje djece. — Upućivanjem, razjašnjavanjem i strogim opomenama možemo ispravljati i odgajati. Batine samo onemogućuju neki loši dječji nastup, no one ni u čemu ne pomažu da dijete sebe kontrolira i ispravlja, jer često ono ni ne zna zašto je njegov čin loš i nevaljao.

Saradnju roditelja i nastavnika najbolje ćemo postići roditeljskim sastan cima. Ovi sastanci održavaju se kad se pojave teži slučajevi narušavanja discipline u školi, kad se opazi nesklad između odgoja u domu i školi i si., svakako bar jedanput u tri mjeseca. Sastankom rukovode nastavnici dotične škole, a u organizaciji sastanka (pozivanje) treba da aktivno sudjeluje i mjesni NOO.

Roditeljski sastanci imaju svrhu da se poveže odgoj u školi i domu, da mu se dade izvjestan određen smjer i da se usklade sva pitanja škole (polazak, točno dolaženje, snabdijevanje i popravljanje škole itd). U svim tim pitanjima najviše su zainteresirani roditelji učenika, koji treba da budu propagatori i najbolji saradnici u rješavanju tih problema.

226 1 Dopisano tintom: Svim — 2 Dopisano tintom: iokružnim.

Moramo paziti da ovi sastanci ne poprime oblik i karakter masovnih političkih sastanaka, već da budu zajednički sastanci odgojitelja naše djece. Na ovim sastancima odgajat će se i roditelji, koje treba zainteresirati ujedno za sva školska pitanja i potrebe.

Dobro bi bilo da se uz te roditeljske sastanke održavaju dječje priredbe, koje bi tako najbolje pokazale uspjehe pravilnog rada sa djecom. Priredbe treba da su ispunjene zbornim pjevanjem, recitacijom pojedinaca i zborova, te umjetničkim estetskim čitanjem najbiranijih odlomaka iz književnosti i štampe. Ukoliko je moguće, dobro je dati kakav igrokaz, koji mora odgovarati dječjim godinama u razvoju. Osim toga može se organizirati izložba dječjih radova, njihovih zidnih novina itd. Priredbe i izložbe oživjet će tako još više interes roditelja za rad samog nastavnika, a dobri savjeti i uputstva roditeljima omogućit će što tjesniju saradnju između škole i doma.

Razmotrite to pitanje, pretresite ga na sastancima i konferencijama s prosvjetnim radnicima i odbornicima odgovornim za prosvjetni rad, i pomozite da se roditeljski sastanci pravilno održavaju na terenu. U vašim redovitim izvještajima obavještavajte nas o uspjesima i nedostacima roditeljskih sastanaka održanih na Vašem teritoriju.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Odjel narodne prosvjete:
B.[3] Sučević [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH —1944.

I

1944, kolovoz 7.

Izvještaj Odjela informacija ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o radu Odjela u srpnju

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel informacija
Br. 384
Dne 7. VIII. 1944.

Predsjedništvu ZAVNOH-a

U smislu traženja Predsjedništva podnosimo kratki izvještaj o radu Odjela informacija ZAVNOH-a za mjesec srpanj:

I. Odsjek propagandno-politički

1. Od 1.—3. srpnja održana je u Odjelu informacija konferencija propagandista, kojoj su prisustvovali delegati okružnih NOO-a Kordun, Banija, Lika, Pokuplje i Istra. O rezultatima ove konferencije i o zadacima, koje je ona postavila, Predsjedništvo je detaljno obavješteno posebnim dopisom.[1]

2. Odjel je tokom prošlog mjeseca podržavao redovne pismene veze s propodjelima okružnih odnosno oblasnih NOO-a. Veza sa terenom u Hrvatskom Zagorju, Slavoniji, Dalmaciji i Hrv. Primorju vrlo je labava. Dopisi, štampa i ostalo iz ovih krajeva stiže sa velikim zakašnjenjem ili uopće ne dolazi. Od strane odjela davana je kritika na redovne 15-dnevne izvještaje propagandnih odjela, no zbog labave veze s nekim krajevima ova kritika ne postizava u potpunosti svoju svrhu.

3. Sva štampa koja dolazi iz pokrajine u odjelu se pregledava i redakcijama listova šalju se kritike štampe. Konstatirano je opetovano da ova kritika ima povoljan utjecaj na razvoj naše provincijske štampe, koja se sve više popravlja.

4. Odjel je u toku prošlog mjeseca intenzivnije radio na organizaciji dopisničke službe. Osim podržavanja veze sa dopisnicima koji se javljaju, odjel je izdao posebna uputstva o vršenju dopisničke službe,[2] koja su izašla u formi brošure.

5. Naša informaciona služba snabdjevala je pismenim materijalom stanicu »Slobodna Jugoslavija« o radu i prilikama u Hrvatskoj.

1 Taj dopis od 16. VII 1944. nalazi se u IHRPH Zgb, ZAVNOH —1944. —
2 Vidi dok. br. 39.

6. »Vjesnik«,[3] organ Narodno-oslobodilačke fronte Hrvatske, izlazio je i tokom mjeseca srpnja prilično redovito. Na »Vjesniku« rade svi drugovi zaposleni u ovom otsjeku, a formirana je i posebna redakcija lista.

7. Knjige i brošure: dovršeno je štampanje knjige Sabor u Topuskom,[4] koju je izradio ovaj odjel i izdao u izdanju »Vjesnika«. U knjižnici »Mala knjižnica«[5] izašla je brošura Vladimir Nazor: lija Muromec. Odjel je izradio brošuru Adžija,[6] Keršovani,[7] Priča[8] (napisao M.[9] Iveković), brošura štampana u izdanju »Naprijed«, štampana je nadalje brošura F.[10] Frol: Ustav SSSR,[11] u izdanju Izvršnog odbora HSS. Osnovana je nova biblioteka Narodno-oslobodilačke fronte Hrvatske.[12] Kao prva brošurica ove biblioteke predana je u štampu brošura Vrkljana[13]: Propale nade razbijača jedinstva hrvatskog naroda. U štampu je također predana brošura »Kongres kulturnih radnika Hrvatske«[14]. Niz drugih brošura su u radu.

8. Od letaka izdao je odjel dva, i to letak Crvena armija nastupa[15] i letak Jedini ispravan put.[16] Izdano je nekoliko plakata, a novi su u pripremi.

9. Izašao je i razaslan svim propodjelima 12. broj Usmenih novina.[17]

10. U smislu uputstava Povjereništva informacija NKOJ-a u Odjelu informacija ZAVNOH-a u toku je reorganizacija rada unutar odjela. Predviđeno je da će se odjel od sada dijeliti na četiri otsjeka, a ne kao do sada samo na dva (propagandno-politički i kulturno-umjetnički). To je u vezi sa sve razgranatijim radom odjela, koji zahtijeva pravilniju podjelu rada. Predviđeni su ovi otsjeci: 1. Opći otsjek ili sekretarijat, 2. Otsjek za političku propagandu, 3. Otsjek za informativnu službu i 4. Kulturno-umj etnički otsjek. Plan ove reorganizacije upravo se izrađuje i Predsjedništvo će ga u najskorije vrijeme primiti.

Napominjemo, da je predviđeno, da se u okviru otsjeka za informativnu službu organizira posebna novinska agencija,[18] koja će biti u vezi s TANJUG-om[19] i koja će biti samostalna ustanova pod kontrolom Odjela informacija.

U vezi s reorganizacijom odjela nameće se potreba uvlačenja na posao većeg broja ljudi, koji će vršiti određene zadatke i izgrađivati pojedine otsjeke.

11. Tokom mjeseca srpnja proradila je naša štamparija, koja je iz Like prenešena na Kordun, štamparija je bila u toku neprijateljske ofenzive[20] na Liku pretrpjela veće štete, koje su sada odstranjene, tako da može normalno raditi. U pogonu je veliki stroj (šnelpresa) i manji stroj (amerikanka), koji smo dobili od Glavnog štaba Hrvatske. U štampariji je uveden električni

3 Izlazi od svibnja 1943. na oslobođenom teritoriju Hrvatske kao tjednik — **4** Puni naslov: »Sabor u Topuskom. Treće zasjedanje Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske 8—9. svibnja 1944« — **5** U knjižnici »Naša knjižnica« u izdanju »Vjesnika« izašla je brošura »Uja Muromec dolazi«. To je govor Vladimira Nazora održan u Glini 10. II 1944 — 6 Božidar — **7** Otokar — **8** Ognjen — **9** Mladen — **10** Frane — **11** Točan naslov: »O staljinskom ustavu« — **12** Pod nazivom »Knjižnica Narodno-oslobodilačke fronte Hrvatske« — **13** Ante — **14** Pimi naziv: »Prvi kongres kulturnih radnika Hrvatske« — **15** Nalazi se u IHRPH Zgb, ZAVNOH —1944. — **16** Isto — **17** Izdaje Odjel informacija ZAVNOH-a. Izlaze od siječnja 1944. — **18** Telegrafska agencija Hrvatske (TAH) — **19** Telegrafska agencija nove Jugoslavije. Počela je raditi 20. srpnja 1944. — **20** Odnosi se na VII neprijateljsku ofenzivu, koja je trajala od travnja do srpnja 1944,

pogon, izgrađene su potrebne prostorije, zemunice i ostalo. Istovremeno proradila je i naša cinkografija, čiji se radovi već pojavljuju u našoj štampi.

Osnovni tehnički nedostatak štamparije jeste nestašica papira i dovoljnog broja slova.

II. Otsjek Kulturno-umjetnički

1. Izrađivan i pripremljen novi plan rada Kulturno-umj etničkog otsjeka i njegove reorganizacije na četiri sekcije: literarnu, kazališnu, muzičku i likovno-umjetničku.

2. Izrađene upute za organizaciju kulturno-umj etničkog rada na terenu (sastanci kulturno-umj etničkih radnika, upute za sabiranje narodnih pjesama, za izbor repertoara i sastav muzičkih rasporeda).

3. Sakupljen, pripremljen i dat na umnožavanje materijal za prvi broj lista »Partizanska pozornica«[21] s kazališnim komadima i pjesmama, te s većim muzičkim prilogom od dvadeset pjesama harmoniziranih za zbor.

4. Sakupljen i pripremljen materijal za izdavanje drugog broja pjesmarice »Naše pjesme«.[22]

5. Izrađivan plan za kurs glumaca i režisera u sklopu Centralne kazališne družine[23]

6. Izabran i pripremljen materijal za prve priredbe umjetničkog čitanja.

7. Sakupljen materijal za drugi broj »Zbornika«.[24]

8. Pripremljena čitanka za pučke škole.

9. Vršeno pregledavanje, ocjenjivanje i ispravljanje literarnih, kazališnih i muzičkih djela poslanih s terena i odgovarano njihovim autorima.

Istovremeno je slikarski atelje izradio za našu štampu i razne ustanove slijedeće stvari:

1 veliki plakat za žetvu (linorez)

1 veliki plakat pod naslovom »Moćni saveznici ruše Hitlerovu evropsku tvrđavu« (linorez)

2 vinjete za novine za žetvu (linorez)

8 grafika za jubilarni broj trogodišnjice »Naprijed«[25]

1 veliku stranicu za isti jubilarni broj u tri boje

8 linoreza i naslovnu stranicu za brošuru o kongresu kulturnih radnika

naslovnu stranicu za list »Žena u borbi«[26] (linorez)

nacrt za štambilju »Srpskog kluba«

nacrt za zastavu srpskog pjevačkog društva »Obilić« /

21 Izdaje Klub kulturnih radnika Hrvatske. Izlazi od kolovoza 1944 — **22** Prvi broj izdao je u siječnju 1944. Kulturno-umj etnički odsjek Propagandnog odjela ZAVNOH-a. — **23** Kazališna družina »August Cesaree« osnovana je 25. lipnja 1942. u selu Doljanima (Donji Lapac). Ta družina razvila je intenzivan kultumo--riijetnički rad na oslobođenom području Hrvatske. — **24** Puni naslov: »Zbornik građe za kulturnu i umjetničku propagandu«. Prvi broj izdao je u veljači 1944. Kulturno-umjetnički odsjek Propagandnog odjela ZAVNOH-a —**25** Organ Komunističke partije Hrvatske. Izlazi od travnja 1943 — **26** Glasilo Antifašističke fronte žena Hrvatske. Izlazi od lipnja 1943.

20 ilustracija za bukvar

portret druga Rade Pribićevića za »Srpsku Riječ«[27] (po skici druga Radauša)[28]

skice za zidne novine prema prijedlogu druga Moše Pi jade

naslovnu glavu za list »Srpska Riječ«

skice za ilustraciju »žena u borbi«

crtež druga Moše Pi jade za novine

zidne parole za Srpski klub.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel informacija:
Iveković[2]* [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj 765/44, 7/VIII 44.

27 Organ Srpskog kluba vijećnika ZAVNOH-a. Izlazi od rujna 1943 — **28** Vanja
r- 29 Mladen.

68

1944, kolovoz 7.

Izvještaj Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o organizaciji šumarske službe i stanju na oslobođenom teritoriju

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Odjel Narodnog gospodarstva
Broj: 1633
Dne 7. VIII. 1944. C/

Pretsjedništvu ZAVNOH-a

Organizacijom naše šumarske službe uspjelo je donekle zavesti red na oslobođenoj teritoriji kod iskorišćavanja šuma. U prvom redu, u većem broju mjesnih odbora narod se priviknuo da traži drvo od odbora. Zatim je uspjelo eliminirati haračenje šuma golom sječom na minimum. Međutim nije uspjelo protegnuti sječnu površinu dublje u šumu, sječe se vrše uglavnom uz puteve i uz naselja. Razlozi tome su višestruki:

1) Pomanjkanje vozne stoke s jedne strane i preopterećenost stoke raznim podvozima za vojsku i ustanove s druge strane. Radi toga nema mogućnosti da se ostvare sječne površine dalje od puteva i naselja.

2) Pomanjkanje radne snage. Vrlo su česti slučajevi da drva sijeku i voze žene.

Kod sječe najviše se sijeku tanje dimenzije, radi pomanjkanja pila i turpija i nemogućnosti prevoza, dok stara stabla koja bi se morala vaditi ostaju u šumi.

3) Slab lugarski kadar.

Iznećemo neke pojave koje smetaju pravilnom razvoju našega šumarstva. Boljoj organizaciji lugarske službe smeta gledanje naroda na lugare kao policajce, koji su za bivših režima progonili i prijavljivali narod, koji je bio u nemogućnosti da dođe na drugi način do drva ili pak do zarade.

Niži NOO-i ne shvaćaju dovoljno važnost i ulogu šumarske i lugarske službe. Lugari se često postavljaju da se izvrši naređenje viših vlasti, a ne daje im se nikakva podrška sa strane odbora, niti se vodi računa o njihovom radu.

Odbornici mnogih nižih odbora često prednjače u nepravilnom radu. Tako n. pr. neki odbornik upućuje narod da siječe gdje stigne, sa motivacijom: »padaju glave, pa može i drveće«.

Mnogi borci koji dolaze na odsustvo kući ne obaziru se uopće na lugare i ne traže drvo od odbora, a desio se slučaj da je jedan borac, nakon što je posjekao drvo i dovezao ga kući, tražio od odbora potvrdu, »da pokrije lugara«,

Iz nekih Okr. NOO-a stižu izvještaji o nepravilnom radu vojnih vlasti (Banija) u pogledu sječe i doznake drveta za vojne potrebe; tako ili uopće ne traže drvo od odbora, a ako i traže ne sijeku doznačeno drvo nego koje im je pri ruci i od reda.

U nizu pojava koje smetaju boljoj organizaciji šumarske službe, važno je napomenuti pitänje kažnjavanja šumskih šteta. Ima krajeva gdje lugari vrše savjesno svoju dužnost i okorele štetočince prijavljuju opć. sudu na postupak, ali sud uopće ne presuđuje ovakve krivice i s time čini rad lugara iluzornim. Oportunizam odbornika u ovom pogledu najbolje se očituje u izjavi jednog opć. odbornika: »bolje se zamjeriti kotaru nego narodu«.

Izdane su upute[1] da se za privremene bajte u toku rata ne izdaje hrastovina već druge manje vredne vrsti drveta, ali se narod i niži NOO-i slabo drže ovih uputa.

Sve gore navedene pojave zapažene su na Kordunu, Baniji, Lici, donekle u Slavoniji i Sjev. Hrvatskoj, dok je stanje u Gorskom Kotaru bolje.

Stanje šumarskog i lugarskog kadra nije zadovoljavajuće. Šumarskih inžinjera u NOP-u ima oko 30, nema podataka za Dalmaciju i Sjev. Hrvatsku. Od toga broja otpada na dva okruga: Bjelovarski i Gorski Kotar 16 inžinjera. Kadar šumarskih inžinjera nije pravilno raspoređen; dok je za Gorski Kotar, kao kraj koji isključivo živi od šumske industrije, 8 inžinjera, koji se tamo nalaze, potrebno i zasada dovoljno, to je 8 za Bjelovarski okrug previše. Okruži Lika i Banija uopće nemaju šumar.[skog] inžinjera.

Sastav lugarskog kadra obzirom na stručno obrazovanje je vrlo loš, tako n. pr. Obi. za Slavoniju ima na 248 lugara samo 32 ispitana lugara sa školom. Sličan je odnos na Kordunu, Lici i Baniji. Novopostavljeni lugari su ili stariji ljudi ili oni koji su nesposobni za vojsku, te se često mjenjaju.

Upoznajemo drugarski naslov sa prilikama u našem šumarstvu, kako bi mogli poduzeti mjere da se to stanje popravi i kako bi već sada, a naročito nakon potpunog oslobođenja naše zemlje, mogli udovoljiti zahtjevima koje obnova naših sela, gradova i prometnih sretstava stavlja na naše šume.

Međutim, drvna masa kojom raspolažemo za potrebe naše obnove nije tako velika, kako laici to misle, fama o bogatstvu naših šuma odnosi se na šumsku površinu, a ne na drvnu masu. U bjelogoričnom pojasu naših šuma (Hrvatska i Slavonija, Banija, Kordun i Pokuplje) čine pretežnu većinu šuma malodobne i srednjedobne sastojine, koje daju sitni proredni materijal i u najboljem slučaju tanju tesanu građu, ali pilansku robu ne. Stoga se sa starim sastojinama mora naročito štedljivo i racionalno gospodariti.

Nadalje uštede u prirastu za ove 3 godine NOB-e nisu tako velike kako se misli. Te uštede nesumnjivo postoje, ali su one smanjene sječama okupatora i gradnjom bajti, koje su se u nekim krajevima gradile po 2-—3 puta. Prirast malodobnih sastojina, koji je malen, iskorišćuje se na račun starih sastojina, kojih je, kako je gore napomenuto, u bjelogoričnom pojasu vrlo malo. I ta činjenica nameće štednju starih sastojina.

S druge strane možemo očekivati odmah posle oslobođenja jednu opću navalu naroda na šume. Vrlo je vjerojatno, da će narod u blizini šumskih kompleksa, ne čekajući izvršenje planske obnove zemlje, posegnuti za drvom kao najpodesnijim građevinskim materijalom, s kojim se može najbrže podignuti zgrada. Nije potrebno napominjati kakve će posljedice takve divlje sječe imati za šumu i racionalno šumsko gospodarstvo. Da li će se narodna vlast moći suprostavljati tim divljim sječama i kanalisati ih u okvir

1 Redakcija nije pronašla te upute.

jednog kakvog takvog plana ovisi o stepenu organizacije i svijesti NOO-a, o sastavu i organizaciji šumarskog i lugarskog kadra, te o jednoj smišljeno vođenoj propagandi.

Mjere koje bi trebalo poduzeti da se poprave prilike u našem šumarstvu su ove:

1) Da se što prije izda »Naredba o organizaciji šumarske službe«. Izdavanje ove »Naredbe« trebalo bi da bude popraćeno sa nekoliko članaka naših vodećih drugova u centralnoj štampi.

2) Da se promijeni staro gledanje naroda na šumu i šumarsko-lugarsku službu, potrebno je izdati upute Okr. NOO-ima, da se u tom smislu povede jedna široka propaganda putem štampe i na masovnim sastancima. U ovoj propagandi treba da učestvuju sve organizacije JNOF-a.

3) Da se uz toč. 2) povede propaganda za čuvanje hrastovine i podizanje bajti od drugih manje vrednih vrsti drveta.

4) Da se pravilno razmjesti šumarsko-inžinjerski kadar kojim sada raspolažemo.

5) Da se uputi cirkular svim Oblasnim i Okružnim NOO-ima o postavljenju i popunjavanju lugarskog kadra sa poštenim i ispravnim ljudima odanim NOB-i.

6) Da se stari lugari koji su poznati u narodu kao korupcionaši, a uvukli su se u NOO-e, uklone.

7) Da se organizuju za sada kratki kursevi za poboljšanje stručne spreme lugara. (Program lugarskog kursa već je gotov.)

8) Da se lugari naoružaju vojnim i civilnim oružjem. Potrebno je da se lugari naoružaju kao organi javne straže, koji prolaze pustim i nenastanjenim predjelima, radi odbrane od raznih bandita i zvjeradi, zato narodu treba objasniti da lugar ne nosi pušku protiv njega. Lugare koji su na udaru neprijatelja treba naoružati vojnim oružjem, a oni koji su dublje u pozadini sa civilnim, kojega ima još po zemunicama.

Potrebno je da ovo pitanje načelno riješi Pretsjedništvo sa nadležnom vojnom vlasti.

9) Da odjeli unutarnje uprave i pravosuđa dadu potanke upute Okr. NOO-ima o kažnjavanju šumskih krivica. Naročito treba pozvati općin. sudove da vrše svoju dužnost i prema šumskim krivcima.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel narodnog gospodarstva:
Zlatarić- [v. r.]

M. P.[3]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je *broj i datum* urudžbenog *zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj 776144, 10IVIII 44.*

2 Branko — 3 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske.

1944, kolovoz 9.

Izvještaj Odjela prehrane ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o zaključcima zajedničkog sastanka Odjela socijalne politike i Odjela prehrane ZAVNOH-a o snabdijevanju dječjih domova

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Odjel Prehrane
Broj: 118
Dne 9. VIII. 1944.

Predsjedništvu ZAVNOH-a

Pošto se mora pristupiti organiziranju Dječjih domova na području Okružnih NOO-a Banija i Kordun, održali su sastanak predstavnici Odjela Socijalne politike i Odjela Prehrane ZAVNOH-a, na kome su pretresana pitanja oko opskrbe hranom ovih Dječjih domova, pa je donešen slijedeći zaključak:

1. Okružni NOO, na čijem se području nalaze Dječji domovi ili njima slične ustanove (dječje bolnice, domovi dojenčadi i si.), imadu ih snabdjevati osnovnim živežnim namirnicama, koje će odrediti Odjel Prehrane ZAVNOH-a.

Da bi organizacija opskrbe tekla redovno, potrebno je da Socijalni Odjel Okružnog NOO-a odredi jedan ekonomat, sa magazinom na podesnom mjestu, koji će voditi jedno odgovorno lice. Ovaj ekonomat imao bi zadatak podnašati Socijalnom Odjelu Okružnog NOO-a prijedloge o potrebnim količinama hrane za sve Dječje domove i slične ustanove na području dotičnog NOO-a, te im iz svoga magazina izdavati potrebnu hranu. Ekonomat bi bio pod neposrednim nadzorom Soc. Odjela O. NOO-a.

Socijalni Odjel Okružnog NOO-a će na osnovu ovih prijedloga zatraživati od Odjela Prehrane O. NOO-a potrebnu hranu za najmanje 15 dana unaprijed i predavati je ekonomatu.

Za specijalne živežne namirnice i ostale potrepštine Dječjih domova (sol, šećer, ulje, osvjetljenje, sapun i si.), koje O. NOO nije u stanju davati u naturi, dodjeljivati će Socijalni Odjel ZAVNOH-a O. NOO-u potrebna novčana sredstva, i to prema mogućnostima, koja moraju biti upotrebljavana isključivo u spomenute svrhe. Socijalni Odjel O. NOO-a će primljeni novac predavati ekonomatu, koji će ga davati Dječjim domovima prema opravdanim potrebama ili nabavljati specijalne namirnice, te ih u naturi predavati domovima.

2. Među izbjeglicama razmještenim na prehranu na područjima 0. NOO-a Banije i Korduna, nalazi se stanoviti broj žena s malom djecom (dojenčadi). U više slučajeva ostale su ove žene neraspoređene, jer su pojedinci izbjegavali da ih prime na prehranu, nastojeći da dobiju žene i djecu, koje su sposobne za rad. Sličan je slučaj i sa manjom djecom, koju pojedinci upotrebljavaju za čuvanje stoke i slične poslove, koje ta djeca prema svojoj starosti i fizičkim kondicijama nisu u stanju izdržati. Ima mnogo slučajeva, da djeca lošije izgledaju, nego kad su došla iz šume, u koju su se povukla pred neprijateljem.

Na osnovu ovih zaključaka molimo Vas, da preko Tajništva Okružnih NOO-a Banije i Korduna izdate u tom smislu stroge opomene spomenutim Okružnim NOO-ima, odnosno njihovim odjelima Prehrane i Socijalne politike, kako bi ih se točno pridržavali, jer se je do sada dešavalo da se snabdjevanju Dječjih domova nije posvećivala dovoljna pažnja, a novčana sredstva, koja su Okružnim NOO-ima u te svrhe davana, upotrebljavana su u većoj mjeri u sasvim druge svrhe.

Radi smještaja žena s dojenčadi i male djece, molimo Vas da im dadete upute, da protiv onih, koji se tome odupiru, poduzmu stroge mjere, pa i kažnjavanje materijalne prirode, kako bi se ove nepravilnosti energično uklonile.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Stj.[1] *Šalamun* [v. r.]

M. P.[3]

Za Odjel Prehrane:
Đ.[2] *Uzelac* [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 778/44, 10IVIII 44.

1 Stjepan — 2 Đuro — 3 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske,

70

1944, kolovoz 10.

Izvještaj Odjela narodne prosvjete Predsjedništvu ZAVNOH-a o zaključcima na konferenciji o književnom jeziku

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel narodne prosvjete
Broj: 377.
Dne 10. augusta 1944.

Predsjedništvu ZAVNOH-a

Konferencija o književnom jeziku, koja je održana u Prosvjetnom odjelu ZAVNOH-a 3. VIII.— 1944 u prisutnosti dva člana Predsjedništva ZAVNOH-a, svih članova Prosvjetnog odjela, po jednoga člana redakcija »Vjesnika«,[1] »Slobodnoga doma«[2] i »Srpske riječi«,[3] nakon što je raspravila pitanja:

1. Da li je književni jezik Hrvata i Srba u Hrvatskoj jedan?
2. Kakvim pravopisom treba da se služimo?
3. Jezik i pravopis naših novina
4. Jezik i pravopis naših ureda

stvorila je zaključak: Budući da predstavnici hrvatske filologije i književnosti još od 1850. godine načelno priznaju jedinstveniknjiževni jezikHrvata iSrba kako mu je izradio pravila Vuk St.[4] Karadžićnatemelju govora naroda ijekavskih štokavaca, a taj jezik fonetskoga pisanja praktično se uveo devedesetih godina prošlog stoljeća u škole, i na toj osnovi nastavljali Broz,[5] Maretić[6] i Stj.[7] Ivšić — to nema razloga da se odstupa od te jezične linije ni danas. Stramputice A.[8] Belića i odstupanje ustaškoga Ureda za hrvatski jezik nisu mogli da obore činjenicu, da je jezik naših najboljih književnika štokavskoga porijekla ugled jednako i Srbima i Hrvatima, kao što je i književni jezik u školama ijekavskoga područja bio jedan, kao što je govor naroda na kome je izrađen književni jezik i Hrvatima i Srbima jedan. Ukoliko ima kakvih razlika u pisanju ijekavaca Srba i Hrvata, one su lokalne, a nisu nacionalne. Razlike dolaze naročito od stranih tragova u našem jeziku (germanizmi, turcizmi, galicizmi) kojih se treba riješiti da ostane jezična jedna[kost] i jezik čist. *Jezik je, dakle, jedan i treba ga zajednički čistiti.*

Različiti dosadašnji nazivi neka se svedu na jedan: *narodni jezik,* a taj je naziv bivao i prije u školama u upotrebi.

1 Jedinstvene narodnooslobodilačke fronte Hrvatske. Izlazi od 9. kolovoza 1941 — 2 Glavno glasilo Hrvatske seljačke stranke. Izlazi od 1. srpnja 1943 — 3 Organ Srpskog kluba vijećnika ZAVNOH-a. Izlazi od rujna 1943 — 4 Stefanović — 5 Ivan — 6 Tomislav — 7 Stjepan — 8 Aleksandar.

kako su *latinica* i *ćirilica* ravnopravna pisma, to će se u čitankama upotrebljavati oba pisma, i to u dvije početnice s po jednim pismom, a čitanka za osnovne škole i orta za srednje bit će ispunjene i latinskim i ćirilskim tekstovima.

Budući da latinica nije isključivo nacionalno-hrvatsko pismo ni ćirilica srpsko, to se ostavlja na volju piscima da svoje članke pišu kojim bilo pismom. Tako isto im se ostavlja na volju da pišu na pr. futur sastavljeno ili rastavljeno (kazaću — kazat ću), tko — ko, suradnja — saradnja, točka — tačka i si., jer nisu provincijalizmi, niti su oznake nekog posebnog hrvatskog odnosno srpskog pisanja, samo treba da ostanu dosljedni.

To isto neka se primijeni i u povremenoj štampi.

Ostale odredbe o pravopisu vrijede prema Boranićevu[9] [pravopisu] iz 1928. godine izuzevši *interpunkciju* koja ima da bude *logička.*

Za samo čišćenje jezika i nadzor nad štampom izabrana je *Komisija za književni jezik*[10] pri Prosvjetnom odjelu ZAVNOH-a kojoj su članovi: Petar Lasta, Ivan Dončević i Milan Joka, a zamjenici Branko Sučević, Vlado Popović i Bogoljub Rapajić.

Komisija će izraditi *kratke pravopisne upute* najosjetljivijih slučajeva, u kojima se obično koleba, i poslati ih redakcijama i ustanovama, a po potrebi davati upute i putem novina.

Konačno, Komisija za jezik ovim se obraća Predsjedništvu ZAVNOH-a, nakon što ove zaključke konferencije odobri, da bi uputilo *Zakonodavni odbor* neka svoje zakonske projekte i odredbe prije objavljivanja šalje Komisiji na jezični pregled.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Odjel narodne prosvjete:
B. Sučević [v. r.]

Komisija za književni jezik:
P. Lasta [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a:
Broj: 816/44, 16/VIII 44.

9 Dragutin — **10** Na Trećoj sjednici Predsjedništva ZAVNOH,a, koja je održana 24. i 25. kolovoza 1944, nije odobreno osnivanje te komisije. Vidi dok. br. 78

71

1944, kolovoz 10.

Izvještaj Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o radu Odjela u srpnju

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel unutarnje uprave
Broj: 93/44. dne IO. VIII. 1944.

Predmet: Izvještaj o radu Odjela unutarnje uprave u mjesecu julu 1944.

Pretsjedništvu
Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske

Sva nastojanja Odjela unutarnje uprave u zadnje vrijeme idu za tim, da se što više učvrste upravni odjeli pri NOO-ima. U tom smislu pisana su pisma svim Oblasnim i Okružnim NOO-ima te je naročito upozoreno na to, da rukovodeći drugovi u upravnim odjelima, kao i oni koji u njima rade, moraju da budu najpouzdaniji i najpovjerljiviji drugovi, saživjeli sa Narodno-oslobodilačkom borbom. Koliko imamo uvida u sastav pojedinih Upravnih odjela pri NOO-ima, to je postignuto, naročito kod Oblasnih i okružnih NOO-a. Da bi rad upravnih odjela usmjerili pravim putem, održali smo dne 24. VI. konferenciju rukovodioca upravnih odjela Pokuplja, Banije i Korduna. Početkom ovoga mjeseca održana je konferencija rukovodioca upravnih odjela u Lici, na kojoj su bili prisutni i predstavnici OZNE, te vojno--pozadinske vlasti. Također smo posjetili okruge Pokuplje, Liku, Kordun i Cazin u svrhu opće organizacije kao i organizacije upravnih odjela.

Upravni odjeli uglavnom se još nisu snašli na svome području rada. Donekle je tome krivo i to, što nisu još jasno određene nadležnosti između vojno-pozadinskih vlasti i upravnih odjela NOO-a. Nadalje još nije uspostavljena pravilna saradnja sa organizacijama OZNE, koja je neophodna za pravilan rad Upravnih odjela. Rukovodioci upravnih odjela još se nisu dovoljno uživili u specijalno područje rada upravnih odjela i problem javnog reda i sigurnosti: borbe protiv nereda, protiv pljačke i krađe, protiv šverca i nabijanja cijena, protiv kretanja sumnjivih lica itd. Neophodnim se ukazuje usklađenje odnosa između vojno-pozadinskih vlasti i narodno-oslobodilačkih odbora, jer nesklad u tome radu dovodi do vrlo štetnih posljedica. Naročito ukazujemo na problem konfiskacija. Konfiskacije se nigdje ne provode po propisima i pravilno, nego svaka institucija vrši za sebe konfiskacije, i to kad kada čak u svrhe snabdijevanja pojedinih institucija. Ovakovo provođenje konfiskacija rađa pravnu nesigurnost i lomi povjerenje prema našim vlastima. Radi toga je neophodno potrebno postaviti pitanje konfiskacija na nove temelje, o čemu smo mi podnijeli prijedlog.

Naš je odjel zadnje vrijeme intenzivno radio na organizaciji odborskih straža. Danas su već formirane odborske straže na Baniji i djelomično i na Kordunu, dok su u osnivanju u Lici i Pokuplju. Dana je također direktiva za osnivanje odborskih straža u Gorskom Kotaru, ali do sada još nemamo izvještaja o njihovom radu. Organizacija odborskih straža će doprinijeti čvrstini NOO-a i njihovoj izgradnji u organe državne uprave.

Odjel je posvetio naročitu pažnju pitanjima pljačke i krađe, koja se masovno pojavila u Lici i na Kordunu. U Lici je taj problem razrađen na konferenciji, dok smo na Kordunu dali o tome opširne pismene i usmene upute, a i sami neposredno upućivali drugove u taj rad.

Drugovima na Kordunu i Baniji ukazivali smo na važnost organizacije upravnih odjela u našim gradićima i prometnim središtima, naročito na pitanje kontrole boravka i kretanja stranaca, te javnoga reda u tim naseljima. U tom pogledu počelo se već nešto raditi, ali još nije zadovoljavajuće.

Uočili smo također, da se viši NOO-i nedovoljno brinu za pravilnu kontrolu raspodjele kirije, koja u velikoj mjeri tereti narod. Radi toga smo izdali okružnicu[1] i neposredno upućivali NOO-e na ovaj problem.

Glavni nedostatak u radu upravnih odjela jest pomanjkanje i neiskustvo kadrova na ovom području. U svrhu odgoja kadrova organizirali smo zajedno sa Odjelom za pravosuđe upravno-sudski kurs, koji se sad održava na Baniji. U zajednici sa Socijalnim odjelom organiziran je kurs za invalide, da bi se uputili i osposobili za naše upravne činovnike.

U toku ovog mjeseca popunjen je naš odjel sa drugom Milanom- Babićem, koji je radio kod Upravnog odjela ONOO-a Banije. Međutim ova popuna ni izdaleka ne zadovoljava potrebe, te je potrebno, da se odjel popuni bar sa tri druga, i to sa jednim drugom iz vojske, koji bi bio kontrolor odborskih straža, sa jednim pravnikom, dovoljno povezanim sa NOB i jednim drugom sposobnim organizatorom.

Svojevremeno je naš odbor dao upute[3] za popis stanovništva u smislu naređenja Nacionalnog Komiteta. Do sada su poslali popis stanovništva okruži Banija, Gorski kotar, Lika i Karlovac, dok ostali nisu završili popis stanovništva.

Smrt fašizmu —- Sloboda narodu!

Za Odjel unutarnje uprave:
u. z. *Čulinović*[4] [v. r.]

M. P.5

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 783/44, 13/VIII.

1 Redakcija nije pronašla navedenu okružnicu — **2** Pogrešno; treba: Milom — **3** Vidi »ZAVNOH 1944/11«, dok. br. 86, str. 262—266. — **4** Ferdo — **5** Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske.

1944, kolovoz 12.

Pismo Srpskog kluba vijećnika ZAVNOH-a Dušanu Čaliću o zadacima Srpskog kluba

SRPSKI KLUB
VIJEĆNIKA ZAVNOH-a

Dne 12. VIII. 1944.

Drugu Čalić Dušanu[1], članu Srpskog Kluba

Drugi druže,

12. januara o. g. formiran je Srpski Klub vijećnika ZAVNOH-a. Toga dana vijećnici Srbi obrazovali su svoj klub unutar ZAVNOH-a. Pred Srpski Klub postavili su se krupni zadaci. Oni iz dana u dan postaju sve značajniji i veći. Međutim da bi se svi ti zadaci u potpunosti ispunili, potrebno je i nužno razviti živu djelatnost i rad ne samo u ZAVNOH-u nego i među širokim slojevima srpskoga naroda u Hrvatskoj. Zato je nužno da se čim prije članovi Srpskog Kluba sastanu po pokrajinama (Banija, Kordun, Lika, Gorski Kotar, Dalmacija, Slavonija, Zagrebačka oblast), te da na istima učine sledeće:

1) Pretresti spoljnu i unutrašnju političku situaciju. Pri tome im objasniti značaj pobjede Crvene armije, zapadnih Saveznika i naše NOV.

Ujedno treba pretresti političku situaciju u svome kraju te učiniti sve za *mobilizaciju* u NOV svega što je sposobno da nosi pušku.

Poraditi da se sav srpski narod u Hrvatskoj obuhvati našim antifašističkim masovnim organizacijama.

2) *Raskrinkavati sve otvorene i prikrivene neprijatelje naših naroda* i svim sredstvima boriti se protiv njih i uništavati ih. Iznositi konkretne primjere izdajstva i saradnje četničkih banda sa okupatorom.

3) *Raditi na učvršćenju bratstva između Srba i Hrvata* ukazujući da je ono uslov našeg životnog opstanka, naše nezavisnosti i srećne budunosti.

4) Obraditi i tumačiti narodu odluke Drugog zasjedanja AVNOJ-a, naročito objašnjavajući značaj federativnog uređenja nove Jugoslavije, slobodne zajednice ravnopravnih naroda.

Tumačiti narodu odluke Trećeg zasjedanja ZAVNOH-a kao i »Deklaraciju prava naroda i građana[2]«. Pri tome podrobno objašnjavati i isticati one

1 Prezime i ime dopisano je rukom — 2 Vidi »ZAVNOH 1944/11«, dok. br. 176, str. 666—667.

šiaVove odluka, koje govore o ravnopravnosti (građanskoj, poiitičkoj i nacionalnoj) Srba i Hrvata u Hrvatskoj, a naročito da se ta ravnopravnost provodi na terenu.

Protumačiti odluke o slobodi savjesti, odnosno o slobodi religije, kao i skoro donijetu odluku ZAVNOH-a o obavezanosti ćirilice i latinice u osnovnim školama, naime u srpskim mjestima će se učiti najprije ćirilica, a onda latinica, a u hrvatskim krajevima obratno. U miješanim prema većini.

Postarati se da Srbi u svim krajevima nabave svoje nacionalne zastave.

5) Pomagati i razvijati svoju srpsku narodnu kulturu i umjetnost. Prikupljati i slati na Redakciju »Srpske Riječi[3]« pjesme i književne radove iz oslobodilačke borbe. Okupiti narodne guslare i davati im podršku i pomoć u njihovom nacionalnom radu. Ne smije se dogoditi da Srbi sramežljivo izjavljuju da su Srbi.

Redovno slati dopise na Srpsku Riječ.

Urediti grobove naših narodnih boraca, kao i svih ubijenih od strane okupatora i njegovih slugu ustaša i četnika.

6) Pomoći u organizovanju i radu Jedinstvenu narodno-oslobodilačku frontu.

7) Ukazati narodu da se može direktno obraćati Srpskom Klubu u pogledu traženja nekog objašnjenja, ulaganja molbe ili žalbe.

8) Opazili smo na terenu, da naš list »Srpska Riječ« ili uopšte ne dopire do naroda, ili rijetko. Mi nemamo dovoljno papira i zato je Riječ štampana u ograničenom broju primjeraka, ali zato je potrebno da svi drugovi na terenu poduzmu sve, da se nijedan broj ne zadrži u kancelariji neke ustanove (osim okružne), niti u džepu, nego da kola kroz narod doklegod sve selo ne pročita. Vijećnici trebaju to lično provjeravati i interesirati se kod ljudi da li čitaju Srpsku Riječ.

Osim toga nastojte nabaviti papira gdjegod je to moguće i šaljite ga Srpskom Klubu.

9) Slati izvještaje Srpskom Klubu o svome radu i stanju u narodu svakih mjesec dana.

10) Na sastancima treba među srpskim narodom skupljati dobrovoljne priloge za Srpsku Riječ i poslati nam. Iznosićemo u listu imena prilagača. Istovremeno vam javljamo da smo pristupili organizovanju srpskog pjevačkog društva »Obilić«. To će biti muški pjevački zbor od 40 pjevača. Zatim srpsko prosvjetno društvo, [koje će sakupljati] priče i članke, te dokumenta iz ovoga rata.

Potrebno je da zadužite svakoga tko umije da piše, da nam opiše i pošalje: sve bojeve i junačke podvige svakog poginulog ili živog borca. Zatim zločine počinjene nad Srbima od početka do danas. Ništa se ne smije propustiti ni zaboraviti.

3 Organ Srpskog kluba vijećnika ZAVNOH-a. Izlazi od rujna 1943.

Vjerujemo da ćeš shvatiti značaj rada i djelatnosti o gore navedenim pitanjima, te da ćeš još više prionuvši na posao ispuniti svoju dužnost kao član Srpskog Kluba i dati svoj puni udio za stvar narodnog oslobođenja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Drugarski Te pozdravlja,

Sekretar:
St Opačić* [v. r.]

Potpredsjednik:
Bogoljub Rapajić [v.r.]

M. P.[5]

Imena članova Srpskog Kluba — Slavonija: Ilić Slobodan, član Oblasnog NOO-a, Lukić Simo, član Oblasnog NOO-a, šašić Jefto, vijećnik AVNOJ-a, Žarković dr. Grujica, potpukovnik, Čalić Dušan, član O[blasnog] NOO.

Original, pisan mašinom, ćirilicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

4 Stanko Ćanica — 5 Okrugli pečat: Srpski klub vijećnika ZAVNOH-a.

73

1944, kolovoz 19.

Upute Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a svim oblasnim i okružnim NOO-ima za unapređivanje obrta

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel narodnog gospodarstva, Broj: 1736 od 19-VIII-1944.

Svim okružnim i oblasnim NOO-ima

Svakog dana i sve više iskrsava nužnost, da se ozbiljnije pozabavimo sa pitanjem obrta, da ga pokrenemo, osamostalimo, svagdje gdje to bude moguće. Obrt je važna privredna grana, koja za vrijeme rata, a i posle rata, imade ogroman zadatak u obnovi naše zemlje. Treba naći načina, da se od obrta u pogledu proizvodnje dobije šta se najviše može. To ćemo postići, ako obrt osamostalimo, da se sam izdržava iz svojih proizvoda. Naravno, bit će poteškoća i nerazumijevanja u tom pogledu. Te poteškoće proizlaze iz toga što je jedan dio mobilisanih obrtnika radio besplatno, a NOO-i su se starali za hranu obrtnika i njihove porodice, kad se ista nije mogla izdržavati sa druge strane. NOO-i su nabavljali alat, materijal (sirovine) itd. To je svojevremeno odgovaralo, a moguće i danas odgovara za pojedina mjesta, ali ne odgovara za sva mjesta i sve obrtnike. To se pokazalo naročito oslobođenjem nekih mjesta i gradova, gdje je obrt jako razvijen. Tu NOO-i nisu mogli organizirati obskrbu, nisu bili u stanju preuzeti na sebe nabavu potrebnog alata i materijala. To se uostalom već i prije pokazalo kod kovača, kolara, a i drugih. Često je bilo slučajeva, da je jedan kovač imao priliku da nabavi turpiju, NOO nije pokazao za to razumijevanja, kovač nije imao sredstava. Rezultat je bio taj, da kovač nije mogao potkovati konja ili uraditi šta drugo. Osim toga u zadnje vrijeme učestali su slučajevi, da NOO-i nisu posvetili gotovo nikakve pažnje ishrani radnika u radionicama, tako da su obrtničke radionice prepuštene same sebi. Sve to utiče na slabljenje obrta.

Mnogo razloga ima, koji zahtijevaju, da se obrt razvija i osamostali. Kod osamostaljivanja obrtnika u mobilnim ili privatnim radionicama povećati će se volja za rad, a uz to produktivnost koju mi želimo postići. S druge strane NOO-i neće morati neposredno da se brinu za najsitniju stvar u jednoj radionici. K tomu obrtnici neće gledati svoje potrebe i nedostatke u

NOO-ima, nego u svome radu. Svaki rad i nemarnost neće padati na teret zajednice, nego pojedinca koji ne radi itd.

Kod samostalnog izdržavanja obrtnika i obrtničkih radionica na temelju nagrade u naravi, ili unovčavanja njihovih proizvoda, mora se paziti, da ne dođe do većih razlika u cijenama proizvoda seljaka i proizvoda obrtnika.

Kod odobrenja cijena obrtnicima, dobro bi bilo uzeti jedan prosjek za dnevnu zaradu potrebnu za život jednom obrtniku sa 5 članova porodice. Prema toj prosječnoj sumi računali bi se predmeti koji se prave ili popravljaju za jedan dan, naravno svaki predmet računat će se prema proračunatom vremenu za koje se isti može izraditi. N. pr. ako bi za jednog obrtnika sa 5 članova porodice trebalo za uzdržavanje za 1 dan 2.000.— Kn., a za jedan dan normalnog rada napravila bi [se] jedna cipela, naplata za taj rad stajala bi 2.000.— Kn. Ovaj ključ za računanje cijena uzet će se prema prilikama u jednom mjestu, prilikama obrtnika, okolice, dnevnih cijena itd. Ovaj prosjek bi se računao na radnu snagu, dok bi se materijal (sirovine) računali po slobodnoj pogodbi i cijeni koštanja. Kod odobravanja cijena [treba] uzeti u obzir sezonske obrtnike, kojima se može odobriti nešto više od ostalih u dnevnoj zaradi.

Svakako se pri tom radu treba sporazumjeti sa narodom. N. pr. u onim mjestima gdje su obrtnici radili bezplatno, a izdržavali se iz NOF-a, pitati da li bi bilo bolje, da se obrtnici izdržavaju direktno iz prihoda naplatom onome kome rade, ili da ih još izdržavaju kolektivno. Pri tome svakako težiti, da se i obrtnici i narod zadovolji. U jednom i drugom pogledu treba uzeti u obzir i sirotinju koja ne može platiti, a kojoj treba omogućiti da namiri svoje potrebe u gospodarstvu i kućanstvu besplatno. Uopće nagrađivanje obrtničkih usluga ne može se odnositi na vojne ustanove, nadalje na NOO-e i naše organizacije JNOF-a, te na onu sirotinju koja nema sredstava da plati uslugu, koju joj je obrtnik učinio.

U slučaju da neki obrtnik provede više vremena na radu besplatno i u tom slučaju nebi zaradio potrebno za život, tad bi NOO-i dali tu razliku za njegove životne potrebe. Uz ostale nedostatke kod obrta osjetio se i veliki nedostatak u novom obrtničkom kadru. Vrlo malo imade naučnika u radionicama, a također primanje novih naučnika tako rekući ne postoji. Obrtnici ne žele primati naučnike baš iz razloga, što obrtničko pitanje nije riješeno, a obrtnici ne vide potrebe za primanje naučnika, a pri tome igra veliku ulogu nesređeno pitanje obskrbe. O toj stvari dužni su NOO-i da povedu mnogo više računa. U svaku radionicu, privatnu ili mobilisanu, treba namjestiti dovoljan broj naučnika. U slučaju da pojedinci nebi imali mogućnosti da naučnike izdržavaju, NOO-i će mu pomoći, ali naučnika mora primiti svaki bez obzira.

Ako se pokaže volja obrtnika da pokrenu obrtničko udruženje, treba ih u tome pomoći. Udruživanjem obrtnika olakšala bi se NOO-ima kontrola i rukovođenje sa obrtom. Sa organiziranjem obrtničkog udruženja postići će se, da se obrtnici zajednički i organizirano ispomažu, da daju svoja iskustva i prijedloge za unapređenje obrta. Udruženje bi se moglo osnovati samo za kotareve, za niže i više organizacije, osim kotarskih nije za sada potreba. Detaljna uputstva u pitanju obrta i organizacije izdat će se naknadno.

Ako se želi gore navedeno uspješno provesti, treba se posavjetovati sa obrtnicima, sa narodom i odatle dobiti materijal. Prema tome donijeti pravilan sud, gdje i kako treba na kom mjestu postupiti.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.i

Predsjedništvu ZAVNOH-a
Na znanje.

Za Odjel narodnog gospodarstva:
Zlatarić[2] [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 855/44, 22/8. 44.

1 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — 2 Branko.

74

1944, kolovoz 20.

Izvještaj Odjela narodnog zdravlja ZAVNOH-a Tajništvu ZAVNOH-a o radu Odjela u srpnju

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE
Odjel narodnog zdravlja
Br. 1650/Z.
Dne 20. kolovoza 1944.

Tajništvu ZAVNOH-a

I Z V J E Š T A J

Odjela narodnog zdravlja o radu za mjesec srpanj 1944.

1) U prvom redu napominjemo, da je ovaj odjel dao za mjesec srpanj svoj izvještaj u kratkoj skici, kako je to tražio drug povjerenik dr. Koharević[1] još 25. pr. mj. Taj izvještaj prilažemo ponovno u prilogu, te ga nadopunjujemo slijedećim podacima:

2) Izvještaj iz Oblasti i Okruga.

Oblast Slavonije. U okrugu Brod održan je tečaj zdravstvenika sa 79 polaznika. Radi žetve osjeća se stanoviti zastoj u zdravstvenom radu. Iz okruga Našice predali su se za vrijeme neprijateljske ofenzive dr. Popov[2] i zdravstveni propagator Nada Žunko. U civilnom zdravstvu Slavonije djeluje sada 6 liječnika, jedan apotekar, dvije sestre pomoćnice, 12 zdravstvenih propagatora i 6 bolničara. Samo u okrugu Osijek nema liječnika, a i rad na zdravstvu je tamo minimalan radi malog oslobođenog teritorija. U svim sjedištima okruga postoje civilne ambulante, a osim toga rade ambulante u Humu (okr. Našice) i u Popovcu (okr. Nova Gradiška). U okrugu Nova Gradiška postoji civilna bolnica sa 35 kreveta (dr. Fischer-Sartorius), dok se bolnica u Orahovici ponovno gradi, jer je bila spaljena. U izvještaju Obi. NOO-a navodi se 19 slučajeva trbušnog tifusa i jedan slučaj pjegavca. Od sifilisa izliječeno je 47 osoba, a u liječenju se nalazi 15. Prijavljena su dva slučaja gonoreje. Po spolnim bolestima najteže je stanje u okruzima Brod i Našice, kamo često upadaju čerkezi i siluju žene. Ponestaje lijekova protiv ovih bolesti. Ima sedam slučaja ugriženih od bijesnih pasa, a nema vakcina. U oblasti je organizirano takmičenje za liječenje protiv svraba u civilnom pučanstvu i u vojsci. Najbolji je uspjeh postigao okrug Brod sa 60% izliječenih. Javlja se mnogo oboljelih od malarije, te se dijeli atebrin, koji je u većim količinama (350 hiljada tableta) primljen od Saveznika. Osnovani su fondovi za nabavku lijekova iz uporišta. U selu Slatniku samom sakupljeno

I Aleksandar Koharović — 2 Mihajlo,

je Kun. 3.700.— za ovaj fond, dok Oblasni NOO raspolaže sa svotom od Kun. 80.000.— Nešto je lijekova dobiveno od Saveznika. Za krečenje kuća i dezinfekciju manjka u nekim okruzima vapna. Redovno se održavaju okružna i kotarska savjetovanja. Obi. NOO izdao je iz štampe Priručnik za tečajeve zdravstvenika. Na kampanji protiv zaraznih bolesti angažovani su svi okruži.
— U okrugu Virovitica bilo je od 1. I do danas u liječenju 6 slučajeva trbušnog tifusa, tri crvena vjetra, 5 sifilisa, 3 gonoreje, dok je pregledano svega 534 bolesnika do 1. V. o. g. — U okrugu Brod ima partizanske buradi u 10 sela. Ušljivost znatno opada. Bilo je ovdje pojedinačnih slučajeva tifusa i dizenterije, ali su suzbijeni. Vrši se znatna propaganda za kopanje zahodskih jama i uređenje seoskih ulica (kopanje šančeva). Znatan je rad na zdravstvu i sa strane seoskih komisija, iako je ovaj bio spriječavan upadom neprijatelja.

Okrug Banija. Osnovana je škola za higijeničare u Glini. Dječji dom u Buzeti je rasformiran, a djeca su s liječnikom (dr. Jungwirth)[3] upućena u Evakuacionu stanicu na Kordunu. U Glini je osnovana zubna civilna ambulanta, koju je trebao da vodi drug dr. Kaizer,[4] a po njegovom odlasku dentista drug Druker.[5] U Glini je završena istraga protiv apotekara Burića[6] te je isti kažnjen na godinu dana prisilnog rada radi izručivanja utrška apoteke neprijatelju. Na teritoriju cijele Banije bilo je ovog mjeseca 99 slučaja pjegavca, 15 trbušnog tifusa i 433 slučaja malarije. Umrlo je 68 ljudi. Tokom mjeseca iskopano je po selima 569 zahodskih jama, razušeno 1008 kuća i 2078 osoba. Izliječeno je od svraba 2713 osoba. U okrugu ima oko 90 partizanskih buradi od kojih radi sada 33. Suhih komora postoji 7, dok su ü radu 3. Javljeno je o 22 slučaja spolnih bolesti. — U Rujevcu je održan kurs zdravstvenika s 20 polaznika, ali ovaj nije uspio radi smetanja neprijatelja.
— U okrugu Banije djeluju u civilnoj zdravstvenoj službi 4 liječnika i dva apotekara. Ima 4 javne ambulante. Pored toga radi u tom okrugu jedan zdravstveni pomoćnik, 1 propagator i 4 bolničara. Redovno se održavaju savjetovanja okružnih, kotarskih i općinskih sekcija.

Okrug Kordun. Iz izvještaja Okr[užnog] zdrav[stvenog] savjetovanja održanog 30. VI. saznajemo, da je u okrugu bilo do upada neprijatelja 418 slučajeva tifusa, od kojeg je broja umrlo 68. U Blagaju pojavio se tifus, ali se nije mogla pružiti pomoć zbog neprijateljskog upada. Javlja se o mnogo malarije u okrugu. U Rakovici (kotar Slunj) ima oko 250 bolesnika, u kotaru Sjeničak 600, u kotaru Vrgin Most 900, u kot. Vojnić 500. Dijeli se atebrin. U okrugu radi 29 part, buradi. U kotaru Slunj razušeno je 1500 osoba, u kot[aru] Vojnić (općina Perjasica) 6 sela s 125 kuća. Na području okruga peče se vapno u 4 krečane, dok su 2 u pripremi. Posvuda ima svraba. U Općini Vojnić razdijeljeno 40 lit. flemingsa,[7] izliječeno 323 osoba. U cijelom je okrugu organizirano pisanje o zdravstvenim pitanjima u zidnim novinama. Zdravstvena savjetovanja u okrugu, te u kotarima i općinama održavat će se od sada redovito. — Okružni zdravstveni referent dr. Gradišnik upućen je u Istru, te je na njegovo mjesto došao dr. Paković.[8]

Okrug Lika. Radi stalnih upada neprijatelja u posljednje vrijeme dezorganizirana je civilna zdravstvena služba u ovom okrugu. Drug dr. Košić[9], okružni zdravstveni referent, upućen je ovom odjelu, odakle treba da putuje u Dalmaciju radi organizacije civilne zdravstvene službe u ovoj oblasti. U

r\ AC\ 3 Gustav — 4 Makso — 5 Ime nije ustanovljeno — 6 Isto — 7Sumporna tekućina za liječenje svraba — 8 Ime nije ustanovljeno — 9 Ivo.

Okružni NOO Lika uputit će se jedna vješta sestra pomoćnica, čim ova stigne u odjel dodijeljena ovamo od Sanitetskog otsjeka GŠH, te [drug Janjušić[10]][11].

Oblast Istra. Koncem mjeseca upućen je u ovu Oblast drug dr. Miro Gradišnik da organizira civilnu zdravstvenu službu.

Iz ostalih oblasti i okruga nemamo za mjesec srpanj izvještaje, te smo ih stoga urgirali.

3) Štampa

U oblastima i okruzima ponovno smo potaknuli pisanje o zdravstvenim pitanjima u svim listovima, te u zidnim novinama. Osim toga štampani su članci »Povodom ljetne kampanje protiv crijevnih zaraznih bolesti« (»Naprijed«,[12] dr. Černozubov[13]) i »Čuvajmo se naših najvećih neprijatelja« (»Bilten za usmene novine«,[14] dr. Iveković[15]).

4) Saradnja s vojnim sanitetom.

Saradnja s vojnim sanitetom ojačana je, te se predstavnici vojnog saniteta i ovog odjela češće sastaju da dogovore o aktuelnim pitanjima. Dne 20. VII. o. g. održano je savjetovanje vojnih i civilnih liječnika, kojom prilikom je porazgovoreno o smjernicama organizacije civilne zdravstvene službe sada i u budućnosti, o izmjeni osoblja, te o nabavci ljekarija.

5) Razno

U odjel je pozvan na rad magister drug Krešo Kovačić, sada na radu u Oblasnom NOO-u za zagrebačku oblast. On će imati zadaću da osnuje centralnu apoteku, te da se brine za nabavku i distribuciju lijekova u sve naše oblasti i okruge.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Odjelni predstojnik:
(Dr. Srećko Šilović)
Dr Šilović [v. r.]

M. **P.**[16]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj 864/44, 23/8. 44

10 Nikola — 11 Tekst označen zagradom dopisan je rukom — 12 Organ Komunističke partije Hrvatske. Izlazi od 1. travnja 1943. godine — 13 Niktopolion — 14 Izdaje Odjel informacija ZAVNOH-a — 15 Mladen — 16 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske.

75

1944, kolovoz 21.

Izvještaj Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o radu Odjela od osnivanja do kolovoza 1944.

IZVJEŠTAJ O RADU ODJELA NARODNOG GOSPODARSTVA

Osnovno pitanje poslije osnivanja odjela narodnog gospodarstva[1] bilo je: prenijeti osnovne direktive njegovog rada i njegovu organizaciju na niže NOO-e.

U tu svrhu obrazovane su dvije ekipe, jedna je otišla u Dalmaciju, a druga u Slavoniju i Sjev. Hrvatsku. Iz sektora Gorski Kotar, Primorje, Istra, povratio se drug Lakuš,[2] a tamo boravi još jedan naš suradnik, koji će pomoći NOO-u kod sprovođenja u život svih direktiva koje smo dali.

Srž rada gospodarskog odjela sastoji se danas u slijedećem:

1) Da upravlja svim granama narodnog gospodarstva (poljoprivredom, stočarstvom, veterinom, šumarstvom i šumskom industrijom, obrtom, industrijom i rudarstvom i trgovinom) sa zadatkom da što više pomognemo našu borbu.

2) Da pripremi naše NOO-e i sam Odjel za rukovođenje čitavim narodnim gospodarstvom u trenutku oslobođenja cijele Hrvatske.

3) Da sudjeluje u obnovi zemlje, stvarajući plan za pojedine gospodarske grane sa kojima je zadužen.

1) Od svih gospodarskih grana najaktuelniji su bili problemi poljoprivrede: žetva i vršidba. Na tom polju NOO-i su učinili velike napore. Nabavljeno je gorivog materijala za najnužnije potrebe dizanja ljetine sa vojničkog vakanta. Održane su konferencije i sastanci sa svim NOO-ima, da se rad što više uskladi. Prema izvještajima sa kojima raspolažemo, organizacija dizanja ljetine najbolje je uspjela u Slavoniji. Tamo je pokošeno 7144 jutara pšenice za vojsku, ovršeno 250 vagona i predano vojsci. Narod je u Slavoniji dao 56.879 radnih dana i 38.327 kirija. U krajevima ispod Save vršidba sa vakantnih posjeda je završena, ali zapinje još na posjedima pojedinaca, jer nema dovoljno gorivog materijala, iako su poduzete sve mjere da se taj materijal nabavi. U Lici radi se pod najtežim okolnostima. U Istri narod i organizacije bore se za svoju žetvu, ali je bandi uspjelo da nam otmu sa većih posjeda. Važno pitanje zauzimaju i naši vrtovi, naročito na Baniji i Kordunu, gdje se očekuju vagonski prirodi paradajsa, kupusa i ostalog povrća. Na Kordunu već danas dnevno 6—8 kola povrća odlaze sa pojedinih vrtova za naše bolnice. U Baniji poduzeta je akcija za sušenje voća i povrća. Zbog istog pitanja poslat je jedan drug u Slavoniju. Vrše se pripremne akcije za ozimu sjetvu. U tu svrhu odobren je i kredit od 8,000.000.— Kuna za nabavu ozimog ječma i lana. Ujedno se vrši propaganda za sakupljanje sjemena.

Veterina teško stoji, jer nema lijekova, iako u većini okruga imademo veterinare. Stoga razloga upućen je Dr. Ježić[3] u Bari Nacionalnom Komitetu [zastupstvu]. Kako smo obaviješteni, on imade već izvjesnog uspjeha, samo treba taj materijal prebaciti. Ujedno su udareni temelji veterinarskoj laboratoriji u Baniji, koja imade zadatak proizvoditi svinjski serum. Alat i mašine su prebačene skoro sve sa neoslobođenog područja. Uz sretni sticaj okolnosti, mi bismo mogli raditi već za 14 dana (ako dođe serum izvana), jer virus možemo odmah proizvoditi. Ako ne, u tom slučaju čitava stvar trajat će još 2—3 mjeseca zbog zriobe svinja. Stvar je veoma ozbiljna, jer u mnogim našim krajevima hara svinjska kuga.

šumarstvo i šumarska industrija obrazovani su kao zajednički odsjek zbog uske veze koje među njima postoje. Uputa o šumama nalazi se pred Zakonodavnom komisijom, pa treba ubrzati njeno donošenje. Izrađen je program za kurs lugara, koji će ovih dana započeti sa radom. Referent za pilane[4] ZAVNOH-a pregledao je sve pilane na Kordunu i Baniji. U Lici NOO je uz najveće žrtve podigao dvije, čija se sudbina opet nezna zbog zadnje ofenzive.[5] Najvažniji problem ovog odsjeka je, što više osposobiti našu šumsku produkciju za potrebe sela.

Obrt, industrija i rudarstvo. Na tom sektoru najvažniji problem je oživljavanje obrta, koje želimo postići time, što prelazimo postepeno na privatnu inicijativu, omogućujući obrtniku, da bude nagrađen za svoj rad. Za vojsku, ustanove i sirotinju predviđa se, da će rad biti besplatan. Nagrada se određuje prema prilikama pojedinog kraja, savjetujući se sa narodom. Ukoliko obrtnik veći dio poslova obavlja besplatno, dobija opskrbu iz NOF-a. U tu svrhu održali smo konferencije[6] sa obrtnicima i obrazovano je obrtničko udruženje u Glini, koje se brine za napredak i podizanje obrtnika. Na tom poslu stečena su lijepa iskustva, koja će moći za sve krajeve poslužiti kao obrazac i primjer, kako treba rješavati obrtničko pitanje.

Slično se rješava i pitanje naše male industrije. Tako smo rad ciglane u Glini postavili na bazu vlastitog izdržavanja. Višak proizvodnje preko prosječne norme nagrađuje se i pojedinačno prema radu pojedinih radnika. Na taj način smo za 14 dana proizvodnju uspjeli povisiti za 15°/o.

Trgovina. Na polju trgovine i dalje unapređujemo sajmove, samo sada više nismo u stanju toliko kupovati, jer nema potrebe za tolikom pomoći u prehrani vojske, pošto sada imade većih količina žita.

Naša trgovačka organizacija Glavnoprod ipak intervenira na sajmovima i nabavlja raznu robu iz uporišta. Tako je nabavila u toku ovog ljeta 847 kosa, 449 srpova, 838 bruseva. Za vojsku kupuje momentalno grah i mast. Ujedno nabavlja sol i nastoji je prodavati po prosječnoj cijeni. U Baniji Oknaprodi osnovali su i kotarske prodavaone, u kojima se narodu prodaje roba, koja mu je nužno potrebna, čitava ova organizacija je centralizirana i nalazi se neposredno pod kontrolom centrale, u kojoj su naši drugovi. Danas ona djeluje na teritoriji Like, Korduna, Banije i Pokuplja.

Pojedini Okružni NOO-i obrazovali su slične pomoćne organizacije, ali ne djeluju pravilno. Tako smo obavješteni, da je neka zadruga Okružnog NOO-a Gorski Kotar, uz dozvolu NOO-a pokušala prošvercati u Karlovac 20 kola koža, pa će se protiv toga oštro postupiti.

3 Josip — 4 Marko Sprung — 5 Sedma neprijateljska, koja je trajala od travnja do srpnja 1944 — 6 Dokument se nalazi u IHRPH Zgb, ZAVNOH —1944.

Zadrugarstvo. S obzirom na važnost zadrugarstva, pretresano je to pitanje, pa će s tim u vezi biti obrazovan jedan zadružni odbor, koji će izraditi zadružni nacrt.

2) Da bi se osposobio za drugi zadatak i mogao što bolje preuzeti rukovodstvo narodnim gospodarstvom u trenutku i toku oslobođenja, uz odjel obrazovana je komisija, koja povezuje rad drugova praktičara i stručnjaka na oslobođenom i neoslobođenom području po pojedinim granama, kao i same referente, te sprema sve te podatke i priprema mjere, koje će trebati u tim trenutcima poduzeti. Tako su već proučena razna pitanja, koja će se iznijeti na jednu međuodjelnu konferenciju i izrađeno je oko 20 dokumentiranih referata.

3) Istoj toj komisiji dato je u zadatak da se brine da referenti pojedinih odsjeka i vanjski saradnici izrade plan obnove pojedinih privrednih grana. Tako je predat proračun za potrebni materijal u toku rata, a izrađuje se predračun za prvih 6 mjeseci. Ovi drugovi, od kojih neki rade i redovne poslove odjela, u najužoj su vezi sa odjelom za obnovu. Zakazan je čitav niz konferencija u pojedinim oblastima, na kojima će naši drugovi postaviti NOO-ima pitanja obnove i sakupiti najnužnije podatke iz pojedinih grana.

To su osnovni problemi odjela. Te probleme i organizaciju našeg odjela kod nižih NOO-a treba da izvedemo i razvijamo u što većoj mjeri, da bismo uspjeli u našem zadatku. Stoga smo poslali po jednu ekipu drugova u Dalmaciju, a jednu u Slavoniju i Sjev. Hrvatsku. Bilo bi dobro, ako uspijemo još sada nekoga uputiti u rejon Gorskog Kotara, Primorja i Istre. U tom slučaju bismo sve direktive živo prenijeli na NOO-e i pomogli bismo im u najvažnije doba prije oslobođenja, da preuzmu državnu vlast u oslobođenoj domovini.

Još uvijek je problem kadrova najvažnije pitanje našeg odjela. Tako su nam naročito potrebni drugovi za obrt i industriju, trgovinu i zadrugarstvo. Mi se nad tim problemom moramo ozbiljno zamisliti, jer se već danas pojavljuje manjak tih ljudi, a još će teže biti u budućnosti.

Da bismo to pitanje rješili potrebno je ozbiljno se pozabaviti tim problemom i dodijeliti izvjestan broj drugova iz naših organizacija i vojske u ovaj Odjel. Bilo bi veoma potrebno, da se u našoj vojsci vrši anketa stručnih kadrova i sve što može da izađe iz vojne službe, a potrebno je za rad u pozadini, prebaci u NOO-e.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

21-VI1I-944

Branko Zlatarić [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 857/44, 22/VIII. 44.

76

1944, kolovoz 24.

Izvještaj Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o savjetovanju prosvjetnih radnika Hrvatske s prilogom »Zadaci za prosvjetni rad u školskoj godini 1944/45.«

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel narodne prosvjete
Broj: 428
Dne 24. VIII 1944.

Predsjedništvu ZAVNOH-a

U dane 21, 22 i 23 augusta o. g. održano je savjetovanje prosvjetnih radnika iz Hrvatske na jug od Save. **[I]** sjeverno od Save je u isto vrijeme održano savjetovanje. U tu svrhu je u te krajeve izaslan član ovog Odjela, drug Ivo Tošić, od koga očekujemo izvještaj ovih dana.

U Glini su prisustvovali predstavnici Istre, Gorskog Kotara, Pokuplja, Korduna, Banije, Like, Primorja i Cazina. Izostala je samo Dalmacija ma da je bila na vrijeme obaviještena. Delegata je bilo u svemu 56.

Kao rezultat trodnevnog savjetovanja postavljeni su zadaci za prosvjetni rad u toku šk[olske] godine 1944/45, koje Vam u prilogu[1] šaljemo prepisane, s molbom da ih Predsjedništvo prihvati i odobri, kako bi se odmah pristupilo njihovom ostvarenju.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel narodne prosvjete:
B.[2] *Sučević* [v. r.]

M. P.[3]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 883/44, 27/VIII. 44.

1 Vidi prilog 1 — 2 Branko — 3 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel narodne prosvjete.

ZADACI

ZA PROSVJETNI RAD U ŠKOLSKOJ GODINI 1944/45, POSTAVLJENI NA ZEMALJSKOM SAVJETOVANJU U GLINI, U MJESECU AUGUSTU 1944.

I. Opći

1. *Provesti kampanju za dobar polazak škole* svestrano (u svim listovima, kroz sve organizacije, a glavni nosilac kampanje da budu NOO-i).

2. Provesti opširnu kampanju za suzbijanje *analfabetizma.* Na tome poslu neka rade sve ustanove i organizacije u državi.

3. Uložiti sve snage u rad oko *uzdizanja* NOO-a da se, kao cjelina, bave prosvjetnim pitanjima, da postanu inicijativni i da provode izbor i odgajanje prosvjetnog kadra.

4. Razviti što veću djelatnost oko *nabavke i proizvodnje* šfco/[sfcog] *materijala,* od namještaja do pisaćeg pribora.

5. *Podizjati nove školske zgrade* i organizirati školska gospodarstva.

6. Izdati *Početnicu, Bukvar i čitanke.*

7. Otvarati gdje god je to moguće i potrebno, *produžne tečajeve,* slične obrazovnim tečajevima.

8. *Odnos prema omladinskim organizacijama* produbiti i uspostaviti usku saradnju.

9. *Otvoriti nižu srednju školu* u svakom okrugu, a uz njih niže srednje tečajeve.

10. *Otvoriti učiteljske škole* gdje su do sada postojale niže srednje škole.

11. Izvesti *pravilnu raspodjelu nastavničkog kadra* u cijeloj državi.

12. Sabrati podatke o *prosvjetnom stanju u uporištima.*

13. Svaki okrug da održi, u toku naredne škol. godine, 2 *učiteljska tečaja, svaki sa 25—30 slušača,* za svoje potrebe i potrebe drugih okruga.

14. Nastojati da se iz vojske i civilne službe vrate na *dužnost nastavnici* koji tamo nijesu prijeko potrebni, isto tako srednjoškolci koji su potrebni za razne tečajeve.

15. O svim iskustvima u prosvjetnom radu (primjena programa, tipa škole, tečajeva i dr.) *voditi bilješke u obliku dnevnika ili slično,* zbog daljnje izgradnje našeg školstva.

16. Treba što prije pokrenuti *stručni pedagoški list.*

17. Starati se da škole obuhvate i djecu koju je Odjel svestr.[4] zaštite rasporedio po selima.

18. Građu za čitanke osnovnih škola neka sakupljaju svi učitelji i šalju Odjelu narodne prosvjete.

19. Svaki okrug neka osnuje *opći obrazovni tečaj.*

4 Pogrešno napisano; treba: socijalne.

li. Nastavni programi

a) *Osnovne škole*

1. Nastavni programi da budu *okvirni,* a pojedini ONOO-i će [ih] razrađivati prema svojim prilikama.

2. Jedinstvo Hrvata i Srba produbiti nastavnim programom.

3. Nastavni program neka izradi posebna *komisija,* koja je izabrana na savjetovanju, i to prema predlozima ovog savjetovanja, savjetovanja preko Save i ostalim predlozima.

4. Izraditi *priručnike* za nastavnike u raznim predmetima, osobito iz povijesti.

5. K.U.O. neka izradi predlog nastavnog programa i metodike nastave iz crtanja, ručnog rada i muzičkog obrazovanja.

6. Odjel zdravstva ZAVNOH-a neka izradi predlog za *program iz higijene* i, u vezi sa K.U.O., za *tjelesni odgoj.*

b) *Srednje škole*

1. Nastavno gradivo niže srednje škole neka se rasporedi *na tri razreda, a više na 4 razreda.*

2. Da se odmah osnivaju nastavnički tečajevi *za ruski jezik.*

3. Vjeronauk da se uvede kao predmet fakultativan, samo u nižim srednjim školama.

c) *Učiteljske škole*

1. Učiteljska škola neka traje 4 godine.

2. Vjeronauk ne uvodi se ni kao fakultativan predmet, kao ni u višoj srednjoj školi.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel narodne prosvjete:
B.[&] *Sučević* [v. r.]

M. P.«

5 Branko — 6 Isto kao bilj. 3.

1944, kolovoz 24.

Izvještaj Odjela pravosuđa ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o radu Odjela u kolovozu i o održanom Prvom kongresu narodnih pravnika

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel pravosuđa
Broj: 1260/44. od 24. VIII. 1944.

Predmet: Izvještaj o radu odjela.

Predsjedništvu
Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske

U toku mjeseca kolovoza 1944. godine rad na organizaciji sudstva znatno je pojačan. Stigli izvještaji o radu sudstva kroz mjesec juli o. g. pokazuju da je organizacija sudstva krenula boljim tempom naprijed i da je sudstvo vrlo dobro organizirano ne samo u okolnim, obližnjim okružnim Narodno--oslobodilačkim odborima, nego i u Slavoniji, a djelomično, donekle i u Istri, te u sjevernoj Dalmaciji kod okružnih NOO-a za Knin, Zadar i Šibenik. Nikakvih izvještaja nema od oblasnog NOO-a za Dalmaciju (podaci o sjevernoj Dalmaciji dobiveni su od delegata ovih okružnih sudova, koji su došli na Kongres pravnika).

Iz Istre javljaju da su im potrebni pravnici. Za pravnicima je na sve strane velika potreba. Velik broj pravnika (oko 90 njih) nalazi se kod Oblasnog NOO-a za Dalmaciju na Visu, pa bi bilo potrebno da se njih pozove ovamo na rad i raspodijeli po raznim narodnim sudovima, koji već dobro rade. Samo na taj način oni će moći biti korisni za naše sudstvo i upravu. Za sada nemaju nikakve prakse i treba im najprije vježbe kod naših sudova.

Odjel je dne 5 avgusta o. g. održao sjednicu, na kojoj [su] se razdijelile referade prema vrsti poslova.

S obzirom na potrebe sutrašnjice odlučeno je da se organizira stalni sudski kurz. Prvi kurz za sudstvo otpočeo je dne 5. VIII. a završen je dne 20. VIII. o. g. Kurz je polazilo 37 delegata sa područja okružnog NOO-a za Baniju. Uspjeh je bio vrlo dobar, iako je bilo teško s nastavnicima, koji su se tokom predavanja mijenjali jer su morali otići na druge dužnosti.

Drugi kurz za sudstvo otpočeo je dne 22. VIII o. g., a proširen je s nastavnim programom i na upravu. Na ovaj kurz trebali su doći delegati cazinskog okružnog NOO-a, ali je s obzirom na bajram to sistirano, pa su u zadnji čas pozvani delegati sa područja okružnog NOO-a Kordun i Gorski Kotar. Dele-

gati sa područja okružnog NOO-a Gorski kotar nisu stigli ni javili zaprijeke za to. Prisutno je na kurzu sada oko 20 delegata sa područja okružnog NOO-a Kordun.

Treći kurz za sudstvo treba da otpočne 10. IX. o. g. sa delegatima iz Hrv. Primorja, Gorskog kotara, Pokuplja i Sjeverne Dalmacije. Za taj kurz predviđeno je oko 100 kurzista. S obzirom na to pozvani su kao predavači dr Ante Petrović i dr Nikola Stefanić iz Gorskog kotara te Jakov Duboković iz Korduna. Za ovaj kurz ima dovoljno predavača, te je očito da će uspjeh biti još bolji.

Od 12. do 14. kolovoza održan je prvi kongres narodnih pravnika za Hrvatsku u Glini.[1] Svečano otvorenje uslijedilo je na večer dne 12. kolovoza 1944. akademijom u gradskoj »Kasini« u prisutnosti pretstavnika GŠH, viših vojnih zapovjednika, pretstavnika ruske vojne misije i delegacije ZAVNOBiH-a. Radni dio programa bio je osobito obilan i kvalitativno visok, jer je bilo ne samo 23 referata o raznim aktuelnim problemima našeg državnog uređenja, već su neki referati naročito zapaženi. Kongres ni najmanje ne zaostaje za svim, pa i najboljim kongresima u predratnoj Jugoslaviji. Naročiti značaj ima ovaj kongres i po tome, što je ovo prvi kongres svoje vrste, jer su na njemu ravnopravno sarađivali i školovani pravnici i pripadnici najširih slojeva našeg naroda, pretstavnici narodne vlasti, dakle ljudi iz redova seljaka i radnika, te ostalih slojeva naroda. Oni su bili zastupani ne samo većim brojem delegata (više od polovine prisutnih) nego i svojim radom, sa dva referata, koja su vrlo dobro izrađena, i sa učešćem u vrlo živoj diskusiji o svim pitanjima.

Kongres je donio rezoluciju,[2] kojom se pozivaju svi pravi narodni ljudi, da sarađuju na narodnoj stvari, a oni pravnici sa okupiranog područja odmah da prekinu svaki rad na okupiranom području, jer se time pomaže neprijatelj naroda. Ujedno je naglašen državnopravni značaj sporazuma Tito-šubašić,[3] pozvani su svi pravnici savezničkih zemalja da nas podupru u našem nastojanju za uređenjem i izgradnjom naše narodne vlasti i u nastojanju za punim priznanjem naše vlasti, osuđeni su oštro svi oni, koji su zločinima i saradnjom s okupatorom okaljali ime hrvatskog pravnika.

Bilo bi potrebno da se štampom objave referati objavljeni na Kongresu, a naročito rezolucija, koja bi sigurno imala svog političkog odjeka.

Pošto ima 23 referata (koji se donekle mogu i skratiti) trebalo bi za štampu osigurati oko 1000 araka papira. Najpodesnije bi bilo kada bi se ta Spomenica mogla odštampati u Italiji, ako ovdje nema dovoljne količine papira.

1 Sadržaj rada Prvog kongresa narodnih pravnika Hrvatske opisao je Ferdo Čulinović u radu »Prvi kongres pravnika u NRH«, Zbornik Historijskog instituta JAZU, 1961, vol. 4, str. 173—256. Vidi i »Spomenicu Prvog kongresa pravnika antifašista Hrvatske«, Zagreb 1974. Ona sadrži sve referate s kongresa i zapisnik o diskusiji. — 2 Isto, str. 248—252 — 3 Sporazum je potpisan 16. lipnja 1944. na otoku Visu. Po tom sporazumu izbjeglička vlada treba biti sastavljena od demokratskih elemenata koji se nisu kompromitirali u borbi protiv NOB-a, a dužnost joj je da organizira materijalnu pomoć NOVJ i da se brine za prehranu stanovništva. Osim toga, vlada dra Ivana šubašića obavezala se izdati deklaraciju u kojoj će priznati nacionalne i demokratske tekovine naroda Jugoslavije izvojevane u borbi, napose demokratsko federativno uređenje, te odati priznanje NOVJ, osuditi izdajnike koji su surađivali s neprijateljem i uputili poziv jugoslavenskim narodima da se ujedine oko NOVJ u borbi za konačno oslobođenje cijele zemlje.

Spomenicu bi trebalo štampati i radi propagandističkog njenog karaktera, te uticaja, koga će ona nesumnjivo imati na okupiranom dijelu naše zemlje, ali i kod Saveznika.

Radi uređenja našeg sudstva upućen je drug dr Badovinac[4] na pregled sudova u Gorski Kotar, Pokuplje, Hrvatsko Primorje i Istru, a drug dr Kudeljnjak Vjekoslav u Slavoniju i Gornju Hrvatsku.

Svi poslovi Odjela su potpuno u redu i zaostataka nema nikakvih.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel pravosuđa

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944.

4 Gavro.

78

1944, kolovoz 25.

Zapisnik i zaključci treće sjednice Predsjedništva ZAVNOH-a

Z A P I S N I K

III. sjednice Predsjedništva ZAVNOH-a

Prisutni: Brkić, Brozina,[1] Gazi,[2] Gregorić,[3] Gržetić,[4] Hebrang,[5] Koharović,[8] Krajačić,[7] Mandić,[8] Mrazović,[9] Opačić[10] Pejinović,[11] Radauš,[12] Ritig, Stilinović,[13] Škare,[14] Vrkljan.[15]

Dnevni red:

1.— Imenovanje zamjenika predsjednika
2.— Organizacija političko-organizacionog i personalnog otsjeka kod Tajništva
3.— Rad Zakonodavne Komisije
4.— Isključenje iz ZAVNOH-a vijećnika Slobodana Ilića-čiče
5.— Razno.

Na sjednici je zaključeno:

Po točki 1.— Za zamjenika predsjednika ZAVNOH-a za vrijeme odsustva predsjednika ZAVNOH-a druga Nazora određuje se drug Hebrang.

Po točki 2.— Da se formira kod Odjela unutarnje uprave Organizaciono--politički odsjek. U tom odsjeku treba da rade tri do pet vijećnika ZAVNOH-a, koji će voditi kontrolu rada NOO-a, davati im razne upute i savjete po svim organizaciono-političkim pitanjima, kao i po ostalim pitanjima rada NOO-a. U najkraćem vremenu treba pronaći odgovarajući broj vijećnika za taj odsjek i pozvati ih u sjedište ZAVNOH-a, gdje se budu upoznali sa radom svih odjela ZAVNOH-a i gdje budu dobili upute za svoj rad.

U najkraće vrijeme treba imenovati personalnog referenta, koji će voditi brigu o svom personalu, voditi nadzor kao i kartoteku. Personalni referent bit će dodijeljen Tajništvu.

Po točki 3.— a) »Uputstva o brakorazvodnim stvarima«[16] Odjela za pravosuđe odbijaju se u cjelini. Zakonodavna komisija treba izraditi prijedlog odredbe o zabrani rastave brakova, prema kojoj bi se do daljnjega zabranilo provođenje rastave brakova. Izuzetno može se dozvoliti privremeno odvajanje bračnih parova, ali kod toga treba odrediti materijalne obveze roditelja za uzdržavanje i dobar odgoj djece. NOO-ima treba u tom pogledu dati točne upute.

1 Nikola — 2 Franjo — 3 Pavle — 4 Maca — 5 Andrija — 6 Aleksandar — 7 Ivan — 8 Ante — 9 Karlo — 10 Stanko — 11 Kata Pejnović — 12 Vanja — 13 Marijan — 14 Stanko — 15 Ante — 16 Vidi dok. br. 28.

U vezi s tim treba povesti živu kampanju protiv rastave brakova i u toj kampanji naglasiti ogromne zasluge naših žena u Narodnooslobodilačkom pokretu i nastojati time dići što više ugled naše žene.

b) Zakonodavna Komisija treba da izradi prijedlog novih »Uputstava za vođenje matičnih knjiga«,[1]? koja bi bila u skladu sa gore donesenim zaključcima.

c) »Uputstva o uređenju gospodarskih odjela«[18] primaju se jednoglasno sa izmjenom u točki 4., koja se odnosi na Odjel obnove zemlje. U toj točki brišu se u zadnjem redu riječi: »i preuzimati«. U glavi V. treba izostaviti čitav stavak i mjesto njega umetnuti: »Gospodarski odjeli kod ZAVNOH-a kao i kod Oblasnih i Okružnih NOO-a trebaju povremeno održavati zajedničke sastanke, pretresti sva aktuclna i gospodarska pitanja i izraditi zajedničke konkretne prijedloge za rad«. Uputstva za rad pojedinih odjela ne trebaju biti predložena Zakonodavnoj komisiji, već se mogu donijeti u samim odjelima.

d) Odbija se Poslovnik Zakonodavne komisije[19] budući da takav nije potreban, pošto su zadaci i rad Zakonodavne komisije već određeni Odlukom ZAVNOH-a[20] o osnivanju ove komisije.

e) Na osnovu dopisa Srpskog kluba zaključuje se da se donese Odluka o poništavanju prisilnog prekrštavanja Srba u NDH na druge vjere.[21]

f) Na prijedlog dr. Ritiga zaključuje se da se formira Vjerska komisija kod Predsjedništva ZAVNOH-a, u koju će ući dr. Svetozar Ritig, župnik crkve Sv. Marka u Zagrebu, Ilija čuk, pravoslavni svećenik iz Like, dr. Tremski[22] advokat i bivši gradski senator. Ova će se komisija vremenom dopuniti sa još nekoliko lica.

g) Na prijedlog predsjednika Zakonodavne komisije ing Brozine zaključuje se da se Zakonodavna komisija pojača sa još tri člana i to pravnih stručnjaka.

Po točki 4.— Na prijedlog Oblasnog NOO za Slavoniju isključuje se iz članstva ZAVNOH-a Slobodan Ilić-ćiča radi toga, što ga njegov način života u Narodno-oslobodilačkom pokretu čini nedostojnim da bude vijećnik ZAVNOH-a (Dopis Oblasnog NOO za Slavoniju broj: 6, od 21. VII. 1944),[23]

Po točki 5.— a) na prijedlog tajnika ZAVNOH-a zaključuje se da se razriješe dužnosti v. d. odjelnih predstojnika Branko Sučević u Odjelu narodne prosvjete, Marijan Hubeny u Odjelu Obnove zemlje i Zvonko Rihtman u Odjelu financija, s tim, da oni kao vrsni stručnjaci ostaju i dalje na radu u Odjelima ZAVNOH-a.

Za v. d. odjelnog predstojnika u Odjelu narodne prosvjete imenuje se profesor Ivo Frol.

b) u vezi sa dopisom Okružnog NOO za Liku od 1. VI. 1944.[24] kojim se izjavljuje negodovanje što su za vijećnike ZAVNOH-a izabrani iz Like drugovi Uzelac Đuro i Rapajić Nikica, zaključuje se da im se predloži da dadu ostavku kao vijećnici,[25] a da se na njihovo mjesto izaberu drugovi koji

17 Vidi dok. br. 27 — **18** Nalaze se u IHRPH Zgb, ZAVNOH —1944 — **19** Nalazi se u IHRPH Zgb, ZAVNOH —1944 — **20** Vidi »ZAVNOH 1944/11«, dok. br. 178, str. 671 — **21** Vidi dok. br. 80 — **22** Ivan — **23** Nalazi se u IHRPH Zgb, ZAVNOH—1944 — **24** Nalazi se u IHRPH Zgb, ZAVNOH—1944 — **25** U stenografskim zapisnicima Četvrtog zasjedanja ZAVNOH-a, u izdanju Sabora NRH, Zagreb, 1950, str. 126, u popisu vijećnika četvrtog zasjedanja ZAVNOH-a nalaze se i ing. Nikica Rapajić i Đuro Uzelac, što znači da prijedlog Okružnog NOO-a za Liku nije bio ostvaren.

imadu više političkog autoriteta u Lici i koji će moći bolje politički predstavljati taj kraj.

c) U vezi sa »Zadacima za prosvjetni rad«[26] koji su doneseni na savjetovanju prosvjetnih radnika iz Hrvatske, održanom od 21. do 24. augusta o.g. zaključuje se:

1.— da se zadaci Odjela narodne prosvjete moraju usmjeriti u prvom redu na rješavanje konkretnih pitanja sadašnjice.

2.— da se u prvom redu povede briga za proširenje nastave u osnovnim školama i za poboljšanje rada u tim školama.

3.— da u osnovnim školama ostane vjeronauk obaveznim predmetom kao što je to bilo i do sada.

4.— da se osnuje što više opće-obrazovnih tečajeva po okruzima.

5.— da se za sada ne prave nikakovi planovi za organizaciju prosvjetnog rada u čitavoj zemlji, osim onih koji se mogu već sada realizirati.

d) Prima se riješenje Odjela pravosuđa o promjenama u našem narodnom sudstvu na osnovu prijedloga Povjereništva pravosuđa NKOJ-a.

e) U vezi sa konferencijom o književnom jeziku[27] koja je održana u Odjelu narodne prosvjete 3. VIII ov. g. ne odobrava se osnivanje Komisije za književni jezik, već se rješava da se poduzmu koraci kako bi se popravio jezik u našim izdanjima i kako bi se ujednačio pravopis za sva naša izdanja na oslobođenoj teritoriji.

f) Na prijedlog druga Hebranga imenuje se Komisija kod Predsjedništva ZAVNOH-a sa zadaćom, da prouči sva pitanja koja stoje u vezi sa predstojećim našim ulaskom u gradove, zatim da predloži načelni stav prema svim pitanjima, koja će se pojaviti u vezi s time.

U Komisiju izabrani su: Duško Brkić, dr Krbek,[28] Branko Zlatarić, Đorđe Poljaković i ing. Malešević.[29]

Poslije toga sjednica Predsjedništva je završena.

Topusko 24. i 25. kolovoza 1944.

Tajnik:
Gregorić[30] [v. r.]

M. P.[31]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

26 Vidi dok. br. 76 — 27 Vidi dok. br. 70— 28 Ivo — 29 Niko — 30 Pavle — 31 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Pretsjedništvo,

1944, kolovoz 25.

Zemaljska komisija za ratne zločine donosi upute za rad komisija na utvrđivanju zločina okupatora i njihovih pomagača

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača Broj: 9/44, od 25. VIII. 1944.

Na osnovu čl. 9 Pravilnika o radu državne komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača,[1] te odluke Predsjedništva Zemaljskog Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske od 18. svibnja 1944,[2] Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača na svojoj sjednici od 25. VIII. 1944. donijela je slijedeća

U P U T S T V A
ZA RAD NA UTVRĐIVANJU ZLOČINA OKUPATORA I NJIHOVIH POMAGAČA

Član 1.

Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača (skraćeno: Zemaljska komisija za ratne zločine) dužna je da prikuplja podatke i dokazni materijal, pomoću kojega se ustanovljuje odgovornost i postojanje zločina, koje su okupatori i njihovi pomagači izvršili pred sam rat ili u toku neprijateljske okupacije na području demokratske federalne Hrvatske.

U njenu nadležnost spada prikupljanje podataka i dokazala, kojima se utvrđuje izvršenje, vrsta, vrijeme, mjesto i način počinjenja zločina te odgovornost počinilaca i njihovih saučesnika, radi izricanja kazne nad njima od strane nadležnih sudova nakon prethodnog postupka.

Član 2.

Komisija će prikupljati podatke i dokazala:

a) o djelima kojima se na ma kakav način svijesno i zlonamjerno štetilo narodnim interesima, a išlo u prilog neprijatelja, naročito u njegovoj borbi

1 Donesen na sjednici Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije 6. svibnja 1944. Nalazi se u IHRPH Zgb, NKOJ—1944 — 2 Vidi dok. br. 8.

protiv Narodno-oslobodilačkog pokreta, i to bilo da se radi o organiziranju, pomaganju, olakšavanju akcija ili predvođenju neprijateljskih oružanih formacija ili njihovih pojedinih pripadnika i saradnika, bilo služeći neprijatelju kao vodiči i tumači, bilo odavajući neprijatelju položaje naše vojske ili pojedinih njenih boraca i pobornika [ili] pripadnika Narodno-oslobodilačkog pokreta, ili otkrivajući spremišta oružja i životnih potrebština za vojsku ili narod u borbi protiv neprijatelja, bilo prokazujući neprijatelju i njegovim pomagačima pripadnike i pobornike Narodno-oslobodilačkog pokreta, a naročito ako se radi o korisnicima porobljavanja naše zemlje osobito odvođenjem naših građana izvan zemlje, o korisnicima njihovog rada u našoj zemlji ili van nje, o odnošenju industrijskih i drugih postrojenja iz naše zemlje itd., ili
0 djelima kojima se u prilog neprijatelja vršilo uhodarenje, vrbovalo i iskorišćavalo vojnike i radnike radi pojačanja neprijateljske vojske i ratne spreme te tome si.

b) o djelima, kojima se prije upada neprijatelja u našu zemlju svjesno
1 zlonamjerno nastojalo i radilo u cilju olakšanja neprijateljske okupacije, naročito o djelima, kojima se u redove naroda naše zemlje unašalo rastrojstvo, širila nacionalna, vjerska ili rasna netrpeljivost i mržnja, sabotiralo ili na bilo koji način pomagalo neprijatelju da oslabi otpornu snagu naroda i lakše izvrši okupaciju zemlje.

c) zatim o umorstvima, o masovnom klanju ili ubijanju pojedinaca, o tjelesnim povredama, o svakovrsnom zlostavljanju i mučenju, progonima, silovanju i slično.

d) o svakovrsnom ograničavanju lične slobode naših građana, o hapšenjima, konfinaciji i internaciji (zatočenjima), o slanju u logore ili uopće o upućivanju na prinudne radove itd.

e) o djelima, kojima su se izvršila oduzimanja i svakovrsni prenosi porobljene imovine, bez obzira na to da li je bilo to besplatno ili uz srazmjernu neznatnu i prividnu naknadu, nadalje o djelima, kojima se uništavala ili oštećivala privatna ili javna, naročito narodna imovina, bez obzira na to da li se radilo o državnoj, općinskoj, odnosno gradskoj ili o crkvenoj imovini; o kulturnim, odnosno umjetničkim djelima, o historiskim spomenicima, nadalje o svakovrsnoj pljački, paljevinama naselja i pojedinih kuća za stanovanje ili gospodarskih zgrada, te spremišta životnih potrebština i dr.

f) o bombardiranju mirnog stanovništva, naročito o pripremanju ovih zločina.

g) o svim radnjama, kojima se ma kako pomagalo neprijateljske oružane formacije, naročito stavljajući im na raspoloženje bez prisile ili bez opasnosti po sebe i svoje ili se prikupljalo za nj materijalna sredstva ili podupirala neprijateljska ratna industrija i prehrana neprijateljske vojske i ustanova, osobito ako se radilo o dobrovoljnom i neprisiljenom preuređivanju industrijskih i sličnih postrojenja za ratnu proizvodnju u prilog neprijatelja, nadalje svaka neprisiljena i dobrovoljna radnja u prilog neprijatelja, a na štetu naroda u oslobodilačkoj Borbi ili Saveznika.

h) o svakovrsnoj propagandi u prilog neprijatelju bez obzira na njezin oblik, da li je ona vršena rječju, pismom, slikom ili glazbom ili na koji drugi način (filmom itd.).

i) o djelima, kojima sé u saradnji s neprijateljem za vrijeme Narodno-oslobodilačke borbe naročito grubo vrijeđalo narodnu čast i njegove tradicije, kao što su na pr. svakovrsna nastojanja na prisilnom prevođenju pojedinaca u drugu crkvu i tome si,

Član 3.

Zemaljska komisija prikuplja sve podatke i dokazala o ovim zločinima sama ili preko svojih pomoćnih organa.

Pomoćni su organi Zemaljske komisije za ratne zločine:

1) *Kod okružnih NOO-a* okružna komisija sastavljena od članova tamošnjih odjela obnove zemlje i odjela za tehničke radove sa članom, odnosno tajnikom narodnog okružnog suda. Ako okružni NOO još nije ustanovio spomenute odjele, tada će odmah po prijemu ovih Uputstava izvršni odbor okružnog NOO-a odrediti najmanje trojicu svojih odbornika ili drugih za to podesnih pripadnika Narodno-oslobodilačkog pokreta, koji će sa članom ili tajnikom narodnog okružnog suda sačinjavati okružnu komisiju za ustanovljivanje zločina okupatora i njihovih pomagača.

2) *Kod općinskih NOO-a* odredit će izvršni odbor općinskog NOO-a odmah bar dvojicu svojih odbornika ili za to podesnih pripadnika Narodno--oslobodilačkog pokreta sa tajnikom ili članom narodnog općinskog suda, koji će sačinjavati općinsku komisiju za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača (općinska komisija).

3 *) Po gradovima* osnovat će se gradske komisije, u koje će izvršni odbori gradskih NOO-a odmah odrediti barem dva svoja člana ili za to podesnih pripadnika Narodno-oslobodilačkog pokreta, te člana ili tajnika gradskog ili kog drugog narodnog suda, na području tog gradskog NOO-a.

U gradovima iznad 20.000 stanovnika osnovat će se prema rej onima gradske rejonske komisije istog sastava kao naprijed za gradske komisije.

Zemaljska komisija, a isto tako i okružna komisija, mogu prema potrebi uputiti jednog ili više delegata (ekipe), ili odrediti svoju komisiju na području pojedinih općinskih (gradskih) NOO-a, na licu mjesta obavljati samostalno ili zajedno s općinskom (gradskom) komisijom rad na utvrđivanju spomenutih zločina.

Rukovodioca okružne komisije određuje izvršni odbor okružnog NOO-a, a potvrđuje ga Zemaljska komisija. Rukovodioca općinske komisije određuje općinski NOO, a potvrđuje ga okružna komisija.

Radom gradskih komisija rukovodi pročelnik, koga odredi izvršni odbor gradskog NOO-a, a potvrđuje okružna komisija.

Radom sviju gradskih rajonskih komisija rukovodi centralna gradska komisija koju određuje izvršni odbor tog gradskog NOO-a.

Ako je zemaljska ili okružna komisija odredila svoju komisiju (ekipu), rukovodioca se određuje istodobno sa sastavom komisije.

Ako Zemaljska ili okružna komisija djeluje na području općinskog NOO-a ili gradskog NOO-a u zajednici s općinskom ili gradskom komisijom, poslovima rukovodi pročelnik, koga odredi Zemaljska ili okružna komisija.

U komisijama treba da bude po mogućnosti barem po jedan pravnik.

Clan 4.

Neposredno poslije objavljenja ovih Uputstava općinska (gradska) komisija objavit će narodu (na masovnom sastanku i pismenim proglasom) da je dužnost i pravo svakog građanina narodnoj vlasti, i to općinskoj (gradskoj) komisiji, odmah prijaviti svaki zločin okupatora i njihovih pomagača, za 'koji zna. Ujedno će se građani pozvati da komisiji stave na raspoloženje sva dokazala i jave sve podatke, kojima bi se moglo utvrditi izvršenje,

mjesto, vrijeme i način počinjenja zločina i ustanoviti počionica radi njegovog privedenja kazni pred nadležnim sudom. Treba nastojati da se ustanovi sadašnje boravište prijavljenog lica. Visinu štete odrediti prema vrijednosti krajem 1940. godine.

U koliko se radi o čitavim neprijateljskim formacijama ili o ustanovama, a ne može se ustanoviti ni jedan njezin pojedini pripadnik, tada će se nastojati opisati tu formaciju ili ustanovu, kako bi se moglo kasnijim ispitivanjem utvrditi njezina istovjetnost i svi njezini pripadnici uzeti na odgovornost.

Clan 5.

Prijava se dostavlja općinskoj, gradskoj ili gradskoj rejonskoj komisiji pismeno ili usmeno na zapisnik. Nije potrebna nikakva formalnost, ali se iz prijave mora vidjeti tko prijavljuje, koga se prijavljuje, radi čega se prijavljuje, način, mjesto, vrijeme počinjenja djela, na čiju štetu; gdje se počinilac sada nalazi, tko su saučesnici ili korisnici ovog zločina. Prijavu treba potpisati, jer se nepotpisane prijave neće uzimati u postupak. Nepismeni stavljaju svoj rukoznak.

Prijavu može podnijeti svatko, bez obzira na to da li je ovim zločinom oštećen ili nije. Odlučno je samo to, da li prijavitelj zna ma kakav podatak ili dokazalo, kojim će se moći utvrditi postojanje zločina i odgovornost počinioca ili saučesnika.

Ima li više prijava o jednom te istom zločinu, općinska će komisija ove prijave spojiti u jedan spis i zajednički po svima postupiti.

Ako je neki zločin izvršio isti zločinac na području više općinskih (gradskih) NOO-a, prijava se može podnijeti svakom od tih općinskih (gradskih) NOO-a. Postupak će se moći po svakoj toj prijavi samostalno produljiti. Ustanovi li se u toku postupka, da se radi o istom djelu i o istom zločinu, prijave će se spojiti u jedan spis, kada sve općinske (gradske) komisije završe postupak na svom području. Radi ubrzavanja postupka može jedna općinska (gradska) komisija u dogovoru s drugima preuzeti sav rad na području više općinskih (gradskih) NOO-a.

Ako je prijava podnesena kojoj drugoj narodnoj vlasti, ona će tu prijavu odmah dostaviti nadležnoj općinskoj (gradskoj) komisiji na rad sa svojim predlozima i primjedbama.

Clan 6.

Čim općinska (gradska) komisija primi prijavu, zavest će je u urudžbeni zapisnik (djelovodnik) NOO-a. Ima li na njezinom području više zločina, osnovati će za to poseban urudžbeni zapisnik, koji se vodi jednako kao i ostali urudžbeni zapisnici.

Općinska komisija može (ali ne mora) osnovati i voditi za ta djela slijedeće upisnike: a) opći registar zločina i zločinaca, b) posebni registar zločina i zločinaca, c) imenik žrtava, d) imenik zločinaca. Ti se upisnici vode prema priloženim formularima.[3]

Ako općinska (gradska) komisija odluči da vodi i ove upisnike, tada će joj pomoć u tom pružiti okružna komisija.

Podaci za rubrike posebnog registra zločina i zločinaca upisivat će se u taj upisnik na osnovu prijava ratne štete, koje prikuplja odjel obnove zemlje kod okružnih NOO-a.

3 Redakcija nije pronašla formulare,

Clan 7.

Zemaljska će komisija objedinjavati, koordinirati i kontrolirati rad svojih pomoćnih organa. Ona može organizovati ankete, istrage i prikupljanje podataka o zločinima i zločincima na način, koji nađe za potrebno, a pomoćni organi dužni su postupati prema odredbama i Uputama Zemaljske komisije.

Član 8.

Svi organi vlasti, svako vojno lice i svaki građanin dužan je na zahtjev Zemaljske komisije ili njenih pomoćnih organa davati iskaze i sva obavještenja, te pružati im u radu i bez posebnog zahtjeva svaku potrebnu pomoć.

Član 9.

Općinska (gradska) komisija obavlja sva potrebna preslušanja, a ako je potrebno i uviđaj na licu mjesta.

Pronađe li općinska komisija počinitelja ona će o tome izvjestititi najbližu narodnu vlast.

Općinska (gradska) komisija mora postupati brzo, kloneći se svih formalnosti i odugovlačenja ili odlaganja.

Čim završi postupak, općinska (gradska) komisija dostavlja odmah sve spise okružnoj komisiji svoga okružnog NOO-a.

Član 10.

Okružna komisija uvodi prijavu sa spisima u opći i posebni registar, te imenik žrtava i imenik zločinaca, koje ona mora voditi.

Okružna komisija zadržava za sebe prema potrebi samo prepis prijave, a spise odmah produžuje dalje Zemaljskoj komisiji.

Ako okružna komisija nalazi da je rad općinske (gradske) komisije netačan ili manjkav, ona će spise vratiti općinskoj (gradskoj) komisiji sa svojim primjedbama, koje su obavezne za općinsku (gradsku) komisiju. Eventualni spor o tome rješava Zemaljska komisija ili njezin delegat.

Član 11.

Okružna komisija dužna je krajem svakog mjeseca dostavljati Zemaljskoj komisiji statistički pregled prijavljenih ili saznatih zločina.

Statistički pregled sastavlja se na osnovu podataka, koje sadrže rubrike predviđene u posebnom registru zločina i zločinaca.

Sastavljajući zapisnik okružna komisija će sve prijavljene i saznate zločine i štete od njih razvrstati najprije prema pojedinim općinskim (gradskim) NOO-ima. Zatim će sve podatke općinskih komisija sa područja jednog te istog kotarskog NOO-a zbrojiti i ispisati ispod crte podvučene iza posljednjeg općinskog NOO-a tog kotarskog NOO-a i kao zbroj tih podataka (sa područja kotarskog NOO-a) unijeti rezultat ovih podataka za područje pojedinog kotarskog NOO-a. Isto će tako na kraju zbrojiti sve podatke sa područja pojedinih kotarskih NOO-a. Tako će zbroj tih svih (kotarskih) podataka prikazati sveukupno stanje zločina na području dotičnog [okružnog] NOO-a.

U statističke podatke ne treba upisivati imena zločinaca i žrtava, već samo brojčane podatke o zločinima i posljedicama tih zločina (štetama, uništenjima ili oduzeću imovine).

Zemaljska komisija prikuplja sve ove statističke podatke pojedinih okružnih NOO-a, te postupa na isti način kao i okružna komisija zbrajajući podatke svih okružnih[4] komisija. Na taj način njezin statistički pregled daje zbir svih prijavljenih ili ustanovljenih zločina na području demokratske federalne Hrvatske.

Ovaj statistički pregled dostavlja se državnoj komisiji.

Član 12.

Općinska (gradska) komisija nema prava da sama obustavlja postupak povodom ustanovljenja da se ne radi o zločinu ili zločincu, koji je prijavljen. Ako se iz prikupljenih dokazala ili podataka vidi da se ne radi o zločinu ili da nema nikakvog dokaza protiv okrivljenika, ona će sa spisima dostaviti okružnoj komisiji svoj izvještaj i predlog u tome smislu.

Okružna, odnosno centralna gradska komisija može obustaviti postupak, ako iz ustanovljenog stanja stvari vidi, da se ne radi o zločinu ili da nema nikakvog dokaza protiv lica, koje je prijavljeno. No, svoje rješenje o obustavi postupka okružna, odnosno centralna gradska komisija dostavlja uvijek Zemaljskoj komisiji radi odobrenja.

Član 13.

Povodom ustanovljenja da se ne radi o zločinu ili da nema nikakvog dokaza protiv okrivljenika općinska (gradska) komisija obavještava o tome prijavitelja s poukom, da može podnijeti općinskoj (gradskoj) ili okružnoj komisiji svoje primjedbe ili nova dokazala.

Radi toga treba mu dati primjeran rok, a istom nakon izminuća toga roka može sve spise dostaviti okružnoj ili centralnoj gradskoj komisiji s predlogom na obustavu postupka.

Član 14.

Obustavljeni postupak može se obnoviti, ako se pronađu novi dokazi ili podaci, koji čine vjerojatnim, da će se novim isleđivanjem doći do drugog rezultata.

Clan 15.

Ova Uputstva stupaju odmah na snagu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Tajnik:
Čulinović[5] [v. r.]

Pretsjednik:
Dr. Ante Mandić [v. r.]

M. P.«

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 1407.

4 Pogrešno; treba: kotarskih — 5 Ferdo — 6 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel pravosuđa, .fi7 <cb/

80

1944, kolovoz 25.

Odluka Predsjedništva ZAVNOH-a o poništenju prisilnog prekrštenja Srba

O D L U K A

Cl. 1.

Ustanovljuje se, da je nasiljima okupatora i njihovih pomagača izazvano nedobrovoljno i iznuđeno prevođenje izvjesnog broja Srba u Hrvatskoj s pravoslavlja na katoličanstvo ili koju drugu vjeru, u svojoj osnovi lišeno svake moralnosti i opravdanja, da je u suprotnosti sa zajamčenom slobodom vjeroispovijesti i savjesti, izraženom u t. 5. Deklaracije o osnovnim pravima naroda i građana demokratske Hrvatske[1], te da je prema tome takvo prisilno prevođenje sa pravoslavlja na katoličanstvo ili na drugu vjeru ništavo i bez svake vrijednosti.

Cl. 2.

Na osnovu toga voditelji matičnih knjiga, koje još vode odnosni uredi rimokatoličke crkve na području demokratske federalne Hrvatske, dužni su ureda radi sve takove upise izvršene za vrijeme neprijateljske okupacije da brišu kao posljedicu nasilničkog djelovanja okupatora i ustaša.

Voditelji matičnih knjiga parohijskih zvanja srpskopravoslavne crkve dužni su *uspostaviti* onakvo stanje upisa, kakvo je bilo do 10. IV 1941. godine, tj. do okupacije naše zemlje od neprijatelja.

Ako se radi o prelazu na koju drugu vjeroispovijest postupiti treba u smislu gornjih propisa.

Cl. 3.

Kod brisanja gornjih upisa postupak treba da je brz i sumaran, bez suvišnih formalnosti.

Cl. 4.

Ova odluka stupa odmah na snagu.

Odjelu za unutrašnje poslove povjerava se provođenje ove odluke.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Tajnik: Predsjednik:
Dr Pavle Gregorić [v. r.]

M. P.2

Topusko 25. VIII. 1944.

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

1 Vidi »ZAVNOH 1944/11«, dok. br. 176, str. 666—667 — **2** Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Pretsjedništvo,

81

1944, kolovoz 27.

Odjel narodne prosvjete ZAVNOH-a moli Predsjedništvo ZAVNOH-a da donese upute o postupku sa školskim inventarom i bibliotekama prilikom oslobađanja pojedinih mjesta

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel narodne prosvjete
Broj: 439
Dne 27. VIII. 1944.

Predsjedništvu ZAVNOH-a

Na oslobođenom teritoriju gotovo nema jedne uščuvane biblioteke ili potpuno čitave škole. One koje neprijatelj nije uništio, često puta smo mi iz neznanja ili nemarnosti uništili ili prepustili čitavoj okolini da harači po tome narodnom dobru.

Oblasni NOO za Zagreb javlja nam da se još danas uništavaju i upropaštavaju mnoge biblioteke a i inventar škola od strane naše vojske. Tako se sada i na onom teritoriju pojavila nestašica i oskudica školskog materijala, a naročito knjiga.

Mislimo da je potrebno da se to spriječi, da ne bi kod većeg oslobođenja teritorija nastali takovi štetni događaji. Zbog toga bi bilo potrebno da s vaše strane uputite pismo Glavnom štabu Hrvatske i svim Oblasnim odnosno Okružnim narodno oslobodilačkim odborima s uputama i molbom o postupanju školskim inventarom i bibliotekom kod oslobođenja mjesta. Po našem mišljenju bile bi to ove upute[1]:

1. Po oslobođenju pojedinih mjesta najbolje je odmah sve školske zgrade zatvoriti, postaviti stražu i nezaposlenima zabraniti ulaz. Mjesni NOO treba da nađe povjerljivog druga koji će popisati sav inventar i biblioteku.

2. Mjesni NOO neka u zajednici s Kotarskim ili Okružnim (gdjegod je to moguće) postavi privremeno upravitelja škole koji preuzima inventar i biblioteku.

3. Nitko nema pravo da raspolaže školskim inventarom i bibliotekom bez predhodnog odobrenja ONOO-a, a ako to nije moguće, onda Kotarskog NOO-a.

1 Predsjedništvo ZAVNOH-a poslalo je takve upute svim narodnoslobodilačkim odborima i Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske.

4. Ukoliko je školska zgrada nužno potrebna za vojsku, onda se sav inventar i biblioteka smjeste u jednu prostoriju u školi ili izvan škole te je za njihovo očuvanje odgovoran mjesni NOO.

5. Potrebno bi bilo da naše vojne jedinice samo u krajnim slučajevima uzimaju škole za svoje smještanje. Ako to učine, onda treba da pospreme školski inventar i da ga očuvaju od uništavanja, odnosno da ga predaju na čuvanje mjesnom NOO-u.

6. Kotarski NOO-i trebali bi unaprijed učiniti plan i zadužiti pojedine drugove koji bi najbolje osigurali očuvanje školskog inventara i biblioteke kod samog oslobođenja. Osim toga oni bi trebali odmah otkupiti ili rezervirati sve školske potrebštine koje se nađu po dućanima.

7. Ukoliko u neka mjesta uđemo samo na kraće vrijeme, potrebno je da evakuiramo školski materijal na oslobođeno područje. O tome treba da vodi brigu drug zadužen za prosvjetni rad Kotarskog ili Okružnog NOO-a u sporazumu s vojnim jedinicama koje vrše tu akciju.

Molimo da bi direktive ovog sadržaja što prije otišle na teren, jer usprkos svih napomena i uputa koje su dane na raznim konferencijama, još i dalje se mnogo ne pazi na očuvanje školskog inventara i biblioteka. Molimo da bi nam poslali prepiše tih uputa ukoliko ćete ih poslati na teren.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel narodne prosvjete:
Ivo Frol [v. r.]

M. P.2

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 885/44, 27/8. 44.

2 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel narodne prosvjete.

82

1944, kolovoz 29.

Okružnica Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a svim oblasnim i okružnim NOO-ima o organizaciji prosvjetnih odbora

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Odjel narodne prosvjete
Broj: 451
Dne 29. VIII. 1944.

Predmet: prosvjetni odbori.

... narodno oslobodilačkom odboru ...

Otvaranje i podizanje škola vezano je uz plan i sistem mreže škola tako, da bude omogućen polazak svoj djeci. Zbog toga otvaramo škole gdje god su bile, a nove u središtu nekoliko sela ili zaselaka koja nisu udaljena više od 4 km.

Brigu i odgovornost za rad škole preuzima mjesni NOO tamo gdje škola obuhvaća samo to selo. Zbog jedinstvene brige, rada i odgovornosti oko škole koja obuhvaća nekoliko sela, a prema tome i teritorij nekoliko NOO-a, organizira se prosvjetni odbor. Taj odbor čine svi odbornici mjesnih NOO-a odgovorni za prosvjetu, za koji teritorij je određena škola.

Prosvjetni odbor treba da izvrši između sebe podjelu rada, t. j. snabdijevanje nastavnika, snabdijevanje škole drvom, vodom, pitanje čišćenja škole, pomoć kod obrade školskog vrta itd. Sva važna pitanja i probleme rješavaju prosvjetni odbori na sastancima koje održavaju barem svakih 14 dana. Na taj način postići će se zajednička odgovornost u čitavom radu, a ujedno i međusobna kontrola pojedinih odbornika odgovornih za prosvjetu.

Prosvjetni odbor ili odbornik odgovoran za prosvjetu dužan je u dogovoru sa nastavnikom da saziva roditeljske sastanke. Osim toga na masovnim seoskim sastancima među ostalim izvještajima podnosit će narodu sav rad na prosvjetnom polju na odobrenje i kritiku. Na taj način uspjet ćemo zainteresirati čitavo selo, koje će onda svojim aktivnim radom učestvovati i pripomoći naše prosvjetno djelovanje.

Mrežu škola koja je uglavnom preko školskih centara izvršena na oslobođenom teritoriju potrebno je predvidjeti i za još okupirani teritorij pojedine oblasti odnosno okruga. Najbolje je odmah pristupiti planu za potpunu mrežu školskih centara. Na taj ćemo način unaprijed uvidjeti sve naše potrebe, kako obzirom na broj novih škola, njihovo podizanje i potrebni uređaj, tako i obzirom na broj učitelja koji su nam potrebni.

Stoga je potrebno da načinite plan novih školskih centara za još okupirano područje, uzimajući u obzir da djeca nikako ne idu dalje od 4 km u školu. Također nastojte da dobijete bar približan broj obveznika na još okupiranom području.

Izvjestite nas točno koliko škola radi na vašem oslobođenom teritoriju i koliko bi ih još trebali otvoriti. Zatim koliko škola imade na okupiranom području, a koliko bi ih još trebalo podignuti, te prema tome koliko bi nastavnika uopće još trebali.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za odjel narodne prosvjete:

M. P.*

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisano je tintom: svim oblasnim i okružnim

1 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske.

83

1944, kolovoz 31.

Upute Predsjedništva ZAVNOH-a ilegalnim gradskim NOO-ima za sakupljanje podataka o važnim gradskim poduzećima i ustanovama

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Predsjedništvo
Br.
Dne 31. VIII. 1944.

Gradskom NOO-u ...

Neće proći dugo, kada će cijela naša zemlja biti oslobođena i kada će se kao najvažniji naš zadatak postaviti oživljavanje privrede i izgradnja porušenih objekata. Veoma je važno, da *u momentu pada fašizma budemo spremni smjesta pravilnim mjerama rukovoditi svim granama narodnog gospodarstva.* To ćemo moći tek onda, ako budemo imali potpuni uvid u sve grane narodnog gospodarstva. Zadaci i posao, koji nas očekuju u prvim danima nakon oslobođenja, bit će, osobito u gradu Zagrebu, veoma opsežni i složene naravi, te će o njihovom brzom i sigurnom rješavanju zavisiti, hoćemo li moći pravilno uplivisati na političko raspoloženje stanovništva Zagreba.

U rješavanju tih zadataka, treba da i vi sa svoje strane sudjelujete i da ih povjerite drugovima, koji će spretno i energično pristupiti organizaciji rada, u koji treba angažirati postojeće NOO-e i naše simpatizere iz privrednih krugova. U tom pravcu obuhvatite u program vašeg rada i mobilizaciju stručnjaka (privrednika, stručnih radnika, majstora, činovnika itd.), koji će svoje stručno znanje i sposobnosti uložiti u radu za nas, a ne za okupatora. Na taj način mogu se privući na konstruktivan rad i povezati s našom borbom mnogi stručnjaci iz privrednih krugova, koji su dosada stajali po strani.

Iz priloženog popisa treba u prvom redu sakupiti i obraditi podatke za glavna, najveća poduzeća i ustanove pojedinih grana narodnog gospodarstva, t. j. za ona o radu kojih zavisi uglavnom normalno odvijanje privrednog života grada u prvim danima nakon oslobođenja.

I. *Prehrana i obskrba grada::*

1) Prehrambena industrija:

Mlinovi, velepekare, klaonice, tvornice suhomesnate robe i masti, tvornice ulja, skladišta šećera, tvornice tjestenina, tvornice sira i mlječnih proizvoda, tvornice mesnih i voćnih konzervi, povrća, pekmeza, skladišta soli, kave, kolonijalne robe i dr.

Kod sakupljanja podataka o tim preduzećima važno je: vlasnik, direktor, stručnjaci (s karakteristikama), radništvo, glavni artikli koji se proizvode, mjesečni kapacitet, sirovine (gdje su smještene, količina, odakle se poduzeće s njima snabdjeva), skladišta (kapacitet, koja su najviše snabdjevena itd), pogonska sredstva.

2) Prehrana grada:

a) 0 stanju prehrane grada: broj stanova i stanovništva (posebno djece i staraca), organizacija prehrane grada (aprovizacije itd) i poteškoće u prehrani; popis svih pučkih kuhinja, menza i gostiona.

b) Obskrba glavnim artiklima: brašno i kruh, meso, mast i ulje, mlijeko, šećer, sol, voće i povrće, kako se vrši prehrana grada, izvori prehrane itd.

3) Obskrba grada ostalim artiklima: sapun, odjeća, obuća, svijetlo, ogrjev, duhan, šibice itd.

Kod sakupljanja podataka po točkama 2 i 3 treba specijalno obraditi: mjesečni potrošak (even, i prije rata), veća poduzeća koja izrađuju ili prerađuju te artikle, veće prodavaonice, skladišta hrane (državna i privatna, popis, kapacitet, vlasnik itd.). Posebno obraditi način i organizaciju obskrbe grada: detaljni podaci o pojedinim zajednicama, kao što su »»Dopos«[1], »Zempro«[2] i dr.; mogućnost obskrbe grada iz okoline.

II. Financije građa:

Veće banke, štedionice, osiguravajuća društva i privatni finansijeri (ukoliko su poznati). Nopos. Potrebni su podaci: posljednja bilanca — po mogućnosti s izvještajem, članovi upravnog odbora, sudjelovanje inozemstva u kapitalu, kredit, poslovna lica izvan uprave, karakteristike o direktorima itd.

III. Tekstilna industrija i poduzeća:

Tvornice tekstila, veće konfekcije i trgovine (odjela, rublje, konac itd). Zajednica za tekstil. Podatke skupljati kao i kod ostalih poduzeća. Specijalnu važnost obratiti na odnos i broj predionica i tkaonica.

IV. Industrija i trgovine:

Koža, papir (i pisaći pribor), guma. Sakupljanje i obrađivanje podataka kao kod ostalih poduzeća i trgovina. Zasebno: Zajednica za kožu.

V. Građevinska poduzeća i industrija:

U vezi s glavnim artiklima: cement, građ. drvo, staklo, ciglane.

VI. Kemijska industrija i trgovine:

Kemijski proizvodi, farmaceutski proizvodi, lak i boje itd. U vezi s time, popis i stanje ljekarna.

1 Državna opskrbna poslovna središnjica — 2 Državna poslovna središnjica za zemaljske proizvode.

VII. Tehnička poduzeća i obrti:

Veće tiskare i knjigovežnice, mehaničke radionice, autogaraže, instalateri, bravari i limari, kovači, potkivačka škola. Obuhvatiti veća poduzeća i popis manjih. Opisati produkciju i vrstu opravaka, koje mogu vršiti (radionice za popravak kamiona itd.)

VIII. Goriva:

Drvo, ugljen, benzin, ulja itd. Ovu točku obraditi u vezi s obskrbom grada i u vezi sa snabdijevanjem industrije i saobraćaja pogonskim sredstvima.

IX. Prometna sredstva grada (saobraćaj):

a) Državna i gradska: željeznice (broj lokomotiva i vagona itd), teretna željez. stanica, željeznička skladišta i radionice (detaljno u vezi s opravcima, sredstvima itd).

b) Privatna saobraćajna i transportna poduzeća, autopromet (autobusi i kamioni); obratiti pažnju na kapacitet rada, sektor koji mogu obuhvatiti i si.

X. Rudarstvo:

Popis rudnika, ugljenokopa, kao i vrela nafte, prijeratni kapacitet i sadašnje stanje, potrebne nabavke za ponovno otvaranje i osposobljen je, te u kojoj su mjeri uništeni, vrijeme potrebno za ponovno stavljanje u pogon, potrebe karbida, eksploziva, električne struje i raznog materijala; ima li poduzeće rezervnog kapitala, odn. koliko je potrebno.

Odjel za rudarstvo u Ministarstvu.

XI. Državna i gradska poduzeća:

a) Gradska poduzeća: vodovod, plinara, električna centrala, tramvaj itd.

b) državna poduzeća: pošta, telefonska centrala i telegrafska, tvornica duhana, monopolska skladišta, carinska i ostala skladišta, »Dep«[3], »Pliva« itd. Podaci o ovim poduzećima od velike su važnosti, njih treba obraditi po istoj shemi kao i ostala poduzeća.

XII. Državni i gradski uredi i nadleštva:

Gradska uprava, ministarstva(specijalno privredna), bolnice, higijenski zavod, sudovi, sveučilište i ostale škole. Zavod za kolonizaciju.

XIII. Izvoz i uvoz:

Podaci o zadnjim trgovačkim ugovorima, specijalno sa Njemačkom, Mađarskom i Italijom. Glavni artikli koje uvozimo iz tih zemalja, zavisnost privrede od uvoza. Obraditi u jednom elaboratu u vezi sa oživljavanjem privrede nakon oslobođenja i mogućnosti reparacija.

3 Državno električno poduzeće.

Da bi brže i lakše svladali ove zadatke, koji su hitne naravi, dajemo Vam slijedeće upute:

1) Budući da je program veoma opsežan, potrebno je da se organizaciji posla pristupi tako, da se glavna pažnja posveti najvećim poduzećima, ustanovama, zavodima itd., dok je manja dovoljno nabrojiti ili sumarno prikazati. *Osobitu pažnju treba posvetiti industriji koja daje pogon ostalim poduzećima (elektr. centrala, ugljenici, plinara itd.) te industriji, tehničkim poduzećima i obrtima, koji su u vezi s opravkom prometnih sredstava i osposobljenjem saobraćaja (željeznice, kamioni itd.).*

2) Obradu podataka, sakupljenih po pojedinim granama i organizacijama, povjerite članovima NOO-a ili našim simpatizerima, koji su stručno upućeni u ta pitanja. Oni neka se povežu sa ljudima iz privrede, koji će im davati taj materijal. Dobivene podatke treba u obliku elaborata obraditi skupno — na pr. financije grada, obskrbu hranom, gorivom, tekstilnu industriju, rudarstvo, saobraćajna sredstva, važnija gradska i državna poduzeća itd. — sumarno s brojčanim podacima, tako da ti podaci obuhvataju glavne elemente rada i poslovanja tih poduzeća i ustanova. *Kod tog obrađivanja podataka treba uvijek imati u vidu naročito privrednu situaciju grada u prvim danima nakon oslobođenja, t. j. potrebu normalnog odvijanja privrednog života grada.*

3) Veliku pažnju treba posvetiti raznim savezima, središnjicama, organizacijama privrednim, a naročito pojedinim zajednicama, kao što je »Dopos« (koji danas obuhvaća: zajednicu za promet stokom, zajednicu za mljekarstvo, zajednicu prerađivača uljarica, zajednicu za perad i divljač) i »Zempro«, zajednica za tehničke masti, zajednica za željezo, zajednica za tekstil, zajednica za kožu, zatim savez šumarske industrije, nabavljačka zadruga šumske industrije, razni zadružni savezi, SAP, DEP, PLIVA, NOPOS, strana zastupstva (Bayer, Gimpex itd). *Ove zajednice važne su, jer se kod njih može naći popis i podaci o svim poduzećima, koja su obuhvaćena i kontrolirana od strane tih zajednica, središnjica itd. u čitavoj NDH.* Osobito o stanju tih zajednica treba povremeno (po mogućnosti mjesečno) slati iskaze, iz kojih se mogu razabrati promjene. *Naročito naglašavamo važnost SAP-a (Središnjice aprovizacionih poslovnica). To je ustanova koja obskrbljuje poduzeća, koja se po nalogu Nijemaca smatraju najvažnijim ratnim poduzećima u NDH, pa ćete preko nje doći do popisa tih poduzeća. To poduzeće treba naročito obraditi.*

Mnogi važni podaci mogu se dobiti od ekonomskog instituta, Trgovinske komore, Industrijske komore, Ravnateljstva za prehranu, Saveza novčara i osiguravatelja, grada itd.

4) Ukoliko zbog raznih poteškoća niste u stanju organizirati skupljanje i obradu podataka iz nekih privrednih grana i poduzeća, trebate barem pronaći ljude — stručnjake, privrednike, obrtnike, činovnike i radnike, naše simpatizere ili poštene nekompromitirane građane, koji imaju dobar pregled nad poslovanjem i radom većih poduzeća, ustanova, privrednih organizacija itd. svoje struke (n. pr. tekstilna industrija, pogonska sredstva, obskrba grada hranom, tiskare i si.), koji će nam u potrebnom momentu moći dati sve potrebne podatke i stručne savjete: o proizvodnji, kapacitetu, sirovinama, personalu itd. *kao i povezati nas sa svojom privrednom granom.*

5) Za sva glavna poduzeća i ustanove treba imati u vidu povjerenike — u dogovoru s postojećim NOO-ima. U obzir dolaze pouzdane i NOB-u odane

osobe, po mogućnosti sa stručnim iskustvom u odnosnoj privrednoj grani. Zbog konspirativnih razloga ovakove podatke ne šaljite nama, već ih pohranite na sigurnom mjestu.

U svim važnijim poduzećima i ustanovama treba već sada —- u koliko već ne postoje — pronaći ljude povjerenja, koji će vršiti nadzor nad poslovanjem i personalom tih poduzeća i ustanova i koji će nam u času oslobođenja pomoći da se spriječe pokušaji uništavanja inventara, skrivanja spisa, sabotaže itd. Ovo je važno za veća gradska poduzeća, državna poduzeća, novčane zavode, ministarstva itd.

Potrebno je da odmah pristupite rješavanju ovih zadataka, budući da su ovi podaci od velike važnosti i hitne naravi. Skupljeni materijal (podaci, referati itd) šaljite odmah na ZAVNOH. Ovi zadaci treba da budu dio Vašeg stalnog rada na privrednom polju, da ih razrađujete prema situaciji i da na njima skoncentrirate rad stručnjaka. U ovom programu postavljeni su zadaci, koji se odnose prvenstveno na privredu grada Zagreba. Razumije se da treba obraditi slične teme i za čitavu NDH, ukoliko se raspolaže sa podacima, preko gore pomenutih organizacija.

Molimo Vas da nam što hitnije pošaljete stručnu literaturu, popise i statistike, koje su i nama potrebne radi orijentacije i pregleda stanja privrede (n. pr. Lakatoš[4]: Privreda Jugoslavije, Statistički godišnjak (više godišta), Brojidba u NDH, Kompas 1932, 1933, 1937, ili 1938 i najnoviji), te sličnu literaturu, iz koje se može dobiti uvid u pojedine grane narodnog gospodarstva, te knjige raznih zakona, uredba (trgovina, industrija, poljoprivreda, zajednica itd.). Za privredna ministarstva interesiraju nas: njihova organizacija, statuti i si., te nam o tome pošaljite kraći prikaz. Konačno bismo trebali detaljne podatke o Zavodu za kolonizaciju (organizacija, statuti, koliko je koloni zi rano itd.) i »Ponove«[5] (u okviru Ministarstva državne riznice), sve zakonske odredbe od osnutka NDH do danas i podatke o radu te ustanove.

Upozoravamo vas, da sve ove zadatke sprovodite u duhu odluka III zasjedanja ZAVNOII-a, a to znači, da će naša narodna vlast poštovati privatnu svojinu i privatnu inicijativu i aktivno se povezati sa najširim narodnim i privrednim krugovima u cilju izgradnje prave narodne države.

P. S. Svraćamo vam naročitu pažnju na to, da u pitanju povjerenika postupite konspirativno i da predviđene povjerenike ne upoznajete prije momenta preuzimanja vlasti sa njihovom zadaćom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Tajnik:
Gregorić[8] [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

4 Josip — 5 Državno ravnateljstvo za gospodarsku ponovu (ili Ured za podržavljeni imetak) — 6 Pavle,

84

1944, kolovoz 31.

Komisija za izradu prijedloga o uspostavljanju vlasti u novo-oslobođenim krajevima pri Predsjedništvu ZAVNOH-a[1] *traži od svih odjela podatke za sastav uputa o preuzimanju vlasti*

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Komisija pri pretsjedništvu.

Dne 31-VHI-1944.

O d j e l u

Za sastav glavnih smjernica kod preuzimanja vlasti prigodom skorog oslobođenja i za koordinaciju, te ujedno za razgraničenje djelokruga pojedinih Odjela, potrebni su komisiji donji podaci:

1) Potanji popis odsjeka i svih ustanova pojedinih ministarstva u Zagrebu, koje misli preuzeti naslovljeni Odjel, prema raspodjeli iz telef. imenika, što smo ga dostavili, ili prema nekom drugom još točnijem popisu, ako ga naslovljeni Odjel ima. Kod ovoga dodati i sve daljnje ustanove za koje odio zna, a nisu sadržani u gornjim popisima i prema mišljenju naslova spadaju u djelokrug tog Odjela.

Molimo kod toga ukratko iznijeti podatke o samom načinu na koji se preuzimanje misli provesti, sa even, naznakom glavnih ličnosti, kojima se misli preuzimanje povjeriti.

2) Nacrt o opštem djelokrugu tog Odjela, tako da bi se moglo izvršiti tačnije razgraničenje između zadataka pojedinih Odjela.

3) Kratki pregled svih planova za prve dane, kao i sugestije za prvi proglas Vlade, u pogledu opštih namjera naslovljenog Odjela.

Molimo da se ovi podaci dostave potpisanoj Komisiji, najkasnije do 11 sati prije podne, dana 1. IX. 1944.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Komisiju:
Zlatarić[2] [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH — 1944.

1 Zbog dužine naziva Komisije u daljnjem tekstu upotrebljava se skraćeni naziv: Komisija za novooslobođene krajeve pri Predsjedništvu ZAVNOH-a — **2** Branko.

1944, kolovoz 31.

Prijedlozi Odjela pravosuđa ZAVNOH-a Komisiji za novooslobođene krajeve pri Predsjedništvu ZAVNOH-a u vezi s preuzimanjem sudskih organa prigodom oslobođenja

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel pravosuđa
Broj: 1297/44. od 31. VIII. 1944.

Predmet: Smjernice za preuzimanje vlasti.

Komisiji pri Pretsjedništvu

Na traženje te Komisije od danas u pogledu smjernica kod preuzimanja vlasti prigodom skorog oslobođenja dostavljaju se ovi prijedlozi:

ad 1.) Odjel pravosuđa treba da preuzme za svoje potrebe zgradu t. zv. »ministarstva pravosuđa« u Zagrebu u Gornjem gradu. Ovamo će se smjestiti svi otsjeci ovog Odjela.

U prizemlje i dvorišnu zgradu mogla bi se smjestiti i Zakonodavna komisija, ukoliko za nju ne bude mjesta u Sabornici.

U pogledu preuzimanja sudova na području Zagreba stavio je prijedlog Sud ZAVNOH-a.

Ostale sudove na okupiranom dijelu Hrvatske preuzet će istoimeni narodni sudovi.

Državna tužioštva će preuzeti zastupnici javnih interesa kod pojedinih narodnih sudova. Ukoliko njih još nema posvuda, izdat će se zato potrebna uputstva narodnim sudovima. Državno odvjetništvo i državno nadodvjetništvo u Zagrebu preuzet će zastupnik javnih interesa kod narodnog oblasnog suda zagrebačke oblasti. Potrebno je dostaviti mu za to određena uputstva.

U personalnom pogledu zatraženi su, a djelimično već i dobiveni, podaci o njihovom odnosu prema našem Pokretu i prema neprijatelju za vrijeme okupacije. Ovi će podaci biti mjerodavni (pored ostaloga) radi određivanja njihovog zaposlenja u našoj službi.

Kaznene zavode će preuzeti predsjednik narodnog okružnog suda na čijem se području taj kazneni zavod nalazi.

S preuzimanjem ustanove istodobno se preuzima i sva arhiva. Radi sačuvanja zgrade i arhive potrebno je odmah nakon oslobođenja grada postaviti pred tu pravosudnu ustanovu našu stražu.

Primopredaju će obaviti organ naše narodne vlasti sa ranijim rukovodiocem te ustanove ili, ako je on pobjegao (ili je već u zatvoru), tada s njegovim zamjenikom odnosno najstarijim činovnikom zaposlenim u toj ustanovi. Treba nastojati uhvatiti arhivu pokretnog prijekog suda, a za njegovim predsjednikom Vidnjevićem[1] i članovima tog suda te državnim tužiteljem raspisati odmah tjeralicu.

Državno pravobranioštvo preuzet će predsjednik narodnog okružnog suda za zagrebački NOO.

Kazneni zavod u Lepoglavi preuzet će dr Dragutin Trohar.

Zgradu t. zv. »ministarstva pravosuđa« u Zagrebu preuzet će potpis[ani]. Kod primopredaje moraju biti prisutni svi raniji činovnici dotične ustanove.

Primopredaja se ima izvršiti zapisnički.

Svi činovnici moraju ostati do daljnjega na svojim mjestima. Njihova [će] se dužnost kasnije odrediti.

ad 2) Odjel pravosuđa vrši upravu i nadzor nad pravosuđem i svim njegovim organima, te nad kaznenim zavodima i zavodima za mlađe maloljetnike na području Hrvatske.

ad 3) Nacrt za proglas: Ukida se sva sudbenost okupatorskih (ustaških) nazovi sudova. Sav njihov postupak i sve njihove odluke proglašuju se ništavim. Političke osuđenike treba odmah pustiti na slobodu. Kazne koje izdržavaju pojedinci radi prostih (kriminalnih) delikata ispitat će na prijedlog Glavnog javnog tužioca nadležni narodni sudovi. Svi činovnici ranijih okupatorskih (ustaških) sudbenih ustanova moraju i dalje ostati na svojim mjestima do konačne mjerodavne odluke o njima. Takozvani zakoni i odredbe, koje je donio okupator i njihovi pomagači ustaše za područje Hrvatske, ne vrijede. U imovinskopravnom pogledu njihove odluke vrijede samo kao vansudska poravnanja (nagodbe), ako su obje stranke sporazumne s takvim riješenjem. U svim ostalim slučajevima odluku nakon prethodnog postupka donose nadležni narodni sudovi, koji su jedini nadležni za raspravljanje i odluku o svim sporovima i zahtjevima imovinskopravne prirode i za sve kaznene stvari, ukoliko iste nisu ostavljene u nadležnost vojnim sudovima.

Plan za rad:

Potrebno je određeno ustanoviti da li ostaju na snazi dosadašnji zakoni predratne Jugoslavije ili su oni voljom naroda ukinuti.

Ukoliko oni i dalje važe, tada treba pročistiti ranije zakone tako da njihove odredbe nisu u sukobu s osnovnim načelima i tekovinama Narodno--oslobodilačkog pokreta.

Ukoliko se stane na stanovište da su oni voljom naroda ukinuti, tada je potrebno donijeti opće odredbe o t. zv. sudskom pravu. U tom pogledu potrebe sudstva bit će posvema udovoljene barem za prvo vrijeme uputstvima koje izdaje ovaj Odio.

1 Ivica,

Potrebno je da Predsjedništvo ZAVNOH-a donese Uredbu o ustrojstvu sudova i Uredbu o ustrojstvu državnih ili javnih tužioštava, te da imenuje Glavnog javnog tužioca, čija je funkcija neophodno potrebna za prve dane nakon preuzimanja vlasti.

Za sve ostale propise sudskog prava ne treba odluke Predsjedništva, već je dovoljno regulirati ih Uputstvima odjela upravo stoga, što još nije pre-čišćeno pitanje važnosti pozitivnog našeg sudskog prava, pa neka se ostavi Odjelu da on u okviru svoje nadležnosti uredi ovo objašnjenjima na osnovu ranijeg pozitivnog prava u okviru naših općih načela.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel pravosuđa:
Čulinović[2] [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH — 1944.

2 Ferdo,

1944, rujan 2.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje Komisiji za novooslobođene krajeve pri Predsjedništvu ZAVNOH-a svoje prijedloge o donošenju novih normativnih akata u obliku uputa Odjela

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel pravosuđa
Broj: 1306/44. od 2. IX. 1944.

Predmet: Zadaci Odjela pravosuđa pred punim oslobođenjem

Komisiji pri Pretsjedništvu ZAVNOH-a

Na Vaše traženje u pogledu pitanja, koja se stavljaju na ovaj Odio u vezi sa skorim potpunim oslobođenjem zemlje, dostavljam slijedeće:

Radi potpune organizacije službe pravosuđa na području Hrvatske prije samog ulaska u Zagreb i druge naše veće gradove smatram da bi prethodno, već sada, trebalo riješiti slijedeća pitanja:

1.) Donijeti Uredbu o ustrojstvu sudova (nacrt je izradio ovaj Odjel),

2.) Donijeti Uredbu o javnim tužioštvima (nacrt je izradio ovaj odjel),

3.) Donijeti Uredbu o kaznenim zavodima (nacrt u radu),

4.) Donijeti Uredbu o Zavodima za mlađe maloljetnike (izraditi nacrt u sporazumu sa Socijalnim odjelom i Odjelom za prosvjetu),

5.) Donijeti propis o pravosudnoj straži (za sudske zatvore i osoblje kaznenih i sličnih zavoda),

6.) Riješiti pitanje o potrebi osnutka upravnog i računskog suda, te njegovog ustrojstva i nadležnosti.

Sva ova pitanja trebalo bi riješiti Predsjedništvo, i to za ona od 1—5 donašanjem Odluke prema nacrtima, koje će ovaj Odjel razraditi, a za pitanje pod 6 riješiti da li će se pristupiti izradi nacrta [za Upravni i Suda računskog ili ne].[1]

Osim toga treba nadalje riješiti:

7.) pitanje važnosti ranijeg pozitivnog sudskog prava (starih sudskih zakona).

1 Tekst označen uglatom zagradom treba da glasi: o ustrojstvu i nadležnostima Upravnog i Računskog suda,

Ako će [se] ostaviti na snazi stari sudski zakoni (Građanski parnični postupnik, Kazneni postupnik, Građanski zakonik, Kazneni zakon, Vanparnični postupnik, Izvršni postupnik itd.), tada bi trebalo dati odjelu naređenje da se otpočne s radom na prečišćavanju njihovih tekstova da oni budu u saglasnosti s načelima i tekovinama NO-Pokreta, jer u svom ranijem sastavu oni tome izričito protuslove na mnogo mjesta.

Ako se o tome za sada ne misli donositi nikakva određena odluka, tada treba ovlastiti Odjel pravosuđa da donese za sudove Uputstva, kojima će se udovoljiti potreba narodnih sudova za pravila tačne i jednoobrazne primjene i funkcionisanja našeg pravosuđa. Ta Uputstva ne bi trebalo donositi Predsjedništvo, nego Odjel i to iz ovih razloga:

a) Akt, koji donosi Predsjedništvo kao organ zakonodavnog tijela (dakle i samo kao zakonodavno tijelo) ima silu zakona i time bi se jednostavno derogirali stari zakoni, koje će se *možda* ostaviti na snazi, ukoliko se oni ne protive načelima i tekovinama NO-Pokreta. Akt, koji donosi Predsjedništvo, dakle zakon (makar se i nazivao Odlukom) ima trajniji karakter i svi eventualni prigovori protiv karaktera i pojedinosti ovakvih akata išli bi na teret našeg vrhovnog zakonodavnog narodnog pretstavništva.

b) Uputstva, koja donosi Odjel pravosuđa, imaju samo privremeni karakter i ona se ne moraju protiviti ranijem pozitivnom pravu, niti ih derogirati. Njihova je svrha samo to da obezbijede pravilnu funkciju našeg pravosuđa i da objasne sve što je za to potrebno s obzirom na kadar našeg sudstva.

c) Uputstva, koja izdaje Odjel, mogu se lako i uvijek, bez ikakve štete po samo pravosuđe i ugled naše najviše narodne vlasti, mijenjati kadgod to zahtijeva potreba, a kako bi bili zasnovani djelimično (ili najvećim dijelom) na starom pozitivnom sudskom pravu, nebi ukidali ništa niti značili kakvu izmjenu ni za slučaj da se stane kasnije na stanovište, da stare zakone predratne Jugoslavije treba primjenjivati onako, kako su oni i doneseni.

Iz tih razloga treba sam Odjel (a ne Predsjedništvo) da donese sva potrebna Uputstva.

Treba primjetiti da su već gotovo godinu dana na snazi i primjeni Uputstva za narodne sudove i da je njihova praktična primjena dala vrlo dobre rezultate. Jedino, s obzirom na sve razgranatije poslove u narodnim sudovima, naročito s obzirom na skori ulazak u gradove, trebalo bi već sada pristupiti razradi tih Uputstava prema materijama koje obrađuju.

Ovaj Odjel razrađuje radi toga slijedeća Uputstva:

a) Uputstva za postupak sudova u građanskim parničnim stvarima,[2]

b) Uputstva za postupak sudova u građanskim vanparničnim stvarima,

c) Uputstva za postupak sudova u kaznenim stvarima[3]

d) Uputstva za postupak sudova pri izvršenju[4]

e) Uputstva za uređenje i rad u logorima za prinudni rad.

Kako su ova Uputstva neophodno potrebna, a sadašnjica i brzi razvoj događaja zahtijeva da se ona sudovima što brže razašilju, kako bi s time bili pravodobno upoznati, potrebno je da ih razradi ovaj Odjel što prije i da ih razašalje sudovima. To će biti tim lakše moguće, što je na prošloj sjednici Predsjedništvo stalo na stanovište, da takva Uputstva ne treba predavati

2 Nalazi se u IHRPH Zgb, ZAVNOH—1944 — 3 Objavljeno 16. studenoga 1944, vidi dok. br. 135 — 4 Isto kao u bilj. 2.

na pregled ni Zakonodavnoj komisiji, jer uređuju interno poslovanje Odjela i njegovih ustanova. Ovo posljednje nije neophodno potrebno ni stoga, što se Uputstva oslanjaju na staro postojeće pravo u vezi s načelima i tekovinama NO-Pokreta, a ona osim toga (Uputstva) imaju samo provizoran karakter objašnjenja postojećih normi.

Trebalo bi nadalje požuriti NOO-e, da jednom već dostave ovom Odjelu popis pravnika sa okupiranog područja, što je do sada već u nekoliko navrata najvećim dijelom uzalud traženo. Naročito se Oblasni NOO za Dalmaciju u tom pogledu nikako ne odaziva. Ovaj će Odjel sa svoje strane ovo ponovno požuriti.

Odjel pravosuđa (kao i ostali odjeli) trebali bi sa svoje strane pripremiti i kod narodnih sudova (naročito onih, koji su bliski gradovima) sve što je potrebno da se odmah i bez svake trzavice i neprilike preuzme vlast u oslobođenim našim gradovima.[5]

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel pravosuđa:

P. S. Potrebno je da Komisija odmah naredi Oblasnom NOO-u za Zagreb (a isto tako i za Dalmaciju), da najhitnije sastavi i ovamo pošalje popis svih pravnika, koji se nalaze u Zagrebu i drugim okupiranim gradovima i mjestima, sa svim potrebnim karakteristikama, istakavši u tom popisu naročito u kakovom je odnosu taj pravnik sa našim pokretom, da li je i kako sarađivao sa neprijateljem.

Popis neka obuhvati sve pravnike, bez obzira na to, da li se oni nalaze sada u službi kod sudova, da li su drž. tužioci ili pravobranioci ili su odvjetnici ili u drugoj kojoj službi. U popis treba staviti i sve sudske i upravne činovnike. Treba označiti njihov sadašnji položaj u službi, da li su od neprijateljske vlasti dobili kakovo unapređenje ili bilo kakove beneficije. Ovo treba najhitnije dostaviti kako bi se mogao dobiti pregled svega osoblja i izvršiti potreban raspored, odnosno pokrenuti potreban postupak protiv odgovornih.

Neovjereni prijepis, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944.

5 Pod istim brojem, a s dat. od 15. rujna, upućen je navedenoj komisiji Predsjedništva ZAVNOH-a dopunski izvještaj o pripremama Odjela za preuzimanje vlasti u novooslobođenim krajevima. Dokument se nalazi u AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944,

87

1944, rujan 2.

Dopis Odjela informacija ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o nepravilnim postupcima nekih NOO-a prema kazališnim družinama

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel informacija
Kulturno-umjetnički otsjek
Broj: 333 — 1944.
Dne 2. IX. 1944.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

Posljednje vrijeme stižu sve češće obavještenja gotovo iz svih okruga 0 nepravilnom odnosu Okružnih i drugih NOO-a, kao i Propodjela prema kazališnim družinama. Prema uputama za organizaciju kazališnih družina Kulturno-umjetničkog otsjeka Odjela Informacija,[1] svaki okružni N00 dužan je da osnuje svoju kazališnu družinu. Međutim družine su i nadalje nastajale 1 popunjavale se više spontano i neorganizirano nego li uz pomoć, stvarnu brigu i pažnju od strane NOO-a, koji družinama ne samo da nisu davali odgovarajuću moralno-političku i materijalno-praktičnu podršku nego su svojim odnosima prema tim drugovima otežavali uslove njihovog rada i djelovanja, u pojedinim slučajevima dovodili i do njihovog raspadanja. U naše se družine, za razliku od njihovih početaka, sve više regrutiraju drugovi, koji se misle i poslije posvetiti tome radu, među njima i ranjeni, iznemogli borci iz NOV, koji vole taj rad i pokazuju za njega volje, sposobnosti i talenta.

Evo međutim nekoliko primjera nepravilnih odnosa Okružnih NOO-a prema kazališnim družinama: članovi kazališnih družina upotrebljavani su za goniče stoke i za kopanje zemunica, za pastire blaga Okružnog NOO-a, drugarice pak za pranje rublja osoblja Okružnog NOO-a. U nekim su družinama primjećena obolenja radi slabih uslova života, naročito kod drugarica. Ishrana družina, ukoliko su se one nalazile i u blizini samog NOO-a, nije bila osigurana, nego tek moguće na nekom kazanu, ukoliko ih je Okružni NOO uopće »trpio« u svojoj blizini. Odjeća i obuća tih družina u jadnom je stanju, jer nije bilo poduzimano ništa ozbiljno da se to stanje popravi. Isto tako bile su družine nedovoljno naoružane iako su se mnoge kretale same i bez osiguranja po poluoslobođenom teritoriju i borbenim zonama. Gotovo je pravilo da su družine za vrijeme ofenziva bile prepuštene same sebi, šta više bile su neodgovorno raspuštane, poslije čega je bilo uvijek teško družinu ponovno formirati. Iz družine su uzimani talentirani drugovi i drugarice, pa i rukovodioci, na manje važne dužnosti, bez brige za sastav i kvalitet družine i bez

1 Vidi »ZAVNOH 1944/11«, dok. br. 6, str. 34—36.

obzira na sve veću važnost njihovog rađa. Družine su često puta raspuštane, a da o razlozima toga raspuštanja odnosni N00 ili Propodjel u svome izvještaju nisu spomenuli ni jedne riječi.

Nema sumnje da su takvi nepravilni odnosi prema kazališnim družinama pogoršavali i tako teške uslove njihovog rada i povećavali teškoće s kojima se one bore. Takav je odnos pogoršavao unutarnju situaciju u samim družinama i povećavao tendenciju članova da odu iz družine na bilo kakav drugi rad, dovodio je u stvari do njihovog rasipanja.

Nepravilan odnos prema kazališnim družinama izvire iz ozbiljnog nerazumijevanja važnosti i kulturno-odgojne uloge koju su već do sada odigrale te družine u toku našeg ustanka, kao i uloge koju one treba da odigraju u budućnosti, već prvih dana poslije našeg ulaska u gradove. Ne smijemo zaboraviti da su naše kazališne družine važna kulturna tekovina naše borbe, jezgre budućih naših kazališta i da je nepravilan odnos prema njima u stvari podcjenjivanje važnosti kulturno-umjetničkog rada u prosvjećivanju masa, te prema tome ozbiljna greška. Iz svega gore navedenog izlazi da pred nama stoji ne samo razbijanje pogrešnog i kratkovidnog odnosa prema kazališnim družinama već ozbiljno povećanje svakodnevne moralno-političke i materijalno-praktične brige i pažnje za kazališne družine.

Imajući u vidu perspektivu naše skore pobjede i ulaska u gradove kao i zadaću pojačanog i masovnog kulturno-umj etničkog rada u našem narodu, u kome radu najvažnije mjesto zauzimaju upravo kazališne družine, treba poduzeti najhitnije slijedeće mjere:

1. Odmah popuniti kazališne družine na barem 15—20 članova.
2. Brinuti se, da se materijalno stanje družina (hrana, odjeća, obuća i ostale potrebe) što prije popravi kako bi se stvorili uslovi za njihov normalan rad.
3. Voditi pravilnu, plansku politiku kadrova u kazališnim družinama.
4. Poklanjati repertoaru družine (naročito izvornom partizanskom materijalu) najveću pažnju, dižući ga na potrebe današnjeg momenta, podižući njegov umjetnički nivo.
5. Pružati družini stalnu, sistematsku moralno-političku pomoć odstranjujući sve negativne pojave i greške u životu i radu družina.
6. Obavezati uprave družina da šalju redovito kopije svojih izvještaja Kulturno-umj etničkom otsjeku, kako bi on mogao imati podroban uvid u stanje pojedinih družina i njihov rad.

Obavezujemo Oblasne i Okružne NOO-e, da odmah postupe prema tome pismu i da ga provedu u život, vodeći računa o tome da će za ponavljanje nepravilnih i pogrešnih odnosa prema kazališnim družinama snositi punu odgovornost.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.[8]

Za Odjel informacija:
Ivekovič[2] [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

2 Mladen — 3 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel informacija.

1944, rujan 2.

Dopis Odjela financija ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o razmjeni novčanih sredstava između ZAVNOH-a i ZAVNOBiH-a

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel financija
Broj: 72» 2. IX. 1944 g.

Predsjedništvu ZAVNOH-a

Prema zapisniku[2] od 20 augusta og. sastavljenom u kancelariji Povjereništva za Narodnu Privredu NKOJ-a, predujmili smo ZAVNOBiH-u iznos od

kuna 14,000.000.— četrnaest milijona kuna

time da smo naprotiv od ZAVNOBiH-a uzeli predujam u iznosu od

$ 5.000.— pet hiljada dolara

Zapisnikom je predviđeno, da će definitivni obračun međusobno pozajmljenih iznosa izvršiti Predsjedništva obiju vijeća.

Ovaj odjel smatra da bi bilo obostrano korisno, kad bi se gore navedeni predujmovi uzajamno prebili kao potpuni međusobni platež, pa predlaže Predsjedništvu, da učini takav predlog Predsjedništvu ZAVNOBiH-a.

Isto tako ovaj odjel smatra da bi bilo obostrano korisno, kad bi se uprličio sastanak financijskih stručnjaka obiju federalnih jedinica radi izmjene mišljenja o financijskim problemima, koji interesuju obe zemlje, naročito u vezi s time, što u obim zemljama cirkulira kao zakonsko platežno sredstvo kuna. Moli se prema tome predsjedništvo, da u koliko je s tim sporazumno, uzme inicijativu za takav sastanak.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.[3]

Za Odjel financija:
Rihtman[4] [v. r.]

1 Brojka je dopisana tintom — 2 Vidi prilog 1 — 3 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel financija — **4** Zvone.

PRILOG. 1.

ZAPISNIK

sastavljen dne 20 augusta 1944 u kancelariji Nar. Povjereništva za Narodnu privredu u Visu.

Prisutni: od ZAVNOBiH-a drug Gjuro Pucar, od ZAVNOH-a drug Zvone Rihtman.

S obzirom na to da ZAVNOBiH treba hitno izvjesnu količinu kuna za potrebe nabavki za vojsku te da ZAVNOH raspolaže u ovom času na Visu iznosom od kn 14,000.000, dok ZAVNOBiH raspolaže izvjesnom količinom dolara, kojima se ZAVNOH može da služi za nabavke u Italiji,

po preporuci druga povjerenika za Narodnu Privredu Milutinovića[5] zaključuje se:

ZAVNOH predujmljuje ZAVNOBiH-u iznos od [kuna] 14 000 000, s time, da mu ZAVNOBiH sa svoje strane polaže iznos od U.S. $ 5.000 — kao približnu protuvrijednost. Definitivni obračun pozajmica utvrdit će se sporazumom između ZAVNOH-a i ZAVNOBiH-a neposrednim dodirom ovlaštenih delegata obiju vijeća.

Potpisani drugovi Gjuro Pucar i Zvone Rihtman potvrđuju ujedno potpisom ovog zapisnika primitak iznosa od k 14.000.000 (četrnaest milijona kuna) odnosno U. S. $ 5.000.— (pet hiljada američkih dolara).

Zaključeno!

Za ZAVNOBiH:
Gjuro Pucar v. r.

Za ZAVNOH:
Zvone Rihtman v. r.

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH —1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 966/44, 5. IX 44.

89

1944, rujan 2.

Upute Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima za unapređenje stočarstva

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel narodnog gospodarstva
Br. 1840
Dne 2. IX. 1944.

Predmet: Sastav plana za unapređenje stočarstva

U vezi sa ranijim dopisima, u kojima je našim stručnjacima dano u dužnost izrada elaborata po pojedinim granama poljoprivrede, šaljemo Vam naknadno i upute za stočarstvo:

Stočarstvo je jedna od najvažnijih grana u našoj poljoprivredi, a ono je uslijed rata najviše stradalo. Da bi se rad oko obnove i unapređenja našeg stočarstva od početka postavio na zdrave i ispravne osnove, potrebno je dobro proučiti stočarske prilike u svim našim krajevima, uočiti promjene, koje su nastale uslijed rata i upoznati sve mogućnosti za što uspješniji rad na obnovi i unapređenju našeg stočarstva.

Obraćamo se stoga na naslov, da preko svojih stručnih referenata — agronoma i veterinara — a uz široku saradnju naprednih gospodara, napose stočara toga kraja, prouči ovo pitanje i prema slijedećim točkama dade detaljne podatke i svoje prijedloge.

1) Općeniti prikaz stočarstva po pojedinim vrstama, s naročitim osvrtom na rasni sastav, prikladnost dotičnih rasa, usporedba današnjeg brojnog stanja sa predratnim.

2) Današnje stanje muškog rasplodnog materijala — njegov kvalitet, da li ga je dovoljno, na koji se način nabavlja, poteškoće nabave itd.

3) Na koji se način zamišlja povećati brojno stanje stoke do predratnog stanja. *Mišljenje i plan za obnovu kao i sve mjere koje je potrebno poduzeti za unapređenje stočarstva.*

4) Da li imade i u kojoj mjeri viška u stoci pojedine vrste da bi se moglo izvesti u druge krajeve. Naročito se osvrnuti na ženski rasplodni materijal, a zatim na radne konje i volove.

5) Prikaz matičnog rasplodnog materijala pojedinih selekcijskih udruga i zadruga. Mogućnost povećanja broja ovog materijala. Da li imade izvan udruga konsolidovanog rasplodnog materijala, koji bi se mogao staviti pod kontrolu radi uzgoja pomlatka za rasplod.

6) Način prehrane stoke: mogućnost napasivanja, proizvodnja stočne krme na oranicama, način spremanja krme, ansiliranje, stanje silos-jama, uobičajenost upotrebe krepkih krmiva danas i prije rata, način nabave krepkih krmiva.

7) Da li je probitačno i moguće skretati poljoprivrednu proizvodnju tog kraja u smjeru veće stočarske proizvodnje. Na koji se način ovo treba poduzeti.

8) Način unovčenja stoke: kapacitet tamošnjih sajmova prije rata i danas, mjere koje je narod u ovom pravcu sam poduzimao, a koje su pojedine ustanove (Gospodarska sloga, Zajednica za promet stokom itd.). Plan za organizaciju tržišta sa stokom i stočnim proizvodima. Da li narod sam postavlja pitanje unovčenja stoke putem zadružnih organizacija. Koliki je udio po prilici kod čistog prihoda tamošnjih gospodarstva imao utržak od stoke i stočnih proizvoda.

9) Način iskorišćavanja stočnih proizvoda: mlijeka, jaja, vune itd. Procenat potrošnje u vlastitim domaćinstvima i procenat unovčenja. Način unovčenja: da li preko zadruga, mljekara ili je kućna prerada. Prikaz mljekarskih ustanova, njihovo značenje u tom kraju, mogućnost uspostave novih.

Pitanje stočarstva prema gornjoj shemi valja svestrano proučiti i obraditi na osnovu dosadanjeg poznavanja tamošnjih stručnjaka, a naročito na osnovu pomno provedenih *anketa.* Ovaj problem treba rješavati uz svestranu suradnju dobrih gospodara, napose stočara.

U svakoj općini treba provesti ankete, a za učesnike valja pozvati najvrednije gospodare iz svakog sela. Anketama treba rukovati osobno gospodarski stručnjak — agronom ili veterinar.

Informativne podatke treba svestrano ispitati, provjeriti i korigirati, a programatski dio, mišljenje, prijedlozi, nacrti za budućnost, koji se traže pod toč. 3, valja vjerno prikazati, kako je izložen, makar bilo suprotnih gledišta. Nastojati rastumačiti uzroke eventualnih različitih gledišta. Gledište i plan pojedinih gosp. stručnjaka valja posebno prikazati. Poželjno je, da se oni kritički osvrnu na prijedloge pojedinih stočara.

Drug, kojem ćete povjeriti sakupljanje i obradu ovih podataka treba odmah pristupiti radu, detaljni referat dovršiti u što kraćem roku te poslati ga ovom Odjelu ZAVNOH-a.

Oni drugovi, kojima je sa strane ZAVNOH-a odnosno Oblasnih NOO-a povjereno, da po pitanju stočarstva održe referat na konferencijama poljoprivrednih stručnjaka, koje će se po pojedinim oblastima održati 1. X. 1944, spremit će za tu konferenciju barem jedan općeniti referat o stočarstvu, t. j. u glavnim crtama, jer je vjerojatno da do tog roka neće dospjeti detaljnije obraditi temu. Naravno da sa ovim radom treba nastaviti i nakon konferen-

cije i dovršene detaljne elaborate poslati ovom odjelu ZAVNOH-a, koji će dati konačnu redakciju u vezi sa izradom poljoprivrednog plana za čitavu federalnu državu Hrvatsku.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel narodnog gospodarstva:
Zlatarić[1] [v. r.]

Pretsjedništvu
ZAVNOH-a

Okružnica poslata svim Oblasnim i Okružnim NOO znanja radi.

M. P.“

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 942/44, 4. IX 44.

1 Branko — 2 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel narodnog gospodarstva.

90

1944, rujan 3.

Upute Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o organizacionim mjerama na prosvjetnom sektoru za pripremanje uspostavljanja vlasti u novooslobođenim mjestima

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel narodne prosvjete
Broj: 487/44.
Dne 3. IX. 1944.

[Predsj edništvu][1]

[Svim obi. i okr.][2] NOO-ima ...

U vezi s vanrednim uspjesima Crvene armije i Saveznika te naše narodno-oslobodilačke vojske nlože se u skoro vrijeme očekivati kapitulacija Njemačke i time oslobođenje čitavog našeg teritorija. Zbog toga je potrebno da poduzmemo neke organizacione mjere i priredimo sve da preuzimanje vlasti provedemo što brže čuvajući tekovine naše borbe i prenašajući tako duh narodne vlasti na sve naše krajeve.

Da se to provede, potrebno je poduzeti slijedeće:

1. Za čitavo vaše područje formirajte prosvjetne odjele za oneokruge koji ih još nemaju, t. j. za one okruge koji još nisu oslobođeni. Nastojteda u te prosvjetne odjele uniđu pored odbornika odgovornog za prosvjetu najmanje dva stručna referenta, po mogućnosti jedan učitelj i jedan profesor. Prosvjetni odjeli treba da se upute u organizaciju prosvjete i da izvrše slijeđeće pripremne poslove:

a) popis svih škola i nastavnika na okupiranom području;

b) da skupe podatke o školskim obvezanicima;

c) podatke o broju potrebnih škola, nastavnika i sredstava;

d) nastojati da se već sada organiziraju učiteljski tečajevi, jer učiteljski kadar neće nigdje biti dovoljan.

1—2 Tekst označen uglatom zagradom dopisan je tintom.

Za sve kotareve na neoslobođenom teritoriju predvidjeti kotarske prosvjetne referente. Ovi bi referenti u času potpunog oslobođenja preuzeli svoje dužnosti kod kotarskih NOO-a.

2. U svim oblasnim i okružnim prosvjetnim odjelima treba izvršiti podjelu rada među prosvjetnim referentima, tako da jedan referent bude zadužen za osnovne škole, a jedan za srednje i stručne škole. Ti su referenti dužni učiniti sve potrebne pripreme za preuzimanje škola i školske imovine u času potpunog oslobođenja. Ukoliko na pojedinom okrugu nema referenta profesora, odgovornost za srednje i stručne škole preuzet će jedan od referenata učitelja.

Ako u prosvjetnom odjelu radi tri ili više referenata, oni će izvršiti podjelu rada u više sektora i međusobno podijeliti teritorij. Preuzimanje zgrada i imovine obavit će se uspješno samo u tom slučaju, ako bude na vrijeme izrađen plan i predviđeno sve potrebno za preuzimanje škola.

Za veće gradove, u kojima se nalazi nekoliko osnovnih i srednjih škola, treba već sada predvidjeti dva stručna referenta i upoznati ih po mogućnosti s njihovim zadacima i dužnostima. U času naglog oslobođenja treba u tom mjestu odmah formirati mjesne prosvjetne odjele u koje treba uputiti predviđene referente.

3. škole koje već rade na oslobođenom teritoriju nastavit će redovitim radom bez obzira na političke i vojničke događaje koji će nastati oslobođenjem okupiranih krajeva.

4. Ukoliko se vojnički događaji budu tako razvijali da okupirani krajevi naše domovine budu postepeno oslobođeni, treba u novo oslobođenim krajevima odmah pristupiti otvaranju osnovnih i srednjih škola.

Obuka u svim školama treba da se razvija u duhu narodnooslobodilačkog pokreta i po našem nastavnom programu.

5. U času naglog oslobođenja cijele naše domovine bit će obustavljene u novo oslobođenim krajevima sve škole na tri do šest tjedana, kako bi se u tim krajevima mogla provesti potrebna organizacija i stvorili uvjeti za nastavak rada u duhu narodnooslobodilačkog pokreta.

6. Sve nastavničko osoblje ostaje do daljnjega na svojim mjestima osim onih koje naše vlasti pozovu na odgovornost zbog protunarodnog rada.

U osnovnim školama u kojima ima više nastavnika i u srednjim školama treba nastojati da za rukovodioce budu postavljena stručna lica odana narodno-oslobodilačkom pokretu.

7. Dužnost je okružnih prosvjetnih odjela, odnosno mjesnih prosvjetnih odjela u većim gradovima da u času naglog oslobođenja domovine:

a) sačuvaju školske zgrade i sve prosvjetne ustanove, sav inventar, imovinu i biblioteke.

b) da u svaku školu, odnosno ustanovu odrede privremeno po jednog povjerljivog druga ili drugaricu koji ne moraju biti stručnjaci, a koji će čuvati zgradu i imovinu. Pored toga treba osigurati za najvažnije zgrade vojničku stražu.

c) okružni prosvjetni odjeli treba da izvrše točan popis nastavničkog i pomoćnog osoblja u svim školama i prosvjetnim ustanovama s potrebnim karakteristikama. Prepis toga popisa poslat će preko oblasnog NOO-a Odjelu

narodne prosvjete. Popis treba dostaviti Odjelu narodne prosvjete u roku od 8 dana nakon oslobođenja.

Oblasni prosvjetni odjeli kontroliraju rad pojedinih okruga, izrađuju plan za preuzimanje škola u času potpunog oslobođenja i pomažu da se što savjesnije i ispravnije provedu svi zadaci.

Poljoprivredne i slične škole koje imaju velika gospodarstva neka preuzmu organi narodnog gospodarstva kod oblasnih, odnosno okružnih NOO-a.

Izvjestite nas u što kraćem vremenu o svemu što ste poduzeli u navedenim pitanjima i pošaljite što hitnije imena i podatke o svim prosvjetnim referentima, pa i onim predviđenim.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel narodne prosvjete:
[Paraf: *Ivo Frol*]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 969/44, 6. IX 44.

1944, rujan 3.

Dopis Odjela informacija ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o osnivanju Muzeja narodnog oslobođenja

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE
Odjel informacija
Broj: 450
Dne 3.IX. 1944.

Predmet: Muzej narodnog oslobođenja.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

Približava se dan pobjede i potpunog oslobođenja naše zemlje. Slavne stranice historije, koje su naši narodi ispisali u toj borbi, treba da služe kao pouka budućim pokoljenjima, kao potstrek učvršćenja i proširenja slobodarskih tradicija naših naroda.

U svrhu sačuvanja svih predmeta karakterističnih za razvoj naše borbe bit će osnovan muzej. Stoga treba odmah pristupiti sakupljanju svega historijskog materijala, koji se odnosi na početak, tok, pa sve do završetka Narodno-oslobodilačke borbe.

Ovamo pripada sva štampa, važni spisi, značajna naređenja vojnih i civilnih vlasti, fotografije, crteži i nacrti, neprijateljski dokumenti, prvo oružje, alat, odjeća (na pr. partizanka), u kratko sve što može dati bilo kakovu sliku o razvoju i toku Narodno-oslobodilačke borbe i Narodno-oslobodilačkog pokreta.

Izdajte shodne odredbe svim nižim, sve do općinskih NOO-a, koji treba da vama pošalju sakupljeni i povremeno pronađeni materijal. Vaš propodjel treba da spremi taj materijal na sigurno mjesto i da ovom odjelu stalno *šalje popis stvari koje primate,* i to onako kako Vam stižu.

Centralni muzej narodnog oslobođenja bit će osnovan u Zagrebu.

Obavijestite nas, što ste poduzeli u tom predmetu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel informacija:

M. P.[2] *Iveković*[1] [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ONOO Hrv. primorje — 1944.
Na lijevoj strani dokumenta ispod teksta označena je prijemna štampilja ONOO-a Hrv. primorje, koji je ovaj dokument zaprimio 20. IX 1944. pod br. 369/44.

1 Mladen — 2 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel informacija.

92

1944, rujan 6.

Okružnica Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOHA-a oblasnim
i okružnim NOO-ima o osnivanju državnih nabavno-prodajnih
poduzeća na oslobođenom teritoriju

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Odjel za narodno gospodarstvo
Br. 1870
Dne 6. IX. 1944.

Svojevremeno izdao je ZAVNOH upute za oživljenje trgovine i razmjene[1], koje su obuhvatile sve ono, što je tada u pogledu trgovine i razmjene bilo aktuelno. I danas još ove upute treba da budu osnova kod rada na podizanju i oživljenju trgovine.

Što se tiče trgovine unutar pojedinih oslobođenih područja učinjen je kod nekih NOO-a prvi korak, koji je pokazao izvjesne rezultate. Odjel narodnog gospodarstva ZAVNOH-a osnovao je naime jedno trgovačko poduzeće pod imenom »Glavno nabavno prodajno poduzeće«, koje je uspostavilo dva Okružna nabavna prodajna poduzeća, a djeluje u 4 okruga. Ova poduzeća bave se trgovinom sa ciljem da pokrenu na djelovanje sve one faktore, koji na razvitak trgovine djeluju pozitivno, t. j. u smislu naše NOB i u interesu naroda. Ova poduzeća kupuju na sajmovima oslobođenog teritorija žito, mast i raznu drugu robu za potrebe naše NOV, te iz uporišta neprijatelja putem veza nabavljaju one artikle, koji su potrebni na oslobođenom teritoriju. Vrše kontrolu cijena i rade na proširenju trgovine koliko najviše to sadašnje prilike dopuštaju.

Međutim to nije jedini zadatak tih poduzeća. Danas ona usmjeruju svoje djelovanje u pravcu onih zadataka, koji [su] pred nama t. j. pred našim oslobođenjem. Vrijeme oslobođenja naše domovine naglo se približava. Bliže se dani, kada će trebati izvršiti pravilnu distribuciju i voditi trgovinu na takav način, koji će onemogućiti svaku spekulaciju i izrabljivanje poslijeratne konjunkture. Trebati će pravovremeno i blagotvorno utjecati, da se trgovina ne izrodi u običan posao sticanja, već da posluži pravilnoj razmjeni dobara u interesu naroda.

I danas u krilu NOB-a treba učiniti sve, da spekulacija bude onemogućena, kako se spekulanti nebi mogli koristiti tekovinama naše borbe.

1 Nalaze se u IHRPH Zgb, ZAVNOH—1944,

NOO-i, koji imadu svoje posebne zadatke ne smiju se opteretiti i time, da vrše distribuciju, i ostalo što je s time u vezi, pa je zbog toga potrebno, da na svom teritoriju pristupe osnivanju državno nabavno prodajnih poduzeća pod imenom Oblasnog odnosno Okružnog nabavno prodajnog poduzeća. [Kako će ih osnivati zavisi od cjelovitosti oslobođenog teritorija.][2]

Oblasno nabavno prodajno poduzeće treba osnovati tamo, gdje postoji cijelovitost teritorija, a Okružno tamo, gdje pojedini okrug još zasada nema izravne veze sa susjednim okrugom. Razumije se, da će biti od važnosti i ranije međusobne veze, pa prepuštamo pojedinim Okružnim NOO-ima, da postupaju tako, kako će biti potrebno u interesu razvitka trgovine.

Državna trgovačka poduzeća razlikovati će [se] od privatnih bitno, jer se neće baviti spekulacijom, nego će uložiti sve napore, da potrebe naroda pokrivaju najsavjesnije bez dobitka izuzev on[og], koji je potreban za uzdržavanje poduzeća.

Poduzeće bi prema potrebi osnovalo i svoje podružnice u okruzima, kotarevima, a i u većim općinama. Makar državno, ovo poduzeće voditi će se na način privatnih trgovačkih društava i u pogledu administracije i knjigovodstva, a spadati će pod kontrolu države, odnosno nadležnog NOO-a. Potrebni kapital namaknuti će država.

Organizaciju državnog nabavno prodajnog poduzeća treba provesti na slijedeći način:

1) odnosni NOO imenovati će ravnateljstvo od dva do četiri člana od kojih jednog kao upravitelja poduzeća

2) pomoćno tehničko i administrativno osoblje namjestiti će ravnateljstvo uz pristanak JNOF

3) za pravilan rad poduzeća pa prema tome i za kontrolu odgovoran je odnosni NOO

4) administracija i knjigovodstvo voditi će se na trgovački način

5) ove [upute][3] važiti će dok se ne izradi pravilnik za sva državna nabavno prodajna poduzeća, a dotle će se ista baviti svim poslovima trgovine u vezi sa opskrbom sela i gradova.

Bivše trgovce i one koji danas vode trgovinu, ukoliko su svojom borbom i čestitošću dokazali, da su odani našem pokretu, treba privući na rad u državna poduzeća, ako za to imadu volju. Onima trgovcima, koji žele trgovati samostalno, treba također pružiti priliku, ali treba voditi računa o tome, da se trgovina vodi na način, koji neće upropašćavati narodne interese. Mi poštujemo svaku privatnu inicijativu, pa tako i u trgovini, no ona mora služiti interesima naroda.

Pri zaključku želimo, da ponovno podvučemo važnost i potrebu osnivanja državnih poduzeća. Budu li ona organizirana kako treba, moći će se razmjena vršiti bez zastoja, što je od osobite važnosti kod obnove našeg toliko stradalog gospodarstva.

2—3 Tekst označen uglatom zagradom dopisan je zelenom tintom.

Poduzeće mora da regulira cijene, ublažuje spekulaciju, a mora se pojaviti svagdje, gdje privatnici najviše zarađuju na račun siromašnih slojeva.

Molimo, da nam se primitak ovoga dopisa potvrdi uz eventualne napomene ili prijedloge, koje ćemo rado uzeti u razmatranje.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel narodnog gospodarstva:

Predsjedništvu ZAVNOH-a

Ovu okružnicu poslali smo svim Oblasnim i Okružnim NOO-ima na znanje.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel narodnog gospodarstva:
Franjo Gazi [v. r.]

M. P.[4]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 995/44, 9. IX 44.

4 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel narodnog gospodarstva,

1944, rujan 9.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a dostavlja Predsjedništvu ZAVNOH-a nacrt Uputstava o postupanju sudova u građanskim parničnim stvarima s popratnim obrazloženjem

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel pravosuđa
Broj: 1341/44. od 9. IX. 1944.

Predmet: Uputstva o postupku sudova u građ. parničnim stvarima

Pretsjedništvu
Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske

U prilogu dostavljaju se četiri primjerka nacrta »Uputstava o postupanju sudova u građanskim parničnim stvarima« (Građanski parnični postupnik)[1] s molbom za odobrenje, da se može razaslati narodnim sudovima.

Ova »Uputstva« nisu ništa novoga, već je to prerađena materija ranijih »Uputstava o postupku pred narodnim sudovima« od 22. XII. 1943. primjenjena prema prijedlogu Povjereništva za sudstvo NKOJ-a o reorganizaciji sudstva[2] i s obzirom na potrebe naših sudova, kako je to dosadašnja praksa tražila.

Prva »Uputstva o postupku narodnih sudova« od 22. XII. 1943. obuhvatala su sveukupnu procesualnu materiju sudskog prava. To je za prvo vrijeme dostajalo. Sada su se naši sudovi već toliko razvili, da je potrebno *tu istu materiju* razdijeliti prema vrsti postupka.

Osim potrebe prilagođenja našeg postupnika predlogu Povjereništva za sudstvo, vidjelo se, da sudovima treba posebno razraditi uputstva za postu-

1 Redakcija je odlučila da Uputstva o postupanju sudova u građanskim parničnim stvarima ne objavljuje u ovom Zborniku, jer se radi o proceduralnim propisima, preuzetim najvećim dijelom iz starog jugoslavenskog procesnog prava. Ova Uputstva tek nešto opširnije razrađuju procesnu materiju koja je u bitnome već sadržana u Uputstvima o postupku sudova NOO-a od 22. prosinca 1943, a koja su objavljena u knjizi »ZAVNOH 1943«, dok. br. 190, str. 610—620. Osim toga Uputstvo o postupanju sudova u građanskim parničnim stvarima objavio je već u cjelini Ferdo Čulinović u radu »Propisi o sudstvu Hrvatske za NOB-e«, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 1951, str. 447—459. Navedeno Uputstvo bilo je objavljeno pod br. 1341 Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a, s datumom od 16. studenoga 1944. U svojoj konačnoj redakciji razlikuje se ponešto od verzije teksta koji je Odjel pravosuđa uputio Predsjedništvu ZAVNOH-a 9. rujna 1944. godine — **2** Dopis Povjereništva za sudstvo Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije od 19. svibnja 1944.

pak u građanskim parničnim, zatim u građanskim vanparničnim[3], nadalje i kaznenim stvarima[4] i na kraju treba izdati uputstva za ovršni [izvršni] postupak.[5] Na taj će se *način posvema udovoljiti potrebama našeg sudstva i za prvo vrijeme poslije oslobođenja naših gradova,* jer bitno olakšavaju rad našeg sudstva (naročito s obzirom na naš mješoviti kadar sudstva sastavljen od pozivnih pravnika i sudaca iz naroda — narodnih pravnika), a osim toga *ova Uputstva mogu vrijediti bez obzira na pitanje važnosti ranijeg pozitivnog sudskog prava.*

Ako se stane (kasnije) na stanovište važnosti ranijeg pozitivnog sudskog prava, ova Uputstva *ništa* ne mijenjaju na stvari, jer se ona oslanjaju na to staro pravo, ali ga moderiraju prema načelima našeg Pokreta, što će i kasnija novelizacija tog starog zakonodavstva bezuvjetno morati učiniti. Novelizacija će zahtjevati dugo vremena i ozbiljnog studija, a naše sudstvo mora da ima sve spremno kako bi odmah, u danom času moglo udovoljiti svojoj zadaći. Uputstva objašnjavaju, tumače, pomažu sudovima kod primjene prava, ona ništa ne normiraju, ona nisu zakon. Prema tome je logično da ih treba donijeti ovaj Odjel, a ne zakonodavno tijelo (Vijeće ili Pretsjedništvo). Ako bi ova Uputstva donijelo Pretsjedništvo, ona istim časom (bez obzira na njihov naziv) dobivaju karakter zakona i derogiraju ranije zakonodavstvo. Uputstva to ne čine. Ona su elastična i privremenog karaktera, mogu se uvijek izmijeniti.

Iz tih razloga molim odobrenje za izdanje ovih »Uputstava«. Novoga nema u tim Uputstvima ništa, jedino ukazujem na propis čl. 21. koji govori o tekstu prisege. Tu je uvedena i vjerska prisega pored fakultativne građanske prisege, pa bi ovo pitanje trebalo prije izdanja ovih »Uputstava« sudovima svakako načelno riješiti.[6] Osim toga u čl. 11. govori se prvi put u našim aktima o »pravozastupnicima«, ali ne kao staležu u ranijem smislu (advokata), jer pravozastupnik može biti svatko, dakle ne traži se stručna sprema, a niti se igdje govori o kakvoj nagradi za njihov rad.

Ukoliko se Pretsjedništvo ne slaže s tim, izmijenila bi se riječ »pravozastupnik« u riječ — »zastupnik«.[7]

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel pravosuđa:
M. P.[8] *Ante Vrkljan* [v.r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944.

3 Posebna uputstva o postupanju sudova u građanskim vanparničnim stvarima nisu objavljena, iako je Odjel pravosuđa ZAVNOH-a radio na jednom nacrtu — 4 Vidi dok. br. 135 — 5 Uputstva o izvršenju donio je Od jel pravosuđa ZAVNOH-a dne 16. studenoga 1944. pod br. 1616/44. Redakcija je odlučila da ni ta Uputstva ne objavi u ovom Zborniku, jer su prilično opširna, a recipiraju uglavnom propise izvršnog postupka iz starog jugoslavenskog zakonodavstva, pa ne predstavljaju ništa specifično za pravni sistem koji se razvio u NOB-i. Ova Uputstva sadrže 18 prilično dugačkih članaka, koji donose dosta detaljne propise o izvršenju novčanih tražbina i ostalih dosuđenih činidaba iz pokretne i nepokretne imovine izvršenika. Uputstva o izvršenju objavio je također u cjelini Ferdo ćulinović u radu nav. u bilj. 1, str. 459—466 — 6 U drugoj verziji ovih Uputstava, koja objavljuje Ferdo Čulinović u radu navedenom u bilj. 1, izbačen je tekst vjerske prisege iz čl. 21. Uputstava — 7 U tekstu čl. 11 ostao je termin »pravozastupnik« — 8 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske,

94

1944, rujan 10.

Prijedlog Odjela informacija ZAVNOH-a Komisiji za novooslobođene krajeve pri Predsjedništvu ZAVNOH-a o preuzimanju štamparija i sredstava informacija prilikom oslobođenja Zagreba

ODJEL INFORMACIJA

Broj:
Dne 10. IX. 1944.

Komisiji pri Predsjedništvu ZAVNOH-a

U nadopuni, odnosno preinaki našeg dopisa[1] od 2. IX. Broj 449/1944. saopćujemo Vam slijedeće:

1. Ovaj Odjel preuzima po dolasku u Zagreb:

a) Državno ravnateljstvo za promičbu (Preradovićev trg, zgrada Srpske bogoštovne općine) sa svim odjeljenjima, bibliotekom, nakladnim zavodom i knjižarom;

b) Hrvatski dojavni ured »Croatia« sa čitavim tehničkim uređajem, telegrafskom radiostanicom, hell aparatima i ostalim;

c) Radiostanicu Zagreb sa zgradama i svim tehničkim uređajem;

d) Državna filmska središnjica sa pripadajućim stranim afilijacijama i skladištima;

e) Hrvatski slikopis d. d. s uredima, tehničkim postrojenjima i skladištima i ostala filmska poduzeća;

f) Ustaški ured za promičbu s foto odjelom, štamparijom i ostalim odjelima;

g) Izvještajni ured ministarstva vanjskih poslova;

h) Novinski ured njemačkog poslanstva;

i) Deutsche Nachrichten bureau;

j) Državni izvještajni i promičbeni ured kod predsjedništva vlade sa svim odsjecima;

k) Kinematografi u njemačkim, odnosno ustaškim rukama Capitol, Luxor, Astoria Balkan. Kontrola nad ostalima kinematografima.

1) Odjel promičbe kod zapovjedništva ustaške mladeži

m) Interreklam d. d. (Jelačićev trg)

n) Jugopress i Press Import (Katančićeva ul.)

1 Nalazi se u arhivu IHRPH Zgb, ZAVNOH—1944.

Odjel informacija preuzet će odmah čitav uređaj Državnog ravnateljstva za promičbu, odakle će rukovoditi poslovima. Pod neposrednim vodstvom odjela nastavit će odmah s radom Radiostanica Zagreb i Telegrafska agencija Hrvatske (TAH), koja preuzima organizaciju i uređaj dojavnog ureda »Croatia«. U radiostanici i TAH-u postavlja odjel odmah po dolasku vodstvo, koje će biti odgovorno Odjelu. Pobrojane njemačke ili ustaške institucije bit će zapečaćene, odnosno iskorištene u radu Odjela, koji ih preuzima bez postavljanja povjerenika. Izuzetak čini Državna filmska središnjica i filmska poduzeća, koja su u privatnim rukama ako takva postoje. U državnu filmsku središnjicu postavlja se povjerenik kao i u sve kinematografe.

Prvoga dana treba izdati naredbu, da se mogu u kinematografima prikazivati samo oni filmovi, koje odobri Odjel informacija. Treba uspostaviti novu instituciju cenzure filmova. Čim bude ta institucija uspostavljena, Odjel informacija prestaje vršiti cenzuru. Treba, naime, predvidjeti, da će se u kinematografima pojaviti filmovi, kojih od ranije ima na skladištu, a koji se u NDH nisu mogli prikazivati. Osim toga postojat će i izvjesne zalihe novih filmova, koje nam šalju Saveznici.

2. Posebnom odlukom treba odmah obustaviti izlaženje svih listova, koji sada u Zagrebu izlaze. Dnevnici, tjednici i mjesečnici, koje treba odmah *definitivno* obustaviti, knjige njihove zaključiti i arhivu zapečatiti:

»Hrvatski Narod«, Nova Hrvatska, Deutsche Zeitung in Croatien, Spremnost, Seljačko ognjište, Novine, Šilo, Zabavnik, »Za vas«, »Pokret«, »Ustaša«, »Neue Ordnung«, »Hrvatski Radnik«, »Hrvatska Gruda«, »Hrvatski ženski list«, »Glas pravoslavlja«, »Borac«, »Hrvatsko zrakoplovstvo«.

O obustavi navedenih listova treba izdati Odluku i imenovati povjerenike ili likvidatore za pojedine grupe.

3. Listovi za koje je iz sadašnjih perspektiva predvidivo, da će u buduće izlaziti bilo pod starim, bilo pod novim naslovima. Oni se već sada mogu svrstati pod kompetenciju pojedinih odjela ZAVNOH-a:

Hrvatsko društvovno osiguranje (Socijalni odsjek)
Mjesečnik (Odjel pravosuđa)
Hrvatska Pravica (Socijalni odjel)
Narodne Novine (Predsjedništvo ZAVNOH-a)
Izbor (Redakcija »Vjesnika«)
Gospodarstvo (Odjel narodnog gospodarstva).

4. Listovi kojima će se vjerovatno dozvoliti izlaženje, a koji sada izlaze:

»Katolički list«, »Život«, »Nedjelja«, »Mladi križari«, zatim glasnici raznih svetaca i drugi katolički listovi i časopisi.

Ovi će listovi moći izlaziti nakon što dobiju posebno odobrenje, koje treba predvidjeti posebnim postupkom.

5. Izdavačka poduzeća koja treba odmah definitivno obustaviti i zapečatiti:

Europa, Frankopanska ulica, Velebit (Preradovićev trg), Putevi, Naklada Ustaša i ustaške mladeži.

U ova poduzeća postavit će Odjel informacija povjerenike, koji će provesti likvidaciju.

6. Izdavačka poduzeća koja treba odmah uzeti pod čvrstu kontrolu:

Rad k. d. (Penić i &)
Matica Hrvatska

U ova poduzeća odnosno institucije postaviti odmah povjerenike, raspustiti uprave i redakcije. U Matici Hrvatskoj što prije sazvati skupštinu i izabrati novi odbor. Predvidjeti izdanje opće odredbe da ustaše i petokolonaši nemaju pravo glasa, u svim društvima i udruženjima.

Primjedba: U svom prijedlogu označio je Prosvjetni odjel Maticu Hrvatsku kao instituciju, koja potpada pod prosvjetu. Tako će sigurno i biti u budućnosti, no Odjel informacija je mišljenja, da za prve dane treba Matica Hrvatska, kao izdavačko poduzeće, podpasti pod njega, kao i sva druga izdavačka poduzeća — u koliko nisu u pitanju čisto školska izdanja.

7. Izdavačka poduzeća (privatna) koja bi trebalo podrediti kontroli Odjela informacija:

Binoza (Velzek) Bulićeva ulica
Suvremena biblioteka (Gundulićeva ul.)
Ante Grünbaum (Mažuranićev trg)

Povjerenika bi trebalo postaviti samo u Obnovu d. d. U ostalim navedenim poduzećima ne bi se postavljali povjerenici. Izdavačku djelatnost trebalo bi potsticati štampanjem prijevodne književnosti i našim izdanjima.

8. Zaklada Narodnih novina državno je vlasništvo. Postavlja se povjerenik posebno u štampariju i Nakladno poduzeće. Raspušta se uprava. U pitanju ovog poduzeća treba uspostaviti saradnju Odjela informacija s Odjelom prosvjete.

9. Do sada je Kulturno-umj etnički odsjek spadao pod Odjel informacija. Obzirom na zadatke, koji ga čekaju u oslobođenoj zemlji, Kulturno-umj etnički odsjek podpast će odmah pod prosvjetni odio. Prema tome pod Prosvjetni odjel podpast će sve institucije kazališne, muzičke, likovne i t. d., muzeji, galerije i t. d.

Naročito u prvo vrijeme prosvjetni će Odjel morati najuže sarađivati sa Odjelom informacija u pogledu raznih institucija, čiji rad zasjeca u propagandu.

10. Odjel uzima kontrolu štamparije i u njima postavlja povjerenike:

Narodne Novine, Jugoštampa (Nova Hrvatska), Tipografija, Grafika, Hrvatski tiskarski zavod, Merkantile, Nadbiskupska štamparija, Štamparija Ustaša (bivša srpska zadružna štamparija), Gašparović, Građanska tiskara. Re - Ka - Pa - Kugli, Mažuranić, Janzon, Gaj, Guttenberg, Seligmann, Azinger, Stunković i Polak, Rožankovski (litografija i cinkografija).

Ovamo još dolaze sve cinkografije, litografije i si.

Od ovih štamparija podpadaju pod državu: štamparija Narodnih Novina i bivša Jugoštampa. Sve štamparije dolaze pod kontrolu Odjela informacija, koji u njima postavlja povjerenike.

Primjedba: S redakcijama »Naprijed«, »Vjesnik«, »Srpska Riječ« i »Slobodni Dom« jest dogovoreno: Naprijed će se štampati u štampariji Jugoštampe, gdje će biti i prostorije redakcije, Vjesnik, Srpska Riječ i Slobodni dom štampati će se u Tipografiji, gdje će privremeno biti i prostorije redakcija, t. j. u sadašnjim prostorijama redakcije Hrvatskog Naroda. Listovi omladine i AFŽ također će se štampati u prvo vrijeme u jednoj od navedenih štamparija.

11. Dolaskom u Zagreb i ostale gradove treba već prvoga dana prvensstveno osigurati izlaženje naših listova, koji će djelomično postati dnevnici, zatim radiofonsku i radiotelegrafsku službu, službu razglasnih stanica, razviti

svestrano pismenu i usmenu propagandu i informativnu službu putem proglasa, letaka, ilustracija i drugih publikacija, putem javnih priredaba sviju vrsti, zborova, manifestacija.

Osim proglasa, koji će na narod uputiti ZAVNOH u svojstvu nove državne vlasti, potrebno će biti da Izvršni odbor Narodnooslobodilačke fronte pozove proglasima i preko radia čitavo rodoljubno građanstvo da zbije svoje redove oko nove državne vlasti, da joj pomogne u izgradnji oko opustošene zemlje i u čišćenju posljednjih ostataka neprijatelja. Zidne novine, plakati i proglasi treba da već prvih dana prikažu snagu Narodno-oslobodilačke vojske i Narodno-oslobodilačke fronte, čvrstoću saveza s Engleskom, Sovjetskim Savezom i Amerikom. Slike, fotografije i transparenti moraju popularizirati maršala Tita kao vođu naših naroda i spasioca. Slike Vladimira Nazora treba odmah umnožiti i izložiti zajedno s drugim prvacima Narodno-oslobodilačke fronte Hrvatske u svim izlozima i na javnim mjestima. Proglasima, letačima treba pozvati građanstvo da pomogne narodnoj vlasti i vojsci pronaći ustaške zlikovce, petokolonaše i Švabe, koji će se u gradu sakrivati. Komisija za utvrđivanje ratnih zločina također će odmah početi izdavati svoje proglase i uputstva.

12. Prvih dana izlazit će u Zagrebu predvidivo ovi listovi:

»Vjesnik«, »Naprijed«, »Srpska Riječ«, »Slobodni Dom«, »Omladinski Borac«, »Pionir«, »žena u borbi«.

Svi ostali listovi bit će definitivno ili privremeno obustavljeni. Drugi listovi, koji će se pokretati u oslobođenim gradovima, morat će proći stanovitu proceduru za odobrenje izlaženja.

13. Prve naredbene mjere u pogledu informativne i propagandne službe trebale bi biti ove:

a) Zabrana definitivnog izlaženja svim njemačkim, ustaškim i uopće neprijateljskim publikacijama, naročito publikacijama navedenim pod 2); zabrana svake usmene i pismene neprijateljske propagande u bilo kojem vidu. Uz naglašavanje, da je sloboda štampe moguća samo pod uvjetom da se iskorijeni svaka fašistička djelatnost.

b) Ustanovljenje posebnog postupka za izdavanje dozvole izlaženja listova koji će biti privremeno obustavljeni i izlaženje novih listova.

c) Ustanovljenje ustanove cenzure listova i drugih publikacija dogovorno sa državnim tužioštvom i odjelom informacija,

d) ustanovljenje cenzure filmova, kao pod c)

e) Proglasiti slobodu slušanja stranih radiostanica i ukinuće svih ustaških i okupatorskih naredaba, koje ograničavaju ili ugušuju razvoj štamparske i izdavačke djelatnosti.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Iveković[2] [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

2 Mladen.

95

1944, rujan 11.

Dopis Odjela informacija ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o boljoj organizaciji dopisničke službe na terenu

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel informacija
Br. 4881
Dne 11. IX. 1944. **VP-/V**

Svim Propodjelima Oblasnih i Okružnih NOO-a

Poznato vam je da je Odjel informacija ZAVNOH-a osnovao Telegrafsku agenciju Hrvatske. Njezin Bilten šaljemo i on vam može korisno poslužiti u našoj pismenoj i usmenoj propagandi.

Međutim, za dobar rad naše agencije, a i za naše centralne listove, potrebno je da dobro funkcionira solidna dopisnička mreža.

činili smo već mnogo pokušaja da taj problem riješimo. Postavili smo pred sve Propodjele Oblasnih i Okružnih NOO-a zadatak, da na svom području pronađu jednog dopisnika kome bi taj posao bio glavni zadatak. Ali do sada nismo vidjeli rezultate u tom pitanju. Dopise, doduše, dobivamo, ali još uvijek slučajne, neredovne i skoro svaki put od drugih ljudi. Naravno, da se to ne može smatrati dopisničkom mrežom i da, prema tome, još uvijek nemamo stalan kadar dopisnika s kojima bi bili u neprekidnom dodiru, upućivali ih i pomagali im, da se izgrade u dobre dopisnike.

Da bi se to pitanje barem privremeno riješilo potrebno je, da urednik svakog oblasnog i okružnog lista (ili ako nema lista onda vijesti) primi na sebe, pored te dužnosti i dužnost našeg dopisnika.

Njegov je zadatak da najmanje jednom tjedno šalje na adresu Odjela informacija ZAVNOH-a članke u kojima će pisati o najvažnijim problemima na svom području. To naravno ne smije biti općenito pisani prikaz stanja, ili neko politiziranje i fraziranje. To zapravo mora biti konkretan materijal o svakom problemu obrađen u jednu cjelinu.

Dopisnik će u tu svrhu biti u stalnom dodiru s okružnim ili oblasnim odborom Jedinstvene fronte, zatim s okružnim odnosno oblasnim NOO-om, sa štabovima jedinica koje su na tom području, s komandama područja, te okružnim i oblastnim rukovodstvima antifašističkih organizacija. Kod njih će moći uvijek prikupiti dovoljno materijala za dopise iz kojih će se moći vidjeti problemi i pravo stanje u nekom kraju.

Navest ćemo neka pitanja kojima dopisnik mora posvetiti naročitu pažnju:

1 Brojka je dopisana tintom — **2** Vjekoslav Prpić — **3** Vejvoda Ivo.

1. Razvitak i učvršćenje organizacije JNOF-e. Tu treba naročito slati podatke o pristupu pristaša HSS u JNOF, s njihovim izjavama, o stvaranju odbora fronta, o bratstvu Srba i Hrvata i si.

2. Podatke o mobilizaciji boraca u NOV. Rasulo u redovima neprijateljske vojske i bježanje na našu stranu.

3. Život na neoslobođenom području (politički, ekonomski i t. d.).

4. Rad NOO-a na izgradnji države. Podaci o tome što čine naši NOO-i i narod na obnovi zemlje, podizanju prosvjete, zdravstvu, industriji i t. d.

5. Zborovi, mitinzi, manifestacije povodom nekih događaja.

6. Podaci o raznim političkim, ekonomskim i drugim kampanjama.

7. Osim toga treba slati i sve interesantnije i važnije dopise, koje dobiva vaš Propodjel s terena.

To naravno nije sve, i u toku rada mi ćemo pred one drugove postavljati niz drugih zadataka, koji su uostalom sadržani i u Uputama o dopisničkoj službi.[4]

Urednik lista, koji sada postaje i naš dopisnik, ne treba i ne će moći obilaziti teren. Za sada je dovoljno da on održava stalan kontakt s okružnim odnosno oblasnim rukovodstvima, tako da može obavljati i svoj posao urednika lista. Samo u slučaju nekih važnih zborova i si. treba on otići na teren ili poslati nekoga, tko će mu osigurati točne podatke. A i inače on, kao urednik lista, mora biti obaviješten o svemu što se događa.

Dopise treba slati najbržim putem, neke važne stvari depešom, ili radiogramom preko radiostanica najbližeg štaba. Dopis mora imati tačan datum, potpis dopisnika i biti sažet i konkretan. Depeše se mogu slati: o najvećim događajima, o oslobođenju gradova, o prelasku neprijateljske vojske na našu stranu — ako je znatniji, o znatnijim uspjesima mobilizacije.

Tamo gdje već postoji određeni dopisnik, on će nastaviti i dalje sa svojim radom za nas, ali raditi će i urednik vašeg lista u smislu ovog pisma. Gdje još nema dopisnika, treba ga pronaći bez obzira na to što radi i radit će urednik okružnih i oblasnih listova kao naš dopisnik. Dakle, bit će dva dopisnika.

Obavijestite nas o tome, što ste poduzeli u ovom pitanju i odmah nam pošaljite točne podatke i karakteristike ovih naših dopisnika. Dužni ste da kontrolirate kako urednici vaših listova izvršavaju ovaj svoj zadatak za koji su odgovorni i nama i vama.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel informacija:
Ivekovič[5] [v. r.]

M. P.[6]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ONOO Hrv. primorje — 1944.
Na lijevoj strani dokumenta ispod teksta označena je prijemna štampilja ONOO Hrv. primorje, koji je ovaj dopis primio 25. IX 44. pod br. 406/44.

4 Vidi dok. br. 39 — 5 Mladen — **6** Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel informacija.

96

1944, rujan 12.

Tajništvo ZAVNOH-a obavještava Oblasni NOO za sjevernu Hrvatsku o osnivanju šest gospodarskih odjela ZAVNOH-a i njihovim nadležnostima

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Tajništvo
Br. [1913/1005]!
Dne 12. rujan 1944. g.

UPUTSTVA O UREĐENJU GOSPODARSKIH ODJELA
Oblasnom NOO-u Sj. Hrvatska

I.

Na osnovu člana 10 Odluke o Zemaljskom Antifašističkom Vijeću Narodnog Oslobođenja Hrvatske, kao Vrhovnom Zakonodavnom i Izvršnom Narodnom Predstavničkom Tijelu i najvišem organu državne vlasti demokratske Hrvatske, obrazovani su kod Predsjedništva Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske slijedeći samostalni gospodarski odjeli:

1) Odjel prehrane,
2) Odjel narodnog gospodarstva,
3) Odjel financija,
4) Odjel obnove zemlje,
5) Odjel prometa,
6) Odjel tehničkih radova.

1) Odjel prehrane brine se za obskrbu vojske i naroda. U njegovu nadležnost spada sakupljanje, uskladištenje, prebacivanje i razdioba hrane.

2) Odjel narodnog gospodarstva upravlja svim granama narodnog gospodarstva (poljoprivredom, stočarstvom, šumarstvom, obrtom, industrijom, rudarstvom, trgovinom).

3) Odjel financija upravlja svim državnim prihodima (monopolima u koliko ih imade), zajmovima i drugim sredstvima, te pronalazi nova financijska i novčana sredstva. On upravlja i nadzire administraciju cjelokupnog financijskog poslovanja organa narodne vlasti.

4) Odjel obnove zemlje imade zadatak u suradnji sa ostalim odjelima i čitavim narodom izraditi plan obnove zemlje i sporazumno sa svim ostalim

1 Brojke označene zagradom dopisane su tintom.

odjelima davati osnovne smjernice toj obnovi. Naročito će prikupljati statističke podatke za obnovu i organizovati izgradnju popaljenih i porušenih nastambi, prikupljati podatke o napuštenim posjedima i poduzećima, izraditi zahtjev ratne [odštete, te dati prijedlog njene razdiobe.

5) Odjel prometa vodit će popis svih prometnih sredstava u privatnom vlasništvu. Izradit će nadalje plan našeg saobraćaja, brinuti se da se pravilno razvija i provodi kolni promet. Sakupljati podatke o našem brodarstvu.

6) Odjel tehničkih radova obuhvaća: izgradnju popaljenih sela, kuća, domova, javnih ustanova, regulacije naselja i gradova, gradnju i popravak puteva, mostova, vodovoda, elektrifikaciju (sela, gradova i industrije), geodetska snimanja, izgradnju brodova itd.

II.

Oblasni i Okružni NOO-i dužni su formirati sve gore navedene odjele. Potrebe i prilike pojedinog kraja odlučit će, hoće li jedan član NOO-a rukovoditi sa jednim, dva ili tri gore navedenih gospodarskih odjela. Dok se ne ukaže veća potreba samostalnog rada pojedinih odjela mogu se spojiti u zajedničke odjele: odjel obnove i tehničkih radova te odjeli narodnog gospodarstva i financije, time, da si pribave odgovorne referente.

III.

Za rad pojedinih odjela i njihovu organizaciju kod Kotarskih i ostalih NOO-a dati će se u najkraćem roku potrebne upute.

IV.

Gospodarske komisije Oblasnih i Okružnih NOO-a radit će i dalje kao pomoćni organi NOO-a, novostvorenog Odjela za narodno gospodarstvo. Referenti za zajam, financije, tehničku službu, prelaze na rad odgovarajućih novostvorenih odjela. Prehrambena Komisija potpada pod kontrolu prehrambenog odjela.

V.

Gospodarski odjeli kod ZAVNOH-a kao i kod Oblasnih i Okružnih NOO-a trebaju povremeno održavati zajedničke sastanke, pretresti sva akutelna gospodarska pitanja i izraditi zajedničke konkretne predloge za rad.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Tajništvo:
Gregorić[2] [v. r.]

M. P.3

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
Na lijevoj strani ispod teksta dokumenta dopisano tintom: Primljeno 19.II 44. Broj: 411.

2 Pavle — 3 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Pretsjeđništvo.

1944, rujan 12.

Izvještaj Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a Komisiji za novooslobođene krajeve pri Predsjedništvu ZAVNOH-a o pripremama za preuzimanje škola i drugih prosvjetnih ustanova nakon oslobođenja Zagreba

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel narodne prosvjete
Broj: 559
Dne 12. IX. 1944.

Komisiji pri Predsjedništvu

Odgovoru[1] na Vaš dopis[2] od 31. VIII., koji smo poslali 1. IX. dajemo sljedeće nadopune:

Odjel za prosvjetu preuzet će Ministarstvo narodne prosvjete u Zagrebu, i to Glavno ravnateljstvo za narodno prosvjetljivanje i Glavno ravnateljstvo za nastavu s ovim odjelima:

1. Ured ministra
2. Opći odjel s pravnim, računarskim, osobnim odsjekom i stegovno povjerenstvo
3. Odjel za visoke škole
4. Odjel za srednje škole s odsjekom za građanske škole i nastavnim odsjekom
5. Odjel za osnovne škole
6. Odjel za njemačko školstvo
7. Ured za jezik.

Preuzimajući Ministarstvo prosvjete proveli bismo odmah i reorganizaciju, o kojoj izvještavamo u prilogu.[3] Ukinut će se Odjel za njemačko školstvo i Ured za jezik, a njihov inventar i arhivu preuzet će Odjel za srednju i Odjel za osnovnu nastavu. Glavno ravnateljstvo za narodno prosvjećivanje preuzet će Odjel za osnovnu nastavu, odsjek za narodno prosvjećivanje.

1 Redakcija nije pronašla taj dopis — 2 Dopis od 1. IX 1944. nalazi se u IHRPH Zgb, ZAVNOH —1944 — 3 Prilog sadrži nacrt organizacije Ministarstva prosvjete i ovdje se ne objavljuje. Nalazi se u IHRPH Zgb, ZAVNOH—1944.

Za sada smo predvidjeli ove drugove kao rukovodioce pojedinih odjela i kao glavne suradnike u Odjelu:

za Opći odjel drugove Josipa Mišića i Kajfeša,[4]

za srednju nastavu: Ivo Vrančić, Anica Rakar, Maja Veseli, Desić,[3] Pavešić,[6] Vice Zaninović,

za Osnovnu nastavu: Branko Sučević, Ivo Tošić, Joco Radaković, Dragutin Pazman, Glišo Vitez,

za Kulturno-umjetnički odjel: Ivo Vejvoda, Zdenka Munk, Đoko Petrović, Natko Devčić.

Sve osoblje Ministarstva ostat će na svojim mjestima, osim onih koji idu pod sud. Promjene će se vršiti sukcesivno.

Dalje preuzimamo ove ustanove:

1. Akademiju znanosti i umjetnosti
2. Zemaljski arhiv
3. Prethistorijski muzej
4. Arheološko-historijski muzej
5. Etnografski muzej
6. Zoološki muzej
7. Geološko-paleontološki muzej
8. Mineralno-petrografski muzej
9. Konzervatorski zavod
10. Geofizički zavod
11. Sveučilišnu knjižnicu
12. Pučko sveučilište
13. Hrvatski književni pedagoški zbor
14. Hrvatsko profesorsko društvo
15. Muzej za umjetnost i obrt
16. Galeriju umjetnosti
17. Modernu galeriju
18. Narodno kazalište u Zagrebu
19. Malo kazalište
20. Oceanografski institut

[21. Enciklopediju][7]

U Ustanove postavlja se povjerenik odan narodno-oslobodilačkom pokretu, po mogućnosti od osoblja dotične institucije. Odmah se pristupa skupljanju podataka o osoblju pojedinih ustanova. Zadatak povjerenika bit će da osigura redovan rad, dok se ne izvrši potrebna reorganizacija i ne postavi normalna uprava.

Preuzimamo:

1. Sve osnovne škole
2. Sve srednje i stručne škole
3. Sve visoke škole
4. Sveučilište u Zagrebu
5. Ekonomsko-komercialnu školu
6. Visoku pedagošku školu

4 Stjepan — **5** Stevo — **6** Vjerojatno: Slavko — **7** Tekst označen zagradom dopisan je tintom,

7. Akademiju likovne umjetnosti
8. Akademiju glazbe

Ukidaju se sve privatne škole.

Na novo oslobođenom teritoriju prekinut će škole rad prema mjesnim prilikama najviše do 6 tjedana.

Sve osoblje ostaje na svojim mjestima, osim onih koji idu pod sud.

Na ranije oslobođenom teritoriju nastavljaju škole redovan rad.

Nastavnike iz uporišta zaposljuju privremeno Oblasni odnosno Okružni NOO-i, na čijem se teritoriju oni nalaze. Dopunjavaju s njima nedovoljni broj nastavnika u školama koje već na njihovom teritoriju rade.

NOO-i dobili su upute o preuzimanju i očuvanju škola, ustanova i njihove imovine. (Vidi poseban prilog: dopis oblasnim i okružnim NOO-ima).[8]

Stručne škole preuzet će Odjel narodne prosvjete samo privremeno, materijalno, o njima će se kasnije brinuti njihova stručna ministarstva. Isto tako postupit će se i sa fakultetima.

Već prvih dana preuzet će stručna ministarstva: klinike medicinskog fakulteta i poljoprivredne škole s većim posjedom.

Na fakultete postavit će se povjerenike (ili dekane) po mogućnosti od profesora dotičnog fakulteta.

Za preuzimanje i očuvanje svih zgrada, inventara, biblioteka i imovine prosvjetnih ustanova i zavoda u Zagrebu odredili smo drugove Josipa Lukatelu i Dragutina Pazmana, koji treba da uđu u grad s prvim vojnim jedinicama.

U vremenu, dok će škole biti zatvorene, izvršit će se potrebna promjena u nastavničkom osoblju i rukovodstvu škola.

Zadaci i organizacija rada u prvim danima:

I.

1. Okvir srednjih škola u godini 44/45. ostaje nepromijenjen. Realne gimnazije, gimnazije i učiteljske škole ostaju. Građanske škole, koje su po svojoj biti bile reakcionarne, ukidaju se, i to tako, da u mjestima, gdje je bila jedino građanska škola pretvorimo tu školu u realnu gimnaziju. U mjestima, gdje pored građanske škole postoji realna gimnazija otvorit ćemo na tim realnim gimnazijama odgovarajući broj odjeljenja, a nastavnike građanske škole razmjestiti prema potrebi na srednje škole. Nema nikakvih razloga za postojanje građanskih škola pored gimnazija.

2. Od predmeta ukida se njemački i uvodi ruski jezik u svim razredima. U više se razrede uvodi engleski jezik. Svi se predmeti postavljaju na naučnu osnovu. Vjeronauk je fakultativan. Fašistički se udžbenici izbacuju iz srednje škole.

3. Odmah se osniva komisija koja će pregledati sve udžbenike iz bivše Jugoslavije i dati opasku, koji se udžbenici i kako mogu upotrebiti. Komisija će odmah pristupiti izradi novih udžbenika, a naročito povijesti, čitanke i zemljopisa. Ta će komisija izraditi i metodski priručnik za nastavnike. Komisija mora biti u uskoj vezi sa komisijom, koja će odmah izrađivati nastavni

8 Vidi dok. br. 90

plan i program za srednje škole. Prógram kojim ćemo se odmah služiti bit će izrađen do 20. IX. o. g.

4. Razmotrit će se držanje svih nastavnika u N.D.H. kao i pitanje nastavnika koje je N.D.H. otpustila ili penzionirala. Izvršit će se razmještaj nastavnika prema stručnoj potrebi, i postaviti rukovodioce na pojedine škole. Provest će se revizija svih svjedodžbi koje je izdala N.D.H., jer je poznato da su ustaše dobivali školske svjedodžbe bez pohađanja škola, bez ispita i bilo kakovog znanja.

5. Ukidaju se reakcionarna disciplinska pravila, a izradit će se nova i napredna. U školu se uvodi duh N.O.B. Postavit će se ispravno odnos đaka i nastavnika i izraditi upute za izdizanje stručno i političko nastavničkog kadra.

6. Poduzet će se potrebne mjere da se školske zgrade odmah poprave i da se nabave pomoćna nastavna sredstva, koja je rat uništio.

7. Odmah pristupiti rješavanju pitanja učenika koji su bili u N.O.B.-i, a nisu svršili srednje škole. To će se učiniti putem tečajeva i privatnih ispita.

8. Riješiti pitanje pravopisa.

9. Organizirati izvanrednu nastavu, gdje bi se putem tečajeva prošla građa srednje škole, ali u kraćem roku. Tu bi prvenstveno došli u obzir talentirani borci i uopće sposobni mlađi ljudi koji imaju volje i sposobnosti, a pod prijašnjim režimima nije im bilo omogućeno školovanje.

II.

Trajanje osnovne škole ostat će kao i prije t. j. 4 godine.

1. Razmještaj stručnog kadra izvršiti ravnomjerno po cijeloj državi[9]. Učitelje sa učiteljskim kursom namještati prvenstveno na više razrednim školama radi pedagoške kontrole stručnih učitelja. U pogledu broja djece u odjeljenju gradovi ne smiju imati nikakove prednosti.

2. Provjeriti držanje učitelja u toku NOB-e i reaktivirati penzionisane i otpuštene učitelje, ukoliko su sposobni za službu, a nisu se ogriješili o interese NOB-e.

3. Komisijskim putem izvršiti reviziju izdanih svjedodžbi pod ustaškim terorom.

4. Pristupiti izradbi bukvara, čitanki i ostalih udžbenika. U školskoj godini 1944/45 upotrebljavati početnicu, bukvar i čitanku koju je već izdao Odjel narodne prosvjete ZAVNOH-a.

5. Forsirati izradu učila i školskih potrebština.

6. Pristupiti izradi pedagoških priručnika i metodičkih uputstava za sve predmete.

7. Forsirati stvaranje novog kadra putem kurseva.

8. Otvarati nove škole bilo u privatnim zgradama ili izgradnjom privremenih školskih zgrada.

9. Otvarati manjinske škole.

10. Pristupiti izradi nastavnog plana i programa. U školskoj godini 1944/45 radit će se po već izrađenom nastavnom planu i programu.

9 Vidi prilog 1.

11. Otvarati analfabetske tečajeve, izraditi za njih nastavni plan i program, bukvar i čitanku te otvarati tečajeve za rukovodioce analfabetskih tečajeva.

12. Otvarati narodne univerzitete te izraditi nastavni plan i program za iste.

13. Provoditi masovnu propagandu za suzbijanje nepismenosti.

14. Otvarati dječje vrtove, tečajeve za rukovodioce istih te izrada učila za njih.

III.

Shema sistema školstva za prvo razdoblje.

školski sistem ostao bi u prvo vrijeme uglavnom onakav, kakav je bio ranije u Jugoslaviji, uz neke promjene.

Osnovne škole sa 4 razreda

Srednje škole od 8 razreda

Učiteljska škola (preparandija): 4 razreda.

Građanske se škole ukidaju i pretvaraju u srednje škole.

Sveučilište se razgraničava, tako da pojedini fakulteti pripadnu svojim stručnim ministarstvima.

Pod Ministarstvom prosvjete ostao bi filozofski i bogoslovni fakultet.

Viša pedagoška škola pretvara se u dio filozofskog fakulteta.

Ostaju konzervatorij i Umjetnička akademija.

Stručne škole potpadaju pod svoja stručna ministarstva.

Kao pomoćno školovanje za srednju, učiteljsku i osnovnu školu organizira se široka mreža tečajeva.

Iz svih srednjih škola može se poći na fakultete. Na fakultete može se upisati i sa tečajeva, koji imaju karakter srednjih škola.

Sa tečajeva ili kurseva s karakterom osnovnih škola može se poći na srednje škole.

Ukida se prijemni ispit za prelaz iz osnovnih u srednju školu.

Pristupa se izrađivanju plana o daljim promjenama školskog sistema sa sedmorazrednom srednjom nastavom odnosno sedmorazrednom osnovnom nastavom i novog nastavnog plana za filozofski fakultet, koji bi trebao prvenstveno da bude škola u kojoj će se izgrađivati nastavnici za srednje škole — što do sada nije bio.

15. ov. mj. sastaju se komisije za izradu nastavnog plana i programa osnovnih, učiteljskih i srednjih škola. Rezultate ćemo naknadno poslati.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel narodne prosvjete:
Ivo Frol [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
JHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

PRILOG 1

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel narodne prosvjete
Broj: [559][10]
Dne 13. IX — 1944.

Komisiji pri Predsjedništvu

Plan o razmještaju nastavničkog osoblja za prve dane:

1. U prvi momenat svi nastavnici ostaju na svojim mjestima.

2. Podatke o karakternim osebinama, političkom držanju i kvalifikacijama svega nastavnog osoblja šalju oblasni, odnosno okružni NOO-i u najkraćem vremenu Odjelu narodne prosvjete.

3. Razmještaj vrši Odjel narodne prosvjete prema dobivenim podacima.

4. Razmještaj za osnovne škole vršit će se poimenično po oblastima i okruzima, a ukupni broj učitelja razvrstavat će dalje oblasni odnosno okružni NOO-i sami na svome teritoriju.

5. Odjel narodne prosvjete zadržava pravo i pojedinačnog razmještaja.

6. Upravitelje osnovnih škola postavljaju okružni NOO-i.

7. Apsolvente učiteljskih škola raspoređuje Ministarstvo — sumarno po oblastima odnosno okruzima.

8. Apsolvente učiteljskih tečajeva razmještava Okružni N00, na čijem je teritoriju održan tečaj. Karakteristike o njima šalje Odjelu narodne prosvjete. Odjel narodne prosvjete može prema potrebi da razmjesti ove apsolvente i u druge okruge imajući u vidu stanje škola u čitavoj zemlji.

9. Nastavnike za učiteljske tečajeve, kao i sve ostale tečajeve određuju okružni NOO-i.

10. Odjel narodne prosvjete postavlja oblasne i okružne referente, a kotarske na prijedlog oblasnih odnosno okružnih NOO-a.

11. Apsolvente učiteljskih tečajeva treba prvenstveno postavljati na višerazredne osnovne škole, da bi mogli potrebnu pedagošku pomoć dobiti od učitelja.

12. Materijalnu brigu o učitelju i njegovoj porodici (stan, ogrijev, hrana) preuzima seoski i mjesni NOO, dok se ne regulira pitanje plaća u novcu.

13. Razmještaj i postavljanje nastavnika srednjih škola vrši Odjel narodne prosvjete po pojedinim školama, a na temelju dobivenih karakteristika.

14. Upravitelje srednjih škola imenuje Odjel narodne prosvjete.

15. Otpuštanje nastavničkog osoblja vrši Odjel narodne prosvjete sam ili na predlog NOO-a.

10 Isto kao u bilj.7.

16. Reaktiviranje vrši Odjel narodne prosvjete sam ili na predlog NOO-a.

17. Materijalnu brigu o nastavnicima srednjih škola preuzimaju NOO-i dok se ne regulira plaća u novcu.

Plan o [otvaranju][11] škola za prve dane:

A) *Osnovne škole i tečajevi*

1. Osnovne škole otvarati u svakom selu gdje ima najmanje 25 školskih obveznika.

2. Okružni NOO-i organiziraju tečajeve: a) za učitelje, b) analfabetske tečajeve, c) tečajeve za rukovodioce analfabetskih tečajeva, d) opće obrazovne tečajeve.

3. škole i tečajeve otvara i izdržava okružni NOO.

B) *Srednje škole*

1. Svaki okrug treba imati najmanje jednu potpunu gimnaziju.

2. Svaki okrug treba imati jednu učiteljsku školu.

3. Građanske se škole pretvaraju u niže gimnazije.

4. Srednje i učiteljske škole otvara Odjel narodne prosvjete na predlog okružnog NOO-a.

5. Sve škole koje postoje treba da ostanu.

6. Srednje škole izdržavaju okruži.

C) *Internati*

1. Uz gimnazije i učiteljske škole nastojati da se otvore internati:

a) da bi se udaljenijim i siromašnijim đacima omogućilo školovanje, naročito đaci[ma] čiji su roditelji nastradali u NOB-i,

b) internat ne mora da obuhvati svu školsku djecu,

c) u internatima treba odvojiti mušku od ženske djece (po mogućnosti posebne zgrade),

d) materijalnu brigu o internatima vode okružni NOO-i. Uprava treba da je sastavljena od pedagoga, a treba biti u uskoj vezi sa školom.

e) za internat plaćaju đaci prema imovnom stanju, a najsiromašniji su u njemu besplatno.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel narodne prosvjete:

M. P.[12] *Ivo Frol* [v. r.]

11 Isto kao u bilj. 7 — **12** Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel narodne prosvjete.

1944, rujan 13.

Izvještaj Odjela informacija ZAVNOH-a Komisiji za novo-oslobođene krajeve pri Predsjedništvu ZAVNOH-a o strukturi Odjela

4971
13. IX 1944.

Predmet: Struktura Odjela.
Informacija.

Komisiji pri Predsjedništvu ZAVNOH-a

Saopćujemo Vam, da je naš Odjel sastavljen iz ovih odsjeka:

1. *Opći odsjek ili sekretarijat;*

U nadležnost ovog odsjeka pripada:

a) organizacija administracije odjela,

b) personalne stvari Odjela;

c) korespondencija u općim stvarima;

d) organizacija propagandne službe na terenu i veza s Prop, odjelima Oblasnih i Okružnih NOO-a;

e) veza Odjela s Povjereništvom informacija Nacionalnog komiteta;

f) prikupljanje podataka o novinarima, listovima, štamparijama, izdavačkim poduzećima, štamparskim strojevima, propagandnim ustanovama na okupiranom i neokupiranom području.

Kao pododsjek ovog odsjeka organizira se pododsjek tehnike, koji obuhvaća organizaciju priručne tehnike, brigu o tehničkim i drugim potrepštinama štamparije »Vjesnika«, cinkografije, litografije i t. d. U nadležnost ovog pododsjeka pripada i briga za potrebe odjela.

2. *Odsjek za političku propagandu.*

U nadležnost ovog odsjeka pripada izdavanje brošura, pokretanje propagandnih biblioteka, izdavanje letaka, plakata i raznih publikacija.

b) izdavanje biltena;

c) izdavanje Usmenih novina;

d) organizacija Zidnih novina na terenu;

e) organizacija zborova, konferencija, predavanja, akademija;

f) kritika i pomoć pokrajinske štampe;

g) organizacija konferencija centralne štampe, konferencija propagandista na terenu.

1 Dopisano tintom,

3. *Odsjek za informativnu službu*

U nadležnost ovog odsjeka pripada:

a) organizacija novinske agencije TAH
b) organizacija dopisništva,
c) snabdjevanje dopisima i informacijama radiostanice,
e) organizacija foto-sekcije.

4. *Kulturno-umjetnički odsjek.*

U nadležnost ovog odsjeka pripada:

a) organizacija kazališnih družina;
b) organizacija kulturno-umjetničkog odsjeka kod NOO-a,
c) organizacija različitih kulturnih priredaba, umjetničkih izložba,
d) sakupljanje narodnih umotvorina i izdavanje istih, kao i izdavanje građe za glumačke družine, pjesmarica, nota i t. d.
e) veza s Klubom kulturnih radnika.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel informacija:

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

1944, rujan 13.

Dopis Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o poljoprivrednim radovima na novo-oslobođenim područjima

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel narodnog gospodarstva
Broj:.....13. IX. 1944.

Predmet: Poljoprivredni radovi kod proširenja vlasti na neoslobođeni teritorij.

Svima oblasnim i okružnim NOO-ima

U vrijeme, kada se bude oslobađala i kad se oslobodi naša zemlja i narodna vlast protegne na cijeli naš neoslobođeni teritorij, i dođe u priliku, da u cijelosti vrši sve svoje funkcije, naši NOO-i treba da iskoriste sve mogućnosti, da što uspješnije izvrše najvažnije zadatke, koji stoje pred nama. Politički i vojnički uspjesi moraju dati podstreka rukovodiocima gospodarstva, da još odlučnije i intenzivnije porade na rješavanju najvažnijih konkretnih zadataka, kao na pr: *jesenske sjetve i pomoći postradalim krajevima.* Da bi to mogli postići, treba da od sada naši NOO-i i gospodarske komisije udvostruče svoj rad. Oni trebaju:

1) Da kao i do sada prvenstveno rješavaju tekuće zadatke.

2) Da već sada detaljno razrade plan, kako će sve nove snage sa neoslobođenog teritorija najbolje iskoristiti u rješavanju naših najvažnijih gospodarskih zadataka. Ti su zadaci:

a) Sprečavanje uništavanja ljetine, poljoprivrednog alata, stoke i ostalog inventara državnih ustanova i imanja.

b) sprečavanje uništavanja i razvlačenja inventara sa napuštenih imanja.

c) mjere za povećanje poljoprivredne proizvodnje: Mobilizacija radne snage, sprega, ljudi i alata u cilju pomoći postradalim selima i obrade napuštenih zemljišta. Otkup sprežne stoke, poljoprivrednog alata i njihovo prebacivanje u opustošene krajeve.

Sve zalihe sjemena kod »Agrarije«, »Doposa«, privatnih trgovaca i pustara staviti pod zabranu otuđivanja i sve poduzeti, da se sjeme odmah disponira prema planu za obnovu gospodarstva opustošenih krajeva.

Staviti pod kontrolu sve zalihe poljoprivrednog alata u trgovinama i odrediti njihovu distribuciju.

d) Zemljišta podržavljena, napuštena, kao i ona narodnih neprijatelja treba da se ove jeseni obrade. Brigu za obradu, sjetvu, upravu kao i sporove između vlasnika i posjednika rješava u prvo vrijeme kod oblasnih i okružnih NOO-a *uprava vakanta,* a kod kotareva gospodarska komisija.

Za rješenje ovih zadataka imaju se poduzeti pripremni radovi, koji treba da budu sistematski i u detalje razrađeni. Tako se mora unaprijed predvidjeti, koja će sela i sa koliko plugova pomoći sjetvu u postradalim selima, a koja će sela izvršiti obradu i sjetvu na napuštenim zemljištima. Nadalje, što će se sijati i odakle će se nabaviti potrebno sjeme.

U krajevima, gdje imade dovoljno i dobrog sjemena žitarica treba predvidjeti, koji će se dio sjemena izdvojiti iz sjemenskog fonda za pomoć postradalim krajevima. Odmah treba predvidjeti drugove, koji će rukovoditi sabirnom akcijom za sakupljanje sjemena, za pomoć postradalim krajevima, zatim drugove, koji će se brinuti za prevoz toga sjemena na mjesto odredišta. Treba predvidjeti da li će se za prevoz sjemena moći iskoristiti prevozna sredstva vojske te se u tom pravcu treba staviti u vezu sa vojnim vlastima.

Ovi pripremni radovi treba da se u detalje provedu već sada za to da bi mogli naš najveći politički uspjeh, pobjedu i oslobođenje potpuno iskoristiti u gospodarskom pogledu. Usporedo sa plakatima koji će narodu javljati oslobođenje od okupatora, treba da izađu plakati o sabiranju sjemena, alata i ratila za opustošene krajeve, kao i plakati o potrebi pomoći kod obrade u postradalim selima i obrade napuštenih zemljišta; ovakove akcije treba sprovoditi uz zgodne parole, kao što su »tjedan sjetve«, »obnovimo poljoprivredu« itd.

Treba izdati proglase seljacima, da povećaju sjetvu ozimih žitarica do krajnjih granica mogućnosti, jer ovaj put siju za sebe i za svoje a višak svojih proizvoda moći će slobodno prodati i nabaviti potrebne stvari.

Kad se sve sistematski priredi ne će trebati za novooslobođeni teritorij čekati nove direktive. Moramo imati na umu, da direktive zapravo već postoje, i da je većina naših zadataka jednaka za oslobođeni kao i za sada neoslobođeni teritorij. Treba potpuno iskoristiti novo nastale mogućnosti. Ponovo ističemo kao najvažnije, da se iskoriste sve raspoložive snage, i da se *za jesenju obradu i sjetvu iskoristi svaki povoljan dan.*

I naša postradala sela treba da kod jesenske obrade i sjetve ulože najveće napore. Pomoć novooslobođenih sela može se dati samo onima, koji nijesu nikako u stanju da svoju zemlju ove jeseni zasiju. Najveći dio novih snaga i sredstava imade se upotrijebiti za obradu i sjetvu napuštenih zemljišta, kako bi se do krajnjih granica iskoristile mogućnosti povećanja poljoprivredne proizvodnje.

Kod preuzimanja nadleštva u kojima rade poljoprivredni stručnjaci, treba sve što je pošteno, odmah angažirati u gospodarskim poslovima. Tu ne smije biti sektašenja ni sa koje strane. Sitnije političke zamjerke ne smiju biti zapreka da se razvije gospodarski rad najvećim poletom. Svakome, koji se nije aktivno zalagao za neprijatelja treba dati prilike da svojim odlučnim i požrtvovnim radom dokaže svoje simpatije prema narodno oslobodilačkom pokretu.

Pročelnici odjela narodnog gospodarstva kod okruga i kotareva pozvati će poljoprivredne stručnjake kod kotareva i velikih župa na do sada neoslobođenom teritoriju na sjednicu odjela, i njima, kao i ostalim članovima izdati konkretne zadatke, koje imaju potpuno izvršiti u određeno vrijeme. Pročelnici imadu u roku od tri dana u prisustvu od dva svjedoka zapisnički

preuzeti svu arhivu i inventar uredovnica područnih poljoprivrednih stručnjaka. Za sve preuzete stvari odgovaraju pročelnici od dana izvršene primopredaje.

Na poljoprivredne škole, državna imanja i rasadnike treba odmah postaviti privreme[ne] povjerenike i to najbolje iz redova članova plenuma okružnog ili kotarskog NOO-a. Ovim povjerenicima imaju u svim poslovima pomoći okružni i kotarski agronomi. Dužnost je povjerenika, da zapriječe uništavanje i razvlačenje ljetine, poljoprivrednog inventara i stoke. Sva ostala nastojanja povjerenika moraju imati jedan cilj, a to je, da se ove jeseni posije što više žitarica, kako na povjerenom mu imanju tako i njegovoj okolini. Dosadašnji upravnik imade izvršiti primopredaju imanja, odnosno škole ili rasadnika u roku od tri dana nakon dolaska povjerenika. Zapisnik o primopredaji potpisuju dva svjedoka. Povjerenik ima dužnost da osoblje ustanove potpuno uposli, ali u unutrašnje uređenje ne smije dirati. O svome radu kao i o radu osoblja imade povjerenik u roku od 15 dana nakon preuzeća dužnosti izvijestiti odjel narodnog gospodarstva nadležnog kotara. Povjerenik je odgovoran za sve štete, koje bi nastale ako posjed na vrijeme ne preuzme, i ako dozvoli razvlačenje inventara. Za štete nastale prije izvršenja primopredaje odgovara bivši upravnik. Kod obrade napuštenih zemljišta ne smije se dogoditi da se zemljište ne obrađuje samo za to što još nije ustanovljeno, da li je isto potpuno napušteno. Sva zemljišta, za koja mjesni NOO ustanovi, da su napuštena, imadu se obraditi brigom i sredstvima NOO u koliko nisu izdata u zakup ili napolicu.

U koliko se na određenom području provodi konfiskacija imanja narodnih neprijatelja, imaju se NOO-i odgovorni za sjetvu ovih zemljišta postarati da se konfiskacija provede tako, da se zapriječi razvlačenje i uništavanje inventara potrebnog za obradu ovih zemljišta.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel narodnog gospodarstva:

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH — 1944.

1944, rujan 14.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a šalje svim oblasnim i okružnim NOO-ima direktivno pismo o postupku preuzimanja pravosudnih ustanova i njihova osoblja na oslobođenim područjima

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odio pravosuđa
Br. 1352/44. od 14. IX. 1944.

Predmet: Pripreme za preuzimanje vlasti na novooslobođenom području.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

Pobjedonosni hod naše hrabre Narodno-Oslobodilačke Vojske, pomognute snažnom i nepobjedivom Crvenom Armijom i neodoljivom Savezničkom vojskom, približuje nam uskoro velike dane punog i konačnog oslobođenja naše zemlje.

Ovi pretstojeći veliki događaji stavljaju na nas važne i odgovorne zadatke, koje moramo ispuniti. Mi moramo biti potpuno pripravni, da u danom času preuzmemo vlast na novooslobođenom području, a naročito u našim, privremeno još okupiranim gradovima. Već danas moramo poduzeti sve potrebno, da u tim krajevima naša narodna vlast neposredno po konačnom i punom oslobođenju cijele Hrvatske može odmah i bez ikakve smetnje otpočeti svoj rad. Sve mora biti već danas spremno za taj čas i ničega ne smije biti, što bi nas u tome moglo iznenaditi i zateći nepripravne.

Ova nastojanja naše vrhovne državne uprave moraju u svemu pomoći naši Narodno-oslobodilački odbori, čija je dužnost, da za čitavo svoje područje (podrazumijevajući ovdje: za sada privremeno okupirani njegov dio) već danas, neodložno odmah sve učine, kako bi naša narodna vlast mogla smjesta bez smetnje funkcionirati na čitavom području oslobođene Hrvatske.

Radi toga dužni su svi Narodno-oslobodilački odbori smjesta učiniti slijedeće:

1) da odmah odrede osobe, koje će neposredno po oslobođenju preuzeti sve ustanove, koje spadaju u nadležnost pravosuđa. Neka se odmah odrede drugovi, koji će biti zaduženi za preuzeće pojedinih sudskih zgrada, državnih tužioštava, državnih pravobranioštava, kaznenih i njima sličnih zavoda.

Sudove neka preuzmu pretsjednici i članovi narodnog suda za dotični kraj (narodni kotarski preuzet će kotarske, narodni okružni dosadašnje sud-

bene stolove, narodni oblasni dosadašnje banske stolove, a Sud ZAVNOH-a preuzet će dosadašnji Stol Sedmorice, a ukoliko delegat našeg vrhovnog suda ne stigne odmah u Zagreb, Stol Sedmorice ima preuzeti sadašnji pretsjednik ili za to određeni član oblasnog narodnog suda Zagreb).

Državna nadodvjetništva u Zagrebu i Splitu imaju preuzeti pretsjednici (ili za to po oblasnom NOO-u određeni članovi) narodnih sudova [za] Zagreb i za Dalmaciju.

Dosadašnja državna pravobranioštva imaju preuzeti pretsjednici ili za to određeni članovi narodnih oblasnih sudova za odnosno područje.

Kaznene i njima slične zavode preuzet će drugovi, koje za to odredi izvršni odbor onog okružnog NOO-a, na čijem se području taj zavod nalazi.

Oblasni i okružni NOO-i odmah će odrediti sve ove drugove i *smjesta* o tome Odjelu dostaviti izvještaj. Ovo se ima *bezodvlačno* izvršiti, te se neće uvažiti nikakva isprika radi neizvršenja gornje naredbe.

2) Prilikom preuzimanja gornjih ustanova naredit će preuzimatelj, da svi dosadašnji službenici ostanu i dalje na svojim mjestima, osim dosadašnjih šefova, koji su prema svojoj saradnji s neprijateljem počinili kakav zločin protiv narodnih interesa. Ali i njima (u koliko ostanu na slobodi) ima se narediti, da čekaju u svom stanu daljnja naređenja.

Dosadašnji činovnici pripremit će popis svog inventara i spisa za primopredaju.

Primo-predaja se ima izvršiti kratko, zapisnički i u prisustvu svih dosadašnjih činovnika.

Dosadašnjim rukovodiocima skrenut će se pažnja na njihovu odgovornost za svaku štetu na inventaru ili nestanak bilo kojeg spisa. Preuzimatelji će u suglasnosti s našom vojskom staviti sve sudske i pravosudne ustanove pod nadzor i čuvanje.

3) U pogledu važenja ranijih zakona neka se ne izdaje nikakav proglas, jer će to učiniti Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske.

4) Odvjetničke komore u Splitu i Zagrebu preuzet će osobno pretsjednici narodnih oblasnih sudova u Zagrebu i Splitu, a prostorije odvjetničkog udruženja na Rijeci i Puli preuzet će osobno pretsjednici nadležnih narodnih okružnih sudova za Hrv. Primorje i Pulu. Prilikom preuzimanja ovih ustanova treba preuzimatelj naglasiti našu odlučnost, da čuvamo zakonitost, branimo, učvršćujemo i razvijamo tekovine Narodno-oslobodilačke borbe, kao i to, da se odvjetnici smatraju kod našeg sudstva ne samo zastupnicima svojih stranaka, nego i pomoćnicima narodnih sudova u cilju ostvarenja zadaća našeg pravosuđa.

Ovom prilikom pozvat će se radi sastava inventara i popisa odnosno pregleda popisa članova odvjetničkih komora, pretsjednici tih komora do 10. IV. 1941. god., a zatečenoj upravi će se skrenuti pažnja na to, da su odgovorni za svaku štetu ili nestanak spisa ili bilo kog imovinskog dobra komore.

5) Popis odvjetnika i njihovih pripravnika, te komorskih namještenika dostavit će se najkraćim putem ovom Odjelu.

6) Prilikom preuzimanja pravosudnih ustanova izvršit će se popis svih službenika dotične ustanove i odmah ga dostaviti ovom Odjelu. Svi zatečeni službenici moraju odmah dati pismene odgovore na ova pitanja:

1) Ime i prezìmé,
2) Zanimanje u NDH,
3) Zanimanje do 10. IV. 1941.,
4) Vjera,
5) Narodnost,
6) Doba života,
7) Obiteljsko stanje,
8) Kad je stupio u službu,
9) Odnos prema NO-pokretu,
10) Odnos prema okupatoru (da li je bio član ustaškog pokreta ili sarađivao s njim),
11) Da li je učestvovao u kojem prijekom, pokretnom prijekom, vanrednom ili tzv. »narodnom« prijekom sudu i u čemu se sastojalo njegovo učestvovanje,
12) Da li je bio od okupatora, ustaša i četnika proganjan ili zapostavljan i kako?
13) Da li je bio unapređivan za vrijeme NDH? Koliko i kada je sve dobio koji položaj?
14) Primjedbe.

Prilikom preuzimanja tih ustanova treba svima dosadašnjim službenicima napomenuti: 1) da ovu izjavu trebaju dati najkasnije u roku od 24 sata od te naredbe, 2) da odgovaraju kazneno za svaku neistinitu izjavu ili prešućeni podatak, 3) u rubrici za »primjedbe« mogu naznačiti imena pripadnika NO-Pokreta, na koje se pozivaju kao svjedoke.

Ovu izjavu moraju vlastoručno potpisati sastavljači.

7) Šaljući ovaj popis sa spomenutim izjavama Narodno-osbodilački odbori treba da nastoje da provjere podatke u izjavama. Neka se uznastoji ispitati slučajeve saradnje s okupatorom i na poleđini svake izjave napisati sve što NOO-i ili naši drugovi znadu o tom činovniku. Anonimno se ne smije ništa dostavljati. Svaki podatak ili izjavu treba potpisati.

Ovo treba izvršiti u najkraćem roku. Ako je koji dosadašnji činovnik propustio dati izjavu, neće se na nj čekati, nego će se o tome izvijestiti i navesti o njemu sve što je poznato.

Sve ovo treba najhitnije izvršiti i obavijestiti o eventualnim svim zaprekama ovaj Odjel.

8) Danas već čim primite ovu okružnicu, pristupite izradi popisa svih pravnika (bez obzira na kojoj se dužnosti nalaze!), koji se još nalaze na privremeno okupiranom teritoriju. U taj popis neka po mogućnosti uđu podaci navedeni u točki 6) ove okružnice, a ako to nije moguće, tada za svakoga od njih treba dati karakteristike.

Popis treba što hitnije dostaviti Odjelu!

Ističe se, da je ovo već četvrti put što se takav popis traži *i sada se ovo mora bezodvlačno i bez izgovora izvršiti!*

9) Kod preuzimanja kaznenih i njima sličnih zavoda (zatvora) preuzimatelj će popisati sve zatvorenike, koje je okupator i njegov pomagač

Zatvorio, odnosno osudio radi saradnje na našoj narodnoj stvari. Sve takve političke zatvorenike treba odmah pustiti na slobodu, a NOO-i će se pobrinuti za njihov smještaj, ishranu i eventualno liječenje.

Neće se pustiti iz zatvora osuđenici i zatvorenici radi običnih delikata, koji obeščašćuju, kao što su krađa, prevara, razbojništvo, paljevina, silovanje, prevarni stečaj, zatim ubijstva, umorstva, tjelesne povrede i si. O tim će se osuđenicima i zatvorenicima sačiniti poseban popis, naći njihove spise i sve to odmah dostaviti Sudu ZAVNOH-a radi daljnje odluke o njima.

10) Izvršite već sada raspored za smještaj naših pravosudnih ustanova u dosadašnje zgrade, koje spadaju u nadležnost ovog Odjela.

Izvijestite odmah kako ste taj raspored izvršili.

Sve ovo treba najhitnije izvršiti.!

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel pravosuđa:
Dr F.[1] *Čulinović* [v. r.]

M. P.2

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944.

1 Ferdo — 2 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske.

1944, rujan 15.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje Komisiji za novooslobođene krajeve pri Predsjedništvu ZAVNOH-a listu spornih problema iz oblasti pravosuđa koje bi trebalo riješiti prije konačnog oslobođenja zemlje

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel pravosuđa
Broj: 1366 44. od 15. IX. 1944.

Predmet: Pripreme za preuzimanje vlasti na novooslobođenom području (sporna pitanja).

Komisiji za preuzimanje vlasti na novooslobođenom području

Da bi naše narodno sudstvo moglo pravilno odgovoriti svojoj zadaći u novim danima, nakon oslobođenja naših preostalih gradova, potrebno bi bilo da se što skorije donesu odluke oovim pitanjima:

1) da li će ostati na snazi stari, dosadašnji sudski zakoni predratne Jugoslavije?

U slučaju da se odredi pozitivno, potrebno je odmah pristupiti novelizaciji tih zakona, kako bi se saobrazili s načelima naše Narodno-oslobodilačke borbe. Trebalo bi prvenstveno pregledati: kazneni zakonik, kazneni postupnik, građanski parnični, vanparnični postupnik, izvršni postupnik, opći građanski zakonik. Za ovaj posljednji trebalo bi odrediti eventualno komisiju, ali ovaj rad mogao bi se i postepeno odvijati i nakon konačnog oslobođenja.

2) Trebalo bi odrediti da li će se dozvoliti rad odvjetnicima u smislu Zakona o advokatima od 19. III. 1929.[1] godine.

U kakvom će odnosu ostati odvjetničke komore[2] prema Odjelu?

1 Zakon o advokatima od 19. ožujka 1929. uveo je kao prvi jedinstveni zakonik stare Jugoslavije sistem tzv. slobodne advokature, tj. za stjecanje advokature bio je potreban samo upis u imenik advokata (odvjetnika) što ga je vodila advokatska (odvjetnička) komora — 2 Advokatska (odvjetnička) komora djelovala je u smislu propisa Zakona o advokatima od 1929. godine — kao prinudno udruženje odvjetnika određenog područja, sa svrhom zastupanja i zaštite interesa odvjetničkog staleža i za vršenje nadzora nad radom odvjetnika. U staroj Jugoslaviji bilo je ukupno osam odvjetničkih komora. One su vodile imenik odvjetnika, odlučivale o upisu u komoru i vršile disciplinsku vlast nad odvjetnicima preko svojih disciplinskih vijeća.

Pretpostavljam da bi one svakako morale biti pod nadzorom Odjela, a odvjetnici bi morali doći pod disciplinsku vlast Odjela barem u drugom stepenu (povodom njihove žalbe protiv odluka odvjetničkih komora kao disciplinskih sudova prvog stepena trebalo bi upućivati predmet na konačnu odluku Sudu ZAVNOH-a).

Dozvolivši rad odvjetnika trebalo bi dozvoliti i honorar za rad. Honorar bi određivali sudovi prema prosječnoj tarifi, koju bi mogle pripremiti odvjetničke komore, a odobravati Odjel. Sud nije vezan ni za sporazum odvjetnika sa strankom (jer baš tu je bilo najviše nezgodnih strana odvjetništva) ni za prosječnu tarifu, koja je samo smjernica, a ne bezuvjetni osnov određenja troškovnika.

3) Javne bilježnike[3] treba ukinuti, jer su nepotrebni, a sav njihov rad neka obavljaju narodni sudovi. Ovu skupu ustanovu narod ne treba, jer se pokazala kao nezgodna, nesavremena i štetna.

4) Treba urediti pitanje konvalidacije građanskih brakova, koji su sklopljeni za vrijeme NOB-e. Njih svakako treba pozakoniti, i to dozvolivši upis tih brakova u matične knjige.

5) Treba urediti pitanje matičnih knjiga. Njih su do sada vodili svećenici za pripadnike svojih vjeroispovjesti. Na taj način nije moguće uvijek saznati gdje je dotični rođen itd. Pored ranijeg vođenja matičnih knjiga za pojedine vjeroispovjesti trebalo bi uvesti centralnu matičnu knjigu za svaki općinski NOO.

6) Da li će se dopustiti fakultativni građanski brak[4] pored crkvenog? Svi razlozi govore za uvedenje ovog braka. Time se ne bi diralo pravo crkve, jer je taj brak neobavezan. Priznavši slobodu vjeroispovjesti i savjesti dozvoljava se građanima i pravo da van pojedinih crkava traže riješen je svojih važnih osobnih pitanja.

7) Trebalo bi kod povjereništva za sudstvo kod NKOJ-a ustanoviti što se misli pod izrazom »porotno sudstvo«, koje je predloženo u prijedlogu tog Povjereništva za reorganizaciju našeg sudstva.

Iz čitavog teksta ovog prijedloga proizlazilo bi da se misli na suđenje u vijeću (zborno suđenje), koje je sastavljeno mješovito, tj. od pravnika, određenih za pretsjednike sudova, ili vijeća i sudaca, koje je narod izabrao prilikom izbora za dotični sud.

Da li će se *Zemaljski sud Hrvatske* sastojati od pravnika ili će i on biti formiran na isti način?

8) Sud bi trebao da riješi mnoga pitanja u vezi sa osirotjelom djecom.

Između njih ima mnogo njih, koji su ili već postali prestupnici ili su skloni tome. Trebalo bi odrediti mjesta, gdje će biti osnovani zavodi za maloljetnike i kako će ti zavodi biti uređeni. Svakako prestupnici i tome sklona djeca trebaju biti odvojeni od one djece, koja to nisu. Za prestupničku djecu trebalo bi pored dosadašnjih malobrojnih zavoda (Gospić, Glina, Pahinsko) osnovati još nekoliko zavoda, na pr. u Splitu za izučavanje brodarstva ili na Korčuli da izuče brodogradnju i si.

3 Javno bilježništvo u staroj Jugoslaviji bilo je regulirano Zakonom o javnim bilježnicima iz 1930. Javne bilježnike postavljala je državna vlast, koja im je davala ovlaštenje da sastavljaju javne isprave o različitim javnim poslovima i dr. To je bilo vrlo unosno zvanje, kojim je stari režim u pravilu nagrađivao svoje pristalice. Ukinuto je Odlukom AVNOJ-a od 17. studenoga 1944. (Službeni list, 1. II 1945, br. 1, str. 5). — **4** 0 fakultativnom civilnom braku govori se onda kada građanin ima pravo izbora u sklapanju crkvenoga ili civilnog (građanskog) braka,

9) U pogledu jedinstvenog i jednoobraznog rada na donošenju naših zakona trebalo bi sve nacrte zakonodavnih akata upućivati na pregled i davanje formalne strane tih akata Odjelu pravosuđa.

10) Trebalo bi donijeti odluku o formiranju pravosudne straže, koja će vršiti službu u kaznenim i sličnim zavodima.

11) Trebalo bi donijeti Uredbe, čiji su nacrti dostavljeni Komisiji.[5] Ti su zakoni neophodno potrebni za pravilan rad sudova.

12) Može li Odjel pravosuđa odrediti pravnike (koji su svojim dosadašnjim držanjem dokazali da su aktiviste ili simpatizeri našeg Pokreta) za pretsjednike narodnih viših sudova? Dosadašnji pretsjednici tih sudova ušli bi u narodne više sudove (po oslobođenju gradova) kao članovi vijeća. Pokazuje se za to potreba s obzirom na prilike, u koje će doci sudstvo nakon oslobođenja naših većih gradova. Sadašnji sastav sudova sasvim je dovoljan za sadašnje prilike na oslobođenom području, ali će u gradovima biti druge prilike, te bi se morao sadašnji sistem našeg sudstva kombinovati s ovim načinom. Ovo bi se moglo uzeti samo kao prelazna mjera do narednih izbora za sudove, kada će se svi članovi suda morati birati.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel pravosuđa:
Čulinović[8] [v. r.]

M. P.?

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944.

5 Vidi dok. br. 86 — **6** Ferdo — **7** Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske,

1944, rujan 15.

Odjel narodne prosvjete ZAVNOH-a dostavlja okružnim NOO-ima upute za otvaranje internata

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel narodne prosvjete
Broj: 573
Dne 15.1 ix. 1944.

Predmet: direktive za otvaranje internata.

[Okružnom][2] NOO-u [Kordun][3]

Direktive za otvaranje internata:

1. Zadatak je internata da se omogući školovanje djeci širokih narodnih slojeva.

2. Internate, posebno za žensku djecu a posebno za mušku, otvaraju i izdržavaju oni NOO-i koji otvaraju i izdržavaju srednju školu kod koje se nalazi internat.

3. Prijem i izbor djece vrši dotični NOO, a treba voditi računa o svom cijelom području. U prvom redu dolaze u obzir siromašna djeca, a naročito djeca palih boraca i djeca, čiji su roditelji žrtve fašističkog terora. Valja paziti, da u internate i u škole dolaze najbistrija djeca.

4. Imućniji učenici plaćaju opskrbu, a siromašniji se izdržavaju besplatno. Radi lakšeg izdržavanja, trebao bi svaki internat imati SMO je gospodarstvo.

5. YSpravu internata sačinjacvajn upravite^, prelékti i ekonom. \]pravite\ja i preiekte postavlja NOO u dogovoru s upraviteljem škola. Ekonoma postavlja NOO. Ostalo pomoćno osoblje postavlja NOO u dogovoru s upraviteljem internata.

6. Za disciplinu su odgovorni prefekti. Kod održavanja discipline moraju sudjelovati aktivno i učenici. Uglavnom vrijede načela disciplinskih pravila u školi.

7. Kućni red propisuje uprava internata u dogovoru s upraviteljem škole i prosvjetnim odjelom NOO-a. Osnovna načela kućnoga reda trebaju biti, da in tematski život ne bude odvojen od ostalog života, a naročito ne od života ostalih učenika i od omladinskih organizacija u mjestu.

1 U Arhivu Hrvatske u Zagrebu nalazi se jedan primjerak ovog dopisa, datiran 19. IX 1944 — 2—3 Riječi označene zagradom dopisane su tintom,

8. Treba paziti, da ne bude u našim internatima raniji internatski duh.
9. Prostorije internata moraju odgovarati higijenskim uvjetima.

Na temelju iskustva izradit ćete detaljno jedinstveni plan za otvaranje i uređenje života u internatu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel narodne prosvjete:
Ivo Frol [v. r.]

M. P.[4]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH —1944.

Na poleđini dokumenta u lijevom gornjem kutu stavljena je prijemna štampilja ONOO-a za Kordun, koji je ovaj dopis primio 18. X 1944. pod br. 1626; tintom je dopisan i koncept dopisa kotarskim NOO-ima kojima se dostavlja prijepis ovih uputa.

4 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel narodne prosvjete,

1944, rujan 15.

Odjel financija ZAVNOH-a dostavlja Predsjedništvu ZAVNOH-a na odobrenje upute za preuzimanje financijskih ureda, ustanova i novčarskih zavoda prilikom oslobođenja gradova

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel Financija
Broj: [84]i
Dne 15. rujna 1944.

Tajništvu ZAVNOH-a

Po uputi Komisije za izradu prijedloga o uspostavljanju vlasti u novooslobođenim krajevima dostavljamo u prilogu *uputu NOO-ima o preuzimanju vlasti*,[2] na odobrenje.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel financija:
Rihtman[3] [v. r.]

M. *?.**

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 1032/44, 16/9 44.

1 Brojka označena zagradom dopisana je tintom — **2** Vidi prilog **1** — **3** Zvonimir — **4** Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel financija.

PRILOG 1

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Broj
Dne...

Svim ONOO-ima

Povodom predstojećeg oslobođenja zemlje, naročito pak većih mjesta i gradova u kojima postoje razni financijski uredi i ustanove, koje treba bilo preuzeti bilo staviti pod nadzor, dostavlja vam se ova uputa, time da točno po njoj postupite.

Ulazak u gradove i uspostava naše vlasti u njima treba da ide korak uz korak sa našom NOV. Radi toga treba da se civilne vlasti stave u najuži dodir sa vojnim vlastima, te da od njih zatraže stražu za sve državne i gradske financijalne urede, blagajne, skladišta i računovodstva, kao za sve banke, štedionice i novčarska poduzeća uopće, u svrhu da se spriječi svaka pljačka, uništavanje knjiga i spisa, razvlačenje inventara i robe itd. U koliko u nekim područjima dođe do oslobođenja bez saradnje NOV dužnost je ONOO-a da sami organiziraju oboružanu stražarsku službu, koju će upotrebiti kao gore.

ONOO-i treba da već sada podesnim načinom skrenu pažnju činovništvu u službi državnih, gradskih financijskih ustanova, ureda i nadleštava, te činovništvu novčarskih poduzeća da se i njima stavlja u dužnost da spriječe svako uništavanje knjiga, spisa i inventara uopće, jer će za eventualne štete odnosno za manjkajuće spise i knjige, novac i robu biti pozvani na odgovornost.

J.N.O.F.

ONOO-i preduzimat će sve u ovom uputstvu sadržane mjere u najužem sporazumu sa JNOF-om. U koliko na nekim dijelovima područja ONOO-a nisu postavljeni ili još ne rade NOO-i tada će na tim dijelovima područja organizacije JNOF sprovesti u djelo one mjere koje bi inače morali sprovesti NOO-i. Potrebno je stoga da ONOO-i upoznaju sa sadržajem ovih uputa ne samo sve područne im NOO-e nego i sve organizacije JNOF-a njihovog područja te da s njima dogovore sve potrebno radi provođenja ovih uputa u djelo.

Državni financijski uredi i nadleštva

ONOO-i odrediće povjerljiva lica za preuzimanje svih državnih financijskih ureda, ustanova i nadleštva u pojedinom većem mjestu ili gradu. Ta lica dužna su da odmah preuzmu sve knjige i spise, te inventar ureda, te ih osiguraju od uništavanja, razvlačenja ili pljačke. Ona će ustanoviti stanje blagajne na dan preuzimanja, te ga dojaviti ONOO-u, a ovaj odjelu financija ZAVNOH-a koji će dati dalja uputstva za upotrebu tog novca. Nadalje, ona će sastaviti spisak svih lica koja su u uredu zaposlena s oznakom njihova djelokruga i položaja, te političkim karakteristikama, te ih dostaviti ONOO-u. Dalje upute o uspostavi rada u tim nadleštvima slijedit će naknadno. Osim

financijskih ureda i ustanova treba na isti način preuzeti sve carinske urede sa skladištima, te monopolske urede sa skladištima. Povjerenicima pada u dužnost da sastave tačan spisak pronađene robe, te da o toj hitno obavijeste ONOO, a ovaj ZAVNOH. Raspolaganje robom u carinskim, trošarinskim i monopolskim skladištima moći će se dozvoliti tek po odobrenju Financijskog odjela ZAVNOH-a. Samo u slučajevima, da se u takvim skladištima pronađe lako pokvarljiva roba, ovlašteni su ONOO-i da samostalno donose odluke o upotrebi takve robe. O izvršenom podnijeće ONOO-i izvještaj financijskom odjelu ZAVNOH-a. U skladišta delegiraće vjerovatno i NOV svog delegata kome je dužnost da se pobrine za puno osiguranje skladišta i ureda, kao i [da] osigura izvršenje onih zahtjeva vojske, koje je civilna vlast odobrila.

U pogledu imenovanja povjerenika za državne financijske urede, carinarnice, monopolska skladišta itd. ONOO-i moći će se poslužiti licima koja su zatečena u službi u istom nadleštvu, ako su to lica potpunog političkog povjerenja. Njihova je osnovna dužnost da sačuvaju urede i skladišta od svakog uništavanja i razvlačenja spisa i robe. U pogledu upotrebe monopolske robe, tj. njene prodaje, dodijeljivanja NOV itd., ONOO-i će sačekati odluke ZAVNOH-a koje će im biti dodijeljene čim stignu njihovi izvještaji o pronađenoj robi. Izuzetno od toga moći će ONOO-i raspolagati onom količinom soli iz državnih solana, koja je neophodno potrebna za prve potrebe pučanstva i NOV, a koja ne premašuje redovno vojno ili civilno sledovanje za jedan mjesec dana. O tako upotrebljenim količinama treba podnijeti hitan izvještaj.

Gradski financijski uredi i nadleštva

Treba da budu preuzeti na isti način kao i državni. Preuzimanje izvršiće gradski NOO-i, u čiju kompetenciju spadaju i dalje odluke u pogledu uspostave rada u tim uredima.

Banke i novčarska poduzeća uopće

Odmah po oslobođenju grada objavit će ONOO-i uredbu o osamdnevnom bankovnom prazniku,[5] koja se prilaže. Ujedno će ONOO-i izabrati potpuno povjerljiva i NOB potpuno odana lica, koja raspolažu stručnom spremom te ih postaviti za povjerenike u pojedinim novčarskim poduzećima. Povjerenicima izdaće ovlaštenje po priloženom obrascu,[6] te povjerenici treba što prije da provedu u djelo zadatke navedene u ovlaštenju. Imena povjerenika s njihovim detaljnim karakteristikama dojaviće ONOO-i najhitnije financijskom odjelu ZAVNOH-a. Ustanovi li se da je neko novčarsko poduzeće pretežno ili u cijelosti vlasništvo stranog neprijateljskog kapitala, tada treba to smjesta dostaviti Financijskom odjelu ZAVNOH-a uz tačne podatke iz kojih proizlazi činjenica da je poduzeće neprijateljsko. Kod takvih poduzeća povjerenici će se naknadno zamijeniti sekvestrima. Nastavak rada takvih poduzeća moći će se poduzeti samo uz prethodno odobrenje Fin. odjela ZAVNOH-a.

Što se tiče novčarskih poduzeća sa nacionalnim kapitalom povjerenici će po dovršetku zadataka koji su im stavljeni u dužnost, a koji su sadržani u ovlaštenju, izvjestiti o svom nalazu ONOO koji će njihove referate proslijediti Fin. odjelu ZAVNOH-a. U pogledu uspostave rada u pojedinim novčarskim poduzećima nacionalnog kapitala Odjel financija izdaće pravovremeno

5 Vidi prilog 2 — 6 Vidi prilog 3,

odgovarajuće upute. Međutim, ukoliko bi radi loših komunikacija takve upute zakasnile, vlasni su NOO-i *da putem povjerenika* dozvole i bez prethodnog ovlaštenja onaj nastavak rada novčarskih poduzeća koji je neophodno potreban za uspostavu ili održanje normalnog proizvodnog rada onih industrija i trgovačkih poduzeća koja ovise o kreditu, koji im je odobren kod nekog novčanog zavoda ili o potraživanjima, koja imadu od pojedinih novčarskih poduzeća. Mjere koje se poduzimaju radi nadzora nad radom novčarskih poduzeća odnose se jednako i na državne, poludržavne, privatne, i gradske banke, štedionice itd., time da gradske štedionice u tom pogledu ne spadaju u kompetenciju gradskih NOO-a, već u kompetenciju financijskog odjela Zavnoha. Gradski NOO-i će međutim sami predložiti financijskom odjelu povjerenike za gradske štedionice uz karakteristike predloženih lica. Imenovanje povjerenika ima se smatrati provizornim dok ne stigne potvrda imenovanja od odjela financija ZAVNOH-a. Radi toga je nužno da ONOO-i najhitnije upute Financijskom odjelu ZAVNOH-a predlog o imenovanju povjerenika sa svim karakteristikama političke i stručne naravi, da ZAVNOH može da donese ocjenu i potvrdu. Ipak će i privremeno imenovani povjerenici odmah nastupiti svoju funkciju, kao da su već potvrđeni, u svrhu da se direktive i odredbe sadržane u ovoj uputi, kao i u uredbi i ovlaštenju, uzmognu odmah primijeniti.

Povjerenike ima se upozoriti da se najstrože pridržavaju propisa i direktiva sadržanih u uredbi i ovlaštenju. Naročito valja potcrtati, da oni nisu vlasni da vrše ma kakve personalne promjene u statusu uprave, poslovodstva i uopće personala poduzeća koje nadziru. Od toga Odjel financija može otstupiti samo ako povjerenik nije stručno lice, a u zavodu kojeg nadzire nema nijednog pouzdanog činovnika. Povjerenik moći će u tom slučaju uz odobrenje Odjela financija provizorno namjestiti jedno stručno lice povjerenja NOO-a da mu pomogne u stručnim (knjigovodstvenim) predmetima nadzora.

ONOO-i mogu postaviti jedno lice i za više novčarskih poduzeća, naročito ako se radi o novčarskim poduzećima neznatnog značaja. Za povjerenika ne može se postaviti lice koje je zatečeno u službi istog poduzeća (banka). Dopustivo je imenovanje činovnika jednog novčarskog poduzeća za povjerenika u drugom novčarskom poduzeću, ali uz uvjet, da tako imenovani povjerenik ne može nastaviti rad u svojem namještenju za cijelo trajanje njegove povjereničke službe. O honoriranju povjerenika donijeće se naknadne odredbe. ONOO-i se pozivaju da u tom pogledu učine prijedloge Financijskom odjelu ZAVNOH-a. Prijedlozi treba da su podešeni lokalnim prilikama i standardu života. U ovlaštenju spomenute su isplate koje se smatraju većim isplatama, a za koje treba odrediti visinu. ONOO-i ustanoviće tu visinu prema lokalnim prilikama. Upozorujemo da za Zagreb smatramo većom isplatom iznos koji premašuje kuna 150.000.--------.

ONOO-ima na čijem području posluju inozemni novčani zavodi skreće se pažnja na potrebu da budu naročito pažljivi pri izboru povjerenika za te zavode. Apsolutna politička pouzdanost povjerenika za inozemne novčane zavode mora biti izvan svake dvojbe. Za slučaj da se među stručnim licima ne može naći takvih, tada treba za povjerenika postaviti makar lica iz drugih struka, a njima kao pomoćnike dati stručnjake iz knjigovodstva odnosno bankarske činovnike. Povjerenike za inozemne novčane zavode treba naročito upozoriti na posebnu delikatnost njihove funkcije kako u ekonomskom tako i u političkom pogledu.

Samo se po sebi razumije, da služba povjerenika traje i nakon izmaka roka od 8 dana, predviđenog uredbom o praznicima. Prestanak službe povjerenika odredit će se svojedobno posebnom odredbom.

Financijski odjeli ONOO-a provest će u život upute sadržane u ovom dopisu kao i u prilozima putem financijskih referenata (članova NOO-a ili članova Gospodarskih komisija NOO-a zaduženih radom na financijama). Svagdje gdje se u Uredbi odnosno Ovlaštenju za povjerenike spominje odjel financija ima se razumjeti odjel financija Oblasnog ili gdje ovog nema Okružnog NOO-a time, da ti ONOO-i imaju svoju funkciju da vrše samo u zastupanju fin.[ancijskog] odjela Zavnoha. ONOO-i će stoga u provođenju ovih uputa održavati najtjesnije veze sa fin. odjelom ZAVNOH-a, kome će se obraćati za razjašnjenja i odluke u svim dvojbenim pitanjima. Samo tamo, gdje predmet eventualne dvojbe ili spora nosi očito lokalni karakter, koji ne iziskuje donošenje načelnih odluka, a koji je po prirodi stvari hitne naravi, riješit će ga ONNO-i sami, ravnajući se pri tome po općim direktivama ove upute, uredbe i ovlaštenja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel financija:

PRILOG 2

U R E D B A

za rad kod preuzimanja financijskih ureda i ustanova te novčarskih zavoda.

1. Za sve novčane ustanove određuje se praznik u trajanju od 8 dana.

Praznik počinje danom objavljivanja ove uredbe označenim pri dnu teksta ove uredbe.

2. Pod nazivom novčanih ustanova razumjevaju se sve banke, štedionice, mjenjačnice, osiguravajuća društva i zavodi bez obzira na njihov karakter, kao državne, gradske i privatne ustanove, kao i na njihovu konstituciju, kao poduzeća javnog prava, dionička društva, udruge ili trgovačke firme. U slučaju spora o tom da li se neko poduzeće smatra novčarskom ustanovom važi kao mjerilo, da se novčarskim poduzećem smatra svako poduzeće čiji se poslovi ili glavni dio poslova odnosi na promet novcem ili novčanim vrijednotama u svrhu polučivanja zarade, bez obzira na to, da li se te radnje očituju u samom nazivu poduzeća.

3. Sva poduzeća navedena pod 2. imaju u roku od 24 sata po objavljenju ove uredbe dostaviti odjelu financija svoju prijavu koja će sadržavati: točan naziv poduzeća odnosno ustanove, njegovu pravnu konstituciju, adresu, imena članova ravnateljstva i nadzornog odbora, odnosno vlasnika poduzeća, te odgovornih poslovnih ravnatelja sa njihovom adresom.

4. Pod naslovom praznika razumjeva se potpuni prekid rada sa publikom. Za trajanja praznika ne mogu biti vršene nikakove isplate, izdavanja iz pologa, sigurnosnih pretinaca (Safe depozita) ili prenosi sa računa na račun.

5. Sva dospjeća koja bi pala u rok određen za praznike prenose se na drugi dan po izmaku roka praznika.

6. U svim u točki 2. navedenim poduzećima postavljaju se povjerenici za nadzor rada novčarskih ustanova. Njihov zadatak je da nadziru točno vršenje propisa ove uredbe. Dokle god traje služba povjerenika, vlasnici odno[sno] ravnateljstvo i nadzorni odbori te poslovni ravnatelji nesmiju donjeti nikakovih odredbi bez odobrenja povjerenika. Odredbe koje bi bile donešene i izvršene bez odobrenja povjerenika smatrat će se nepovlasnim te će se u slučaju da izazovu štetu progoniti u smislu točke 12 ove uredbe.

7. Povjerenici bit će pro viđeni ovlaštenjem koje će im izdati odjel financija. Ovlaštenja povjerenika obavezna su za vlasnike, odnosno ravnateljske i nadzorne odbore i poslovne ravnatelje novčarskih poduzeća.

Odredbe povjerenika, koje izviru iz ovlaštenja, dužna su novčarska poduzeća u cjelosti izvršiti.

8. U koliko bi novčarska poduzeća u pojedinom slučaju smatrala, da odredbe povjerenika ugrožavaju njihovo imovno stanje i opstanak, ili da prelaze okvir ovlaštenja, vlasna su da protiv takvih odredbi podnesu odjelu financija obrazloženu žalbu. Žalbu treba podnositi u roku od 24 sata u dva primjerka. Istodobno sa podnošenjem žalbe treba prepis žalbe dostaviti i povjereniku, koji će odjelu financija dostaviti svoje obrazloženje i odgovor na žalbu. Izvršenje odredbe odlaže se do riješenja žalbe.

9. Novčarska poduzeća dužna su da povjerenicima dadu sve najdetaljnije informacije koje se tiču njihova poslovanja ili odnosa prema pojedinim klijentima, te da im dadu potpuni uvid u knjige, spise i arhivu. Prigovor bankovne tajne ne može biti dignut prema povjereniku. Povjerenici će sve što doznaju smatrati službenom tajnom svoga zvanja, koju mogu priopćiti samo svojim pretpostavljenim vlastima u službenom saobraćaju.

10. Do dalnje odredbe zabranjuje se svako trgovanje vrijednosnim papirima bilo koje vrsti, kao što i svaki prenos vlasništva vrijednosnih papira od jednog pravnog ili fizičkog lica na drugo, bez obzira da li prenos usljeđuje kupo-prodajom, darom, cesijom, ostavinom, plijenitbom itd. Nijedan prenos vlasništva vrijednosnih papira, koji bi usljedio od dana donošenja ove odluke do dalnje odredbe neće biti priznat, a počinitelji djela bit će pozvani na odgovornost u smislu točke 12. ove uredbe.

11. Istodobno zabranjuje se do dalnje odredbe svaki unos u gruntovne knjige bez obzira na to da li se on odnosi na promjenu vlasništva ili promjenu tereta ako nije prethodno odobren od odjela Unutarnje uprave i Odjela Financija. Privatno pravne isprave sastavljene u cilju prenosa vlasništva ili promjene tereta na nekretninama, koje do dana objavljivanja ove uredbe nisu unešene u gruntovne knjige, kao i one sastavljene od dana objavljivanja ove uredbe bit će valjane samo uz odobrenje odjela Unutarnje Uprave i Odjela Financija. Bez tih odobrenja takove isprave nemaju pravne valjanosti.

12. Prekršaji ove uredbe naročito oni iz točke 6, 10 i 11 smatrat će se aktom sabotaže protiv Narodno-oslobodilačke borbe u koliko ne sadržavaju

u sebi kriterije teže odgovornosti, te će se kažnjavati po važećim zakonskim propisima. Neosnovano podnošenje žalbi u smislu točke 8 sa ciljem da se onemogući, spriječi ili odloži izvršenje odredbe povjerenika smatrat će se također aktom sabotaže protiv narodno-oslobodilačke borbe i kao takovo kažnjavati.

PREDSJEDNIŠTVO
ZEMALJSKOG ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Datum: ... Tajnik:

PRILOG 3

OVLAŠTENJE ZA POVJERENIKE

Za nadzor rada novčarskih poduzeća.

U odnosu prema novčanim zavodima naša vlast ima prigodom oslobođenja gradova najveći interes na tome:

a) *da blokira svu imovinu lica koja su se ogriješila o NOB i imovinu neprijateljskih država i ustanova,* i da ne dozvoli nikakvu raspoložbu tom imovinom do donošenja nadležne vojno-sudske presude o konfiskaciji. Budući da se mora pretpostaviti da će znatan dio imovine takvih lica biti pohranjen kod novčanih zavoda u raznim vidovima (ulozi na knjižice i potraživanja na tekućem računu, sudjelovanja u sindikatima i konzorcijima, posjed vrijednosnih papira i dragocjenosti u računima pologa, sigurnosnim pretincima itd.) to se nužno nameće zadatak, da se takva imovina precizno istraži i ustanovi.

Da bi se to polučilo povjerenici će prije svega sastaviti točan spisak svih klijenata banke, vlasnika uložnih knjižica i tekućih računa, te računa pologa i sigurnosnih pretinaca, sa što točnijim opisom podataka, potrebnih da se ti klijenti i njihova imovina točno identificiraju. Kao indikacija ili dokaz o vlasništvu ne smatra se samo naziv računa, jer se računi mogu voditi i pod krivim ili izmišljenim nazivima ili pod imenima drugih lica. Zato će povjerenici ustanoviti za svaki račun još i tko je vlastan raspolagati tim računom, jer se normalno dešava ako netko i sakriva svoju imovinu pod tuđim ili krivim imenom, ipak zadržava za sebe pravo raspolaganja odnosnim računima. Do donošenja nadležne presude o konfiskaciji blokirat će se računi ili potraživanja svih onih lica za koja je povjereniku službenim putem javljeno, ili inače osnovano poznato da su se ogriješila ili bila neprijatelji NOB ili da su bila članovi ustaškog pokreta, ili bilo na koji način korisnici tog pokreta i vladavine, koja je iz njega potekla ili da su neprijateljski državljani ili su utekla neprijatelju. Kao vjerovatna imovina takvih lica blokirat će se i potraživanja njihovih najužih srodnika u prvoj liniji (roditelji, žena odnosno muž, djeca i braća). To je u slučaju ako iz dokumenata i ne proizlazi pravo

vlasništva ili raspolaganja okrivljenih lica tim računima. Blokirati treba i obaveze takvih lica. U koliko je takvo lice kod nekog zavoda zaduženo treba pribaviti podatke o tom na temelju čega je ono zaduženo, jer će se tim putem moći ustanoviti i ona imovina tog lica, koja nije pohranjena kod istog novčanog zavoda. Moći će se ujedno ustanoviti i odnos tih lica naprama drugim licima, u koliko su druga lica za njih jamčila ili im ukazala kreditnu pomoć.
0 blokiranoj imovini povjerenici će sastaviti spisak sa točnim opisom imovine kao i povoda (razloga) za blokiranje, te spisak hitno dostaviti odjelu financija.

b) *Da se ustanovi vlasništvo poduzeća po nacionalnom sastavu kapitala ili kredita kojim poduzeće radi.* U tu svrhu povjerenici treba da sastave spisak vlasnika akcija poduzeća ako se radi o akcionarskom društvu ili udrugi. U tom će se (budući da akcije u glavnom glase na donosioce, te se njihovo vlasništvo često i lahko mijenja) poslužiti zapisnicima glavnih skupština iz kojih proizlazi učešće akcionera na glavnoj skupštini. To je najbolja indikacija sastava kapitala. Osim toga, uprave akcionarskih društva raspolažu
1 drugim podacima o posjedu većih paketa njihovih akcija, pa treba te podatke istražiti i popisati. Osim posjeda akcionarskog kapitala mjerodavni su za ocjenu nacionalnog sastava poduzeća još i krediti koje ono uživa i uslovi tih kredita. Zato će povjerenici sastaviti spisak svih kredita koje [je] pojedini zavod uživao u inostranstvu ili kod inostranih državljana, sa naznakom visine kredita i uslovima istih.

Naročito treba pribaviti uvid u sve ugovore koji se odnose:

1) na sindikat vlasnika većine akcija poduzeća,

2) na poslovne kredite koje zavod uživa u inozemstvu,

3) na glavne (najveće) poslovne kredite koje [je] zavod dozvolio svojim klijentima,

4) na sve sindikalne i konzorcijalne poslove zavoda.

c) *Da se ustanovi nacionalitet članova upravnog i nadzornog odbora i poslovnih ravnatelja, odnosno vlasnika poduzeća,* te njihove adrese. Ako se inozemna lica pojavljuju kao članovi odbora, poslovni ravnatelji ili davaoci poslovnih kredita, odnosno ulagači sa specijalnim uvjetima, tada uz nacionalnost tih lica treba ustanoviti i njihovu pripadnost inozemnim poslovnim poduzećima, koncernima, grupama i slično, te njihov stvarni položaj u poduzeću.

d) *Da se ustanovi kakvo je bilo političko držanje lica nabrojanih pod c* i svih činovnika uopće u odnosu prema narodno-oslobodilačkoj borbi (NOB), a naročito u odnosu naprama ustaškom pokretu i okupatoru uopće.

Stavlja se stoga u dužnost povjerenicima da hitno ispitaju sve gornje okolnosti, te da o njima dostave odjelu financija što detaljniji izvještaj.

Izvještaji se mogu podnositi i sukcesivno za svaku tačku posebno.

Povjerenici će odmah po nastupu dužnosti zatražiti od poduzeća da sastave bilancu zaključenu danom kojim počinju praznici, te im je dužnost da bilancirane stavke provjere prema poslovnim knjigama i spisima.

Njihova je dužnost nadalje da ustanove likviditet poduzeća te donose prijedloge radi uspostave normalnog poslovanja.

Za vrijeme praznika povjerenici treba da strogo paze na to, da poduzeća ne odvijaju nikakov rad sa klijentelom, koji bi odnose klijenata zavoda mogao promjeniti prema stanju zatečenom na dan kad su praznici započeli.

U slučaju da povjerenici ustanove, da bi strogo održavanje ovog propisa moglo nanijeti štete poduzećima, te da ono što bi trebalo učiniti nije u protivnosti s interesima NOB-e, ovlašteni su da izuzetno odstupe od propisa, time da svaki takav slučaj postupanja odmah prijave odjelu za financije uz obrazloženje. Izvršenje većih isplata ili prenosa sa jednog računa na drugi ne mogu povjerenici dozvoliti bez prethodnog odobrenja odjela financija. Kao veće isplate smatraju se isplate koje prelaze iznos od Kuna ...

Povjerenici treba da posebno pregledaju i sve one račune koji su zaključeni, podmireni i odpisani u toku posljednjih 6 mjeseci u svrhu ustanovljenja da li su ti računi doista predstavljali čiste poslove ili su pokrivali transakcije političke naravi. Isto tako trebat će točno pregledati sve značajnije isplate sa uložaka i konto korenata izvršene u tom razdoblju, da bi se ustanovilo tko je i u koju svrhu raspolagao većim novčanim iznosima.

U osobnim odnosima naprama licima s kojima će u vršenju svog zvanja doći u dodir, povjerenici moraju istupati s najvećim taktom i obzirom, ali istodobno i energično, ne odstupajući nigdje od duha propisa uredbe o praznicima ili ovog ovlaštenja. Svaki čin koji bi povjerenici zapazili u vršenju svoga rada, a koji bi po njihovom mišljenju mogao biti štetan po interese NOB-e, povjerenici će dostaviti neposredno odjelu financija. Povjerenici nisu vlasni na svoju ruku vršiti ma kakve promjene u sastavu upravnog ili nadzornog odbora, poslovnog ravnateljstva ili činovništva poduzeća kome su postavljeni za nadzor. Takve promjene povjerenici će predložiti odjelu financija ZAVNOH-a koji će o njima donijeti odluku.

Povjerenici odgovaraju neposredno odjelu financija, koji nad njima vrši disciplinsku vlast, te može odrediti njihovo udaljenje od dužnosti odnosno smjenjivanje. Odjel financija je jedini nadležan za davanje direktiva povjerenicima. Direktive primljene eventualno s druge strane moći će povjerenici uvažiti samo uz prethodno odobrenje odjela financija. Odjel financija odredit će nagradu povjerenicima u koliko tome bude mjesta. Povjerenici nesmiju za svoj rad primiti od novčarskih poduzeća koja nadziru nikakovih iznosa u ime nagrade, plaće, honorara ili slično.

1944, rujan 17.

Okružnica Odjela pravosuđa ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o sprečavanju razvoda brakova na području Hrvatske

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel pravosuđa
Broj: 1371/44. dne 17. IX. 1944.

Predmet: Razvodi brakova na području Hrvatske.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima
(Odjelima Pravosuđa)

U ovim ozbiljnim, velikim danima naše Narodno-oslobodilačke Borbe, u času kada nam skorašnje potpuno i konačno oslobođenje čitave zemlje od okupatora nameće ogromne zadaće i dužnosti, mi se ne smijemo prepuštati riješavanju osobnih pitanja, koja će se lako i bez smetnje i kasnije riješiti.

Među ova lična pitanja, koja se danas bez osobite potrebe iznose pred naše narodne sudove, spadaju naročito brakorazvodne parnice. Sve dotle, dok traje Narodno-oslobodilačka Borba, neka sudovi ne izriču presude o razvodima brakova, gdje se to po prijašnjem pravu nije moglo izricati.[1]

Ako se iz provedenog postupka već vidi, da je održanje bračne zajednice doista nemoguće i štetno po interese stranke i njihovu radnu sposobnost, u interesu zajednice neka sudovi u tom (krajnjem i neophodno potrebnom) slučaju izriču riješenjem samo rastavu od stola i postelje. Ta privremena mjera nema značaj rastave braka, jer on i pored privremene rastave od stola i postelje traje i dalje. Strankama se time samo dopušta odvojeno (razlučno) boravište jedne od druge, a pitanje razvoda brakova rješavati će se kasnije, kada to prilike dopuste.

Izuzetak od ovoga može se dopustiti samo za one brakove, za koje su se razvodi brakova mogli i ranije po propisima Općeg građanskog zakonika izricati.

To dakle vrijedi za brakove sklopljene između pripadnika Mojsijeve (izraelitske) vjeroispovijesti, kao i za građanske brakove sklopljene na pod-

1 Ova je direktiva u skladu sa zaključkom III sjednice Predsjedništva ZAVNOH-a od 25. kolovoza 1944. Vidi dok. br. 78.

ručju njegovog ranijeg zakonskog važenja (na području Međumurja prema zak. članku XXI iz 1894. god. ili u Dalmaciji za tzv. »civilni brak po nuždi«).[2]

Ali i ovdje neka sudovi, kao i svugdje, uznastoje uticati na stranke, da se izmire i da ne traže razvoda, koje će u tim slučajevima presudom izricati samo u skrajnim slučajevima očite nemogućnosti produženja braka.

U svim brakorazvodnim stvarima mora javne interese (održanje braka) zastupati zastupnik javnih interesa (javni tužilac). Presuda o razvodu braka pravomoćna je istom nakon što je zastupnik javnih interesa uzme na znanje.

Potvrditi prijem ove okružnice i uvesti ju u popis važnih uputa.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel pravosuđa:
čulinović[3], v. r.

M. P.

Prijepis, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
Ispod teksta na lijevoj strani dokumenta udarena je štampilja ONOO-a Bjelovar koji je ovu okružnicu zaprimio pod br. 498, dana 28. IX 1944. Prijepis okružnice ZAVNOH-a poslao je ONOO Zagrebačke oblasti. U arhivu Odjela pravosuđa ZAVNOH-a redakcija nije mogla pronaći original, iako se iz urudžbenog zapisnika Odjela vidi da je okružnica 17. rujna upućena svim oblasnim i okružnim NOO-ima, koji su — radi važnosti — sačinili njene prijepise.

2 Iznimna dozvola sklapanja braka pred nadležnom građanskom vlašću umjesto pred crkvenim organom. Takav građanski brak, pod određenim uvjetima, mogao se u staroj Jugoslaviji sklapati na području važenja austrijskog prava, tj. u Sloveniji i Dalmaciji — 3 Ferdo.

1944, rujan 19.

Dopis Odjela informacija ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o razgraničenju rada propodjela NOO-a i odbora JNOF-e

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel informacija
Broj: [548][1]
Dne 19. IX. 1944.
MH[2]/D[3]

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima
(Prop, odjeli)

Kako ste već obaviješteni, prelazi propaganda po političkim pitanjima na JNOF. Već sada, dok još organizacija političke propagande Narodno--oslobodilačke fronte nije potpuno provedena, preuzet će odbori Fronte izdavanje listova, novina, brošura, letaka itd. u političkim pitanjima.

Prop, odjeli postavit će težište propagande za izgradnju zemlje i državne vlasti, konkretnim potrebama pojedinih oblasti ili okruga, organizacijom i provedbom kampanja za takove potrebe (na pr. izgradnja bajta, popravak cesta, sjetva i t. d.), organizacijom konferencija u oblastima, okruzima i kotarevima u tom smislu. U svim tim poslovima Propodjeli tražit će saradnju i pomoć NOF-a.

Tako dugo dok Fronta nije izgradila svoj političko-propagandni aparat i preuzela u cijelosti političku propagandu, nastojte prema prilikama u vašoj oblasti, odnosno okrugu koordinirati vaš rad s odborima fronte.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Odjel informacija:
/vefeovic[4] [v. r.]

M. .P.5

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

1 Brojka označena zagradom dopisana je olovkom — **2** Mahmud Konjhodžić — **3** Dončevič Ivan — **4** Mladen — **5** Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel informacija.

1944, rujan 22.

Izvještaj Duke Kosaka Odjelu informacija ZAVNOH-a o rasulu neprijateljske vojske i uspješno provedenoj mobilizaciji u NOV na području Okružnog NOO-a Pokuplje

Odjelu informacija ZAVNOH-a

Šaljem vam ukratko izvještaj u vezi sa ranije poslane dvije depeše.

Prelaz domobrana, a i drugih neprijateljskih vojnika bio je na području ovog okruga vrlo velik. Rasulo neprijateljskih redova pokazalo se jače nego ikada. Bježe i ustaše, gestapovci, pa čak nekoji iz Pavelićeve tjelesne straže. Podaci o broju prebjeglih nisu ustanovljeni, jer se to vraćalo i javljalo na razne komande, odlazilo u svoje krajeve ili se nije nikome ni javljalo. Najveći broj prijavljenih ima kod štaba 34. divizije koja ima zabilježenih oko 760, među koje nisu uračunati oni koji su iz Zagreba sa kamion[ima] i spremom otišli ravno za Korpus.

Mobilizacija napreduje u Pokuplju vrlo dobro. Iako je glavni uzrok to što svi vide sigurnost naše pobjede i organizovanu vlast, ipak se može reći da se stanje u tom znatno popravilo. Odazivaju se skoro svi pozvani. Tek iz blizine uporišta odziv je nešto slabiji. Od 29/8. do 21/9. 44. Komanda Turopoljsko-Pokupskog područja mobilizirala 1830 novih boraca, osim povratnika.

Reakcija neprijatelja na bježanje iz njihovih redova i na najnoviju mobilizaciju bila je dosta oštra. Prva protuparola na Titin »Poziv« — bila je prijetnja sa logorisanjem porodica. Kasnije su počeli širiti parolu, da partizani sve povratnike šalju u prve borbene redove i nagone u vatru samo da što prije izginu. Kada ni to nije palilo — onda su ubacili parolu da partizani strijeljaju sve oficire i podoficire koji pređu k nama. Kao primjer oštrih mjera protiv onih koji prelaze u N.O.V. može poslužiti slučaj u selu Kupincu (kot. Pisarovina) gdje su banditi (ustaše i Nijemci) u jednom naletu palili baš naročito [kuće] onih ustaša i domobrana koji su nedavno prešli k nama. Tom prilikom izgorjelo je oko 65 staja.

I Nijemci se predaju. U Lekeniku se ovih dana predalo bez borbe 9 Nijemaca. Dvojica Nijemaca na drugom mjestu klečeći su molili štab divizije da ih ne daje u zamjenu nego da ostanu kod nas. U komandi područja sreo sam dvojicu Austrijanaca koji su svakako želili da stupe u borbenu jedinicu i da se bore protiv Nijemaca. Pri tom su sa ponosom spominjali suradnju slovenskih i austrijskih partizana. Prezirno su ismjehivali devetoricu zarobljenih Švaba koji nisu htjeli u borbu, nego su želili da ostanu u pozadini kao zarobljenici.

Napori neprijatelja da spriječi rasulo svojih redova vrlo su veliki. Međutim opaža se da u tom više ne pomaže mnogo autoritet Mačekovog imena. Mnogo više se koriste uvijenim i popustljivim parolama kao npr. »Domobrani se nesmiju nikome dati razoružati — nećemo protiv nikog, ali se ne-

damo razoružati«, ili Hrvati na okup, to od nas traži H.S. stranka, itd. Iskorištavaju dakle neodlučnost i nesvjest mnogih a pri tom se služe dosta upotrebom »velikosrpskog ili jugoslavenskog« karaktera N.O.B. — koji kod mnogih još uvijek pali. Za to iskorištavaju pregovore i sporazume sa Šubašićem, zatim govor kralja Petra itd.

Najnovija parola bande je zastrašivanje, da su se partizani obvezali da će se boriti posle oslobođenja Jugoslavije do kraja fašizma na svim frontovima, pa da će ići i protiv Japana. Za to navode pojedine izjave naših pretstavnika, da ćemo se boriti do sloma fašizma.

Prikaz stanja u neprijateljskim garnizonima i životu pod okupacijom vrlo je teško pravilno ocrtati, jer svatko daje drugačije izjave, jer su sadanji povratnici većinom manje svjesni elementi koji baš ne gledaju zrelo na svijet. O tom ćemo kasnije dok bolje provjerim stvari.

Uglavnom svi ističu pojačanu pažnju i teror ustaša i Nijemaca, njihovu tijesnu povezanost i nepovjerenje prema svima ostalim. Domobrani se tuže na hranu, prezir i omalovažavanje kao i nepovjerenje prema njima itd.

Drugarski pozdrav

22/9. 44.

Duka[1] [v. r.]

P. S. Među pridošlim od 1/9 nalazi se 50 podoficira, oko 20 oficira (neznani točno) među kojima 2 satnika i to: Kolčak Aleksandar i Engelsfeld (ime neznam) te bojnik Adamek — Emil-Josip.

Glavna parola protiv mobilizacije je: Velike će sile odlučiti sve — što mi mali možemo! Zatim strah od povratka kralja i nagonjenja u najjaču vatru itd.

Moj posao je dosta otežan zbog nesređenosti organizacija, odlaska većine najodgovornijih drugova na teren (čak u žumberak) i dosta slabog razumijevanja. Jedino u vojsci u svemu mi izlaze u susret.

Duka [v. r.]

Original, pisan zelenom tintom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je olovkom broj i datum prijema u Odjelu informacija ZAVNOH-a: 514/24. IX.

1 Kosak, član Odjela informacija ZAVNOH-a,

107

1944, rujan 29.

Okružnica Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima u kojoj se upozorava na nedostatke u radu NOO-a i daju upute za bolju organizaciju rada NOO-a

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel unutarnje uprave
Broj: 276/44. dne 29. IX. 1944.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

Slom fašizma i potpuno oslobođenje naše zemlje, pitanje je kratkog vremena. Pred nama stoje mnogi važni zadatci. Jedan od tih je organizirati pravu narodnu vlast na novo oslobođenom teritoriju i gradovima. Da bi mi to mogli izvršiti moramo sve naše narodno oslobodilačke odbore organizacio-no učvrstiti i razviti po svim granama uprave, da bi ti naši odbori u času preuzimanja vlasti u novo oslobođenim gradovima i selima mogli da pruže punu pomoć tim novo formiranim NOO-ima, po svim granama njihovog rada.

Narodno oslobodilački odbori na oslobođenom teritoriju treba da predvide što veći broj dobrog i provjerenog osoblja za rad u kancelarijama naših NOO-a. Mi smo već pisali našim NOO-ima, da trebaju jedan dio dobrog i povjerljivog kancelarijskog osoblja predvidjeti za Odjel unutarnje uprave ZAVNOH-a[1], sa kojima oni ne mogu računati, jer će to osoblje u određenom času biti pozvano na rad u Odjel unutarnje uprave ZAVNOH-a. Da bi mi mogli da učvrstimo i razvijamo naše NOO-e u tom smislu, kao što smo gore naveli, mi moramo iz njihovog rada pored ostalih ukloniti i nedostatke, o kojima ćemo u ovoj okružnici govoriti.

I.

Kod naših NOO-a vrši se popunjavanje sa članstvom u vezi sa proširenjem rada i stvaranjem novih odjela. To popunjenje treba što prije završiti. U NOO-e treba primiti toliko novih članova, da svaki član može biti zadužen sa radom jednog odjela. Te novo primljene drugove treba odmah zadužiti sa radom jednog odjela i pomoći im, da se što prije upoznaju sa stanjem u odjelu i sa novim problemima, koji stoje pred njihovim odjelom. Svaki drug, zadužen za jedan odjel treba da si nađe potreban broj referenata i

1 Ti se dopisi nalaze u IHRPH Zgb, ZAVNOH-1944.

dobrih kancelarijskih sila, treba imati kod toga na umu, da u našim NOO-ima moraju da budu dobre, provjerene osobe, za rad u našim kancelarijama. Takvog dobrog kancelarijskog osoblja moramo osposobiti što veći broj, da bi mogli jedan dio dati Odjelu unutarnje uprave ZAVNOH-a, a i novo stvorenim NOO-ima u gradovima i selima, koji će uskoro biti oslobođeni. Zbog toga treba da svaki oblasni i okružni NOO u blizini svoga sjedišta organizira tečaj za strojopis i knjigovodstvo. Treba pronaći podesne prostorije, napraviti nastavni plan, pronaći i predvidjeti 5 do 6 starih pisaćih strojeva i predvidjeti jednog učitelja, koji se razumije u podučavanje strojopisa. Isto tako treba pronaći jednu osobu, koja će predavati knjigovodstvo. Na kursu treba pored toga držati časove gramatike i nešto računa, kao i predvidjeti potrebna politička predavanja. Na kurs moramo u prvom redu pozvati drugove invalide sa tog područja, zatim najbolje omladinke i drugarice, koje su bile borci u našim jedinicama. Ako se kurs pravilno organizira, kroz dva mjeseca moći će polaznici kursa, da nauče najosnovnije stvari za rad u pojedinim odjelima naših NOO-a. Sa tim kursevima treba odmah početi. Osim gore spomenutog osoblja može se u naše kancelarije uzeti jedan dio osoblja iz starog državnog aparata, ali samo oni mogu doći u obzir, koji su pouzdani i koji se nisu ogriješili o interese Narodno oslobodilačkog Pokreta.

II.

Naši NOO-i u svome radu često krše osnovna demokratska pravila pri smjenjivanju pojedinih odbornika, koji nisu odgovorili u svome radu. često puta član višeg NOO-a prilikom obilaska terena sam na svoju ruku smjeni jednog, pa i više članova od nižih NOO-a. Takove pojave vrlo nezgodno djeluju i na članstvo naših NOO-a i na sam narod, te ih mi moramo uklanjati iz našega rada. Smjenjivanje odbornika može da izvrši, prvo, plenum na svojoj plenarnoj sjednici, a može to izvršiti i viši NOO, i to na svojoj sjednici na osnovu provedenog disciplinskog postupka, koji vodi tajnik NOO-a. Takovo isključenje po višem NOO-u treba objaviti sa točnim dokazima NOO-u, čiji je član smjenjen, pa i samom narodu, koji treba da vidi pravednost narodno oslobodilačke vlasti. Kod seoskih NOO-a vrši se smenjivanje pojedinih članova na masovnom sastanku cijelog sela, gdje mora biti prisutno više od polovice birača, ili disciplinski po višem NOO-u. Svi članovi NOO-a moraju se držati tih pravila.

III.

Sastanci nekih naših NOO-a u zadnje vrijeme prilično su se šablonizirali i ukrutili. Na tim sastancima nema živosti, nema iznašanja novih problema, nema iskustava, kako su pojedini drugovi riješili zadatke, koji su pred njih bili postavljeni. Ne razvija se u dovoljnoj mjeri rad pojedinih odjela, jer se ne iznašaju novi prijedlozi i planovi za pojedine zadatke, koji stoje pred našim NOO-ima. Naši odbornici dolaze nepripravni na sastanke. Da bi otklonili to mrtvilo i krutost iz rada naših NOO-a, da bi razvijali pojedine odjele i čitave NOO-e, treba da budu drugovi pročelnici dobro pripremljeni za sastanak izvršnog odbora NOO-a ili plenuma.

Drugovi pročelnici pojedinih odjela treba da prije sastanka održe sastanak sa osobljem u svom odjelu, gdje treba da u diskusiji naprave neke prijedloge i planove, koje će pročelnik iznijeti na sastanku izvršnog odbora.

Na sastanku izvršnog odbora pored izvještaja o izvršenju postavljenih zadataka na zadnjem sastanku, treba da drugovi pročelnici odjela predlože drugu, koji vodi sastanak, i prijedloge i planove o budućem radu. Ti prijedlozi [treba da] budu iznešeni na diskusiju pred čitav NOO, koji o njima daje svoja mišljenja i konačne zaključke. Na taj način razvit ćemo zajednički rad čitavog NOO-a o načelnim i važnim pitanjima svih odjela. Zaključke i rješenja najvažnijih problema treba da svi članovi NOO-a zapamte i da ih jednako sprovađaju u svom radu. Poslije sastanka treba da drugovi pročelnici održe kraće sastanke u svom odjelu i da upoznaju osoblje svog odjela sa zaključcima izvršnog odbora NOO-a i da te zaključke dalje razrade i s njima upoznaju odjele kod nižih NOO-a. Na sastanke plenuma može se pozvati i sve osoblje, koje radi u dotičnom NOO-u. To osoblje, koje prisustvuje plenumu NOO-a, može da diskutuje i daje svoje prijedloge, ali nema pravo glasa u donošenju i rješavanju pojedinih odluka.

IV.

Mnogi naši niži NOO-i, naročito kotarski i općinski, preopterećeni su sakupljanjem raznih statistika i ispunjavanjem pojedinih formulara, a obično oni najviše oskudjevaju na kancelarijskim silama. Događa se, da se članovi kotarskih i općinskih NOO-a cjeli dan muče sakupljajući statističke podatke i popunjavajući pojedine formulare. Oni [u] isto vrijeme ne stignu da obave možda mnogo važnije poslove, a statistike opet zakasne višem NOO-u, koji ih je tražio. Neki NOO-i rješili su taj problem na taj način, što su u sakupljanju statistika, popunjavanjem formulara zadužili najbolje učitelje i učiteljice, koji rade na njihovom teritoriju. Isto tako gdje nema dovoljno učitelja, može se za taj posao upotrijebiti najbolje omladince i omladinke. Potrebno je, da se naši NOO-i s njima dogovore i da im oni privremeno pomognu, dok se rješi problem snabdijevanja naših NOO-a sa dovoljnim brojem stručnog kancelarijskog osoblja.

V.

U nekim našim nižim i višim NOO-ima vlada još uvijek loš odnos osoblja koje radi u NOO-u prema članovima Izvršnog odbora. Taj se odnos naročito odražava u nepoštivanju članova izvršnog odbora. Isto tako vlada u nekim našim NOO-ima i loš odnos članova izvršnih odbora prema osoblju, koje radi u tom NOO-u. Pretsjedništvo ZAVNOH-a je izdalo okružnicu o tome, kakav treba da bude odnos članova Izvršnih odbora NOO-a prema osoblju, koje radi u našim NOO-ima.[2] Naši odbornici treba da što prije ostvare upute u toj okružnici, koju je pisalo pretsjedništvo ZAVNOH-a.

Da bi popravili odnos osoblja prema članovima Izvršnog odbora NOO-a i da bi pojačali odgovornost i disciplinu u radu osoblja, koje radi u NOO-u, potrebno je što prije organizirati politički i prosvjetni rad u pojedinim NOO-ima, gdje to još nije učinjeno. Treba osoblje a i članove odbora razdijeliti na prosvjetne grupe, a najbolje drugove zadužiti za politički i prosvjetni rad u svakoj grupi. Propagandni i prosvjetni odjel treba da izrade plan za večernja predavanja o najaktuelnijim političkim i prosvjetnim pitanjima. Osim toga na sastancima tih prosvjetnih grupa treba diskutirati i o pitanjima odnosa osoblja prema članovima NOO-a, kao i odnosa među samim osobljem.

2 Ta se okružnica nalazi u Arhivu IHRPH Zgb, ZAVNOH-1944,

Osim toga treba iznašati sve slučajeve nediscipline i neodgovornosti u radu pojedinih drugova. Ako pravilno organiziramo rad, za kratko vrijeme sredit će se ta pitanja, koja ometaju disciplinu i rad u našim NOO-ima.

VI.

Pitanje materijalne odgovornosti za imovinu NOO-a također nije još dovoljno razvijeno kod naših NOO-a. Ima čitav niz slučajeva, da su pojedini odbornici neodgovorno i bez kontrole raspolagali sa narodnom imovinom. Nije se unašao i knjižio svaki izdatak sa točnom naznakom, kome je što dano i na što je utrošeno. Naši NOO-i dobili su prije izvjesnog vremena okružnicu 0 uvađanju ekonomata.[3] Mnogi odbornici, pa i čitavi odbori shvatili su krivo pitanje ekonomata. Oni su ekonomat shvatili tako, da će sada biti ograničeno izdavanje hrane. Bit ekonomata nije u tome, da se ograniči i smanji količina hrane, već u tome, da se vrši kontrola o potrošnji i da se na taj način izvrši 1 organizira pravilno snabdijevanje sa hranom i ostalim potrebštinama članova i osoblja koje radi u našim NOO-ima. Osim toga važnost uvađanja ekonomata je i u tome, da naši NOO-i razviju svoju djelatnost u smislu izrađivanja plana i budžeta, za potrebe jednog NOO-a i njegovog osoblja, što će kasnije biti potrebno. Ako naši NOO-i vode već danas pravilnu politiku ekonomata i kontrole svih izdataka, kao i potrebe članova NOO-a i osoblja, onda im kasnije neće biti teško da izrade budžet za jedan NOO. Potrebno je da naši NOO-i u koliko nisu, smjesta organiziraju ekonomat i da si drug tajnik nađe neko podesno lice za vođenje ekonomata. Isto tako treba podići materijalnu odgovornost kod naših članova NOO-a. Dužnost je viših NOO-a, da budno paze i kontroliraju knjige primitka i izdatka kod nižih NOO-a. Za ekonomat treba svakog 25. u mjesecu predvidjeti budžet izdataka za slijedeći mjesec. Viši NOO-i su obvezani da taj buđet kontroliraju, da upoređuju stvarne izdatke sa buđetskim predviđanjem.

VII.

Metoda ili stil rada kod nižih NOO-a vrlo je krut i nepodesan za naše NOO-e. Odnos članova NOO-a prema narodu nije često puta pravilan. Događa se, da su članovi NOO-a grubi kada su u dodiru sa narodom. Više puta obraća se narod predstavnicima svoje vlasti, pa mora satima čekati, dok ga pojedini drugovi, članovi NOO-a prime. Kad se narodu tumači pojedine odluke NOO-a, to se čini kruto u formi čitanja zakona, a ne objašnjava se narodu dovoljno opširno o značenju tih odluka. Isto tako odnos pojedinih NOO-a viših i nižih nije često puta pravilan. Događa se da kotarski i općinski NOO-i pišu direktivna pisma za koja nema stvarne potrebe, jer oni mogu te direktive da prenesu usmenim putem i da pomognu i pokažu drugovima iz nižih NOO-a, kako se one provode u djelo. Da bi te odnose popravili, potrebno je da se direktivna pisma pišu samo onda, kad se za to ukaže naročita potreba i kada ta pisma mogu da budu putokaz našim Narodno oslobodilačkim odborima kroz jedno dulje vrijeme. Pa i onda je potrebno da članovi kotarskih i općinskih NOO-a budu što više u nižim NOO-ima, da im pomognu razrađivati i primjenjivati sve izdane upute u život. Naši odbornici ne smiju zaboraviti, da je naše najglavnije oružje u radu sa nižim Narodno oslobodilačkim odborima i sa narodom uvjeravanje u potrebu izvršavanja i sprovođenja svih

3 Redakcija nije pronašla te okružnice.

direktiva, koje se pred nas postavljaju. Kod toga treba stalno podizati političku svijest naših odbornika, dokazivajući im, zašto se pojedine mjere poduzimaju i šta one znače za naš narod.

VIII.

Pretsjedništvo ZAVNOH-a uputilo je svim našim Narodnooslobodilačkim odborima okružnicu o uzdizanju i osposobljavanju naših općinskih NOO-a.[4] Međutim još uvijek se opaža, da u nekim općinskim Narodno oslobodilačkim odborima još nisu izvršene popune sa najboljim ljudima, koji treba da uđu u općinski NOO. Isto tako još nije pružena dovoljna pomoć općinskim Narodno oslobodilačkim odborima sa strane okružnih i kotarskih Narodno oslobodilačkih odbora. Još uvijek se događa da pojedine direktive i upute zastanu u općinskim NOO-ima zbog slabosti i nedovoljne odgovornosti članova općinskog NOO-a.

Da bi uklonili sve te nedostatke, treba što prije provesti u život sve one upute, koje je poslalo pretsjedništvo ZAVNOH-a u svojoj okružnici. Da bi naši NOO-i što prije uklonili nedostatke o kojima smo gore govorili, potrebno je upoznati ih s njima i razraditi ovu okružnicu. Tajnici NOO-a dužni su svojim redovnim izvještajima, da stalno izvještavaju što je učinjeno po gore navedenim točkama.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel unutarnje uprave:
Leon Geršković [v. r.]

M. P.®

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

4 Redakcija nije pronašla te okružnice — 5 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel unutarnje uprave.

1944, rujan 29.

Odjel unutarnje uprave ZAVNOH-a dostavlja oblasnim i okružnim NOO-ima upute za organizaciju upravnih odjela, a posebno za rad odsjeka za javni red i sigurnost na suzbijanju kriminala

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel unutarnje uprave
Broj: 280/44. dne 29. IX. 1944.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima
(Upravni odjel)

Već ima duže vremena što smo pred NOO-e postavili zadatak osnivanja upravnih odjela kod Oblasnih, okružnih i kotarskih NOO-a, a da kod općinskih NOO-a poslove koji spadaju pod nadležnost uprave vodi tajnik općinskog NOO-a. Gotovo svi NOO-i pristupili su već organizaciji upravnih odjela i mi danas imamo organizovane upravne odjele kod gotovo svih oblasnih, okružnih i kotarskih NOO-a. Međutim vrlo je malo upravnih odjela kod NOO-a, koji su se uživili u svoj zadatak i koji su stvarno vršili upravnu djelatnost na svom području. Osnivanjem odborskih straža, to jest četa odborskih straža pri okružnim NOO-ima, koje su raspodjeljene po čitavom terenu okružnog NOO-a, dobili su upravni odjeli svoj nužno potrebni organ pomoću kojeg mogu da vrše svoju službu. Ali, niti organizacija odborskih straža nije do sada bitno unaprijedila djelatnost upravnih odjela.

Da bi se razvijao pravilno rad upravnih odjela, šaljemo Vam priložena uputstva o organizaciji i nadležnosti upravnih odjela iz kojih ćete razabrati, kakovu nadležnost ima opće upravni otsjek, a kakovu nadležnost ima otsjek za javni red i sigurnost unutar upravnog odjela. U vezi s tim bezuvjetno je potrebno, da se upravni odjeli popune potrebnim brojem ljudi, koji će rukovoditi pojedinim otsjecima, a i ljudima, koji će unutar otsjeka preuzeti izvjesne poslove. U koliko sam rad pojedinih podotsjeka, odnosno referada nije razgraničen, može prema potrebi jedna osoba voditi privremeno više referada, odnosno podotsjeka.

S obzirom na povjerljivi karakter rada upravnih odjela, potpuno je jasno, da to moraju biti ljudi odani Narodno oslobodilačkom pokretu, saživjeli sa principima i metodama rada Narodno oslobodilačkog pokreta. Stari aparat unutarnje uprave nipošto nije sposoban da radi u našim upravnim odjelima i samo izvjestan broj ljudstva mogao bi se u tu svrhu upotrebiti. Mi, jasno da danas nemamo neki kadar ljudi, koji bi bili stručnjaci u pitanjima unutarnje uprave, koji bi se razumjeli u taj posao i bili mu vješti.

Radi toga je jedan od osnovnih zadataka upravnih odjela, da odgajaju novi kadar ljudi, koji će biti sposoban rukovoditi poslovima unutarnje uprave i raditi u našem aparatu unutarnje uprave. Te ljude treba uzimati iz redova boraca, omladinaca, političkih radnika, invalida itd., koji su na dovoljnoj političkoj visini, a imadu izvjesna potrebna organizaciona iskustva, tako da se mogu u najkraće vrijeme odgojiti za rad na poslovima unutarnje uprave. U tu svrhu treba organizirati niz sastanaka i kurseva. Pa čak ni pisarice i ostalo tehničko administrativno osoblje u upravnim odjelima ne može biti ono staro osoblje, nego mi trebamo iz naših omladinki i omladinaca te sposobnih invalida za taj rad, koji su još danas nevješti pisanju na stroju, knjigovodstvu i slično, stvoriti svoj administrativno-tehnički aparat.

Pored ovih gore istaknutih pitanja osvrnut ćemo se naročito na rad otsjeka za javnu sigurnost, jer se na tom području nije do sada radilo, niti su se naši drugovi bavili tim problemima, tako da mi imamo na mnogim okruzima dosta raširenih pojava pljačke, šverca, pa čak i kriminala, a da se nitko u stvari ne bori protiv ovih pojava. Mi moramo dobro razlikovati djelatnost, koju u tom pogledu vrše upravni odjeli, od one djelatnosti koju vrše sudovi. Sudovi određuju kaznenu i odgojnu mjeru protiv počinilaca kriminalnih djela, kad je djelo i njegov počinioc već utvrđeno. Međutim otsjeci javne sigurnosti unutar upravnih odjela treba da pronalaze počinioce krivičnih djela, a također i da suzbiju razne grupe, družine i bande koje počinjavaju krivična djela ili ih namjeravaju počiniti. Osnovni je dakle zadatak upravnih odjela otkrivanje raznih kriminalnih družina ili pojedinaca, spriječavati krivična djela, ili pak nakon učinjenih krivičnih djela otkrivati počinioce i predavati sudovima na daljnji postupak, tj. kažnjavanje.

Da bi ovaj svoj zadatak upravni odjeli, odnosno otsjeci za javnu sigurnost mogli izvršavati, potrebno je slijedeće:

1.) Otsjek za javnu sigurnost mora poznavati cjelokupno područje svoga rada sa stanovišta kriminala, to znači, da otsjek za javnu sigurnost mora točno znati, kakova se sve krivična djela vrše na njegovom terenu, na pr. kakovih imade krađa, pljački, šverca, nabijanja cijena, pijančevanja, prostitucije i si. On mora nadalje znati, gdje se takova djela počinjavaju, u kojim mjestima, pa čak i u kojim ulicama, kvartovima, kućama itd.

Nadalje otsjek za javnu sigurnost mora točno da upozna način na koji se izvjesna krivična djela vrše. Proučavanjem svih tih elemenata mora da se stekne uvid iz kojih slojeva takova djela proizlaze i koji su osnovni motivi za počinjavanje tih djela. Mora se nadalje promatrati dokle sižu posljedice tih djela. Ako na pr. ustanovi upravni otsjek da se u izvjesnim krajevima vrši krađa duhana, onda se on mora da zainteresuje gdje se duhan prodaje, da bi mogao utvrditi točan put, kojim idu počinioci krivičnih djela. Da bi se olakšala istraga nekog počinjenog krivičnog djela, potrebno je raspolagati popisom (evidencijom) kriminalnih lica, a koji popis treba voditi prema priloženim obrascima.[1]

Prikupljanje podataka za kriminalna djela, koja su ranije učinjena, treba vršiti na vrlo diskretan način. S tim prikupljanjem podataka rukovodit će samo članovi upravnih odjela, a da pri tome ne izdavaju neke javne okružnice nižim NOO-ima i slično.

Na taj način dobit će otsjek za javnu sigurnost točnu sliku kriminala, koji se dešava na njegovom teritoriju. Na temelju ovakove slike moći će otsjek da razvija i daljnju djelatnost na pobijanju kriminalnih djela i iznala-

1 Redakcija nije pronašla te formulare.

ženju kriminalnih lica. Da bi otsjek mogao ovu sliku dobiti, treba da kod svih nižih Narodno oslobodilačkih odbora u otsjecima za javnu sigurnost ima ljude, koji će se baviti s time, da proučavaju teren s tog stanovišta, da dobiju jasnu sliku o kretanju kriminala na tom teritoriju. Isto tako treba da tajnik općinskog NOO-a ima jednog čovjeka, koji će ga obavještavati
0 svim kriminalnim djelima na sektoru jednog općinskog NOO-a.

Osim toga treba obilno iskoristiti odborsku stražu, koja patrolira po terenu, da bilježi i javlja svaki slučaj kriminala i da o njemu dozna po mogućnosti što više može. Odborske straže neće se upuštati u vođenje istrage, već će samo prikupljati materijal, koji će upravnim organima biti neophodno potreban za vođenje daljnje istrage.

Pored samih organa upravnih odjela, koji će se s tim stvarima baviti, treba se staviti u vezu i sa organima OZNE, koji će također davati upravnim odjelima izvještaje o kriminalnim djelima, koja se dogode na terenu.

2.) Na osnovu ovako ustanovljene slike o kretanju kriminaliteta na izvjesnom području, treba poduzimati mjere, da se pronađu počinioci kriminala, odnosno bande, družine i pojedinci, koji su skloni kriminalu i [u] čijim se redovima on vrši.

U tu svrhu mogu ponajprije poslužiti odborske straže i drugi oružani odredi, na pr. OZNE, koji će postavljati zasjede i tome slično i na taj način hvatati krivce.

Nadalje može se uviđanjem na samim mjestima počinjenog kriminala
1 ispitivanjem pojedinaca otkrivati grupe i pojedince i način njihove djelatnosti. Na primjer: ako se ustanovi veći šverc u nekom mjestu, uzmimo šećera, onda treba ispitivanjem kod onih, koji javno prodaju šećer ili stvari sa šećerom doznati kanale, kojima taj šećer dolazi do onih koji ga upotrebljavaju.

Isto tako se mogu u slučaju nekih zločinstava, na pr. ubistva, pobačaja i slično načiniti tehnički izvidi na licu mjesta, pomoću kojih se mogu pronalaziti tragovi počinioca.

Jasno je, da će to sve biti lakše, ako prije toga otsjek za javnu sigurnost ima točnu sliku kriminaliteta na svom području, jer će na taj način i lakše ustanoviti izvore svakog pojedinog slučaja.

Same tehničke izvide treba vršiti vrlo pomno i uživljavati se u samu stvar. To će ispočetka ići vrlo teško, jer naši ljudi nisu nato navikli, ali s vremenom će drugovi steći sigurnost u tome, te će moći da pronalaze pojedine slučajeve kriminala, pa čak da se vremenom pojedini drugovi i specijaliziraju za pojedine vrste kriminala. Na pr. jedan za ubistva, jedan za krađe i slično, drugi za šverc, utaje itd. O tome ćete dobiti naknadno opširnija uputstva.

Vrlo često će biti potrebno i pored toga, što se ima opća slika o kriminalu na izvjesnom području, i pored toga što se izvrše izvjesni tehnički uviđaji, ispitivanje itd., da se izvjesna lica slijede, ili da se traže kakove informacije, koje može dati samo obavještajna služba. U tim slučajevima treba se obratiti na organe OZNE, koji će sa svoje strane doprinjeti sve što mogu za pronalaženje kriminala. U tu svrhu će prema dogovoru sa OZNOM, pojedini organi OZNE na okruzima i kotarevima stajati u uskoj vezi sa otsjekom javne sigurnosti i s njime sarađivati na ovom području. Za službu javne sigurnosti vrlo je važno hitno izvještavanje otsjeka javne sigurnosti o svim počinjenim kriminalnim djelima. Zato treba skrenuti pažnju odborskim stražama i svim općinskim NOO[-ima] da najhitnije oba-

vještavaju o svakom počinjenom kriminalnom djelu. Budući, da mi nemamo još dovoljno kadra za stvaranje dobrih otsjeka javne sigurnosti kod svih NOO-a, to treba najprije početi sa stvaranjem tih otsjeka kod okružnih NOO-a, a zatim kod kotarskih NOO-a. Ali s obzirom na brz razvoj događaja ne smije se s time dugo oklijevati, nego to treba što prije izvršiti, tako da u najskorije vrijeme imamo dobre otsjeke za javnu sigurnost, kod okružnih i kotarskih NOO-a.

Ulaskom u gradove, treba odmah osnivati unutar upravnih odjela otsjeke za javnu sigurnost gradskih NOO-a.

Obzirom na to, da svaka vrsta kriminala zahtijeva specijalno izučavanje i prema tome specijalne upute, to ćemo mi povremeno i to što prije izdavati uputstva za borbu protiv šverca, pljačke, krađe itd.

Da bi naš odjel, odnosno njegov otsjek za javnu sigurnost mogao davati pravilne upute i pomagati Narodno oslobodilačkim odborima u izgrađivanju otsjeka za javnu sigurnost, neophodno je potrebno, da nam svi okružni i oblasni NOO-i pošalju što prije jedan izvještaj o stanju kriminaliteta na njegovom području. U tom izvještaju treba izvjestiti slijedeće:

1.) Kakove sve vrsti kriminala ima na našem području,

2.) U kojima mjestima se taj kriminal počinjava,

3.) Koji su slojevi iz kojih se regrutuju počinioci kriminala,

4.) Koji su osnovni motivi za taj kriminal,

5.) Na koji se način do sada pobijao taj kriminal,

6.) Da li je kriminal u vezi sa izvjesnim političkim pojavama.

Osim toga potrebno je, da nam javite imena i karakteristike prema priloženom obrascu svih drugova, koji rade u upravnim odjelima a naročito u otsjecima javne sigurnosti.

Ovu okružnicu treba proučiti sa svim drugovima, koji rade u upravnim odjelima. Nakon što se ova okružnica prouči treba da nam [dojstavite svoje primjedbe na nju, svoje prijedloge, kao i upite za stvari, koje su vam nejasne. Okružnicu treba dobro proučiti radi toga, jer se na osnovu nje treba razvijati sveukupna naša djelatnost za pobijanje kriminala.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel unutarnje uprave:
Leon Geršković [v. r.]

M. P.[2]

Original, pisan mašinom, latinicom. IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
Na poleđini dokumenta stavljena je štampilja Oblasnog NOO-a za Slavoniju — Upravnog odjela, koji je ove upute zaprimio pod br. 373, 6. X 1944.

2 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel unutarnje uprave.

109

1944, listopad 1.

Dopis 'Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača Odjelu informacija ZAVNOH-a kojim moli da im se dostave dokumenti i podaci o izvršenim zločinima okupatora i njihovih pomagača

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEČE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača Broj: [50]V44. dne 1. X. 1944.

Odjelu Informacija ZAVNOH-a

Da bi ova Zemaljska Komisija mogla pravilno i u potpunosti izvršiti sve povjerene joj dužnosti molite se, da ovu Komisiju izvijestite kako o do sada izvršenim zločinima okupatora i njihovih pomagača, tako i o svim najnovijim njihovim zvjerstvima izvršenim nad narodom naše zemlje.

Zemaljska Komisija treba sakupiti podatke o svim zločinima, kako bi se pokrenuo kazneni postupak protiv odgovornih činilaca, a isto tako obavijestila naša i svjetska javnost o tim zločinima. Da bi naša djelatnost išla uporedo sa najnovijim događajima potrebno je, da Komisija bude obavještena kako o dosadašnjim, tako i o najnovijim zločinima okupatora.

Molite se s toga, da o ovoj potrebi odmah izvijestite sve područne organe, koji treba da dostavljaju Komisiji sve podatke, a naročito one o najnovijim zločinima, kako bi bilteni ove Zemaljske Komisije dali punu i stvarnu sliku ovih zločinstava.

Sve dostavljene podatke i dokumente vratiti će ova Komisija na zahtjev vlasti, koje to budu tražile.

Moli se ovo smatrati osobito hitnim!

Za Komisiju:
Čulinović[2] [v. r.]

M. P.»

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

1 Brojka označena zagradom dopisana je tintom — **2** Ferdo — **3** Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel pravosuđa.

1944, listopad 1.

Okružnica Odjela prometa ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o formiranju željezničkih odsjeka kod prometnih odjela NOO-a, o uspostavljanju prometa prilikom oslobođenja zemlje i o potrebi održavanja kurseva za prometnike

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel za promet
Br. [20]», dne [1. X][2] 1944.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

Pošto se nalazimo pred skorim oslobođenjem naše zemlje to je već sada potrebno vršiti sve pripremne radove na organiziranju stručnih željezničara kako bi u danom momentu mogli odmah pristupiti obnovi naših pruga, izgradnji i rekonstrukciji objekata kao i uspostavi prometa.

Svi Oblasni i Okružni NOO-i na čijem se području nalaze neoslobođene željezničke pruge sa još postojećim objektima i postrojenjima, dužni su da preko naših ilegalnih organizacija stupe u vezu sa željezničarima i da ih organiziraju u cilju očuvanja objekata, postrojenja, voznog parka i cjelokupne željezničke imovine od okupatorskog i ustaškog razaranja ili odvlačenja prije samog povlačenja pred snagama NOV. Za takve zadatke treba koristiti svakoga koji može to izvršiti.

Kod svih Oblasnih i Okružnih NOO-a potrebno je odmah pri prometnom odjelu formirati željeznički odsjek u kojega po mogućnosti ulaze tri druga željezničara i to: jedan stručnjak za građevinsku, jedan za strojarsku i jedan za prometnu struku. Na oslobođenom teritoriju sve željezničke radionice pripadaju Okružnim NOO-ima a ukoliko ih je preuzela vojska predaće ih istima sa svim alatom, materijalom i odgovarajućim željezničkim stručnim radnicima. Ove radionice će i nadalje raditi pored poslova na popravci željezničkih postrojenja, voznog parka i za vojne potrebe, koliko to bude vojska tražila. Oslobađanjem novih mjesta sa željezničkim stanicama, ložionicama, radionicama, sekcijama, sav materijal, telegrafsko-telefonske aparate i alat, kao i finu armaturu i važnije dijelove za strojeve namazati i spremiti u dobro skrivene zemunice.

Željeznički odsjeci pri okružnim NOO-im dužni su da izvrše slijedeće pripremne radove:

I. Za građevinsku službu

1) popis željezničkog osoblja po nadzirateljskim odjelima sa stanjem prije samog prekida prometa na toj pruzi, a za pruge koje još uvijek rade

1-2 Brojke označene zagradom dopisane su tintom.

sa današnjim stanjem. Na temelju spiskova po nadziratelјskim odjelima sastaviti spisak za jedinicu — sekciju. Spisak raditi po priloženom obrascu A.[3]

2) iskaz o stanju pruge i svih željezničkih objekata, t. j. popisati oštećenje istih sa naznakom kilometraže od početka prema kraju pruge po nadziratelјskim odjelima, odnosno sekcijama. Takvom iskazu priložiti iskaz o nalazu alata, potrebnog dotičnoj sekciji sa viškom ili manjkom. Materijal spremiti u zemunice. Iskaz o oštećenju pruge raditi prema priloženom obrascu B.[4]

II. Strojarska služba

1) Iskaz osoblja posebno po ložionicama i radionicama, a prema uputama i obrascu za građevinsku službu pod točkom I).

2) Iskaz o stanju ložionica, ložioničkih ispostava sa mjesečnom potrošnjom uglja i maziva za stvarni broj lokomotiva, vodocrpa, okretnica (triangla) i radionica. U iskazu nabrojiti sa glavnim karakteristikama sve alatljike, odvojeno one u ispravnom i odvojeno one u oštećenom stanju uz naznaku oštećenja.

3) Stanje pomoćnih kola i lokomotiva sa naznakom serije, vrstom oštećenja i mjestom gdje se nalazi, zatim brojno stanje oštećenih kola sa oznakom vrste [oštećenja][5].

III. Za prometnu službu

1) Iskaz staničnog i vlakopratnog osoblja, posebno po stanicama, a prema uputama i obrascu za građevinsku službu pod točkom I).

2) Sastaviti prema priloženom obrascu*[1] minimalni status osoblja posebno po stanicama.

3) Iskaz o stanju telegrafsko-telefonskih aparata i signalnih uređaja, [iskaz o brojnom stanju kola po serijama.].[7]

Sve pripremne radove izvršiti odmah i dostaviti spiskove sa podacima ovom Prometnom odjelu.

Nakon izvršenih pripremnih radova na oslobođenom teritoriju gdje za to postoji mogućnost obzirom na vojničku situaciju, otpočeti sa ovim početnim radovima:

I. građevinska služba

Organizirana desetarska družina pod rukovodstvom nadziratelja pruge ili desetara izvršit će izmjenu pruge (kolosjeka), sabiranje šina i spojnih

3-4 Redakcija je odlučila da ne štampa te obrasce; nalaze se u IHRPH Zgb, ZAVNOH-1944 — **5** Tekst označen zagradom dopisan je tintom — **6** Isto kao u bilj. 3 — **7** Isto kao u bilj. 5.

djelova, signalnih i opće građevinskih, osigurati slobodan profil pruge i vidik, čišćenje jaraka za odvodnju pruge, spajati kolosjeke, podbijati ih i uređivati prugu za uspostavu prometa.

II. strojarska služba:

Popravak strojeva, izrada alata i inventara, gdje ne postoji drugog posla raditi na unapređenju ložioničkih i vodocrpnih postrojenja.

III. prometna služba:

Čišćenje staničnog prostora, zgrada i skretnica, prikupljanje telegrafskih i telefonskih aparata i njihovih dijelova. Za ove radove upotrijebiti stanično osoblje koje se nalazi kod svojih kuća.

Početne radove za građevinsku službu vršiti u sporazumu sa operativnim štabovima NOV. Tamo gdje je pruga porušena, gdje su objekti oštećeni ne izvoditi nikakve radove kako se neprijatelj istima ne bi mogao koristiti.

Budući da će gradnje i održavanje pruga vršiti civilna vlast to će Oblasni i Okružni NOO-i kada to bude potrebno mobilizirati radnu snagu za dijelove pruga koji se protežu na njihovom okrugu.

Obzirom da će željeznice za kratko vrijeme nakon uspostavljanja pruge oskudijevati u stručnom osoblju to će se održati jedan kurs za prometnike pri Oblasnom NOO-u za Slavoniju a drugi pri Okružnom NOO-u za Gorski Kotar, jer za to na tim terenima postoji mogućnost. Oblasni N00 za Slavoniju neka predvidi 70, Oblasni NOO za Sjevernu Hrvatsku 50, a Okružni NOO za Pokuplje, Baniju i Kordun po 20 drugova koje treba uputiti Oblasnom NOO-u za Slavoniju gdje će se održati kurs. Okružni NOO za Liku, Primorje i Gorski Kotar neka predvide svaki po 10 drugova za koje će se održati kurs u Gorskom Kotaru. Pored prometničkog kursa u Gorskom Kotaru će se održati i kurs za nadziratelje pruga. Za ovaj kurs pomenuti Okružni NOO [za Liku, Primorje i Gorski Kotar][8] neka predvide svaki po 10 drugova. Svi ovi kursevi započeti će oko 30 oktobra 1944 do kojega roka moraju posjetioci da se jave Oblasnom NOO-u za Slavoniju, odnosno Okružnom NOO-u za Gorski Kotar. Prometnički kurs će trajati oko 6 mjeseci, a nadzornički oko 4 mjeseca. Prema tome Oblasni NOO za Slavoniju neka do određenoga roka organizira smještaj i prehranu za 180 drugova, a Okružni NOO za Gorski Kotar smještaj i prehranu za dva kursa svaki po 30 drugova. Kursisti treba da ponesu sa sobom pribor za jelo, rublje i deku.

Za kursiste se traže slijedeći uslovi: da su odani pokretu i da u njemu aktivno sarađuju (po mogućnosti borci koji se sada nalaze u pozadini), najmanje da su dobro pismeni, da znaju četiri osnovne računske radnje, da dobro vide i čuju, da nemaju većih fizičkih nedostataka, da imaju volju za tu službu i da nisu mlađi od 18 a stariji od 30 godina. Pored navedenih uslova za nadzirateljski kurs se traži da je bio pružni radnik. U obzir za

8 Isto kao u bilj.5.

kurseve dolaze i telegrafiste, skretničari, vlakovođe, manipulanti i zavirači[9] s time da ispunjavaju sve gore navedene uslove.

O broju kursista svaki Oblasni, odnosno Okružni NOO da nas obavijesti do 25. X. 1944.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

[Priloga tri.[10]

P. S. Upozoriti kursiste da prikupe čim više pravilnika i uputstava iz prometne službe i da ih sa sobom ponesu.][11]

Za Odjel prometa:
Lakuš Filip ml. [v. r.]

M. P.[12]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj 1128/44, 5. X 44.

9 Odjel prometa ZAVNOH-a dostavio je oblasnim i okružnim NOO-ima dne 6. X 1944. god. pod br. 35 dopunu ove okružnice koja glasi: Da se naša okružnica br. 20 tumači pravilno, potrebno je istu nadopuniti tako da polaznici željezničkih kurseva mogu biti i drugarice, s time da ispunjavaju sve predviđene uslove — 10 Isto kao u bilj. 3 — 11 Isto kao u bilj. 5 — 12 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel prometa.

1944, listopad 2.

Pismo Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o organizaciji poljoprivrednih stanica

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel narodnog gospodarstva
Broj: 2336/44. 2/10 1944.
Dr. St./S.

Predmet: Predradnje za organiziranje gospodarskih (poljoprivrednih) stanica.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

U vezi sa novom organizacijom poljoprivredne službe, koja će se sprovesti na čitavom teritoriju Hrvatske, treba već sada pristupiti predradnjama na organiziranju gospodarskih (poljoprivrednih) stanica, koje će kao stručne ustanove naših NOO-a poslužiti za obnovu i unapređenje poljoprivrede i podizanje gospodarske prosvjete sela. U ovim stanicama bit će usredotočen rad naših poljoprivrednih stručnjaka.

Iz niže opisanog sastava ovakovih gospodarskih stanica kod Okružnih, kotarskih, općinskih i seoskih NOO-a može se najbolje razabrati svrha i zadatak gospodarskih stanica. Potrebno je ovdje naglasiti, da se niže navedenih shema ne treba kruto držati. Organiziranju gospodarskih stanica treba pristupiti tako, da njihov sastav bude odraz poljoprivredne razvijenosti i potrebe odnosnog Okruga. Za prvi početak najvažnije je, da se za gospodarske stanice predvide potrebna zemljišta, prikladna za namjenjene svrhe, kod čega treba već sada uzeti u obzir, da će se ova stanica kasnije razvijati dalje, uklapajući u svoj sastav i druge objekte, zgrade i t. d.

Gospodarske stanice treba započeti organizirati kod Okružnih NOO-a, odnosno tamo gdje za to postoje uvjeti, te njihovo podizanje postepeno proširivati dalje po području Okruga, tako da one obuhvate čim prije kotareve, općine i sela.

Okružnu gospodarsku stanicu, koja će biti stručna ustanova Okružnog NOO-a treba smjestiti na jednom imanju po mogućnosti većem, na kojem će se nalaziti pojedini objekti same stanice. U sastavu jedne potpuno organizirane okružne gospodarske stanice nalazi se:

1) Rasadnik, veći prema potrebama (voćni, lozni, za povrće i td.)
2) Pokusno polje za selekcioniran]e bilja, za umjetna gnojiva itd,
3) Stanice za Čišćenje i dezinfekciju sjemena,

4) Stanice za gospodarske strojeve i radionice za njihov popravak

5) Stočarska stanica prema razvijenosti stočarstva u odnosnom kraju (konjogojska, ovčarska, peradarska),

6) Veterinarska ambulanta,

7) Stalna gospodarska izložba,

8) Niža (seljačka) gospodarska škola.

Okružnu gospodarsku stanicu treba po mogućnosti smjestiti na imanju, na kojem će se nalaziti polje za pokuse i rasadnik. Spremišta za poljoprivredne strojeve, zatim veterinarska ambulanta, mogu se, ali ne moraju nalaziti na istom objektu, nego tamo, gdje najbolje odgovaraju svojoj svrsi. Gdje god postoje uvjeti i mogućnosti treba forsirati osnivanje stanica za traktore i ostale gospodarske strojeve sa radionicom i potrebnim osobljem.

Kao objekti za smještaj okružne gospodarske stanice dolaze u obzir:
a) napuštena imanja (vakanti) za koje [je] već sada utvrđeno, da će postati opća narodna dobra; b) bivša državna i podržavljena imanja, c) imanja nižih gospodarskih škola. U tu svrhu potrebno je dobro proučiti teritorij Okruga i predvidjeti već sada takove objekte, na kojima će postojati uvjeti za razvoj gospodarske stanice. Posebnu pažnju treba posvetiti mogućnosti smještanja okružne gospodarske stanice na školama koje imaju podesne zgrade i imanje, budući da takove škole mogu također ući u sastav okružne gospodarske stanice.

Kao stručni kadar koji će svoj rad na organizaciji i unapređenju seljačkod gospodarstva usredotočiti u Okružnoj stanici dolaze u obzir prvenstveno stručnjaci sa visokom školskom i srednjoškolskom spremom: 1) upravitelj stanice, koji će se brinuti za organizaciona pitanja, zatim prema potrebama okruga stručnjaci za stočarstvo, veterinarstvo, ribarstvo i t. d.

Kotarske gospodarske stanice, kao stručne ustanove kotarskog NOO-a treba organizirati u što većem broju kotareva. Kao objekt na kojem će ona biti smještena dolazi u obzir imanje (manje nego za okružnu gospodarsku stanicu) ili na pr. rasadnik. U sastav ovakove stanice ulazi:

1) pokusno polje (vrt),

2) Stočarska stanica ili stanica za rasplodnu stoku,

3) Veterinarska ambulanta,

4) Stalna gospodarska izložba.

Treba svakako nastojati da se uz dobro organiziranu Okružnu gospodarsku stanicu podigne u svakom kotaru po jedna gospodarska stanica, koja za početak ne mora, a u većini slučajeva neće ni sadržavati nabrojene sastavne dijelove, nego napredan rasadnik i jednu stanicu za rasplodnu stoku. No u svakom slučaju treba tamo, gdje za to postoje mogućnosti, već sada pristupiti njezinoj organizaciji ili predvidjeti za to potrebno zemljište. Kotarsku gospodarsku stanicu treba da vodi gdje je to moguće stručnjak sa visokom školskom ili srednjom školskom naobrazbom, inače niža školska sa praksom ili napredan seljak.

Općinska gospodarska stanica, ustanova općinskog NOO-a biti će s obzirom na manji djelokrug i opseg rada jednostavnijeg sastava, a po mogućnosti smještena na jednom manjem imanju, rasadniku, ili vrtu. Kao dijelo[vi] općinske gospodarske stanice dolaze u obzir:

1) Rasadnik,

2) Gospodarski vrt (partizanska bašća),

3) Spremište za strojeve i alate,
4) Stanica (štala) za rasplodnu stoku,
5) Gospodarska čitaonica.

I ako se pretpostavlja da sve općine neće biti u stanju organizirati potpunu stanicu, treba ipak nastojati, da se već sada stvore začeci takovih stanica, jer će općinske i gospodarske stanice postati u buduće jezgra za rukovođenje poljoprivrednim stručnim radom u selu. Treba dakle nastojati, da se bar u pojedinim općinama osnuje npr. stanica t. j. štala, gdje će se zadržati rasplodna stoka za potrebe općine, jedan vrt ili rasadnik, te gospodarska čitaonica sa gospodarskim knjigama i novinama. Po mogućnosti dobro je urediti i spremište za posuđivanje gospodarskih mašina i alata, odakle će se prema potrebama vršiti raspoređivanje strojeva i alata po selima i drugim općinama.

Općinsku gospodarsku stanicu trebao bi voditi također jedan poljoprivredni stručnjak sa nižom gospodarskom školom ili napredni gospodar sa svršenim kursom ili da završi kurs, koji će u svom radu biti stručno pomagan od strane kotarske i okružne gospodarske stanice.

Seoska gospodarska stanica, stručna poljoprivredna ustanova seoskog NOO-a, može u većim naprednijim selima imati sve sastavne dijelove, koji su predviđeni za općinsku stanicu. No u većini slučajeva bit će dovoljno da ima:

1)Gospodarski vrt (partizanska bašća),

2) Spremište za poljoprivredne strojeve ialat (a koji će dobiti na posudbu od općinskog NOO-a),

3) Stanicu za rasplodnu stoku (n. pr. štalu sa bikom),

4) Gospodarska čitaonica.

Takovu seosku gospodarsku stanicu može voditi napredniji gospodar.

Primjetba. što se tiče oblasti, to ovdje nije potrebno da se formira Oblasna gospodarska stanica. Za sada je dovoljno da poljoprivredni odjel oblasnog NOO-a ima za svoje potrebe jednog ili više poljoprivrednih referenata.

Da bi se organizaciji gospodarskih stanica pristupilo sa uspjehom, potrebno je, da se dobro uoče gospodarske prilike okruga, mogućnosti unapređenja pojedinih poljoprivrednih grana i one narodne potrebe, koje treba najprije zadovoljiti. U tom pravcu dužni su Okružni NOO-i obaviti slijedeće pripreme:

1) Zadužiti jednog druga u NOO-u (n. pr. referenta za poljoprivredu), koji će proučiti mogućnosti organiziranja gospodarskih stanica u Okrugu i o tome podnijeti prijedlog s detaljnim obrazloženjem.

2) Treba već sada predvidi ti potrebne objekte za stanice u Okrugu, a u prvom redu zemljište (imanja, pojedine vakante, rasadnike, školska imanja, državna imanja i t. d.). Kod toga treba uzeti u obzir čitavo područje okruga, a ne samo oslobođeni teritorij. Nadalje treba predvidjeti, koji objekti već postoje u okrugu, a koje će trebati osnovati u skoroj budućnosti prema potrebama Okruga i s obzirom na formiranje pojedinih grana poljoprivrede (n. pr. rasadnici, stočarske stanice i td.).

3) U vezi s tim napraviti plan [za] postepenu organizaciju gospodar[skih] stanica u svim kotarevima i općinama okruga. Ova pitanja treba raspraviti na gospodarskim savjetovanjima, prikazati narodu potrebu i koristi organiziranja gospodarskih stanica, te kod sastavljanja plana podizanja gospodar-

skih stanica uvažiti mišljenje i potrebe pojedinih kotareva i općina, da bi se tako udario zdravi temelj razvoju gospodarskih stanica. Kod sastavljanja plana organizacije gospodarskih stanica treba dakle da dođe do izražaja stanje i mogućnosti dalnjeg razvoja poljoprivrednog okruga, no naglašujemo da se kod ovoga treba ipak u svakom slučaju držati gore navedenih principa organizacije, da se nebi izašlo odviše iz okvira organizacije, koja će važiti za čitavu zemlju.

4) S obzirom na rukovođenje ovim gospodarskim stanicama treba već sada predvidjeti raspored stručnog osoblja koje se sada nalazi na radu u okrugu, kao i onih koji[ma] će trebati upotpuniti stručni kadar okruga, s obzirom na broj zadataka predviđenih gospodarskih stanica. U ovim gospodarskim stanicama mogu biti uposleni jednako muškarci kao i žene, te kao mjerilo treba prvenstveno uvažiti sposobnost rukovođenja, stručnu spremnost i poznavanje gospodarskih problema.

5) Budući da će gospodarske stanice biti stručne ustanove NOO-a i to njihovih poljoprivrednih odjela, to će nakon provedene reorganizacije referenti za poljoprivredu usredotočiti svoje djelovanje [u] ovim gospodarskim stanicama, koje će odjelu pomagati kod rješavanja svih stručnih pitanja.

Ovdje treba paziti da [se] prelaženje poljoprivrednih referenata na rad u gospodarsku stanicu ne izvrši prenaglo, da se nebi tako izazvao zastoj u radu, nego to prelaženje treba da ide usporedo sa uspostavljanjem i jačanjem rada gospodarskih stanica.

6) Kod prenošenja ovih direktiva na niže NOO-e (kotarske i t. d.) biti će najbolje da se ne dostavi jednostavno prepis gore opisanih shema organizacije gospodarskih stanica, već dostavite kotarskim, općinskim i seoskim NOO-ima detaljne i shvatljive upute za organizaciju gospodarskih stanica, konkretnim navodima što treba u tom pravcu učiniti, koja je svrha i zadatak ovakovih gospodarskih stanica. Za uspjeh sprovođenja ovog zadatka u djelo, najvažnije je da sam okrug direktno pripomogne kod uspostavljanja gospodarskih stanica, naročito u općinama i selima.

O ovom predmetu treba da nas čim prije izvjestite i navedete Vaše mišljenje o mogućnostima provedbe organizacije gospodarskih stanica u Okrugu, s konkretnim planom prema napred navedenim zadacima za organizacione pripreme. Naročito Vas upozoravamo, da navedete objekte potrebne za gospodarske stanice.

Detaljnije upute [o] organizaciji gospodarskih stanica, o svim pitanjima koja su u vezi sa zadacima i djelokrugom rada, te dopisima prema narodno--oslobodilačkoj vlasti, poslat ćemo Vam čim dobijemo odgovor o izvršenju ovdje postavljenih zadataka.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel narodnog gospodarstva:
Franjo Gazi, v. r.

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

1944, listopad 4.

Odjel pravosuđa ZAVNOH-a dostavlja Okružnom narodnom sudu Banije objašnjenje o funkcijama zastupnika javnih interesa

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odio pravosuđa
Broj: 1344/44.
Dne 4. X. 1944.

Okružnom Narodnom Sudu Banije

Na upit od 27. IX. 1944. broj 191/44 daje se slijedeće objašnjenje:

Zastupnik javnih interesa do dalnje odredbe vrši funkciju i bivšeg državnog pravobranioca i bivšeg državnog tužioca. U potonjem slučaju može zastupnik javnih interesa sudjelovati i u postupku radi prestupa kod Kotarskih narodnih sudova, što će biti kad je prestupom u većoj mjeri povređen javni interes. Da li će zastupnik javnih interesa i u kojem postupku pred Kotarskim nar. sudom sudjelovati, odlučuje on sam. Obzirom na to bilo bi potrebno, da narodni kotarski sudovi u svakom slučaju, u kojem je povrijeđen jače javni interes, obavjeste zastupnika javnih interesa kod Okružnog nar. suda.

Takav je slučaj po mišljenju ovog Odjela bio i onaj kod Kotarskog nai*. suda Petrinja pod oznakom K. 17/44, jer se radilo o organima javne vlasti, koji su svojim postupkom ugled narodne vlasti u većoj mjeri okrnjili.

Zastupnik javnih interesa potreban je samo kod Okružnih narodnih sudova, koji će prema potrebi zastupati javne interese i kod određenih kotarskih nar. sudova.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel pravosuđa:
[Paraf: *Ferdo čulinović*]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944.

113

1944, listopad 5.

Dopis Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a Odjelu unutarnje uprave ZAVNOH-a u kojem se opisuje organizaciona struktura Odjela, kao i organizacija prosvjetnih odjela NOO-a

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel narodne prosvjete
Broj: [653][1] dne. 5. X. 1944.

Odjelu unutarnje uprave ZAVNOH-a

Na Vaš dopis broj 268/44 od 21. IX. 1944.

Obzirom da se članovi NOO-a, odgovorni za prosvjetu, vrlo često mijenjaju, to Vam ne možemo sada poslati njihov popis. Taj smo popis hitno tražili s napomenom da bi se ta praksa (čestog mijenjanja) trebala prekinuti. Što se tiče organizacione strukture našeg Odjela ona je slijedeća:

U Zavnohu postoji Odjel narodne prosvjete, koji se dijeli na:

a) opšti odsjek;

b) odsjek za srednju nastavu

c) odsjek za osnovnu nastavu.

Za rad svakog ovog odsjeka odgovoran je po jedan drug. U svakom odsjeku radi po nekoliko članova. Tako u općem odsjeku ima samo jedan, u odsjeku za srednju nastavu dva, a otsjek za osnovnu nastavu tri člana.

Svaki oblasni i okružni NOO ima prosvjetni odjel. Na čelu odjela nalazi se član NOO-a odgovoran za prosvjetu. Osim njega u odjelu su 2 do 3 prosvjetna referenta. U većini okruga danas imamo samo jedan do dva referenta.

Kotarski prosvjetni odjel sastavljen je od člana NOO-a odgovornog za prosvjetu i jednog prosvjetnog referenta. Općinski NOO nema odjela. On ima

1 Brojka označena zagradom dopisana je tintom.

samo člana NOO-a odgovornog za prosvjetu, a kao stručnu pomoć određuje se jedan učitelj koji radi u najbližoj školi i za sada nosi ime općinskog prosvjetnog referenta.

Seoski NOO ima samo člana odgovornog za prosvjetu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Odjel narodne prosvjete:
Ivo Frol [v. r.]

M. P.-

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dokumenta
dopisano je tintom: Broj 321/44.

2 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel narodne prosvjete.

1944, listopad 7.

Dopis Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o formiranju odsjeka unutar Odjela

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel unutarnje uprave
Broj: 330/44, dne 7. X. 1944.

Pretsjedništvu
Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske

U toku prošlog mjeseca znatno se je razvio na viši stepen rad kako u samome odjelu, tako i kod naših organizacija u cijeloj Hrvatskoj.

Dobivši izvjestan broj potrebnih drugova na rad u Odjelu, mi smo unutar odjela formirali tri otsjeka i to: opći otsjek, organizacioni otsjek i otsjek za javni red i sigurnost. U općem otsjeku radi drug dr. Ante Ramljak, u organizacionom drug Tone Štajcar i Rade Mioković, u otsjeku za javnu sigurnost drug Tičak Albert, Nikola šušnjar i Mile Babić. Istodobno smo utvrdili točnu nadležnost pojedinih otsjeka, te su oni započeli sa svojim radom. Otsjek javne sigurnosti izradio je nacrt za organizaciju odborskih straža, izdao okružnicu o radu otsjeka javne sigurnosti kod NOO-a i bavio se sa organizacijom svojih otsjeka pri odjelima kod NOO-a. Opći otsjek izradio je prijedlog uredbe o konfiskaciji, o izdavanju propusnica, o kažnjavanju pomagača okupatora, koji nisu ratni zločinci, te prijedlog za organizaciju NOO-a. Organizacioni otsjek izdao je okružnicu po nekim aktuelnim pitanjima organizacije NOO-a, zatim je radio na stvaranju plana za preuzimanje vlasti u novooslobođenim krajevima i u tom smislu izdao jednu okružnicu. Nadalje je stvorio plan o preuzimanju uprave u samom Zagrebu, i u tom smislu održao nekoliko konferencija sa drugovima iz OZNE, GŠHa i sa ostalima drugovima naših odjela.

Da bi što više pomogli NOO-ima u ostvarivanju novih zadataka sazvali smo za 22. prošlog mjeseca konferenciju upravnih odjela i tajnika, na kojoj su prisustvovali drugovi iz Pokuplja, Banije, Korduna, Like, Gorskog kotara, Hrvatskog Primorja i Dalmacije, te drugovi iz Cazina. Nakon konferencije u svrhu neposredne pomoći NOO-ima pri izvršavanju zadataka odaslali smo naše drugove na Pokuplje, Baniju, Kordun, Liku, Sjev. Dalmaciju i Zagrebačku oblast, a zamolili smo i drugove koji su otišli u Slavoniju (Jakova Blaževića i Branka Zlatarića) da tamo pomognu raditi na organizaciji naročito upravnih odjela.

Zadnje vrijeme nastojimo naročito da razvijemo rad otsjeka za javnu sigurnost. U tu svrhu izdali smo direktivu najbližim NOO-ima, da stoje s

nama u neposrednoj svakodnevnoj telefonskoj vezi, a također smo dali za ostale NOO-e direktivu, da što brže izvještavaju. Time nastojimo borbu protiv kriminala što više izdići i koncentrirati. U najskorije vrijeme izdati ćemo specijalna uputstva, kako će se organizirati borba protiv pojedinih vrsti kriminala.

U svrhu izdizanja kadra za naše upravne odjele organizirali smo prošli mjesec kurseve i zajedno sa sudskim odjelom, a od ovoga mjeseca održavati će se posebni kursevi za upravu. Da bi dobili bar minimalni broj povjerljivoga kancelarijskog osoblja organizirali smo također daktilografski kurs, u koji ćemo pozivati odane omladince i omladinke, te invalide.

Budući da nam je za rad uprave u Zagrebu potreban izvjestan broj povjerljivih ljudi, bar za prve dane, to smo sa prošloga upravno-sudskog kursa zadržali kod nas 11 drugova, te ih raspodijelili na rad na okrugu Banija. Istodobno smo izdali nalog Zagrebačkoj i Slavonskoj oblasti, da nam stave na raspolaganje po 15 drugova, koji će na naš zahtjev doći u Zagreb, a ujedno smo im stavili specijalne zadatke. Sa Oblasti Dalmacije tražili smo također da nam pošalju amo 15 drugova. Na taj način mislimo dobiti onaj minimalni broj, koji nam je potreban za pojedine odjele u Zagrebu.

Još uvijek nije dovoljan broj drugova, koji rade u našem odjelu, te smo stoga pozvali još nekoliko drugova iz okružnih NOO-a.

U narednim danima mi ćemo nastaviti sa izdizanjem samoga našega odjela, a ujedno ćemo osposobljavati naše okružne NOO-e, te se spremati za preuzimanje vlasti u novooslobođenim krajevima i gradovima.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel unutarnje uprave:
Leon Geršković [v. r.]

M. P.i

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a:
Broj: 1140/44, 7. *X 1944.*

1 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel unutarnje uprave.

115

1944, listopad 7.

Izvještaj Vjekoslava Kudeljnjaka Odjelu pravosuđa ZAVNOH-a o organizacionom stanju i radu sudova na teritoriju oblasti Slavonije i sjeverne Hrvatske u razdoblju od 15. kolovoza do 5. listopada 1944.

Zemaljskom Antifašističkom Vijeću narodnog oslobođenja Hrvatske

(Odjelu Pravosuđa)

U vezi putnog naloga od 15. VIII. 1944. br. 1203/44 obišao sam u vremenu od 15. VIII. 1944. do 5. X. 1944. narodne sudove na teritoriju Oblasti Slavonija i Sjeverna Hrvatska, pregledao njihov rad, organizaciono stanje i tim pregledom ustanovio slijedeće:

I.

Organizacija sudova u oblasti Slavonije.

Sudovi NOO-a u oblasti Slavonije formirani su u svim oslobođenim krajevima. Postoji sud Oblasnog NOO-a za Slavoniju, 5 sudova okružnih NOO-a i to za okruge: Nova Gradiška, Virovitica, Našice, Brod i Osijek.

U okrugu Nova Gradiška formirana su 4 suda Kotarskih NOO-a i to u kotarevima N. Gradiška, Pakrac, Novska i Požega. Na teritoriju kotara N. Gradiška formirani su sudovi općinskih NOO-a u općinama: Golobrdac, Nedari i Okučani. Na teritoriju kotara Novska formirani su općinski sudovi u općinama: Bujavica, Caglić, Novska, Rajić i Plesmo. Na teritoriju kotara Požega formirani su općinski sudovi u općinama: Striježevica, Podsreće, Koprivna, Poljanska, Gradski Vrhovci, Kutjevo i u najnovije vrijeme kod Gradskog NOO-a Požega. Na teritoriju kotara Pakrac formirani su općinski sudovi u općinama: Mali Banovac, Batinjani, Rogolji, Rogulje, Braneše[1], Bučje, Brusnik i kod gradskih NOO-a Pakrac i Lipik.

U okrugu Virovitica formirana su 3 suda kotarskih NOO-a i to: Virovitica, Grubišno polje i Daruvar. Na teritoriju kotara Virovitica formirana su 4 suda općinskih NOO-a u općinama: špišić Bukovica, Cabuna, Suhopolje i Pivnica. Na teritoriju kotara Daruvar formirana su 4 suda općinskih NOO-a u općinama: Bijela, Batinjani, Veliki Bastaji i Katinac, te kod Gradskog NOO-a Daruvar. Na teritoriju kotara Grubišno Polje obišao sam samo sud Gradskog NOO-a Grubišno Polje, dok kotarski NOO nisam mogao obići i prikupiti podatke o organizacionom stanju općinskih sudova tog kotara, niti je s tim podacima raspolagao sud Okružnog NOO-a Virovitica.

1 Pogrešno napisano: treba Branešci.

U okrugu Našice formirana su 2 suda kotarskog NOO-a, i to za kotareve Podr. Slatina i Našice. Kotarski NOO Dolnji Miholjac je postojao, ali je u zadnje vrijeme rasformiran, jer mu je svaki rad kao organu narodne vlasti bio onemogućen zbog toga, što je čitav teritorij tog kotara okupiran po neprijatelju. Na teritoriju kotara Podr. Slatina formirani su sudovi općinskih NOO-a u općinama: Podr. Slatina, Drenovac, čeralije i Voćin. Na teritoriju kotara Našice formirani su sudovi općinskih NOO-a u općinama: Orahovica, Feričanci, čačinci i Našice. Od tih sudova radi samo sud općinskog NOO-a Orahovica, dok ostali općinski NOO-i za sada ne djeluju kao narodna vlast. Na teritoriju kotara Dolnji Miholjac nije formiran ni jedan općinski sud.

U okrugu Brod formirana su 3 kotarska NOO-a i to: Županja, Đakovo i Brod. U kotaru Županja NOO-i ne djeluju kao narodna vlast, niti su tamo formirani kotarski i općinski sudovi. Na teritoriju kotara Đakovo formirani su sudovi općinskih NOO-a u općinama Ruševo, Šibokovac, Bektež, Levanjska Varoš i Kutjevo. Na teritoriju kotara Brod formirani su sudovi općinskih NOO-a u općinama Sušnjevci, Glogovica i Podcrkavlje.

U okrugu Osijek formiran je samo sud Okružnog NOO-a i pored toga sud kotarskog NOO-a Valpovo, ali i taj ne djeluje kao organ narodne vlasti, jer je čitavo područje tog okruga još okupirano po neprijatelju.

U okrugu Nova Gradiška ni jedan sud nema zamjenika članova suda. Zastupnika javnih interesa ima samo sud okružnog NOO-a, dok ih ostali sudovi (kotarski i općinski) tog okruga nemaju. Ovo isto vrijedi i za sudove na teritoriju okružnog NOO-a Virovitice.

U samom sudu Okružnog NOO-a Brod, kao i kod općinskih i kotarskog suda na teritoriju kotara Đakovo, sudovi su formirani onako, kako je to propisano Uputstvima o postupku sudova NOO-a[2], dok na teritoriju kotara Brod općinski sudovi nisu formirani prema postojećim propisima, jer nemaju zamjenike članova suda ni zastupnika javnih interesa.

Neki sudovi imadu sekretare stručne pravnike, a neki pravu vješte osobe (bilježnike, gruntovničare i upravne činovnike), dok neki sudovi uopće nemaju sekretare.

Zbog toga što mnogi sudovi nemaju zamjenike članova suda dešava se često puta, da u sudska vijeća ulaze oni članovi izvršnih odbora, koji nisu birani ni za redovne članove, ni za zamjenične članove suda.

II.

Organizacija narodnih sudova u Oblasti Sjev. Hrvatska.

U oblasti Sjev. Hrvatska formiran je sud oblasnog NOO-a i 2 suda okružnih NOO-a u okrugu Bjelovar i Moslavina.

Okružni NOO-i kao i svi niži NOO-i u okruzima Zagreb, Varaždin i Krapina ne djeluju kao vlast i na tim okruzima narodni sudovi nisu formirani.

Na području okruga Bjelovar formirana su 2 suda kotarskih NOO-a, u kotarevima Bjelovar i Gjurgjevac. U području kotara Bjelovar formirana su 2 općinska suda u općinama Severin i Vel. Pisanica. U području kotara Gjurgjevac formiran je samo 1 općinski sud za općinu Pitomača, ali isti ne

2 Vidi »ZAVNOH 1943«, dok. br. 190, str. 610—620.

radi. Kotarski NOO-i za Koprivnicu, Križevce i Sv. Ivan Žabno nemaju formiranih ni kotarskih ni općinskih sudova i ti NOO-i djeluju uglavnom samo politički, a kao vlast samo u pitanjima prehrane.

U okrugu Moslavina formirana su 4 suda kotarskih NOO-a, i to za kotareve: Čazma, Dubrava, Garešnica i Kutina. U kotaru Čazmi formiran je samo 1 općinski sud za općinu Čazma. U kotaru Dubrava formiran je isto tako samo 1 općinski sud za općinu Dubrava. U kotaru Garešnica formirano je 5 sudova općinskih NOO-a za općine: Popovac, Veliko Vukovje, Velika Trnovitica, Ivanjska i Berek. U kotaru Kutina formiran je samo 1 sud općinskog NOO-a za općinu Ludina.

Na sastanku Izvršnog odbora Okružnog NOO-a Moslavina dne 26. IX. 1944. preuzeo je izvršni odbor na sebe zadatak, da će do 10. X. 1944. biti izvršena organizacija sudova općinskih NOO-a u svih 13 općina, koje su sada oslobođene.

Sud Oblasnog NOO-a nema zamjenika članova suda i zastupnika javnih interesa.

Sud Okružnog NOO-a Moslavina nema zamjenika članova suda, a isto tako ni sudovi kotarskih NOO-a Čazma, Garešnica i Kutina, koji nemaju ni zastupnika javnih interesa. Sudovi općinskih NOO-a na teritoriju tog okruga propisno su formirani. Okružni i kotarski sudovi imaju sekretare pravnike, odnosno pravu vješte (gruntovničare, sudske kanceliste, odvjetničke solicitatore).

Sudovi na teritoriju Okružnog NOO-a Bjelovar nisu potpuno formirani, jer ni jedan nema zamjenika članova suda, ni zastupnika javnih interesa.

III.

Rad sudova u Oblasti Slavonije.

Narodni sudovi u oblasti Slavonije nisu svojim radom posvema zadovoljili. Naročito u kotarskim narodnim sudovima Podr. Slatina i Našice bilo je mnogo neriješenih sporova. Tako je u kotarskom sudu Podr. Slatina od 104 zaprimljenih predmeta bilo neriješeno 57, a kod kotarskog suda Našice od 84 zaprimljenih predmeta bilo neriješeno 47 predmeta. Kod ostalih je sudova stanje bilo nešto bolje i zaostaci nisu bili tako veliki. Kod suda Kotarskog NOO-a Podr. Slatina nije bilo preko 50 dana ni jedne rasprave, jer se nije moglo sastaviti sudsko vijeće zbog toga što su svi članovi suda i izvršnog odbora bili na terenu zaokupljeni samo kampanjom žetve.

Glavni uzrok tom stanju jest činjenica što su članovi suda i njihovi zamjenici svi od reda članovi izvršnih odbora NOO-a, koji su pročelnici pojedinih, a po nekad i dvaju odjela, pa pored svojih dužnosti u odjelima ne mogu na vrijeme obavljati i poslove kao članovi narodnih sudova. Osim toga su u oblasti Slavonije svi organi narodne vlasti bili toliko zaokupljeni kampanjom žetve, da su osim sudskih poslova zanemarili kroz duže vrijeme i sve druge poslove.

Kod pojedinih NOO-a postoji i nerazumijevanje i neshvaćanje pojedinih članova o važnosti i potrebi sudovanja, pa je i to dobrim dijelom razlog, da rad narodnih sudova nije na potpunoj visini.

Suđenja uz prisustvovanje većeg broja naroda nije bilo, a na masovnim sastancima na licu mjesta nije provedeno ni jedno suđenje. Isto se tako nisu

za stranke, koje nastupaju pred sudovima, tražili od antifašističkih organizacija podaci o njihovom moralnom i političkom vladanju i njihovom odnosu prema NOB-i. Jedino su se sudovi sa okruga Našice obraćah u tom pravcu na,općinske NOO-e, pa i tu se desio jedan slučaj, da su o okrivljenomu dobili pogrešne podatke.

U nekim su se krajevima na sudovima vodili postupci zbog masovnih delikata kao šverc, odilaženje u neprijateljska uporišta i krađe privatne imovine iz zemunica (bunkera) za vrijeme neprijateljskih akcija. Svi ti slučajevi presuđivani su po nekoj već ustaljenoj šabloni i ako su pojedini slučajevi bili teže naravi i baš je takve slučajeve trebalo suditi na masovnim sastancima, da bi tako i narodni sudovi doprinijeli svoj udio političkom i moralnom podizanju i odgoju širokih narodnih masa.

U upravno-sudskim stvarima jedino sudovi okružnih NOO-a N. Gradiška i Našice imadu pregled nad personalnim sastavom nižih (kotarskih i općinskih) NOO-a. Ni u sudu Oblasnog NOO-a ni u sudovima okružnih NOO-a Brod i Virovitica nemaju pregleda nad sastavom sudova nižih NOO-a. Za okružni NOO Osijek ovakav pregled za sada još nije u pitanju. U Oblasnom NOO-u Slavonije počelo se tek na pismeno traženje ovog Odjela prikupljati od nižih NOO-a podatke o sastavu njihovih sudova i stručnog i pomoćnog im osoblja.

Dešava se više puta, da narodni sudovi ne nailaze na razumijevanje ni na saradnju sa jedinicama i ustanovama NOV-e.

Sud okružnog NOO-a, općinskog NOO-a Orahovica i okružnog NOO-a Brod vode registar kažnjenih za ona lica, koja su ti sudovi osudili.

IV.

Rad sudova u oblasti Sjev. Hrvatska.

U ovoj oblasti rade za sada samo sudovi u okrugu Moslavina, pa i tu samo sudovi kotarskih i okružnih NOO-a, dok su sudovi općinskih NOO-a neki tek nedavno formirani, a oni, koji su već ranije formirani, prilično su u svom radu zaostali. Sam sud oblasnog NOO-a do sada je vrlo malo radio i imao je u postupku u svemu 2 predmeta.

Sudovi na teritoriju okružnog NOO-a Bjelovar, u koliko su i formirani, stvarno ne djeluju kao sudovi uopće. Predmete, koje bi trebali sudovi rješavati, preuzimaju upravni odjeli ili bilo koji član izvršnog odbora i rješavaju ih usmeno bez ikakovog pismenog postupka. Tako je n. pr. upravni odio okružnog NOO-a Bjelovar na dan 21. IX. 1944. osudio sve članove 2 mađarskih porodica na 6 mjeseci prisilnog rada, jer su se bez odobrenja narodne vlasti uputili da pređu u Mađarsku.

Isto tako kao u Slavoniji ni u oblasti Sjev. Hrvatska nije bilo ni jednog slučaja suđenja na masovnim sastancima. Jedino je u jednom težem slučaju princip javnosti suđenja proveden tako, da je narod jednog sela na svom masovnom sastanku izabrao nekih 13 svojih predstavnika, koji su onda zastupali selo i njegovo mišljenje na raspravi kod suda.

Primjećeno je, da sudovi u okrugu Moslavina izriču u najviše slučajeva materijalne i novčane kazne, dok su kazne prinudnog rada vrlo rijetke. Saznao sam, da se takve kazne izriču zbog toga da bi s jedne strane ušlo što više novaca u NO Fond, a s druge strane što nemaju svojeg logora za takve osuđenike, a u logoru Komande područja vlada veliki nered i kaos.

V.

Međusobni odnos nižih i viših sudova NOO-a.

Odnos nižih i viših sudova u obje oblasti jako je nepravilan i nesređen. Naročito su u oblasti Slavonije niži sudovi slali izvještaje o svom radu i pismene otpravke presuda neposredno višem sudu, koji ih nije slao dalje. Do oblasti kao centra dolazili su samo izvještaji i otpravci presuda sudova okružnih NOO-a, a ne i nižih, iz čega se vidi, da su kontrolu nad radom nižih sudova vršili samo neposredno viši sudovi.

Pojam odgovornosti nije uopće postavljen ni shvaćen kao jedan od bitnih uslova izgradnje i učvršćenja narodne i državne vlasti. Niži sudovi nisu opće bili skloni tomu da polažu račun o svome radu višim sudovima. To se naročito odnosi na sudove općinskih i kotarskih NOO-a. Viši pak sudovi (okružni i oblasni) nisu ništa poduzimali da sudove nižih NOO-a pozovu na odgovornost zbog njihove nemarnosti i površnosti kako u samom radu tako i u polaganju računa o radu.

Neki su sekretari sudova okružnih NOO-a (n. pr. Našice) sami obilazili niže sudove i na licu mjesta prikupljali potrebne podatke, jer ih inače nisu mogli dobiti. Baš u okrugu Našice dešavalo se, da su niži, naročito općinski, sudovi bili jednostavno sakupljači podnesenih prijava i tužba i nisu ništa radili tako dugo, dok ne bi k njima došao sekretar okružnog suda, ostao kod njih po par dana i onda bi u te dane određivali ročišta i rješavali predmete, koje su kroz duže vrijeme sakupljah. Nešto su sređeniji odnosi između sudova okružnih i oblasnih NOO-a.

Osim u okrugu N. Gradiška, ostali viši sudovi nisu vršili pismenu kontrolu nad radom nižih sudova. Sud okružnog NOO-a N. Gradiška odgovarao je redovito sudovima kotarskih NOO-a na njihove mjesečne izvještaje, dok kod ostalih okružnih, pa ni oblasnih sudova nisam našao ni jedan slučaj da bi koji od njih odgovorio sudovima nižih NOO-a na njihove mjesečne izvještaje o radu.

Prema tome se kontrola rada nižih sudova nije vršila redovito i efikasno, nego samo povremeno obilaskom sekretara oblasnih i okružnih sudova.

Ovakovo je stanje uzrokovalo veliku zaostalost nižih kadrova i u dalnjoj liniji dovelo do toga, da narod niže, a naročito općinske i gdjekad kotarske NOO-e ne poštuje kao narodnu vlast i obraća se za rješavanje svojih sporova samo višim NOO-ima i njihovim sudovima. Sudovi viših NOO-a, pa i sami NOO-i pošli su u svom radu linijom manjeg otpora, pa su sami rješavali sporove, za koje su nadležni niži NOO-i, i tako i sami doprinijeli mnogo rušenju autoriteta nižih NOO-a i njihovoj zaostalosti. Ova se pojava naročito jasno očituje u okruzima Brod i Virovitica oblasti Slavonije i u okrugu Moslavina oblasti Sjev. Hrvatske.

Ni u oblasti Slavonije, ni u oblasti Sjev. Hrvatske nije do sada ništa učinjeno u predmetu stručnog podizanja kadrova narodnih sudova. U oblasti Slavonije pokušavalo se još od početka 1944. god. organizirati kurseve za sudstvo, ali se od pokušaja stvaranja projekta nije pošlo dalje, niti su ti kursevi tamo održavani.

Na teritoriju oblasti Sjev. Hrvatske nije do sada održan ni jedan kurs za sudstvo. Međutim je oblasni NOO pozvao za 15. X. 1944 sa okruga Zagreb, Varaždin, Bjelovar i Moslavina na kurs za sudstvo po 1 druga iz svakog okruga, a po mogućnosti i sa svakog kotara.

Kurs će se održati prema uputama, koje sam im dao na osnovu plana po kojem se održavaju kursevi kod ovog Odjela.

Mišljenja sam, da je u oblasti Slavonije plan za održanje kursa propao zbog nerazumjevanja članova izvršnih odbora, da postoji neophodna potreba održavanja tiii kurseva.

VI.

Odnos izvršnih odbora prema stručnim referentima (činovnicima)

U oblasti Slavonije taj je odnos bio nepravilan. Ova se nepravilnost očitovala u tome što pročelnici ne samo sudskih, nego i ostalih odjela, nisu ništa radili niti poduzimali na tome, da politički uzdignu kadrove sudskih referenata i u većini slučajeva postupah su prema njima kao skorojevićima, koji su tek nedavno došli iz neprijateljskih uporišta. Iz istih razloga nisu pročelnici sudskih odjela ni uvažavali stručna mišljenja i predloge referenata, niti su se dovoljno koristili njihovim stručnim znanjem.

Sastanci odjela bili su do sada u oblasti Slavonije nepoznati pojam i referenti se nikad nisu upoznavali sa zaključcima izvršnih odbora u koliko se odnose na njihov odjel.

U oblasti Sjev. Hrvatske stanje je u tom pogledu nešto bolje, a naročito u Okružnom NOO-u Bjelovar, koji je jedini ispravno shvatio potrebu političkog uzdizanja stručnih kadrova i gdje se redovno održavaju sastanci, na kojima se stručni referenti diskusijama, čitanjem štampanog materijala itd. politički uzdižu.

VII.

Zaključak

Sa svoje strane poduzeo sam sve, da se ti nedostaci kod sudova u oblastima Slavonije i Sjev. Hrvatske uklone. Naročito sam upozorio sve izvršne odbore da posvete veću pažnju stručnom podizanju kadrova, obzirom na važnost sudstva i važnost podizanja kadrova uopće. Nadalje sam upozorio članove izvršnih odbora, da posvete punu pažnju političkom podizanju stručnih referenata, a naročito onih, koji su do nedavna bili u uporištima i nisu imali prilike, da se upoznaju sa ciljevima i tekovinama NOB-e.

Da bi se uklonilo neekspeditivnost u radu sudova preporučio sam, da se za članove sudova biraju članovi plenuma, a ne samo članovi izvršnih odbora. Međutim je takva reorganizacija kod sudova u svim NOO-ima, osim u jednom, nemoguća, jer su članovi plenuma ujedno i članovi izvršnih odbora nižih NOO-a, gdje već rade kao pročelnici odjela, tajnici i pretsjednici NOO-a.

Svim sudovima stavio sam u zadatak, da barem u težim slučajevima ili u slučajevima masovnih delikata provode rasprave na masovnim sastancima. Isto tako sam ih upozorio, da ne krše princip javnosti suđenja, osim u onim slučajevima gdje je to propisima izričito određeno. Nadalje sam im stavio u zadatak, da bezuslovno za svaku stranku, koja nastupa pred sudom, od masovnih antifašističkih organizacija traže podatke o njezinom moralnom i političkom vladanju i odnosu prema NOB-i.

Da bi se provela efikasna kontrola nad radom nižih sudova stavio sam svim NOO-ima načelo odgovornosti prema gore i prema dolje kao predmet o kojem nema i ne može biti diskusije. Prema postavljenim zadacima od sada će kontrolu nad radom nižih sudova vršiti sudovi oblasnih NOO-a, kojima su svi niži sudovi dužni dostavljati ne samo pismene mjesečne izvještaje o radu, nego i po jedan otpravak svake presude i nagode, koja je kod tog suda sklopljena.

Smatram, da bi bilo potrebno još koji puta lično obići sve sudove u oblasti Slavonije i Sjev. Hrvatske, pružiti im kod toga pomoć u njihovom radu i priviknuti ih na to, da budu odgovorni za svoj rad i da svaku kritiku njihovog rada prihvate kao pomoć u cilju njihovog stručnog podizanja.

Pružanje pomoći nižim sudovima samo pismenim putem (davanjem uputstva, okružnica i si.) ne smatram dovoljnim sredstvom za osposobljavanje kadrova za sudstvo i za njihovo stručno podizanje, koji se problemi pojavljuju kao gorući već sada uoči oslobođenja čitave zemlje, a još će se više pojaviti nakon potpunog oslobođenja naše zemlje.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Dne 7. X. 1944.

Vj.a Kudeljnjak [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U desnom gornjem kutu dopisano je olovkom: Br. 1454/44.

3 Vjekoslav, član Odjela pravosuđa ZAVNOH-a.

1944 [početkom listopada][1]

Odjel unutarnje uprave ZAVNOH-a dostavlja oblasnim i okružnim NOO-ima okružnicu o osnivanju odreda odborskih straža (Narodne milicije)

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel unutarnje uprave

O K R U Ž N I C A broj 1

PRINCIPI NA KOJIMA TREBA OSNOVATI ODBORSKE STRAŽE

A. Kako je organizovana odborska straža na sektoru Okružnog NOO-a.

Kod svakog Okružnog NOO-a mora se pristupiti osnivanju čete oružanih ljudi, koji će se zvati Odborska straža. Te će čete kontrolisati čitav sektor Okružnog NOO-a, a organizovana je ovako:

Odborska straža na području jednog Okružnog NOO-a sačinjava četu odborske straže, kojoj je na čelu komandir čete i politički komesar te zamjenik komandira i pomoćnik polit, komesara. Odborska straža na području jednog kotara sačinjava vod Odborske straže, kome je na čelu vodnik i politički delegat. Na području jedne općine postoji desetina Odborske straže, kojoj je na čelu njezin desetar, a u pojedinim selima, na raskrsnicama, prevojima, mostovima i skelama bit će postavljene patrole ili manji dijelovi Odborske straže. Praktično četa Odborske straže na sektoru jednog Okružnog NOO-a djeluje ovako:

Kod svakog Okružnog NOO-a, kotarskih NOO-a i općinskih NOO-a nalazi se po jedna desetina Odborske straže. Ukoliko je za sada nemoguće da kod svakog opć. NOO-a postoji desetina Odborske straže treba nastojati, da bude patrola od dva do tri druga.

Komanda čete dužna je da stalno obilazi svoje stražare po utvrđenom planu (vidi pod točkom C) Obuka Odborske straže), da im pomaže u radu i na taj način da ih kontrolira.

B. Rad odborskih straža na terenu

Budući da su Odborske straže izvršni organi Odjela Unutarnje uprave NOO-a to će i njihov zadatak biti da podupiru rad naših NOO-a a napose odjele unutarnje uprave kod izdavanja naloga, hapšenja, poziva, pretresa

1 Analizom sadržaja priloga 1 i 2 može se pretpostaviti da je ova okružnica poslana na teren početkom listopada. Nije sačuvan njen original, već samo prijepis, uz originalni popratni dopis ONOO-a Bjelovar svojim kotarskim NOO-ima (vidi prilog 2).

i si. te da one taj zadatak sprovedu u život. Na pr. Općinski NOO pozvao je neku osobu na preslušanje, no ona se nije odazvala pozivu. Tajnik toga NOO-a preko desetara izdaje naređenje straži, da tu dotičnu osobu sprovede na daljnji postupak. Ili za vrijeme vršenja svoje dužnosti vođa patrole primjetio je neku osobu kako reže telefonsku žicu. U tom slučaju vođa patrole bez obzira na naređenje dužan je uapsiti dotično lice.

Osim ovih zadataka Odborske straže moraju sprečavati kriminalna djela (to je njihov i najvažniji zadatak) kao krađu, ubojstvo, nemoral i si., zatim šverc, sabotažu na saobraćaju ili vezi, kontrolisanje propusnica (legitimiranje), da paze na čistoću, na red i mir u naseljima i gradovima, da kontrolira sajmove, tj. da se ne stvaraju gomile na glavnim prolazima i da se svatko upućuje na onaj dio sajmišta, koji mu je potreban, da na zahtjev nadležnih organa sprečavaju nabijanje cijena, mučenje životinja i t. d.

Konkretno Odborske straže izvršivat će svoje zadatke na dva načina:

1. Ako Odborska straža uhvati neko lice na djelu onda će ga hapsiti i sprovesti na daljnji postupak. Tu treba biti oprezan. Lica, koja su učinila kriminal, jasna stvar, da njih treba hapsiti, ali recimo lica za koja se znade, da su izvršila prestupak a ne će pobjeći, njih se ne će hapsiti, kao ni lica, koja su učinila manji prestupak kao kretanje bez propusnice, klevetanje i slično.

2. Ako su Odborske straže za vrijeme vršenja svoje dužnosti dočule, da je već izvršen neki prestupak ili uopće uočile neku nepravilnost, kao nečistoću ulice, nabijanje cijena, klevetanje i si. onda će vođa patrole Odborske straže podnesti pismenu prijavu protiv tog slučaja u dva primjerka. Jedan primjerak šalje Komandi čete, a drugi općinskom ili kotarskom NOO-u.

Prijava izgleda ovako:

P r i j a v a .

Vođa patrole Nikola Ninić na vršenju svoje dužnosti doznao sam slijedeće: U selu Budićima žena Jove Ivšića trgala je telefonsku žicu na nekoliko mjesta u mjesecu julu. Predajem prijavu općinskom NOO-u Buč na daljnji postupak.

1. IX 1944.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Vođa patrole:
Nikola Ninić

Po potrebi Odborska straža sudjelovat će u borbi protiv pete kolone kao i dezertera. Gdje je potrebno mogu se Odborske straže poslužiti i lukavstvom. Sve zadaće, koje stoje pred Odborskom stražom najlakše će ih izvršiti na taj način, ako se budu neprestano kretale na terenu, glavnim ulicama te raskrsnicama te mostovima i ostalim stazama, koje vode u neprijateljsko uporište i ako se budu pojedini ljudi kao i sama Komanda čete zanimala svim tim problemima koji stoje pred njima na terenu.

Odborske straže smenjivat će se jedamput nedeljno kod Okružnog NOO-a, kotarskih NOO-a i općinskih NOO-a po slijedećoj skici:

Komanda čete izradit će plan za smjenu Odborskih straža na području svog Okružnog NOO-a i to na ovaj način, recimo svake subote izdat će naređenje Komanda čete vodnicima i desetaru Odborske straže kod Okružnog

NOO-a da pripreme desetine za smenu recimo za nedjelju u 8 sati u jutro. Tada će sve desetine u to vrijeme krenuti. Desetina kod Okružnog NOO-a kreće u pravcu a) KNOO-a, tog dana u jutro desetina koju je spremio vodnik kod a) KNOO-a krenut će u pravcu b) KNOO-a, b) ide u c), c) ide u d), d) ide u e), a desetina koja je bila u e) ide do Okružnog NOO-a.

Na taj način bi Odborske straže vršile jedno kružno kretanje na terenu Okružnog NOO-a. To je potrebno zbog toga da se neprestano smjenjuju desetine kod Okružnog NOO-a, koje će tu dobiti najviše uputa o pravilnom vršenju svojih dužnosti, a ujedno i zbog principa, da je rad bolji, ako ljudi nisu stalno na jednom mjestu. Svoju dužnost vrši četa Odborske straže na s,ektoru jednog ONOO-a pod kontrolom te po uputama i nalozima Pročelnika upravnog odjela ONOO-a koji neprestano saobraća sa Komandom čete. Ona je njemu neposredno odgovorna za rad kao i otsjeku za Odborske straže pri ZAVNOH-u. Naloge za izvršenje pojedinih zadataka u okviru redovnih dužnosti na području kotara može izdati vodniku ili polit, delegatu voda pročelnik upravnog odjela KNOO-a, desetaru na području općine tajnik opć. NOO-a. Ostali odbornici nemaju pravo da izdaju bilo kakove naloge Odborskim stražama. Odborski stražari ne mogu vršiti neke poslove podvorničke i poslužničke.

Naročita se pažnja skreće svim Odborskim stražama, da se klone nasilja i samovolje kao i pijančevanja te upotrebe oružja i sile gdje to nije neophodno potrebno. Kod vaspitanja Odborskih straža treba skrenuti pažnju da se ljudstvo lijepo vlada prema narodu i da svagdje zastupaju interese NOP-a. Za svaki nepravilan odnos odgovarat će Odborska straža svojoj Komandi čete. Za vrijeme vršenja svoje dužnosti Odborske straže ne smiju se služiti prevoznim sredstvima, iznimno u vanrednim slučajevima gdje je stvar vrlo hitna.

C. Obuka Odborske straže

Budući da se Odborske straže po svojoj dužnosti mnogo razlikuju od regularnih jedinica NOV-e to će i obuka njihova biti prilagođena njihovim zadacima. Kako je već navedeno Komanda čete mora stalno da obilazi svoje straže a samo jedan član Komande čete ostaje u bazi kod ONOO-a. Ostala 3 člana po utvrđenom planu sazivaju vodove na kotarevima jedamput nedjeljno, drže s njima sastanke na kojima rješavaju sa kakvim se sve problemima bori Odborska straža na sektoru svog KNOO-a i koliko je ona učinila do sada po pitanju javne sigurnosti, što bi trebala još da učini, način njezinog rada, zatim uopće njezin život kao cjelina i si. Takovim sastancima prisustvuje i pročelnik upravnog odjela tog kotarskog NOO-a. Komanda čete, koja je održala ovakove sastanke sa svojim vodovima kod KNOO-a mora se naći čitava bar jedamput jedan ili dva dana u nedjelji da se i ona sastane zajedno s pročelnikom odjela unutarnje uprave ONOO-a te da sve probleme, koje je Komanda čete uočila na terenu zajednički riješe. Na svome sastanku Komanda čete treba da prodiskutuje i slijedeća pitanja te da ih prilagodi svome terenu, koji će bezuvjetno zavisiti o stupnju razvitka NOP-a kao i jakosti NOO-a.

Sve Odborske straže treba upoznati sa slijedećim:

1. Da uapšene osobe ne smiju ni pod koju cijenu tući a isto tako niti vezati ako to nije neophodno potrebno.

2. Da Odborske straže ne mogu vršiti pretrese bilo kakovih prostorija i stanova bez naređenja, u prisustvu jednog člana NOO-a iznimno u slučajevima kao: patrola dobije naređenje da u nekom selu uapsi dezertera

međutim, taj se ne nalazi kod kuće nego u nečijoj susjednoj kući. U tom slučaju Odborske straže mogu i same izvršiti pretres kuće.

3. Kako se kontrolišu propusnice i legitimacije. Kod svake propusnice treba upozoriti stražu da pazi na slijedeće: naslov ustanove, koja je izdala propusnicu, broj i datum, ime čija je propusnica, u koju je svrhu izdana, na kom području vrijedi i kako dugo te žig i potpis lica, koja su izdala tu propusnicu ili legitimaciju.

4. Kako treba da se pazi na mir i red. U naseljima i gradovima treba paziti da se pravilno odvija promet i da se sa javnih mjesta uklanjaju sva lica, koja narušavaju red i mir. To isto učiniti sa pijanim licima, koja se zateču po ulicama.

5. Kako treba kontrolirati pravilno odvijanje sajmova. Odborske straže će nastojati da se ne stvaraju na prolazima gomile, zatim gužve i svađe. Isto tako, a po naređenju svog nadležnog organa uklanjat će sa tržišta nabijače cijena ili švercere.

6. Kako treba čuvati javne zgrade pri oslobođenju pojedinih gradova. Odborska straža će nastojati da nikoga ne pušta u javne zgrade dok ih naša vlast, koja je za to određena, ne preuzme.

Cesto se dešava na terenu nepravilan odnos između Odborskih straža i vojnopozadinskih komandi ili vojske [ili] OZZN-e. Treba nastojati da se stekne uska saradnja, koja se ostvaruje preko predstavnika tih komandi i pročelnika odjela unutarnje uprave Okružnog NOO-a.

Ishrana Odborske straže vršit će se u kuhinjama NOO-a i to tako, da će Odborska straža jesti istu hranu, samo će vojničkim redom ići na kazan.

Za sada će rukovodioci Odborskih straža nositi oznake dužnosti kao i partizanski odredi, a stražari nosit će oznake i odijela, koja će izaći poslije.

D. Ustrojstva kontrolnih knjiga Odborskih straža.

Svaka Odborska straža treba da ustroji slijedeće knjige po desetinama: a) patrolna knjiga, b) knjiga vanjskih uredovanja i c) knjiga obilaska Odborskih straža.

a) Patrolna knjiga treba da sadrži slijedeće: da bude ovjerena od ONOO-a i Komande čete. Ako pročelnici upravnih odjela ili tajnici opć. NOO-a upućuju patrolu preko rukovodioca Odborskih straža u nekom pravcu treba da navedu u patrolnoj knjižici slijedeće: a) tko je vođa patrole i koliko broji ta patrola, b) zadatak, c) pravac kretanja i mjesni NOO kod kojega će se prijaviti vođa patrole, žig i potpis tajnika, koji upućuje patrolu. Kad je patrola stigla do određenog NOO-a i izvršila zadatak tajnik toga NOO-a ovjerava da je vođa patrole Odborske straže tog NOO-a bio kod njega dne ... u toliko sati. Potpis i žig tajnika.

b) Knjiga vanjskog uredovanja

Po povratku iz patrole vođa patrole podnosi raport desetaru ili vodniku, koji zabilježuje u knjizi vanjskog uredovanja što je njegova patrola primjetila dok je bila na putu; da li je bio koji slučaj krađe, krivotvorenih propusnica ili nepravilnog odnosa bilo koga prema narodu i našim organizacijama i si.

c) Knjiga obilaska Odborskih straža.

U tu knjigu ubilježit će Komanda čete vrijeme kada je obišla svoju stražu i stavit će primjedbu u kakovom je stanju našla, (čistoća oružja, odijela, spavaonica, ljudi i si.)

d) Formular za izvještaj Odborskih straža kroz 7 ili 14 dana. Po formularu broj 2 Odborske straže podnosit će izvještaje svojim komandama četa a one će te izvještaje dostavljati pročelnicima upravnih odjela ONOO-a. Tome izvještaju treba dodati i izvještaj o stanju straže (odjeća, brojno stanje i naoružanje te nacionalni i socijalni sastav). U primjedbi treba navesti sa kakovim se poteškoćama bori na terenu da bi im se moglo pomoći. Obraćajte se direktno pismima na odjel unutarnje uprave pri ZAVNOH-u.

e) Djelovanje Odborskih straža pri gradskim NOO-ima. Na temelju dosadanjih iskustava o radu gradskih straža za sada je potrebno da se kod ONOO-a osnuje srž voda ili čete prema tome u kojem će rangu biti taj grad. Broj ljudi treba da bude oko 20 najviše 30, a po oslobođenju dotičnog grada uzet će na sebe zadatak organizacije Odborskih straža u takovim gradovima. Tamo gdje su neki gradovi već oslobođeni treba pristupiti odmah formiranju gradske straže, koja će u većim gradovima brojiti vod od 40 do 50 ljudi sa potrebnim rukovodstvom a stajat će pod Komandom čete pri ONOO-u. Gradove, koje će direktno preuzeti ZAVNOH kao Zagreb, Split i druge isti će rukovoditi i sa Odborskom stražom. Prema svojim zadacima gradske Odborske straže dijele se na opću stražu, saobraćajnu i željezničku stražu. U prvo vrijeme djelovanja željezničke straže preuzet će OZZN-a.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Odjel unutarnje uprave:

Prijepis, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ONOO Bjelovar — 1944.

PRILOG 1

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Odjel unutarnje uprave
Broj: 338/44.
Dne 8. X 1944.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

Kako kod nas u Hrvatskoj tako i u ostalim dijelovima naše države osnivaju se odredi »Narodne milicije« (Odborske straže). Pošto je u svim dijelovima naše države usvojen naziv »Narodna milicija« potrebno je da se i kod nas naziv »Odborska straža« promijeni u »Narodna milicija«. U buduće nazivajte svoje straže »Narodnom milicijom«. Način njihovog rada neka pokaže da se u biti razlikuje od fašističkih milicija, pa će tako i narodu prestati biti naziv »milicija« mrzak.

Da ne bi u narodu nastala zabuna radi promjene imena i naziva, treba pored naziva »Narodna milicija« u zagradi staviti »Odborska straža«.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Odjel unutarnje uprave:

PRILOG 2

OKRUŽNI NOO BJELOVAR

Odjel unutarnje uprave
Broj: 911. Upr. br. 143.
Dne 21. listopada 1944.

Svim kotarskim NOO-ima i komandama straža

Šaljemo ove upute o organizaciji »Narodne milicije« (Odborskih straža), koja će se organizirati prema tim uputstvima na svim okruzima.

Radi ljudstva i naoružanja poduzet će viši forumi potrebne korake kod vojnih vlasti, a Vi priložene upute dobro proučite, jer će se organizaciji »Narodne milicije« (Odborske straže) pristupiti u najkraćem vremenu.

Ova uputstva umnožite u toliko primjeraka, da možete po jedan primjerak dostaviti svakom općinskom i svakom gradskom NOO-u Vašega područja te komandi Vaše straže, da i te naše ustanove te upute dobro prouče, kako bi se po njima mogle i znale točno ravnati.

Pitajte nas za razjašnjenja, ako Vam je nešto nejasno ili nerazumljivo.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pročelnik:
Živoder- [v. r.]

čiković Tomo [v. r.]

M. P.3

2 Ivan — 3 Okrugli pečat: Okružni NOO Bjelovar.

117

1944, listopad 10.

Izvještaj Odjela pravosuđa ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o radu Odjela u toku rujna

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel pravosuđa
Broj: 1461/44.
Dne 10. X. 1944.

Predmet: Izvještaj o radu Odjela za mjesec rujan 1944.

Pretsjedništvu
Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske

Za mjesec rujan o. g. do sada još nisu poslali izvještaje Oblasni NOO-i za Istru, Slavoniju i Dalmaciju, a Oblasni NOO Zagreb izvijestio je, da mu je nemoguće poslati iscrpan izvještaj radi stalnih upada neprijatelja. U pogledu sudstva na području Oblasnog NOO-a Slavonije, izvještaj je podnio drug Slavko Kudeljnjak, a isto tako i za oblast Sjev. Hrvatske. Prilaže se njegov izvještaj.[1]

1) Iz dobivenih izvještaja vidi se, da se narodno sudstvo na čitavom području prilično izdiglo, naročito što se tiče formalne strane rada. Svuda se osjeća veliko pomanjkanje pravnika, a zapaža se, da mnogi sudovi ne sude u vijeću, jer su njegovi članovi zaduženi i po drugim dužnostima, pa im je nemoguće vršiti i sudsku i drugu funkciju. Ukazuje se potreba, da se članovi suda rasterete svih drugih dužnosti, kako bi mogli nesmetano obavljati svoju dužnost u narodnom sudu.

Ponovno dobivamo izvještaj, da naš narod s privremeno okupiranog područja dolazi (n. pr. u Baniji i Moslavini) pred naše narodne sudove i, mimoilazeći okupatorske tzv. sudove, dobrovoljno obje stranke traže postupak naših sudova.

Primjećeno je, da mnogi sudovi često ne vode rasprave na masovnim sastancima, i ako im je to svojevremeno bilo preporučeno. Javna suđenja vrijeđa se kod nekih sudova i na taj način, da svoje odluke ne donose na samom pretresu niti javno, već ih pismeno dostavljaju strankama nakon završetka rasprave. Dane su upute sudovima, da postupaju u duhu načela našeg sudovanja, naročito da se pazi na javno suđenje.

1 Vidi dok. br. 115.

Primjećeno je nadalje, u jednom slučaju, da je vijeće u jednoj kaznenoj stvari obratilo se (suđenje u Topuskom sredinom augusta o.g.) prisutnom narodu s upitom o visini kazne. Na toj raspravi čula su se raznolika mišljenja i predsjednik vijeća izgubio je sasvim rukovodstvo sa procesom. Dana su uputstva da sudovi moraju pored očuvanja principa javnosti da paze i na svoje rukovodstvo pri suđenju.

Primjećuje se vrlo slaba povezanost sa oblasnim NOO za Istru, dok je u tom pogledu nešto bolje danas sa Oblasnim NOO za Dalmaciju.

Bilo bi potrebno, da samo Pretsjedništvo skrene pažnju svima oblasnim i okružnim NOO-ima, da redovitije udovoljavaju naređenjima i traženjima odjela, jer se do sada pokazalo, da NOO-i dosta slabo reagiraju na traženja odjela. Tako je n. pr. već nekoliko puta od okružnih i oblasnih NOO-a tražen popis članova svih područnih sudova, kao i popis pravnika sa privremeno okupiranog područja, i tom zahtjevu na opetovana požurenja jedva je udovoljilo samo nekoliko NOO-a. Na taj način otežava se i usporava rad ovog Odjela, koji se ne može organizaciono uslijed toga razviti kako bi trebalo.

Potreba za pravnicima je kod sudova vrlo velika. Dok se na području Oblasnih NOO-a Zagreb, Slavonija i Istra nalazi samo 22 pravnika zaposlenih kod narodnih sudova, dotle se kod oblasnog NOO-a Dalmacije nalazi oko 100 pravnika. Osim toga ima velik broj pravnika zaduženih sa raznim nepravničkim i neboračkim dužnostima u našoj vojsci, gdje vrše poslove, za koje bi ih mogao svako drugi zamijeniti. U Dalmaciji n. pr. ima pravnika pri lučkim kapetanijama, u pozorištima, ili u gospodarskim odjelima, a na čitavom području, pa i u vojsci, ima ih i u zdravstvenim odjelima itd.

Da bi se zadovoljilo potrebama narodnih sudova sa pravnicima, moli se Pretsjedništvo da zatraži od GŠH da ovom Odjelu uputi sve one pravnike, koji vojsci nisu neophodno potrebni. Oni bi se smjesta uputili na praksu kod pojedinih narod, sudova, a zatim stavili na raspoloženje onim NOO-ima gdje pravnika nema.

Osim toga trebalo bi pravnike iz Dalmacije pravilnije rasporediti. Danas je ovaj Odjel uputio Pretsjedništvu tekst radiograma, kojim se iz Dalmacije poziva 20 pravnika ovom Odjelu. Oni bi bili raspoređeni po obližnjim nar. sudovima i nakon kraće prakse upućeni u druge sudove, naročito u Istru, za koju ne samo potrebe nar. sudova, nego i vanjskopolitički razlozi traže da se tamo na terenu nađe što više osposobljenih predstavnika naše narodne vlasti. Moli se odobriti ovu mjeru, koja je neophodno potrebna i sa svoje strane preporučiti oblasnom NOO-u za Dalmaciju hitno izvršenje toga zahtjeva.

2) Sudovi dostavljaju Odjelu svoje presude na uvid, ali i pored ovog načina kontrole rada sudova pokazalo se potrebnim, da se to i na terenu izvrši. Radi toga upućen je drug Gabrijel Badovinac u Gor. Kotar, Hrv. Primorje, Pokuplje i Istru (s tim, da se u Istri stavi na raspoloženje Obi. NOO-u za Istru), drug Vjekoslav Kudelnjak u Slavoniju i Sjev. Hrvatsku, a potpisani na Kordun, Baniju i Pokuplje. Sva ova područja pregledana su, osim Pokuplja, kamo će potpisani ovih dana krenuti, te Like, koja će isto tako doći na red, čim to poslovi dopuste.

Pregledom nar. sudova u Hrvatskoj ustanovilo se, da su naši sudovi gotovo svuda osnovani i da rade dosta u duhu općih smjernica rada sa više manje odstupanja, koja imaju različite uzroke.

Primjećeno je, da se najveće poteškoće u radu sudova javljaju zbog sadašnje organizacije sudstva, jer su članovi sudova ponajviše i članovi

izvršnih odbora, pa se teško sastaju u vijeća, a mnogi smatraju rad u sudstvu sporednom dužnošću.

Primjećeno je nadalje, da se kod nekih NOO-a dosta nepravilno odnose prema stručnjacima svodeći ih na sasvim sporedne dužnosti kod sudova. Dana su uputstva sudovima, da se treba pravilno odnositi prema stručnjacima, a i oni prema članovima NOO-a, jer su saradnici na zajedničkoj općoj stvari.

Zapaženo je nadalje, da se na mnogim mjestima pravnici ne zaposluju i ne raspoređuju uvijek onako, kako bi odgovaralo njihovoj sposobnosti i odanosti pokretu. Tako je n. pr. sekretar Obi. nar. suda za Zagreb drug Rihter Petar, dobar i vrijedan pravnik i saradnik NOP-a, ali da u područnim okružnim nar. sudovima ima isto takvih, a možda i boljih, nama pouzdanih pravnika, koji su daleko stariji i koji bi svoju dužnost na višim mjestima mogli vjerojatno bolje otpravljati nego početnik pravnik, i ako je on nesumnjivo odani pristalica NOP-a.

Potrebno bi bilo na ovu anomaliju ukazati NOO-ima i omogućiti odjelu, ne dirajući pravo NOO-a, da se razmještaj pravnika vrši pravilnije, kako bi se unapredio interes naše zajedničke stvari.

Ustanovljeno je nadalje, da se mnogi NOO-i ne drže Uputstava o sastavu i uređenju sudstva,[2] jer ima dosta slučajeva, da je pravnik postao i član, odbornik NOO-a, pa je usprkos svega toga i dalje samo sekretar, a ne pretsjednik nar. suda. U Uputstvima od 22. XII. 1943. predviđeno je, da će pretsjednik nar. suda moći biti i pravnik, ako je on i član NOO-a. Samo u dva slučaja postupljeno je pravilno, i to kod Okr. NOO Zadar i Knin, gdje su pravnici određeni za predsjednike Okr. nar. sudova. Potrebno bi bilo skrenuti NOO-ima pažnju na to, jer se i ovdje može nazirati nepravilan stav prema stručnjacima. Tako je n. pr. pravnik Đorđe Miletić član ONOO-a u Osijeku, ali je ipak samo sekretar Okr. nar. suda Osijek.

3) Kurs za sudstvo. Uvažujući potrebu izgradnje kadra za nar. sudstvo produžuje se na Baniji kurs za sudstvo. Treći kurs za sudstvo završen je 10. IX. i 41 polazniku kurza podijeljene su na svečani način uz prigodne govore svjedodžbe. Ovoj svečanosti prisustvovao je, pored potpisanog i svih nastavnika, i član Pretsjedništva drug Ante Vrkljan.

Četvrti kurs za sudstvo otpočeo je sa 62 polaznika dne 15. IX. o. g. S obzirom na prehranbene i nastanbene poteškoće formirane su dvije paralele, i to jedna u Joševici, a druga u Prijeki, kod Gline. Kurs je završen 30. IX. 1944 i polaznicima su razdijeljene potvrde o svršenom kursu na svečan način u prisutnosti svih nastavnika, članova nar. sudova Banije, te potpisanog i odjelnog pretstojnika za Unutarnju upravu druga dra Lava Gerškovića. Ovaj kurs bio je posvećen ne samo sudstvu nego i upravi. Kursisti su za ovaj kurs došli uglavnom iz Gor. Kotara i Hrv. Primorja. Peti kurs za sudstvo i upravu otpočeo je u Glini dne 5. X. o. g. i to sa 20 kursista i to najvećim djelom iz okruga Cazin, te ONOO-a Knin. Uslijed neprijateljske akcije najavljeni kursisti iz Dalmacije nisu mogli stići. Pretpostavljalo se, da će se za ovaj kurs otvoriti dvije paralele, za sudstvo i upravu, ali s obzirom na malen broj kursista od toga za sada treba odustati i zajednički predavati predmete sudstva i uprave.

Teške prehrambene prilike iziskivale su potrebu, da se za kurs osnuje vlastita kuhinja i to djelomično iz sredstava ONOO-a za Baniju, a djelimično

2 Misli se na Uputstva o postupku sudova NOO-a od 22. prosinca 1943. Vidi »ZAVNOH 1943«, dok. 190, str. 610—620.

iz budžetskih sredstava odjela Pravosuđa i Uprave. Kurs je osnovao vlastitu ekonomiju i, pretpostavljajući veći priliv kursista, zatražen je od Pretsjedništva mjesečni kredit od Kn. 200.000.—. Taj je iznos dodijeljen za kurs Odjelu za Unutarnju Upravu, ali će s obzirom na mali broj kursista biti nepotreban.

Neophodna je potreba, da se takvi kursevi osnuju kod svih oblasnih NOO-a. Naše narodno sudstvo trebat će veliki broj izgrađenih narodnih pravnika, a to mogu dati samo sistematski rukovođeni kursevi. Da se toj potrebi udovolji priređuju se skripta, t. j. pismeno razrađena predavanja iz pojedinih predmeta, koja će se nakon pregleda i odobrenja razaslati Oblasnim NOO-ima.

U Slavoniji nije održan ni jedan kurs i ako je za to preka potreba. U Moslavini počima kurs za sudstvo dne 15. o. mj. Delegati oblasnog NOO-a za Dalmaciju pukovnik Vicko Krstulović i Gizdić tražili su, da im se za ovakav kurs upute drugovi iz našeg kursa i označili su kao takvoga druga Jakova Dubokovića i Milana Macuru, nastavnike ovdašnjega kursa. Oni bi mogli otputovati radi toga za Dalmaciju istom nakon što budu svršena skripta za ovaj kurs.

Sastav naših narod, sudova iziskuje neprekidno stručno izgrađivanje kadra za sudove i radi toga je ustanova kursa neophodno potrebna. Uviđajući neophodnu potrebu i hitnost kadra za sudove kursevi sada traju prosječno oko 20 dana, ali će sa normalizacijom prilika trebati barem 3—6 mjeseci, sa programom koji odgovara važnosti ovoga kursa.

Pretpostavljajući, da će za svaki viši narodni sud trebati bar oko 3 pravnika, a za Zemaljski Sud Hrvatske 12 pravnika, za ustanovu Državnog tužioštva kod Zemaljskog Suda Hrvatske (Sud ZAVNOH-a), te okružnih nar. sudova trebalo bi po 2 pravnika, a isto toliki broj i za ustanovu državnih pravobranioštva, odakle proizlazi, da bi za sve pravosudne ustanove Hrvatske trebalo za prvo vrijeme oko 250 pravnika. Ta će se potreba pokriti iz redova pravnika, koji su već danas u Borbi i Pokretu, ako vojska stavi na raspoloženje sve nepotrebne pravnike i ako se k tome pridoda potreban broj naših simpatizera i aktivista na privremeno okupiranom području.

Preostali članovi sudova odnosno pravosudnih ustanova moraju se regrutirati iz redova boraca i sadašnjih drugova zaduženih za sudstvo. Za normalne prilike treba ih osposobiti na jednom sistematski vođenom kursu. Dosadašnji kursevi dali su odlične rezultate, ali bi trebalo naglasiti NOO-ima, da drugove koji su prošli ovaj kurs ne zadužuju sa poslovima drugog resora i tako sudstvu oduzimaju osposobljene radnike, već bi trebalo da i oni sami izgrađuju svoj kadar na isti način.

4) U vezi sa pripremama za preuzimanje vlasti na privremeno okupiranom području Odjel je pored opširnih uputa NOO-ima[3] razradio i čitav niz projekata zakonodavne prirode i predao ih za to određenoj komisiji.[4]

Najvažnije pitanje, koje treba prvenstveno riješiti, je organizacija sudstva. Potrebno bi bilo u tom pogledu izdati smjernice. Odjel je od SNOS-[5] dobio objavljenu slovensku odluku o ustrojstvu sudova. Ona se u glavnom podudara sa nacrtom, koga je ovaj Odjel razradio sa iznimkom, da je tamo (kod SNOS-a) obavezno predviđeno da članovi Vrhovnog suda (Suda

3 Vidi dok. br. 100 — 4 Misli se na Komisiju za izradu prijedloga o uspostavljanju vlasti u novooslobođenim krajevima, formiranu pri Predsjedništvu ZAVNOH-a. Vidi dok. br. 86 — 5 Slovenski narodnoosvobodilni svet konstituiran je 19. veljače 1944. u črnomelju kao vrhovni organ državne vlasti federalne Slovenije.

ZAVNOH-a ili kako je predloženo sa naše strane Zemaljskog Suda Hrvatske), zatim svi pretsjednici sudova i vijeća kod viših sudova, moraju biti pravnici. Molim u tom pogledu direktive, kako bi se moglo ovom poslu najhitnije pristupiti.

Potpisani je obaviješten, da bi imalo ostati na snazi staro sudsko zakonodavstvo, u koliko se ne kosi sa načelima naše Borbe. Molim u tom pogledu izdati smjernice, kako bi se već sada moglo pristupiti vrlo opsežnom i važnom radu oko pročišćavanja ranijeg teksta dosadašnjeg sudskog zakonodavstva i ono dovesti u sklad s našim načelima.

5) Važno pitanje zauzima bračno pravo, a u njemu pitanje konvalidiranja brakova sklopljenih za vrijeme Borbe. U tom pogledu Odjel je predložio nacrt Uredbe o konvalidaciji takvih brakova[6], ostavljajući potpuno neriješeno pitanje da li će se uvesti ranije predloženi neobavezni građanski brak pored crkvenog itd. Ta uredba bavila bi se samo pitanjem legalizacije do sada sklopljenih brakova za vrijeme Borbe, kada nije bilo moguće sklopiti crkveni brak.

6) Pojavljuje se pitanje uređenja logora za prinudni rad, a naročito prinudnog odgoja maloljetnih delikvenata. To akutno pitanje postavljaju mnogi ONOO-i. Biti će potrebno, da se već sada donesu potrebni zakonodavni akti, čiji će nacrt pripremiti ovaj Odio.

Zaključujući ovaj izvještaj ističem, da se rad na izdizanju našega sudstva stalno forsira i da ne izostaju povoljni rezultati. U koliko bi se sudstvo u Hrvatskoj uredilo slično kao i u Sloveniji, naše bi sudstvo potpuno moglo udovoljiti svakoj svojoj zadaći.

U vezi sa radom oko utvrđivanja ratnih zločina trebalo bi poraditi kod Vrhovnog Štaba na izmjeni člana 13 i 14. Uredbe o Vojnim sudovima, s tim, da se našim, potpuno osposobljenim i za to doraslim narodnim sudovima preda u nadležnost svaki delikt u koliko ne zadire u interese narodne obrane. U tom pogledu Pretsjedništvu će se ponovno dostaviti obrazloženi predlog.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Prilog[7]

M. P.[9]

Za Odjel pravosuđa:
Čulinović[8] [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 1167/44, 13. X 44.

6 Redakcija nije pronašla tu uredbu — 7 Isto kao u bilj. 1 — 8 Ferdo — 9 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel pravosuđa.

1944, listopad 12.

Upute Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o poduzimanju mjera za razvitak stočarstva i o organizaciji veterinarske službe na terenu

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel Narodnog Gospodarstva
Broj: 2150.
Dne 12/X. 1944.

Svima oblasnim i okružnim NOO-[im]a 1—11

Pored ostalih pustošenja i nesreća ovoga rata jedna je od najvećih gubitak imovine na stoci. Prema dobivenim podacima sa terena ima Okruga, gdje je brojno stanje stoke spalo na 50% pa i na 30°/o.

S time u vezi nameće nam se jedan od najhitnijih zadataka, a to je čuvanje do krajne mogućnosti postojećega brojnog stanja i čim je prije moguće postići povećanje broja stoke. Na tome zadatku ima da rade NOO-i, najvećom brigom i marom i moraju se starati, da iznađu sposoban kadar ljudi za taj posao. Da se veliki zadatak očuvanja zdravlja naše stoke može pravilno izvršiti potrebno je da NOO-i preko svog veterinarskog osoblja učine sljedeće:

1) Uspostaviti organizaciju veterinarske službe i izvršiti pravilan razmještaj veterinara i pomoćnog osoblja.

Na oslobođenom je teritoriju obzirom na potrebe vrlo malen broj veterinara, te su i nekoji oblasni NOO-i do sada bili bez veterinara i bez organizovane veterinarske službe, pa se ima pristupiti pravilnom razmještaju veterinara. Organizacija veterinarske službe ima se izvršiti kod svih NOO-a. Nedostatak veterinarskih stručnjaka nekoji su NOO-i riješili na taj način da su po sektoru veterinarstva zadužili lica, koja su im bila poznata da su se ranije bavila liječenjem stoke, pregledom stoke za klanje i mesa i slično.

2) Pobrinuti se putem kurseva za nove kadrove i njima popuniti one NOO-e gdje tih kadrova nema.

Zadatak je veterinara stručnjaka da putem kurseva prošire znanje onih lica, koja su do sada prošla već bilo kakove veterinarske kurseve.

Valja osposobiti veterinarske pomoćnike, koji bi u nedostatku veterinara mogli vršiti poslove po veterinarskom sektoru kod kotarskih NOO-a i koji bi bili u stanju na kraće vrijeme zamjenjivati veterinara u veterinarskim ambulantama. Ovi bi kursevi bili šireg nastavnog programa, koji bi za sada trajali

do 2 mjeseca. Ža općinske i seoske NOÒ-e vaija izobraziti veći kadar vete* rinarskih bolničara ili sanitara, koji bi vršili više veterinarsku propagandnu i informativnu, a manje kurativnu veterinarsku službu. Za sada bi kurs za izobrazbu ovih posljednjih trajao oko 15 dana. Potrebno je održati što više veterinarskih predavanja o čuvanju zdravlja stoke, o sprečavanju stočnih zaraza, prva pomoć kod telenja i t. d. Na tim predavanjima zapaziti će se i interesente za gore spomenute kurseve.

3) Urediti veterinarsku ambulantnu službu.

U svakom okrugu treba organizirati veterinarsku ambulantnu službu.

Prema potrebi, brojnom stanju stoke i prema stepenu razvitka stočarstva tu službu čim bolje proširiti. Gdje je to ikako moguće uspostaviti veterinarske ambulante.

Bez obzira na imućstveno stanje stočara liječenje, podavanje ljekova i cijepljenje imaju se vršiti besplatno. Nabavu ljekova i cijepiva vršiti iz sredstava, do kojih će NOO-i doći putem NOF, stvarajući unutar istoga odgovarajuće fondove, tako u konkretnom slučaju »Fond za nabavu veterinarskih cijepiva i ljekova«.

4) Najveću brigu posvetiti sprečavanju i ugušivanju stočnih zaraza.

Predavanjima na masovnim sastancima, pisanjem u zidnim novinama i ostaloj štampi upoznati pučanstvo sa bitnim osebinama stočnih zaraza.

Prikazati treba, da sprečavanje i ugušivanje stočnih zaraza nije stvar pojedinca već interes i dužnost svih pojedinaca, čitavog naroda.

Nadalje valja poduzeti sve opće mjere o obaveznoj prijavi, proglašenja o zabrani kretanja kod pojave stočne zaraze ili sumnje na istu.

Neškodljivom uklanjanju stočnih leševa i uređenju mrciništa posvetiti dovoljnu pažnju.

Osobito posvetiti pažnju stočnim zarazama koje su stalni pratioci ratova, kao šuga konja i sakagija. Prema opažanju na terenu šuga konja zahvatila je već sada veliki broj konja. Treba poduzeti liječenje prema već danim uputama u plinskim komorama za suzbijanje šuge sumpornim dioksidom.[1]

Pse skitnice nemilice tamaniti radi sprečavanja bjesnila.

5) Urediti pitanje sajmova i veterinarskog nadzora nad stočnim prometom.

Kako na oslobođenom teritoriju sve jače oživljavaju stočni sajmovi to isti mogu biti rasadišta stočnih zaraza, ako ne budu pod veterinarskim nadzorom. Prema uputama za oživljavanje trgovine i razmjene[2] treba sva stoka, koja se nudi na prodaju da ima od nadležnog NOO-a stočnu putnicu. Kako je stočna putnica dokaz o svojini i zdravlju unešene stoke to mjesni NOO-i moraju strogo voditi računa o tome da se na sajam ne odgoni stoka iz onih mjesta gdje vlada stočna zaraza odnosno dok zaraza nije službeno prestalom proglašena.

Po prijemu ovoga dopisa dogon stoke na sajmove bez stočne putnice zabranjuje se. Kupac je u svakom slučaju dužan od prodavca tražiti stočnu putnicu prilikom kupnje, a po zaključenoj pogodbi ima se izvršiti prenos prava vlasništva na kupca.

1 Redakcija nije pronašla te upute — 2 Nalazi se u IHRPH Zgb, ZAVNOH--1944.

Općinski NO-i izdavaju stočne putnice na osnovu potvrde mjesnog NOO-a o svojini i zdravlju stoke prodavaoca. Prenos prava vlasništva na stočnoj putnici vrši onaj općinski NOO, na čijem je teritoriju pogodba zaključena.

Za izdavanje i prenos prava vlasništva mogu se naplaćivati stanovite pristojbe. Banijski je i Pokupski Okružni NOO zaveo na primjer sljedeće takse.

Za izdavanje stočne putnice:

a) za krupnu stoku t. j. za konje i goveda preko 2 g. starosti i za svinje preko 100 kgr. težine..... kuna 60.

b) za sitnu stoku tj. ovce, koze i svinje ispod 100 kg po komadu .... kuna 30.

Za prenos prava vlasništva

kod a) ..... kuna150.

kod b) ..... kuna100.

Ove su pristojbe niske i primjerene i sigurno da obzirom na visinu cjene blagu neće imati negativan utjecaj na odvijanje trgovine sa stokom.

Stoga se preporuča da prema mjesnim prilikama obzirom na cijenu stoke i ostali Okružni NOO-i zavedu pristojbe prema gore navedenom.

Svi prihodi od ovih pristojbi ulaze u NOF, naveden pod točkom 3. tj. »Fond za nabavu veterinarskih cijepiva i ljekova«. Novac toga fonda može se trošiti isključivo za suzbijanje stočnih bolesti i za čuvanje zdravlja domaćih životinja.

Za rukovanje stočnim putnicama ima se kod Okružnog i Općinskog NOO-a zadužiti jedandrug, koji će potompredmetu bitiodgovoran.

6) Pregled stokezaklanje imeso isav nadzorživežnih namirnicaanimalnog porijekla treba provesti u život.

U vezi s tim problemima može se povezati i problem čuvanja brojčanog stanja stoke i povećavanja istog. Ovdašnji raspis o zabrani klanja ženske teladi provoditi što savjesnije, a po mogućnosti štediti i sa klanjem muške teladi.

7) Unapređenju stočarstva ima se posvetiti najveća briga.

Ovdašnjim dopisom[3] broj 1949. od 18[4]/9. ov. g. pozvan je naslov, da provede na svojem području licenciranje rasplodnjaka. Nadamo se, da će se ovaj posao na vrijeme svladati i da će elaborati o licenciranju biti ovamo dostavljeni najkasnije do 1/XII. ov. g.

Valja osobito raditi na tome da se sačuva postojeći dobar materijal. Prilikom rekvizicije stoke za ishranu vojske treba nastojati, da se dobra rasplodna grla zamjenjuju sa manje prikladnim rasplodnim materijalom.

Postojeće stočarske zadruge i udruge koje su bilo iz kojeg razloga obustavile rad, valja aktivirati i pomoći im da svojim radom oko unapređenja i poboljšanja stočarstva nastave.

Nadležni NOO-i trebaju poduzeti sve mjere da se ne unište stočarske stanice i ergele koje napredovanjem NOV podpadnu pod njihov teritorij, osobito gdje se radi o čistokrvnom materijalu.

3 Nalazi se u IHRPH Zgb, ZAVNOH-1944 — **4** Pogrešno napisano; treba: 16.

U koliko se na teritoriju naslova nalaze ribnjaci, valja ih staviti pod stručni nadzor i paziti da se po principima ribničarskog gospodarstva mogu i nadalje iskorištavati.

Sa postojećim pčelarskim i ribarskim zadrugama uspostaviti suradnju i aktivirati njihov rad.

O učinjenom izvještavajte svakog mjeseca.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za veterinarski odsjek:
Golub[5] [v. r.]

Za Odjel narodnoggospodarstva:
Franjo Gazi [v. r.]

M. P.«

Pretsjedništvu ZAVNOH-a
Na znanje.

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 1168/44, 14. X 44.

5 Ljubo — **6** Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel narodnog gospodarstva.

119

1944, listopad 13.

Dopis Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o osnivanju i unapređivanju školskih voćnih rasadnika i povrtnjaka

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel Narodnog Gospodarstva
Broj: [2173]i 13/X. 1944.

Svima oblasnim i okružnim NOO-[im]a

U mjere koje se namjeravaju poduzeti za obnovu i unapređenje poljoprivrede u našoj zemlji spada i briga za obnovu i unapređenje voćarstva i povrtlarstva. Da bi se u tom pravcu polučili što bolji i brži uspjesi potrebno je, da se širokim narodnim redovima daje potrebno znanje, te pobudi interes i smisao za voćarstvo i vrtlarstvo. Pored ostalih mjera odlučio je ovaj odjel u sporazumu sa Prosvjetnim Odjelom ZAVNOH-a u tu svrhu omogućiti i podpomoći osnivanje malih voćnih rasadnika i povrtnjaka kod seoskih osnovnih škola. Tim rasadnicima i vrtovima rukovodiće učitelji osnovnih škola, te će davati u njima školskoj djeci praktičnu obuku iz voćarstva i vrtlarstva. Nalog i potrebne upute za osnivanje školskih rasadnika i vrtova dobiti će učitelji preko njima nadležnih odjela. Za osnivanje školskih rasadnika i vrtova treba Odjel Narodnog Gospodarstva tog NOO-a poduzeti sljedeće:

1) Kod škola koje će stalno ostati na mjestu gdje se sada nalaze ili osnivaju osigurati za voćni rasadnik i povrtnjak odgovarajuće zemljište. Zemljište za rasadnik treba imati po mogućnosti površinu od 300 do 1000 kvadratnih metara a za vrt najmanje 300 m^2. Veličinu rasadnika odnosno povrtnjaka treba odrediti prema raspoloživom zemljištu i broju školske djece. Od zemljišta predviđenog za rasadnik u toku sljedeće godine bilo bi pod voćnim sjemeništem 30 do 80 m^2, a ostalo bi iduće 2 do 3 godine postepeno bilo zasađivano voćnim rasadnicima te se u međuvremenu može koristiti i u povrtlarske svrhe. Kod određivanja zemljišta za rasadnik i povrtnjak treba paziti da:

a) kod škola koje se nalaze na istom mjestu gdje su i prije rata postojali *učiteljski vrt* ostaje i nadalje učitelju, a na *školskom* vrtu treba jedan dio osigurati za voćni rasadnik, a drugi dio za povrtnjak.

b) kod škola, koje se nanovo osnivaju i koje će na mjestu osnivanja stalno ostati, treba osigurati uz školu ili u blizini iste zemljište za školski vrt u okviru kojega će biti voćni rasadnik i povrtnjak. Uz ovo zemljište treba osigurati i površinu za učiteljski vrt.

2) Treba uputiti okružne odnosno kotarske poljoprivredne referente, da se odmah po primitku ovog dopisa stave u vezu sa učiteljima radi dava-

1 Brojka označena zagradom dopisana je zelenom tintom.

nja stručnih uputa za osnivanje rasadnika i povrtnjaka. Najjednostavniji način jest da poljoprivredni referenti prisustvuju učiteljskim sastancima (kotarskim ili općinskim), koji se redovito održavaju i na istima dadu učiteljima navedene upute. Tako bi poljoprivredni referenti trebali u najkraćem vremenu (u toku 15 dana nakon primitka ovog dopisa) svim učiteljima na području svog NOO-a dati uputstva o sakupljanju voćnog sjemena — divljih krušaka i jabuka, te dunja i oraha — zatim uputstva kako se odvajaju sjemenke od plodova, sušenje i stratifikacija sjemena, te konačno o jesenskoj pripremi zemljišta za voćno sjemenište i povrtnjak. U toku zime odnosno na proljeće na jednom sastanku učitelja dao bi poljoprivredni referent istima potrebne upute o predstojećim poslovima. Sve te radove imadu poljoprivredni referenti pokazati učiteljima i praktično kako na navedenim sastancima tako i kod obilaska terena u samim školskim rasadnicima i vrtovima.

3) U dogovoru sa prosvjetnim odjelom osigurati potrebne količine povrtnog sjemena za školske vrtove.

4) Da se nebi radovima u rasadniku i povrtnjaku oduzelo školskoj djeci suviše vremena predviđenog nastavnim programom za narodno gospodarstvo i time oštetilo druge grane narodnog gospodarstva, treba preko omladinskih organizacija u školskom rasadniku i povrtnjaku prema potrebi zaposliti i omladinu.

5) Poljoprivredni referenti imadu kod obilaska terena vršiti stručni nadzor kako nad školskim rasadnicima tako i nad vrtovima.

6) Poljoprivredni referenti trebaju najtješnje surađivati sa učiteljima na poljoprivredno prosvjetnom radu na selu (predavanja, zidne i usmene novine).

Da bi se radovi u voćnom rasadniku što pravilnije odvijali izdati će ovaj odjel stručne pismene upute o proizvodnji voćnih sadnica t. j. o radovima u voćnom sjemeništu i rasadniku, koje će služiti učiteljima kao priručnik, a dostaviti će se i svim poljoprivrednim referentima.

Provedba gornjih zadataka od velike je važnosti za unapređenje našeg voćarstva i vrtlarstva, s toga neka taj NOO shvati najozbiljnije gornje zadatke i odmah pristupi njihovom riješavanju.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel narodnog gospodarstva:
Franjo Gaži [v. r.]

M. P.2

Predsjedništvu ZAVNOH-a
Na znanje.
Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel narodnog gospodarstva:
Franjo Gaži [v. r.]

M. P.[8]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 1170/44, 14. X 44.

2-3 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel narodnog gospodarstva,

120

1944, listopad 14.

Dopis Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a svim okružnim NOO-ima o suzbijanju šverca

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEČE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel unutarnje uprave
Broj: 368/44. dne 14. X. 1944.

Svim ONOO-ima

Kako u nadležnost upravnih odjela, tj. otsjeka za javnu sigurnost spada i nadzor nad tržištima, pobijanje šverca i nabijanje cijena, treba tome posvetiti mnogo više pažnje nego do sada, ako želimo postići uspjeh. Nije dovoljno na sajmu u svom Okrugu ustanoviti svakog švercera ili nabijača cijena ili drugu nepravilnost i izvještavati o tom naš Odjel, nego treba o svim tim pojavama izvjestiti i susjedne [NOO-e] odnosno kotareve, gdje se sajmovi vrše, kako bi njima olakšali rad, te se tako međusobno potpomagati.

Treba ih na pr. izvještavati u slučaju, da se na jednom sajmu primjeti da je netko kupio više robe, negoli mu treba za njegovu potrošnju. Istog treba legitimirati i izvjestiti susjedni NOO, gdje se vrši slijedeći sajam, kako bi oni mogli kontrolirati, da li taj kupac tu robu preprodaje i po kojoj cijeni. Dalje. Ako se primjeti, da je među sol miješano brašno, pješak itd. a prodavaoca takove soli nemože se ustanoviti, treba izvjestiti NOO-e kako bi svraćali pozornost prodaji soli.

Jedino ovakvim načinom međusobnog izvještavanja tj. potpomaganja moći će se spriječiti razne nepravilnosti i doći u trag nabijačima cijena i švercerima.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel unutarnje uprave:

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

1944, listopad 17.

Izvještaj Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o ustrojstvu Odjela

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel pravosuđa
Broj: 1492/44. od 17/. X. 1944. g.

Predmet: Izvještaj o ustrojstvu Odjela pravosuđa.

Pretsjedništvu
Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske

Prema nalogu Pretsjedništva dostavlja se slijedeći izvještaj:

Djelokrug Odjela Pravosuđa obuhvata: upravu i nadzor nad svim narodnim sudovima i svim pravosudnim ustanovama, kao što su: kazneni i njima slični zavodi (zavodi za prinudni rad, zavodi za mlađe maloljetnike), državna tužioštva i državna pravobranioštva, ukoliko budu osnovana, zatim nadzor nad radom odvjetničkih komora i njihovih članova. Osim toga u nadležnost odjela spada pravo prijedloga za amnestije i abolicije, te oproste i odgode izdržavanja kazni izrečenih od strane narodnih sudova.

U dužnost Odjela spadalo bi pripremanje svih nacrta zakonodavnih akata i to ne samo onih iz područja sudskog zakonodavstva, nego i onih, koji se bilo kako odnose na ovu materiju, a izdaju ih ili namjeravaju izdati drugi resori.

Poslovima Odjela Pravosuđa rukovodi odjelni pretstojnik, koji odgovara članu Pretsjedništva određenom za nadzor i odgovornost za rad ovog Odjela.

Prema poslovima nadležnosti Odjel se dijeli na ove otsjeke:

I. **Opći otsjek**

On vrši upravu i nadzor nad cjelokupnim pravosuđem ne zadirući u nezavisnost sudova u pogledu rješavanja konkretnih sporova i zahtjeva. On rješava sva osobna pitanja službenika Odjela i svih pravosudnih ustanova i vrši sve ekonomske poslove odjela i područnih mu ustanova.

Opći otsjek dijeli se na ove podotsjeke:

a) *Upravni podotsjek,* koji vrši administrativne poslove i nadzor nad radom svih narodnih sudova i pravosudnih ustanova, izdaje za to potrebna uputstva i okružnice. Upravni podotsjek prikuplja i vodi statističke podatke o radu sudova i pravosudnih ustanova, te u tom pogledu sarađuje sa državnim statističkim uredom odnosno ustanovom određenom za te poslove.

Ovaj podotsjek vrši nadzor nad radom odvjetničkih komora i njihovih članova u njihovom sudskom poslovanju (ukoliko se dozvoli osnutak takve

organizacije pravozastupništva), naročito dozvoljava rad odvjetnicima i njihovim pripravnicima.

b) *Personalni podotsjek* vrši ove poslove: postavljenja (odnosno stavljanje narodnim sudovima na raspoloženje), premještaje i otpuštanje (kao i umirovljenje) osoblja Odjela i pravosudnih ustanova (ukoliko to ne spada u nadležnost samih narodnih sudova s obzirom na izbornost sudova), vodi evidenciju svega gore navedenog osoblja, riješava njihove osobne službene odnošaje, te vodi očevidnik svih odvjetnika i odvjetničkih pripravnika upisanih u odvjetničke komore na područje Hrvatske.

c) *Ekonomski podotsjek* vrši ove poslove: sastavlja i predlaže godišnje proračune za potrebe odjela i svih spomenutih pravosudnih ustanova; vrši poslove naredbodavstva za cijelo područje Hrvatske za sve sudove i ustanove, koje spadaju pod odjel Pravosuđa; odobrava i nadzire pravilan utrošak otvorenih kredita, vrši nadzor nad zgradama, te uzima u najam i zakup zgrade, odnosno zemljišta potrebna pojedinim ustanovama; nabavlja potreban materijal (pisaći materijal, knjige, formulare, namještaj itd.) za odjel i navedene ustanove.

II. Zakonodavni otsjek

priprema i razrađuje sve zakonske predloge iz područja pravosuđa kao i one, koje drugi odjeli radi jedinstvenosti i jednoobraznosti oblika zakonskih akata dostavljaju odjelu na pregled i mišljenje.

III. Pravni otsjek

predlaže, daje mišljenja, odgovara na upite iz područja sudskog, kao i drugog prava, koje je s tim u vezi, prikuplja podatke i razrađuje predloge za donošenje načelnih odluka [Zemaljskog][1] Suda Hrvatske iz područja sudskog zakonodavstva; izdaje [načelne][2] okružnice i uputstva sudovima, javnim tužioštvima i državnim pravobranioštvima radi pravilne i jednoobrazne primjene zakona, razrađuje pravilnike i tumači zakone na temelju zakonskih ovlaštenja; rješava stvari u vezi sa pozakonjenjem djece i o stvarima građanskog braka, gdje on (po postojećim propisima) postoji.

IV. Otsjek za izvršenje kazni

vrši poseban nadzor nad kaznenim i njima sličnim zavodima; izdaje uputstva i naredbe, koje se odnose na izvršenje kazna, rješava molbe za pomilovanje, aboliciju i otpust kazne.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel pravosuđa:
čulinović[3] [v. r.]

M. P.*

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a:
Broj: 1188/44, 18. X/44.

1-2 Riječi označene zagradom dopisane su tintom — **3** Ferdo — **4** Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel pravosuđa.

1944, listopad 18.

Dopis Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima u kojem se objašnjava razlika između konfiskacije i rekvizicije

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel unutarnjih poslova
Broj: 397/44, dne 18. X. 1944.

Predmet: Konfiskacija imovine — objašnjenje.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

Događa se još uvijek da pojedini organi Narodno oslobodilačke vlasti pogrešno shvaćaju i manjkavo sprovode konfiskaciju imovine, naročito kod onih lica, za koja se sumnja, da su narodni neprijatelji. Dogodilo se i takvih slučajeva, da su neprijateljski raspoloženi pojedinci, koji su se uvukli u naše redove, iskorišćavali ovu pometenost, i samovoljno oduzimali tobože konfiscirali pojedine predmete, samo da izazovu neraspoloženje naroda protiv Narodno oslobodilačkog pokreta i narodno oslobodilačkih vlasti. Da se kod konfiskacije izbjegne svaka zloupotreba, nemarnost i neznanje, daje se slijedeće objašnjenje:

Konfiskacija je prisilno oduzimanje imovine bez naplate, ne smije se miješati sa pojmom rekvizicije, koja znači oduzimanje imovine s voljom ili protiv volje vlasnika, ali uz naplatu u gotovom, ili na veresiju uz bon, odnosno potvrdu, za ishranu Narodno oslobodilačke vojske i naroda.

Konfiskacija, tj. oduzimanje imovine u novcu ili u naravi jest kazna za pojedina lica, koja su pogriješila. Ovu kaznu, kao i ostale kazne može izreći samo sud, i to vojnički ili civilni sud, svaki za ona krivična djela, za koja je nadležan da sudi. Kao što ni jedan organ narodne vlasti ne smije nikoga lišiti slobode, poslati na prisilni rad ili lišiti života bez pravomoćne presude suda, tako se isto ne smije nikoga lišiti imovine i ne smije se više događati, da pojedini organi narodne vlasti napose NOO-i vrše konfiskaciju imovine pojedinih lica bez sudske presude, makar sumnjaju ili znaju da su ta lica ratni zločinci, ili inače narodni neprijatelji.

Ako bi netko, makar i vojno lice tražilo od NOOa, da sudjeluje ili pomaže kod konfiskacije, a nema za konfiskaciju izrične presude suda, ne smije se takovom licu dati pomoć sa strane NOOa, niti sudjelovati kod takve nepravilne konfiskacije, nego se mora to prijaviti najbližoj vojnoj vlasti i skrenuti

joj pažnju na nepravilnost, te poduzeti sve da se ta nepravilnost ukloni. Ove slučajeve valja javljati preko viših NOO-a i ovom odjelu.

Dakle NOOi ili koja druga upravna vlast nema da prosuđuje, da li je netko narodni neprijatelj i da li mu se ima konfiscirati i koji dio se ima od imovine konfiscirati, jer sve to mora stajati u presudi. Narodno oslobodilački odbor ima samo tu zadaću, da prisustvuje i da pomogne vojnim vlastima, da izvrše presudu, ako se radi o presudi vojnih sudova. Ako se radi o presudi civilnih sudova, kojom je određena konfiskacija, onda će NOO-i i sam sud dotičnog NOOa poduzeti sve korake, da se ta presuda izvrši protiv lica ili imovine, koja se nalazi na njihovom teritoriju. Ako pojedini NOOi opravdano sumnjaju, da bi krivac mogao imovinu sakriti ili ukloniti, prije nego se donese presuda, onda će na to upozoriti nadležni sud, a sud će odrediti mjere koje se imadu poduzeti da se imovina sačuva. Odbor sa svoje strane učinit će sve, da se takova odluka izvrši. Tako, gdje su osnovane posebne komisije za konfiskaciju i one mogu poduzeti sve mjere, da [se] imovina lica, koja bi imala pasti pod konfiskaciju, sačuva i ne sakrije.

Te mjere prema konkretnom slučaju ili prilikama mogu se sastojati, da se pokretne mrtve stvari zapečate ili prenesu na sigurno mjesto, a stoka da se povjeri nekom pouzdanom čovjeku na čuvanje. Na taj način osigurane stvari ne smiju se upotrebljavati ili razdavati, a životne namirnice ne smiju se trošiti. Jedino za slučaj da se radi o pokvarljivoj robi, smije se potrošiti, ali uvijek treba točno popisati stvari, tako da se stranci mogu povratiti iste stvari ili ista količina životnih namirnica, za slučaj, da ne dođe do konfiskacije, odnosno da se može izdati točna potvrda stranci, za slučaj da se stvari rekviriraju, umjesto da se konfisciraju.

Izvršenju konfiskacije prisustvuje član općinskog ili kotarskog NOOa. Prigodom provađanja konfiskacije treba načiniti zapisnik na licu mjesta u koji će se unijeti datum i mjesto konfisciranja, ime čija se imovina konfiscira, imena lica, koja izvršuju konfiskaciju, broj i datum presude, i ime suda, na temelju koje se obavlja konfiskacija, popis svih stvari koje su konfiscirane, koliko je stvari ostalo familiji okrivljenog i koliko ima članova familije. Okrivljeni ili ukućani te prisutni svjedoci i provoditelji konfiskacije treba da potpišu zapisnik.

Protiv konfiskacije se mogu žaliti sva lica, koja su oštećena konfiskacijom, samo u toliko, ukoliko konfiskacija prelazi okvir presude, žalba se ulaže u roku od 8 dana protiv vlasti, koja je provela konfiskaciju.

Nezgode i suvišno natezanje događa se često puta i stoga, što je sama presuda manjkava. U presudi je određeno često, da se konfiskuje cijela imovina osuđenika, ili jedan dio, trećina, petina i slično, a iz presude se ne vidi kolika je imovina osuđenog, koliko je suvlasnika ili članova obitelji, pa na licu mjesta nastaje natezanje o tom, a često puta mora se hitno raditi, osobito ako se radi o konfiskaciji na tzv. poluoslobođenom teritoriju.

Stoga treba da sudovi kod generalija (ličnih podataka) okrivljenog u presudi navedu uvijek broj članova obitelji i točan iskaz imovine pokretne i nepokretne, ako je to ikako moguće. To je bezuvjetno potrebno, kad se izriče imovinska kazna, a korisno je i kad nije izrečena imovinska kazna, da viši sud povodom žalbe može promijeniti vrst kazne ili preinačiti visinu kazne (imovinske). Nije stoga dosta u presudi reći: siromašan, srednjeg imovinskog stanja ili bogat, jer su takvi izrazi relativni i neodređeni. Treba navesti na pr. 3 djece od 20, 17 i 3 godine, 10 jutara zemlje, 2 konja, 1 krava, 1 krmača, 5 praščića i jedna kola, 2 pluga, 8 gunjeva itd,

Imovinske i lične podatke može se dobiti redovno od samog okrivljenog i svjedoka, a ako to ne može, treba da potraži svjedodžbu od općine. Ovakva svjedočba redovno je potrebna i radi drugih podataka, kao ponašanje okrivljenog, odnosa prema NOBi itd. Zato sud prije glavne rasprave treba da uvijek pribavi od općinskog NOOa svjedočbu o imovinskom, obiteljskom i ličnom stanju i vladanju okrivljenog. Istom tada moći će sud da izreče pravilnu presudu.

U presudi treba da sud točno pobroji predmete, koji se konfisciraju, pa i onda ako se konfiscira cijela imovina. Na taj način neće se događati svađe oko razdiobe ili slučaj da neke stvari ostanu ili da se tuđe odnesu. Ako u presudi nije bilo moguće navesti sve te okolnosti, organi koji vrše konfiskaju na licu mjesta trebaju te manjkavosti nadopuniti.

Kaznu konfiskacijom imovine izricati će sudovi, kao i ostale kazne prema svom slobodnom rasuđivanju. Može se izreći konfiskacija cijele ili jednog dijela imovine ili pojedinih stvari i to pokretnina ili nekretnina. Sva imovina će se konfiscirati i onim zločincima, koji nemaju djece ili drugih nedužnih članova obitelji. Redovno se izriče konfiskacija onog dijela pokretnine okrivljenog, koji na njega otpada. Konfiskacija zgrada neka se određuje samo onda, ako se te zgrade mogu upotrijebiti na licu mjesta za javne ustanove, ili beskućnike istog ili drugog mjesta, a treba izbjegavati, da se zgrade ruše i građa prenaša.

Imovinska kazna, konfiskacija, može se izreći samostalno ili uz koju drugu kaznu.

Kazna konfiskacije imovine jest naročito ustanovljena kazna za vrijeme Narodno oslobodilačke borbe, protiv ratnih zločinaca, narodnih neprijatelja i njihovih pomagača, da im se izbije iz ruku ekonomska podloga života. Ratni zločinci (prema članu 13. Uredbe o vojnim sudovima od maja 1944) jesu pokretači, organizatori, naredbodavci, te pomagači i neposredni izvršitelji masovnih ubijanja, mučenja, prisilnog iseljavanja, odvođenja u logore i na prisilni rad stanovništva, zatim paleža, uništavanja i pljačke narodne i naše državne imovine i svi koji su nečovječno eksploatisali radnu snagu na prisilni rad određenih ljudi, funkcioneri terorističkog aparata i terorističkih naoružanih formacija okupatora i domaćih u službi okupatora, zatim onih koji su vršili mobilizaciju našeg naroda za neprijateljsku vojsku. Svi ratni zločinci jesu narodni neprijatelji. Narodnim neprijateljima (čl. 14 pomenute odredbe) imaju se smatrati i svi aktivni ustaše, četnici i pripadnici ostalih oružanih formacija u službi neprijatelja, te njihovi organizatori i pomagači i svi oni, koji su u službi neprijatelja, ma u kom vidu — kao špijuni, dostavljači, kuriri, agitatori i slično, koji su natjeravali narod, da okupatorima predaju oružje, svi oni, koji su izdali narodnu borbu, svi oni koji se odmetnu od narodne vlasti i rade protiv nje, svi oni koji razaraju narodnu vojsku ili su na drugi način pomagali i pomažu okupatora, svi oni koji izvrše teške slučajeve ubistava i pljačke.

Sud može izreći konfiskaciju imovine i bez proglašenja narodnim neprijateljem ili ratnim zločincem, svakom odmetniku od narodne vlasti kad dobrovoljno napusti oslobođeni teritorij, da izbjegne mobilizaciju za NOV ili da bilo u kom drugom vidu pomogne okupatora ili traži kod okupatora zaštitu. Ako netko iz neobavještenosti ili straha, zaveden lažnom neprijateljskom propagandom prebjegne okupatoru, a nije se ogriješio o interese naroda i narodno oslobodilačke borbe, onda sud neće izricati zapljenu imovine takvog lica, nego će poduzeti korake, da se takvo lice vrati svojoj kući, osobito ako je takvo bježanje bilo masovno.

Ne samo u napred nabrojenim slučajevima, nego i radi svih ostalih krivičnih djela, kao šverca, krađe, utaje itd. izricati će se imovinske kazne u naravi, a to je zapravo djelomična konfiskacija imovine.

Kod izricanja imovinske kazne ili konfiskacije treba imati uvijek na pameti, da svrha ove kazne nije prvenstveno ta, da se napuni blagajna Narodnog fonda, nego zaštita narodnih interesa i narodno oslobodilačke borbe, te popravna mjera za okrivljenog i njegovu okolicu.

A ta svrha može se uspješno postići ako sud i komisija, koja obavlja konfiskaciju (zapljenu) postupa na napred izloženi način, tj. uruči okrivljenom, odnosno njegovoj familiji presudu, načini točan zapisnik. Presude i zapisnici nisu samo puke formalnosti, nego su stvarna podloga za red i sigurnost, a osim toga djeluju kod naroda psihološki, tako da narod vidi da to radi jedna jaka organizovana vlast, po zakonu i planu pa makar i strogo, ali pravedno. Onda kod konfiskacije narod neće dobiti dojam, kao da je u sela upala neka slučajna neorganizovana četa, koja pokupi ono što nađe.

Kod donošenja presude, kao i kod obavljanja konfiskacije ne smije se žaliti ni truda ni vremena, jer svako vrijeme uloženo smišljeno kod toga posla, stostruko će se isplatiti time, što će podignuti ugled, respekt, a preko toga i poštovanje i simpatije naroda prema našoj narodnoj vlasti.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.i

Za Odjel unutrašnjih poslova:
Leon Geršković [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, Obi. NOO za Slavoniju — 1944. Ispod teksta dokumenta nalazi se štampilja Oblasnog NOO-a za Slavoniju, Upravnog odjela, koji je ovaj dopis zaprimio pod br. 492, dana 31. X 1944.

1 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel unutarnje uprave.

1944, listopad 19.

Dopis Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o potrebi redovitog polaganja računa o svome radu pred narodom

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel unutarnjih poslova
Broj: 403/44, dne 19. X. 1944.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

Naša narodna vlast može samo onda pravilno funkcionirati, ako je u stalnoj vezi sa narodom. Radi toga svi NOO-i treba da u određenim rokovima polažu pred narodom račun o svome radu i da se sa narodom direktno ili preko izabranih delegata savjetuju o smjernicama svog rada. Na taj će se način postići bolji i veći rezultati, povećati odgovornost NOO-a i njihovih članova, doći do izražaja potpuna demokratičnost NOO-a kao istinski prave i demokratske narodne vlasti. Saradnja s narodom unosi u rad NOO-a novi polet i nove zadatke.

Međutim se zapazilo, da se pojedini NOO-i vrlo malo ili nikako ne obraćaju narodu. I oni NOO-i koji tobože polažu račun narodu ili svome plenumu, većinom to vrše neprikladno. Tako se na pr. na nekim sastancima iznosi tek toliko, koliko je tko dao za vojsku kola, žita i si. Na plenumima se skoro slično dešava, šta više neki izvršni odbori prilikom održavanja sjednica plenuma poučavaju plenum kako treba raditi, umjesto da iznose svoj rad i dadu plenumu mogućnost kritike. Plenumi tako gube svoje značenje, rasplinu se na sitnicama i ne postižu željenu svrhu.

Stoga, da bi demokratski karakter NOO-a došao što više do izražaja, da bi Izvršni odbori NOO-a bili stvarno odgovorni za svoj rad narodu, odn. plenumu i da bi radili u smislu narodnih težnja i da bi polaganje računa stvarno postiglo svoju svrhu i namjenu, potrebno je da se narodni zborovi i plenumi održe na drugi način nego do sada.

Narodni zbor i plenum treba da bude ono mjesto, gdje će izvršni odbor izložiti sav svoj dosadanji rad, iznositi smjernice svog rada da bi to narod, odnosno narodni izaslanici u plenumu mogli ocjeniti i odobriti, ili ne odobriti. Nadalje plenumi kao organi narodne vlasti treba da na osnovu prijedloga Izvršnog odbora svojih članova donose opće zaključke i smjernice u svim granama rada, koji su obvezatni za NOO, kao i za svakog pojedinca. Stoga izvršni odbor treba da spremi izvještaj o cjelokupnom svom radu i da ga pretrese na sastanku samog odbora, da se sa njime složi čitavi odbor i da se tako formuliraju, kako bi lako bili shvatljivi i lako prihvatljivi. Na samom plenumu, odnosno zboru treba da izvršni odbor iznese najprije u jednom referatu cjelokupan svoj dosadašnji rad. Nakon toga se otvara diskusija po dosadašnjem radu Izvršnog odbora, a po izcrpnoj diskusiji stavlja se na glasanje, da li se odobrava ili ne odobrava rad odbora, odnosno dali se odboru daje povjerenje za daljnji rad ili se smjenjuje zbog neuspjeha čitav

odbor, odnosno pojedini član odbora. Mjesto otpuštenog člana odbora ili raspuštanja čitavog odbora, plenum izabire iz svoje sredine novog člana i[li] novi čitavi izvršni odbor.

Kad je svršeno sa diskusijom o dosadašnjem radu i kad je odobren ili ne, prelazi se na donošenje općih smjernica za rad odbora, koje predlaže izvršni odbor. Plenum, odnosno zbor odobrava ili ne odobrava plan Izvršnog odbora ili unosi u nj izmjene.

Nakon toga stavljaju se prijedlozi izvršnog odbora ili pojedinih delegata na diskusiju i glasanje, tako da se može diskutirati i glasati o svakom pojedinom prijedlogu.

Ovako se slično treba raditi i sa polaganjem računa i raspravljanjem na seoskim, općinskim ili gradskim zborovima.

Neki su NOO-i za ovakove sastanke unaprijed za čitav jedan period vremena određivali dane sastanka, recimo svakog 1. ili 5. u mjesecu, tako da se dešavalo, da su na prve sastanke učesnici dolazili redovito, a poslije svaki put to manje, te je dolazilo do neuspjeha. Razumljivo je to stoga, što ljudi što dalje, to više gube iz vida i zaboravljaju dan sastanka — sjednice. Sastanke je nepravilno određivati tako kruto i formalno, već te sastanke održavati i sazivati od vremena do vremena prema potrebama, recimo za seoske, općinske i gradske, prema odlukama II. zasjedanja ZAVNOH-a najduže svakih 2 mjeseca, a za kotarske i na više, najduže jedan i pol do dva mjeseca.

Sastanci i zborovi i plenumi trebaju biti sazivani sa dnevnim redom i predlozima, koji će se postaviti na sastanku, kako bi učesnici i delegati sastanka mogli već i ranije sami razmisliti o toj stvari, radi bolje diskusije i donošenja boljih zaključaka.

Na svim tim sastancima treba po mogućnosti, da netko redovito prisustvuje iz viših NOO-a, radi pomoći u rukovođenju. Zapisnike sa zaključcima slati višem odboru.

Poželjno je, da plenumima prisustvuje i stručno osoblje NOO-a, radi prikladnijeg donošenja zaključaka po stručnim pitanjima.

Primjećeno je, da su neki plenumi nekako učmali i omlitavili u radu a to je izgleda sve s razloga dosadanjeg nepravilnog odnosa prema plenumima, i što su plenumi većinom sastavljeni iz članova NOO-a, pa bi plenume trebalo što prije upotpuniti kooptiranjem iz vojske, odbora JNOF i drugih organizacija, što im treba dati novu svježinu i polet u radu.

Da bi se rad plenuma što prije pokrenuo pravilno, trebaju svi oblasni i okružni NOO-i da tokom mjeseca novembra održe sastanke plenuma u duhu ove okružnice i prednjih izlaganja, i nakon toga da podnesu izcrpan izvještaj ovom odjelu.

Prije održavanja sastanka za polaganje računa, treba iskoristiti pomoć odbora JNOF, koji će pomoći pri organiziranju naroda za taj posao.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel unutarnjih poslova.
Leon Geršković [v. r.]

M. P.i

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

1 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel unutarnje uprave.

124

1944, listopad 25.

Upute Odjela narodnog gospodarstva ZAV NOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o organizaciji tehničkih radionica

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel narodnog gospodarstva
Br. [2279]» 25. X. 1944. god.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

Niže navedena uputstva za organizaciju radionica treba odmah umnožiti i dostaviti svim nižim NOO-ima i navedenim radionicama.

Iz ove sheme[2] jasno se vidi, kako treba da izgledaju povezane međusobno radionice i tehnička raspodjela.

Tumačenje rasporeda i organizacija tehničkih radionica *na teritoriju Okružnih NOO-a prema priloženoj shemi.*

Prema toj organizaciji, treba da se uokvire sve dosada postojeće radionice i formiraju nove. One će imati slijedeći zadatak:

1) da popune prazninu u pomanjkanju stručnog i pomoćnog kadra, koji je tokom trogodišnjeg rata rasturen po raznim dijelovima zemlje, u vojsci itd.; za uzdizanje postojećeg kadra i njegovo usavršavanje u radu.

2) da preuzmu ulogu prijeratnih radionica i zamjene iste u dobrom planskom radu i teže k tome, da bi se mogle razviti u jedne kvalitativno dobre radionice, koje bi i kvantitativnu produkciju zadovoljile.

3) Obzirom na uništeni alat i koncentraciju istoga na jedno mjesto, kao i samo snabdjevanje tih radionica alatom jeste u izvjesnoj mogućnosti, prema tome bi se samo ovako organizovane radionice i pod kontrolom NOO-a mogle formirati i izvršavati zadatke, koji će u izgradnji zemlje na njih biti postavljene.

Prema shemi koju prilažemo, nije potrebno kruto se iste pridržavati, dovoljno jest to, da se radionice skoncentrišu na mjesto njihovog najpovoljnijeg djelovanja, kraj izvora energije (vode, električne struje itd). To osobito vrijedi za okružne i kotarske radione, koje moraju biti većeg kapaciteta da izvršavaju sve poslove koji na terenu dolaze u obzir.

1 Brojka označena zagradom dopisana je tintom — 2 Vidi Prilog 1.

Prema našem rasporedu organizacija ovih radionica odvijala bi se na slijedeći način:

a) Mjesne radionice trebalo bi najprije izgraditi u koliko ne postoji kakva slična radionica, koju bi trebalo povećati ili urediti i to tako, da budu predviđene prema veličini mjesta. Na pr.

kovačnica sa 2—3 kovača i 4—6 naučnika;
kolarska radionica sa 2—3 kolara i 4—6 naučnika;
stolarska radionica sa 3—4 stolara i 4—6 naučnika.

U tu svrhu prvenstveno treba da se mobiliziraju svi najbolji majstori (pomoćnici), koji nemaju svog vlastitog alata, a koji su kao takvi u radionicama ili industriji bili kao pomoćnici zaposlivani. Isto tako i oni majstori, koji imadu svoj vlastiti alat, a koji su voljni dobrovoljno uzeti učešća u tom radu. Pri tom dakako treba voditi računa i o samoukim radnicima.

Radionice neka budu po mogućnosti pod jednim krovom ili barem blizu jedna druge, da nadzor nad istima bude čim lakši. Radionicama će rukovoditi jedan od najboljih i najodanijih radnika, kojega će svi radnici izabrati na svojem skupu.

Upravnik radionice i ekonom zajedno brinuti će se za unapređenje radionice kao i samih radnika, starati će se o poboljšanju kvalitete izrađenih predmeta kao i boljoj organizaciji rada. Razviti će kod radnika smisao za tempo udarničkoga rada i pravilnog natjecanja.

NOO-i pobrinuti će se [za] kulturno-prosvjetni rad među radnicima i razviti interes kod njih za njihovo stručno i političko izdizanje. Osobitu brigu trebat će posvetiti naučnicima, koji treba da postanu udarnici rada u budućem tehničkom napretku, a isto [tako] brinuti će se za njihovu svestranu naobrazbu.

b) Okružne i kotarske radionice imale bi se organizovati na isti način, jedino što bi iste imale biti razdijeljene po strukama i formirane za daleko veću produktivnost. Imale bi se snabdjeti i sa najnužnijim strojevima i pomagalima. U njima treba da je okupljen najbolji kadar stručnjaka i najboljih rukovodioca.

Umjesto ekonoma kod mjesnih radionica kod okružnog i kotarskog NOO-a osnovali bi se nabavni centri ili nešto sličnoga, koji bi snabdjeli sve radionice sa svime [što je] potrebno za pravilan njihov rad i razvitak.

Ovim centrom rukovodio bi član okružnog ili kotarskog NOO-a odnosno okružni ili kotarski NOO preko svog gospodarskog povjerenika. Isto tako za kulturni i prosvjetni rad a i samo školovanje radnika brinuli bi se okružni odnosno kotarski NOO-i. Za prehranu ovih okružnih i kotarskih radionica brinuo bi se Odjel prehrane.

Pravilno postavljene i dobro organizovane radionice u prvo vrijeme u mnogočem nadomještavati će tvorničke proizvode kod podizanja naših sela i privrede. One će popuniti sve one manjkavosti, koje se danas na terenu

Osjećaju. Òne imadu tendencu, da svojim pravilnim razvojem kasnije pretvore se u sitnu industriju, a napose odgoje kadrove za industriju uopće i uvjetuju njen pravilan razvitak.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel narodnog gospodarstva:

Predsjedništvu ZAVNOH-a,
Na znanje.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel narodnog gospodarstva:
Franjo Gazi [v. r.]

M. P.'

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 1290/44, 30. X 44.

3 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel narodnog gospodarstva.

Organizacija i raspored radionica

Općinske radionice (mjesne)

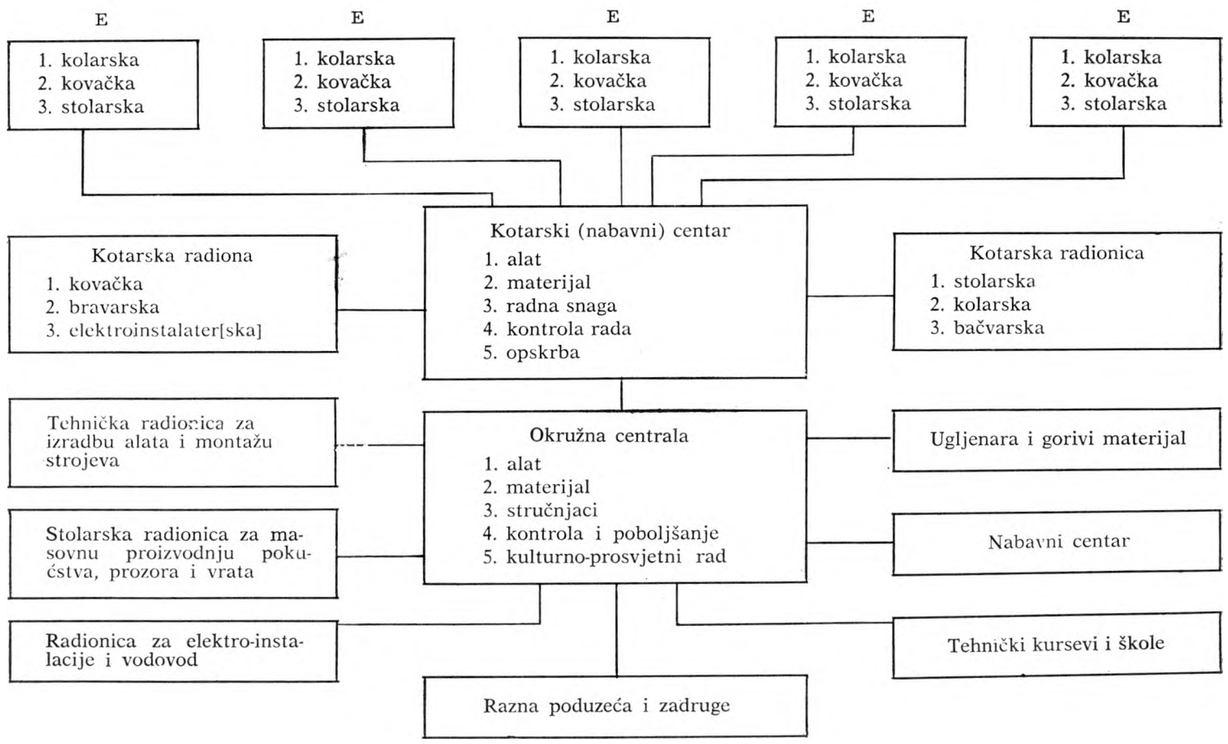

125

1944, listopad 26.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a šalje direktivno pismo svim oblasnim i okružnim NOO-ima u kojemu ih upozorava da kadrove osposobljene za sudstvo ne premještaju bez velike potrebe u druge odjele

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Odio pravosuđa
Br. 1524/44.
Dne 26. X. 1944.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

Ovaj Odjel održava kurseve za sudstvo, kojima je svrha, da se odgoji kadar dobrih narodnih sudaca. Događa se međutim opetovano, da pojedini NOO-i članove sudova, koji su na kursevima osposobljeni za sudstvo, bez neophodne potrebe premještaju od narodnih sudova u druge odjele. Time ovi odjeli mnogo ne koriste sebi, jer u odjele dobivaju novo lice, koje još nije upućeno u poslove toga Odjela, dok naprotiv narodni sudovi mnogo gube, jer mjesto osposobljenog člana narodnog suda dobivaju novog člana, kojeg opet treba osposobiti za poslove sudovanja. Na taj način gotovo se onemogućuje stvaranje kadra dobrih narodnih sudaca, što je za sada jedna od glavnih zadaća ovog Odjela.

Poziva se stoga naslov, da bez velike potrebe ne premještava osposobljene članove sudova u druge odjele, a pogotovo ne bez prethodnog sporazuma sa ovim Odjelom.[1]

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel pravosuđa:
Čulinović[2] [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944.

1 I Predsjedništvo ZAVNOH-a uputilo je pod br. 1381 od 6. studenoga 1944. preporuku svim oblasnim i okružnim NOO-ima istog sadržaja. Dokument se nalazi u AH Zagreb, ZAVNOH (OP)-1944, kao prilog direktivnom pismu Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a — 2 Ferdo.

1944, listopad 26.

Upute Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o hitnim mjerama koje treba poduzeti odmah nakon preuzimanja industrijskih i obrtnih poduzeća u novooslobođenim krajevima

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel narodnog gospodarstva
Broj: [2283][1] 26-X-1944.
Ing. M/S.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

Upute NOO-ima u pogledu priprema i prvih mjera za uspostavljanje vlasti na polju industrije i obrta.

Brzi razvoj događaja na frontovima otvara izglede za skoro istrebljenje okupatora iz naše zemlje. Oslobođenje zemlje ne smije zateći organe naše narodne vlasti nespremne. Pred njima će u tom trenutku stajati veliki i *novi* zadaci, neuporedivo zamašniji nego li dosada. Dok nam je prije kod osvajanja pojedinih uporišta bila pred očima samo zadaća, da prvenstveno opskrbljujemo NOV, odn. oduzmemo robu okupatoru, tako da se ona katkada dijelila narodu ne vodeći dalje brigu o poslovanju samih poduzeća, dotle se danas ne smije tako postupati. Danas treba poduzeti sve mjere, da ind. i obrt ne samo ne zamru, nego da naprotiv proširе i povećaju svoju djelatnost, svuda gdje je to moguće.

Savezno s time imaju NOO-i poduzeti niže navedene mjere i to u saglasju sa vojnim vlastima. Jedinice NOV dobit će o tome slična naređenja od GŠH.

I. Pripremne mjere.

Odjel za industriju, obrt i trgovinu kod Oblasnih NOO-a ima uspostaviti odsjek za ind. i obrt, a kod okružnog NOO-a ima se u sklopu gospodarskog odjela — ukoliko to nije već učinjeno — dati u dužnost jednom ili više drugova referadu za industriju i obrt. Na čelu odsjeka u Oblasnom NOO-u treba postaviti člana NOO-a sa industr. praksom šireg opsega.

Okružni NOO-i trebaju preko kotarskih NOO-a odn. u gradovima preko grad. NOO-a, već sada pripremati sve podatke o narodnim neprijateljima, koji

1 Brojka označena zagradom dopisana je tintom.

su vlasnici raznih poduzeća i skladišta industrijske ili obrtne djelatnosti. Podaci imaju sadržati ovo: Naziv poduzeća, ime vlasnika, vrst poduzeća, sjedište poduzeća i even, njihovih podružnica, zašto se ubraja u narodne neprijatelje even, kakvo je protunarodno djelo izvršio, na koji je način stekao poduzeće i kakve imovine posjeduje osim poduzeća. Ovi se podaci imaju dostaviti ZAVNOH-u, Odjelu za industriju, obrt i trgovinu, odvojeno za industriju i odvojeno za obrt.

II. Mjere nakon oslobođenja.

Pri uspostavljanju vlasti imaju NOO-i poduzeti ove mjere:

1) U koliko nema komande mjesta osigurati u prvi čas sva industrijska i obrtna poduzeća stražom i paziti da se ništa iz odnosnih poduzeća ne nosi, dijeli, uništuje ili si. U tom treba spriječiti svaku samovolju, koja bi narušavala daljnji rad, bilo od strane sadanjih vlasnika, even. biv. vlasnika ili trećih lica. Even, zahtjeve biv. vlasnika za povratak uzurpiranih poduzeća imaju se privremeno odbiti. To će pitanje biti uređeno posebnim odredbama, koje će donijeti ZAVNOH. U slučaju da osiguranje poduzeća preuzme vojska, ima se to njoj prepustiti, jer će u pravilu to ona vršiti.

2) U svim ind. i obrtnim poduzećima ima se rad bezodvlačno nastaviti, ali se također ima privremeno zabraniti svako isplaćivanje, prodaja, iznošenje, dijeljenje, skrivanje ili drugačije otuđivanje imetka, postrojenja, pribora, alata, materijala, gotovine, vrednosnih papira i si. Od prodaje je izuzeta pokvarljiva roba, roba dnevne prehrambene potrošnje i izuzimanje robe potrebne za NOV. Međutim ni odvajanje robe za potrebe NOV neće se vršiti bez plana po pojedinim jedinicama, nego po posebnim naređenjima vojnih vlasti, [a u vezi s civilnim vlastima].[2] Zabrana isplaćivanja ne odnosi se na plaće namještenika koje su ugovorene na sat, dan ili tjedan.

3) Sva industr. i obrtna poduzeća imaju u najkraćem roku, koji će NOO-i odrediti za svako poduzeće prema veličini, prijaviti u 3 primjerka grad. odn. kotarskom NOO-u sve zalihe materijala, pogonskih sretstava i ambalaža kojima raspolažu. Iznošenje krivih podataka progonit će se kao sabotaža NOP, te će u tome biti jednako odgovorni vlasnici i uprava poduzeća. Nadležni NOO-i dostavit će 2 primjerka prijava ZAVNOH-u, Odjelu za ind., obrt i trgovinu.

4) Sva industrijska poduzeća, koja nisu nabrojena pod toč. 5) ovog uputstva, staviti će ZAVNOH, Odjel za industriju, obrt i trgovinu pod javni nadzor i pazit će da njihov rad bude u skladu sa naređenjima i propisima viših drž. organa kao i sa općim probicima naroda i narodne privrede. Do organizacije ovog javnog nadzora postavit će u gradovima gradski, a na području van gradova okružni NOO-i u ta poduzeća svoje izaslanike za vršenje gore označenog nadzora.

5) Sva industrijska i obrtna poduzeća narodnih neprijatelja (takovima se smatraju ona poduzeća, kod kojih je vlasnik ili jedan od vlasnika sumnjiv), kao i poduzeća koja su bila pod NDH oduzeta od njihovih zakonitih vlasnika, bit će stavljeni pod sekvestar. Ovo će provesti vojni sudovi po svom nahođenju, ili na prijedlog nadležnog NOO-a, koji će podatke o narodnim neprijateljima dostaviti vojnom sudu. Kod ZAVNOH-a osnovat će se posebna

2 Tekst označen uglatom zagradom dopisan je tintom,

uprava za sekvestrirana i konfiscirana poduzeća. Do ustanovljenja te uprave, odn. do imenovanja javnih upravitelja i njihovih poslovođa za pojedina poduzeća, dužnost je nadležnih NOO-a, da odmah imenuju za sva ta poduzeća izaslanike. Ovo imenovanje izvršit će za poduzeća na gradskim područjima gradski NOO-i, a za poduzeće van gradskih područja:

a) Okružni NOO-i za industrijska poduzeća,

b) Kotarski NOO-i za obrtna poduzeća.

6) Okružni NOO-i imadu odmah sastaviti popise svih poduzeća sa svog područja odvojeno za industrijska i obrtna poduzeća. U tim popisima imaju označiti sva ona poduzeća u koja su postavljeni izaslanici, sa imenima i stručnim karakteristikama tih izaslanika i kratkim obrazloženjem zašto su postavljeni. Popise imaju u 2 primjerka dostaviti izravno ZAVNOH-u, Odjelu za ind., obrt i trg., a prepis i nadležnom Oblasnom NOO-u. ZAVNOH će postavljene izaslanike, po uspostavi javne uprave za sekvestrirana i konfiscirana poduzeća, potvrditi za javne upravitelje, odn. javne poslovođe ili će ih po potrebi izmijeniti, a even, u manjim poduzećima dokinuti. Izaslanici imaju odmah nastupiti svojim djelovanjem po uputstvima, koja su iznesena pod 11, 12 i 13 ove okružnice.

7) Okružni NOO-i će u svim obrtničkim i industrijskim udruženjima, koja ne spadaju pod odredbe o raspuštanju, također postaviti svoje izaslanike, 0 čemu će također izvjestiti ZAVNOH, Odjel za ind., obrt i trgovinu. Izaslanici će uz ostale redovne dužnosti, koje su niže iznesene, odmah sastaviti popis svih aktivnih članova odn. grane djelatnosti, podijeljeno po strukama uz naznaku karakteristike, sadanjeg imovnog stanja i stručne spreme.

8) Svi izaslanici imaju dobiti prigodom postavljanja odluke o svom postavljanju sa odredbama o svojim pravima (toč. 13 ove okružnice), s kojima će se pretstavljati dotadanjim upravama poduzeća, odn. drugih ustanova, a osim toga posebno uputstvo o svim svojim zadacima (toč. 11) i o svojem držanju (toč. 12). U sva poduzeća treba svakako postaviti osobe iz NOP, po mogućnosti sa što širom stručnom spremom iz grane djelatnosti odnosnog poduzeća ili ustanove. U koliko NOO-i raspolažu izabrat će izaslanike iz redova radnika rukovodilaca. U slučaju, da u prvi čas nemamo dovoljno stručnih osoba, koje su pouzdane za NOB, mogu se postaviti privremeno 1 manje stručne osobe. Ove slučajeve treba označiti posebno u izvještaju ZAVNOH-u, Odjelu za ind., obrt i trgovinu.

9) Držaoce poduzeća, koja su pod NDH bila oduzeta zakonitim vlasnicima, imaju u gradovima gradski, odn. na područjima van gradova kotarski NOO-i, pozvati da se u roku od 48 sati prijave kao takovi. Ovamo spadaju i svi oni držaoci koji nisu dobili ili kupili poduzeća od PONOVE, nego su to naknadno kupili od prvih kupaca ili prekupaca. U prijavi moraju navesti kako su došli do poduzeća, uz koju kupovnu cijenu, sadašnju vrijednost poduzeća u robi i inventaru kao i vrijednost nekretnina i even, postrojenja. Naročito se kod držaoca ima paziti da podnesu prijave o zalihama, koje su propisane za sva poduzeća i da kod toga ne sakriju dio robe. 0 tomu mora dati izjavu uz predodžbu sankcija. Izjave i inventure imaju se dostaviti ZAVNOH-u, Odjelu za ind., obrt i trgovinu.

10) Sve industrijske i obrtne komore raspuštaju se. Nadležni okr. NOO-i dužni su odmah preuzeti i spremiti arhivu i imetak ovih ustanova i čuvati ih do daljih odredaba ZAVNOH-a, a činovništvo otpustiti,

11) *Zadaci izaslanika:*

A) U industrijama navedenim pod 4:

a) Da nadziru da se rad odvija u saglasju sa naređenjima i propisima viših vlasti kao i sa probicima naroda i narodne privrede, u prvom redu da nadziru točno izvršavanje odredaba o prijavi i upotrebi zaliha sirovine, gotovih proizvoda, poluproizvoda, pogonskih sretstava i ambalaže.

b) Da potpomognu poduzeću kod svladavanja raznih poteškoća, kako bi ovo moglo raditi sa što većim kapacitetom.

c) Da kod nadležnih NOO-a predlažu potrebne mjere za dostavljanje sirovina i pogonskih sretstava.

d) Da nadziru izvršavanje odredaba o radnim odnosima u poduzeću.

e) Da sastave popis namještenog osoblja sa općim i stručnim karakteristikama u 3 primjerka i da dostave 2 primjerka nadležnom NOO-u, koji će jedan od ovih proslijediti ZAVNOH-u, Odjelu za ind., obrt i trgovinu.

f) Da nadziru da poduzeće redovno izvršuje sve svoje javne obaveze.

g) Da izvještavaju u 2 primjerka nadležne NOO-e o svemu tome, prema potrebi, a najmanje 2 put mjesečno. Nadležni NOO-i proslijedit će 1 primjerak tog izvještaja ZAVNOHU, Odjelu za ind., obrt i trg.

B. U industrijskim i obrtnim poduzećima narodnih neprijatelja:

a) Da odmah preuzmu poduzeće od dotadanjeg vlasnika, uprave ili rukovodstva i da ga kao rukovodioci vode, imajući na umu da svako poduzeće mora raditi u probitku naroda i narodne privrede što je moguće većim kapacitetom.

b) Da poduzeće vode uz najpovoljnije iskorišćenje sirovina, alata i raspoloživih postrojenja, ali bez ikakvog investiranja novih postrojenja. Uopće imadu se u poslovanju držati svih odredaba viših vlasti, a u prvom redu druge i treće točke ovog uputstva i propisa o radnim odnosima.

c) Da savezno sa time ustanove, dali je prije njihovog dolaska u poduzeće izvršeno nešto što bi se kosilo sa toč. 2) ovog uputstva, odn. da popišu even, izlučenu robu za potrebe NOV.

d) Da pokupe podatke o vlasništvu odn. o udjelima vlasništva kod poduzeća sa više vlasnika. U tom pogledu dužni su budno čuvati svu arhivu, koju zateknu i po potrebi i ispitivanjem namještenika ovo pitanje što više rasvijetliti.

e) Da popišu čitav pokretni i nepokretni inventar poduzeća.

f) Da sastave popis namještenika sa općim i stručnim karakteristikama u 3 primjerka i da dostave 2 nadležnom NOO-u, koji će jedan od ovih proslijediti ZAVNOH-u, Odjelu za ind., obrt i trg.

g) Da o svemu gore navedenom izvjeste u 3 primjerka nadležni NOO, koji će 2 primjerka proslijediti ZAVNOH-u, Odjelu za ind., obrt i trgovinu.

C) U industrijskim i obrtnim poduzećima, koja su pod NDH bila oduzeta biv. vlasnicima.

a) Da izvrše sve što je propisano u stavu B) ove točke a osim toga

b) Da izvrše kontrolu o ispravnosti prijave propisane toč. 9 ovih uputstva.

D) U industrijskim i obrtnim udruženjima:

a) Da odmah preuzmu udruženje od dotadanje uprave i da ga kao rukovodioci vode imajući na umu opće narodne probitke i provodeći sve odredbe koje će dobiti od nadležnih vlasti,

b) Da odmah sastave popis prema toč. 7 ovog uputstva i dostave u 3 primjerka nadležnom NOO-u, koji će proslijediti 2 primjerka ZAVNOH-u, Odjel za ind. obrt i trg.

c) Da sastave popis namještenika udruženja sa općim i stručnim karakteristikama i da ga dostave u 3 primjerka nadležnom NOO-u, koji će 2 od ovih proslijediti ZAVNOH-u, Odjel za ind., obrt i trg.

d) Da sastave popis pokretnog i nepokretnog inventara udruženja.

e) Da izvjeste o svemu po potrebi, a najmanje dva put mjesečno u 3 primjerka nadležni NOO, koji će 2 primjerka tog izvještaja proslijediti ZAVNOH-u, Odjel za ind., obrt i trg.

12) *Opća uputstva za izaslanike.*

Izaslanik:

a) Mora u dodiru s ljudima biti ljubazan i predusretljiv.

b) U odnosu prema upravi poduzeća i osoblju, kod poduzeća iz toč. 4) ove okružnice, ima uvjek biti posrednik, a ne zastupnik jedne ili druge stranke, imajući naravno na umu ispunjavanje prava namještenih osoba.

c) Ne smije ubirati ni primati od poduzeća nikakav honorar, darove ili se uopće koristiti svojim položajem u lične svrhe. Osim naknade za svoj rad, koju će primati preko države.

d) Mora se točno pridržavati navedenih uputstava i zadataka kao i svih odredaba, koje će u buduće dobiti od viših vlasti, te je uopće obavezan za najispravniji rad, za koji će u svako doba odgovarati, te će se neispunjavanje dužnosti kazniti kao, sabotaža protiv NOP.

13) *Prava izaslanika:*

U poduzećima iz toč. 4) ovih uputstava:

a) Uprava poduzeća ima staviti izaslaniku na raspoloženje sve podatke koje će on tražiti. Kod toga se poduzeće ne može ograditi t. zv. poslovnom tajnom, nego mora obavještavati izaslanika i o njima. Uprava poduzeća ostaje i dalje odgovorna za vodstvo poduzeća, naročito u stručnom pogledu.

b) Uprava poduzeća ima staviti izaslaniku na raspoloženje kancelariju u sobi ravnatelja ili u sobi pokraj ravnateljeve, po mogućnosti sa telefonom.

c) Izaslanik mora automatski i stalno biti obavještavan o svim poslovima poduzeća. On ima pravo tražiti obavještenja i od osoblja poduzeća, ako ga obavještenje uprave ne zadovoljava.

d) Kod dioničkih društava izaslanik prisustvuje sjednicama upravnog i nadzornog odbora.

e) Izaslaniku se ima staviti na uvid sva pošta poduzeća za koju će izaslanik to tražiti.

f) Izaslaniku se ne smije isplatiti nikakav honorar ili pružiti kakove druge darove i povlastice.

14) Sve ove mjere sprovest će NOO-i, ukoliko u međuvremenu ne prime još kakovu nadopunu ili izmjenu. ZAVNOH donijeti će isto tako i daljnja uputstva za kasnije uspostavljanje privrednog života u zemlji.

Može se međutim desiti, da neće postojati redovna i brza veza između pojedinih NOO-a i centralne vlasti. Za postupanje okružnih NOO-a u takvom slučaju imaju biti mjerodavne ove glavne smjernice za naš budući rad:

a) U industriji treba uspostaviti što veću proizvodnju. Naročitu pažnju treba posvetiti planskom iskorišćenju sirovina u radu na proizvodima hitne narodne potrebe. U tom pogledu za prvo vrijeme preudesiti tvornice luksuznih artikala na rad proizvoda hitnih potreba, s tim da će se po normaliziranju prilika one vratiti na svoju dosadanju produkciju.

b) Naročitu pažnju treba posvetiti da se samovlasno ne povisuju cijene kod proizvoda za široke narodne potrebe.

c) Da se pravilno rješi pitanje radničkih nagrada i ostalih njihovih prava.

d) Kod obrta treba težiti za što većim oživljenjem ovoga, kako bi ta grana djelatnosti pomogla sveopću obnovu, u prvo vrijeme dok industrija još ne bude radila punim kapacitetom. Tu treba pokazati najveću samoinicijativu i na sve pogodne načine potpomoći privatna nastojanja pojedinih obrtnika. U niukom slučaju ne smije se prenaglim mjerama ugušiti obrt i manje radionice, tamo gdje se one još zateknu u djelovanju. Naprotiv treba svim sredstvima potpomoći njihovo djelovanje ondje, gdje je ovo zamrlo uslijed ratnih operacija.

e) Kod mjera za oživljenje obrta i malih radionica treba naročito poduprijeti i podsticati udruživanje obrtnika u proizvodne zadruge.

Kod svega ovoga podvlačimo još jednom naročito to da je dužnost NOO-a spriječiti svako spekulativno bogaćenje i bezrazložno povisivanje cijena. Mi ne smijemo dozvoliti da se oslobođenjem koriste upravo oni elementi, koji su dosada čekajući po strani nagomilali velike imetke. Naravno, privatna inicijativa neće se braniti, ali ne takva priv. inicijativa, koja će nastojati da samo sebi prigrabi korist na štetu širokih slojeva. Stoga razloga trebat će NOO-i raznim pomoćnim organizacijama, zadrugama i si. da spriječe pašovanja pojedinaca i da blagotvorno djeluju na privredni život.

Završna uputstva.

Svi izvještaji za koje je određeno da se dostave ZAVNOH-u, Odjel za ind., obrt i trg. imaju okružni NOO-i radi hitnosti predmeta dostavljati izravno ovome, a prepis izvještaja imaju dostavljati nadležnom oblasnom NOO-u sa naznakom, da je izvornik upućen izravno u ZAVNOH.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Odsjek za industriju i obrt:
Potpis nečitljiv

Za Odjel narodnog gospodarstva:

Predsjedništvu ZAVNOH-a,
Na znanje.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.3

Za Odjel narodnog gospodarstva:
Franjo Gaži [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a:
Broj 1296, 30. X 44.

3 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel narodnog gospodarstva.

1944, listopad 27.

Odjel narodnog gospodarstva ZAVNOH-a šalje oblasnim, okružnim i kotarskim NOO-ima upute za trgovanje različitim proizvodima

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel narodnog gospodarstva
Broj: 2280 — 27. X. 1944.

Svim oblasnim, okružnim i kotarskim NOO-ima

UPUTSTVO ZA TRGOVANJE

I. Opće odredbe.

1. Poljoprivredni proizvodi.

Prodaju vlastitih poljoprivrednih proizvoda mogu vršiti proizvođači na sajmovima, kod svojih kuća i kod ovlaštenih nakupnih ustanova.

Kod svojih kuća, odnosno na svojem posjedu, mogu poljoprivredni proizvođači prodavati svoje proizvode samo potrošačima u granicama podmirenja redovnih potreba njihovog kućanstva i ovlaštenim nakupnim ustanovama. Za one krajeve gdje do sada nisu otvoreni sajmovi ili se isti ne mogu održavati radi vanrednih prilika, mogu pojedinci uz potvrdu svog kotarskog NOO-a kupovati poljoprivredne proizvode i izvan sajmova u većim količinama, dok se ne uspostave redovni sajmovi. U potvrdi mora biti označena količina i vrsta robe, koju se tako može nabaviti, te u koju svrhu se nabavlja.

Promet stokom može se obavljati samo uz propisne stočne putnice, koje izdaje nadležni općinski NOO u suglasnosti sa veterinarskim propisima.

2. Obrtnički proizvodi.

Obrtnici mogu svoje proizvode prodavati samo u svojem stalnom poslovnom sjedištu (lokalu) i na sajmovima, i to neposrednim potrošačima u granicama podmirenja redovnih potreba njihovog kućanstva i ovlaštenim nakupnim ustanovama.

U krajevima, gdje do sada nisu otvoreni sajmovi ili se isti ne mogu održavati radi vanrednih prilika, mogu obrtnici uz posebnu dozvolu nadležnog kotarskog NOO-a prodavati svoje proizvode potrošačima, idući po kućama od mjesta do mjesta na području tog Kotarskog NOO-a, a za cijeli okrug nadležan je potvrditi takve dozvole Okružni NOO,

Zamjenu svojih proizvoda za poljoprivredne proizvode mogu obrtnici vršiti samo u granicama podmirenja svojih redovnih potreba kućanstva i obrta sa dotičnim proizvodima. Kod ušurskih poslova (mlinovi i t. d.) mogu dobivene viškove poljoprivrednih proizvoda prodavati na sajmovima ili ovlaštenim nakupnim ustanovama, ukoliko raspolaganje s tim viškovima nije ograničeno posebnim propisima.

Obrtni proizvodi od naročite važnosti za potrebe naroda i NOV mogu se prodavati samo uz doznake nadležnih *kotarskih NOO-a.* Vrste tih proizvoda određivat će prema potrebi nadležni NOO.

Cijene obrtnim proizvodima određuje okružni NOO za svoje područje.

3. *Trgovačka roba.*

Trgovci mogu svoju robu prodavati samo u svojem stalnom poslovnom sjedištu (lokalu) i na sajmovima. Robu mogu prodavati samo neposrednim potrošačima u granicama podmirenja redovnih potreba vlastitog kućanstva, i ovlaštenim nakupnim ustanovama.

Svu robu nabavljenu iz neoslobođenog područja moraju trgovci prvenstveno ponuditi na otkup Okružnom nabavno-prodajnom poduzeću (Oknaprod) ili Kotarskom nabavno-prodajnom poduzeću (Kotnaprod), gdje takva poduzeća postoje. Ako ova poduzeća ne preuzmu robu, izdat će trgovcu o tome potvrdu, temeljem koje će prijaviti nabavljenu zalihu nadležnom [kotarskom][1] NOO-u, koji će mu odrediti cijene po kojima može tu robu prodavati neposrednim potrošačima, u svom lokalu ili na sajmovima.

Nadležni *kotarski NOO-i* mogu odrediti, da se trgovačka roba od naročite važnosti za potrebe naroda može prodavati potrošačima samo uz doznake NOO-a.

4. Dozvole.

Obrtnici i trgovci moraju prije početka rada zatražiti i dobiti dozvolu za vršenje obrta odnosno trgovine. Dozvolu izdaje kotarski NOO, na čijem području dotični obrtnik ili trgovac imade svoj lokal ili stalno boravište.

Putujući obrtnici moraju osim toga imati posebno odobrenje svakog općinskog NOO-a, na čijem području žele obavljati svoj rad.

Za prodaju robe na sajmovima moraju obrtnici i trgovci pored stalne dozvole imati i posebno odobrenje tržnog nadzorništva dotičnog sajma, kojemu se zbog toga moraju odmah kod dolaska na sajam prijaviti.

Dozvole za rad ovlaštenih nakupnih ustanova izdaje okružni NOO, na čijem području iste imaju svoje sjedište. Dozvola važi za cijelo područje okruga. Dozvolu za rad Glavnog nabavno-prodajnog poduzeća (Glavnoproda) izdaje Odjel narodnog gospodarstva ZAVNOH-a i ista važi za cijelo područje Hrvatske. Dozvole za rad ovlaštenih nakupnih ustanova NOV izdaju nadležne komande [vojnih oblasti][2] a registriraju ih kotarski NOO-i na čijem području te ustanove vrše svoj rad.

Ovlaštene nakupne ustanove izdaju posebne objave onim licima, koja su ovlaštena, da isključivo za te ustanove i u njihovo ime vrše nakup na području koje mora u objavi biti točno označeno, kao i vrsta i način nakupa na koji su ovlaštena. Te objave ovjerava onaj kotarski NOO na čijem području se nalazi odnosna ovlaštena nakupna ustanova.

1-2 Tekst označen uglatom zagradom dopisan je tintom.

5. Zabranjeni rad.

Zabranjen je svaki prijevoz hrane i ostale robe sa oslobođenog na neoslobođeno područje.

Zabranjeno je svako višestruko preprodavanje robe (verižna trgovina). Pod verižnom trgovinom razumijeva se svaka prodaja, uslijed koje bi roba na putu do neposrednog potrošača ili prerađivača prošla kroz ruke više od jednog prodavača.

II. Trgovanje na sajmovima.

1. Na sajmovima mogu poljoprivredni proizvođači slobodno prodavati svoje proizvode, uključivši i proizvode vlastitog kućnog obrta. Osim toga mogu prodavati sitnu trgovačku robu, ako za to imaju posebnu dozvolu svog nadležnog općinskog NOO-a.

Obrtnici i trgovci, koji imaju dozvole za rad, mogu na sajmovima prodavati svoju robu, ako im to odobri tržno nadzorništvo, kojemu se zbog toga moraju prijaviti odmah kod dolaska na sajam.

2. Na sajmovima mogu kupovati slobodno bez dozvole svi stanovnici sa oslobođenog područja do podmirenja redovnih potreba svog kućanstva ili obrta.

Posebnu dozvolu za kupovanje na sajmu moraju imati lica, koja žive u općinama koje graniče sa neoslobođenim područjem. Ove dozvole moraju biti izdane od nadležnog kotarskog NOO-a i moraju glasiti na količinu i vrstu hrane ili robe, koja se može otkupiti.

Ovlaštene nakupne ustanove i po njima ovlaštena lica (nakupci) mogu na sajmovima kupovati, ako je to odobreno u dozvoli za rad tih poduzeća, odn. u objavi po njima ovlaštenog lica (nakupca).

3. Roba se na sajmovima prodaje uz gotov novac ili u zamjenu za robu.

Roba se prodaje po mjerama, koje su za tu vrstu robe uobičajene i po nadležnim vlastima ispitane i odobrene.

4. Red na sajmu održava tržno nadzorništvo, koje se sastoji od najmanje tri lica, a koje postavlja nadležni općinski ili gradski NOO, uz jednog ili više predstavnika Upravnog odjela kotarskog NOO-a i jednog zdravstvenika.

5. Zadatak tržnog nadzorništva je:

a) Da odredi mjesto za održanje sajma (sajmište) i da ga po potrebi točno obilježi, opremi i osigura uz pomoć narodne milicije.

b) Da održava red na sajmu vodeći računa da roba, hrana i stoka budu doveženi na određena mjesta unutar sajmišta.

c) Da pazi na čistoću sajmišta i izložene robe, naročito živežnih namirnica, vodeći računa da se prodaje samo zdrava i neškodljiva roba i da se kod prodaje održavaju higijenski (zdravstveni) propisi radi sprečavanja širenja bolesti i zaraze.

d) Da spriječi prodaju pokvarene robe, koja služi za ljudsku hranu.

e) Da pazi, da se trgovanje stokom obavlja samo uz propisne stočne putnice te da kupci još na sajmeni dan izvrše prenos (prepis) stočnih putnica za kupljenu stoku kod nadležnog općinskog ili gradskog NOO-a.

f) Da nadzire ispravnost vaga, mjera i utega, koji se na sajmu upotrebljavaju, da rješava sporove oko njihove ispravnosti, te zaplijenjuje vage, mjere i utege, koji su neispravni.

g) Da vodi pregled o količinama, vrsti i porijeklu robe, koja jedovezena na sajam, kao i o prodaji te robe i kupcima.

h) Da nadzire kretanje cijena robe, spriječavajući neopravdano podizanje (nabijanje) cijena i podržavajući primjerene cijene, te izvještavajući Okružni NOO i susjedne kotarske NOO-e o kretanju cijena.

i) Da spriječi i prijavi svako nedozvoljeno trgovanje na sajmu (verižne trgovine, šverc i t. d.). Pod nedozvoljenim trgovanjem razumijeva se svaki postupak, koji se kosi sa odredbama ovoga uputstva.

j) Da podnosi redovne izvještaje nadležnom NOO-u odmah nakon održanog sajma o izvršenju gornjih zadataka i ostalim svojim zapažanjima na sajmu.

III. Kaznene odredbe.

Za kažnjavanje prekršaja ovih Uputstva nadležni su [upravni odjel][3] Kotarskih NOO-a za sve prestupke osim onih pod I. toč. 5 i pod II. toč. 5. stav d), f) i i), koji se smatraju zločinom i predaju se sudu.

Prekršitelji uputstva kaznit će se novčano u iznosu od Kn-Din 1000 do 100.000, a može se povrh toga kazniti još i zaplijenom robe u korist NOF i prisilnim radom do tri mjeseca, a trgovci i obrtnici mogu se kazniti i oduzimanjem dozvole za rad.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel narodnog gospodarstva:
Ing. Rapajić[4] [v.r.]

M. P.[5]

Original, umnožen na geštetneru, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

3 Tekst označen uglatom zagradom dopisan je tintom — **4** Nikola — **5** Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel narodnog gospodarstva.

1944, listopad 28.

Dopis Odjela informacija ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a u kojem se iznose uspjesi kazališne družine »August Cesaree« i predlaže da se ta grupa materijalno i moralno više potpomogne

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Propagandni odio
Broj: [645][1]
Dne 28. X. 1944.
MI/D

Predsjedništvu ZAVNOH-a

Kao što je Predsjedništvu poznato, centralna kazališna družina August Cesaree spada pod Kulturno-umjetnički odsjek Odjela informacija[2], koji o njoj vodi brigu, daje joj zadatak i dužan je da se stara o njenom izdizanju i radu. To je družina osnovana još godine 1942. i do danas upravo primjerno vrši svoju misiju, članovi družine August Cesaree bili su, prije nego što su osnovali družinu, dobri i prokušani borci. Većina ih se nalazi u borbi od prvog dana ustanka. Za razliku od svih ostalih kazališnih družina, August Cesaree jedini nije imao unutrašnjih kriza i do danas nigdje nije iskrslo ništa, što bi bacalo na tu družinu loše svijetlo. Naprotiv, odasvud dolaze izvještaji o primjernom ponašanju članova družine prema narodu i prema našim borcima. Gdje god je August Cesaree prolazio, svuda je u narodu izazivao oduševljenje. A. Cesaree je bio pokretač i inicijator osnivanja mnogih kazališnih družina na terenu.

Njegova turneja po Slavoniji, Moslavini, Žumberku i Istri, kao i po čitavoj Lici i Kordunu, najbolje svjedoči [o] značajnoj kulturnopropagandnoj ulozi, što ju je družina August Cesaree izvršila u širokim narodnim masama i u redovima naših boraca. Stotine njenih priredaba na oslobođenom i poluoslobođenom području, priredbe na kojima je prisustvovalo stotine hiljada gledalaca bez sumnje važan je prilog našoj borbi. Družina August Cesaree prošla je kroz mnoge tegobe i ofenzive, ona je gladna, izmorena i često s učešćem svojih bolesnih članova neumorno izvršavala svoj zadatak udarnički, partizanski. Uvijek na visini, ponosna da je udarnička i da o njoj ZAVNOH vodi brigu, ta je družina po političkoj svijesti svojih članova i odanosti prerasla za glavu sve ostale kazališne družine kod nas.

1 Brojka označena zagradom dopisana je olovkom — **2** Osnovana je 25. lipnja 1942. u selu Doljanima, kotar Donji Lapac.

Ovih dana vratila se kazališna družina August Cesaree sa svog tegobnog puta po Istri, gdje je pod najtežim uslovima stalnih neprijateljskih upada vršila svoj zadatak, koji je bio pred nju postavljen. Prema izvještajima, koje smo primili, Istra je tu našu družinu primila oduševljeno i bratski. Od Oblasnog NOO-a Istra primili smo dopis u kojemu nas tamošnji drugovi traže, da se August Cesaree, čim Istra bude oslobođena, k njima vrati, da bi mogao nastupati u oslobođenim gradovima.

Svi izvještaji, što s terena dobivamo o radu družine Augusta Cesarea, puni su pohvala. Družina se ponosi i pismenim priznanjima, što ih je primila od raznih naših organizacija na terenu.

Smatramo, da grupi August Cesaree treba s naše strane posvetiti najveću pažnju, pomoći je materijalno i moralno, dati joj prilike da se odmori i pripremi novi program. U tom pogledu, ovaj će Odjel učiniti sve, što je u njegovim mogućnostima. Predlažemo da Predsjedništvo sa svoje strane preko Glavnog štaba NOV i POH, poduzme korake kako bi članovi [družine] August Cesaree, koji su bili u vojnim jedinicama, dobili oficirske činove, jer su to svojim radom zaslužili.

Predlažemo nadalje, da Predsjedništvo sa svoje strane uzme ovu našu partizansku družinu u evidenciju naročito u vezi s njenim potrebama na odjeći, obući, rublju i rekvizitima. Dobar postotak članova družine vratio se iz Istre formalno bos. Sadašnji sastav družine broji 18 članova[3] i svima su potrebni najnužniji odjevni predmeti. U tom pogledu, družina se osjeća zapostavljenom jer do sada nije od strane ZAVNOH-a ništa dobila.

Da bi se družini August Cesaree dalo priznanje za nje[zin] požrtvovni rad i za primjerno izvršavanje zadataka, predlažemo, da Predsjedništvo posebnim aktom, upućenim družini, pohvali njen rad i držanje. U prilogu dostavljamo nacrt teksta ovakve pohvale Predsjedništva.[4] Poznavajući članstvo spomenute družine, uvjereni smo, da će im takvo priznanje dati još više oduševljenja i podstreka za rad.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

1. prilog: nacrt[5]

Za Odjel informacija:
Ivekovič[6] [v. r.]

M. P.'

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 1282/44, 29. X 44.

3 Prema izjavi Dušana Vojvodića, koja se nalazi u arhivu IHRPH Zgb, ZAVNOH-1944, grupu su 1944. god. sačinjavali ovi članovi: Dušan Vojvodić, Petar Rastović, Bosiljka Mileusnić, Sofija Korać, Nada Sapožničekov, Nikola Mihajlović, Nikola Jovanić, Ljudevit Bracoduro, Mate Burić, Neda Karlović, Vojko Bakarčić, Miško Oslohović, Franjo Šporčić, Hinko Singer, Marija Stilinović, Srđan Flego, Mladen Šerment, Kora Ajher, Vlado Sušić, Franjo Majetić, Salih Nasić — **4-5** Nalazi se u IHRPH Zgb, ZAVNOH-1944 — **6** Mladen — **7** Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel informacija.

1944, listopad 29.

Predsjedništvo ZAVNOH-a upućuje svim oblasnim i okružnim NOO-ima okružnicu o odvajanju sudova od izvršnih odbora NOO-a

PREDSJEDNIŠTVO
ZEMALJSKOG ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Br. 1309
Datum: 29. X. 1944.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima.

Na teritoriji federalne države Hrvatske sudsku vlast vršili su do sada narodni sudovi, koji su osnovani u okviru NOO-a. Ovakvo riješavanje sporova nije se protivilo funkciji NOO-a, jer su oni kao narodna vlast predstavljali jedinstvo vlasti, a sudovi su sudili po svom slobodnom uvjerenju i nezavisno, a za svoje konkretne sudske odluke nisu odgovarali NOO-u, pa ni skupštini (plenum).

Danas su se NOO-i afirmirali kao narodna vlast kroz čitavu zemlju. Taj razvoj narodnih civilnih organa vlasti traži da se u vršenju sudske vlasti ide dalje. Naši narodni sudovi u okviru NOO-a razvili su se do stepena u kom su osposobljeni, da sve sudske funkcije vrše potpuno samostalno i nezavisno. Zato vršenje sudske vlasti treba odvojiti od izvršne vlasti (užeg, izvršnog NOO-a). To su različite funkcije i odgovornost njihovih nosilaca je različita, pa ih valja i odvojiti.[1]

Dok se zakonodavnim putem konačno riješi pitanje uređenja narodnih sudova, potrebno je već sada omogućiti daljnji razvitak naših sudova, a to će se postići potpunim odvajanjem sudova od izvršnog odbora NOO-a. Dok se ne riješi zakonodavnim putem konačno pitanje izbora sudova, treba da ona izborna tijela koja su organizirala narodne sudove u okviru užeg NOO-a (izvršnog odbora), sada organiziraju sudove potpuno odvojene i nezavisne

1 Inicijativu za odvajanje sudstva od uprave dalo je Povjereništvo za sudstvo NKOJ-a svojom okružnicom od 19. svibnja 1944, upućenom zemaljskim antifašističkim vijećima. Zbog propasti aviona koji je nosio poštu ZAVNOH-u ta je okružnica stigla Predsjedništvu ZAVNOH-a mnogo kasnije, tek u početku listopada 1944. godine. Tekst okružnice Povjereništva za sudstvo NKOJ-a od 19. svibnja 1944. vidi u knjizi M. Pijade — S. Nešović »Prvo i Drugo zasjedanje AVNOJ-a«, Zagreb 1963, str. 266—267. Podatak da je navedena okružnica stigla Predsjedništvu ZAVNOH-a tek u listopadu 1944. daje Ferdo Čulinović u svojim radovima »Pravosuđe u Jugoslaviji«, Zagreb 1946, str. 150; »Izgradnja novog jugoslavenskog sudstva u tečaju oslobodilačkog rata«, Istorisko-pravni zbornik, Sarajevo 1949, sv. 1, str. 26. i bilj. 84.

od izvršnih odbora. Tako će okružne i kotarske narodne sudove birati pie numi, odnosno skupštine tih NOO-a, a općinske narodne sudove skupština, koja inače vrši izbor NOO-a, a koja u tu svrhu može biti i posebno sazvana.

Članovi vijeća sudova nemogu biti članovi užeg izvršnog NOO-a. Oni mogu, ali ne moraju biti članovi plenuma. Sudski odjeli izborom novih narodnih sudova prestaju da postoje i sve upravno-sudske funkcije, koje su sudski odjeli vršili, preuzimaju sudovi, predsjedništvo sudova, odnosno odjel pravosuđa ZAVNOH-a kao najviši nadzorni organ pravosuđa.

Sud[ski] odjeli i sudovi oblasnih NOO-a prestaju funkcionisati.

Ovlašćuje se odjel pravosuđa ZAVNOH-a, da izda potrebna uputstva za sprovođenje odvajanja sudstva od izvršne vlasti i dovođenje narodnih sudova u sklad sa ovim načelima i novim potrebama narodnog pravosuđa.[2]

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Tajnik:
Gregorić[3] [v. r.]

Predsjednik: u. z.
Franjo Gaži [v. r.]

M. P.<

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

2 Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a uputio je pod br. 1602 od 16. studenoga 1944. svim oblasnim i okružnim NOO-ima okružnicu u kojoj daje šire tumačenje ove odluke Predsjedništva ZAVNOH-a — **3** Pavle — **4** Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Pretsjedništvo.

130

1944, studeni 3.

Odjel prometa ZAVNOH-a predlaže Predsjedništvu ZAVNOH-a plan organizacije poštansko-telefonsko-telegrafske službe

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel prometa
Br. 72/ dne 3. XI. 1944.

Predsjedništvu ZAVNOH-a

U prilogu[1] dostavljamo Vam 2 primjerka plana o organizaciji poštansko--telefonsko-telegrafske službe na teritoriju federativne Hrvatske s time da isti odobrite, te da jedan primjerak uputite II Odjelu GŠH, kako bi pošte na oslobođenom teritoriju prešle iz vojnih u civilne ruke.

Napominjemo da je plan sastavljen općenito, a svrha mu je da pošta pređe iz vojnih ruku u kompetenciju civilnih vlasti, pa će se detaljna organizacija i upute NOO-ima sastaviti tek po odobrenju prelaska pošte u civilnu upravu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel prometa
Lakuš Filip ml. [v. r.]

M. P.2

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 1341, 4. XI. 44.

1 Vidi prilog 1 — 2 Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel prometa.

PRILOG 1

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Dne 1. XI. 1944.

ORGANIZACIJA POŠTANSKO-TELEGRAFSKO-TELEFONSKE SLUŽBE NA TERITORIJU FEDERATIVNE HRVATSKE

Kod povjerenstva za promet ZAVNOH-a osniva se Odjel za poštu, telegraf i telefon.

1.

Odjel pošta, telegrafa i telefona vrši vrhovnu upravnu i nadzornu vlast na teritoriju federativne države Hrvatske nad cjelokupnom poštansko-telegrafsko-telefonskom službom.

2.

Na čelu odjela stoji predstojnik pod čijim se vrhovnim nadzorom obavljaju svi poslovi u poštansko-telegrafsko-telefonskoj službi.

3.

Odjel pošta, telegrafa i telefona ima ove otsjeke:

I. Opći otsjek
II. Poštanski otsjek
III. Telegrafsko-telefonski otsjek
IV. Tehnički otsjek
V. Ekonomski otsjek
VI. Računsko-kontrolni otsjek

4.

Na čelu otsjeka stoje šefovi. Oni vode sve poslove u svojim otsjecima i odgovorni su za njihovo pravilno, stručno i brzo obavljanje. Naročito su dužni brinuti se za razvitak službe u svojim otsjecima i preduzimati inicijativu za njihov napredak. Za šefa tehničkog otsjeka može se postaviti samo tehnički stručnjak, iz NOB.

Ravnateljstva.

5.

Neposrednu upravu i nadzor nad poštansko-telegrafsko-telefonskom službom vrše ravnateljstva pošta, telegrafa i telefona. Ravnateljstva postoje u Zagrebu za područje Hrvatske i Slavonije bez Primorja, u Splitu za Dalmaciju, u Rijeci za Istru i Hrv. Primorje sa otocima Cres, Lošinj, Krk, Rab i Pag.

Do potpunog oslobođenja i uspostave ravnateljstva na oslobođenom teritoriju osnivaju se poštansko-telegrafsko-telefonske sekcije kod Okružnih N.O.O.

6.

Na čelu ravnateljstva pošta, telegrafa i telefona stoji ravnatelj. On rukovodi svim poslovima poštansko-telegrafsko-telefonske službe i brine se da se poslovi kako u samom ravnateljstvu tako i u svim područnim poštansko--telegrafsko-telefonskim ustanovama vrše po propisima, pravilnicima, naredbama i uputama koje postoje i koje će biti naknadno izdane, a koje nisu u suprotnosti sa ciljevima NOB.

7.

Ravnateljstvo pošta, telegrafa i telefona ima ove otsjeke:

I. Opći otsjek
II. Poštanski otsjek
III. Telegrafsko-telefonski otsjek
IV. Tehnički otsjek
V. Ekonomski otsjek
VI. Računsko-kontrolni otsjek

8.

Na čelu otsjeka stoje šefovi koje određuje Odjel p.t.t. iz redova stručnih činovnika dotičnog ili drugog ravnateljstva na prijedlog ravnatelja. U tehničkom otsjeku šef mora biti iz redova tehničkih činovnika. Šefovi vode sve poslove u svom otsjeku i odgovorni su za njihovo pravilno, stručno i brzo obavljanje. Dužni su preduzimati inicijativu za unapređenje i poboljšanje službe svog otsjeka.

Poštansko-telegrafsko-telefonske ustanove.

9.

Poštansko-telegrafsko-telefonsku službu vrše pošte, telegrafi i telefoni koji stoje pod neposrednom upravom i nadzorom ravnateljstva.

Prema veličini prometa i važnosti mjesta pošte se dijele na razrede a sve su državne.

Pošta, telegraf i telefon su u pravilu spojeni u jednu ustanovu sa jednom upravom. Izuzetno u velikim mjestima mogu biti odvojeni sa posebnim upravama.

10.

Na čelu pošta, telegrafa i telefona stoje upravnici. Upravnike postavlja Odjel p.t.t. na prijedlog ravnateljstva pošta i telegrafa.

11.

Upravnici pošta, telegrafa i telefona pored uprave vrše nadzor i kontrolu nad cjelokupnom službom u povjerenim im ustanovama, brinu se za red, disciplinu, sigurnost službe i za pravilno i pravodobno obavljanje svih poslova.

Oni se najviše brinu za stručno usavršavanje svog osoblja. U poštama, telegrafima i telefonima manjeg prometa upravnici vrše pored navedenih dužnosti još i druge dužnosti kao što su blagajnička, suključarska, uplata, isplata uputnica, čekova i t. d.

Telegrafsko-telefonske-tehničke sekcij e

12.

Telegraf sko-telef onske-tehničke sekcije imaju dužnosti da se brinu za pravilno uzdržavanje svih telegrafsko-telefonskih uređaja i vodova na svome teritoriju. Osim toga će sekcija izvoditi i sve radove na postavljanju novih telegrafsko-telefonskih uređaja i vodovai

Na čelu sekcije stoje šefovi koji moraju biti stručne osobe i poznavati telegrafsko-telefonsku-tehničku službu.

13.

Na teritoriju federativne Hrvatske biti će postavljene slijedeće telegrafsko-telefonske-tehničke sekcije: Zagreb, Varaždin, Osijek, Brod, Karlovac, Rijeka, Pula, Šibenik, Split i Dubrovnik. Teritorijalna podjela ovih sekcija odrediti će se posebnom naredbom.

14.

U slučaju da se osnuje posebno Ministarstvo pošta, telegrafa i telefona to će se kod ZAVNOH-a osnovati povjerenstvo za pošte, telegraf i telefon.

PRELAZNA NAREDBA

1.

Imajući u vidu skoru mogućnost oslobođenja naše domovine, potrebno je da se narodne vlasti osposobe za preuzimanje onih ustanova kojima je do sada rukovodila vojska, kako bi se vojska mogla posvetiti drugim vojničkim zadacima.

2.

Radi pravilnog rada i nadzora nad poštama i telefonima na oslobođenom teritoriju osnivaju se kod Okružnih NOO-a p.t.t. sekcije, koje vrše stalan i neposredan nadzor nad svim p.t.t. ustanovama na svom području i koje imaju dužnost koordinirati rad sadašnjih pošta sa onima koje se budu oslobodile.

3.

Na čelu p.t.t. sekcije nalazi se šef sa potrebnim brojem referenata koji moraju imati stručnu kvalifikaciju i biti odani NOB. šefovi p.t.t. sekcija dobivaju direktive i upute od Odjela p.t.t. ali moraju izvršavati i one naredbe i zahtjeve koje prime neposredno od vojnih vlasti.

P.t.t. sekcije moraju biti u stalnom dodiru sa vojnim vlastima i s njima sporazumno rješavati sva pitanja poštansko-telefonske službe,

4.

Čete za vezu koje se sada nalaze kod komandi područja ostaju i dalje u vojničkom sastavu vojne jedinice dotične komande područja, a u stručnom pogledu i radu na održavanju p.t.t linija i uređaja potpadaju pod p.t.t. sekcije Okružnih NOO-a.

5.

P.t.t. sekcije brinu se za stručno podizanje, odjevanje i ishranu cjelokupnog p.t.t. osoblja. Pošte i telefoni rade i nadalje prvenstveno za vojne vlasti.

Kod K.V.O. ostaju i dalje p.t.t. sekcije samo sa smanjenim brojem osoblja a raditi će u punoj saglasnosti sa Okružnim p.t.t. sekcijama.

P.t.t. referenti komandi područja prelaze u sastav Okružnih p.t.t. sekcija, a njihovu dužnost kod komandi područja može preuzeti saobraćajni referent.

6.

Pravilnici i sve dosadašnje upute za rad na poštama i telefonima ostaju do daljnjega na snazi.

7.

Radi boljeg organizovanja i obnove p.t.t. prometa potrebno je da se sve p.t.t. stručno osoblje koje se sada nalazi u NOB, a koje nije na rukovodećim položajima povuče iz vojske i rasporedi u p.t.t. struku, odnosno stavi na raspolaganje Odjelu p.t.t. Ovo je potrebno učiniti odmah kako bi se kod oslobođenja još neoslobođenih krajeva u svim p.t.t. ustanovama mogao bez prekida nastaviti rad i provesti ciljevi NOB.

8.

Kako je uslijed vojne situacije i još slabe organizacije narodne vlasti nemoguće na cijelom oslobođenom teritoriju odjednom sprovesti prelaz p.t.t. službe pod narodnu vlast, to će ona prelaziti postepeno, imajući u vidu vojnu situaciju na tom području i organizaciju narodnih vlasti.

Prema sadašnjoj vojnoj situaciji i organizaciji narodnih vlasti osnivaju se p.t.t. sekcije kod slijedećih Okružnih NOO-a:

a) na teritoriju Vojne Oblasti IV. Korpusa kod Okružnih NOO Kordun, Banija i Pokuplje

b) na teritoriju Vojne Oblasti VI. Korpusa kod Okružnih NOO Nova Gradiška, Virovitica, Našice, Slav. Brod i Osijek.

Na teritoriju Vojne Oblasti VIII. Korpusa neće se osnivati p.t.t. sekcije kod Okružnih NOO budući da je oslobođen Split u kojemu se nalazi ravnateljstvo pošta, telegrafa i telefona, pa će sve pošte na oslobođenom teritoriju koje potpadaju pod ravnateljstvo Split kao i one koje se budu oslobađale doći pod neposrednu upravu i nadzor ravnateljstva Split a samo ravnateljstvo pod upravu Odjela p.t.t.

Sve p.t.t. ustanove na teritoriju Istre obzirom da su svi p.t.t. službenici druge narodnosti do daljnjega ostaju pod neposrednim nadzorom p.t.t. sekcije Vojne Oblasti XI. Korpusa.

Na ostalom oslobođenom teritoriju p.t.t. ustanove preći će pod neposredni nadzor p.t.t. sekcija Okružnih NOO čim to vojna situacija bude omogućila.

9.

Glavni štab NOV i POH i predsjedništvo Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske odredit će rok do kojega će se gornje sprovesti u djelo.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Odjel za promet:

1944, studeni 6.

Prijedlozi Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o organizaciji stručnog školstva

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel narodne prosvjete
Broj: 833. — 6. XI. 1944.

Pretsjedništvu ZAVNOH-a

(Izvještaj sa sastanka svih Odjela o stručnim školama)

Na poziv Odjela narodne prosvjete održan je 5. ov. mj. sastanak između svih Odjela o pitanju stručnih škola. Doneseni su slijedeći zaključci:

1. — Stručne škole trebale bi pripasti svojim stručnim Odjelima, jer ti Odjeli imaju bolji uvid u potrebe zemlje na dotičnom sektoru proizvodnje i potrebe svoga stručnog kadra. Osim toga, te stručne škole bit će — više ili manje — povezane i s praktičnim radom na pojedinim preduzećima ili podignute kraj njih — o čemu mogu mnogo bolje odlučivati i rasporediti ih stručni Odjeli. Odjel narodne prosvjete pružat će svim ostalim Odjelima punu pedagošku pomoć i davati potrebne nastavnike.

2. — Stručne škole trajat će uglavnom 4 godine. To su glavni tipovi srednjih stručnih škola. Osim toga otvoriti će se po potrebi i druge —• jednogodišnje i dvogodišnje — škole za sticanje neke potrebne kvalifikacije (na pr. administrativne, statističke, trgovačke i si.). Prednaobrazba za srednje stručne škole je niža srednja škola (predviđeno skraćivanje od 4 na 3 godine) ili opće-obrazovni kurs.

Šegrtske škole treba ukinuti, omladina ne bi smjela ulaziti u proizvodnju ranije od navršene 14. god., a tada bi ih se određene dane u tjednu oslobađalo rada, u koje bi vrijeme polazili školu, tečaj i si. U tom smjeru mogle bi se razviti i razne zanatske škole. Od nižih stručnih škola predviđa se zasada samo poljoprivredna, za djecu s navršenom osnovnom školom, a starijom od 14 god. (više u vidu tečaja).

3. — Uza sve stručne škole treba predvidjeti internate, a također i skraćeno školovanje (na pr. 1 godinu) za svu onu omladinu, što se ranije nije mogla školovati ili je izgubila nekoliko školskih godina u borbi. Tu se radi
0 omladini sa završenom nižom srednjom školom, a starijom od 17. god. Ali
1 onoj narodnoj omladini, što je svršila samo osnovnu školu, treba omogućiti da dođe do stručnih kvalifikacija. Potrebnu opću prednaobrazbu (koja

odgovara nižoj srednjoj školi) može ona najjednostavnije dobiti na 4-mjesečnim opće-obrazovnim kursevima, pa preko njih produžiti redovito ili ubrzano stručno školovanje. Ukoliko tih opće-obrazovnih kurseva ne bi bilo dovoljno, trebalo bi u okviru samih stručnih škola otvoriti takve kratke tečajeve za sticanje nužne prednaobrazbe.

4. — Osim redovitog stručnog školovanja predviđaju Odjeli i čitavu mrežu kraćih i dužih kurseva uz samu proizvodnju (radionice, zavode i si.), koji će podizati kvalifikaciju radnika i pomoći im u izgrađivanju za stručne rukovodioce.

5. Između stručnih Odjela i Odjela narodne prosvjete uspostavit će se uska saradnja, i o svemu stručnom školovanju (školama, tečajevima, kratkim kursevima i si.) posavjetovat će se Odjeli s Odjelom narodne prosvjete i zajednički izrađivati plan i program nastave. Da bi se to odvijalo što bolje i planski, Odjel narodne prosvjete zadužit će za taj posao određenog druga, a kasnije odrediti za to po potrebi i više drugova.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Odjel narodne prosvjete:
Ivo Frol [v. r.]

M. P.i

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 1393, 8. XI. 44.

1 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel narodne prosvjete.

132

1944, studeni 10.

Zaključci o hitnim zadacima doneseni na zajedničkom sastanku svih odjela ZAVNOH-a, održanom 10. studenog 1944.

Zaključci sa sastanka Odjela ZAVNOH-a od 10. XI. 1944.

1. Da gospodarski, tehnički i financijski odjel pošalju po jednog druga na rad kroz 10 dana u Pokuplje i da tamo dođu u vezu sa drugom Tencerom.[1] Na put treba da odu sutra dne 11. XI. te se prije toga jave u Odjelu unutarnjih poslova.

2. Da se upozore NOO-i na vrlo često mjenjanje odbornika sa dužnostima u raznim sektorima rada. Zatim, da je nepravilno da se činovnici šalju na politički rad.

3. Da se upozori Okr. NOO Gorski Kotar da nerado prima direktive.

4. Da se provodi izdizanje kadrova za ZAVNOH i Nacionalni Komitet te da orijentacija na izvlačenje kadrova bude uglavnom Dalmacija. Svi prijedlozi za povlačenje drugova na rad u ZAVNOH treba da idu preko druga tajnika ZAVNOH-a.

5. Da se kod odjela unutarnjih poslova organizira otprema pošte naročito za odjele udaljenih oblasti, Istra, Dalmacija, Slavonija te Zagrebačka Oblast.

6. Da Odjel unutarnjih poslova predloži jednoobrazno vođenje administracije kod svih odjela ZAVNOH-a.

7. Da svi režiseri koji se bave novčanim poslovanjem u pojedinim odjelima dođu u financijski odjel za dobijanje instrukcija za vođenje novčanih knjiga.

8. Da svaki odjel javi tajništvu ZAVNOH-a slučajeve kod kojih vojno--pozadinske vlasti zasjecaju u područje civilne uprave kako bi se na osnovu tih slučajeva moglo principijelno razgraničiti područje rada vojno-pozadinskih vlasti i civilnih ustanova.

9. Da se svi Odjeli prije nego donose bilo kakove propise ili odredbe o ubiranju i raznim taksama obrate na financijski odjel koji treba zato da da svoje ovlaštenje.

10. Da drugovi koji idu na kontrolu rada pojedinim NOO-ima također pregledavaju koliko se kod pojedinih NOO-a troši novaca za svrhe rada njihovih odjela.

11. Da financijski odjel donese propise o financijskoj administraciji.

12. Da odjel unutarnjih poslova i sudski odjel traži obračun od svojih odjela u Pokuplju za ubiranje globa i kazna od svih tamošnjih NOO-a, te da se također provodi kontrola ubiranja i raspolaganja sa globom i kaznama od ostalih NOO-a.

1 Antun

13. Da se pri financiranju viših NOO-a ne drži dosadašnjih razmjera, nego da se prihodi rasporede prema potrebama pojedinih NOO-a i da se uzme u obzir ne samo potreba viših NOO-a nego i potrebe nižih NOO-a.

14. Da financijski, socijalni i odjel unutarnjih poslova obrazuje komisiju koja će proučiti pitanja novčanog uzdržavanja službenika kod ZAVNOH-a, te da to predlože na jednom od narednih sastanaka.

15. Da svi odjeli do 12 sati do podne daju odjelu informacija podatke, koji su potrebni da bi se slali preko Tanjuga za radio stanice i novine.

16. Da svi bivši činovnici NDH koji rade u ZAVNOH-u ispune upitni arak za bivše državne činovnike NDH.

17. Da svi odjeli razdijele formulare upitnih araka za činovnike NDH za sve one koji rade kod NOO-a tim, da se duplikat šalje Odjelu Unutarnjih poslova.

18. Da se kod svih poduzeća koja su od javnog interesa najprije postavi javni upravitelj .. ,[2]

19. Da se kod imovine narodnih neprijatelja koja nije od javnog interesa provede najprije konfiskacija i onda da se stavi na raspolaganje nadležnim odjelima.

20. Da odjel pravosuđa pošalje tajništvu ZAVNOH-a projekt za odredbu o javnim upraviteljima, koji će se razaslati na uvid svim odjelima, s time da se raspravi na slijedećem sastanku.

21. Da svi odjeli šalju svoje okružnice Upravnom Odjelu, naročito one organizacione naravi, a također [da] Upravni odjel svoje okružnice upravne naravi šalje svim odjelima.

22. Da odjel prometa raspravi sa saobraćajnim odjelom GŠ pitanje prevoza kolima i da se pokuša naći način za odterećenje prevoza, naročito u vrijeme poljskih radova.

23. Da se samo iznimno odobrava namještenicima ZAVNOH-a prevoz kolima.

24. Da se obustavi rad komisije Jevreja izbjeglica na razdiobi engleske robe, da se priječi prodaja te vojničke robe, da se upozori komisija da neće moći u vojničkom odijelu ulaziti ni jedan civil u grad, te nadalje da se isprave nepravilnosti, da su odijela davana i onima koji imadu svoju civilnu robu; da se izvrši stroga revizija do sada podijeljene robe. To se stavlja u nadležnost Socijalnom odjelu.

25. Da se svaka novčana pošiljka strane valute ima predati odjelu financija ZAVNOH-a koji će isto mjenjati po službenom kursu.

26. Da svaki odjel sam organizira nabavu papira za svoje potrebe.

27. Da odjel informacija organizira film u Glini za namještenike ZAVNOH-a.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH — 1944.

2 U nastavku su dva reda teksta nečitljiva,

133

1944, studeni 14.

Upute Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a upravnim odjelima oblasnih i okružnih NOO-a o suzbijanju kriminala

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel za unutrašnju upravu
Broj : .. ./44 dne 14. XI. 1944.

Predmet: Kriminala suzbijanje — upute.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima
(Upravni odjel)

U našoj okružnici broj 280/ 44 od 29. IX.[1] o. g. osvrnuli smo se u kratkim crtama na dužnosti i zadatak odsjeka za javnu sigurnost unutar upravnih odjela. Osobito smo se zadržali i osvrnuli kako je neophodno potrebno, da se u okviru odsjeka za javnu sigurnost, posveti pored ostalih pododsjeka i referada, velika pažnja pododsjeku za suzbijanje kriminala.

U spomenutoj smo okružnici podvukli, što je u glavnom potrebno da se unaprijed izvrši, kako bi nam rad oko pronalaska kriminalnih slučajeva, a i samih kriminalaca bio što jednostavniji i lakši.

Još uvijek svi Oblasni i Okružni NOO-i nisu nam u cijelosti dostavili potrebne podatke, koje smo u tome pravcu od njih tražili, kako bi na temelju tih podataka, i konkretnih slučajeva koji se događaju na pojedinim terenima, mogli vam pružiti potrebnu pomoć, sa naše strane.

Obične su pojave, da se uslijed teških ekonomskih prilika jedne zemlje, pojavljuju razni pokvareni tipovi, koji izrabljivajući ove momente, vrše razne kriminalne djelatnosti kao krađu, pljačku, ubijstva, palenja i td., te time nanašaju znatne štete. Ovakvim djelovanjem ometa se sigurnost pojedinaca ili zajednice, kao i njihove lične imovine, a naravski i cijela društvena zajednica trpi pod ovakvim okolnostima i ugrožava se redovan razvitak mirnog i sigurnog državnog života.

Da bi se ipak spriječilo ovakvo nezdravo djelovanje, da bi se kriminalci onemogućili u svome radu, dužnost je naročito organa unutarnje uprave, da na svakom mjestu protjeruju, onemogućavaju i navjeste rat djelatnosti kriminalnih tipova diljem cijele naše zemlje.

Ako se hoće postići uspješne rezultate u radu na pobijanju kriminala, u prvome redu svaki organ mora ove poslove obavljati sa velikom brzinom,

1 Vidi dok. br. 108.

okretnošću i voljom, nikada ne odlagati rad za SUTRA, jer svaki i najmanji propust vremena, pa čak nekada i 10 minuta može nam onemogućiti i brz pronalazak djela ili počinitelja.

Jedna od osnovnih dužnosti naših organa javne sigurnosti mora biti *spriječavati izvršenje kriminalnih djela,* a ovo će se postići samo na taj način, ako uspješno organiziramo naš rad oko pronalaska kriminalnih tipova.

Kako da pronalazimo kriminalna djela i počinitelje njihove?

Jedan od velikih oslonaca za pronalazak kriminalnih djela i njihovih počinitelja, biti će nam pored ostalih *Narodna milicija.*

Narodna milicija će obilazeći svoj teren budnim okom paziti na sve kriminalne pojave. Povezivati će se u gradovima i selima sa dobro namjernim i odanim ljudima, kojima će pristupati čisto drugarski, prijateljski, te obzirom što će sama milicija biti iz širokih narodnih slojeva, moći će uvijek i na svakome mjestu zainteresirati se za život građana i seljaka, raspitivajući se, jeli se primjećuje ma bilo koja vrsta kriminala, ili koje druge pojave koje štete mirnom društvenom životu u dotičnome selu ili gradu.

Jasno je, da će kod ubijstva, većih krađa i slično na brzo se putem cijele javnosti saznati o ovome događaju, ali događati će se i takvih pljački, krađa i slično, što će znati možda samo selo i nekoliko ljudi, pa baš tada potrebno je, da narodna milicija saobraćavši sa ovim narodnim slojevima saznaje preko njih za ova djela. Imade još uvjek ljudi koji namjerno neće da govore o kojekakvim krivičnim djelima, samo zato da nebi morali ići na sud, saslušanja, gubiti vrijeme i slično, no, narodna će milicija i ovakvim ljudima prilaziti, te saznavati od njih pojedinosti o događaju.

Milicija neće, kao niti upravne vlasti uopće, osnivati u selima tajnu obavještajnu službu, koja je ipak potrebna u danim slučajevima, jer to je nepotrebno, ali će sa svojim pristupanjem širokim narodnim slojevima, povezavši se sa cijelim selom ipak saznavati za život cijeloga sela, putem sela primjećivati kriminalne pojave itd.

Naići ćemo u praksi na ljude, koji će bojeći se osvete palenja i slično zatajiti t. j. u sebi zadržati podatke koje znadu o nekom kriminalu, ili će imati neki drugi razlog da ovo ne iznose na javu, pa je veoma potrebno i k ovakvim pristupati, te od njih saznavati pojedinosti. Samo sa taktičnim pristupanjem širokim narodnim slojevima, povezivanjem s njima, dnevnim saobraćajem i uživljenjem u ovaj rad moći ćemo osjetiti i primijetiti one loše pojave koje treba da sprečavamo tj. suzbijamo.

čim je organ javne sigurnosti saznao da se u nekome mjestu izvršio kriminalni pothvat, dužnost mu je da najprije ustanovi polaznu točku tj. da dobro ispita izvor odakle je on saznao za taj slučaj, jer na temelju tih podataka može točno razvijati daljnju djelatnost. Ako je na pr. organ javne sigurnosti čuo u nekom društvu razgovor kako se u nekom selu dogodio kriminalni pothvat tj. provala u kuću, ubijen vlasnik kuće, popljačkan novac itd. potrebno je odmah razviti svoju djelatnost. Što u prvom redu da učinimo? Na licu mjesta sa jednim taktičnim načinom saslušati ćemo onu osobu koja je o tome u društvu govorila.

Tokom saslušanja potrebno je da se ustanovi u kome selu ili gradu se La provala dogodila, u čijoj zgradi, tko je stradao i što je sve opljačkano. Važno je ustanoviti tko je o tome prije ovoj osobi koju saslušavamo govorio

i što on zna tko bi još o tome kakve podatke mogao dati. Naravski da će sé u vezi sa izjavama prvo saslušane osobe hitno saslušati i druge osobe koje su u neposrednoj blizini, a neposredno o samom događaju nešto znadu.

Ne oklijevajući dugo čim smo prikupili osnovne podatke treba da se odmah uputimo na lice mjesta te da tamo sa našeg gledišta stvar razvidimo i ustanovimo kako, na koji način i pod kojim okolnostima je provala, ubistvo i pljačka izvršeno. Interesirati ćemo se u selu tko je minulog dana prije samog događaja od možda nepoznatih lica selom prolazio, kako je bio obučen, s kime je išao itd., ustanoviti ćemo po mogućnosti nema li možda opljačkana kuća kojeg neprijatelja u selu, tko bi bio u stanju počiniti ovakvo djelo. Pregledati ćemo podatke o osobama koje su sumnjive za počinjanje kriminala te u vezi svega toga stvoriti jedan zaključak. Oprezno treba pregledati, nije li možda na mjestu gdje se krivično djelo izvršilo ostao kakav vidan trag ili ispao kakav predmet onoj osobi koja je kriminal izvršila. Ne smije se dozvoliti da se mnogo ljudi kreće oko tog mjesta, ako je možda teren mekan ili je blato, jer moglo bi se kasnije pomoću stopa koje su u blatu otisnute ustanoviti kako je i sa kojeg pravca krivac dolazio itd.

U koliko se pronađe na licu mjesta kakav predmet koji je možda u žurbi ispao počinitelju krivičnog djela, kao i neki drugi dokaz sve to treba prikupiti i pohraniti. Ovakve predmete nazivamo dokazni materijal (korpus delikti). I pojedine sitnice, koje možda na prvi izgled ne izgledaju toliko važne ipak nam tokom istrage mogu pružiti obilne dokaze. Dokazni se materijal ne smije odviše prebacivati po rukama kako bi se u slučaju potrebe moglo točno ustanoviti otisci prstiju, čime bi bila istraga olakšana.

Pored toga što smo saznali i pronašli na licu mjesta način kako i pod kojim se okolnostima krivično djelo dogodilo postoji jedan od važnih momenata, a to je pronalazak počinioca krivičnog djela.

Dakle, i u ovome kao i ranije kako smo spomenuli kod saznavanja za pojedina krivična djela opet se moramo upustiti u potragu i to javnu potragu, gdje treba da zainteresiramo sve narodne slojeve i dobronamjerne ljude da nas pomognu kako bi što prije pronašli krivca. U interesu će biti cijele okoline da se krivac pronađe, zato s time trebamo i računati i tako pristupati cijeloj okolini koja je tu zainteresovana.

U mnogo slučajeva biti će potrebno saslušati očevidce ili one osobe koje su ma što vidjele ili direktno saznale o izvršenom djelu, što sve treba zapisnički konstatirati. Tokom vođenja izviđa i ustanovljivanja tko je počinio neko krivično djelo dobili smo podatke, ali ne još konkretne, već na pojedine osobe se samo sumnja da bi mogli biti počinitelji ili saučesnici, moramo na njih posvetiti naročitu pažnju, ali nikada se ne prenagliti i hapsiti ako zato nema jasnih dokaza. Ovakve osobe treba budno pratiti. Treba kontrolirati njihovo kretanje, kuda su posljednjih dana odilazili, ispitivati ćemo povjerljivim putem gdje su se pojedinci koji su sumnjivi nalazili za to vrijeme dok je djelo izvršeno, nastojati ćemo saznati što oni govore o izvršenom djelu, dali bacaju na koga sumnju pa njihove sumnje provjeravati, često se dogodi da krivci bace sumnju na neku treću osobu samo da bi zameli svoj trag.

Ipak tokom same istrage i saznavanja za počinitelja biti će nam potrebni neki tajni izvidi. Potrebno će biti prikupiti podatke o nekim ljudima, nadzirati njihovo kretanje, rad, govor, i si. Već smo ranije spomenuli da neće biti zato potrebno da se stvara sa naše strane neka tajna obavještajna služba za kojekakva izviđanja i istrage, prem ista je neophodno potrebna.

U ovakvim slučajevima obratiti ćemo se na organe OZN-e i s njima ćemo se povezati.

Ako nam je potrebno da se nešto tajnim putem izvidi, pročelnici će upravnih odjela obratiti se lično na drugove iz OZN-e sa dotičnog terena i kratkim putem tj. usmeno reći će odgovornome drugu iz OZN-e što je sve potrebno da se ustanovi i provjeri, a što smo mi do sada sa našim istragama i vođenim javnim izvidima ustanovili. Druga iz OZN-e treba uputiti o čitavoj stvari tako da on pomoću svojih tajnih organa cijelu stvar može ispitati. Ovakvo ispitivanje putem organa OZN-e izvršit će se u najkraćem vremenu i o rezultatu izviđa biće obavješten pročelnik upravnog odjela. Iz ovoga proizlazi kako je potrebno biti u uskoj saradnji sa OZN-om koja će na temelju već stečenih iskustava moći naše organe pomoći.

Biti će slučajeva u praksi da ćemo krivca pronaći i uhvatiti na samome djelu. U ovom slučaju krivac se odmah hapsi, predvede se hitno saslušanju, pri čemu prvenstveno mora se nastojati da se dobije podatke o saučesnicima ili drugim osobama koje su povezane sa krivičnim djelom, dočim ostale pojedinosti ustanoviti ćemo tokom daljnje istrage. Imade li više osoba koje treba hapsiti po jednom predmetu, nikada ih se neće smjestiti u jedan zatvor, već će ih se odlučiti, da se ne bi dogovarali o svojim iskazima. U koliko nam je krivac tj. počinitelj krivičnog djela poznat, no pobjego nam je u nepoznatome pravcu najhitnije ćemo telefonski ili brzojavom raspisati za njime potragu naznačivši njegove generalije, te narediti da se u slučaju pronalaska uhapsi i dovede onoj vlasti na čijem je teritoriju djelo izvršeno. Kod hapšenja krivca uvijek se mora provesti i premetačina onoga stana gdje smo počinitelja pronašli, kao i njegovog stana u koliko ga imade. Ovu premetačinu potrebno je izvršiti radi toga da se pronađu možda kojekakvi dokazi za počinjeni prekršaj. Sve predmete koji su u vezi sa izvršenim krivičnim djelom treba oduzeti jer će biti potrebni za daljnji tok vođenja istrage.

Važno je u stanu pripaziti pored ostalog dali se možda nalazi kakav dokaz koji bi otkrio političku pozadinu koja se krije iza počinjenog kriminalnog djela. U slučaju pronalaska ma kakvih podataka koji bi davali dokaze
0 političkom djelovanju protiv interesa NOB treba se odmah povezati s OZN-om koja će prema potrebi i težini krivice postupak uzeti u svoju nadležnost. Nije isključeno da ipak upravne vlasti povedu krivični postupak protiv prekršitelja pa da ga se tada uruči OZN-i ili obratno. Ispitivanje okrivljenika nakon njegovog hapšenja i pronalaska imade se otpočeti u što kraćem roku a isto tako i sami svjedoci trebaju biti što prije ispitani, jer na temelju izjava svjedoka moći ćemo saslušavati samog okrivljenika. Važno je ustanoviti kod saslušanja sve okolnosti koje utječu na donošenje kazne
1 unijeti u saslušni zapisnik. Nakon što smo ispitivanje potpuno završili, ustanovili krivicu, cio se materijal tj. saslušni zapisnici kao i okrivljenik predaju sudu koji će donijeti visinu kazne. Kod sudova gdje postoji zastupnik javnih interesa, on će dignuti optužbu nad okrivljenim. Nakon što je sud izrekao presudu obavjestiti će o tome pismenim putem nadležnu upravnu vlast dostavivši podatke o visini kazne. Ovi podaci imadu se unijeti u zato uređenu evidenciju kriminalnih tipova.

Iz iznijetih uputa može se razabrati općenito postupak oko pronalaska krivičnih djela kao i počinioca kriminala uopće.

Obzirom što imade raznih vrsti kriminalnih djelatnosti koje se izvađaju na razne načine i pod raznim okolnostima to će i samo izviđanje i ustanovljivanje počinitelja za pojedine slučajeve biti prema tome različito.

U najskorije vrijeme razaslati ćemo uputstva kako će se pojedine vrsti kriminala pronalaziti i suzbijati no prethodno potrebno je u cjelosti udovoljiti našem raspisu br. 280/44.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH — 1944.

i944, studeni 15.

Treće uputstvo Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a o preuređenju sudova

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel pravosuđa
Broj: 1602/1944.
Dne 15. XI. 1944.

Na osnovu ovlaštenja[1] Predsjedništva Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske, Odjel pravosuđa u cilju uređenja sudstva na području demokratske federativne Hrvatske izdao je slijedeća

UPUTSTVA O PREUREĐENJU SUDOVA

Član 1.

Zadaća sudstva.

Kao jedan od organa narodne vlasti sudstvo učvršćuje sigurnost građana uređujući kako odnose između pojedinih građana, tako i njihove odnose prema zajednici, oživotvoruje pravdu ojačavajući i štiteći sve tekovine Narodno-oslobodilačke Borbe, naročito bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije. Rješavajući sporove između građana sudovi će nastojati, da među strankama dođe do nagodbe gdjegod je to moguće, te će o sporu ili zahtjevu rješavati istom onda, ako pokušano poravnanje ne uspije.

Nitko ne može biti suđen ni osuđen bez prethodnog postupka nadležnog suda.

Svi su sudovi dužni međusobno pružiti pravnu pomoć. Zamolnice drugih sudova i narodnih vlasti, kao i onih iz prijateljskog inostranstva, treba uzimati najhitnije u postupak.

Sve narodne vlasti, bilo građanske, bilo vojne, na traženje narodnih sudova pomoći će nastojanje i rad sudova, te izvršavati njihove zahtjeve i udovoljavati njihovim zamolnicama. Narodni sudovi na području Hrvatske dužni su bezodvlačno udovoljavati svim zamolnicama sudova i vlasti drugih zemalja Jugoslavije.

1 Akt Predsjedništva ZAVNOH-a br. 1309 od 29. listopada 1944. Vidi dok. br. 129.

Član 2.

Narodno sudstvo

Sudovi svoje odluke donose slobodno i neovisno od svih drugih organa narodne vlasti. Oni se organiziraju izvan Narodno-oslobodilačkih odbora kao samostalni organi narodne vlasti.

Sudsku vlast na području Hrvatske vrše u ime naroda suci, koje narod bira, nadzire i koje može opozvati, ako njihov rad dođe u sukob s osnovnim načelima narodne vlasti i zakonitosti narodnog sudovanja.

Clan 3.

Podsudnost

Narodno sudstvo Hrvatske odnosi se na sve građane Jugoslavije i na inozemce, koji u Hrvatskoj borave ili pred našim sudovima tuže ili budu tuženi.

Mimoilaženje domaćih sudova i uticanje inostranim, naročito neprijateljskim sudovima i vlastima, pretstavlja zločin protiv interesa naroda.

član 4.

Nadležnost narodnih sudova

Narodni sudovi raspravljaju i sude načelno sve privatno-pravne sporove i zahtjeve, te sve kaznene stvari osim djela, koja zasjecaju neposredno u interese narodne obrane, pa su kao takva upućena na nadležnost vojnih sudova ili za koja su ti sudovi posebnim propisima oglašeni za nadležne.

Prostorna nadležnost podudara se redovno sa područjem Narodno-oslobodilačkih odbora, gdje je sjedište suda, u koliko ZAVNOH drugačije ne odluči.

Stvarna nadležnost pojedinih sudova određena je posebnim propisima o postupku narodnih sudova.

Viši narodni sud može delegirati drugi niži sud na njegovom području za raspravljanje i odluku stvari, ako je povodom žalbe ili predloga javnog tužioca ukinuta ranija sudska odluka ili određen obnovni postupak, kada su svi članovi redovnog nadležnog nižeg suda sudjelovali u ranijem suđenju iste stvari, pa su radi toga isključeni od ponovnog raspravljanja i odluke o tome.

Član 5.

Vrste narodnih sudova

Sudsku vlast na području Hrvatske vrše narodni mjesni (općinski ili gradski), kotarski i okružni sudovi, zatim Sud ZAVNOH-a (Zemaljski sud Hrvatske).

Član 6.

Način suđenja u narodnim sudovima

Sudovi izriču svoje presude »U ime naroda!«

Oni su u izricanju pravde nezavisni i u pogledu rješavanja pojedinih sporova i zahtjeva, koji se pred njih za to iznose, potpuno su slobodni od svakog uticaja bilo kojeg organa narodne vlasti.

No u pogledu primjene općih načela, na kojima je zasnovana naša Narodna vlast, kod provođenja načela zakonitosti narodnog sudovanja, narod može na svojim zborovima i u pretstavničkim tijelima razmatrati rad sudova, te opozvati one članove suda, koji su svojim radom došli u sukob s načelima narodno-oslobodilačkog pokreta. Taj se opoziv vrši na način predviđen u čl. 12 ovih Uputstava.

U pogledu ustanovljenja činjenica i okolnosti važnih za presuđenje stvari, sudovi svoje odluke donose ocjenjujući ih po slobodnom sudačkom uvjerenju i savjesti.

Svi sudovi u pravilu postupaju kao zborni u vijeću od tri člana.

Pojedine sudske radnje zbornih sudova, kao što su sve pripremne radnje do glavne rasprave, istrage i izviđaji, pojedinačna preslušavanja, određena radi razjašnjenja stvari ili priprema glavne rasprave, ovrhe i drugo, obavljaju pojedini članovi suda, koje za to odredi pretsjednik tog narodnog suda. Predsjednik narodnog suda može sve te radnje povjeriti i tajniku suda, koji u tom slučaju sa pretsjednikom vijeća supotpisuje ove odluke.

Clan 7.

Sastav suda.

Svi sudovi se sastoje od pretsjednika, njegovog zamjenika i [potrebnog] broja sudaca (prisjednika). Služba sudaca (prisjednika) je počasna. Sudac može biti svaki punoljetni i neporočni građanin ili građanka. Sve suce bira narod ili narodno pretstavništvo. Pretsjednika i njegove zamjenike određuje za mjesne (općinske ili gradske) sudove pretsjednik okružnog suda na predlog pretsjednika kotarskog suda između izabranih sudaca. Pretsjednika kotarskih i okružnih sudova i njihove zamjenike određuje Odjel Pravosuđa na predlog okružnog, odnosno Suda ZAVNOH-a, također između izabranih sudaca. Pretsjednika i zamjenike suda ZAVNOH-a određuje Predsjedništvo ZAVNOH-a na predlog Odjela Pravosuđa. Pretsjednik suda radi stalno u vremenu za koje je izabran ili određen, te rukovodi poslovima sudske uprave, brine se o radu suda i odgovara za pravilan raspored rada u sudu. Kad je pretsjednik spriječen, njegovu dužnost vrši jedan od zamjenika, koji su inače suci (prisjednici). Svi ostali članovi suda su suci (prisjednici). Oni vrše svoju dužnost povremeno po redu, jednakomjerno i naizmjenično. Svi sudovi sude redovno u vijeću od 3 člana. To vijeće sačinjava pretsjednik suda, ili ako ima više vijeća, stalni pretsjednik vijeća i dva suca (prisjednika), koji su na redu. Ako je sudac prisjednik spriječen, pretsjednik suda na njegovo mjesto poziva drugog suca (prisjednika), koji je na redu iza njega.

Za mjesne (općinske ili gradske) sudove bira se najmanje 12, a najviše 20 sudaca, između kojih se određuje pretsjednik suda i jedan njegov zamjenik.

Za kotarske narodne sudove bira se najmanje 18, a najviše 40 članova suda. Za okružne najmanje 36, a najviše 100 članova suda. Između njih se određuju pretsjednici i zamjenici, i to 2 zamjenika za pretsjednika okružnog suda, a jedan za pretsjednika kotarskog suda.

Okružni sudovi mogu imati po potrebi više vijeća, i to:

a) vijeća za privatnopravne sporove,
b) vijeća za kaznena djela i
c) vijeća za vanparnične predmete.

Pretsjednik okružnog suda je istovremeno i pretsjednik jednog od ovih vijeća. On predlaže Odjelu pravosuđa pretsjednike ostalih vijeća. U tom slučaju on kao i predsjednici vijeća stalno rade u sudu za vrijeme izbornog perioda i po mogućnosti treba da budu pravnici.

U gradovima do 10.000 stanovnika biraju se gradski narodni sudovi s najmanje 20 članova suda, od kojih se određuje jedan za pretsjednika i jedan za zamjenika. Ostali su suci (prisjednici). Ovi sudovi imaju nadležnost mjesnih sudova. U gradovima od 10—20.000 stanovnika biraju se gradski sudovi sa 20 do 40 sudaca. U gradovima preko 20.000 [stanovnika] može se izabrati i do 60 članova suda. Ovi se sudovi organiziraju kao mjesni narodni sudovi, a imaju njihovu nadležnost. Sudovi u gradovima preko 30.000 stanovnika mogu imati po 3 sudska vijeća. Njihova je nadležnost ista kao i drugih mjesnih sudova. Za te gradske sudove može se birati od 40 do 80 sudaca.

Sud ZAVNOH-a organizirat će se po naknadno donesenim uputstvima.[2]

Clan 8.

Sudska uprava i pravo nadzora.

Sudovi su u predmetima sudske uprave podređeni Odjelu pravosuđa. U pogledu sudske uprave višim se sudom smatra onaj, koji je u postupku povodom žalbe protiv odluke nižeg suda ovlašten da preispituje rad toga nižeg suda i koji je prema tome u poslovima sudske uprave njemu nadređeni organ. U sudsku upravu spada uopće rukovodstvo sa sudskim radom, odgoj i izobrazba, sudaca i osoblja, nadzor nad pravilnom primjenom prava, nad blagovremenim i urednim otpravljanjem svih sudskih poslova, ali bez uticaja na rješavanje sporova i zahtjeva, koji su u toku pred sudom.[3] Odjel pravosuđa ima pravo nadzora nad svim sudovima. Okružni sud nadležan je u pogledu nadzora za sve sudove na području određenog okružnog, a kotarski za sve mjesne sudove na području kotarskog NOO-a. Odredba i uputstvo višeg suda, koji je ovlašten na nadzor, obavezni su za niži sud, ukoliko se time ne zadire u nezavisnost i slobodu suđenja u pojedinim tekućim stvarima.

2 Predsjedništvo ZAVNOH-a na svojoj drugoj sjednici održanoj 18. lipnja 1944. osnovalo je Sud ZAVNOH-a, koji je počeo djelovati početkom srpnja 1944. Iako je Odjel pravosuđa prethodno napravio više nacrta o organizaciji i poslovanju Suda ZAVNOH-a, Predsjedništvo ZAVNOH-a nije usvojilo poseban poslovnik Suda, pa je on djelovao na temelju općih propisa o organizaciji sudstva u Hrvatskoj, sve dok nije Odlukom Predsjedništva ZAVNOH-a od 24. travnja 1945. osnovan Vrhovni sud Hrvatske. Vidi komentar uz dok. br. 40 — 3 Odjel pravosuđa je s više svojih preporuka nastojao spriječiti miješanje izvršnih odbora NOO-a u konkretne sudske sporove,

Clan 9.

Žalbeni postupak.

Ukoliko nije posebnim propisima drugačije uređeno, protiv svake sudske odluke može se izjaviti žalba na viši sud. Odluka višeg suda povodom žalbe je konačna i izvršiva, ali ako je taj sud ukinuo ili preinačio odluku prvostepenog suda, žalba se može izjaviti u trećem stepenu. Odluka trećestepenog suda je konačna i izvršiva.

Protiv odluke narodnog mjesnog suda žalbu rješava narodni kotarski sud. Ako je kotarski sud ukinuo ili preinačio odluku mjesnog suda, protiv odluke kotarskog suda može se izjaviti žalba na okružni sud, čija je odluka onda konačna.

Protiv odluke narodnog kotarskog suda žalbu rješava okružni sud. Ako je okružni sud povodom ove žalbe ukinuo ili preinačio odluku kotarskog suda, može se žalba izjaviti Sudu ZAVNOH-a, čija je odluka konačna.

Protiv odluke narodnog okružnog suda žalbu rješava Sud ZAVNOH-a, čija je odluka konačna.

žalba se predaje uvijek prvostepenom sudu, i to pismeno ili usmeno na zapisnik.

Ako je povodom žalbe viši sud potvrdio žalbom napadnutu odluku tada nema mjesta daljnjoj žalbi.

Clan 10.

Izbor sudaca.

Članove suda bira narod i to: članove narodnih mjesnih (općinskih ili gradskih) sudova neposredno na narodnom zboru, koji za to saziva općinski (gradski) Narodno-oslobodilački odbor; članove kotarskih i okružnih sudova bira narodno pretstavničko tijelo za kotar, odnosno okrug. Njih saziva okružni NOO na prijedlog Odjela Pravosuđa ZAVNOH-a. Članove Suda ZAVNOH-a (Zemaljskog suda Hrvatske) bira Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske.

Izbor sudaca vrši se uvijek nezavisno[4] od izbora za pretstavnike drugih narodnih vlasti.

Ni prilikom podnašanja kandidatskih listi, a isto tako niti na samom izboru ne bira se pretsjednik suda, nego samo članovi tog suda. Pretsjednika suda za narodni mjesni sud određuje pretsjednik narodnog okružnog suda i to između izabranih članova toga suda. Pretsjednike svih ostalih narodnih sudova određuje Odjel Pravosuđa. Pretsjednika Suda ZAVNOH-a imenuje Pretsjedništvo Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske na predlog Odjela Pravosuđa. Pretsjednici sudova određuju se između izabranih članova suda.

Članovi izvršnog odbora NOO-a ne mogu istodobno biti članovi suda. U svakom narodnom sudu treba po mogućnosti biti bar po jedan pravnik. Ako su pravnici izabrani za članove suda, tada bi se isti *trebali* odrediti za pretsjednika suda, odnosno za pretsjednike vijeća toga suda.

4 Misli se na odvojeni postupak izbora sudaca u odnosu na druge organe narodne vlasti,

Clan 11.

Tajnik suda

Svaki kotarski i okružni sud treba da ima tajnika. Mjesni (općinski ili gradski) sud može imati tajnika. Njegova je dužnost da pod nadzorom i odgovornoću pretsjednika suda otpravlja sve poslove sudske uprave, da sastavlja nacrte sudskih odluka, da prema odluci pretsjednika suda ili vijeća vrši sve pripremne sudske radnje do glavne rasprave, da rukovodi sa tokom glavnih rasprava, ako pretsjednik suda ili vijeća nije pravnik itd. Sve sudske odluke i radnje, koje provodi tajnik, supotpisuje i pretsjednik suda odnosno vijeća.

Tajnik prisustvuje vijećanju članova suda, obavještava članove vijeća o stanju stvari (izvjestitelj), ima savjetodavni, ali ne i odlučujući glas o stvari[5] koja se raspravlja i o kojoj se sudi.

Tajnika suda određuje pretsjednik narodnog okružnog suda na predlog pretsjednika dotičnog narodnog suda i to za sve područne kotarske i mjesne (općinske ili gradske) sudove. Za narodni okružni, te za Sud ZAVNOH-a tajnike određuje Odjel Pravosuđa.

Ako s obzirom na opsežan rad suda treba povećati broj vijeća, pretsjednik suda može prema odobrenju predsjednika višeg suda svojim rasporedom rada odrediti kao člana tog vijeća i tajnika suda. U tom slučaju izuzetno on ima i odlučujući glas o stvari pred sudom. Ovo određivanje može imati samo privremeni karakter.

Clan 12.

Odgovornost članova suda.

U izricanju pravde kod pojedinih sporova ili zahtjeva pred sudom članovi suda ne stoje ni pod kakvim uticajem organa drugih narodnih vlasti. Oni se za to ne mogu pozvati na odgovornost, osim povodom nepravilnosti ili neurednosti ustanovljenih od strane viših narodnih sudova u žalbenom postupku ili od strane pretpostavljenih organa sudske uprave ili povodom prijave o nepravilnostima.

U pogledu primjene općih načela, na kojima je zasnovana naša narodna vlast, pojedine članove narodnog suda može pozvati na odgovornost nadređeni viši sud, Odjel Pravosuđa i sam narod kod mjesnih narodnih sudova, odnosno narodno pretstavničko tijelo, koje je izabralo članove kotarskih ili okružnih sudova, a ZAVNOH članove Suda ZAVNOH-a.

Ako se radi o manjoj nepravilnosti ili neurednosti članova i pomoćnog osoblja narodnog suda, izvidit će stvar pretsjednik toga suda i bez rasprave donijeti odluku o disciplinskoj krivici. Kazna za manje disciplinske povrede (neurednosti u službi, labavo vršenje dužnosti, međusobne svađe, uvrede itd.) mogu biti usmeni ili pismeni ukor, privremeno udaljenje od dužnosti najviše do mjesec dana ili novčana kazna i to najviše do 20.000 Kuna.

Ako se radi o takovoj disciplinskoj krivici pretsjednika mjesnog ili kotarskog suda, postupak i odluku o krivici donosi pretsjednik okružnog suda.

5 S razlogom, jer tajnik nije izabrani član sudskog vijeća.

Ako se radi o većoj nepravilnosti ili o gruboj neurednosti članova mjesnog ili kotarskog suda, uključivši i njihove pretsjednike, tada po pravilu treba prethodno provesti disciplinske izviđaje, koje određuje i provodi pretsjednik okružnog suda. Radi li se o sličnoj krivici članova okružnog suda ili suda ZAVNOH-a, disciplinske izviđaje može narediti i provesti pretsjednik Suda ZAVNOH-a. Isto pravo u pogledu svih narodnih sudova ima i Odjel Pravosuđa.

Kazne za veće nepravilnosti i grube neurednosti sudaca (uključivši i pretsjednike narod, sudova) mogu biti: usmeni ili pismeni ukor, privremeno udaljenje od dužnosti do 6 mjeseci, novčana kazna do 100.000 Kuna, te predlog za otpust, ako se radi o izabranom članu suda, odnosno gubitak službe, ako se radi o postavljenom članu suda.

Protiv odluke okružnog kao disciplinskog suda, može se izjaviti žalba Sudu ZAVNOH-a u roku od 8 dana od saznanja ove odluke.

Ako se radi o neizabranom, postavljenom članu suda, odluku o otpustu provodi i izvršuje Odjel Pravosuđa.

Ako se radi o izabranom članu suda, tada će pretsjednik suda, koji je u disciplinskom (pretsjedničkom) vijeću donio disciplinsku presudu u prvom stepenu, spise sa pravomoćnom presudom odmah dostaviti na odluku onom narodnom pretstavničkom tijelu, koje je tog suca izabralo. Za suca mjesnog suda sazvat će se narodni zbor s područja tog mjesnog (općinskog ili gradskog) NOO-a, a za suca kotarskog suda dostavit će spise i odluku skupštini kotarskog NOO-a, za suca okružnog suda skupštini okružnog NOO-a, za suca Suda ZAVNOH-a Pretsjedništvu ZAVNOH-a. Povodom tog predloga za otpust donosi odluku o otpustu narod na masovnom zboru dotičnog mjesnog (općinskog ili gradskog) NOO-a ako se radi o članu narodnog mjesnog suda, izabranom po narodu iz područja tog mjesnog (općinskog ili gradskog) NOO-a, a ako se radi o članu Kotarskog ili okružnog narodnog suda, odluku o predloženom otpustu donosi nadležna kotarska ili okružna skupština, već prema tome, da li je tog člana suda izabrala kotarska ili okružna skupština.

Pored spomenutog predloga za otpust, koga može staviti i Odjel pravosuđa, takav predlog može staviti i sam narod na masovnom zboru birača s područja mjesnog NOO-a (ako se radi o članu narodnog mjesnog suda) i članovi skupštine kotarskog ili okružnog NOO-a (ako se radi o članu suda, koga je izabrala skupština kotarskog ili okružnog NOO-a). Takav se predlog, bez prethodnog disciplinskog postupka (kako je naprijed opisano) može staviti samo ako ga je potpisala ili se s njime nedvojbeno saglasila najmanje jedna četvrtina svih upisanih (ili uopće poznatih) birača sa područja općinskog ili gradskog NOO-a (ako se radi o otpustu člana narodnog mjesnog suda), odnosno skupštine kotarskog ili okružnog NOO-a, ako se radi o otpustu člana suda, koga je izabrala skupština kotarskog ili okružnog NOO-a.

Za odluku o samom otpustu (opozivu) izabranog člana suda potrebna je saglasna odluka natpolovične većine sviju upisanih (ili uopće poznatih) birača sa područja općinskog ili gradskog NOO-a, odnosno skupštine kotarskog ili okružnog NOO-a.

Protiv odluke naroda o otpustu odnosno opozivu ranije izabranog člana suda nema mjesta žalbi. Tu odluku izvršava pretsjednik okružnog suda za mjesne i kotarske, a Odjel Pravosuđa za ostale sudove.

Povodom pokrenutog disciplinskog postupka Odjel Pravosuđa, a kod težih slučajeva povrede sudačke ili uopće službene dužnosti i pretsjednik) narodnog okružnog suda, te pretsjednik Suda ZAVNOH-a, može odrediti

i privremeno udaljenje okrivljenoga sa dužnosti, dok se ne donese pravomoćna odluka disciplinskog suda ili odluka naroda o otpustu odnosno opozivu. Ako je ovu odluku donio Sud ZAVNOH-a ili predsjednik nadležnog narodnog okružnog suda, nju odobrava Odjel Pravosuđa, koji će je u slučaju potrebe i izvršiti, ako to dotle nije učinjeno.

Disciplinski postupak protiv sudskih namještenika pokreće pretsjednik dotičnog suda, a provodi ga pretsjednik okružnog suda. Odluku o disciplinskoj odgovornosti namještenika mjesnog, kotarskog i okružnog suda donosi pretsjedničko vijeće okružnog suda u prvom stepenu, a povodom žalbe u drugom i konačnom stepenu vijeće Suda ZAVNOH-a; za namještenike Suda ZAVNOH-a disciplinski postupak pokreće pretsjednik tog suda, a odluku donosi pretsjedničko vijeće Suda ZAVNOH-a.

Clan 13.

Zakletva osoblja suda.

Svi članovi suda i pomoćno osoblje narodnih sudova polažu povodom stupanja na dužnost zakletvu. Osoblje narodnog mjesnog suda polaže zakletvu pred pretsjednikom narodnog kotarskog suda, osoblje kotarskog suda pred pretsjednikom narodnog okružnog suda, članovi i osoblje okružnog narodnog suda polažu zakletvu pred pretsjednikom tog suda, a pretsjednik narodnog okružnog suda pred pretsjednikom Suda ZAVNOH-a. Osoblje Suda ZAVNOH-a polaže zakletvu pred predsjednikom Suda ZAVNOH-a. Predsjednik Suda ZAVNOH-a polaže zakletvu pred izaslanikom Odjela Pravosuđa i pred svim članovima tog suda.

Tekst zakletve glasi:

»Zaklinjem se čašću, da ću povjerenu mi dužnost točno i savjesno ispunjavati, pridržavajući se uvijek osnovnih načela narodne pravde, da ću uvijek imati pred očima samo narodno dobro, i sve tekovine Narodno-oslobodilačke borbe«.

Clan 14.

Prelazna naređenja

U koliko se ukaže naročita potreba, može Odjel pravosuđa pravnike članove narodnih sudova i pomoćno sudsko osoblje iz javnih interesa privremeno odrediti na rad kojem drugom narodnom sudu. Članovi Suda ZAVNOH-a ne mogu biti upućeni na rad drugim sudovima.

Članovi okružnih sudova mogu biti upućeni na rad i stavljeni na raspolaganje drugim okružnim sudovima, a članovi kotarskih i mjesnih sudova mogu se privremeno uputiti na rad bilo drugom kotarskom bilo mjesnom sudu.

Protiv takve odluke nema mjesta žalbi, ali takvo upućivanje na rad kojem drugom sudu ne može za izabrane suce trajati duže od jedne godine.

Clan 15.

Privremeno, dok se ne provedu izbori za narodne sudove, plenumi (skupštine) okružnih NOO-a mogu postavljati suce mjesnih (općinskih ili gradskih), kotarskih i okružnih sudova. Osim toga može Odjel pravosuđa odre-

diti za pretsjednika i članove narodnih sudova pravnike, ako javni interes zahtijeva da se radi redovnog otpravljanja poslova suda popuni određeni broj članova tog narodnog suda. Odjel Pravosuđa može uopće određivati i provoditi sve potrebne mjere u cilju pravilnog otpravljanja poslova u narodnim sudovima.

S obzirom na sadašnje prilike do daljnjega zadržavaju se postojeći narodni oblasni sudovi s tim, da su nadležni za rješavanje svih žalbi protiv odluka narodnih okružnih sudova.

Ako je narodni okružni sud svojom odlukom preinačio ili ukinuo odluku narodnog kotarskog suda, do daljnjega će žalbu protiv takve odluke narodnog okružnog suda raspravljati i o njoj konačno odlučiti narodni oblasni sud.

Ako je narodni oblasni sud povodom žalbe protiv odluke narodnog okružnog suda preinačio ili ukinuo tu odluku narodnog okružnog suda, o žalbi protiv takve odluke narodnog oblasnog suda konačno rješava Sud ZAVNOH-a.

Odjeli pravosuđa kod postojećih oblasnih NOO-a ukidaju se ili prelaze u sastav narodnog oblasnog suda, koji djeluje odvojeno od oblasnog NOO-a.

Današnji narodni oblasni sudovi nastavljaju svoj rad u svom prvobitnom sastavu, ali skupština oblasnog NOO-a može na prijedlog izvršnog odbora NOO-a izabrati za narodni oblasni sud isti broj sudaca kao i za narodne okružne sudove. Pretsjedništvo narodnog oblasnog suda poziva na suđenje suce prisjednike prema ranije utvrđenom redu. Pretsjedništvo narodnog oblasnog suda sačinjava pretsjednik suda i pretsjednici vijeća toga suda.[6]

Ova Uputstva stupaju odmah na snagu, te su obavezna za sve narodne sudove i druge organe narodne vlasti.

Za Odjel pravosuđa:
V. d. Odjelnog pretstojnika:
Dr. FJ Čulinović [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944.
U Arhivu Hrvatske, fond Odjela pravosuđa ZAVNOH-a — 1944, postoje tri redakcije ovih uputstava. Redakcija smatra da je autentičan onaj tekst koji je objavio Ferdo čulinović u svome radu »Propisi o sudstvu Hrvatske za NOB-e«, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 1951, str. 403—410.

6 Stavovi 2—6 člana 15 Uputstava naknadno su umetnuti na temelju okružnice Odjela pravosuđa ZAVNOH-a br. 1637 od 25. XI 1944 — **7** Ferdo,

PRILOG 1

1944, studeni 16.

Okružnica Odjela pravosuđa ZAVNOH-a svim oblasnim i okružnim NOO-ima kojom se daje šire tumačenje odluke Predsjedništva ZAVNOH-a o odvajanju sudova od izvršnih odbora NOO-a

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel pravosuđa
Broj: 1602-1/44.
Dne 16. XI. 1944.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

Prema odredbi Pretsjedništva broj 1309 od 29. X. 1944[1] *imaju se svi narodni sudovi odvojiti od narodno-oslobodilačkih odbora. S obzirom na to treba odmah sve narodne sudove izdvojiti iz sastava NOO-a i urediti ih kao odvojene, zasebne i od NOO-a nezavisne organe narodne vlasti.* Ovo odvajanje sudstva od uprave naglašeno je naročito i odredbom, prema kojoj članovi izvršnog odbora NOO-a ne mogu više biti ujedno i članovi narodnog suda. Razvoj naše narodne vlasti, obimni poslovi NOO-a toliko zadužuju članove izvršnih odbora, da oni više ne mogu obavljati dvije dužnosti, i upravnu i sudsku. Danas su dužnosti članova izvršnih odbora toliko opsežne, da se moraju posvetiti samo toj dužnosti. Isto je stanje i kod narodnih sudova. Naše se sudstvo uveliko razvilo. Prilike i odnosi u našoj pozadini zahtijevaju sasvim uređeno i napredno sudstvo, izgrađeno u duhu i prema općim načelima naše narodne vlasti. Broj sporova i predmeta pred našim sudovima svakodnevno raste. Pred sudove se iznose sve raznolikiji sporovi i pravna pitanja, za čije rješavanje trebaju ozbiljne pripreme i proučavanje. Sudstvo kao najosjetljivija grana državne uprave ne može i ne smije biti sporedan posao. Ono zahtijeva duboku svijest o dužnosti prema narodu. Sudstvo mora biti glavnom dužnosti onih pojedinaca, kojima narod povjeri vršenje ovog dijela svoje vlasti. Iz tih se razloga trebalo odrediti nespojivost sudačke dužnosti sa funkcijom člana izvršnog odbora NOO-a.

Narodno sudstvo ostaje i mora biti mjerilo naše sposobnosti i volje, da našu oslobođenu zemlju sami uredimo napredno, u duhu osnovnih načela našega javnog života. Sudstvu je zadaća da rješava sporna pitanja i s tim u vezi sve pravne zahtjeve građana, i to onako, kako to zahtijevaju osnovna načela našeg Pokreta. Sav rad sudstva mora se kretati u granicama i u okviru načela Narodnooslobodilačkog Pokreta i u tom pogledu oni su pod nad-

1 Vidi dok, br, 129,

zorom naroda. Jer narod bira, nadzire i opoziva organe sudstva, kada rad tih organa dođe u sukob sa spomenutim načelima našeg javnog života. Ali s druge strane sudovi u vršenju svoga zadatka ne smiju biti pod uticajem drugih organa narodne vlasti. U izricanju pravde (u okviru osnovnih načela našeg javnog života) sudovi su nezavisni. To znači, da se mora otkloniti svaka mogućnost takovog uticaja, jer sudove treba osloboditi svake zavisnosti od drugih organa narodnih vlasti. Iz tog je razloga naređeno — izdvajanje sudstva od NOO-a i formiranje sudova kao posve odvojenih organa narodne vlasti izvan NOO-a.

Provodeći ovo odvajanje sudstva od uprave treba nastojati, da se (gdje to do sada još nije učinjeno) odrede zasebne prostorije za sudove, kako bi se i na taj vidni način istakao zasebni, naročiti značaj sudstva.

U pogledu ekonomskog izdržavanja sudova ostaju za sada nepromijenjeni propisi i običaji, dok se ne donesu druge odredbe o tome. Prema tome NOO-i će i dalje opskrbljivati sudove sa svim potrebnim materijalnim sredstvima, a narod[ni] sudovi će i dalje sve novčane kazne predavati NOO-ima za NOF.

Naše je sudstvo narodno, tj. narod vrši sudsku vlast neposredno birajući u sudove one, koji će u njegovo ime izricati pravdu. Gornjim odredbama (odlukom Pretsjedništva br. 1309 i »Uputstvima o preuređenju sudova[2]«) nije se nipošto izmijenio ovaj osnovni karakter narodnih sudova.

Do sada je svaki naš sud imao svega 3 člana. Novim Uputstvima[3] proširen je znatno ovaj broj sudaca. Privlačenjem većeg broja sudaca omogućeno je narodu, da u većem broju neposredno učestvuje u vršenju svoje vlasti. Nova Uputstva ne određuju kruto broj sudaca u pojedinom sudu. Ovdje je dana mogućnost, da se što više naroda upozna i zaduži vršenjem sudačke dužnosti. Ali kod određivanja broja članova pojedinih sudova treba paziti, da se ovo načelo raspodjele sudske vlasti na što šire slojeve naroda ne bi rasplinulo. Stoga je Uputstvima predviđena i granica, do koje se kod toga može ići.

Od sada će u našim sudovima raditi *stalni suci* (dok traje vrijeme, za koje su oni izabrani ili određeni) i *suci-prisjednici,* koji će [se] pozivati na suđenje povremeno, tj. od vremena do vremena, prema unaprijed utvrđenom redu. Pored stalnih sudaca, a to su pretsjednici sudova (a kod viših i većih sudova i pretsjednici pojedinih vijeća) svaki će sud imati i veći broj takvih sudaca-prisjednika, koje će pretsjednik suda pozivati na suđenje (za članove vijeća). Ako se n. pr. uzme, da je za mjesne sudove predviđeno najmanje 12 sudaca, to znači, da bi kod tih sudova (računajući da mjesni sud ima tjedno po 1 dan suđenja), svaki sudac prisjednik došao na suđenje istom poslije pet tjedana. Na taj način sudac radnik, seljak i dr. ne bi bio spriječen u vršenju svoga redovnog zanimanja, dok bi opet mogao učestvovati u sudstvu kao član suda.

Prema tome treba određivati broj sudaca, koje treba izabrati. Taj broj neka za sve područne sudove odrede plenumi okružnih NOO-a u sporazumu sa pretsjednikom okružnog suda. Neka se uzme u obzir opseg posla pojedinog suda kao i to, da se sa sudskim radom ne spriječi ili ne oteža redovno zanimanje sudaca-prisjednika.

2 i 3 Uputstva o preuređenju sudova od 15, studenoga 1944. Vidi str, 435.

Ako se ovaj broj sudaca pravilno odredi, suci-prisjednici moći će vršiti nesmetano svoje redovno zanimanje i otpremat će se bez zastoja sudski poslovi.

Suci-prisjednici ne mogu biti članovi izvršnog odbora NOO-a, no mogu (ali ne moraju) biti članovi plenuma NOO-a.

U čl. 10 Uputstava predviđeno je kako će se suci birati. Između izabranih sudaca određuju se pretsjednici sudova, a ako koji (viši) sud ima više vijeća, tada i pretsjednici vijeća. Oni stalno vrše sudske poslove, a svi ostali samo po pozivu pretsjednika suda, kada zasjeda vijeće (kada se sudi u vijeću sastavljenom od pretsjednika i dvojice sudaca-prisjednika).

U pogledu određenja pretsjednika važi odredba čl. 10 u vezi s čl. 15 Uputstava. Kako pretsjednik okružnog suda određuje, tko će između izabranih sudaca mjesnih i kotarskih sudova vršiti dužnost pretsjednika tog suda, potrebno je najprije odrediti pretsjednika okružnog suda. Njega po čl. 10 između izabranih sudaca okružnog suda određuje Odjel Pravosuđa. Ali s obzirom na sadašnje teškoće saobraćaja s Odjelom Pravosuđa, njega prema čl. 15 može odrediti i sam plenum okružnog NOO-a, a o tome treba radi odobrenja izvijestiti Odjel Pravosuđa. Do odluke Odjela Pravosuđa određeni pretsjednik okružnog suda vrši sve poslove suda, pa i one spomenute u čl. 10. Uputstava. Na taj će se način najbrže urediti svi narodni sudovi i ne čekajući odredbe ZAVNOH-a, tko će od izabranih sudaca biti pretsjednik.

Kod izbora za člana suda treba svakako paziti kako na punu pouzdanost i privrženost kandidata, tako i na njegovu spremu, osposobljenje i volju da vrši ovu dužnost. Sve ove izbore treba dobro i smišljeno politički pripremiti. Nužno je da se svakako posavjetujete s funkcionerima narodne vlasti. Neka se svaki izbor temeljito i savjesno pripremi kao važan akt u našem javnom životu. Obavijestite narod o važnosti i zamašaju ovih izbora i značenju odvajanja sudstva od uprave. Aktivizirajte narod po selima i gradovima za ove izbore, koji moraju biti vidna manifestacija naše svijesti i sposobnosti u izgradnji i uređenju našeg javnog života.

Po Uputstvima moguće je da pretsjednike sudova predloži sam narod, odnosno plenum (skupština) NOO-a. U svakom slučaju treba paziti da za pretsjednika suda dođe najbolji, najpouzdaniji i najsposobniji između izabranih sudaca. O tome će biti potrebno posavjetovati se s narodnim vlastima. Odluka pretsjednika okružnog suda ne smije biti neosnovana, lična i nestvarna, bez obzira na osnovne zadaće sudstva i narodne vlasti uopće. Odluku o određenju pretsjednika nižih sudova on mora donijeti nakon svestranog proučavanja ljudi i stvari, te nakon savjetovanja sa svim organima narod[ne] vlasti, koji ovdje dolaze u obzir.

Prema Uputstvima preporuča se za više (okružne i veće kotarske) sudove izbor pravnika, koji su'pouzdani i privrženi pripadnici našeg pokreta. Ovo treba imati naročito u vidu s obzirom na skoro uvađanje naše vlasti u našim većim gradovima. Sudove treba izdizati, jer njih čeka velika i odgovorna dužnost.

Gdjegod ima stručnih pravnika odanih NOP-u nastojte, da oni budu predloženi za članove suda i objasnite narodu osobito veliku potrebu stručnih pravnika u narodnim sudovima. Svakako treba paziti, da se radi »stručnosti« u narodne sudove ne uvuku narodni neprijatelji i stari korupcionaši, koje narod ne želi. Treba poduzeti sve mjere, da preuređenje sudova podigne još više ugled sudova.

Naše je mišljenje, a to je i predlog NKÖJ-a, da izabrani narodni suci pravnici treba da budu predsjednici sudova ili vijeća. Ovo je potrebno naročito radi stručnog rukovođenja sa raspravama. Time će se podići ugled suda, pošto će rasprave biti stručno vođene moći će lakše učestvovati u raspravljanju i drugovi neškolovani suci, jer neće biti zauzeti formalnim pitanjem rukovođenja rasprave.

Narodu treba ovo pitanje pravilno objasniti, jer bi neobaviješteni ili zlonamjerni pojedinci mogli prikazati ulazak pravnika u sudove kao povratak na staro. Ako nemate pravnika na vašem području, koji bi mogli biti birani za članove suda, obratite se ovom Odjelu, koji će Vam po mogućnosti staviti takve drugove na raspolaganje. Treba nastojati da svakako pretsjednici okružnih sudova budu stručni pravnici.

Sudski Odjel NOO-a prestaje funkcionirati čim sud od njega preuzme dužnost. Sekretar suda i ostalo pomoćno osoblje, koje je radilo u dosadanjim sudovima vrši te svoje funkcije i dalje kao i do sada.

Pristupite odmah preuređenju sudova prema ovim »Uputstvima«[4] i izvijestite Odjel o učinjenomu. Dostavite karakteristike svih pretsjednika sudova, istakavši naročito mišljenje naroda o sucima. Uzmite u obzir potrebu stručne spreme pretsjednika suda i vijeća. Ako već ostanete kod izbora neškolovanog pravnika za pretsjednika, svakako uzmite u obzir školovane pravnike za pretsjednike vijeća.

Sve što vam bi bilo nejasno ili ako bi naišli na neku veću teškoću u sprovođenju ove reorganizacije sudova, odmah ćete pismeno ili usmeno izvijestiti ovaj Odjel, pa ćete dobiti najhitnije potrebnu pomoć i uputstvo. Ova okružnica neka vam posluži kao objašnjenje priloženih Uputstava.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel pravosuđa:
Čulinović[3] [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944.

4 Uputstva o preuređenju sudova od 15. studenoga 1944. Vidi dok. br. 134 —
5 Ferdo.

PRILOG *1*

1944, studeni 20.

Okružnica Odjela pravosuđa ZAVNOH-a svim oblasnim i okružnim NOO-ima kojom se potiče brže organizaciono preuređenje sudova i postavlja pitanje daljnjeg rada oblasnih sudova

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel pravosuđa
Br. 1602-a/44.
Dne 20. XI. 1944.

Svima oblasnim i okružnim NOO-ima
(Odio Pravosuđa)

Dostavljene okružnice pod istim brojem[1] i Uputstva o preuređenju sudova[2] nastojte najhitnije umnožiti i dostaviti svim NOO-ima pri kojima postoje narodni sudovi, da bi mogli po njima izvršiti preuređenje narodnih sudova.

Preduzmite sve potrebne mjere, da se reorganizacija narodnih sudova sprovede na Vašem teritoriju što je moguće brže. Odjeli Pravosuđa oblasnih - i okružnih NOO-a rukovodit će reorganizacijom narod[nih] sudova na svom teritoriju, dok ta reorganizacija ne bude završena i o tom će izvještavati ovaj Odjel.

Kako je veza između ovoga Odjela i pojedinih okružnih NOO-a još uvijek neredovna, to se ovlašćuju oblasni NOO-i Dalmacije, Istre, Slavonije i Zagreba da mogu odrediti i potvrditi sve pretsjednike sudova na svom okrugu, koje prema odredbi Uputstava o preuređenju sudova treba da određuje ovaj Odjel. Ovo će izvršiti izvršni odbor oblasnih NOO-a na predlog svog odjela pravosuđa, s pozivom na ovo ovlaštenje.

U Uputstvima za reorganizaciju sudova nije predviđena organizacija oblasnih sudova. Ovo je učinjeno po predlogu Nacionalnog Komiteta povjereništva za pravosuđe.[3] Međutim u Sloveniji postoje viši narodni sudovi, koji bi odgovarali od prilike našim oblasnim. Nacionalni Komitet je u svom predlogu napomenuo, da oblasni sudovi do sada praktično nisu radili ništa ili vrlo malo, a osim toga da je potrebno radi jednoobraznosti sudovanja u cijeloj zemlji usredsrediti sudovanje neposredno u Zemaljskom Sudu Hrvatske.[4] Iz tih razloga nisu organizirani za sada oblasni sudovi, ali to je privremeno.

Kako pitanje oblasnih sudova još nije konačno rješeno, to Vas drugarski umoljavamo da nam dostavite Vaše mišljenje, da li je potrebno osnovati oblasne sudove ili ih definitivno ukinuti. Vaše predloge temeljito obrazložite

1 Vidi prilog 1 — 2 Vidi dok. br. 134 — 3 Misli se na okružnicu Povjereništva za sudstvo NKOJ-a od 19. svibnja 1944, kojom se zemaljskim antifašističkim vijećima preporuča odvajanje sudstva od uprave — 4 Službeno se nazivao Sud ZAVNOH-a.

uz konkretno navođenje razloga i za i protiv osnivanja oblasnih sudova. Ako mislite da bi ih trebalo osnovati, predložite kako smatrate da ih treba organizirati i kakva treba da bude njihova nadležnost i funkcija. O ovom treba da dadu svoje mišljenje prvenstveno oblasni NOO-i, kao i okružni NOO-i na teritoriju postojećih oblasti. Gdje oblasti ne postoje, okružni NOO-i neka dadu mišljenje da li smatraju da bi bila potrebna institucija jednog višeg suda, koji bi između Zemaljskog Suda i okružnih sudova postojao. [O oblasnim sudovima ne voditi javne diskusije.][5]

Svi okružni sudovi, čim budu uređeni po novim Uputstvima o preuređenju sudova, podnosit će redovne izvještaje o svom radu neposredno ovom Odjelu, a ne preko oblasnog odbora kao što je to do sada bilo gdje su oblasti postojale.

Kod reorganizacije i izbora narodnih sudova nastojte da izbjegnete svaki formalizam i neko opšte raspisivanje izbora u isti dan za čitav okrug, odnosno cijelu oblast. Izbore sprovodite na temelju Uputstava i prema mjesnim prilikama kada je gdje moguće. Kako je sada zima, a narod je u nekim okruzima, kao Kordun i Lika, bos i bez odijela, to će mu biti otežano dolaziti na zborove za izbor mjesnih sudova. Radi toga nastojte da zbor mjesnih sudova po općinama organizirate tako, kako će demokratski princip najprikladnije doći do izraza.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Neovjereni prijepis, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944.

5 Rečenica označena zagradom dopisana je rukom.

135

1944, studeni 16.

Uputstva Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a za rad sudova u krivičnim (kaznenim) predmetima

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel pravosuđa
Broj: 1604/44.
Dne 16. XI. 1944.

Na osnovu ovlaštenja Predsjedništva Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske,[1] a u cilju jednoobraznog i jedinstvenog postupanja narodnih sudova na području Hrvatske izdaju se slijedeća

UPUTSTVA ZA RAD SUDOVA U KAZNENIM STVARIMA[2]

Što je kazneno djelo.

Clan 1.

Kazneno djelo je svaka protudruštvena radnja ili propust neke dužnosti, kada se time povredu je javni ili privatni interes zaštićen zakonom ili načelima narodno-oslobodilačkog pokreta i poretka u državi. Kaznenim djelom

1 Akt Predsjedništva ZAVNOH-a br. 309 od 29. listopada 1944. Vidi dok. br. 129 — **2** Na temelju istraživanja arhive Odjela pravosuđa ZAVNOH-a u Arhivu Hrvatske, glavni je redaktor ustanovio da je Odjel pravosuđa ZAVNOH-a izradio već 18. lipnja 1944. pod br. 575/44 prvi nacrt »Uputstava za rad sudova u kaznenim stvarima«. Taj prvi nacrt bio je dostavljen Predsjedništvu ZAVNOH-a početkom srpnja 1944, s molbom da ga hitno proslijedi Zakonodavnoj komisiji na pretres i mišljenje, kako bi sudovi što prije mogli dobiti određene smjernice za rad u krivičnim (kaznenim) predmetima. Cini se da je Zakonodavna komisija imala više primjedbi na predloženi tekst, pa je Odjel pravosuđa pod br. 1341-1/44 s datumom od 8. rujna 1944. poslao Predsjedništvu ZAVNOH-a novu verziju Uputstava, s posebnim obrazloženjem koje se nažalost nije moglo pronaći u arhivi Odjela. Nakon usvojenih primjedbi koje je učinila Zakonodavna komisija i dobivenog ovlaštenja Predsjedništva ZAVNOH-a od 29. listopada 1944, Odjel pravosuđa ZAVNOH-a izdao je u *vlastitoj nadležnosti* 16. studenoga 1944 (pod br. 1604/44 svoga urudžbenog zapisnika) treću, konačnu redakciju ovih Uputstava. Tu verziju, koja se može jedina smatrati autentičnom, objavljuje redakcija ovog Zbornika, a već prethodno objavio ju je i Ferdo Čulinović u svome radu »Propisi o sudstvu Hrvatske za NOB-e«, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 1951, str. 411—431. Ovo Uputstvo predstavlja najveću i naj sistematski ju zbirku materijalnog krivičnog prava koja je izrađena za vrijeme rata na oslobođenom području. Njeni su redaktori nastojali da za suce narodnih sudova pregledno, jasno i sistematski obrade temeljne pojmove materijalnog krivičnog prava, uključujući i primjerično objašnjenje nekih važnijih pojmova.

protivu pojedinaca povrijeđen je ne samo privatni interes pojedinog lica, već je povrijeđen interes čitavog društva, koje ne dopušta protupravnosti i protudruštveni rad samovoljnim kršenjem osnovnih načela, na kojima se zasniva država. Neispunjenje kakove obaveze iz ugovora pretstavlja samo privatnopravno oštećenje interesa pojedinaca. No ako je netko na pr. prevario drugog građanina i lažno mu prikazao stvar, te ga imovinski oštetio, tu se ne radi samo o povrijedi interesa prevarenoga, nego i o povredi interesa čitave društvene zajednice. Država ne može dopustiti da građani međusobno postupaju prevarno, da oštećuju interese drugih lažnim pretstavljanjem činjenica. Takvo je djelo protivno interesima cijeloga društva i zato se ono smatra kažnjivim.

Kako se dijele kaznena djela.

Clan 2.

Sva kaznena djela dijele se prema težini protudruštvene volje i opasnosti, koja odatlen dolazi po društvo, na tri vrste: na prekršaj, prestupe i zločine.

Razlika između njih leži u samoj težini djela, koje je počinjeno ili pokušano i koje omogućuje, da se u vezi s ostalim okolnostima ustanovi koliko je počinitelj opasan po društvene interese i koju bi kaznu društvo trebalo primijeniti, da se tu opasnost ukloni. Dijeleći sva krivična djela prema težini ovog učina možemo reći da su: *Prekršaji* najlakša kaznena djela, kojima se u najmanjem opsegu narušava društveni red, interes zajednice, te se za to smatra da je dovoljna kazna za to djelo *prinudni rad najviše do godinu dana. Prestupi* su ona kaznena djela, kojima se već teže vrijeđaju društveni interesi zajednice u opće, ali koja sama po sebi ne pokazuju, da bi počinitelj (bez obzira na ostale okolnosti) bio po društvo toliko opasan, da protivu njega treba primijeniti najteže vrste kazne. Radi toga smatra se dovoljno za suzbijanje takvih nedjela, ako se protivu počinitelja njihovih izreče kazna najviše prinudnog rada do pet godina i novčana kazna prema imovinskim mogućnostima počinitelja.

Zločin je najteža vrsta kaznenog djela koja (u vezi sa ostalim okolnostima) pokazuje, da je počinitelj toga djela po društvo osobito opasan i da radi toga treba prema njemu primijeniti najteže vrste kazne. Prema tome protiv počinioca zločina sudovi mogu odmjeravati najteže vrste kazne. U posebnom dijelu ovih Uputstava nabrojeni su samo neki delikti, kod kojih je istaknuto kada su oni prekršaji, kada prestupi, a kada zločini. Prema tome će sudovi u okviru gore navedenih smjernica moći odmjeriti za njih potrebnu kaznu, uzevši u obzir i ostale okolnosti. Za ostala, u posebnom dijelu nenavedena kaznena djela, sudovi će prema sličnosti sa djelima navedenim u posebnom dijelu sami iznaći i ocjeniti, kada će se koje od počinjenih djela smatrati prekršajem, prestupom ili zločinom.

Dovršeno ili pokušano djelo.

Clan 3.

Kazneno djelo može se počiniti radnjom ili propustom. Radnjom se počinja kazneno djelo onda, ako počinilac izvršava sve ono, što nužno dovodi do kažnjivog djela. Radnja, dakle, pretpostavlja, da je počinilac radio, pos-

tupao, aktivno sudjelovao i nastojao izvršavanjem nekih čina da dođe do rezultata, kojim se narušava društveni red.

Propustom se počinja kazneno djelo onda, ako počinilac sam ne izvršava, ne postupa, ne djeluje da izazove zabranjeni ili kažnjivi rezultat, nego taj kažnjivi rezultat i protupravnost izaziva na taj način, da propušta učiniti ono, što bi mu inače bila dužnost, te uslijed toga nastaje zabranjeni učin.

Radnjom je prema tome izvršeno djelo, kada na pr. počinilac nabavlja oružje za usmrćenje drugoga, nosi ga, cilja i pucanjem usmrćuje drugoga. Propustom je izvršeno djelo, kada na pr. željezničar u namjeri da izazove sudar vlakova, ne makne skretnicu i tako izazove sudar vlakova; ili kada državni organ obvezan za čuvanje državnih interesa ne postupa protiv neprijatelja naroda, iako je to bio dužan učiniti, pa svojim pasivnim držanjem i neradom omogući ovome da ošteti državne interese; ili ako stražar ne vrši svoju dužnost, pa uslijed njegove nebudnosti nastane šteta po narodne interese.

Kazneno djelo smatra se dovršenim, ako je nastupio rezultat, kojim se na vidljivi način vrijeđaju i štete javni interesi, dakle, ako je na primjer netko usmrtio drugoga.

Kazneno je djelo nedovršeno i ostalo je u pokušaju, ako počinitelj nije dovršio sve ono što treba, da se izazove kažnjivi učin, jer je u izvođenju svoga djela spriječen drugim nekim uzrocima, koji su izvan njegove volje i namjere. Tako na pr. nedovršeno je djelo i smatra se pokušajem namjeravano ubijstvo trovanjem, kada je počinitelj usuo otrov i dao drugome da ispije, ali je ovaj primijetio otrov i nije ga popio; ili kada je počinitelj s nožem navalio na protivnika da ga ubije, ali su ga drugi spriječili u izvedenju njegove namjere. Pokušaj treba uvijek kazniti kod prestupa i zločina, a kod prekršaja samo onda, ako se iz svega ostaloga vidi, da je počinitelj po svojoj protudruštvenoj sklonosti opasan po društvo.

Pripremne radnje jesu sakupljanje sredstava, kojima se treba izvršiti kazneno djelo, ali koje počinitelj još nije upotrebio za izvršenje. Tako na pr. smatra se pripremnim radnjama nabavka noža ili otrova za ubijstvo, ako počinitelj nije ništa učinio, da to sredstvo upotrebi za izvršenje njegove namjere. Pripremne radnje treba uvijek kažnjavati, ako se odatle uz sve druge okolnosti može ustanoviti da je počinitelj po svojoj protudruštvenoj volji opasan po društvo.

Saučesništvo u kaznenim djelima.

Clan 4.

Kazneno djelo može počiniti više lica. Ona mogu biti supočinitelji, potstrekači ili pomagači.

Supočinitelj je onaj, koji u društvu s jednim ili više njih počini kazneno djelo.

Potstrekač je onaj, koji sam djelo nije izvršio, ali je drugoga namjerno nagovorio, potstrekavao na izvršenje.

Pomagač je onaj, koji olakšava, pomaže i omogućava drugome da izvrši kazneno djelo.

Supočinitelji se kažnjavaju kao i izvršioci. Potstrekači mogu biti kažnjeni teže od počinitelja, bez obzira na izvršeno djelo. Pomagači se mogu blaže kazniti od počinitelja.

Uvjeti za kažnjavanje (krivnje-namjera-nehat).

Član 5.

Da se kazneno djelo kazni, potrebno je, da sud ustanovi krivnju odnosno opasnost počiniteljevu po društvo. Kazna se, dakle, može izreći samo protivu onoga za koga sud ustanovi da je kriv.

K r i v je onaj, koji je kazneno djelo hotimice ili nehotice počinio ili pokušao, kada je predviđao ili je mogao predviditi po društvo štetne posljedice njegovoga rada ili propusta.

Kod krivnje treba, dakle, razlikovati dvoje: dali je počinilac izvršio djelo zlonamjerno, hotimice, želeći da iz njegove radnje ili propusta nastane po društvo štetna posljedica, ili je postupao nenamjerno, nehotice, te je nehoteći izazvao takvu štetnu posljedicu. Prema tome je djelo hotimično ili namjerno ako ga je htio izazvati, a nehatno ili nenamjerno onda, kada je djelo nastalo bez njegove namjere. Namjerno postupa onaj, koji želi da izvrši društveno opasno djelo, dakle onaj koji je predvidio ili je mogao znati, da će iz njegove radnje nastati nedjelo, ali je lakomisleno dopustio, da iz njegovog rada ili propusta nastane štetna posljedica. Namjerno postupa onaj, koji želeći nekoga usmrtiti unaprijed priprema oružje i drugog ubije. Jednako postupa varalica, koji drugome lažno prikazuje stvari, kako bi ga imovinski oštetio. Namjerno postupa onaj, koji svjestan svoje dužnosti prema državi i znajući štetne posljedice po narodne interese, neprijatelju otkriva boravište naših četa ili skrovište narodne imovine. Isto tako postupa onaj, koji znajući za neprijateljske namjere propušta da o tome obavijesti naše vlasti. U svim tim djelima kazneno je djelo rezultat njegove zlonamjernosti, njegove volje, da se izazove posljedica štetna i opasna po javne interese. Namjerna kaznena djela treba teže kazniti radi toga, jer se u njima očituje veća društvena opasnost počiniteljeva, jer je on postupao svjesno, znajući težinu i posljedicu svog djela. Namjerno se može djelo učiniti bilo radnjom, bilo propuštanjem izvršenja dužne radnje. Nenamjerno postupa onaj, koji nije htio da iz njegovog rada ili propusta nastane po društvo štetna i opasna posljedica, ali koji je to lako mogao predvidjeti ili je predvidio, pa ipak nije odustao o izvršenja započete radnje ili neradnje (propusta), jer se lakomisleno nadao, da po društvo štetna i opasna posljedica neće nastati ili da će je moći otkloniti. Nenamjerno ili nehatno (nehotično) postupa onaj, koji se igra puškom i nehotice drugoga usmrti, kao i onaj, koji ne želeći koristiti neprijatelju pred drugim lakomisleno odaje državne tajne, ili onaj, koji nehotice drugome upali kuću igrajući se šibicama itd.

Za nenamjerni delikt kriv je počinitelj zato, jer je mogao i morao predvidjeti, da će iz njegovog postupka nastati po društvo štetna posljedica.

Zločin je redovno uvijek namjerno djelo, a prestup i prekršaj mogu biti i nenamjerna i nehotična djela.

Kada nema krivnje.

Član 6.

Može se desiti, da netko hotimično počini kazneno djelo, ali ga se ipak zato ne može proglasiti krivim. Kriv može biti samo onaj, koji je svjesno htio ili predvidio ili je mogao predvidjeti opasnost svog postupka po društvo. Kada luđak ubije, on ipak nije kriv, jer on nije bio svjestan djela i

njegovih posljedica. Isto tako ne može biti kriv onaj, koji je kazneno djelo počinio u stanju podpunog pomućenja svijesti. Kazneno djelo može hotimice učiniti i dijete, ali se ni ono ne može proglasiti krivim, jer nema svijesti o štetnosti i po društvo opasnim posjedicama svoga rada. Krivnju dalje isključuje: a) nedoraslost, b) neuračunljivost i c) nesvjesno stanje, a) *Nedoraslost* je razlog, koji oslobađa od krivnje, ako je kazneno djelo počinilo dijete, t. j. osoba, koja još nije navršila 14 god. života. Prema djetetu sud dakle neće izricati kaznu, nego će povodom kaznenoga djela učiniti sve što treba radi zaštite napuštenog odgoja djeteta. Maloljetna je osoba, koja još nije navršila 18 god. života, b) *Neuračunljivost* postoji onda, kada je počinitelj postupao u stanju podpunog duševnoga rastrojstva, u kome on nije bio svjestan težine i posljedica svoga djela. Luđak je htio da izvrši zločin, ali zato jer nije svjestan svoga čina, djelo mu se ne može uračunati, ubrojiti, upisati u krivnju. No povodom kaznenih djela sud će uvijek saslušati i mišljenje stručnjaka, liječnika, o opasnosti njegovoj po društvo, pa će na osnovu toga odlučiti kako će se luđak onemogućiti, da u buduće ne počinja kaznena djela, c) *Nesvjesno stanje* je onda, kada je počinitelj kaznenog djela postupao u stanju punog pomućenja svijesti tako, da nije znao ni bio svjestan težine i posljedica svoga djela. Ako je svijest bila podpuno zamračena, te počinitelj nije znao što radi, tada se o krivnji ne može govoriti. U nesvjesnom stanju n. pr. postupa padavičar kada prije ili neposredno iza napada izvrši koje kazneno djelo u stanju podpunog pomućenja svijesti. U slučaju sumnje, dali postoji podpuno pomućenje svijesti, potrebno je preslušati liječnika kao stručnjaka. Treba istaći, da pijanstvo nije razlog, koji ispričava od krivnje. Ako se netko opio i tako došao u besvjesno stanje pa izvršio kazneno djelo, tada ga treba kazniti. Naročito će se kazniti teže radi djela koga je počinio, ako se namjerno opio, da lakše izvrši ovo djelo ili da se kasnije može pijanstvom braniti.

Sticaj kaznenih djela.

Član 7.

Ako je netko počinio dva ili više kaznenih djela, tada postoji sticaj. Povodom toga počinitelja treba teže kazniti, jer je ovim djelima dokazao veću opasnost po društvo.

Vrste kazne.

Član 8.

Protiv počinitelja kaznenih djela sudovi mogu izricati slijedeće kazne:

1) proglašenje za narodnog neprijatelja i smrtnu kaznu uz konfiskaciju imovine.

2) proglašenje za narodnog neprijatelja i osudu na doživotni prinudni rad uz konfiskaciju imovine ili novčanu kaznu prema imovinskim prilikama, te uz gubitak građanskih i političkih prava.

3) Prinudni rad do 20 god. ili novčanu kaznu prema imovinskom stanju.

4) Konfiskacija imovine, odnosno njezinog dijela, novčana kazna prema imovinskom stanju počinitelja.

Smrtna kazna izvršit će se streljanjem, a u težim slučajevima vješanjem. Kazna na prinudni rad može trajati od jednog dana do doživotno. Kod kon-

fiskacije imovine treba uzeti u obzir potrebu izdržavanja nevine porodice i drugih pripadnika Narodno-oslobodilačkog pokreta, koje je osuđenik bio dužan izdržavati.

Uz ove kazne sud može izreći ili kao dopunsku kaznu gornjim kaznama ili samostalno, kada ne izriče ni jednu od gornjih kazna:

1) gubitak građanskih i političkih prava kroz određeno vrijeme nakon izdržane kazne;

2) odstranjenje od dužnosti i to trajno ili na određeno vrijeme;

3) zabranu vršenja određenoga zvanja;

4) dužnost naknade počinjene štete;

5) ukor ili opomena.

Kod zločina mora se uvijek izreći gubitak građanskih ili političkih prava, a kod prestupa i prekršaja samo onda, ako je sud ustanovio nedostojnost počinitelja, da ih kroz određeno vrijeme od svoga povratka vrši.

Kazna treba da ima karakter društvene obrane od počinitelja, za koga je utvrđeno, da je opasan po društvo, a ona služi onemogućenju počinitelja kaznenog djela, da i dalje bude opasan po društvo, odnosno da se popravi, kao i o tome, da se drugi društveno opasni pojedinci upozore na posljedice takovog rada. Kazna je prema tome sredstvo zaštite društva od socijalno opasnih pojedinaca.

Smrtna kazna u pravilu ne može se primijeniti naprama nepunoljetnicima, to jest onima koji nisu navršili 18 god, ni prema ženama u visokom stepenu trudnoće.

Prinudni rad izvršava se u trajanju od 6 mjeseci na području samog suda, koji je izrekao prvostepenu presudu. Veće [dulje] kazne prinudnog rada izdržavaju se u logorima, koji se za to imaju posebno ustanoviti. Do ustanovljenja ovih logora ima se uvijek obratiti višoj vlasti (Okružnom NOO-u i dalje) radi načina izvršenja.

Gubitak građanskih i političkih prava pretstavlja:

a) gubitak aktivnog i pasivnog izbornog prava (birati ili biti biran);
b) gubitak prava članstva i učestvovanja u javnim organizacijama;
c) gubitak prava na počasna zvanja i odlikovanja.

Sudovi će uvijek točno odrediti gubitak ovih pojedinih prava. Gubitak roditeljskih prava sud će ustanoviti samo onda, ako je dokazano, da je počinitelj ta prava zloupotrebljavao. Gubitak prava na penziju i pomoć u slučaju nezaposlenosti može se izreći samo onda, ako se osuđuje radi kaznenih djela protiv države i poretka te radi djela iz koristoljublja.

Ukor ili opomenu sud izriče:

1) kod maloljetnih lica, ako sud nađe da će ta mjera biti dovoljna za njegov popravak,

2) kod punoljetnih lica samo u slučaju oslobađajuće presude, kad smatra da postoji opasnost, da bi počinitelj mogao u buduće učiniti koje kazneno djelo:

Odmjerenje kazne.

Član 9.

Kod određivanja kazne (ili mjere specijalne zaštite) potrebno je, da sud ustanovi, kako prema težini počinjenoga (ili pokušanog) djela, tako i prema svim okolnostima, stupanj opasnosti počinitelja po društvo. Prema stepenu njegove krivnje, odnosno opasnosti po društvo, sud će izreći kaznu. Pri tome će sud uzimati u obzir sve okolnosti, koje otežavaju ili olakšavaju krivnju počinitelja. U lakim slučajevima sudovi mogu izricati kazne i ispod najmanje predviđene kazne iz člana 8. ovih Uputstava, te odrediti kaznu, koju smatraju dovoljnom s obzirom na počiniteljevu krivnju i njegovu društvenu opasnost i na počinjeno djelo.

Otežavajuće okolnosti su na pr.:

1) izvršenje djela protiv države i Narodno-oslobodilačkog pokreta;

2) mogućnost, da izvršeno djelo-izazove štetu po javne interese, premda ono prvobitno nije upravljeno protiv tih interesa;

3) počinjena djela po organiziranoj bandi ili od strane više lica;

4) kada je počinitelj ponovo počinio kazneno djelo, makar ne bilo iste vrsti sa prije počinjenim djelom (povrat);

5) izvršenje djela iz koristoljubljivih ili drugih niskih pobuda;

6) izvršenje djela na osobito surov način, nasiljem ili lukavstvom;

7) izvršenje djela protiv lica, koja su prema počinitelju podčinjena ili pod staratelj stvom ili u stanju bespomoćnosti radi mlade dobi ili zavisnosti o njemu i t. d.

Olakšavajuće okolnosti su na pr.:

1) izvršenje djela radi zaštite države, narodno-oslobodilačkog pokreta, ličnosti ili prava napadnutog lica, ako je prekoračena kod napada nužna obrana;

2) dosadašnja neporočnost (nekažnjenost);

3) izvršenje djela iz razloga koji zaslužuje obzir i blaže postupanje;

4) izvršenje djela pod prijetnjom ili uslijed službene ili materijalne ovisnosti;

5) jaka duševna uzbuđenost;

6) izvršenje djela u stanju gladi, nužde ili pod uticajem teških ličnih ili porodičnih prilika;

7) izvršenje djela uslijed slučajnog utjecaja prilika (t. j. kada se počinitelj slučajno bez svoje volje našao u položaju, da djelo izvrši pod okolnostima, koje inače nebi izvršio);

8) nepunoljetnost;

9) veći stepen trudnoće.

Kod otežavajućih okolnosti sud će odrediti veću kaznu, a kod olakšavajućih može kaznu ublažiti prema svome nahođenju. U slučaju osude na vremenski određeni prinudni rad treba u kaznu uračunati vrijeme istražnog zatvora ili pritvora, ako osuđenik nije sam dao povoda dužem trajanju zatvora ili pritvora.

Djeca i maloljetnici.

Clan 10.

Ako dijete počini kazneno djelo, ono se za to djelo neće kazniti, nego će se predati na odgoj roditeljima. Ako su roditelji podstrekači na ovo djelo ili je očito da bi ostavljanje djeteta u dosadašnjoj sredini bilo za njegov odgoj štetno, sud može narediti, da se dijete radi odgoja preda kojem javnom odgojnom zavodu. Ako nema takvog zavoda ili bi radi prijema u nj trebalo duže čekati, sud može dijete predati na odgoj kojoj drugoj zaštitno-odgojnoj ustanovi (internat, dječji dom i tako dalje).

Potstrekač djeteta na izvršenje kažnjivog djela uvijek će se kazniti strože s obzirom na ovu okolnost.

Ako je djelo počinio maloljetnik, sud može prema njemu izreći ove zaštitno odgojne mjere:

1) Ukor;

2) Ukor s otpuštanjem na probu kroz određeno vrijeme;

3) Upućivanje na odgoj u kojem javnom zavodu za maloljetnike ili na odgajanje u koju drugu zaštitno-odgojnu ustanovu,

4) Prinudni rad u trajanju do 10 godina.

Maloljetnik će se kazniti redovito blaže nego punoljetni počinilac. Ukor i otpuštanje na probu može se izreći, ako je očito, da maloljetnik nije sklon pro tu društvenim djelima (pokvaren) i da će se vjerovatno popraviti, te da je ova mjera dovoljna za njegovo popravljanje. Upućivanje na prinudni odgoj u zavod izreći će se, ako je zbog njegovog zapuštenog odgoja potrebno, da se maloljetnik odgaja pod naročitim nadzorom javnih organa u zavodu za maloljetnike.

Prinudni rad odredit će se, ako je očito, da je maloljetnik u času izvršenja djela bio svjestan, da čini djelo protiv interesa naroda, ako je uviđao da čini kažnjivo nedjelo, dakle, ako je zreo da može prosuditi težinu svog djela, a zbog svoje protudruštvene sklonosti i težine djela svakako zaslužuje, da se prema njemu strože postupi.

Ako je takav maloljetnik počinio koje djelo protiv interesa naroda u oslobodilačkome ratu, naročito ako je izvršio koje umorstvo ili drugo koje teško nedjelo protiv narodnih interesa, i to u korist okupatora i njihovih pomagača, tada će sud odlučiti prema svim drugim okolnostima, da li će prema njemu izreći kaznu kao prema punoljetnom licu (ako je mogao shvatiti težinu nedjela) ili prednje mjere.

Što isključuje kaznu? Kada počinilac ostaje nekažnjiv?

Član 11.

Iako je sud ustanovio, da je počinilac kaznenog djela kriv, ipak ima slučajeva, kada se on za to ne može kazniti. To biva u slučaju:

a) nužne obrane;

b) stanja nužde (prinude).

a) *Nužna obrana* postoji onda, kada je počinilac izvršio djelo radi toga, da od sebe ili koga drugoga odbije nepravedni istovremeni napad. Potrebno

je za nužnu obranu: 1) da je oštećeni (onaj, protiv koga je kazneno djelo izvršeno) nepravedno napadao počinitelja ili koga drugoga; 2) da je taj napad bio opasan i da ga je trebalo odbiti sretstvima i na način, kako je počinitelj djelo izvršio; 3) da je taj napad bio istovremen.

U nužnoj je obrani onaj, koji je na pr. tjelesno ozlijedio onoga koji je s nožem u ruci napao ili htio da ubije jednog prolaznika, koji je bio bez sretstava za obranu i prema napadaču bezpomoćan.

Ako je počinitelj tom prilikom izvršio teže djelo, negoli je bilo potrebno da se odbije nepravedni i istovremeni napad, on tada prekoračuje nužnu obranu. U nužnoj obrani počinitelj postupa nužno, dakle ga se za to ne može kazniti. No, ako je on prekoračio nužnu obranu, sud će ga za to djelo kazniti, ali blaže od drugih slučajeva.

Isto tako će ga kazniti, ako je on pretekao nužnu obranu, tj. ako je svojim djelom, da odbije budući napad, izvršio više negoli je potrebno od suzbijanja napada. Tako na primjer, ako počinilac vidi nekoga s nožem u ruci (a još nije ni odpočeo napad na drugoga), pa počinilac rani tog budućeg napadača, tada će se počinilac kazniti.

b) *Stanje nužde* kao razlog koji isključuje kaznu postoji onda, ako je počinilac uslijed neotklonjive tuđe prinude morao izvršiti kakvo kažnjivo djelo. Stanje nužde postoji na pr. onda, ako je počiniocu toga djela bilo ozbiljno i stvarno teško zapriječeno njegovom životu ili životu njegovih najbližih, te ako ni na koji drugi način nije mogao odkloniti ovu neposrednu i postojeću opasnost po njegov život i život njegovih najbližih, a djelo, koje je počinio, ne predstavlja usmrćenje života drugog lica. Stanje nužde postoji onda, kada je počinilac bio uslijed ove neodklonjive prinude doveden u položaj, da nikako drukčije nije mogao postupiti da spasi život svoj, svojih najbližih i njemu povjerenih osoba i drugih lica, koja su uslijed toga bila u opasnosti. Stanje nužde postoji na pr. kada je uslijed kvara kočnice vozač automobila imao na izbor svega dva puta: ili da sa autom punim školske djece okrene u provaliju i da neminovno izazove smrt 50-tero djece, koju vozi u autu, ili da produži dalje autom (koga nikako ne može zaustaviti) i da pogazi jedno dijete, koje se na toj cesti nalazi, a za auto, koji se uslijed kvara ne može zaustaviti nema ni jednog drugog izlaza. U ovom slučaju vozač je uslijed neskrivljenoga kvara motora bio doveden, bez svoje volje, u stanje nužde, te je u tom stanju od većeg zla izabrao manje, i to zbog neskrivljene prinude izvan njegove volje.

Stanje nužde ne važi kao razlog, koji isključuje kaznu kod zločina protiv osnovnih narodnih interesa, naročito za ratne zločine okupatora i njegovih pomagača.

Uvjetna kazna.

Clan 12.

Sud može izreći kaznu i tako, da njezino izvršenje odgodi za određeno vrijeme, pa ako to vrijeme (uvjetno vrijeme) prođe, a počinitelj ne počini kakvo novo djelo, izrečena kazna se neće izvršiti. Uvjetovati se može izvršenje svake vremenske kazne (dakle ne smrtne), koja nije veća od pet godina prinudnog rada ili svake novčane kazne.

Kazna ukora se nemože uvjetovati,

Ako je s uvjetnom kaznom prinudnog rada (lišenje slobode) izrečena novčana kazna ili konfiskacija imovine, tada će se izvršiti novčana kazna ili konfiskacija. To isto važi i za odredbe o naknadi štete. Isto tako uvjetovati se može (ali ne mora) gubitak građanskih i političkih prava. Ako osuđeni za vrijeme trajanja uvjeta (kroz određeno vrijeme) učini novo kazneno djelo, sud će povodom osude za to novo djelo odrediti da počinitelj izdrži i ranije uvjetovanu kaznu.

Izvršenje kazne ne može se odgađati (uvjetovati) duže od pet godina.

Povratak izgubljenih prava.

Clan 13.

Osuđenik na kaznu prinudnog rada do 5 godina ili na novčanu kaznu (ako je dotle nikako nije mogao platiti, ali ne i onda, ako ju je već i platio) može nakon tri godine od izvršenja (a kod novčane neplaćene kazne od pravomoćnosti presude), zatražiti od suda (koji je u prvom stepenu donio presudu) da se briše kazna izrečena tom presudom. To će moći zatražiti onda, ako se kroz sve ovo vrijeme dobro vladao, te ako je nastojao, da ispravi zlo, koje je prema državi i oštećeniku djelom počinio.

U takvom slučaju kada Kotarski NOO potvrdi, da taj osuđenik zaslužuje uvaženje njegove molbe, sud će donijeti odluku, kojom se briše izrečena presuda i osuđeniku vraćaju izgubljena građanska i politička prava. No plaćena novčana kazna nikako mu se neće vratiti.

POSEBNI DIO

Opće napomene.

Clan 14.

U ovome dijelu dane su samo osnovne smjernice i primjeri za jednoobrazno i jedinstveno postupanje sudova u kaznenim stvarima. Ovdje su u cilju olakšanja za ustanovljenje prirode i težine djela primjerično navedena samo ona djela, koja ponajviše dolaze ili mogu doći pred narodne sudove.

Praksa je pokazala potrebnim, da se narodnim sudovima objasne pojmovi i osnovne karakteristike (obilježja) pojedinih kaznenih djela, kako bi se ta djela mogla pravilno razlikovati i ustanovljavati, te protiv počinioca izricati kazna primjerena njihovoj krivnji, odnosno opasnosti po društvo s obzirom na težinu počinjenog kaznenog djela.

Ako pred narodne sudove dođe koje ovdje nespomenuto djelo, sud će prema njegovoj sličnosti ili srodnosti sa navedenim djelima ustanoviti kamo će to djelo svrstati i prema tome odrediti njegovu prirodu i težinu tj. izreći da li se takovo djelo ima smatrati zločinom, prestupom ili prekršajem i onda će prema tome ustanoviti svoju nadležnost, postupiti i donijeti odluku o krivnji i kazni.

S obzirom na zadaću ovih Uputstava i njihov cilj da se olakša i pomogne narodnim sudovima u kaznenom sudovanju, ovdje su, osim djela, koja se odnose na narodnu obranu, navedena primjerično i ona djela, koja su

obuhvaćena u čl. 13 i 14. Uredbe o vojnim sudovima,[3] za koja su danas nadležni vojni sudovi. Ovo je potrebno zato, da narodni sudovi mogu ocjeniti dali su za postupak i odluku nadležni oni ili vojni sudovi.

To je nužno nadalje i radi davanja pravne pomoći vojnim sudovima kao i za pravilnu ocjenu prirode i težine ovih djela, ako vojni sudovi takva pojedina djela ustupe na postupak i odluku narodnim sudovima.

I. Kaznena djela protiv Narodno-oslobodilačkog pokreta i države.

Član 15.

Zločin protiv osnovnih interesa naroda je svaka svjesna i zlonamjerna radnja ili propust neke dužnosti i to u korist neprijatelja (vojni sud).

Clan 16.

Zločinom protiv osnovnih interesa naroda smatra se naročito:

1. Svijesna i zlonamjerna *saradnja s neprijateljem pred samu okupaciju zemlje* i to u cilju olakšanja i omogućenja neprijateljske okupacije, naročito svaki rad, kojim se išlo za unošenjem razdora u redovima naroda, slabila njegova otporna snaga protiv okupatora (petokolonaški rad).

2. Svaka svijesna i zlonamjerna *saradnja s neprijateljem u toku oslobodilačkog rata,* a osobito: a) razoružavanje jedinica i pojedinih boraca protiv okupatora; b) organiziranje, predvođenje i svako namjerno pomaganje neprijateljskih oružanih formacija ili njihovih pojedinih pripadnika; c) uhodarenje (špijunaža) u korist neprijatelja; d) mobiliziranje i vrbovanje naših građana u neprijateljsku vojsku radi ratovanja protiv Narodno-oslobodilačke vojske ili saveznika; e) pomaganje neprijatelju u pohodima protiv Narodno--oslobodilačke vojske i saveznika i to služeći mu kao vodič ili kurir oružanih formacija ili pojedinih njihovih pripadnika; f) pomaganje neprijatelja pokazivanjem boravišta naše ili savezničke vojske ili njihovih pripadnika, nadalje otkrivanje spremišta oružja i životnih potrebština za našu vojsku ili za narod u borbi itd.

3. Svijesno i zlonamjerno *organizovanje i rukovodstvo neprijateljske vlasti i ustanova,* kojima je bio cilj porobljavanje i uništavanje našeg naroda.

4. *Organizovanje, rukovodstvo,* te svjesno i zlonamjerno *surađivanje u fašističkim organizacijama* (ustaškim, četničkim, Kulturbundu itd.), koje je neprijatelj osnovao radi porobljavanja i uništavanja našeg naroda.

5. *Masovna ili pojedinačna umorstva,* svakovrsna zlostavljanja, mučenja naših građana, te drugih protivnika okupatora i njihovih pomagača, kada su ta djela učinjena u cilju ostvarenja namjera okupatora ili njihovih pomagača.

6. *Silovanje* i svako *djelo protiv morala* počinjeno od strane okupatora i njihovih pomagača.

7) Svakovrsna *ograničenja lične slobode,* naročito otpremanja u konc. logore, slanje na prisilni rad, lišenje slobode uopće itd., kad je to naređeno ili izvršavano u cilju uništavanja naroda u borbi protiv okupatora ili njihovih pomagača.

3 Uredbu o vojnim sudovima donio je Vrhovni štab NOV i POJ 29. svibnja 1944. Tekst vidi u Biltenu pravne službe JNA, br. 3, 1974, str. 70—77.

8) *Prokazivanje (denunciranje)* pripadnika i pobornika Narodno-oslobodilačkog pokreta i svako pomaganje, te svakovrsno olakšavanje njihovih pronalaženja, hapšenja, progona, zlostavljanja, umorstva, pljačkanja itd.

9. *Organiziranje, predvođenje,* te svako *olakšavanje neprijateljskih pohoda u cilju porobljavanja i uništavanja* protivnika okupatora, naročito palenje, razaranje i oštećenje naselja ili pojedinih stambenih ili gospodarskih zgrada i objekata, uništavanje ili razgrabljivanje pokućstva, stoke i dr.

10. *Pomaganje neprijateljske oružane snage* dobrovoljnim davanjem i upotrebom vlastitih materijalnih sredstava za neprijateljsku vojsku, a naročito neprisiljeno preuređenje ranijeg industrijskog ili obrtnog uređenja u ratne svrhe neprijatelja.

11. Svakovrsno *iskorišćivanje rada* našeg naroda odvedenog i prisiljenog da radi u cilju pojačanja neprijateljske, naročito ratne proizvodnje.

12. Svakovrsna *propaganda i agitacija u korist neprijatelja,* naročito svako sijanje i raspirivanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje, svako unašanje rastrojstva u narodne redove i to bez obzira na način tog djelovanja bilo pismom, bilo riječju, slikom, likom (kipom), glazbom, filmom itd., osobito izopačavajući istinite činjenice i zloupotrebljavajući nauku u korist neprijatelja, a protiv osnovnih interesa naroda.

13. Pojedinačno *oduzimanje, uništavanje, razaranje ili oštećivanje imovine* i svakovrsnih imovinskih predmeta ili prava i to na štetu osoba, koje su okupatori ili njihovi pomagači smatrali za svoje protivnike, odnosno za pristalice ili pobornike Narodnooslobodilačkog pokreta; radi porobljenja našeg naroda, preuzimanje zlonamjerno i dobrovoljno dužnosti povjerenika za okupatore i njihove pomagače i si.

Ova su djela zločin bez obzira na to, da li su izvršena radi ličnog koristovanja ili u prilog okupatora ili njihovih pomagača (vojni sud).

14) Svako *odmetanje od narodnih vlasti,* naročito pripadanje ili pomaganje oružane bande.

Clan 17.

Zločinom protiv narodnih interesa smatra se nadalje:

a) Svako *prinuđivanje* građana da nešto učine ili propuste učiniti, i to bilo radi učiniteljeve lične koristi ili u prilog okupatora i njihovih pomagača, ako je odatle proizašla ili pomogla proizaći bilo kakva šteta za prinuđenu osobu; b) *prisiljavanje* od strane okupatorskih vlasti, ustanova ili pojedinaca, da neki građani promijene svoju vjeroispovjest; c) isto tako *prisiljavanje* naših građana da se razvedu s njihovim bračnim drugom.

Clan 18.

Zločinom protiv osnovnih interesa naroda smatra se nadalje svaki *fizički (tvorni) napad na organe narodne vlasti* (vojni sud).

Clan 19.

Zločin protiv osnovnih interesa naroda predstavlja svaka radnja ili propust s ciljem da se ugled narodne vlasti poruši, oslabi, omalovaži, izloži ruglu ili prezren ju,

član 20.

Svako *odupiranje* funkcionerima narodnih vlasti bilo silom ili prijetnjom kao i *ometanje* funkcionera narodnih vlasti kod vršenja njihove dužnosti pretstavlja zločin protiv narodnih interesa.

Clan 21.

Samovlasno prisvajanje funkcije narodnih vlasti (svojevlasno vršenje javnih dužnosti) i *znakova* pretstavlja prestup protiv narodnih interesa. Ako je ovo djelo učinjeno ili pokušano u cilju oštećenja javnih interesa, djelo je zločin.

Clan 22.

Neizvršenje određene dužnosti od strane funkcionera narodnih vlasti pretstavlja prestup.

Ako je time oštećen koji javni ili u znatnoj mjeri koji privatni interes, djelo je zločin.

Clan 23.

Namjerna zloupotreba pečata ili znaka narodnih vlasti smatra se zločinom, a u lakšim slučajevima prestupom.

Clan 24.

Namjerna povreda *službene tajne* smatra se prestupom, a u težim slučajevima zločinom.

Clan 25.

Namjerno *uništavanje ili oštećenje saobraćajnih naprava* (mostova, puteva, kanala, telefona, telegrafa itd.), zatim vodnih naprava (nasipa, rječnih brana, vodovoda itd.) smatra se zločinom.

Clan 26.

Traženje, primanje ili davanje mita radi izvršenja ili propusta kakve službene dužnosti predstavlja zločin.

Primanje darova povodom vršenja službene dužnosti kada dužnost nije povrijeđena, smatra se prestupom.

Isti prestup počinja i onaj, koji funkcioneru narodne vlasti, s obzirom na njegov službeni rad, nudi ili daje darove bez traženja da se službena dužnost povrijedi.

Clan 27.

Zloupotreba narodne vlasti u cilju pribavljanja koristi sebi ili drugome ili da se drugi uslijed toga neosnovano ili neopravdano ošteti, pretstavlja zločin, i to bez obzira na to da li je ovim kršenjem službene dužnosti povrijeđen javni ili oštećen samo privatni interes pojedinaca.

Clan 28.

Namjerno sastavljanje lažnih javnih isprava, kao i svako namjerno unašanje neistinitih činjenica ili okolnosti u javne isprave pretstavlja *zločin krivotvorenja javnih isprava.*

Clan 29.

Namjerno poništenje ili oštećenje javnih isprava, izvršeno u namjeri koristovanja sebi ili drugome ili oštećenja drugog lica predstavlja zločin.

Clan 30.

Spriječavanje ili zlonamjerno *ometanje održanja javnog zbora ili skupštine,* koju je dozvolila narodna vlast, predstavlja zločin, naročito, ako je to učinjeno prilikom ili povodom izbora za narodne predstavnike ili je tom zgodom ubijen ili tjelesno povrijeđen koji učesnik.

Clan 31.

Ometanje ili spriječavanje vjeroispovjesnih čina ili obreda predstavlja prestup.

Clan 32.

Zlonamjerno davanje lažnih znakova za uzbunu i širenje lažnih vijesti predstavlja prestup.

Ako je uslijed toga bilo štete po javne interese ili je tom prilikom ubijena ili ozlijeđena koja osoba, djelo je zločin.

II. Kaznena djela protiv života i tijela.

Član 33.

Zločin umorstva počinja onaj, tko drugoga usmrti razmislivši naprijed o sredstvima i načinu izvršenja djela (s predumišljanjem). Umorstvo počinjeno na širem području ratnih operacija spada u nadležnost vojnih sudova.

Clan 34.

Zločin ubijstva počinja onaj tko bez predhodnog razmišljanja (bez predumišljanja) drugoga namjerno usmrti.

Prestup ubijstva počinja onaj tko nenamjerno drugoga usmrti.

Clan 35.

Zločin tjelesne ozljede počinja onaj, tko drugoga namjerno teško tjelesno povrijedi, i to tako, da mu uništi ili trajno onesposobi ili znatno oslabi koji važan organ ili dio tijela (vid, sluh itd.), ili ako oštećeni bude time doveden u smrtnu opasnost, ili kada je uslijed toga postao trajno ili duže vrijeme (više od pola godine) radno nesposoban.

Prestup tjelesne ozljede počinja onaj, tko drugoga namjerno tjelesno povrijedi pa uslijed toga bude oštećeni radno nesposoban najviše do 6 mjeseci.

Prekršaj tjelesne ozljede počinja onaj tko drugoga nehotice, nenamjerno tjelesno povrijedi. Svaka tjelesna povreda koju učini pripadnik oružane bande predstavlja zločin.

Član 36.

Zločin protiv života i tijela (silovanje) počinja onaj, koji punoljetnu žensku osobu protiv njene volje prinudom spolno upotrebi (siluje).

Član 37.

Prestup protiv života i tijela počinja onaj, koji znajući da je *spolno zaražen* (venerički bolestan) s drugom osobom spolno opći, te ovu venerički (spolno) zarazi, bez obzira na vrstu zaraženja.

Zločin je ovo djelo onda, ako je oštećena osoba maloljetna ili je povjerena brizi i nadzoru počinitelja ili je od njega materijalno ovisna.

član 38.

Prestup protiv života i tijela počinja onaj, tko drugoga *nagovori na samoubijstvo.* Zločin je ovo djelo, ako je samoubica bio maloljetnik ili osoba koja nije mogla shvatiti prirodu svog djela.

Član 39.

Zločin počinja onaj, tko svojim zlonamjernim trajnim zlim postupanjem *natjera na samoubijstvo* osobu, koja mu je povjerena na čuvanje, brigu ili odgoj ili koja je od počinitelja materijalno ovisna.

Član 40.

Zločin protiv života i tijela (čedomorstvo) počinja majka, koja neposredno iza porođaja *usmrti* svoje *novorođenče.*

Sudovi će pri izricanju kazne uvažiti sve okolnosti, pod kojima je ovo djelo izvršeno.

član 41.

Takav prestup počinja onaj, koji svjesno i namjerno *napušta dijete,* maloljetnika ili uopće bespomoćnu osobu (npr. starca, teškog bolesnika u stanju opasnom po život i zdravlje), osobito ako uslijed toga dijete, maloljetnik ili bezpomoćna osoba teško oboli, a počinitelj je mogao pomoći bez opasnosti po sebe i svoje.

Ovo je djelo zločin, ako je uslijed toga nastupila smrt navedenih napuštenih osoba.

Član 42.

Prestup protiv života i tijela počinja onaj, koji je dužan brinuti se za odgoj i zdravlje maloljetnika pitomaca u kakovom zavodu, a svojim zlonamjernim postupkom *izazove obolenje ovih pitomaca.* Ako je uslijed toga nastupila čija smrt, djelo je zločin.

Clan 43.

Prestup počinja onaj tko svojim djelovanjem ili propustom *izazove ozbiljnu opasnost po život i zdravlje* drugoga.

Zločin je ovo djelo ako je uslijed toga nastupila smrt kojeg lica.

Clan 44.

Tko nemarno ili iz neznanja *rukuje s eksplozivnim materijalom* pa time izazove smrt ili tjelesnu ozlijedu drugoga, počinja prestup protiv života i tijela.

Clan 45.

Isti prestup počinja onaj, tko iz neznanja *rukuje s napravama opasnim po život i zdravlje* drugoga (električni, plinski, tvornički uređaj), pa uslijed toga nastupi smrt ili tjelesna povrijeda drugoga.

Zločin je ovo djelo, ako je počinjeno iz nemarnosti, poznavajući način pogona ovog sredstva.

Clan 46.

Isti prestup počinja onaj, tko *iz neznanja rukujući s automobilom, tramvajem, avionom, željeznicom, kolima itd.* izazove smrt ili tjelesnu povrijedu drugoga.

Zločin je ovo djelo, ako je ono počinjeno iz nemarnosti, poznavajući način pogona ovog sredstva.

III. Kaznena djela protiv lične slobode.

Clan 47.

Prestup samovlasnog lišenja slobode počinja onaj, tko bez opravdanog osnova, odnosno bez ovlaštenja nadležne narodne vlasti, drugoga liši slobode.

Ovo djelo je zločin, ako je to djelo počinila osoba, koja je samovlasno uzela na sebe znakove funkcionera narodne vlasti ili ako je osoba lišena slobode bila maloljetna ili bespomoćna ili ako ga učini pripadnik oružane bande.

IV. Kaznena djela protiv braka i porodice.

Clan 48.

Prestup dvoženstva (bigamije) počinja onaj, koji nalazeći se u valjanom nerazvedenom braku stupi u drugi brak.

Clan 49.

Prestup počinja onaj *javni organ,* koji znajući za postojanje *ženidbenih zapreka,* ipak obavi ili dozvoli sklapanje braka.

Clan 50.

Prekršaj počinja onaj, koji *maloljetnika* povjerenog njegovoj brizi ili odgoju *nagovori na skitnju* ili nedozvoljenu trgovinu. Ovo je djelo prestup, ako ga je počinio roditelj ili skrbnik.

Clan 51.

Tko *propagira protiv ustanove braka i porodice* prikazujući brak kao ustanovu štetnu i nesavremenu počinja prestup protiv braka i porodice, naročito ako je izvršeno u namjeri da se time šteti javnim interesima.

V. Kaznena djela protiv javnog morala.

Clan 52.

Zločin počinja onaj, tko drugoga nagovori ili primora na *prostituciju* u namjeri da sebi odatle pribavi imovinsku korist.

Clan 53.

Zločin počinja onaj, koji *maloljetnu* ili uopće *osobu* povjerenu njegovoj skrbi ili odgoju navede na *vršenje bluda* ili bludnih radnja uopće.

Clan 54.

Prestup počinja onaj, koji širi ili prodaje sramne *(pornografske)* slike, knjige ili uopće napise, kojima se širi nemoral ili propagira vršenje bluda i bludnih radnja uopće.

Ovo je djelo zločin, ako se ovi predmeti rasturaju među maloljetnike.

Član 55.

Zločin je svako demoraliziranje maloljetnika, naročito ako nastavnik ili uopće odgojitelj svojim postupcima, govorom ili bilo na koji način nastoji maloljetnike skloniti na vršenje bluda ili bludnih radnja.

VI. Kaznena djela protiv narodnog zdravlja.

Član 56.

Zagađivanje javnih bunara i drugih vodnih naprava predstavlja prekršaj.

Ovo je djelo prestup ako je izvršeno uzastopce u dva ili više navrata, a zločin, ako je učinjeno u namjeri da se šteti javnim interesima, da se izazove bolest u širem razmjeru.

Član 57.

Prekršaj protiv narodnog zdravlja počinja nadriljekar, koji bez dozvole narodnih vlasti vrši liječenje na način štetan po zdravlje.

Ovo je djelo prestup, ako se bolesniku uslijed toga pogorša stanje, zločin je, ako tko uslijed ovog rada umre.

dan 58.

Prodaja zdravlju štetne hrane kao i rasturanje svakovrsnih po zdravije i život opasnih predmeta, naročito onih pod vidom i nazivom ljekarija, predstavlja prestup.

Ako se to djelo vrši obrtimice, ako je tko od toga umro, ili ako se širi u namjeri oštećenja javnih interesa, ovo je djelo zločin.

Clan 59.

Tko zna da je bolestan ili da netko drugi boluje od *zarazne bolesti,* pa ne traži liječničku pomoć i ne prijavi ovo vlastima, te tako omogućuje širenje zaraznih bolesti, počinja prekršaj. Ako je uslijed toga tko drugi obolio, ovo je djelo prestup.

Član 60.

Tko neoprezno rukuje sa bakcilima i bakterijama, pa uslijed toga dođe do opasnosti po zdravlje drugoga, počinja prekršaj. Ako je ovo djelo učinjeno *namjerno,* ono je zločin.

Član 61.

Liječnik, koji je pozvan k bolesniku i *ne odazove se ovom pozivu,* a nema opravdana razloga za taj postupak, počinja prekršaj. Ako je uslijed njegovog neodaziva za liječničku pomoć došlo do pogoršanja bolesnikovog stanja, djelo je prestup.

Ako je uslijed ovog propusta došlo do bolesnikove smrti, djelo je zločin.

Član 62.

Liječnik, koji za liječenje *zahtjeva unaprijed isplatu honorara* ili koji traži prekomjernu nagradu za svoj rad, počinja prekršaj. Ako je plaćanje honorara učinio uvjetom za liječenje, a bolesnik nema mogućnosti da mu to isplati, pa uslijed ovog odugovlačenja s liječenjem dođe do pogoršanja zdravstvenog stanja bolesnika, djelo je prestup.

Ako je uslijed ovog postupka nastupila bolesnikova smrt, djelo je zločin.

Član 63.

Primalja, koja bez potrebnog stručnog osposobljenja *vrši liječničke poslove,* počinja prekršaj.

Ovo je djelo prestup, ako je uslijed nestručnog liječenja došlo do pogoršanja zdravlja ili do smrti bolesnice.

VII. Kaznena djela protiv imovine.

Clan 64.

Krađa **je protupravno prisvojenje tuđe pokretne stvari bez privole vlasnika ili posjednika radi imovinske koristi.**

Ovo je djelo zločin:

1. ako je djelo izvršeno pod izlikom službene djelatnosti kao tobožnji organ narodne vlasti;

2. ako je djelo izvršeno iz zatvorenih prostorija, osobito iz zemunica ili s mjesta, kamo je narodna vlast ili narod sklonio stvari pred neprijateljem ili za kasniju prehranu i opskrbu naroda, ili je to učinio za svoju prehranu i opskrbu;

3. ako su djelo počinile dvije ili više osoba koje su se predhodno dogovorile za vršenje krađe i sličnih djela;

4. ako jedjelo izvršeno noću ili noseći uza se oružje;

5. ako jedjelo izvršeno u javnim ustanovama (zgrade i nastambe narodnih vlasti, škole, bolnice itd.);

6. ako jedjelo izvršeno sa poginulih ili ranjenih boraca;

7. ako je djelo izvršeno sa groblja ili uopće mjesta, koje narod smatra osobito poštovanim;

8. ako je ovim djelom oštećeniku oduzeta sva ili znatan dio njegove imovine, te je tim došlo u opasnost izdržavanje oštećenika i njegove porodice;

9. ako je vrijednost prisvojene stvari veća od 500.000 Kn.

Ovo je djelo prekršaj:

1) ako je vrijednost stvari malena,

2) ako je krađa izvršena na štetu člana porodice ili osobe, koja živi u zajedničkom kućanstvu s oštećenikom.

Krađa izvršena na štetu člana porodice ili osobe u zajedničkom kućanstvu progonit će se samo na prijedlog oštećenika.

član 65.

Razbojništvo je protupravno prisvojenje tuđe pokretne stvari silom ili prijetnjom sile. Ovo je djelo zločin, a u lakšim slučajevima je prestup. Zločin je uvijek, ako je djelo izvršila oružana banda ili njezin pripadnik, dva ili više lica po predhodnom dogovoru.

Član 66.

Prisvojenje nađene stvari počinja onaj, tko nađenu tuđu pokretnu stvar ne preda vlasniku ili o tome ne izvjesti vlast, nego je neovlašteno zadrži.

Ovo je djelo prekršaj, ako vrijednost nađene stvari nije veća od 500.000 kn. ili din., a inače je prestup.

Član 67.

Prevara je oštećenje tuđih imovinskih interesa (oštećenje drugoga) lažnim pretstavljanjem stvari, prikrivanjem istinskih činjenica, uopće svako dovođenje u zabludu radi pribavljanja protupravne imovinske koristi na štetu drugoga.

Ovo je djelo zločin:

1) ako ga počini onaj, tko uzima na sebe neovlašteno funkcije i znakove organa narodne vlasti;

2) ako je počinjeno prema maloljetniku ili osobama koje su pod skrbništvom ili staratelj stvom;

3) ako je na taj način oštećeniku oduzeta sva ili znatan dio imovine, a naročito sva sredstva za izdržavanje njega i njegove porodice;

4) ako je vrijednost prevarom oduzete stvari veća od 500 000 kn. ili din.

Djelo je prestup ako [je] vrijednost prevarom oduzete stvari ispod 500 000 kn. ili din.

Djelo je prekršaj:

1) ako je vrijednost prevarom oduzete stvari malena;

2) ako je prevara izvršena na štetu člana porodice ili osobe u zajedničkom kućanstvu.

Prevare izvršene na štetu člana porodice ili osobe iz zajedničkog kućanstva progonit će se samo na prijedlog oštećenog.

Član 68.

Lihvu počinja onaj, tko na uzajmljeni novac ili potrošne stvari (žito i dr.) ugovori i prima nesrazmjerno visoke i neuobičajene kamate, kao i svaki onaj koji za posuđenu stvar traži i prima koristi, koje nisu u srazmjeru sa imovinskom koristi posuđene stvari.

Ovo je djelo zločin:

1) ako je ugovorač za sebe ugovorio i primio iznose i imovinske predmete od strane oštećenika u tolikoj mjeri, da ga je imovinski znatno oštetio;

2) ako je ugovorio takove kamate i imovinske koristi s maloljetnikom ili osobom, koja nije bila sposobna shvatiti prirodu i značaj ugovora.

Inače je prestup.

Clan 69.

Iznuda ili ucjena je pribavljanje protupravne imovinske koristi prijetnjom ili kakovog zla ili neugodnosti.

Ovo je djelo zločin, ako je izvršeno pod izlikom funkcionera narodne vlasti ili kada je oduzeta imovinska vrijednost veća od 500 000 kn. ili din. Inače je prestup.

Clan 70.

Pronevjeru (utaju) počinja tko radi pribavljanja protupravne imovinske koristi prisvoji ili prikrije tuđu pokretnu stvar, koja mu je iz bilo kog razloga povjerena.

Pronevjera je zločin:

1) ako je počini funkcioner narodne vlasti na štetu javnog ili privatnog dobra koje mu je povjereno na čuvanje ili rukovanje;

2) ako je počini tutor ili staratelj na štetu osobe, koju je dužan štititi i čuvati njezine interese;

3) ako je počini organ koje ustanove pod zaštitom narodne vlasti, kada rukuje povjerenom mu imovinom te ustanove;

4) ako je na taj način oštećenik izgubio svu imovinu ili je u pogledu svog izdržavanja ili njegove porodice došao u vrlo težak položaj;

5) ako je vrijednost povjerene stvari veća od 500 000 kn. ili din.

Djelo je prekršaj, ako je vrijednost pronevjerene stvari malena.

Clan 71.

Šumske štete počinjene na javnom dobru (narodnoj šumi ili onoj koja je vlasništvo ustanove pod nadzorom narodne vlasti) predstavljaju zločin, ako je time opustošen znatniji dio ove šume, pa je onemogućeno iskorišćenje šume na prvobitni način. Djelo je prestup, ako je šuma posječena u opsegu, kojim se umanjuje mogućnost iskorišćenja šume, bez obzira na to kome ova šuma pripada.

Prekršajem se smatra šumska šteta manjeg opsega.

Pobliže odredbe o veličini ovog oštećenja donijet će se naknadno. Prestup je, ako je djelo počinjeno radi opskrbe neprijatelja ili njegova uporišta.

Clan 72.

Poljska šteta počinjena na javnom dobru (narodnoj imovini ili na onoj koja pripada ustanovi pod nadzorom narodne vlasti) je prestup, kada je oštećenje polja izvršeno u znatnoj mjeri, da je tim dovedeno u pitanje pravilno iskorišćenje ovog imovinskog dobra.

Prekršajem se smatra svaka druga poljska šteta manjeg opsega. Pobliže odredbe o visini ovog oštećenja donijet će se naknadno.

Djelo izvršeno iz zlobe na imovini naroda ili pristaša NOP-a predstavlja zločin.

Clan 73.

Namjerno uništavanje tuđe imovine je prestup, a zločin je djelo, ako je time upropaštena čitava ili znatan dio oštećenikove imovine, ili ako je zlobno učinjeno od neprijateljskih elemenata na štetu naroda ili pristaša NOP-a.

Clan 74.

Uništenje ili premještanje međaša, graničnih oznaka je prekršaj.

Clan 75.

Krijumčarenje valute ili robe smatra se prekršajem, a ako je to vršeno u neprijateljska uporišta, ovo je djelo prestup.

Clan 76.

Upotreba *lažne vage ili mjere* predstavlja prekršaj, a prestup je ako se radi o trgovanju sa živežnim namirnicama.

Clan 77.

Nagomilavanje ili sakrivanje živežnih namirnica je prestup, a zločin je ako vlada oskudica sa živežnim namirnicama.

Clan 78.

Palež kuća za stanovanje ili spremišta živežnih namirnica i drugih objekata predstavlja zločin, ako je izvršeno namjerno. Djelo je prekršaj ako je učinjeno nehotično.

Clan 79.

Prikrivanje počinja onaj, tko nakon izvršenog kaznenog djela sakriva ili prima na čuvanje ili na koristovanje tuđu pokretnu stvar, za koju zna da je stečena na zabranjeni i kažnjivi način.

Djelo je zločin, ako je počinitelj znao, da je ta stvar na zabranjeni i kažnjivi način pribavljena zločinom, a naročito na štetu javnih interesa.

Djelo je prestup ako je tuđa stvar pribavljena prestupom, a za to zna počinilac prikrivanja ili uopće kada vrijednost ove tuđe stvari nije veća od 500 000 kn. ili din.

Djelo je prekršaj, ako je tuđa pokretna stvar pribavljena prekršajem, odnosno, ako je vrijednost tuđe stvari malena.

VIII. Kaznena djela protiv pravosuđa.

Član 80.

Zločin lažnog svjedočanstva počinja onaj, tko pred narodnim sudom ili vlasti svjesno i zlonamjerno neistinito iskazuje, ako je uslijed njegovog lažnog iskaza drugi osuđen na smrt ili dugotrajni prinudni rad ili je inače drugome nanesena ili mogla biti nanijeta teška šteta.

Ovo je djelo prestup u ostalim slučajevima.

član 81.

Zločin lažne prisege počinja onaj, tko se pred narodnim sudom ili vlasti svjesno i zlonamjerno krivo zakune na iskaz, za koji zna da ne odgovara istini.

Član 82.

Lažnu prijavu pred narodnim sudovima ili vlastima vrši onaj tko protiv svog boljeg znanja i uvjerenja drugoga prijavljuje radi kakvog zabranjenog ili kažnjivog čina ili propusta.

Ovo je djelo zločin, ako je takva prijava podnesena radi zločina, bez obzira na to da li je uslijed toga protiv oštećenog lica pokrenut postupak ili nije.

Djelo je prestup, ako se prijava odnosi na prestup, a prekršajem se smatra, ako je lažna prijava podnesena radi prekršaja, sve to bez obzira na to, da li je povodom ove prijave pokrenut protiv oštećenog postupak ili ne.

Član 83.

Tko počini *pred narodnim sudom* kakav veći *izgred,* tko se odupire naređenjima suda i naruši u većoj mjeri red i ometa ili spriječi sudovanje, počinja prestup protiv pravosuđa.

Ovo je djelo zločin, ako je tvorno napadnut koji član ili namještenik suda prilikom vršenja dužnosti ili ako je tjelesno povrijeđen pred sudom svjedok, vještak ili stranka.

IX. Kaznena djela protiv časti:

Clan 84.

Kleveta je svijesno ili zlonamjerno iznašanje ili prenošenje neistinitih činjenica ili okolnosti, koje mogu ugledu i imenu drugoga nanijeti štetu.

Kleveta je zločin:

1) ako se odnosi na najviše rukovodioce narodne vlasti;

2) ako uslijed toga počini samoubijstvo oklevetana osoba.

Djelo je prestup:

1) ako se odnosi na ostale funkcionere narodne vlasti u pogledu vršenja njihove dužnosti;

2) ako uslijed klevete bude poveden kazneni ili disciplinski postupak protiv oklevetanog;

3) ako uslijed klevete dođe do razvoda ili rastave bračnih drugova.

U ostalim slučajevima je ovo djelo prekršaj.

Kod klevete može počinitelj nastupiti dokaz istine.

Clan 85.

Uvreda je svako izvrgavanje ruglu, preziru ili omalovažavanju drugog (psovkom, grubim izrazima, tvornim napadajem bez ozlijeda i si.). Ovo je djelo zločin, ako je izvršeno protiv najviših rukovodioca narodne vlasti; prestup je onda, ako je počinjeno protiv ostalih funkcionera narodnih vlasti ili prema drugima, kad je učinjeno na javnom mjestu. U svim ostalim slučajevima uvreda je prekršaj.

Clan 86.

Povrijedu časti i moralnog osjećanja naroda počinja onaj, tko se prema neprijatelju i inače ophodi na način, koji grubo vrijeđa čast i moralne osjećaje naroda.

Djelo je prekršaj, a u teškim slučajevima i prestup.

Za Odjel pravosuđa
v. d. Odjelnog pretstojnika
*čulinović** [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944.

136

1944, studeni 16.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a izdaje upute o krivičnom (kaznenom) postupku

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel pravosuđa
Br. 1615/44.
Dne 16. XI. 1944.

Radi jednoobraznog postupanja narodnih sudova u kaznenim stvarima izdaju se slijedeća

UPUTSTVA O POSTUPKU SUDOVA U KAZNENIM STVARIMA[1]

Predmet kaznenog postupka.

Clan 1.

Kazneni postupnik propisuje *kako* će sudovi postupati u kaznenim stvarima, tj. kako će sudovi provoditi postupak kada se pokrene protiv nekoga kazneni progon radi zabranjenog i kažnjivog djela.

Predmet kaznenog postupka prema tome je način ustanovljenja kaznene odgovornosti i donošenje odluke kaznenih sudova povodom pokrenutog postupka radi nečijeg zabranjenog i kažnjivog djela.

Sudovanje u kaznenim stvarima.

Clan 2.

Ukoliko nije što posebno određeno, sudsku vlast u kaznenim stvarima vrše narodni mjesni, općinski ili gradski, kotarski, okružni sudovi, te Sud ZAVNOH-a (Zemaljski Sud Hrvatske).

1 Pojedinačne propise o krivičnom postupku za djela iz nadležnosti civilnih sudova sadrže već prve i druge upute ZAVNOH-a o organizaciji i radu narodnih sudova od 2. kolovoza i 22. prosinca 1943. (Vidi »ZAVNOH—1943«, dok. 108, str. 303—309; dok. 190, str. 610—620). Ove upute od 16. studenoga idu uglavnom »istom razvojnom linijom«, nadopunjujući prijašnje propise, a mijenjajući tek minimalno njihove temeljne odrednice. Opširniji prikaz ovih uputa vidi kod Vladimira Bayera, »Razvitak novog jugoslavenskog krivičnog postupka«, zbornik »Nova Jugoslavija«, izdanje Instituta za historiju države i prava na Pravnom fakultetu u Zagrebu, 1954, str. 365—369.

Suđenje po žalbama.

Član 3.

Protiv odluka sudova u kaznenim stvarima, ukoliko to nije izričito zabranjeno, može se izjaviti žalba na viši sud, i to u roku od 8 dana od saznanja za sudsku odluku. Ako je viši sud povodom izjavljene žalbe potvrdio napadnutu sudsku odluku, tada se žalba više ne može izjaviti. Ako je viši sud povodom izjavljene žalbe preinačio ili ukinuo odluku prvog suda, može se izjaviti žalba i na trećestepeni sud. Odluka ovog višeg suda povodom nove žalbe protiv preinačenja ili ukinuća prvostepene presude je konačna i izvršiva.

Protiv odluka donesenih prije konačne odluke (presude) u toku postupka po pravilu nema mjesta žalbi, osim da se žalba izričito dozvoljava za pojedinu vrstu takvih odluka.

Protiv odluka mjesnih sudova žalbu razmatra i o njoj odlučuje narodni kotarski sud. Ukoliko kotarski sud povodom te žalbe preinači ili ukine prvostepenu presudu, o novoj žalbi protiv takve odluke kotarskog suda odlučuje narodni okružni sud.

Protiv odluke narodnog kotarskog suda o žalbi (kao prvostepenog) odlučuje narodni okružni sud. Ako je narodni okružni sud preinačio ili ukinuo žalbom napadnutu odluku kotarskog suda, tada o novoj žalbi protiv odluke narodnog okružnog suda odlučuje konačno SUD ZAVNOH-a.

Protiv odluke narodnog okružnog suda (kao prvostepenog) o žalbi odlučuje konačno Sud ZAVNOH-a.

Žalba se predaje uvijek onom sudu, koji je u prvom stepenu donio odluku, o čijem se riješenju radi. Tako treba postupiti i u slučaju, da se predaje žalba protiv odluke drugostepenog suda. Prvostepeni sud dužan je uvijek neodložno dostaviti višem sudu žalbu i sve odnosne spise.

Sastav sudova u kaznenim stvarima.

Član 4.

U kaznenim stvarima sudovi raspravljaju i donose odluke u vijeću od tri člana. Svako vijeće ima svog predsjednika (predsjedatelja), koga (ako sud ima više vijeća) rasporedom rada unaprijed određuje predsjednik suda ili Odjel pravosuđa.

Nije potrebno vijeće za sve pripremne radnje do glavne rasprave, za sva preslušanja stranaka, svjedoka, vještaka, te za vještačenje, očevide, kao i za izdavanje naredaba u vezi sa izvršenjem kazni.

Ove sudske radnje obavlja bilo član bilo tajnik suda, koje za to odredi pretsjednik suda, odnosno vijeća, u čiju nadležnost spada otpravljanje ovih sudskih poslova.

Zapisnici.

Član 5.

O sudskim radnjama sastavlja se zapisnik. U zapisnik treba upisati, pored naziva i sjedišta suda, vrijeme kada se sudska radnja obavlja, imena i dužnost članova suda, koji tu sudsku radnju obavljaju, nadalje imena stra-

naka i njihovih zastupnika, te zastupnika javnih interesa (javnog tužioca, ako prisustvuje sudskoj radnji), te u najkraćem obliku ono što je stranka, odnosno svjedok ili vještak pred sudom iskazao ili što je sud ustanovio ili odredio. Razlozi za sudsku odluku dolaze u zapisnik samo onda, kada se ne sastavlja posebni pismeni otpravak sudske odluke. U tom slučaju zapisuju se ti razlozi samo u najkraćim crtama. Zapisnik mora biti kratak, ali određen i jasan, tako da on prikazuje čitav tok sudske radnje.

Zapisnika ne treba kod sasvim neznatnih stvari, kao što je n. pr. slučaj, kada se rasprava odgađa, jer ni jedna stranka nije pristupila ili kada koja stranka moli izvršenje sudske odluke, itd. U tom slučaju dovoljna je kratka zabilješka na poleđini spisa. Tu zabilješku mora potpisati sudski organ, koji je ovu radnju proveo.

Zapisnik potpisuje sudski organ, koji je izvršio odnosnu sudsku radnju. Stranke, svjedoci i vještaci potpisuju zapisnik samo onda, ako se radnja nije obavila pred vijećem, nego pred određenim članom suda, odnosno pred tajnikom. Zapisnik o sudskoj radnji vijeća potpisuje samo pretsjednik i zapisničar, a ako je tom sudskom radnjom uz pretdsjednika rukovodio tajnik, zapisnik mora potpisati i tajnik.

Sudske odluke.

Član 6.

U kaznenim stvarima sudske se odluke donose ili riješenjem ili u presudi.

Riješenje se donosi onda, kada se ne riješava glavna stvar konačno, nego se završava kakova druga sudska radnja, koja prethodi presudi ili kojom se ima izvršiti već izrečena presuda.

Presude se donose o konačnom načinu riješenja glavne stvari, tj. kada se o kaznenoj stvari konačno presuđuje.

Presude moraju biti označene u samom početku da se donose *»U ime naroda«.*

Presude i riješenja moraju sadržavati i naziv sjedišta narodnog suda, koji je tu odluku (riješenje ili presudu) donio, vrijeme, kada se ta odluka donijela, naznaku kaznene stvari o kojoj se radi, imena članova suda, zastupnika javnih interesa, zastupnika stranaka, dan glavne rasprave i kada je presuda strankama proglašena. Osim toga odvojeno od ovog zaglavlja odluke treba posebno i vidno navesti, kako je sud odlučio (kod riješenja: »riješava«, a kod presude: »presuđuje«). U tom dijelu treba opet točno navesti stranke koje se osuđuju, a koje se oslobađaju, i od čega.

Sve sudske odluke treba obrazložiti, naročito zašto je sud uzeo kao dokazanu izvjesnu činjenicu, a koji dokaz ne smatra vjerojatnim i utvrđenim. Ne treba obrazlagati samo one odluke, koje po svom sadržaju nisu od osobite važnosti za konačnu odluku o samoj stvari i za koju se razlozi vide već u samoj odluci. Obrazloženje treba vidljivo odvojiti od (dispozitiva) same odluke, kojom se netko osuđuje, odnosno oslobađa (naredbe suda, kojom se odlučuje o predmetu riješavanja).

Sudske odluke potpisuje pretsjednik i zapisničar, odnosno, ako je odluku donio sudac pojedinac ili tajnik, tada je potpisuje taj sudac pojedinac, odnosno tajnik i zapisničar.

Posebno pismeno izrađene sudske odluke ne treba u neznatnim stvarima, kada su obje stranke zadovoljne ili kada se tom odlukom riješava koji dio samog postupanja do glavne rasprave (kao n. pr. odredbe o pozivu stranke, svjedoka ili vještaka i si.). Mjesto pismene odluke treba ovo zabilježiti na spisu uz potpis onoga, koji je tu odluku donio.

Tajnik suda.

Clan 7.

Dužnost je tajnika suda u kaznenim stvarima, da izvršava sve pripremne radnje do glavne rasprave, da preslušava, uz nadzor predsjednika suda ili vijeća, stranke, svjedoke, vještake, da provodi potrebne sudske očevide, da sastavlja nacrte sudskih odluka, a na glavnoj raspravi da uz predsjednika ili mjesto njega rukovodi sa raspravama; on uz predsjednika ili mjesto njega prima od stranaka žalbe i otpravlja spise na viši sud. Na savjetovanjima, o stvari ili pitanju iznesenom pred sud, on ima savjetodavni, a ne odlučujući glas.

Isključenje i izuzeće članova suda.

Clan 8.

Isključiti se može od suđenja sudac ili tajnik suda:

a) koji je u predmetu suđenja posredno ili neposredno zainteresovan;

b) koji je sa strankama u srodstvu ili tazbini, i to do drugog koljena pobočne linije (ako je s njima u odnosu roditelja ili potomka, hranitelja ili hranjenika, staratelja ili štićenika, zatim ako je s njima u odnosu kumstva, svekar, svekrva, zet, snaha itd.);

c) koji je u istoj stvari već ranije postupao kao sudac (ili istražitelj), pa je stvar ukinuta i vraćena na ponovno suđenje istom sudu ili mu je stvar došla na suđenje kao sucu višeg suda povodom žalbe.

Isključenje suca ili tajnika može tražiti svaka stranka, i to prije nego li otpočne suđenje. Nakon toga može se takav zahtjev staviti samo onda, ako se vjerojatnim učini, da se istom naknadno saznalo za uzrok isključenja ili se ustanovila činjenica, koja opravdava ovo naknadno traženje.

Protiv odluke vijeća o zahtjevu isključenja nema mjesta žalbi, ali se prigovori o tome mogu iznijeti u žalbi protiv presude ili konačnog riješenja stvari.

Ako sud ustanovi da je stranka zlonamjerno neosnovano stavila takav zahtjev, može je sud i novčano kazniti prema njenim imovinskim prilikama.

Na ove okolnosti mora paziti svaki član suda, odnosno tajnik, čim sazna za koju od tih okolnosti, dužan je o tome obavijestiti predsjednika suda, da za njega odredi zamjenu.

Radi određivanja zamjene ne smije se postupak odugovlačiti. Stoga će svaki takav član suda, odnosno tajnik, i pored zahtjeva za isključenje ili izuzeće izvršiti sve neophodno potrebne i hitog radnje, koje se ne mogu pdlagati,

Protiv odluke o kazr.i radi zlonamjernog neosnovanog zahtjeva za isključenje može se izjaviti žalba na viši sud u roku od 8 dana od saznanja za tu odluku. Odluka višeg suda je konačna. Povodom ove žalbe sud će višem sudu dostaviti samo najnužnije spise, koji se mogu odvojiti bez zaustavljanja postupka.

Pravna pomoć.

Clan 9.

Sudovi su dužni postupati po zamolnicama i zahtjevima drugih sudova i ostalih narodnih vlasti. Zamolnicama vojnih sudova treba hitno i prvenstveno udovoljiti.

Sve narodne vlasti i ustanove pomagat će sudove u njihovom radu, te će njihove zamolnice najhitnije uzimati u postupak.

Narodni sudovi su dužni da pomažu rad vojnih sudova, naročito na taj način, što će primiti svaku dostavljenu im prijavu za djela obuhvaćena Uredbom o vojnim sudovima,[2] pa će povodom ove prijave provesti najnužniji hitni postupak (izviđaje), odrediti sve što je potrebno radi sačuvanja tragova i dokaza kaznenog djela, osumnjičenoga eventualno pritvoriti i o svemu tomu odmah obavijestiti nadležni Vojni sud radi daljnjeg nadležnog njegovog postupka.

O nadležnosti.

Clan 10.

Svaki sud raspravlja i sudi samo one stvari, za koje je nadležan. Nadležnost se određuje prema mjestu, gdje je nedjelo počinjeno i prema težini samog djela.

Za pokretanje kaznenog postupka nadležan je (mjesno) onaj sud, na čijem se području izvršilo ili pokušalo izvršiti djelo, koje je zabranjeno i kažnjivo. Ako se to zabranjeno i kažnjivo djelo otpočelo na području jednog, a dovršilo na području drugog suda ili ako je prijavljeni (osumnjičenik) počinio više kažnjivih djela na području više narodnih sudova, tada je za postupak nadležan svaki od tih sudova. Sudu, koji prvi otpočne postupak povodom tih djela, dostavit će drugi sudovi sve spise i pribavljene dokaze o ostalim djelima, dakle i onih, koja su počinjena na njihovom području.

S obzirom na težinu kažnjivosti počinjenog ili pokušanog djela nadležni su za kazneni postupak ovi sudovi:

— *narodni mjesni sud* nadležan je za provođenje kaznenog postupka i izricanje kazne *kod sviju lakših prekršaja.* To su sva zabranjena i kažnjiva djela, za koja je predviđena (ili se može izreći) novčana kazna ili kazna prinudnog rada najviše do 3 mjeseca,

— *narodni kotarski sud* nadležan je za kazneni postupak radi *težih prekršaja i sviju prestupa.* Teži su prekršaji oni, koji se mogu kazniti prinudnim radom od 3 mjeseca do jedne godine dana. Prestupi su sva zabranjena i kažnjiva djela, za koja je predviđena kazna (ili se može izreći), i to ili samo novčana, ili novčana kazna sa prinudnim radom, ili najzad samo kazna prinudnog rada, i to u trajanju od jedne do 5 godina.

2 Uredbu o vojnim sudovima donio je Vrhovni štab NOV i POJ 24. svibnja 1944.

Narodni kotarski sudovi riješavaju nadalje o žalbama protiv odluka mjesnih tj. narodnih općinskih ili gradskih sudova.

— *narodni okružni sud* nadležan je za kazneni postupak za sve *zločine.* To su najteža kažnjiva djela, za koje je predviđena (ili se može izreći) kazna, i to prinudnog rada (sa ili bez novčane kazne) od 5 godina do doživotnog trajanja ili smrtna kazna.

Narodni okružni sud nadležan je za rješavanje i odluku o žalbama protiv odluka narodnih kotarskih sudova.

— *Sud ZAVNOH-a* nadležan je (u prvom stepenu) za kazneni postupak u pogledu svih zločina, koji se posebnom odredbom upute njemu u nadležnost.

Sud ZAVNOH-a nadležan je za riješavanje i odluku o žalbama protiv odluka okružnih sudova.

Stranke pred sudom.

Clan 11.

Osumnjičenik je svaki onaj, protiv koga je podnesena kaznena prijava.

Optuženik je svaki onaj, protiv koga je podignuta optužnica ili je (ako optužnice nema) određena glavna rasprava.

Osuđenik je svaki onaj, koji je pravomoćno osuđen radi kažnjivog djela.

Oštećenik je svaki onaj, koji je bilo čime oštećen kažnjivim djelom.

Clan 12.

Zastupnik javnih interesa (javni tužilac) ovlašten je da na području narodnog okružnog suda, za koji je biran ili određen, pokreće kazneni postupak i da pred sudom i drugim narodnim vlastima zastupa sve javne interese. On je naročito ovlašten, da predlaže sudovima i narodnim vlastima uhapšenje i pritvor osumnjičenika; u slučaju hitne potrebe i opasnosti bjegstva može i sam neposredno odrediti uhapšenje; ima pravo uvida u sve sudske spise; podiže i zastupa pred sudom optužnicu, stavlja sudu predlog, ulaže žalbu protiv sudskih odluka, brine se za izvršenje presuda. Nadzire izdržavanje kazni, naročito uvjetnih kazni, vodeći evidenciju o uslovno osuđenim licima. On vodi evidenciju o svim kažnjenim osobama, te ima pravo predlagati uvjetne otpuste osuđenih sa izdržavanja kazne, ako su to oni izdržavajući kazne zaslužili.

Clan 13.

Branitelj može biti svaki neporočni punoljetni građanin, koji se svojim dosadašnjim vladanjem (za vrijeme okupacije) nije ogriješio o čast i interese naroda, a naročito takav građanin, koji je osposobljen za pravozastupničke poslove.

Branitelj ima pravo da pred sudovima zastupa interese svog branjenika, čuvajući pri tome sve interese, a naročito tekovine NOB-e i imajući na umu, da je u tom radu ujedno i pomoćnik suda u ostvarenju općih ciljeva narodnog pravosuđa.

Sud odlučuje o tome da li će se građanin opunomoćen za obranu primiti kod suda kao branitelj. Protiv takve odluke suda nema mjesta žalbi.

Branitelj ima pravo, da poslije sudskog preslušanja okrivljenika i po dozvoli suda razgovara sa svojim branjenikom, uz kontrolu određenih sudskih organa, a poslije podignuća optužnice i bez nadzora tih organa. On ima pravo razgledati spise, koji se odnose na njegovog branjenika, nadalje pravo, da na raspravi stavlja predloge, zatim pitanja na druge stranke, svjedoke i vještake, te da po dovršenom postupku stavi konačni predlog sudu. On ima pravo žalbe protiv presude, ali ne i protiv volje svog branjenika, izuzevši da je taj branjenik maloljetnik ili lice, koje je sud pravomoćno oglasio nesvojevlasnim, n. pr. rasipnikom, pijanicom itd. U tom slučaju može se protiv presude žaliti i protiv volje optuženika.

Clan 14.

Oštećenik ima pravo da pored zastupnika javnih interesa učestvuje u kaznenom postupku, naročito na raspravi, predlažući dokaze radi ostvarenja njegovog zahtjeva za naknadu štete. Ukoliko nema zastupnika javnih interesa, može on zastupati optužbu i izjaviti žalbu. U tom slučaju oštećenik ne mora sastaviti pismenu optužnicu. Ako se zastupnik javnih interesa zadovoljio s presudom, oštećenik može izjaviti žalbu samo u pogledu njegovog zahtjeva za naknadu štete. Ako zastupnik javnih interesa odustane od progona, postupak može nastaviti oštećenik.

Rokovi i ročišta.

Clan 15.

Sve potrebne radnje sud određuje, da se imaju izvršiti u određenim rokovima. Oni se računaju prema danima, tjednima i mjesecima. U rok se ne računa dan, kada je odluka donešena. Ako je zadnji dan roka nedjelja ili blagdan, tada se rok produžuje za jedan dan.

Kod određivanja rokova treba paziti na potrebnu brzinu postupka.[3]

Optuženik (osumnjičenik), koji ne pristupi na ročište, može se stražarno predvesti. Pored toga sud ga u slučaju neopravdanog izostanka može kazniti novčanom kaznom do 10 000 kn. ili din.

Sud može prema svom nahođenju donijeti riješenje, da se optuženiku ima suditi u odsustvu, ako smatra da njegovo prisustvo nije nužno.

Kad uredno pozvani privatni tužilac kod krivičnih djela uvrede i klevete ne pristupi ročištu, sud će postupak riješenjem obustaviti. To riješenje sud dostavlja privatnom tužitelju i osumnjičeniku, ako nije prisustvovao ročištu.

Privatni tužilac može u roku od 8 dana podnijeti usmeni ili pismeni prijedlog sudu, da se postupak produži, pruživši dokaze, koji čine vjerojatnim, da je njegov izostanak nastupio uslijed kakove nesavladive zaprijeke. Sud će u tom slučaju riješenjem odlučiti da li se postupak ima produžiti.

Ako je u tim stvarima stranka hotimice propustila rok ili ročište, tada može sud stvar raspraviti i u odsutnosti takve stranke odlučiti, ako za to ima

3 U tekstu ovih uputa koje je objavio F. čulinović u radu »Propisi o sudstvu Hrvatske za NOB-e«, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 1951, str. 432—447, izostavljeni su greškom stav 1 i stav 2 čl. 15 Uputstava, a koji se ovdje objavljuju prema arhivskom originalu.

mogućnosti. Ako sud naiazi da je potrebno prisustvo stranke, koja je hotimično izostala, može tu stranku kazniti novčano, prema njenim imovinskim prilikama, uzevši u obzir važnost stvari i štetu, koja je nastala za protustranku, uslijed ovog hotimičnog propusta ili izostanka. Takvu stranku sud može i predvesti.

U svim ostalim slučajevima sud će odlučiti da li će raspravljati i odlučiti u odsutnosti optuženoga.

Protiv odluke suda o odbijanju zahtjeva za nastavak postupka, kao i protiv odluke o kazni radi propuštanja ili izostanka, može se izjaviti žalba na viši sud u roku od 8 dana od saznanja za tu odluku. Odluka višeg suda je konačna.[4]

Odlaganje ročišta.

Clan 16.

Sud mora postupati brzo i bez svakog odlaganja. Nije dopušteno neosnovano odlagati određena ročišta, već treba nastojati, da se stvar što prije raspravi i konačno dovrši.

U koliko sud vidi, da koja stranka ide za odugovlačenjem rasprave, sud može tu stranku i novčano kazniti prema njenim imovinskim prilikama. Protiv takve odluke suda može se izjaviti žalba u roku od 8 dana od saznanja za tu odluku. Odluka višeg suda je konačna.

Pozivi i dostave.

Clan 17.

Pozivanje se vrši usmeno ili pismeno. Kod važnijih stvari treba po mogućnosti izdati pismeni poziv i tražiti potvrdu o uručenom pozivu.

Poziv je valjano dostavljen, kad je uručen stranci ili njenom punoljetnom ukućaninu ili zastupniku. Odbijanje poziva smatra se valjanim uručenjem.

Dokazi.

Clan 18.

Odluku sudovi donose nakon što brižljivo ispitaju sve dokaze. Dokaz je sve ono, čime se može ustanoviti ili razjasniti kakva činjenica, okolnost ili odnošaj za pravilnu i objektivnu presudu o stvari pred sudom.

U pogledu dokazivanja sud nije vezan ni za kakvo pravilo. Svoje odluke donosi na osnovu slobodnog sudačkog uvjerenja, te će prema tome po savjesti ocjenjivati što se smatra dokazanim, a što ne. Svoju odluku sudovi moraju obrazložiti, naročito zašto ponuđeni dokaz ne smatraju sposobnim za ustanovljenje činjenice, okolnosti ili odnosa.

Dokazi su: svjedoci, isprave, vještaci, očevidci, preslušanje oštećenog.

4 Stav 7, 8 i 9 čl. 15. Uputstava također su izostavljeni u objavljenom tekstu F. Čulinovića (cit. u bilj. 3). Ovdje se objavljuju prema arhivskom originalu.

Svjedoci.

Clan 19.

Svjedok je osoba, koja ima znanja o stvari, koju sud raspravlja. Kao svjedoka sud neće preslušati, a ako je preslušan, njegov se iskaz neće uzimati u obzir u ovim slučajevima:

a) onoga, koji je odlukom nadležne narodne vlasti odnosno suda pravomoćno oglašen za neprijatelja naroda. No sud može i od ovakovih osoba tražiti iskaze o činjenicama;

b) koji je zbog slabih duševnih sposobnosti nesposoban da zapazi ili da sudu iskaže o činjenicama, okolnostima ili odnosu važnom za sudsku odluku (takvi su: ludi, slaboumni, pijani itd.);

c) kao svjedoci mogu se preslušati i zatvorenici, osim onih, koji su oglašeni za narodne neprijatelje. No sud uvijek odlučuje o tome, koga će od predloženih osoba preslušati kao svjedoka.

Uskratiti svjedočenje mogu samo oni, za koje je vjerojatno, da bi svojim iskazom nanijeli neotklonjivu tešku štetu ili sramotu sebi, svojim najbližim srodnicima (kao u čl. 8 točka b) i bračnom drugu. Odluči li sud da ove osobe ipak moraju svjedočiti, protiv takve odluke suda nema mjesta žalbi.

Ako svjedok neće da iskazuje, sud ga na to može prinuditi nakon opomene i sa novčanom kaznom prema imovinskim prilikama svjedoka, s obzirom na važnost stvari. U težim slučajevima i naročite upornosti svjedoka da ne svjedoči poslije svih opomena, sud ga može kazniti i prisilnim radom do 6 mjeseci, ako se radi o kakvom važnom iskazu, bez kojega se ne bi mogao spor pravilno presuditi.

Dozvola uskrate svjedočanstva odnosi se samo na one osobe, s kojima je svjedok u odnosu napred navedenom, a ne i na ostale stranke pred sudom.

Neće se nakon preslušanja zaprisegnuti:

a) oni, koji su očito govorili neistinu ili su iskazali takve protivrječnosti, koje su očite, a ovo protuslovlje ne mogu razjasniti i opravdati, ili su sumnjivi kao supočinioci ili korisnici djela;

b) oni, za koje se ustanovi, da su sami zainteresovani o spornoj stvari, osim da sud stane na stanovište, da treba zaprisegnuti i stranku, čiji su interesi istovjetni s ovim svjedokom;

c) djeca ispod 14 godina;

d) slaboumni i ludi, ako su ipak preslušani, pa se ta okolnost ustanovi tokom preslušanja.

O potrebi prisege odlučuje sud i protiv te odluke nema mjesta žalbi. Prigovori o tome mogu se izjaviti u žalbi protiv presude.

Vještaci.

Clan 20.

Ako sam sud nema potrebnog stručnog znanja za ocjenu činjenica o spornoj stvari, on će odrediti preslušanje stručnjaka. Njih mogu predložiti stranke, no sud odlučuje, koga će preslušati kao stručnjaka (vještaka).

Protiv te odluke suda nema mjesta zasebnoj žalbi.

Za vještaka (stručnjaka) vrijedi sve rečeno kao i za svjedoka.

Preslušanje svjedoka i vještaka.

Clan 21.

Sud uvijek slobodno odlučuje o tome, koga će od predloženih preslušati kao svjedoka ili vještaka. Kod odluke o preslušanju vještaka sud nije vezan za prijedlog stranaka. Protiv odluke o nepreslušanju svjedoka ili vještaka nema mjesta zasebnoj žalbi, ali se prigovori protiv (stručnjaka) vještaka mogu iznijeti u žalbi protiv konačne sudske odluke.

Prije iskaza svjedoka i vještaka sud će ih upozoriti na dužnost iskazivanja istine. Nakon toga ispitat će ih o njihovim ličnim okolnostima, tj. upitat će ih za ime i prezime, zanimanje, doba života, mjesto rođenja, mjesto stanovanja, državljanstvo, narodnost, vjeru, odnos prema NOP-u (da li su bili borci, pripadnici pokreta, kakve narodne organizacije i si.), te da li su do sada osuđivani.

Nakon toga, pošto im je sud predočio predmet saslušanja, oni će se pustiti, da sami iskazuju o predmetu. Bude li potrebno kakvo razjašnjenje, pitanje na njih stavlja najprije pretsjednik, odnosno rukovodilac rasprave, zatim članovi vijeća, onda zastupnik javnih interesa, stranke i pravozastupnici. Sud ima pravo da odbije suvišna ili nezgodna pitanja. Protiv te odluke nema žalbe.

Ima li u sadašnjem iskazu kakvih otstupanja ili izmjene ranijeg njegovog iskaza, predsjednik odnosno rukovodilac rasprave predočiti će im njihov raniji iskaz i tražiti razjašnjenje za to otstupanje ili izmjenu.

Svjedoci i vještaci potpisuju zapisnik samo onda, ako ih ispituje sudac pojedinac, a ne vijeće.

Prisega.

Clan 22.

Stranke mogu predložiti, da se svjedok ili vještak zaprisegne ili da se prisega mimoiđe kao suvišna. Sud nije vezan na taj prijedlog, te može prisegu svjedoka ili vještaka odrediti ili mimoići, kao suvišnu, kadgod to nalazi za potrebno. Protiv te odluke nema zasebne žalbe. Prigovori se mogu iznijeti u žalbi protiv presude.

Ako sud odluči da zaprisegne svjedoka ili vještaka, tada će ih upozoriti na važnost prisege.

Vještak polaže prisegu prije, a svjedok redovno poslije iskaza.

Tekst prisege za svjedoka glasi: »Zaklinjem se čašću, da sam u svemu što me sud pitao istinu iskazao i da nisam ništa prešutio!«

Tekst prisege za vještaka glasi: »Zaklinjem se čašću, da ću o svemu što me sud bude pitao i što treba po mom najboljem znanju i savjesti reći, istinu iskazivati i da neću ništa prešutjeti!«

Ako svjedok ili vještak odbija da se zaprisegne, sud će ovu okolnost slobodno ocjenjivati kod ustanovljenja vjerodostojnosti njegovog iskaza.

Očevid.

Clan 23.

Ako se radi ustanovljenja stvari mora izvan sudnice razgledati stvar, sud će odrediti očevid na licu mjesta, ako je to neophodno potrebno za pravilnu ocjenu stvari.

Očevid se može povjeriti jednom čianu vijeća, koga za to odredi predsjednik vijeća. U istrazi može to povjeriti i tajniku.

Naknada troškova svjedocima i vještacima.

Clan 24.

Ako su svjedoci i vještaci povodom poziva pred sud imali gotovih izdataka, sud može prema imovinskim prilikama stranaka odrediti, da im to naknadi ona stranka, koja se na njih pozvala, a ako ih je sud odredio, trošak im naknađuje ona stranka, koja je pokrenula postupak ili u čijem se interesu ovaj poziv izdao. Stranka koja izgubi parnicu dužna je toj stranci vratiti ovaj izdatak.

Osuđenika se može obvezati da naknadi troškove izdržavanja kazne, ali bez štete po izdržavanje njega i njegove nevine porodice.

Postupak nakon primljene prijave.

Član 25.

Kad zastupnik javnih interesa primi prijavu ili sazna sam za kažnjivo djelo, on će prijavu proslijediti sudu sa svojim prijedlogom.

Ako prijava stigne sudu, on će je odmah dostaviti na prijedlog zastupniku javnih interesa, a ako ovog nema, tada će sam sud nastaviti kazneni postupak, po prijavi.

Predsjednik suda može odrediti jednog ili više članova suda, a i tajnika, da povodom prijave ili prijedloga zastupnika javnih interesa presluša sva potrebna lica, pa i da provede očevid ili sudsko vještačenje, ako je to potrebno, da se stvar raščisti, da se može iznijeti na raspravu.

Takav član suda ili tajnik kao sudac istražitelj odlučuje o prijedlozima stavljenim u toku postupka do glavne rasprave, a naročito o određenju pritvora ili puštanja na slobodu.

Ako je pritvor određen na prijedlog zastupnika javnih interesa, pritvor se može ukinuti u suglasnosti za zastupnikom javnih interesa ili odlukom sudskog vijeća, u kojem je taj član suda (sudac istražitelj) sada izvjestilac.

Čim sudac istražitelj završi sva potrebna preslušanja i druge sudske radnje, te ako vidi, da je stvar dozrela za raspravu ili da postupak treba obustaviti, dostaviti će cijeli spis zastupniku javnih interesa na prijedlog. Ako nema zastupnika javnih interesa, istražitelj će predložiti kaznenom vijeću suda ili obustavu ili određenje glavne rasprave. Kazneno vijeće donosi odluku da li će se obustaviti postupak ili će se odrediti glavna rasprava.

Ako je upravna vlast provela izviđaje, sudac istražitelj neće ponovno voditi cjelokupnu istragu, nego će na prijedlog stranaka samo nadopuniti ili razjasniti izvjesne izviđajne radnje.

Tužilac može i na osnovu izviđajnih spisa odmah podići optužnicu, a sud odrediti odmah raspravu, ako ne smatra potrebnim nadopunu u izviđajnom, odnosno istražnom postupku.

Kod prekršaja nema uopće istražnog postupka.

Pritvor.

Clan 26.

Pritvor može odrediti sudac istražitelj ili kazneno vijeće suda na prijedlog zastupnika javnih interesa, a po službenoj dužnosti:

1) ako se radi o zločinu;

2) ako postoji opasnost bjegstva;

3) ako postoji opasnost uticanja na svjedoke, vještake ili druga lica u kaznenom postupku;

4) ako je okrivljenika pritvorila upravna vlast u izviđajnom postupku, sud ga može zadržati u pritvoru ako se radi o zločinu, za koji je predviđena kazna smrti ili lišenje slobode preko 5 godina.

Pritvor mora trajati što je moguće kraće, a ako traje duže od 2 mjeseca, tada treba za njegovo produženje odluka kaznenog vijeća suda.

Pritvor će se ukinuti kada prestane potreba radi čega je on određen, osim u slučajevima teških zločina, a naročito onih protivjavnih interesa.

Protiv odluke o pritvoru može se izjaviti žalba samo kaznenom vijeću istog suda.

Optužnica.[5]

Clan 27.

Cim zastupnik javnih interesa primi spise, dužan je odmah, a najkasnije u roku od 8 dana izjaviti da li odustaje od progona ili sastaviti pismenu optužnicu kod svih zločina. Kod prekršaja i prestupa ne treba posebna pismena optužnica, već ju zamjenjuje kratka izjava zastupnika javnih interesa da traži održanje rasprave.

Gdje nema zastupnika javnih interesa, optužnicu može sastaviti oštećenik. Kod mjesnih i kotarskih sudova ne treba optužnice.

Ako tužilac prije podignuća optužnice predloži nadopunu istražnog postupka, sud odlučuje o tom njegovom prijedlogu, te ako ovaj prijedlog odbije, poziva tužioca, da u određenom roku podigne optužnicu. Protiv takove odluke nema mjesta žalbi.

Optužnica treba da sadrži pored oznake da ju izdaje zastupnik javnih interesa ili oštećenik slijedeće:

1) sve osobne podatke osumnjičenih lica;

2) kratak navod o samom djelu (činjenice), tj. kada, gdje, kako se dogodilo kažnjivo djelo;

3) oznaku kakovo je to djelo (tj. da li je to prekršaj, prestup ili zločin) i kakove je vrste to djelo, da li je prevara, krađa, ubijstvo itd.;

4) prijedloge za raspravu (koga treba preslušati na raspravi kao svjedoka i vještaka, koje spise treba pročitati itd.);

5) kratko obrazloženje optužnice, u kojem će se najkraće navesti svi dokazi, na kojima se zasniva optužnica.

5 U cit. tekstu Ferde čulinovića, nav. u bilj. 3, nedostaje i naslov člana 27.

U optužnici je potrebno navesti i sve ono što govori u prilog optuženika, dakle i njegovu obranu. Ovo treba navesti zato, da sud dobije potpuno jasnu sliku o stanju stvari kako proizlazi iz spisa.

6) Mjesto i datum izdanja optužnice, te potpis onoga tko ju je sastavio.

Optužnica se dostavlja članu suda određenom za vođenje dosadašnjeg kaznenog postupka (sucu istražitelju). On će ju odmah predati ili saopćiti osumnjičenom licu.

Ako osumnjičenik ima kakovih prigovora protiv optužnice, može ih u roku od 3 dana po saopštenju optužnice iznijeti sucu istražitelju.

O prigovorima protiv optužnice odlučuje kazneno vijeće suda, koje može i bez toga optužnicu vratiti zastupniku javne optužbe ili uopće narediti sve potrebno radi razjašnjenja stvari.

Kazneno vijeće određuje raspravu čim vidi, da se na osnovu prikupljenog materijala može odlučiti o stvari, koju treba raspraviti na glavnoj raspravi.

Glavna rasprava.

Clan 28.

Kad je stvar pripremljena za glavnu raspravu, odredit će predsjednik kaznenog vijeća dan rasprave i na nju pozvati zastupnika javnih interesa, optuženika, svjedoke, vještake i branitelja, ako ih ima.

Optuženik mora imati branitelja, ako se radi o zločinu kažnjivom smrću ili prisilnim radom preko 5 godina. Ako optuženik nije sam imenovao branitelja, odrediti će ga predsjednik kaznenog vijeća. Ako optuženi naknadno imenuje branitelja i sud mu dozvoli braniteljski rad, prestaje dužnost po sudu imenovanog branitelja.

Glavnoj raspravi je zadaća, da se istodobnim preslušanjem stranaka i svih prisutnih temeljito rasčisti stvar i omogući odluka o pitanju da li će se optuženik osuditi ili osloboditi od optužbe.

Glavna rasprava počinje tako, da predsjednik vijeća objavi o čemu će se raspravljati. Nakon toga upozorava narod na to, da rukovodstvo sa suđenjem ostaje u rukama suda i da narodno sudovanje ne smije biti ometano upadicama, a ako koji od prisutnih ima kakav prijedlog ili napomenu, da to može učiniti samo preko suda, ali nikako ne mimo suda ili protiv njegove volje.

Predsjednik proziva sve pozvane i ustanovljuje da li su se svi odazvali pozivu.

Zastupnik javne optužbe i branitelj predlažu da li će se rasprava održati ili odgoditi, ako nije pristupila koja pozvana osoba. Protiv odluke suda o odgodi ili održanju rasprave nema mjesta žalbi.

Odgoditi se može rasprava samo i jedino onda, ako se bez nepristupjelog lica odluka o stvari nikako ne bi mogla donijeti.

Predsjednik vijeća ispituje generalije stranaka, tj. ispituje optuženika o njegovim osobnim podacima (tj. ime i prezime, starost, zanimanje, mjesto rođenja, stanovanja, odnos prema NOP-u, ranije kazne itd.).

Nakon toga predsjednik upozorava svjedoke i vještake, da moraju pred sudom govoriti istinu i da će se po potrebi na svoj iskaz zakleti. Svjedoke upućuje izvan sudnice ili mjesta suđenja s time, da će oni biti pozivani jedan po jedan nakon preslušanja optuženih. Vještaci mogu ostati u sudnici.

Nakon toga zastupnik javne optužbe, a ako ovog nema, tada oštećenik čita optužnicu bez obrazloženja. Ako nema pismene optužnice, oni ukratko izlažu zašto tuže optuženika.

Ima li više optuženika, predsjednik udaljuje iz sudnice sve optuženike osim prvog. Ako optuženik nije razumio optužnicu, predsjednik mu je obrazlaže. Optuženik iznosi svoju obranu redom, kako su u pismenoj optužnici navedena njegova djela. Pošto je on dao svoju obranu, stavljaju mu pitanja predsjednik, članovi vijeća, zatim zastupnik javnih interesa i branitelj.

Na isti način ispituju se i ostali optuženici.

Predsjednik može optuženike, prema potrebi, i suočiti, kao i dopustiti da jedan drugome stavljaju pitanja.

Nakon toga prelazi se na dokazni postupak, tj. na provođenje dokaza (svjedoci, vještaci, čitanje spisa itd.). Svakako treba svjedoka i vještaka najprije ispitati o njegovim osobnim podacima (ime i prezime, starost, mjesto rođenja, zanimanje, odnos prema NOP-u itd.).

Svjedocima i vještacima treba objasniti predmet o čemu se radi, ali bez pojedinosti.

Sud će odrediti bilo na prijedlog stranaka, bilo po službenoj dužnosti, da li će se svjedok i vještak zaprisegnuti ili ne. Isto tako odlučuje o tome, da li će se svjedok i vještak zaprisegnuti prije ili poslije njihovog iskaza.

Svjedoka i vještaka treba, pustiti da sami iskazuju, a istom nakon toga mogu mu se stavljati pitanja istim redom kao i na optuženika.

Ako sud vidi, da se sadašnji iskaz svjedoka ili vještaka razlikuje od njegovog prvog iskaza u ranijem kaznenom postupku, ovo će mu predsjednik predočiti i tražiti objašnjenje ove razlike. Ako sud ustanovi, da je svjedok ili vještak svjesno neistinu govorio, on ga može smjesta uhapsiti i protiv njega odrediti kazneni postupak, koji se može završiti i na ovoj raspravi. Ovo može narediti samo onda, ako se radi o zločinu. U ostalim slučajevima izvjestiti će o tome zastupnika javnih interesa.

Kada su preslušani svjedoci i vještaci, pročitat će se sve potrebne isprave, a naročito karakteristike optuženika.

Njih treba po mogućnosti pribaviti prije same rasprave.

Ako je potrebno, sud može izaći na lice mjesta i tamo provesti raspravu.

Smatra se potrebnim da se glavna rasprava o zločinima i o važnim događajima održava ili u mjestu počinjenja ili uopće na masovnom sastanku, kako bi narod mogao uviditi pravilnost rada i odluke sudova. Kad sud završi gornje dokazivanje, stranke mogu stavljati prijedloge o novim dokazima. Sud odlučuje konačno o tim predlozima.

Ako koji prisutni usprkos opomene suda počinikakav ispad ili nered, predsjednik suda ovlašten je da ga po straži ukloni iz sudnice ili u slučaju većeg ispada dade i pritvoriti.

Kad je završeno dokazivanje, predsjednik suda poziva stranke, da stave konačne prijedloge. Zastupnik javnih interesa obrazlaže svoju optužbu, a branitelji daju svoju obranu. Zadnja riječ pripada optuženiku.

Nakon toga sud se povlači na tajno vijećanje. Na vijećanju se najprije raspravlja o tome, da li postoji kazneno djelo, tj. da li je ono dokazano ili nije, o pitanju krivnje optuženika i na kraju o vrsti i visini kazne. Odlukese donose većinom glasova. Kod zločina i kazna većih od godinu dana prinudnog rada treba sastaviti zapisnik o vijećanju, koji se mora zatvoriti u kuvertu.

Vijećanje je tajno i osim sudaca, tajnika i zapisničara, nitko ne smije biti prisutan.

Prije samog glasanja predsjednik ili tajnik objasnit će pobliže stvar i istom nakon savjetovanja pristupiti će se glasanju.

Nakon što je u vijećanju donesena odluka, ona se ukratko upisuje u zapisnik i sud se vraća u sudnicu.

U sudnici predsjednik vijeća ili član suda, koga odredi za to predsjednik, čita i obrazlaže donesenu sudsku odluku.

Nakon što je predsjednik ili po njegovom odobrenju koji drugi član vijeća obrazložio sudsku odluku, predsjednik pita stranke, da li su zadovoljne sa odlukom.

Izjavu o zadovoljstvu sa presudom ili o žalbi daje najprije zastupnik javnih interesa, zatim optuženi i njegov branilac. Ako je optuženi punoljetan i nije mu oduzeta svojevlast (tj. nije ranije proglašen rasipnikom, pijanicom itd.), pa se zadovoljio sa presudom, branitelj onda ne može izjaviti žalbu.

Izjave o zadovoljstvu sa odlukom ili o žalbi upisuju se kratko u zapisnik.

Sud može strankama dati kraći primjereni rok da pismeno obrazlože svoju žalbu, a nakon toga dostavljaju se svi spisi sa pismeno izrađenom odlukom i žalbom višem sudu radi odluke.

Ako je optuženik presuđen na kaznu prinudnog rada veću od jednu godinu dana, sud može odrediti odmah njegovo uhapšenje, odnosno zadržati ga u pritvoru do konačne odluke suda o žalbi.

To može sud odrediti i kod blažih kazna, ako ima za to osnovanih razloga.

Pravomoćnu presudu treba odmah izvršiti. Ako se optuženik nalazi u pritvoru, pa ga je sud oslobio od optužbe, tada će vijeće odlučiti o tome, da li će se pustiti odmah na slobodu ili će se s tim sačekati do odluke višeg suda.

Nakon toga sud proglašuje raspravu završenom.

Postupak povodom žalbe.

Član 29.

Čim sud primi žalbu dužan je odmah dostaviti žalbu i sve spise višem sudu sa eventualnim primjedbama.

Viši sud dužan je povodom žalbe najhitnije postupati. Ako je potrebno, odrediti će u svome sjedištu ili na licu mjesta novu raspravu sa strankama. U tom slučaju provodi se ova rasprava jednako kao i prvostepena, s tim izuzetkom, da se na početku rasprave ne čita optužnica nego žalba, a na nju odgovara stranka, koja se nije žalila. Ako su se žalile obje stranke, svoju žalbu izlaže najprije zastupnik javnih interesa, odnosno tužilac (oštećenik), pa onda branitelj, odnosno optuženi.

Ako viši sud smatra raspravu nepotrebnom, tada će odlučiti o žalbi na osnovu spisa, no u tom slučaju viši sud ima pravo da prema potrebi, bez provođenja rasprave, odredi jednog svog člana radi provođenja kojeg dokaza. To isto može učiniti i putem zamolnice ili zahtjeva drugog suda,

Izvršenje presude.

Član 30.

Čim presuda postane pravomoćna, treba ju izvršiti.

Nastup kazne lišenja slobode može prvostepeni sud odgoditi najduže do 2 mjeseca ako je osuđenik bolestan, ako treba srediti porodično ili imovinsko stanje itd. Duži rok odgode može dozvoliti samo Odjel pravosuđa na prijedlog suda ili zastupnika javnih interesa.

Zastupnik javnih interesa, a ako ovoga nema, tada predsjednik suda, vrši nadzor nad izvršenjem presude.

Novčanu ili materijalnu kaznu treba naplatiti u određenom roku, pazeći ipak pri tome da time ne bude ugroženo izdržavanje optuženikove nevine porodice.

Smrtna kazna izvršava se po pravilu 24 sata nakon pravomoćnosti presude. Ako je izjavljena molba za pomilovanje, pretsjednik suda odrediti će, da li će se sačekati odluka o pomilovanju ili će se kazna izvršiti. Pri tome će ipak paziti na to, da se dade vremenske mogućnosti za odluku o molbi za pomilovanje.

Smrtna kazna izvršava se strijeljanjem, a u težim slučajevima, prema odluci suda, vješanjem.

Kazna na prisilni rad izrečena u trajanju do 6 mjeseci izvršava se po pravilu u sjedištu samog suda, a veće kazne u zavodima za prinudni rad, koji će se za to osnovati prema posebnim propisima. Do tog osnutka ove će se kazne izdržavati u dosadašnjim logorima, po mogućnosti zajedno sa osuđenicima od strane vojnih vlasti.

Uvjetne kazne upisivat će se u posebne očevidnike, koje će voditi zastupnici javnih interesa, a mogu ih voditi narodni sudovi, koji su izrekli tu kaznu.

Pomilovanje i oprost kazne.

Član 31.

Molba za pomilovanje predaje se sudu, koji je izrekao presudu u prvom stepenu, a ovaj je sa svojim prijedlogom dostavlja Odjelu Pravosuđa. O molbi odlučuje Pretsjedništvo na prijedlog Odjela Pravosuđa. Odjel Pravosuđa može predložiti Pretsjedništvu, da se povodom kakove prijave ne pokreće kazneni postupak. Odluka Pretsjedništva obavezna je za zastupnika javnih interesa i sve stranke, ali se time ne dira pravo stranaka na naknadu štete od počinjenog kažnjivog djela. Ako se osuđenik tokom izvršenja kazne dobro vladao i pokazao vidne znakove popravljanja, može sud ili uprava zavoda (logora) za prinudni rad predložiti Odjelu Pravosuđa, da se osuđenik prije posvema izdržane kazne pusti na uvjetni otpust.

Postupak sa maloljetnicima.

Član 32.

Ako su optuženi maloljetnici, tada se rasprava ne će provoditi javno i u toku postupka obratiti će se najveća pažnja na odgojne mjere. Zato će se na raspravu pozvati roditelji, skrbnik, učitelji i predstavnici vlasti zaduženih za skrb nad omladinom.

Kod izricanja kazne ili socijalne zaštitne mjere sud će uvijek voditi računa o odgojnim ciljevima, nastojeći da se maloljetnik popravi, pa će izrigati samo one mjere, koje opravdavaju nadu u popravak maloljetnika.

Ako sud smatra, da radi popravka maloljetnika njega treba uputiti u koji zavod za maloljetnike, obratiti će se najhitnije sa prijedlogom Odjelu Pravosuđa i sačekati odluku.

Ako je potrebno maloljetnika pritvoriti, tada će se najstrože paziti na to, da on bude odvojen od odraslih, a naročito od pogibeljnih zločinaca.

Rehabilitacija.

Clan 33.

Ako je od izdržane ili oproštene kazne prošlo više od godinu dana, kod prekršaja i prestupaka, a kod zločina više od 3 godine, pa se osuđenik za to vrijeme vrlo dobro vladao, pokazao jasne znakove popravka i volje za korisnom saradnjom u zajednici, tada može sud izreći rješenjem rehabilitaciju, tj. da se takav osuđenik smatra kao da nije ni kažnjen.

Ovdje će postupak biti kratak i sudovi će donositi rješenja na osnovu potvrde kotarskog NOO-a o vladanju osuđenika. Pri tome će se uzeti u obzir i pitanje da li je osuđenik naknadio štetu ili barem bio voljan da to učini ako nije mogao.

Po isteku roka određenog za uvjetnu kaznu smatra se da osuđenik nije bio ni kažnjen, ako se kroz vrijeme trajanja uvjeta vladao dobro.

Obnova postupka.

Clan 34.

Kad je presuda postala pravomoćna, kazneni se postupak može obnoviti, ako osuđenik ili po njegovom ovlaštenju tko drugi, doprinesu sudu, koji je u prvom stepenu donio presudu, takove nove dokaze, činjenice i okolnosti, koje bi u ranijem postupku vjerovatno dovele do drugog zaključka, da su već tada bile iznesene.

Molbu za obnovu postupka sud će odbiti ako nalazi, da je sud u ranijem postupku već pretresao i ocijenio dokaze, na osnovu kojih se traži obnova ili ako su ti dokazi takovi, da ne bi nipošto izmijenili raniju odluku suda.

Protiv odluke o uvaženju ili odbijanju molbe za obnovu ima mjesta žalbi na viši sud u roku od 8 dana od saznanja za ovu odluku.

Ako je viši sud povodom žalbe preinačio odluku prvog suda, žalba se može u istom roku podnijeti dalnjem višem sudu na konačnu odluku.

Završne odredbe.

Član 35.

Ova Uputstva stupaju odmah na snagu i time se ukidaju sve ranije odredbe o kaznenom postupku sadržane u »Uputstvima o postupku pred narodnim sudovima« od 22. XII. 1943.[6]

Za Odjel pravosuđa:
Dr. Fj Čulinović [v. r.]

M. P.[8]

i

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP)—1944.

6 Vidi »ZAVNOH—1943«, dok. 190, str. 610—620 — 7 Ferdo — 8 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske,

1944, studeni 20.

Izvještaj Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o aktuelnoj organizaciji sudstva u Hrvatskoj

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel pravosuđa
Broj: 1567/44. od 20. XI. 1944.

Predmet: Uređenje sudstva u Hrvatskoj.

Pretsjedništvu

Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske

Na nalog Pretsjedništva od 8. o. mj. povodom traženja Povjereništva za sudstvo Nacionalnog Komiteta Oslobođenja Hrvatske dostavljam slijedeći

I Z V J E Š T A J :

U skladu s ranijim prijedlogom Povjereništva za sudstvo NKOJ-a preuređeno je sudstvo u Hrvatskoj i to tako, da su usvojena i dosljedno provedena sva načela, kako je to predlagalo spomenuto Povjereništvo.

Prema tome sudstvo u Hrvatskoj je: a) narodno, b) izborno, c) zborno i d) porotno u smislu spomenutog Prijedloga, te d) nezavisno.

Narodno je sudstvo stoga, što je preuređenjem sudstva u Hrvatskoj osigurano neposredno učešće širokih narodnih slojeva u sudstvu, što se sudi u okviru načela Narodno-oslobodilačke borbe prema zakonima naše narodne vlasti, a supsidijarno i prema narodnom pravnom shvaćanju, čuvajući prvenstveno sve tekovine naše Borbe. Ono je narodno i stoga što je izborno, što sudska vlast ne pripada pojedincima, koji bi se stavili izvan i iznad društva, već pripada samo narodu, koji sudi preko svojih izabranih pouzdanika. Narodni su sudovi: mjesni (općinski ili gradski), kotarski i [okružni] te Sud ZAVNOH-a (Zemaljski sud Hrvatske). Oblasni su sudovi ukinuti, jer prema nadležnosti sudova oni stvarno ne bi ni imali potrebe.

Mjesne sudove bira neposredno narod mjesnog (ili za sada bolje općinskog ili gradskog) NOO-a, kotarske i okružne dotična skupština ili plenum, a Sud ZAVNOH-a sam ZAVNOH.

Narod ima pravo kontrole i opoziva sudaca.

Priloženim »Uputstvima o preuređenju sudstva«[1] uređen je i disciplinski postupak za članove suda i sudskih namještenika.

Naše je sudstvo porotno (u smislu spomenutog prijedloga NKOJ-a)[2], jer pored stalnih (u izbornom periodu) sudaca, a to su pretsjednici sudova ili

1 Vidi dok. br. 134 — 2 Okružnica Povjereništva za sudstvo NKOJ-a od 19. svibnja 1944.

vijeća, u suđenju učestvuju povremeno ostali izabrani suci, koje po alfabet skom redu (za svako vijeće po dvojicu) poziva pretsjednik vijeća. Njihov je broj relativan, prema broju stanovnika na sudskom području te opsegu sudskog posla. Time je omogućeno uvlačenje većeg broja naroda u vršenje narodne vlasti, ali se sačuvao i princip, da se ta ne raspiine i da se ne izgubi rukovodstvo u suđenju.

Naše je sudstvo nezavisno, jer je odvojeno od upravne vlasti i jer je uopće onemogućen uticaj trećih u samo sudovanje. Nadzor nad sudovanjem u pogledu primjene općih načela našeg javnog života vrši narod, ali i sudsko--upravne nadzorne vlasti, dakle i sam Odjel pravosuđa. Nitko nema pravo da zadire u nezavisnost sudaca u pogledu konkretnog riješavanja sporova, osim ako takvim radom sudac nije došao u očit sukob s osnovnim interesima našeg javnog života.

Radi olakšanja poslovanja naših sudova izrađena su Uputstva za rad sudova u kaznenim stvarima[3], Uputstva za postupak sudova u privatnopravnim[4] i Uputstva za rad sudova u postupku kaznenom,[5] te Uputstva za izvršenja.[6]

U radu su Uputstva za vanparnično postupanje, za zavode za prinudni rad, Uputstva za zavode za maloljetnike i Sudski poslovnik, u koji će ući i ekonomska služba u sudu.

Uputstva su izrađena na osnovu dosada stečenog iskustva, temeljito su proučena, pregledana od strane Zakonodavne komisije i predstavljaju u sadašnjoj fazi uređenja našeg sudstva najpotpunije zadovoljenje osnovnih potreba našeg sudstva.

Radi izgradnje našeg sudskog kadra održavaju se kod Odjela kurzevi (sada je u toku VI kurz), a predviđeno je da se kurzisti pojedinih područnih (i kod oblasnih NOO-a održavaju se sudski kurzevi) usavrše u svom radu u jednom višem, dužem kurzu (najmanje tromjesečnom), a taj bi se mogao otpočeti u Zagrebu.

Stanje sudstva je na području Hrvatske zadovoljavajuće uprkos razumljivih nedostataka.

Bilo bi poželjno, da se sudstvo u Dalmaciji pomogne neposrednim nadzorom i pomoći od strane jednog delegata ZAVNOH-a pored do sad upućenih. Inače je sudstvo u Hrvatskoj gotovo svuda uvedeno, a na mnogim područjima već rade vrlo dobro čak i svi općinski (mjesni) sudovi.

Moli se ovaj izvještaj primiti do znanja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel pravosuđa:
Dr Čulinović[7] [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

3 Vidi dok. br. 135 — 4 Pravi naslov glasi: »Uputstva o postupanju sudova u građanskim parničnim stvarima«. Br. 1341 Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a od 16. studenog 1944. Ova Uputstva objavio je Ferdo ćulinović u radu »Propisi o sudstvu Hrvatske za NOB-e«, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 1951, str. 447—459 — 5 Pravi naslov glasi: »Uputstva o postupku sudova u kaznenim stvarima«. Br. 1615 Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a od 16. studenoga 1944. Vidi dok. br. 136 — 6 Vidi; Ferdp Čulinović, u radu nav, u bilj. 4, str. 459—466 — 7 Ferdo,

1944, studeni 20.

Izvještaj Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o organizaciji prosvjetnog rada na području Hrvatske

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel Narodne prosvjete
Broj: 731 — 20. XI. 1944.

Predsjedništvu ZAVNOH-a

I Z V J E Š T A J

Posvuda na oslobođenom teritoriju Hrvatske rad na prosvjetnom polju vrlo je živ. Posvuda su organizirani prosvjetni organi, provedena je dosljedna organizacija i usklađena cjelokupna prosvjetna djelatnost. Ta organizacija i djelatnost na oslobođenom teritoriju nema privremeni karakter, nego je ona baza i čvrsti oslonac za organizaciju i život prosvjete i poslije konačnog oslobođenja. Mnogi organizacioni principi postavljeni su već sada onako, kakvi će ostati i kasnije. Međutim, neka su organizaciona pitanja riješena privremeno, t. j. onako, kako je to moguće i kako se provodi u praksi obzirom na naročite uslove i prilike pojedinih krajeva. Tako na pr. imenovanje i postavljanje nastavnika. Još uvijek je veza između pojedinih oblasti i ZAVNOH-a otežana i spora, pa je to utjecalo i na niz dosadašnjih rješenja u pitanjima zadataka i kompetencija oblasnih i okružnih prosvjetnih odjela.

Ovdje donosimo pregled prosvjetnog rada i organizacije u Hrvatskoj onako, kako je to postavljeno i kako se odvija uzevši u obzir spomenute okolnosti.

Kako se pojedini krajevi konačno oslobađaju i bolje povezuju sa centrom, kako se rješava niz pitanja od općeg značenja za čitavu državu, tako se mijenjaju i izvjesne naše organizacione postavke — ali duh i principi čitave organizacije i prosvjetne djelatnosti ostaju.

Ove napomene treba imati u vidu, kad se razmatra naš izvještaj.

Organizacija prosvjetnog rada

Cjelokupnim prosvjetnim radom u Federalnoj državi Hrvatskoj rukovodi Odjel narodne prosvjete ZAVNOH-a i NOO-i.

Prosvjetni rad na oslobođenom području vrši se danas preko:

a) osnovnih škola,

b) analfabetskih tečajeva,

c) gimnazija,
d) učiteljskih škola,
e) učiteljskih tečajeva, koji daju kraće školovanje za učitelje,
f) opće-obrazovnih tečajeva, koji daju kraće srednje obrazovanje,
g) prosvjetnih predavanja i priredbi,
h) prosvjetne štampe i propagande.

Tim prosvjetnim radom rukovodi Odjel narodne prosvjete, NOO-i preko Prosvjetnih odjela kod oblasnih, okružnih i kotarskih NOO-a, općinski i mjesni NOO-i preko odbornika zaduženih za prosvjetu.

Organizacija, zadaci i djelokrug Odjela narodne prosvjete

Na čelu Odjela stoji član Predsjedništva ZAVNOH-a odgovoran za prosvjetu. On daje direktive za rad, odobrava plan rada i kontrolira ga.

Odjel narodne prosvjete:

1.) rukovodi cjelokupnim prosvjetnim radom na području Federalne države Hrvatske,

2.) daje smjernice, direktive i upute za rad,

3.) provodi organizaciju cjelokupnog školstva,

4.) donosi nastavni plan i program za osnovne škole, gimnazije i one tečajeve, koje organizira ovaj Odjel,

5.) pomaže ostalim odjelima u pitanju školstva, t. j. onim Odjelima koji rukovode svojim stručnim školama i tečajevima,

6.) vrši imenovanje i premještaj oblasnih i okružnih prosvjetnih referenata, a potvrđuje imenovanje kotarskih referenata,

7.) vrši razmještaj nastavnika osnovnih škola poimenično po oblastima i okruzima, a oblasni odnosno okružni NOO-i razmještaju ih dalje sami na svome području,

8.) vrši imenovanje upravitelja osnovnih škola od 12 i više odjeljenja na području onih okruga, koji se ne nalaze na području oblasnih NOO-a,

9.) vrši imenovanje upravitelja gimnazija, učiteljskih škola, učiteljskih tečajeva i tečajeva za opće-obrazovanje na području onih okruga, koji se ne nalaze na području oblasnih NOO-a,

10.) premješta nastavnike gimnazija između okruga, ako se ti okruži ne nalaze na području oblasnih NOO-a — i između oblasti,

11.) brine sa o izgradnji nastavnika,

12.) vodi nadzor nad pravilnim razmještajem nastavnika,

13.) otpušta nastavničko osoblje sam ili na prijedlog nižih NOO-a,

14.) pomaže u svemu Prosvjetnim odjelima, a napose odlaskom članova Odjela na teren,

15.) šalje izvještaje o prosvjetnom radu Predsjedništvu,

16.) prema nahođenju može da direktno vrši i sve one funkcije, koje su date u kompetenciju nižim organima,

17.) saziva zemaljsku prosvjetnu konferenciju.

Predstojnik Odjela rukovodi radom Odjela. On donosi odluke u svim pojedinim slučajevima u granicama direktiva člana Predsjedništva ZAVNOH-a

odgovornog za prosvjetu. Organizira cjelokupan rad svoga Odjela i odgovoran je za pravilno izvršavanje rada, disciplinu, vladanje i političku izgradnju osoblja Odjela.

Članovi Odjela su nastavnici sa svršenom učiteljskom školom, pedagoškom školom ili filozofskim fakultetom. Za svoj rad odgovorni su predstojniku Odjela. Izbor članova vrši Predsjedništvo samo ili na prijedlog Odjela.

Organizacija oblasnih, okružnih i kotarskih prosvjetnih odjela

U oblasnim, okružnim i kotarskim NOO-ima postoje prosvjetni odjeli.

Na čelu prosvjetnog odjela stoji član izvršnog odbora NOO-a zadužen za prosvjetu (pročelnik prosvjetnog odjela). Pročelnik rukovodi radom Odjela, nadgleda rad nižih prosvjetnih odjela, donosi odluku o svim pojedinim pitanjima u granicama direktiva izvršnog odbora. Organizira cjelokupan rad svoga Odjela i odgovoran je za nj. Brine se da bude na vrijeme izrađen izvještaj o radu njegova Odjela, predlaže ga izvršnom odboru, koji ga šalje višem NOO-u, odnosno odjelu narodne prosvjete.

Izvršni odbor daje direktive za rad, odobrava planove rada i kontrolira rad.

Članovi prosvjetnih odjela su stručna lica, nastavnici sa svršenom učiteljskom školom, pedagoškom školom ili filozofskim fakultetom. Članovi Odjela odgovorni su za rad pročelniku Odjela. Sve mjerodavne odluke donosi pročelnik odjela, no on je obavezan da se savjetuje sa svojim stručnim referentima o svim važnijim i principijelnim pitanjima.

Članovi Odjela (referenti) mogu kao stručna lica prisustvovati plenarnom sastanku NOO-a.

Sastanku izvršnog odbora prisustvuju samo na poziv izvršnog odbora, kad je potrebno njihovo stručno mišljenje. Svaki Odjel održava redovite sastanke, na kojima rješava sva načelna pitanja.

Prosvjetni odjeli treba da vode ovu administraciju:

a) dnevnik primljene i odaslane pošte,

b) knjigu podataka o školama, tečajevima i polaznicima,

c) knjigu podataka o suzbijanju nepismenosti,

d) knjigu podataka o nastavnicima,

e) knjigu zapisnika o sastancima Odjela, savjetovanjima i konferencijama,

f) blagajnički dnevnik,

g) voditi ostale podatke prema potrebi.

Zadaci i djelokrug prosvjetnih odjela

A) Oblasni prosvjetni odjel

1.) Vrši nadzor nad cjelokupnim prosvjetnim radom na svome području.

2.) Daje inicijativu u radu i prenosi direktive Odjela narodne prosvjete razrađujući ih za svoje područje.

3.) Koordinira rad okružnih prosvjetnih odjela i prosvjetnih ustanova.

4.) Vrši prosvjetnu propagandu.

5.) Predlaže Odjelu narodne prosvjete imenovanje i premještaj okružnih prosvjetnih referenata.

6.) Predlaže, u sporazumu s okružnim odborom, Odjelu narodne prosvjete na odobrenje izbor kotarskih referenata.

7.) Premješta nastavnike osnovnih škola iz jednog okruga u drugi unutar svoje oblasti.

8.) Postavlja upravitelje srednjih škola, učiteljskih škola, tečajeva i upravitelje osnovnih škola sa 12 i više odjeljenja.

9. Premješta unutar svoje oblasti nastavnike gimnazija, učiteljskih škola, učiteljskih tečajeva i tečajeva za opće-obrazovanje.

10.) Saziva oblasne prosvjetne konferencije i šalje predstavnike na okružne konferencije.

11.) Surađuje sa ostalim stručnim odjelima u pitanju njihovih stručnih škola i tečajeva.

12.) Pomaže u svemu niže prosvjetne organe, a napose odlaskom na teren.

13.) Šalje izvještaje o prosvjetnom radu.

B) Okružni prosvjetni odjel

1.) Rukovodi i vrši nadzor nad cjelokupnim prosvjetnim radom na svome području.

2.) Otvara gimnazije, đačke domove (internate), učiteljske škole, učiteljske tečajeve i tečajeve za opće-obrazovanje u sporazumu s Oblasnim prosvjetnim odjelom odnosno Odjelom narodne prosvjete.

3.) Brine se o snabdijevanju gimnazija, učiteljskih škola i tečajeva, preuzima materijalnu brigu o nastavnicima tih škola i tečajeva dok se ne regulira plaća u novcu.

4.) Namješta i premješta nastavnike osnovnih škola unutar svoga okruga.

5.) Postavlja upravitelje na osnovnim školama, koje nemaju 12 odjeljenja.

6.) Razmješta apsolvente učiteljskih tečajeva, koji su održani na njegovom području.

7.) Određuje nastavnike učiteljskih tečajeva i tečajeva za opće obrazovanje od nastavničkog kadra, koji radi na području okruga.

8.) Pregledava rad škola, a svaki mjesec rad nižih prosvjetnih odjela.

9.) Surađuje sa ostalim stručnim odjelima u pitanju njihovih stručnih škola i tečajeva.

10.) Održava tri puta godišnje okružne prosvjetne konferencije.

11.) Šalje izvještaje o radu.

C) Kotarski prosvjetni odjel

1.) Brine se o stručnoj strani nastave u osnovnim školama i analfabetskim tečajevima. Organizira analfabetske tečajeve.

2.) Obilazi škole prema potrebi, a najmanje jedanput tromjesečno svaku školu.

3.) Pregledava prosvjetni rad nižih NOÒ-a.

4.) Organizira mrežu školskih centara unutar svoga kotara. (Školski centar je područje sa kojeg djeca polaze osnovnu školu jednog mjesta.)

5.) Brine se o cjelokupnom snabdijevanju nastavnika osnovnih škola.

6.) Održava kotarska prosvjetna savjetovanja jedanput mjesečno.

Općinski i mjesni NOO

Odbornik općinskog NOO-a zadužen za prosvjetu rukovodi prosvjetnim radom u svojoj općini. Stručne poslove vodi općinski prosvjetni referent, koji je ujedno i nastavnik jedne osnovne škole. Odbornik zadužen za prosvjetu u svome mjestu rukovodi i nadzire rad na svome sektoru.

Mjesni i općinski NOO-i brinu se:

1.) da su školske prostorije uređene i snabdjevene najnužnijim namještajem,

2.) da svi obveznici polaze školu i da nastavnici redovno održavaju nastavu, da se polaze analfabetski tečajevi,

3.) da nastavnici njihove općine održavaju redovno stručne sastanke svakih 15 dana,

4.) vodi nadzor nad vladanjem nastavnika i učenika,

5.) brine se za prehranu učitelja i njegove porodice (prehrana ne smije biti tako organizirana, da se učitelji hrane svaki dan u drugoj kući),

6.) općinski NOO daje upraviteljima škola na početku školske godine popis djece dorasle za školu,

7.) mjesnom NOO-u u pitanjima prosvjete pomaže prosvjetni aktiv, koji se sastoji od prosvjetnih aktivista toga mjesta. Aktivisti su: odbornik odgovoran za prosvjetu, predstavnici roditelja, učitelj, predstavnici antifašističkih organizacija i drugi mještani. Predsjednik prosvjetnog aktiva je odbornik zadužen za prosvjetu i on saziva sam ili na želju aktivista sastanke prosvjetnog aktiva.

Tamo gdje se školski centar sastoji od više mjesnih NOO-a, u njegov prosvjetni aktiv ulaze i odbornici zaduženi za prosvjetu svih mjesnih NOO-a, apredsjednik tog aktiva je odbornik zadužen za prosvjetu onog mjesnog NOO-a, u kojem se mjestu nalazi škola. Aktivisti treba da supo mogućnosti iz svih sela ili zaselaka dotičnog školskog centra.

Konferencije i savjetovanja

Zemaljska prosvjetna konferencija

Odjel narodne prosvjete saziva najmanje jedanput godišnje zemaljsku konferenciju. Konferenciji prisustvuju oblasni i okružni pročelnici i referenti i članovi Odjela narodne prosvjete. Konferencijom rukovodi član Predsjedništva ZAVNOH-a odgovoran za prosvjetu. Zadaća je konferencije da raspravi sva prosvjetna pitanja, stanje školstva, teškoće u prosvjetnom radu i zadatke koji se postavljaju pred prosvjetne radnike. Tako će se konferencija pored ostaloga pozabaviti pitanjima: nastavnog plana i programa za osnovne i srednje škole, školskih knjiga, priručnika i lektire za učenike, opskrbe

potrebnim učilima, pitanjima organizacije prosvjetnog rada, odnosa nastavnika prema NOO-ima, izgradnje nastavničkog kadra, podizanja škola, otvaranja tečajeva, snabdijevanja nastavnika, saradnje s omladinskim organizacijama i si.

Na konferenciju treba pozvati i predstavnike svih Odjela ZAVNOH-a, koji vode stručne škole.

Oblasna i okružna prosvjetna konferencija

Oblasna prosvjetna konferencija održava se dva puta godišnje, a okružna tri puta. Oblasnoj konferenciji prisustvuju oblasni, okružni i kotarski pročelnici i referenti, a okružnoj predstavnici Oblasnog prosvjetnog odjela, okružni i kotarski pročelnici i referenti. Konferencijom rukovodi pročelnik oblasnog odnosno okružnog prosvjetnog odjela. Pročelnici odnosno referenti podnose izvještaj o prosvjetnom radu na području oblasti odnosno okruga. Zadaća je konferencije da raspravi sva prosvjetna pitanja svoje oblasti odnosno okruga. Konferencija će se pozabaviti svim onim pitanjima, kojima i zemaljska konferencija, u granicama područja svoga rada.

Kotarsko prosvjetno savjetovanje

Održava se svaki mjesec jedanput. U kotarevima, u kojima je održavanje savjetovanja otežano iz bilo kojih razloga, održat će se savjetovanje svaka 2 mjeseca. Savjetovanju prisustvuju nastavnici osnovnih i srednjih škola, tečajeva, odbornici zaduženi za prosvjetu, referenti i prosvjetni aktivisti. Savjetovanjem rukovodi pročelnik kotarskog prosvjetnog odjela, a prisustvuju i predstavnici višeg NOO-a. Zadaća je kotarskog prosvjetnog savjetovanja da raspravi sve prosvjetne probleme svoga kotara, utvrdi plan prosvjetnog rada za taj kotar, da potakne sve prosvjetne radnike na što intenzivniji rad oko podizanja narodne prosvjete. Na savjetovanju treba doći do izražaja aktivnost i inicijativa, koju su razvili prosvjetni radnici u pitanju organizacije škola, stručnog izdizanja nastavnika, političke izgradnje, materijalnog snabdijevanja i širenja pismenosti u narodu.

Može se održati i praktično predavanje u razredu, povesti o njem diskusiju i tako nadoknaditi pomanjkanje stručnih knjiga. Politička izgradnja provodi se pored ostaloga i referatima o aktuelnim političkim događajima iznesenim u našoj štampi.

Pročelnik kotarskog prosvjetnog odjela utvrđuje plan rada na savjetovanju, dnevni red, mjesto gdje će se održati sastanak i dr.

Općinski stručni sastanci

Održavaju se svakih 15 dana. Sastancima prisustvuju svi učitelji te općine. Sastanak vodi općinski referent kao stručno lice. Odbornik općinskog NOO-a zadužen za prosvjetu prisustvuje sastanku po svome nahođenju. Zadaća je sastanka da pomogne učiteljima u stručnoj, opće-obrazovnoj i političkoj izgradnji. Stručnoj izgradnji pridonijet će praktična predavanja nastavnika. U diskusiji o predavanju treba pročistiti i produbiti sva važnija i pedagoška i metodička pitanja, i tako pomoću praktičnih predavanja i diskusije nado-

knaditi pomanjkanje stručne literature. Na sastancima će se razraditi i nastavni program za slijedećih 15 dana, opširno iznijeti cijelo gradivo s potrebnim metodičkim uputama. Sastanci će postići svrhu, ako podstaknu nastavnike na što intenzivniji rad, međusobnu suradnju, ako razviju drugarski odnos i takmičenje među učiteljima. Posebni je zadatak sastanaka da se raspravi, kako će se postići što bolji polazak učenika u školu, riješiti pitanje nastavnih sredstava i učila, kako će učitelji što bolje učestvovati u cjelokupnom prosvjetnom i kulturnom životu dotične općine. Opće-obrazovno znanje nastavnika postiže se putem kraćih referata iz područja pedagogije, metodike, iz područja pojedinih nauka i si. Politička izgradnja postići će se diskusijom i referatima o savremenim političkim događajima iznesenim u našoj štampi. Kako je jedna od osnovnih dužnosti učitelja pored rada u školi i rad na podizanju opće narodne prosvjete, naročito suzbijanje nepismenosti, to će se na sastancima raspravljati i o tim pitanjima.

Izvještaji

Osnovne škole šalju svakog prvog u mjesecu mjesnom NOO-u izvještaj o radu škole. Na temelju izvještaja mjesnih NOO-a i pregleda rada dostavlja općinski NOO prosvjetnom odjelu kotarskog NOO-a izvještaj o radu pojedinih škola, analfabetskih tečajeva i uopće o prosvjetnom radu na području svoje općine. Kotarski prosvjetni odjel šalje izvještaj o prosvjetnom radu u svome kotaru, najkasnije do 15. u mjesecu, okružnom prosvjetnom odjelu. 0 prosvjetnom radu na području okruga šalje okružni prosvjetni odjel izvještaj oblasnom prosvjetnom odjelu, odnosno Odjelu narodne prosvjete do 22. u mjesecu. Oblasni prosvjetni odjel šalje Odjelu narodne prosvjete izvještaj do 30. u mjesecu.

Kako izvještaji imaju veliko značenje za što pravilnije određivanje plana 1 smjernica rada, davanja potrebnih direktiva i uputa, to izvještaje treba sastavljati pažljivo i savjesno. Izvještaj treba da obuhvati cjelokupni prosvjetni život i rad od mjesnog do oblasnog NOO-a.

Izvještaji za Odjel narodne prosvjete treba da su podijeljeni na ove dijelove:

1.) organizacioni

2.) osnovna nastava i analfabetski tečajevi

3.) srednje škole, učiteljski tečajevi, opće obrazovni tečajevi, ostali tečajevi.

U organizacionim pitanjima treba iznijeti i političke prilike, u koliko se odrazuju na prosvjetni rad. Osim toga treba iznijeti podatke o tome, da li sva mjesta imaju odbornika zaduženog za prosvjetni rad, da li su kod kotarskih i okružnih NOO-a osnovani prosvjetni odjeli, da li NOO-i kao cjelina sudjeluju u prosvjetnom radu, kakav je rad Odjela i članova nižih NOO-a zaduženih prosvjetnim radom, da li se održavaju redovni stručni sastanci, savjetovanja i konferencije. U izvještaj treba da uđu podaci o tome, koliko su prosvjetni odjeli viših NOO-a pohodili niže i na koji su im način pružili pomoć u radu. U tom dijelu treba navesti i sve promjene referenata.

U izvještaju o osnovnoj nastavi treba izvijestiti o broju otvorenih škola, o broju još nepopunjenih školskih centara, o broju obveznika i broju polaznika, o broju školskih zgrada i stanje u kojem se nalaze. Zatim treba izvijestiti koliki je broj nastavnika sa stručnom spremom, koliki bez stručne

Spreme (naznačiti koje su škole svršili i koje tečajeve), koliko je nastavnika još potrebno, dati točne podatke o tome, koji su nastavnici premješteni i kamo. 0 novim nastavnicima treba dati njihove karakteristike. U taj dio treba da uđu opširni podaci o svemu što je u vezi sa radom i problemima osnovnih škola i analfabetskih tečajeva. Također treba izvještavati o opskrbi škola i učitelja.

U pitanju zdravstvenog stanja školske djece i nastavnika treba navesti broj liječničkih pregleda, ima li bolesti i kakvih, kakve su mogućnosti liječenja, kakve su stanbene prilike, hrana i odijevanje i šta je učinjeno za poboljšanje, ako je bilo potrebno.

U izvještaju o srednjim školama i tečajevima treba uglavnom zahvatiti sva pitanja kao i o osnovnim školama, uzimajući u obzir problematiku srednjih škola i tečajeva.

U izvještaju treba navesti i nedostatke u radu: u organizaciji u pogledu osnovnih škola i analfabetskih tečajeva, u pogledu srednjih škola i tečajeva. U svakom dijelu treba navesti i eventualne prijedloge za dalji rad.

Podatke, koji su jednom navedeni, a nema u njima promjena, ne treba ponavljati.

Izvještaje treba slati redovito, u određeno vrijeme i nastojati da pruže točnu i vjernu sliku o stvarnom stanju školstva i prosvjetnog rada onog područja, o kojem se izvještava.

Srednje škole

Na oslobođenom teritoriju Hrvatske rade nepotpune i potpune gimnazije i preparandije. Od stručnih srednjih škola Odjel narodne prosvjete rukovodi učiteljskim školama (preparandijama), a ostale stručne škole potpadaju pod svoje stručne odjele.

Građanske su škole ukinute, tj. pretvorene su u gimnazije, i to tako da u mjestima gdje je radila jedino građanska škola postaje ona niža gimnazija, a u mjestima gdje pored građanske škole postoji gimnazija, otvoren je na gimnaziji potreban broj novih odjeljenja. Sve se privatne škole zatvaraju, jer smo stali na principu da cjelokupnim školskim odgojem rukovodi država.

Sve su gimnazije svedene na jedan osnovni tip (koji približno odgovara prijašnjoj realnoj gimnaziji), a za te gimnazije izdao je Odjel narodne prosvjete Nastavni plan i program za školsku godinu 1944/45.

(Prilog: Nastavni plan i program za gimnazije).[1]

U tom su Nastavnom planu i programu provedene najpotrebnije korekture ranijeg jugoslavenskog plana i programa — i on ima privremen, prelazan karakter. Tu je iznesen i prvi projekat o unutarnjem životu škole, o odnosu učenika i nastavnika, o formi samoaktivnosti učenika, o dužnostima i radu nastavnika i si.

Da bi se omogućilo brže školovanje onoj djeci, koja su u borbi izgubila i više školskih godina, kao i onoj bistroj seljačkoj i ostaloj djeci, kojoj je bilo onemogućeno školovanje ranijom protunarodnom prosvjetnom politikom — otvoreni su u gimnazijama pomoćni razredi, t. j. razredi u kojima se kroz jednu školsku godinu svršavaju dva razreda. Osim toga dozvoljen je prelaz

1 Izdan je 1. studenog 1944. god., nalazi se u IHRPH Zgb, ZAVNOH—1944.

iz jednog razreda u drugi (viši) u toku školske godine onim učenicima, koji pokazuju za to potrebne uslove.

U sličnu svrhu, tj. da se omogući i pomogne školovanje partizanskoj djeci i udaljenoj seljačkoj djeci — otvoreni su uz gimnazije đački domovi (internati). Njih organiziraju i uzdržavaju okružni NOO-i. Učenici su u tim domovima besplatno ili njihovi roditelji daju doprinos u hrani prema svom imovnom stanju. (O tome odlučuje okružni NOO.)

Dok ne budu štampani naši udžbenici, škole će se služiti onim jugoslavenskim udžbenicima, koji nisu protivni duhu NOP-a, uz potrebne korekture u smislu našeg Nastavnog plana i programa i duha NOP-a. Kao priručnici služe i izdanja Kluba kulturnih radnika Hrvatske: »Mala naučna knjižnica«.

Učiteljske škole (preparandije) traju 4 godine. Ni u njima nisu zasada provedene velike promjene, osim onih u smislu Nastavnog plana i programa za gimnazije.

Tečajevi

Na oslobođenom teritoriju Hrvatske rade pod rukovodstvom Odjela narodne prosvjete ovi tečajevi:

1.) Učiteljski tečajevi (traju 4 mjeseca). Na ove tečajeve dolaze omladinci i omladinke sa 4 ili više razreda gimnazije, s opće-obrazovnim tečajem ili sa sličnom prednaobrazbom stečenom na drugi koji način. Polaznici tih tečajeva su omladinci i omladinke, koji su aktivno učestvovali u pokretu i borbi i odani su pokretu. Na radu (kao privremeni učitelji) pokazali su se vrlo aktivni, radini, samoinicijativni i neposredno povezani s narodom. Kroz njihov rad provijava novi duh u shvatanju dužnosti i zadataka — duh NOP-a. Nedostatak im je dosta uska opća naobrazba. Već oko 530 takvih učitelja radi na našem terenu, a u tečajevima se izgrađuje novih 300. Apsolventima tih tečajeva izdaju se svjedodžbe, a predviđamo za njih naročite obavezne kurseve po dva ferijalna mjeseca kroz tri godine, poslije kojih će postati definitivni učitelji.

2.) Opće-obrazovni tečajevi (traju 4 mjeseca). Na njih dolaze aktivisti našeg pokreta, rukovodioci raznih vojnih i pozadinskih ustanova i antifašističkih organizacija — sa osnovnom školom ili kojim razredom srednje škole. Osnovni je cilj tih tečajeva, da polaznicima prošire vidik i pruže osnovna znanja, pa da tako njihov društveni rad podignu na viši stepen. Gradivo iz nauka, koje se predaju na kursu, sažeto je gradivo srednje škole, izneseno na način koji odgovara predznanju kursista. Po završetku kursa vraćaju se polaznici na svoje dužnosti, a svršeni opće-obrazovni tečaj daje im ujedno mogućnosti i pravo na dalje školovanje (srednje stručne škole ili odgovarajuće stručne tečajeve). Apsolventima se izdaju svjedodžbe.

Ovi tečajevi dali su vrlo dobre rezultate i pokazali da naša omladina ima veliku volju za znanjem, vanrednu bistrinu i zrelo shvaćanje.

Odjel narodne prosvjete ima u planu da i dalje održava tečajeve, da ih još više proširi i produbi, podigne na viši nivo boljom organizacijom, snabdijevanjem učilima i knjigama, angažiranjem najboljih nastavnika i si. Ti tečajevi pružaju i pružit će našoj narodnoj omladini mogućnost da dođu do znanja i stručne naobrazbe, što su im priječili raniji protunarodni režimi. Kroz tu bistru, radinu omladinu, punu stvaralačke energije i volje dobit će naša zemlja i naš narod odane, požrtvovne i svijesne radnike.

Osim navedenih tečajeva radi na oslobođenom teritoriju i niz drugih, koje vode stručni Odjeli ZAVNOH-a u suradnji s našim Odjelom. Takvi su na pr.: administrativni, sudski, daktilografski, tehnički, prometni, poljoprivredni, domaćinski, dječje-odgojni i drugi tečajevi.

U nekim krajevima (Gorski Kotar) rade i naročiti večernji tečajevi (kroz zimske mjesece), koji imaju zadatak da u vremenu, kad se ne radi u polju, pruže polaznicima određeni materijal općeg obrazovanja.

Osnovna škola

Osnovne škole na oslobođenom teritoriju Hrvatske rade prema Nastavnom planu i programu za osnovne škole, koji je izradio ovaj Odjel.

(Prilog: Nastavni plan i program za osnovne škole.)[2]

U svim oslobođenim krajevima rade osnovne škole po jedinstvenom navedenom programu, ali pod različitim uslovima, koji rezultiraju iz ekonomskih i drugih prilika. U školama rade učitelji stručni ili oni koji su prošli naše učiteljske tečajeve. Za učitelje, koji dolaze k nama iz uporišta ili koje zatičemo oslobođenjem nekog kraja — održavaju se kratki politički kursevi u trajanju od 5 do 10 dana. Oni, koji sada prelaze k nama ili koje oslobađamo, pokazuju mnogo nesnalaženja i kolebljivosti, i daleko su neaktivniji od kadra koji smo izgradili kroz učiteljske tečajeve.

Određenih udžbenika nema i osnovne škole upotrebljavaju često knjige do kojih mogu doći. Svakako da se pri tom pazi da ne budu pisane u neprijateljskom duhu. U proljeće o. g. izdao je Odjel narodne prosvjete Početnicu za I. razred osnovnih škola samo u 625 primjeraka uslijed pomanjkanja papira. Sada se u Bariu štampa nova Početnica i Bukvar. Odjel je sredio i građu za čitanku, ali je zasada iz tehničkih razloga ne može štampati.

Ocjenjivanje učitelja vrše kotarski prosvjetni odjeli na kraju školske godine u vidu karakteristika (ne ranije uobičajenom ocjenom).

Da bi se postigao što bolji polazak škola i što bolje rješenje akutnih problema, raspisao je Odjel veliko natjecanje za čitavu Hrvatsku sa konkretnim zadacima.

Naročitu poteškoću predstavlja pomanjkanje školskih zgrada, koje su većinom uništene i popaljene, i nedostatak učila i ostalog školskog inventara.

Naročita se pažnja posvećuje analfabetskim tečajevima, a posebno u onim krajevima, u kojima vlada veliki postotak nepismenih. U tom pogledu provedena je široka kampanja u našoj štampi i raspisano natjecanje.

Na različite načine nastoji se riješiti pitanje one djece koja su u borbi izgubila nekoliko godina školovanja i koja nisu dovršila školovanje, među ostalim otvaranjem posebnih odjeljenja za njih, u kojima u skraćenom roku prolaze materijal osnovne škole. Ili npr. time, da u toku školske godine prelaze iz jednog razreda u drugi, ako pokažu za to sposobnosti.

Stanje u pojedinim krajevima

Lika: Najteže stanje osnovnih škola je u Lici, jer je u toku rata potpuno opustjela i izgladnjela. Politički stoji na vrlo visokom stupnju, i narod želi i traži škole. One rade u velikom broju, čak i više nego ih je bilo u bivšoj

2 Izdan je 25. rujna 1944. god., nalazi se u IHRPH Zgb, ZAVNOH-1944.

Jugoslaviji [iako su uslovi] za rad veoma teški. Gotovo da nema školskih zgrada, koje su ostale cijele. Ni s privatnim seoskim kućama ne stoji bolje, pa tako nisu ni one mogle poslužiti za otvaranje škola. Ipak je u takvim prilikama Okružni NOO Like otvorio 74 osnovne škole na oslobođenom području, u kojima radi 91 učitelj. Broj obveznika na području tih škola je 3941, a u školu polazi 2267, t. j. oko 62°/o. Od učitelja je 78% nestručnih. Škole rade u bajtama, u malim tijesnim kućicama, među preostalim zidovima neke popaljene kuće, u većini [bez] namještaja, bez knjiga i bez svih pomoćnih sredstva. Ipak, u ovim našim školama postoji velika volja učitelja i učenika za radom. I jedni se i drugi sami svojom dovitljivošću ispomažu i nabavljaju sredstva za rad.

Kordun: Prilike su slične onima u Lici. Sve su ranije školske zgrade uništene. Radi se u kućicama, koje je narod sam podigao ili u nekoj prostoriji rijetkih nepopaljenih kuća. Prehrana je ovdje nešto bolja nego u Lici, pa ima i više uslova za bolji rad. Na oslobođenom području Okružnog NOO-a radi 87 škola sa 36 stručnih i 61 nestručnim učiteljem. Od 6632 obveznika polazi školu 3804, tj. 57,5%. Uslovi rada potpuno su slični uslovima rada u Lici — što se tiče školskog materijala i sredstava.

Pokuplje: Premda se Okružni NOO nalazi u neposrednoj blizini Zagreba, ipak je na svom području otvorio 30 škola sa 38 učitelja: 25 stručnih i 13 nestručnih. Od 2783 obveznika polazi školu 1920 tj. 69%. Uslovi su rada bolji nego na Kordunu ili u Lici. Izvjestan broj školskih zgrada ostao je sačuvan, pa škole rade pod nešto boljim uslovima. Na ovom području već skoro dvije god. rade škole u neposrednoj blizini Zagreba (najbliža škola je oko 16 km. udaljena od Zagreba). Nabavka đačkog materijala olakšana je blizinom Zagreba i rad je lakši, jer sela nisu nastradala.

Gorski Kotar: Prehranbene su prilike vrlo teške, ali je usprkos toga rad škola veoma dobar. Narod neobično voli našu školu i rado šalje u nju djecu. Dosada su otvorene 42 škole sa 57 učitelja, od toga 50% stručnih. Od 3584 obveznika školu polazi 2954, tj. oko 82%. I ovdje su uslovi teški, ali velika volja naših učitelja svladava mnoge zapreke.

Hrv. Primorje: Radi neprijateljske okupacije rad škola je onemogućen. Tu nam je uspjelo da ne rade neprijateljske škole, osim u većim centrima. Na tom području radi za sada 5 naših škola.

Banija: Rade 104 škole u kojima je zaposleno 114 učitelja od toga 14 stručnih. Prosvjetni rad je ovdje vrlo aktivan, od 6917 obveznika polazi školu 3685 tj. preko 53%. Ovdje vladaju dvojaki uslovi za rad; neka su sela uništena, a druga su uščuvana, pa ima i nekoliko škola koje rade u starim školskim zgradama. Većina škola radi u privatnim seoskim kućama. Uslovi za rad slični su uslovima na Kordunu, samo su prehrambene prilike daleko bolje.

Zagrebačka oblast: Terenske su prilike teške radi neprijateljskih snaga, i do nedavno je bio oslobođen samo Moslavački okrug. U zadnje vrijeme oslobođen je i veliki dio Bjelovarskog okruga pa je i tamo prosvjetni rad oživio. U oslobođenim su krajevima uslovi za rad vrlo povoljni: kraj je bogat, mali je postotak uništenih škola, postoji veliki broj stručnog kadra, škole su prilično dobro snabdjevene školskim namještajem. Škole ovdje poprimaju po malo normalan izgled. Za sada radi 118 osnovnih škola sa 148 učitelja, od toga 98% stručnih. Od 7448 obveznika školu polazi 4103, tj. preko 55%.

Slavonska oblast: Velikim oslobođenjem područja Slavonije rad na otvaranju osnovnih škola veoma je živ. I Slavonija je u toku rata mnogo stradala, veliki je broj sela, a naročito u šumskim i brdovitim predjelima potpuno

uništen, ali bogatstvo i plodnost zemlje učinila je da narod to nije toliko osjetio kao u Lici i Kordunu. Postradao je i velik broj škola, no uza sve to rad u školama odvija se povoljno. Politička svijest naroda je na visini, i narod želi našu školu. Danas u Slavoniji rade škole u mnogim selima gdje ih prije rata nije bilo. Mnoge su škole smještene po seoskim kućama. Do sada je otvoreno 256 škola sa 343 učitelja, od toga 74% stručnih. Od 16234 obveznika školu polazi 11123 tj. oko 68°/o.

Materijalna je mogućnost izdržavanja škola dobra, a oslobođenjem većih gradova postoji veća mogućnost snabdijevanja škola potrebnim sredstvima i priborom za učenje.

Oblast Dalmacija: Do potpunog oslobođenja Dalmacije radilo je 193 škola sa 236 učitelja, od toga 59% stručnih. Od 14260 obveznika školu je pohađalo 7769. Još nam nisu stigli podaci o stanju škola nakon oslobođenja cijele Dalmacije.

Oblasni NOO za Dalmaciju ima pod svojim nadzorom 11 osnovnih škola u El Shatu sa 129 stručnih učitelja i 4796 učenika, i 3 osnovne škole u Italiji sa 21 učiteljem i 1280 učenika.

Oblast Istra: Stanje osnovnih škola u Istri je vrlo teško. Vojnička situacija na tom terenu onemogućava svaki zamašniji rad. Osnovne škole, ukoliko rade, često na dulje vrijeme prekidaju rad. Učitelji i omladinci rade sa pojedincima ili s grupama po kućama i najveću pažnju posvećuju učenju narodnog jezika. Prema svim izvještajima narod neobično voli našu školu, no danas uslijed stalnog krstarenja neprijatelja boji se i nije baš u svim krajevima za to, da se one otvore. U dva kotara škole su otvorene i rade. U kotaru Labin radi 16 škola, a u kotaru Kastav 6 škola. Polazak škola je 10%.

Osim toga, zbog izuzetnih prilika, za odrasle se održavaju večernji tečajevi koje bi mogli smatrati zamjenom za osnovnu školu na materinjem jeziku, budući da su oni morali polaziti talijansku osnovnu školu. Do sada rade tri večernja tečajeva u kotaru Labinu, koje polazi ukupno oko 200 ljudi.

Na terenu Istre nalazi se sada oko 100 učitelja, od kojih je 90 omladina osposobljena kraćim kursevima za taj rad.

Prosvjetna propaganda

O svim važnijim problemima prosvjete piše se redovito u našoj štampi, i time ukazuje na akutnosti problema, podstiče da ih se što bolje riješi i daje direktive, kako da se tome pristupi.

Odjel narodne prosvjete pokrenuo je i svoj list »Narodna prosvjeta«[3] koji se bavi neposrednim i aktuelnim pitanjima terena kao i principijelnim, organizacionim i drugim prosvjetnim pitanjima.

Propaganda se vrši i drugim sredstvima: prosvjetnim parolama, plakatima, prosvjetnim letačima, priredbama, prosvjetnim manifestacijama većeg opsega, natjecanjima i si. U Slavoniji je na pr. organiziran prosvjetni tjedan, a u Zagrebačkoj se oblasti upravo sprema. U tom prosvjetnom tjednu održavaju se mnogi prosvjetni sastanci, mitinzi, zborovi sa djecom, roditeljima i učiteljima itd.

Visoke škole

Pitanje univerziteta nije još raščišćeno, ali prevladava mišljenje da bi pojedini fakulteti trebali potpasti pod svoje stručne odjele. Tako bi Odjelu narodne prosvjete ostao samo filozofski fakultet. U tom fakultetu predvj-

3 Izašao jedan broj u listopadu 1944. god.

damo veću reorganizaciju, tako da bi on postao u istinu škola za izobrazbu srednjoškolskih nastavnika. U tom smislu pojednostavili bismo grupe predmeta, više ih uskladili i povezali sa gradivom srednje škole, a odvojili naučni smjer od pedagoškog.

Taj projekat izgleda otprilike ovako: kroz tri godine učili bi studenti naučne predmete, koje odaberu, polagali iz njih ispite. Nakon treće godine odvojilo bi se dalje studiranje u tri smjera: a) naučni (2 god.), b) pedagoški (1 god) — u toj bi se godini učila pedagogija, psihologija, metodika, i studenti bi se detaljnije upoznavali sa građom, koju će predavati na srednjoj školi — i c) muzeološki i bibliotekarski (1 god).

Visoka pedagoška škola uklopila bi se u filozofski fakultet.

Napomene:

Za novu školsku godinu predviđamo za gimnazije temeljitiju reorganizaciju i školskog sistema i programa, a također i izradbu potrebnih školskih knjiga. Predviđamo sedamgodišnji školski sistem sa tri niža i 4 viša razreda, u kojem bi viši razredi predstavljali zaokruženu cjelinu, u kojoj bi izbor, podjela i izlaganje naučnih predmeta bili u mnogome različiti od onih u nižim razredima, odgovarajući specijalnim zadacima niže srednje škole i dobi učenika. Sa niže gimnazije prelazili bi učenici i u srednje stručne škole, koje bi trajale 4 godine.

Uz preparandije predviđamo do godine ovo pomoćno (ubrzano) školovanje:

a) za našu omladinu od 17 godina i dalje, sa osnovnom školom ili nedovršenom gimnazijom: 1-godišnji tečaj, u kojem će proći gradivo niže gimnazije pa onda produžiti na učiteljski tečaj.

b) za našu omladinu od 18 godina i dalje sa nižom gimnazijom ili tečajem pod a): 1-godišnji učiteljski tečaj, u kojem će se osposobiti za učitelje.

Prosvjetni rad u Hrvatskoj ima iza sebe dvogodišnje iskustvo, i on se odvija planski, rukovođen iz jednog središta — Odjela narodne prosvjete. Najveću poteškoću u radu predstavlja teško materijalno stanje naroda i zemlje.

Premda je prosvjetni rad u Hrvatskoj postavljen na čvrste, izgrađene temelje i premda su izgrađene opće smjernice u duhu da prosvjeta bude doista narodna i za narod — to ne znači, da se taj rad odvija kruto ili po šabloni. Neprestanim novim iskustvima i pravilnim uočavanjem potreba naše zemlje, naš rad dobiva stalno nove podsticaje, razvija se i traži nove načine za što bolju primjenu i provođenje osnovnih principa narodne prosvjete.

To će se još u većoj mjeri postići izmjenom iskustava svih jedinica naše države i izgradnjom jedinstvenog općeg prosvjetnog plana za čitavu Jugoslaviju.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Odjel narodne prosvjete:

M. P.*

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH-1944.

4 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel narodne prosvjete.

1944, studeni 21.

Izvještaj Zemaljske komisije Hrvatske za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača Predsjedništvu ZAVNOH-a o cjelokupnom dotadašnjem radu Komisije

ZAVNOH
Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača

Broj: 245/44.
Dne 21. XI 1944.

Predmet: Izvještaj o radu.

Pretsjedništvu

Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske

Zemaljska komisija Hrvatske za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača otpočela je sa radom dne 1. VIII. 1944 god.

Organizacioni rad:

Težište čitavoga rada Komisije svelo se prvenstveno i poglavito na organizaciju rada na terenu. Sav rad ove Komisije odvija se u glavnom na područjima općinskih NOO-a i stoga je trebalo obratiti najveću pažnju organizaciji ovog rada u našim najnižim NOO-ima. Radi toga preporučeno je formiranje općinskih komisija za ratne zločine, koje se sastoje redovno od najmanje 3 člana, odbornika NOO-a, od kojih je barem 1 član suda.

Radi davanja pomoći, jedinstvenog i jednoobraznog postupka, organizovane su kod okružnih NOO-a okružne komisije. One se sastoje od najmanje 3 člana odbornika, od kojih je barem 1 član okružnog suda. Zadaća je okružnih komisija da nadzire rad općinske komisije, daje upute i pomoći ovim komisijama, da prikuplja sav dostavljeni materijal općinskih komisija i da ih u 2 primjerka dostavlja Zemaljskoj Komisiji. Okružnoj komisiji dano je pravo da obustavi postupak, ako se tokom postupka ustanovi da nema uopće kažnjivog djela ili da nema nikakovog dokaza za počinjeno djelo. U ovom poslednjem slučaju postupak se samo prekida, a nastavlja se čim se ustanovi dokaz za to djelo. Konačnu odluku o obustavi postupka ne donosi okružna, nego Zemaljska komisija za ratne zločine.

Zemaljska Komisija za ratne zločine prikuplja sav materijal područnih komisija, ispituje i utvrđuje dokaze, te odobrava ili poništava odluke o obustavi postupka, dostavlja izvještaj sa optužnim predlozima Državnoj komisiji za ratne zločine,

Rad na terenu:

Ispitivanjem dostavljenih izvještaja i spisa, kao i pregledom rada komisije na licu mjesta na području Banije, Korduna, Like, te djelomično i Slavonije, ukazalo se potrebnim da se članovi komisija oslobode svih ostalih dužnosti i da se prošire sa novim članovima, sa svima onima, koji dolaze na području općinskih i okružnih komisija u obzir za ovaj rad.

Radi davanja pomoći, savjeta područnim komisijama bili su od strane ove Komisije izaslani: drug Gavro Badovinac upućen je Okružnim NOO-ima Gor. Kotar, Hrv. Primorje, Pokuplje, te Oblasnom NOO-u za Istru, drug Ranko Radaković Oblasnom NOO-u za Slavoniju, drug Gojko Polovina okružnom NOO-u za Liku, drug Dragutin Čulinović u Okružnu komisiju Pokuplje i Oblasnom NOO-u za Slavoniju, te sekretar Komisije drug Dr. F. Čulinović Okružnim komisijama za Kordun i Baniju.

Pregledom rada Komisija na licu mjesta ustanovili su se brojni nedostaci i manjkavosti te je komisijama dano potrebno uputstvo.

Primijetilo se u izvjesnim krajevima, kao n. pr. Banija, Pokuplje, a djelomično i Kordun, da se stanovnici izvjesnih krajeva (hrvatskih sela) ustručavaju davati iskaze i prijave, a izvjestan apatičan stav prema radu Komisije pokazuje se i u srpskim selima Banije.

Ovo se može objasniti kod pograničnih krajeva strahom od eventualnih banditskih upada u njihove krajeve, a možda i neprijateljskom propagandom, kojoj je cilj ometanje rada Komisije.

Komisija se morala boriti sa mnogim poteškoćama. Odmah u početku rada trebalo je razbiti parolu, da sa radom Komisije naše vlasti namjeravaju uvesti tzv. kolektivnu odgovornost za ratne zločine, pa je u tom pogledu na masovnim zborovima, pismenom propagandom i inače objavljen i objašnjen stav naše vlasti i komisija, koji je najbolje objašnjen u paroli: »Ni djeca najkrvavijeg koljača ne odgovaraju za zločine svoga oca«.

S druge strane u radu Komisije zastranilo se počimajući rad i polažući najveću pažnju kod toga na tzv. sitne razgrabljivače imovine onih osoba, koje su kao žrtve okupatora i njihovih pomagača odvedene ili pobijene. Na taj način proširila se fama da će n. pr. u hrvatskim selima za ratne zločine biti odgovorni svi stanovnici toga sela i da će svi biti poubijani. Smišljenom propagandom trebalo je oboriti i raskrinkati ove parole i komisijama ukazati na njihovu osnovnu dužnost, da se prvenstveno posvete najtežim deliktima koljača i obrtimične pljačke slobodoljubivih elemenata, a s druge strane trebalo je izmiriti oštećenike s činjenicom, da za sada nije politički podesno upuštati se u ispitivanje sitnih razgrabljivanja, a zaboraviti pri tome one najteže zločine.

Kod općinskih komisija trebalo je pomoći neposrednim upućivanjem u način rada, jer su se pokazale brojne manjkavosti i nedostaci. Tako se n. pr. obraćala najveća pažnja ustanovljenju visine štete, a propuštalo sasvim opisivanje načina izvođenja djela.

Rad Zemaljske Komisije:

Zemaljska Komisija do sada jc, pored organizacionog rada, kojemu je posvetila najveću pažnju, otpremala redovne poslove šiljući Državnoj Komisiji prikupljeni materijal i objavljujući saopćenja (biltene) o najvažnijim i politički najaktuelnijim ustanovljenim zločinima,

S obzirom na vanjsko političke razloge, koje su diktirali profašistička kampanja i fašistički ostaci u Italiji sa svojim revindikacijama, naročito s obzirom na parolu o talijanskoj tobožnjoj zaštiti našeg življa za vrijeme okupacije, težište rada Komisije prenjelo se na raskrinkavanje ove profašističke kampanje. U tom pogledu Zemaljska Komisija prikupila je znatan materijal, koji bjelodano dokazuje, da su talijanski okupatori bili jednako svirepi kao i Njemci, a u mnogom pogledu čak i perfidniji od Njemaca. Materijal, koji je Komisija prikupila o Talijanima potpuno utvrđuje odgovornost vrhovne talijanske komande, naročito tzv. Supersloda (Superiore] Comando Slovenia-Dalmazia)[1]. Utvrđena je direktna odgovornost za veliki niz zločina talijanske vojske, a naročito odgovornost rukovodilaca talijanske regularne vojske generala Maria Roatte, Robotti-a[2] i Spiga.[3] Prikupljeni dokazi bjelodano dokazuju njihovu krivicu za bezbroj svirepih zločina, koje je regularna talijanska vojska zajedno s fašistima počinila u Lici, Kordunu, Gor. Kotaru i Dalmaciji i to naročito za vrijeme IV. ofenzive.[4]

Rad na utvrđenju ovih podataka je pri kraju i ovih dana će se sav materijal, zajedno sa prijedlogom za izručenje ovih talijanskih generala, dostaviti Državnoj Komisiji.

Naročito je dokumentovan materijal o zločinima u Baniji, među kojima prvo mjesto zauzima elaborat o pokolju u Glinskoj crkvi dne 30. VII 1941.

Treba istaći marljivost i aktivnost rada okružne komisije za Kordun, koja je do sada dostavila ovoj Komisiji veliki broj predmeta.

Prikupljeni su nadalje statistički podaci o zločinima okupatora i njihovih pomagača izvršenim u Hrv. Primorju, Lici, Gor. Kotaru i Dalmaciji. Ti su podaci samo djelimični, jer je rad na njihovom prikupljanju još u toku. Najopsežniji su podaci sa područja okružnog NOO-a za Liku. Ipak u njima ima manjaka, za koje je naređeno okružnoj komisiji za Liku, da se što prije uklone.

I ako su ovi statistički podaci djelimični, oni pokazuju svu strahovitu opsežnost ovih zločina i iz njih se dade izvesti porazna slika zločina, koje su okupatori i njihovi pomagači kod nas za vrijeme okupacije izvršili.

Posebnu pažnju u radu Komisije posvećuje se zločinima izvršenim u raznim logorima, te je u tom pogledu već prikupljen opsežan materijal za koncentracione logore u Jasenovcu, St. Gradiški i na Rabu.

Prikupljeni podaci pružaju jasnu sliku zločinačke saradnje Njemaca, Talijana, ustaša i četnika, a uhvaćeni dokumenti jasno dokazuju njihovu međusobnu povezanost i ovisnost, te centralističku sistematizaciju svih zločina. Iz ovih dokumenata jasno se vidi, da su Nijemci naređivali ustašama i talijanskoj vojnoj komandi Supersloda, a ovi svojim saradnicima četnicima.

Ovaj ogroman materijal sređuje se i dalje prikuplja, ali se već iz do sada sakupljenog materijala odvajaju pojedine grupe predmeta prema vrsti ratnih zločina.

1 Više zapovjedništvo talijanskih oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« — 2 Mario — 3 Umberto — 4 Trajala od siječnja do travnja 1943.

Saradnju ove Komisije sa Državnom Komisijom:

Danas se upućuje Državnoj Komisiji najveći dio spremljenih elaborata ove Komisije i to predmeti (prijedlog za kazneni postupak sa svima odnosnim zapisnicima o preslušanju svjedoka) pod brojevima 387—413, 417—480, 482 -— zaključno 889. Svi su ovi spisi temeljito izrađeni i na osnovu njih se može pokrenuti postupak kod nadležnih vojnih sudova protiv ovih ratnih krivaca.

Državnoj Komisiji poslani su do sada svi gotovi, izrađeni predmeti, tako da je rad ove Komisije, i ako početan, ipak plodan. Treba istaći, da se ova Komisija vječito bori i s materijalnim poteškoćama i sa neupućenošću, a djelomično i sa neradom područnih komisija.

Ova Komisija nema dovoljno papira, nema dovoljno mašina za pisanje, a u najnovije vrijeme Odjel Informacija izvijestio je ovu Komisiju, da ne može umnožavati biltene Komisije, jer nema boje za ciklostil. Uslijed toga Komisija nije u mogućnosti, da izdaje dalje biltene.

Propagandistički i publicistički rad ove Komisije:

Imajući u vidu svu važnost publikacija iz oblasti rada ove Komisije, nastojalo se u našoj štampi i inače ovoj stvari dati što širi publicitet. Štampa nije u dovoljnoj mjeri do sada obratila pažnju na rad ove Komisije, a uzrok je djelimično ovoj pojavi i to, što Komisija nema dovoljno mašina za pisanje, da bi pored otpravljanja redovnog posla (koji se mora otpravljati) pristupila i sistematskom radu na propagandi u našoj dnevnoj štampi. Potrebno je svakako da Odjel Informacija i sa svoje strane poradi na toj propagandi, a ne da prepusti ovo samo jedino ovoj Komisiji.

Sa svoje strane ova Komisija poduzet će sve što je potrebno da se propagandistička djelatnost njezina što više pojača.

Propagandistička djelatnost dodjeljena je sekretaru komisije drugu dru Ferdi čulinoviću, pukovniku Biočiću,[5] potpukovniku Starčeviću[6] i dru. Križaniću[7], s preporukom jačeg rada na propagandi.

Komisija je do sada izdala 17 biltena, od kojih su do sada otštampani samo 11 biltena. Ostalih 6 biltena ne može se umnožiti, jer Odjel Informacija nema crnila. Spremno je za objavljenje daljnjih 7 biltena.

Osim toga ova Komisija pripremila je za štampu prvi broj časopisa naše Komisije pod naslovom »Dokumenta o zločinima okupatora i njihovih pomagača«. Taj prvi broj sadržavat će: 1) dokumenta o odgovornosti talijanske kraljevske vojske za zločine počinjene u našim krajevima, 2) dokumenta o saradnji Njemaca, Talijana, ustaša i četnika, 3) dokumenta o zločinima izvršenim u koncentracionim logorima, 4) dokumenta o pokolju u glinskoj crkvi.

Ovo izdanje ima sasvim dokumentaran i strogo kritički značaj. U njima se navode činjenice kako one proizlaze iz uhvaćenih isprava, zapisnika očevidaca i drugih svjedoka. Oni daju punu sliku zločina okupatora i njihovih

5 Frane — 6 Ante — 7 Zlatko.

pomagača u našim krajevima. Radi bolje propagande dodat će se uz svaki važniji dokumenat i njegov prevod na francuskom jeziku. Ovaj časopis izlazio bi povremeno i to mjesečno barem jedan put. Pojavljuje se pitanje njegove štampe, pa Komisija preporuča, da se ovaj časopis štampa u Dalmaciji, jer su ovdašnje štamparije prenatrpane poslom.

Napominje se, da su dosadašnji bilteni prevedeni na engleski i francuski jezik.

Daljnji rad Komisije:

Područne Komisije do sada nisu dostavile ni iz bliza sav materijal, koji su prikupile ili koji prikupljaju. Prema obavještenjima mnoge Komisije namjeravaju dostaviti sav prikupljeni materijal odjednom, iako im je napomenuto, da materijal šalju postepeno. Radi preuzimanja ovog materijala kao i radi daljnjih uputa bit će potrebno slati delegate pojedinim komisijama, a to je u prvom redu potrebno za Dalmaciju, koja ima opsežan materijal za Talijane, a do sada je vrlo malo ovamo dostavila.

Komisija će i nadalje razrađivati i Državnoj Komisiji slati sav prikupljeni materijal. Sav materijal, koji je stigao Komisiji, razdijeljen je prema pojedinim okruzima, tako da se odmah njegovim pregledom može dobiti slika do sada ustanovljenih zločina za taj okrug.

Komisija će naročito raditi na biltenima, na propagandi u našoj štampi, te na objavljivanju dalnjih brojeva »Dokumenata«.

Potrebe Komisije:

S obzirom na okolnost da se mora u duplo prepisati svaki zapisnik i prijava (nazvana »podaci«), kao i činjenica da Komisiji pristiže sve veći i veći broj predmeta, već je sada potrebno, da se osoblje Komisije znatno poveća. U prvom redu potrebni su konceptualni radnici po mogućnosti pravnici. Pretpostavlja se, da će iz Dalmacije stići veći broj pravnika, pa bi se u Komisiji mogao zaposliti izvjestan broj tih pravnika, nakon što prođu prethodni kurs u Glini. Za kartoteku Komisije (koja je već izrađena) treba jedan radnik upoznat s tom vrstom poslova.

Komisiji bi trebala foto-sekcija sa barem 2—3 fotografska aparata, te jednim ili dva fotografa. Fotografska sekcija potrebna je radi slikanja objekata, koje su okupatori i njihovi pomagači uništili, te osoba, čiji je iskaz od osobite važnosti i dr.

Da Komisija ne zavisi u pogledu umnožavanja biltena od Odjela Informacija, potrebno bi bilo nabaviti za Komisiju jedan šapirograf ili ciklostil.

Komisija treba više hiljada araka papira, koga sada uopće nema.

Naročito je potrebno Komisiji još 2 mašine, jer sav rad zaostaje samo zbog toga što nema dovoljno mašina za pisanje. Već u sadašnjem opsegu posla neophodna je potreba Komisije bar još dvije mašine, jer će se u protivnom slučaju nagomilati poslovi, za koje i unutrašnje i vanjsko politički razlozi govore, da su neobično hitni,

Komisiji je potrebno bar još jedan stenograf.

I pored svih ovih nedostataka, uviđajući prilike, u kojima se nalazimo, Komisija će i dalje nastaviti sa svojim radom, da ispuni što bolje povjerenu joj zadaću.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Zemaljsku Komisiju za utvrđivanje zločina:

Tajnik:
Čulinović§ [v. r.]

Pretsjednik:
Ante Mandić [v. r.]

M. P.«

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 1512, 22. XI. 44.

8 Ferdo — 9 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel pravosuđa.

140

1944, studeni 25.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje svim oblasnim i okružnim NOO-ima okružnicu o privremenom nastavljanju rada oblasnih narodnih sudova

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel pravosuđa
Br. 1637/44.
Dne 25. XI. 1944.

Predmet: Oblasni sudovi.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

Odredbom Pretsjedništva br. 1309 od 29. oktobra 1944[1] i prema Uputstvima o preuređenju sudova od 16. o. mj.[2] ukidaju se dosadanji oblasni narodni sudovi.

S obzirom na slabe veze između pojedinih okružnih sudova i SUDA ZAVNOH-a, nije moguće za sada u potpunosti provesti gornje. Da bi se što brže moglo riješiti žalbe protiv odluka narodnih okružnih sudova do potpunog uređenja sudstva u Hrvatskoj i do uspostave normalnih saobraćajnih veza ovog Odjela sa svim narodnim sudovima u zemlji, te žalbe (protiv odluka okružnih sudova) neka i dalje riješavaju dosadašnji narodni oblasni sudovi kao drugostepeni i trećestepeni sudovi.

Prema tome oblasni NOO-i neće odmah prema odredbi Pretsjedništva br. 1309 ukinuti postojeće narodne Oblasne sudove, nego će se ta odredba Pretsjedništva provesti kada to bude moguće bez štete po narodno sudovanje.

O tome će ovaj Odjel, po ovlaštenju Pretsjedništva, izvijestiti Oblasne NOO-e.

Oblasni narodni sudovi ostat će prema tome kao privremena ustanova sudske vlasti dotle, dok se ne bude mogla provesti u život odredba Pretsjedništva br. 1309.

Prema tome u članu 15 dostavljenih Vam »Uputstava o preuređenju sudova« br. 1602/44 od 16. XI. 1944 treba iza prvog stava dodati slijedeće:

»S obzirom na sadašnje prilike do daljnjega zadržavaju se postojeći narodni Oblasni sudovi s tim, da su nadležni za riješavanje svih žalbi protiv odluka narodnih Okružnih sudova.

1 Vidi dok. br. 129 — 2 Vidi dok. br. 134.

Ako je narodni Okružni sud svojom odlukom preinačio ili ukinuo odluku narodnog kotarskog suda, do daljnjega će žalbu protiv takve odluke narodnog Okružnog suda raspravljati i o njoj konačno odlučivati narodni oblasni sud. Ako je narodni oblasni sud povodom žalbe protiv odluke narodnog okružnog suda preinačio ili ukinuo tu odluku narodnog okružnog suda, o žalbi protiv takve odluke narodnog Oblasnog suda konačno riješava Sud ZAVNOH-a.

Odjeli Pravosuđa kod postojećih Oblasnih NOO-a ukidaju se ili prelaze u sastav narodnog oblasnog suda, koji djeluje odvojeno od oblasnog NOO-a.

Dosadašnji narodni Oblasni sudovi nastavljaju svoj rad u svom prvobitnom sastavu, ali skupština oblasnog NOO-a može na prijedlog izvršnog odbora NOO-a izabrati za narodni oblasni sud isti broj sudaca kao i za narodne okružne sudove. Pretsjedništvo narodnog oblasnog suda poziva na suđenje suce prisjednike prema ranije utvrđenom redu. Pretsjedništvo narodnog Oblasnog suda sačinjava pretsjednik suda i pretsjednici vijeća toga suda«.

Potrebno je, da ovu nadopunu u »Uputstvo« unesu odmah svi sudovi, kojima su ta »Uputstva o preuređenju narodnih sudova« već dostavljena.

Neka se svakako uznastoji umnožiti dostavljena Uputstva, ali bezuvjetno s ovom dopunom člana 15 Uputstava.

Dostavite ovom Odjelu veći broj umnoženih Uputstava, pošto ovaj Odjel za sada nema mogućnosti da ih sam otštampa.

Neka Oblasni NOO-i provedu što prije na svojim područjima reorganizaciju sudova s tim, da mogu potvrđivati izabrane, odnosno određene pretsjednike narodnih okružnih sudova, ali o tome treba svakako izvijestiti ovaj Odjel.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel pravosuđa:
Čulinović[3] [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zbg, ZAVNOH (OP) — 1944.

3 Ferdo.

1944, studeni 25.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje Predsjedništvu ZAVNOH-a upit u pogledu pravne valjanosti sudskih odluka koje su donosili okupatorski sudovi u Dalmaciji

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel pravosuđa
Broj: 1638/44.
Dne 25. XI. 1944.

Predmet: stanje pravosuđa u Dalmaciji nakon oslobođenja.

Pretsjedništvu
Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske

Nakon oslobođenja Dalmacije pojavila su se na području sudstva u toj oblasti mnoga pitanja, koja treba što hitnije pravilno riješiti.

Prema dobivenim obavještenjima okupatorski tzv. sudovi i vlasti donosili su tijekom okupacije čitav niz odluka (presudama), kojima je povrijeđen kako opći, javni, tako i privatni interes pojedinih naših građana, naročito pristalica i pobornika našeg oslobodilačkog pokreta. Osim toga mnogi pojedinci, stičući na osnovu takvih odluka okupatorskih tzv. sudova i vlasti razna prava, prenosili su ta prava drugim pravnim poslovima na treća lica, koja ističu ili će vjerojatno isticati u svoj prilog navodnu njihovu dobronamjernost kod takvog sticanja imovinskih prava.

Mnogi su ugovori i pravni poslovi uopće za vrijeme okupacije sklapani pod pritiskom ili zloupotrebom okupatorskih funkcija i privilegiranih položaja pojedinaca i to redovno na štetu naših građana, osobito pristalica i pobornika našeg oslobodilačkog pokreta. Naši su građani u mnogo slučajeva i kod pravnih poslova izvan okupatorskih sudova i vlasti, dakle u tzv. redovnom prometu dobara, u mnogo navrata morali na svoju očitu štetu pristati i na takve ugovore, koji su im očevidno bili samo na štetu.

Sva ova pitanja trebalo bi što hitnije riješiti i sudovima u Dalmaciji dati pravilno uputstvo.

Odgovor na sva ova pitanja morao bi se kretati u okviru osnovnog načela našeg pokreta u ovoj oblasti javnog djelovanja, a to je — odluke i akti okupatorskih vlasti nemaju obaveznosti za naše građane. Svaki njihov akt je ništav i nevaljao, a u privatnopravnom pogledu u najmanju ruku on je rušljiv, tj. može se pobijati kao nevaljao.

Prema tome trebalo bi objaviti, da su sve presude i odluke tzv. sudova 1 vlasti okupatora ništave i nevaljale. Isto su tako nevaljali i svi pravni akti, koji su sklopljeni i donešeni na osnovu ili s obzirom na te akte. Ne može [se] priznati dobronamjernost onima, koji su se pozivali i povjeravali okupatorskim sudovima i vlastima, te od njih tražili zaštitu svojih prava ili preko njih htjeli steći pravo. Naročito se ne može priznati takva dobronamjernost onima, koji su znali da je izvjesno pravo stečeno ili drugome ukinuto, oduzeto kakvom radnjom ili odlukom okupatorskih sudova ili vlasti.

Od toga bi se mogao stvoriti izuzetak jedino i samo u pogledu onih naših građana, koji su u odnosu prema našoj narodnoj vlasti neporočni, a za koje je dokazano ili očevidno da nisu znali niti mogli saznati, da je njihov prethodnik u pravu stekao izvjesno imovinsko pravo, koje su oni od njega u redovnom prometu nabavili, plativši za to stvarnu njegovu vrijednost, posredstvom okupatorske vlasti ili sudova. No i ovdje bi se ovaj prigovor dobronamjernosti stečenja mogao uvažiti samo onda, ako se tim pravnim poslom oštećeni naš građanin može namiriti od prethodnika ovog dobronamjernog stečnika i ako bi oduzimanje toga prava ovom dobronamjernom stečniku, našem građaninu, značilo pravu ekonomsku propast, a za oštećenika sam povratak tog imovinskog prava ne bi pretstavljao neko obogaćenje.

Sve presude i uopće odluke okupatorskih tzv. sudova i vlasti donesenih za vrijeme okupacije nemaju dakle pravne obaveznosti. No i ovdje treba svakako napraviti izvjesna odstupanja:

1.) Kod kaznenih presuda protiv osuđenika-kriminalaca (radi difamirajućih delikata kao n. pr. krađa, prevara, razbojništvo, bankrot itd.) osuđenici i pritvorenici imaju ostati i dalje u zatvoru, dok nadležni narodni sud ne donese o tome odluku.

2.) Kod ustanovljenih obaveza na izdržavanje (djece, bračnog druga, roditelja) trebalo bi zadržati ustanovljenu obavezu dok nadležni narodni sud ne donese svoju odluku.

Stvari u toku imaju se iznova otpočeti pred nadležnim narodnim sudovima i u slučaju, da je okupatorski sud već donio prvo- ili drugostepenu odluku.

Moli se Pretsjedništvo za odluku da li [će] rješenje gornjih pitanja uslijediti u vidu zakonskog akta od strane samog Predsjedništva ili će ih izdati ovaj Odjel u obliku uputstava sudovima.

Napominjem nadalje, da bi bezuvjetno trebalo pregledati sve narodne sudove u Dalmaciji i dati im detaljna uputstva, jer prema stiglom izvještaju oblasnog NOO-a za Dalmaciju, tamo sudstvo kreće linijom staroga pravosuđa, a ne uvijek linijom narodnog pravosuđa.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel pravosuđa:
[Paraf: *Ferdo Čulinović*]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944.

1944, studeni 28.

Odjel za unutrašnju upravu ZAVNOH-a upućuje svim oblasnim i okružnim NOO-ima upute o osnivanju registara za upis rođenih, vjenčanih i umrlih

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel unutarnjih poslova
Br. 520/44.
Dneva 28. 11. 1944 godine

Predmet: Osnivanje registara za upis rođenih, vjenčanih i umrlih.

Svim oblasnim NOO-ima

Kapitulacijom stare Jugoslavije i osnutkom t. zv. NDH sveštenstvo srpsko-pravoslavne crkve protjerano je ili poubijano, a parohijska zdanja (organi crkvene vlasti) u velikoj većini uništena, tako da su matične knjige pravoslavnog življa gotovo sve uništene. Djelomično su tako uništene i mnoge matice ostalih vjeroispovjesti, uslijed čega smo ostali bez te vrlo potrebne evidencije rođenih, vjenčanih i umrlih.

Udarajući temelje naše nove Države, moramo voditi računa i o tome, da se evidentiraju svi odnosi pojedinaca, koji su važni, kako za samog njega tako i za zajednicu. Evidencije rođenih, vjenčanih i umrlih od važnosti su i za privatno pravne odnose i za državu.

Obzirom na veliku važnost i potrebu te evidencije (registri rođenih, vjenčanih i umrlih) narodna vlast mora da se poštara, da se te knjige osnuju što je prije moguće i da otpočnu sa upisima za one krajeve naše države, gdje su uništene matice.

Registre rođenih, vjenčanih i umrlih voditi će općinski, gradski, rejonski NOO-i, svaki za svoje područje, pošto se do sad u praksi pokazalo, da su oni na dovoljnom organizacionom stepenu. Svaki općinski (gradski, rajonski) NOO voditi će ove registre:

I. Registar rođenih
II. Registar umrlih,
III. Registar vjenčanih.

Registrima rukovodi tajnik općinskog (gradskog i rajonskog) NOO-a i on lično vrši sve upise. Kad je on spriječen, taj posao obavlja onaj član NOO-a, koga u tu svrhu naročito ovlasti tajnik, ali pod njegovom odgovornošću. Tajnik može uzeti za ispomoć jednog činovnika.

Registri rođenih, vjenčanih i umrlih javne su isprave, i za svaki neistiniti i zlonamjerni upis voditelj registra (tajnik ili lice, koga je on za to ovlastio) odgovara krivično pred sudom i disciplinski pred nadležnim N.O.O-om.

Svaki registar vodi se u zasebnoj knjizi (svesci), tako da u svemu imademo tri knjige. Stranice te knjige obilježene su brojevima počam od 1, a kada se koja od tih knjiga dovrši, u toku godine, osniva se druga knjiga, koja počinje brojem 1. Imade li koji registar u jednoj godini više knjiga, treba svaku od tih naznačiti rimskim brojkama, n. pr. I, II, III, itd.

I. Registri rođenih

Svako rođeno dijete na području Hrvatske, bez obzira na to, da li su roditelji djeteta u mjestu rođenja djeteta trajno ili privremeno nastanjeni ili samo u prolazu, imade se prijaviti u roku od 8 dana općinskom (gradskom) N.O.O-u mjesta, gdje se je dijete rodilo, radi upisa u matice rođenih. Prijavu su dužni učiniti u prvome redu sami roditelji, u slučaju njihove zapriječenosti najstariji ukućani, ili na poslijetku svaki od ukućana. Potonji će prijaviti samo rođenje, dok će ostale podatke, koji su potrebni za upis, naknadno pribaviti voditelj registra, saslušanjem roditelja djetetovih.

Matica-registar rođenih imade ove rubrike:

1. Redni (tekući) broj upisa,
2. Prezime i ime djeteta,
3. Spol djeteta,
4. Datum rođenja,
5. Mjesto rođenja,
6. Vjera i narodnost djeteta,
7. Prezime, ime i zanimanje roditelja,
8. Mjesto stalnog boravka roditelja,
9. Zavičajna općina roditelja,
10. Ime i zvanje onoga, koji je obavio upis,
11. Primjetba.

II. Registri vjenčanja

Svaki brak, koji se sklopi na području Hrvatske, bilo kod N.O.O.-a, bilo kod vojnih vlasti (civilni brak), bilo kod crkvenih vlasti, imade se radi upisa u registar vjenčanih prijaviti općinskom N.O.O.-u u mjestu boravka, odnosno u mjestu gdje je brak sklopljen. Prijavu upisa dužan je učiniti jedan od bračnih drugova u roku od 8 dana.

Voditelj registra, kod koga je upis izvršen, odmah će o upisu obavijestiti općinski N.O.O. gdje je izvršen upis rođenja obaju bračnih drugova. Ovaj će to upisati u rubrici »Primjedba« kod svakog od bračnih drugova u matici rođenih. Svaki onaj, koji prijavljuje sklopljenje braka, radi unošenja u registre vjenčanih, dužan je predočiti voditelju registra potvrdu tko je vjenčanje obavio. Ovu će potvrdu voditelj registra pohraniti u svoju arhivu i služi mu kao opravdanje upisa.

Registar vjenčanih imade ove rubrike:

1) Redni (tekući) broj upisa.
2) Prezime, ime i očevo ime zaručnika,

3) Mjesto i datum rođenja zaručnika,
4) Vjera i narodnost zaručnika,
5) Mjesto i boravište zaručnika,
6) Zavičajna općina zaručnika,
7) Prezime, ime, očevo ime i zanimanje zaručnice
8) Mjesto i datum rođenja zaručnice,
9) Zavičajna općina zaručnice,
10) Vjera i narodnost zaručnice,
11) Mjesto i boravište zaručnice,
12) Tko je vjenčanje obavio,
13) Datum, kada je obavljeno vjenčanje.
14) Ime svjedoka (kumova),
15) Ime i zvanje onoga, tko je izvršio upis,
16) Primjedba.

III. Registri umrlih

Svaki slučaj smrti na području Hrvatske imade se prijaviti u najkraćem roku, a najkasnije za 8 dana, općinskom NOO-u mjesta boravka umrloga, radi upisa u registar umrlih. Istovremeno će voditelj registra o slučaju smrti obavijestiti općinski NOO mjesta rođenja umrloga, koji će to u rubrici »primjedba« u matici umrlih pribilježiti. Prijavu o smrti dužni su učiniti nadležnom općinskom NOO-u ukućani umrlog.

Registar umrlih imade ove rubrike:

1) Redni (tekući) broj upisa,
2) Prezime i ime, zanimanje i očevo ime umrloga,
3) Spol,
4) Mjesto i datum rođenja,
5) Mjesto i datum smrti,
6) Vjera i narodnost,
7) Mjesto i datum ukopa,
8) Način smrti (od čega je bolovao),
9) Ime i zvanje onoga, tko je izvršio upis,
10) Primjedba.

Smrt lica poginulog u ratu možemo upisati u matice umrlih tek na osnovu uvjerenja vojne jedinice, u kojoj je dotični služio, odnosno njegove više vojne vlasti.

Lica koja su nestala (bilo da su odvedena po ustašama, bilo da su nestala za vrijeme koje ofenzive) ne mogu se unijeti u registre umrlih sve dotle, dok putem nadležnog suda ne budu proglašeni umrlim na zahtjev zainteresovanih.

O svakom upisu, u bilo koji registar, dužan je općinski (gradski, rajonski) NOO izdati zainteresovanom licu na njegov zahtjev ovjerovljeni prepis sa svim rubrikama iz registra.

Općenito o upisima u registre

Voditelj registra (tajnik) općinskog (gradskog ili rejonskog) NOO-a, odnosno lice, koje bude za to naročito ovlašteno, dužan je svaki upis, koji mu se prijavi, izvršiti odmah, neposredno kako je upis prijavljen. Nije dozvoljeno podatke, koji se pri prijavi dobiju, zabilježiti i tek naknadno unašati u registre, jer se time mogu podkrasti razne greške. Sve rubrike registara imadu se popuniti kratko i tačno. Ukoliko koja od okolnosti, koja se imade u registar upisati, u vrijeme upisa nije poznata, odnosna rubrika imade se ostaviti prazna, i kad se potrebna okolnost sazna, imade se upisati. No, ovaj naknadni upis mora se konstatovati u rubrici »primjedba« s oznakom datuma, kad je izvršen. Trebaju li se kod upisa konstatovati neke činjenice, koje se ne mogu uvesti niti u jednu od rubrika odnosne matice, o tome treba načiniti zapisnik. U rubrici »primjedba« treba staviti broj i datum zapisnika, dok se sam zapisnik pohranjuje u arhivu. Svaki općinski (gradski, rajonski) NOO vodi zasebnu arhivu, u koju se pohranjuju spisi (naročito dokumenta), na temelju kojih je izvršen upis, koji se odnosi na vođenje registra.

Ako na području koga općinskog (gradskog, rajonskog) NOO-a postoji koja bolnica, rodilište, dječji dom, dom za iznemogle, ili koje druge slične ustanove, dužan je općinski NOO (gradski, rajonski) zatražiti od upravnika odnosne ustanove, da ga izvještava o svakom slučaju rođenja ili smrti, koji se dogodi u njegovoj ustanovi, radi zabilješke u registre.

Svaki upis u registar imade se ubilježiti tintom. Zabranjeno je vršiti bilo kakve popravke, brisanja ili precrtavanja kod naknadnih upisa. Kad je to dozvoljeno, treba uvesti svaki naknadni upis ili preinaku i konstatovati u rubrici »primjedba« ili o tome sačiniti zapisnik, koji se zatim pohranjuje u arhivu.

Pročelnik upravnog odjela okružnog ili kotarskog NOO-a, ili lice koje u tu svrhu ovlasti pročelnik, pri pregledu rada općinskog (gradskog, rajonskog) NOO-a dužan je da pregleda i vođenje registra. Ustanovi li pri tome kakve manjkavosti, upozorit će na njih tajnika kako bi ih mogao ispraviti. Ustanovi li pak koju zlonamjernu nepravilnost, izvijestiti će odmah nadležni okružni narodni sud, koji će protiv odnosnog voditelja registra provesti krivični postupak.

Registri su naime javne isprave, i svako lažno upisivanje u njih je zločin.

Radi što bržeg uvođenja registra rođenih, umrlih i vjenčanih, nije dosta da Oblasni, odnosno okružni NOO-i ovu okružnicu jednostavno dostave kotarskim, a ovi općinskim NOO-ima; u takvom slučaju ova okružnica bi ostala samo mrtvo slovo na papiru.

Da se to ne bi dogodilo, neka okružni NOO-i postupe ovako:

Pročelnik upravnog odjela povjerit će jednom namješteniku njegova odjela osnivanje registra na cijelom okrugu i držati ga odgovornim za taj posao. Ovaj će namještenik sazvati sve pročelnike kotarskih NOO-a (ili lica, koja u tu svrhu odrede) i zajedno s njima proučiti ovu okružnicu, izraditi prema uputama iz ove okružnice potrebne obrasce. Zatim će svaki na svom području obići sve općinske, gradske, rajonske NOO-e i kod svakog osnovati potrebne knjige i dati njihovom tajniku upute o njihovom vođenju. Nije dovoljno, da članovi upravnih odjela dadu samo upute, kako se te knjige imadu izraditi, nego ih baš oni sami imadu osnovati, naravski uz pomoć tajnika,

Obzirom na to, da je ova godina pri imaku, za ovu godinu broj stranica pojedinih registara može biti srazmjerno manji, pošto se i onako sa svakom novom godinom počinju voditi nove knjige sa rednim brojem 1, do...

Prednjem poslu pristupite odmah i shvatite ga obzirom na njegovu važnost najozbiljnije i po njegovom završetku izvjestite ovaj odjel.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel unutrašnjih poslova:
[Potpis nečitljiv]

M. P.

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP)—1944 (varia).
Redakcija je pronašla ovaj dokument medu nacrtima propisa. Iako nije potpuno sigurna u njegovu autentičnost, ona ga — zbog važnosti teksta — objavljuje.

1944, studeni 28.

Okružnica Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a upravnim odjelima svih oblasnih i okružnih NOO-a o uzimanju bivših državnih činovnika na rad u NOO-e

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel unutarnjih poslova
Broj: 698 dne 28. XI. 1944.

Predmet: Bivši državni činovnici uzimanje na rad u NOO-e.

Oblasnim i okružnim NOO-ima. Svima.

(Upravni odjel)

Pretsjedništvo[1]

Isterivanjem okupatora iz naše zemlje proširuje se djelokrug NOO-a i njihov se posao povećava iz dana u dan. Da bi oni mogli pravilno funkcionisati i tako zadovoljiti svoje zadatke, moraju se pojedini odjeli NOO-a popuniti pomoćnim, stručnim osobljem. Na rad u odjele NOO-a, kao stručno i ostalo pomoćno osoblje može se primiti i kancelarijsko osoblje bivše državne uprave (činovnici), za koje je utvrđeno ili se utvrdi da nisu bili aktivni ustaše, četnici ili članovi koje druge fašističke ili profašističke organizacije (»kulturbunda«, Mađarske kulturne zajednice). Ovdje se zapravo ne može dati neka generalna uputa o tome, koji se činovnici mogu preuzeti za rad u NOO-e, a koji ne. O tome, koji će se činovnici moći uzeti na rad u NOO-e, trebati će prosuđivati od slučaja do slučaja.

Svako lice, koje se nalazilo u službi t. zv. NDH, okupirane Nedićeve Srbije ili okupirane Slovenije, treba da odgovori na pitanja postavljena u priloženom »Upitnom arku«.[2] Jedino lica, koja se u pokretu nalaze izvjesno dulje vreme ili se nalaze od njenog početka, a provjerena su i pouzdana, ne trebaju ih ispunjavati.

Prema njegovim odgovorima na postavljena pitanja, odlučite se, da li ga se može primiti na rad kod NOO-a ili ne.

Razumije se, da podatke, koje bivši činovnici dadu u »Upitnom arku« treba svestrano ispitati i provjeriti po mogućnosti na diskretan način i to prije nego se donese konačna odluka o njegovom preuzimanju. Svaki »Upitni arak« treba ispuniti u 4 primjerka, od kojih jedan ostaje kod tajništva NOO-a kod kojeg je odnosno lice zaposleno, drugi primjerak dostaviće se tajništvu

1 Dopisano tintom — 2 Vidi prilog 1.

a četvrti primjerak odgovarajućem odjelu ZAVNOH-a (n. pr. za osoblje iz zdravstvenih odjela, odjelu narodnog zdravlja ZAVNOH-a).

Prilažu vam se tri primjerka »Upitnog arka«, prema kojima izradite dovoljan broj primjeraka za svoje potrebe.

Sve zainteresovane pozovite da »Upitne arke« ispune što tačnije i to prema uputama, koje se nalaze na njihovoj prvoj strani.

»Upitne arke« treba ispuniti za sva lica, bez obzira kod kojeg je NOO-a bilo zaposleno, počevši od mjesnih pa do Oblasnih NOO-a.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel unutarnjih poslova:
V. D. odjelnog predstojnika:
Leon Geršković [v. r.]

P. S. Kod preuzimanja bivših državnih činovnika držite se naših ranijih uputa, da se mlađi moraju prvenstveno poslati u vojsku. Ostale činovnike treba namjestiti ponajprije u niže organizacije i ustanove.

M. P.3

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

3 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel unutarnjih poslova,

PRILOG 1

Ustanova

U P I T N I A R A K

Z a ..... rođen-a ..... god.....

Dosadašnje zanimanje — ustanova — položaj .....

Mjesto stanovanja, ulica i kuće broj: .....

Uputa za ispunjenje upitnog arka

1. Na pitanja treba odgovoriti tako, da je iz odgovora vidljivo i samo pitanje, kao na pr. pitanje 19. (odgovor bi bio) »U mjestu sadašnjeg službovanja nalazim se od 18. V. 1942.«

2. Na svako pitanje treba odgovoriti kratko, ali ipak treba da odgovor bude jasan.

3. Svaka tvrdnja (kao na pr. kod pitanja 29. i si.) imade se potkrijepiti ispravama, svjedocima ili na koji drugi uvjerljivi način, gdje valja naznačiti imena svjedoka i slično kod samog odgovora.

4. Pod pojmom uže obitelji smatraju se muž, žena, djeca, brat, sestra, otac i majka. Pod mužem ili ženom smatra se svaki bračni drugi bez obzira na to da li su vjenčani ili ne.

5. Upitni arak treba ispuniti čitljivim rukopisom, tintom, a po mogućnosti pisaćim strojem.

6. Na naslovnoj strani upitnog arka na vrhu *Ustanova* ispunjava ona ustanova kojoj se upitni arak predaje.

7. Rubrika 42. »Primjedbe« služi podnositelju upitnog arka da unese svoje eventualne primjedbe.

1	Prezime, ime i očevo ime
2	Godina i mjesto (općina i kotar) rođenja
3	Zavičajna općina i kotar
4	Narodnost
5	Vjera

6	Zvanje u službi	
7	U kom je činovnom razredu-grupi?	
8	U kojoj je činovničkoj grupi bio prije 10. IV. 1941. god.	
9	Da li je za vrijeme od 10. IV. 1941 unapređen i zašto, te kada i u koji činovni razred	
10	Da li je prekoredno unapređen i zašto	
11	Da li je za vrijeme NDH nagrađen, odlikovan, ili pohvaljen, zašto i kada	
12	Da li je obavljao sporedne i honorarne službe za vrijeme NDH, koje, kako dugo i uz koji honorar	
13	Školska kvalifikacija Koje je škole završio	prije 10. IV. 1941
		poslije 10. IV. 1941
14	Da li je služio vojni rok, kada, gdje i koji je čin imao	U bivšoj jugoslavenskoj vojsci
		U NDH
		U narodno-osolobodilačkoj vojsci
15	Da li je oženjen-a, ima li djece (navesti ime i prezime ženinih-muževih roditelja i zanimanje)	
16	Imućstveno stanje	Što posjeduje od nekretnina, gotovog novca ili vrijednosnih papira
		Kakvog zasebnog imetka, nekretnina, gotovog novca i si. imade žena ili djeca
17	Da li je od toga što i koliko stekao za vrijeme NDH i na koji način	
18	Da li je od imovine stečene za vrijeme NDH što otuđio, koliko i kome te zašto	

19	Od kada je u mjestu sadanjeg službovanja
20	Da li je od 10. IV. 1941 bio u državnoj službi i u kojoj i gdje
21	Gdje je proveo vrijeme od 10. IV. 1941 do danas, na kojim dužnostima i u kojim mjestima
22	Da li je bio član koje ustaške, četničke organizacije, kulturbunda, mađarske kult. zajednice i si. fašističke organizacije
23	Kada je u nju stupio, da li dobrovoljno ili prisilno, ako prisilno, tko ga je prisilio ili nagovorio
24	Koje je dužnosti obavljao u toj organizaciji i kako dugo
25	Ako je istupio iz organizacije prije oslobođenja mjesta njegovog boravka, kada i zašto
26	Da li je učestvovao u vojsci neprijatelja, domobranstvo, ustaše, vojnica, četnički odredi, Gestapo, legionari, milicija i si. u kojoj jedinici, koje vrijeme i gdje
27	Da li je hvalio, agitirao i radio po ustaškim, četničkim i uopće fašističkim načelima, ako je pismeno propagirao priložiti sastavke. Ako ih nema, navesti zašto ih nema.
28	Da li je s kime i kada imao vezu u Narodno-oslobodilačkom pokretu
29	Na koji je način i putem koga pomagao Narodno-oslobodilački pokret
30	Da li je bio simpatizer NOP-a, kako dugo i tko ga kao takvoga poznaje
31	Da li je bio u kojoj ilegalnoj organizaciji NOP-a za vrijeme NDH (JNOF, USAOH, AFŽ, NOO)
32	Tko ga je u nju uveo i s kime je u njoj bio, njihovo pravo ili konspirativno ime
33	Kada i kako je dugo bio u toj organizaciji, odnosno zašto je istupio

34	Da li je tko od članova uže porodice pripadao ustaškoj ili četničkoj organizaciji, kulturbundu, mađarskoj kulturnoj zajednici, i si. i kojoj i da li je bio njen funkcioner	
35	Tko je od uže familije služio u neprijateljskoj vojsci, od kada do kada i koji je čin imao	
36	Tko je od članova uže porodice bio u službi NDH ili u kojoj samoupravnoj službi ili javnih poduzeća, na kome položaju i koju je plaću imao	
37	Da li je taj bio izvanredno unapređivan	
38	Tko od članova uže familije ima namještenje, gdje i uz koju plaću	
39	Da li netko od članova uže familije ima privatnu radnju, dodatak ili si. i koliko	
40	Koji su članovi uže porodice pripadali NOP ili su pomagali Narodno-oslobodilački Pokret	
41	Da li je tko od uže porodice bio u partizanima, logoru, ubijen po neprijatelju i gdje te kada, ili je uopće bio proganjan policijski kada i na koji način	
42	Primjedbe	

Svjestan sam da bi za iznošenje krivih podataka i za zavođenje u bludnju organa narodne vlasti učinio-la zločin protiv interesa NOP-a, te bi snosio posljedice koje iz toga proističu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

U ..... dne ..... 194..... god.

Potpis:

45 Ocjena i primjedba N.O. vlasti

144

1944, prosinac 3.

Prijedlog Odjela financija ZAVNOH-a Tajništvu ZAVNOH-a za osnivanje Hrvatske narodne banke

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel financija
Broj: 251 od 3. prosinca 1944.

Tajništvu ZAVNOH-a

Vodeći računa o potrebama financijske prirode, koje se već danas postavljaju pred naše narodne vlasti u vezi sa pokretanjem privrednog života na oslobođenom području i obnovom zemlje, a koje će oslobođenjem cijele zemlje postati naročito akutno, ovaj odjel smatra potrebnim da se već sada poduzmu neke mjere radi organizacije novčanog tržišta u Hrvatskoj.

Kao prvu mjeru ovaj odjel predlaže osnivanje državnog novčanog zavoda za Hrvatsku, pod nazivom Hrvatske narodne banke. Taj zavod imao bi s jedne strane izvršivati sve one poslove, koji interesuju hrvatsku narodnu vlast, a koje se normalno sprovode preko novčanih zavoda. S druge strane on bi imao da nadzire i organizuje koncentraciju kredita i kapitala, koje treba staviti u službu narodne privrede i obnove zemlje.

Hrvatska narodna banka trebala bi se organizirati već sada na oslobođenom teritoriju te se osposobiti da po dovršenom oslobođenju zemlje preuzme rad postojećih državnih novčanih zavoda, koji su stajali u službi okupatora i koje treba likvidirati.

U vezi s time predlažemo Tajništvu, da predloži Predsjedništvu Zavnoha donošenje odluke, koja bi sadržavala ove odredbe:

1) Osniva se Hrvatski državni novčani zavod pod imenom Hrvatske narodne banke, sa zadaćom da u interesu hrvatskih narodnih vlasti vrši sve one finansijske poslove, koji se normalno sprovode putem novčanih zavoda, kao što i da organizuje novčano tržište Hrvatske na način, kako bi ono moglo u što većoj mjeri biti stavljeno u službu podizanja našeg narodnog gospodarstva i obnove zemlje.

2) Izrada statuta banke, njena organizacija i uvođenje u život povjerava se odjelu financija Zavnoh-a.

3) Odluka stupa na snagu odmah.

Smatramo potrebnim istaknuti, da je i ASNO Srbije donijela odluku o osnivanju privredne banke za Srbiju, dok u Sloveniji već gotovo godinu dana djeluje Denarni zavod Slovenije, osnovan odlukom SNOS-a. Primjeću-

jemo dalje, da bi izabrani naziv banke najbolje odgovarao onome, što zavod treba da postane, ali bi ipak bilo potrebno, da se o tom poluči predhodni sporazum sa Nacionalnim Komitetom, jer će se vjerojatno i Centralni emisioni institut nove Jugoslavije zvati Narodnom bankom. Kao podesni nazivi došli bi u obzir i Hrvatska zemaljska banka ili Hrvatska gospodarska banka, ali valja držati pred očima, da u Hrvatskoj već postoje banke sa takvim nazivima.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel financija:
D.[1] *Brkić* [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH —1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj 1622, 5. XII 44.

1Dušan.

145

1944, prosinac 5.

Upute Odjela unutarnje uprave svim oblasnim i okružnim NOO-ima o osnivanju seoske milicije

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel unutarnjih poslova
Broj: 683. —,44. dne 5. XII. 1944.

Predmet: Seoske milicije — osnivanje.

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

Jedna od najvećih tekovina naše borbe jest naša nova narodna država. Nova Jugoslavija i njene federalne jedinice, narodne su ne samo zato jer u njima vlada sam narod, predstavljen u svojim Narodno oslobodilačkim odborima, nego jer nad narodom nema nikakve oružane sile. U svojoj novoj državi — kako na fronti, tako i u pozadini, oboružani narod sam vodi borbu protiv petokolonaša, sabotera, štetočina, kriminalaca, švercera itd. Narodna država organizira, pored redovne vojske i vojske narodne zaštite na načelima dobrovoljnosti i izbornosti iz samog naroda — narodnu miliciju, koja čuva sigurnost, red i mir u našim naseljima. Baš zato su i fašisti svoje oružane bande nazivali milicijom, da bi zavarali narod, htijući te bande prikazati narodnim oboružanim odredima.

Kao što naša slobodna Hrvatska nema ništa zajedničkog sa Pavelićevom »nezavisnom državom Hrvatskom«, tako naša narodna milicija nema ništa ni s Pavelićevom milicijom, ni s talijanskom fašističkom milicijom, koje su htjele da okaljaju ime milicije, koje je izraslo iz narodnih borba protiv ugnjetača svih boja.

Već danas naša narodna milicija svojim djelima i svojom borbom osvjetljava svoje ime. Naša će milicija, izrasla iz naroda, postati miljenik naroda. Zato moramo i dalje uporno raditi na njenom organiziranju, na njenom odgoju, na njenom čvrstom povezivanju sa narodom.

Svojevremeno smo Vam poslali upute za organizaciju narodne milicije (odborske straže) pri okružnim NOO-ima. Narodnu miliciju je sačinjavala jedna četa narodne milicije pri okružnom NOO-u, koja je bila odgovorna pročelniku upravnog odjela okružnog NOO-a. Ta se milicija raspodjelila po vodovima na kotareve i po desetinama na općine, a dalje i na pojedine patrole, koje su svoju dužnost vršile na naročito potrebnim i istaknutim mjestima. Međutim je potpuno jasno, da će naši odjeli, naša narodna vlast moći organizirati red i sigurnost u oslobođenoj domovini samo onda, ako se protiv narušitelja reda i kriminalaca, švercera i raznih razbojnika i kradljivaca bude borio cjeli narod.

Radi toga je potrebno, da se uz sadanju okružnu i kotarsku narodnu miliciju organizira narodna milicija u selima od samog naroda, od seljaka i to od onih, koji se žele da aktiviziraju u poslovima narodne milicije. Ta seoska narodna milicija treba da broji po mogućnosti toliko članova, da svaki milicioner jedan do dva puta tjedno vrši svoju milicionersku dužnost, kao dežurni i da kraj toga ima svaki dan dovoljan broj milicionera na službi, prema veličini sela, na pr. 2, 4, 5, naročito prema opasnosti za javni red i sigurnost u tom selu.

Milicionere za seosku narodnu miliciju izabire narod na seoskim zborovima od onih, koji žele da se posvete toj službi. Narod bira i rukovodioca seoske narodne milicije, koji je član seoskog NOO-a. On odgovara kao član NOO-a seoskom NOO-u i istovremeno odgovara i vodniku kotarske narodne milicije, kao svom predpostavljenom starješini u vojničkom smislu. Osim toga rukovodioc seoske narodne milicije prima svakodnevni raport od službujućih milicionera narodne milicije, te šalje svakodnevno izvještaje tajniku općinskog NOO-a i vodniku kotarske narodne milicije. Vodnik kotarske narodne milicije neposredno se brine za disciplinu i odgoj u milicionerskom duhu svih milicionera seoske milicije. Prema direktivama komande milicije, odnosno rukovodioca upravnog odjela okružnog NOO-a, seoska narodna milicija vrši službu sa oružjem ili bez oružja, već prema tome, da li je kraj ugrožen ili ne.

Za izbore narodne milicije treba sazvati seoski masovni sastanak, a prije toga treba okružni NOO preko kotarskih i općinskih NOO-a da u selima porazgovori sa narodom, da iznađe one, koji bi imali volju da se bave sa poslovima milicije i da ih zatim predloži na seoskom zboru, za narodne milicionere. To mogu biti muškarci, žene i djevojke i stariji ljudi, koji za taj posao imaju volje.

Osnovna dužnost seoske narodne milicije jest, da na dan svog službovanja pazi na red, mir i sigurnost u selu. Službujući milicioneri pregledavaju propusnice, objave, paze da se svi drže propisa, što se tiče prevoza, saobraćaja itd. Ako se dogodi kakva krađa, pljačka, utaja itd. u selu, onda će milicioneri na licu mjesta izviditi slučaj, te ga što prije javiti tajniku općinskog NOO-a, i ako treba, da traže pomoć od kotarske milicije. Seoski milicioneri će ujedno upućivati prolaznike, koji bilo što traže u selu, na koji način će to tražiti. Milicioner će ukratko na svoj dan službe paziti na sve, što se u selu događa i na taj način biti najbolja pomoć svom NOO-u.

Vrlo je važna u današnje vrijeme dužnost milicije, da se bori protiv švercera, nabijača cijena i svih onih, koji hoće da iskoriste teške prilike u kojima narod živi. Zato osnovna pažnja narodne milicije treba da bude upravljena na te gulikože naroda. Stoga će upravni odjeli upoznati sve milicionere sa pojavom šverca i nabijanja cijena. Ne bi trebalo da prođe niti jedan sastanak, predavanje itd, koji se drži sa milicionerima, a da ih se na to ne upozori. U svakodnevnim raportima treba uvijek isticati, što je učinjeno u borbi protiv švercera i nabijača cijena.

Ako seoska milicija pravilno izvršava svoje zadatke, tada će upravni organ Izvršnog odbora NOO-a biti u mogućnosti, da se uspješno bori protiv šverca, nabijanja cijena, nereda, kriminala svake vrsti i protiv svih drugih štetočina.

Seoska milicija, kao organizacija samog naroda, za uspostavljanje i držanje reda i sigurnosti, treba uvijek po svom načinu pristupanja, po svom odnosu prema narodu i po svom djelovanju da bude takva, da narodne

mase njenu dužnost shvate kao svoju dužnost. Da bi pravilno mogla vršiti svoju dužnost, seoska milicija treba da zadobije ljubav svoga naroda i tada će sam narod putem svoje seoske milicije ukazivati na pojedine švercere, štetočine itd. Pri tome narod postaje aktivni saradnik i izvršilac odluke narodnih vlasti. Zato treba punu pažnju posvetiti odgoju narodne milicije, kako okružne, tako i kotarske i seoske.

Kako mi u novooslobođenim gradovima nećemo moći odmah osnivati milicije na istim izbornim principima, kao u selima, pa ipak je potrebno, da se u gradovima vrši milicionerska služba, to će biti potrebno da milicionersku službu u gradovima u prvo vrijeme vrše milicioneri okružne i kotarske narodne milicije, odnosno da jedan dio te milicije da bude stavljen na raspolaganje gradskom NOO-u. Od tih milicionera iz okružne i kotarske, treba formirati gradsku miliciju. Iako neće ta gradska milicija u prvo vrijeme biti izborna na isti način kao seoska, ona ipak treba u osnovi da ima isti odnos prema narodu. Zato je potrebno, da gradska milicija odgovara gradskom NOO-u. Ta gradska milicija odgovara također i komandi okružne milicije ili kotarske milicije, već prema tome, kome odgovara gradski NOO dotičnog grada — kotarskom, okružnom ili oblasnom NOO-u. Gradska milicija mora nastojati, da pridobije simpatije naroda, da građanstvo bude aktivan saradnik gradske milicije, pri izvršavanju njenih zadataka.

U selima, gdje je nemoguće izvršiti izbor narodne milicije iz bilo kojeg razloga sigurnosti, tamo će službu vršiti, kao i do sad samo okružna i kotarska milicija, u koliko ne bude moguće da sam općinski NOO postavi milicionere između seljaka i seljanki toga sela.

Organizaciji seoske milicije treba prići što prije, kao i organizaciji gradske milicije po navedenim principima.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel unutarnjih poslova:
Leon Geršković [v. r.]

M. P.i

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH —1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj 1651, 8. XII. 44.

1 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel unutarnje uprave.

1944, prosinac 9.

Izvještaj izaslanstva ZAVNOH-a u Dalmaciji Predsjedništvu ZAVNOH-a o stanju prometa, industrije i obrta u Dalmaciji

IZASLANSTVO ZAVNOH-a
U DALMACIJI

za odjele prometa, tehničkih radova i industrije

Broj: 9—44.
Split, 9. 12. 1944.

Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske
Predsjedništvo

0 našem dosadašnjem radu na teritoriju Dalmacije, podnosimo ovime slijedeći

I Z V J E Š T A J

1. Putovanje.

Krenuli smo iz sjedišta ZAVNOH-a dne 21. 11. 1944 u 14 sati, a stigli u Zadar dne 23. 11. 1944. u 14 sati. Nakon dvodnevnog zadržavanja u Zadru 1 pregleda tamošnje industrije te sastanka s drugovima iz tamošnjeg Okružnog N.O.O.-a, nastavili smo put u Split, kamo smo stigli 26. 11. 1944 u večer. Put od sjedišta do Zadra obavili smo kamionom, a put od Zadra do Splita parobrodom.

2. Nađeno stanje.

Stanje nađeno kod dolaska u Dalmaciju bilo je vrlo nezadovoljavajuće. Komunikacije vrlo teško oštećene, osobito mostovi, industrija dosta teško oštećena, ali ne toliko da se ne bi mogla bar u smanjenom obsegu osposobiti za pogon. Zalihe sirovina postoje i ako u vrlo skromnoj mjeri.

Civilna vlast uopće nije dorasla situaciji. Direktiva gotovo uopće nema, a u koliko ih je bilo, nisu provedene. Industrijske objekte, obrtne radionice, trgovine i ostatke komunikacionih sredstava zaposjela je mornarica i vojska. Civilna vlast uopće nije došla do izražaja i povukla se je pred zahvatom vojske.

Pred problemom prehrane toliko se je ustuknulo, da se niti ne pristupa stvaranju radnih kadrova. Stari materijal leži okolo razbacan i propada. Vojska je pokupila alat, mobilizirala stručnjake i nestručnjake. Radionice se zatvaraju, a život je posvema ukočen.

Nakon dolaska u Split, pokušali smo stupiti u vezu s tajništvom Oblasnog N.O.O.-a ali bez ikakovog uspjeha, jer tajnika nema u uredu. U koliko se do njega ili predsjednika dođe, ne može se progovoriti više od dvije-tri riječi. U pojedinim odjelima Oblasnog nema nikakovog sistematskog rada, naprosto jer pročelnika nikad nema. Odjeli nisu formirani, u odjelima nema ni govora o odjelnim sastancima, a pogotovo nema apsolutno nikakvog kontakta između pojedinih odjela. Međuodjelnih sastanaka nema. Veze između Oblasnog i Okružnog NOO-a također nema, a Okružni nisu dobili nikakovih uputa. Citavi odjeli ne rade ništa drugo, nego izdaju bonove za blokiranu robu.

3. *Poduzete mjere.*

U prvom redu, našli smo za potrebno, da provedemo formiranje i organizaciju pojedinih odjela NOO-a, a zatim, da se provede koordinacija rada između vojnih i civilnih vlasti i da se tako zajedničkim silama i sredstvima pristupi rješavanju najvažnijih konkretnih zadataka. Budući da je istodobno bilo od najveće važnosti pristupiti riješavanju stanovitih konkretnih zadataka a i nastaviti s upoznavanjem stanja na terenu, to je rad među članovima izaslanstva podijeljen kako slijedi:

a) Rad na organizaciji odjela Oblasnog N.O.O.-a i koordinaciji rada civilnih i vojnih vlasti provode drugovi major Bubanj,[1] ing. Rihtman,[2] Strmac[3] i drugovi iz G.Š.H. kapetan Čop[4] i kapetan Puača.[5]

b) Rad na osposobljenju željezničkih radionica u Splitu i Šibeniku provode drugovi Kajfeš[6], ing. Malešević[7] i Marko Ferić.

c) Rad na osposobljenju telefonskih veza provodi drug major Vuković[8].

d) Upoznavanje stanja na terenu i kontrolu rada na terenu provode drugovi ing. Malešević, ing. Zlatić[9] i Kajfeš.

e) Pregled mehaničkih radionica i voznog kolnog parka na terenu Oblasti provode drugovi Kućan[10] i Pjevač[11].

f) Organizaciju tehničkih kurseva provodi drug Marko Ferić.

Drug Rukavina[12] nije mogao biti zadužen ničim, jer je teško obolio i nalazi se na liječenju u vojnoj bolnici u Splitu.

Preduzeti radovi izvršeni su kako slijedi:

ad a) Usprkos velikih poteškoća uspjelo je provesti organizaciju i formiranje Odjela za tehničke radove i Odjela za industriju, obrt, trgovinu i šumarstvo. Preostaje još da se formira Odjel prometa koji je rad u toku.

U pogledu koordinacije rada bile su poteškoće još veće, jer se je nailazilo na skroz formalističko gledanje kod Oblasnog N.O.O.-a. Usprkos tome, uspjelo je stvoriti jedan odbor za koordinaciju, koji se je nazvao »Odbor za tehničke radove u Dalmaciji« i u koji je ušao po jedan predstavnik Korpusne oblasti VIII. Korpusa, Štaba Mornarice i Oblasnog N.O.O.a. Formiranje tog odbora postalo je neizbježivom nuždom, pošto s jedne strane NOO ne raspolaže niti radnom snagom niti dovoljnim alatom, a niti s mogućnosti prehrane radnih kadrova, dok je s druge strane potrebno da baš NOO putem svojih struč-

1 Andrija — **2** Zvonimir — **3** Boris — **4** Emil — **5** Dušan — **6** Ivan — **7** Niko — **8** Petar — **9** Lidija — **10** Franjo — **11** Svetozar — **12** Redakcija nije ustanovila

njaka rukovodi tim radovima, koji spadaju u njegovu kompetenciju. Osim toga je potrebno, da se sporazumno utvrdi, koji je rad prešniji, a koji manje prešan.

Usprkos tome, što je uz pomoć tog odbora uspjelo neke prešne radove pravilno postaviti i uputiti, rad odbora je naišao na veliko nerazumijevanje, ali izgleda, da je našim velikim naporima uspjelo za sada slomiti opoziciju i nastaviti rad.

Odboru je unatoč svega uspjelo organizirati rad na izgradnji električnog dalekovoda Kraljevac—Split, na osposobljenju željezničke pruge Siverić—Split i na toj pruzi porušenih mostova na Jadru i Čikoli, cestovnih mostova kod Skradina i Obrovca itd. itd.

Kada taj odbor završi svoj najvažniji rad, i pojedini odjeli NOOa budu osposobljeni za samostalno izvršivanje zadataka, vojne će vlasti uputiti samo svoje izaslanike u odjele obnove, tehničkih radova i prometa, kao svoje promatrače i zastupnike interesa vojske i mornarice.

ad b) Rad na osposobljenju željezničkih radionica Split i Šibenik dobro napreduje usprkos svih poteškoća, koje se pod vladajućim okolnostima mogu i očekivati. Tu su već popravljene 3 lokomotive, dvije daljnje su u popravku, a jedna izvrnuta lokomotiva kod Kaštel Lukšića se podiže i stavlja u ispravno stanje.

ad c) Rad na uspostavi telefonskih veza dobro napreduje i glavne su telefonske veze već uspostavljene usprkos velikim poteškoćama radi pomanjkanja radne snage (pošto je vojska mobilizirala sve stručnjake) i pomanjkanja prevoznih sredstava.

ad d) Rad na upoznavanju stanja na terenu provađa se neprestano, pa se uspjeh tog rada vidi iz opširnih izvještaja, koji su upućeni pojedinim odjelima ZAVNOHa.

ade) Rad na pregledu mehaničkih radionica i kamiona i ustanovljenju brojnog stanja na teritoriju Oblasti započet je, ali nije dovršen jer podatci vrlo teško pritiču.

ad f) Organiziranje tehničkih kurseva nailazi na najveće zapreke radi poteškoća s prehranom. Oblasni NOO neće nikako da preuzme na sebe dužnost prehrane kursista. Uslijed toga nije još uspjelo doći u tom pitanju do zadovoljavajućih rezultata.

4. Plan budućeg rada izaslanstva.

S obzirom na sadanje stanje po pitanju tehničkih radova, prometa, industrije, obrta, trgovine i rudarstva u Dalmaciji, smatramo da je potrebno, da izaslanstvo ovdje obavi još slijedeće zadatke:

a) Formiranje i organizaciju Odjela za promet Obi. NOOa koji je rad već u toku, a provode ga drugovi Bubanj, Malešević i Ferić.

b) Podpomoći i pratiti razvoj Odjela za tehničke radove i Odjela za industriju, obrt, trgovinu i rudarstvo. S tim zadatkom zaduženi su drugovi Rihtman i Strmac.

c) Podpomoći i pratiti razvoj rada Odbora za tehničke radove u Dalmaciji (Odbora za koordinaciju) s kojim je radom zadužen drug Rihtman.

d) Pratiti i podpomoći rad na osposobljenju prometnih sredstava i komunikacija. Za taj su zadatak zaduženi drugovi Bubanj, Malešević, Zlatić i Kajfeš.

e) Izvršiti pregled sve dalmatinske industrije, pratiti postupak NOOa s tom industrijom, njenim osposobljenjem i održanjem u pogonu, pogotovo s obzirom na to što se jednim dijelom radi o industriji koja će podpasti kasnije pod izravnu kompetenciju ZAVNOHa. S tim su zadatkom zaduženi drugovi Bubanj, Rihtman i Strmac.

f) Ostvariti odgoj stručnih kadrova, osposobiti stručno školstvo, a osobito stručni tehničko-odgojni zavod »Scuola Industriale« u Zadru, koji pruža osobito povoljne okolnosti za rad. Tim zadatkom su zaduženi drugovi Bubanj i Ferić.

g) Ostvariti osnivanje Odbora za elektrifikaciju u Dalmaciji. Tim zadatkom su zaduženi drugovi Bubanj i Rihtman.

h) Nastojati, usprkos teške opozicije, ostvariti kod Odjela za tehničke radove stvaranje radnih kadrova, inventara alata i materijala, te riješiti pitanje prehrane radnih kadrova ili pak ostvariti upotrebu privatnih građevnih poduzeća za izvedbu javnih radova. Tim zadatkom zaduženi su drugovi Bubanj i Rihtman.

i) Riješiti pitanje prehrane ili isplate industrijskog radništva. I tim su zadatkom zaduženi drugovi Bubanj i Rihtman.

Drug Kućan odaslan je Okružnom NOO-u Dubrovnik radi rada na ustanovljenju i osposobljenju voznog parka i uređenja mehaničke radionice za popravak vozila. Drug Pijevac upućen je da pregleda postojeće pilanske uređaje kod raznih brodogradilišta i ostalih industrijskih objekata u Dalmaciji i da izvidi njihovu eventualnu upotrebu u Lici. Drug Malešević se sada nalazi na pregledu komunikacija na potezu Split—Knin i Perković—Šibenik, a drugarica Zlatić se nalazi u Dubrovniku, radi pružanja pomoći tamošnjem Okružnom NOO-u i pregledu komunikacija u tom području.

Rok za dovršenje gore iznesenih zadataka ravnat će se razvojem prilika i ne može se za sada predviditi.

5. Zapreke pravilnom razvoju rada u Dalmaciji.

Glavna zapreka pravilnom razvoju radnih prilika u Dalmaciji leži u tome, što sam Oblasni N.O.O. nije pravilno shvatio svoje dužnosti i što vodi podpuno krivu gospodarsku politiku.

Pročelnici pojedinih odjela Obi. NOOa trate svoje vrijeme u sitnicama, dok njihovi odjeli ostaju bez nadzora, bez ikakove inicijativnosti i kontakta s terenom i postojećim zadatcima. Pojedini odjeli nemaju nikakove veze s nižim NOO-ima i podpuno vise u zraku.

U pogledu općenite privredne politike, osobito treba podvrgnuti kritici postupak u pitanjima prehrane radnih kadrova a i ostalog pučanstva.

Oblasni NOO još kako-tako (i ako oskudno) rješava pitanje prehrane vlastitih službenika, dok za prehranu invalida, penzionera, obitelji naših boraca i žrtava NOB nije učinjeno ništa. K tome se događa još i to, da su ratni zarobljenici, zaposleni na pojedinim radovima bolje hranjeni, nego naši radni kadrovi koji su na istim radovima zaposleni. Konkretan je slučaj na gradnji dalekovoda Kraljevac—Split, gdje se zarobljenici hrane s našim radništvom na istom kazanu, a da uz to zarobljenici primaju više hljeba nego naši drugovi.

Kod provedbe mobilizacije nije vođeno uopće računa o tome, koga se mobilizira, pa je na taj način ne samo mobilizirano za vojsku gotovo sve stručno

radništvo, nego i ono seljaštvo, koje je od prijeke potrebe za obradu polja i vrtova. Pitanje povrtljarstva je međutim jedno od vitalnih pitanja Dalmacije.

Mobilizaciju su dakle morali provoditi NOO-i, a ne vojska, ili je bar ta mobilizacija morala biti sprovedena uz saradnju i kontrolu NOO-a, dok su istodobno NOO-i morali imati u vidu gornje potrebe.

Mobilizacija stručnog radništva imala je također katastrofalan uticaj na obrtničku djelatnost. Općeniti rezultat poduzetih mjera odnosno propusta jest taj, da se je dovelo do podpunog ukočenja svake privredne djelatnosti i privatna je inicijativa potpuno zamrla a postojeće su mogućnosti ostale neizkorištene. Oblasni NOO baš iz razloga prehrane odbija stvaranje vlastitih radnih kadrova i obrazovanje tehničkih kurseva, što vodi neminovnom slabljenju NOO-a i njegovom onesposobljavanju za izvršenje postojećih zadataka.

U pitanjima prehrane, NOO je koncentrirao svoje napore jedino za rekviziciju i onako nedostajuće hrane od pučanstva za potrebe vojske, zanemarujući pri tome vlastite potrebe i zadatke i otežavajući time situaciju.

Rezultat toga jest, da je NOO u pogledu radnih kadrova postao potpuno ovisan o vojsci. Pošto je i u pogledu alata i materijala NOO propustio bilo što poduzeti, postao je i u tim pitanjima ovisan o vojsci. Na taj način, NOO je postao posvema nesposoban za samostalno izvršenje bilo kojeg većeg zadatka.

Vrlo je teško i pitanje industrijskog radništva, to jest pitanje plaćanja i prehrane radništva zaposlenog u onoj industriji, koja je kako-tako sposobna za pogon. Mjestimično je to pitanje riješeno tako, da radništvo prima neku hranu od vojske (n. pr. u Zadru: 1 kg ječma i 2 dkg ulja po radniku dnevno) čime uopće nije riješeno pitanje prehrane obitelji dotičnih radnika. Bez financijskog zahvata i riješenja aprovizacionog pitanja za svekoliko pučanstvo, ovo se pitanje neće moći riješiti, a mora se priznati da o tome ovisi stavljanje industrije u pogon.

Kod rješavanja pitanja nagrade za rad ili prehrane radništva zaposlenog na pojedinim radovima ili u industriji, trebalo bi predvidi ti i nagrađivanje udarničkog rada pojedinaca (n. pr. u vidu premija) čime bi se mnogo podpomoglo brzom i uspješnom odvijanju radova.

Kod tih pitanja se zaboravlja na ostvarenje državnih prihoda, koje je ovdje već odavno bilo moguće bar djelomično riješiti odnosno ostvariti, čime bi i pitanje isplate industrijskih radnika bilo olakšano. Bez ikakovih poteškoća moglo se je n. pr. uvesti ubiranje prihoda od saobraćaja (pruga Split—Sinj i Šibenik—Perković—Slivno moći će se doskora otvoriti za putnički saobraćaj a i parobrodarska veza Zadar—Dubrovnik je već u pogonu), zatim prihodi od pošte, od prodaje duhana (tvornica duhana u Zadru je u pogonu i može proizvoditi 1 milion cigareta dnevno, a imade sirovina za 50 miliona cigareta) a konačno i od prodaje likera i alkoholnih pića ako se uredi pitanje pogona tvornice Luxardo u Zadru (neprijateljska imovina, sposobno za pogon) u kojoj se s dobrim rukovodstvom dade izraditi s postojećim sirovinama i zalihama gotove robe oko 50.000 litara žestokih pića.

U pogledu samih tehničkih radova, pokazalo se je kod osnivanja »Odbora za tehničke radove u Dalmaciji« da postoje mogućnosti rada u Dalmaciji i da se ti radovi čak mogu i vrlo dobrim tempom odvijati (n. pr. radovi na električnom dalekovodu Kraljevac—Split, gdje je uspjeh rada vrlo zadovoljavajući). Uloga tog odbora je privremena i on će postojati tako dugo, dok se Odjel za tehničke radove Oblasnog NOO-a ne osposobi za samostalan rad, to jest, dok ne stvori svoje radne kadrove, vlastiti inventar alata i via-

štite prehrambene mogućnosti ili mogućnost isplate radništva. Tu se ali nailazi na najveću opoziciju od strane Obi. NOO-a koji neće da se toga prihvati i da pojedine radove preuzme od vojnih vlasti.

Također je potrebno meritorno riješiti pitanje uloge odjela za obnovu u cijelom kompleksu pitanja, pošto o tome ovdje ne vladaju čisti pojmovi a postoje i žalbe, da direktive u tom pitanju nisu jedinstvene ni dovoljno jasne.

Pitanje odgoja stručnih kadrova, kolikogod je ono goruće pitanje neposredne budućnosti tehničkog, prometnog i industrijskog podizanja Dalmacije naišlo je ovdje na podpuno nerazumijevanje i tu će trebati još teškog rada, da se svlada postojeća pasivnost.

6. Zaključak

Ovo izaslanstvo je do sada uspjelo dobiti pregled nad stanjem u Dalmaciji, utvrditi glavne zadatke, provesti začetak organizacije i pristupiti rješavanju posve konkretnih zadataka. Pri tome su stečena dragocjena iskustva koliko u postavljanju pravilnog riješenja organizacionih problema, toliko i u pogledu nedostataka i grješaka, koje treba ukloniti i koje se ne smiju drugdje ponoviti.

Na temelju tih iskustava naglašujemo potrebu, da se osobito kod preuzimanja vlasti u Zagrebu pazi na to, da se postojeće važne ustanove ne rasturuju prije nego li je stvorena organizacija, koja će ih nadomjestiti. Tako je n. pr. bivša Direkcija pošta u Splitu, koja nije bila kao takova rasturena, bila odmah u stanju rješavati važne zadatke, dok kod ostalih ustanova, koje su bile rasturene, to nije bio slučaj.

Osobito valja paziti, da se u Zagrebu ne rasture potpuno željezničke ustanove i da se tamo ne postavljaju ljudi, koji ne poznaju pojedine probleme i koji prema tome neće znati pristupiti njihovom konkretnom rješavanju.

To isto pravilo vrijedi i za industriju i obrt, čije radne kadrove treba barem za početak, nakon potrebnog političkog čišćenja, što više očuvati, da bi dotična postrojenja ostala sposobna za pogon.

Također je potrebno posvetiti najveću pažnju preuzimanju materijala i alata i raspolaganje istim. U Dalmaciji je sve to preuzela vojska namjesto NOO-a, a odjel obnove uopće nije došao do izražaja.

Zaključujući napominjemo, da je ovdje u Dalmaciji, potrebno budno paziti da se spriječi birokratizacija stvorene narodne vlasti i održati ju na putu korisnom po ciljeve NOB. U tom cilju, potrebno je jošsvladati gore iznesene zapreke, koje pravilnom razvoju stvari još stoje na putu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

A. Bubanj [v. r.]
(Major Andrija Bubanj)

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.
U gornjem desnom kutu dopisan je broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj: 1697, 12. XII 44,

1944, prosinac 10.

Zapisnik sa četvrte sjednice Predsjedništva ZAVNOH-a na kojoj je zaključeno da se formiraju novi odjeli ZAVNOH-a i ponovno raspodijele dužnosti članova Predsjedništva po odjelima

ZAPISNIK

IV. sjednice Predsjedništva ZAVNOH-a

Prisutni: Brkić, Brozina, Gaži, Gregorić, Gržetić[1], Koharović, Krajačić, Krstulović, Mandić[2], Opačić, Pejnović[3], Počuća, Radauš[4], Ritig, Stilinović[5], Žigić[6].

Dnevni red:

1. — Formiranje novih odjela poljoprivrede, šumarstva i obrta, trgovine i industrije.
2. — Raspodjela članova Predsjedništva po odjelima.
3. — Primanje druga Bakarića u Predsjedništvo ZAVNOH-a.
4. — Izbor Komisije za pomoć Dalmaciji.
5. — Razno.

Na sjednici je zaključeno:

Po točki 1. —

Da se iz Odjela narodnog gospodarstva formiraju tri odjela i to:

a) Odjel poljoprivrede
b) Odjel za šume i šumsku industriju
c) Odjel obrta, trgovine i industrije.

Ovaj je zaključak primljen jednoglasno.

Po točki 2. —

1. — U odjelu unutarnje uprave ostaje: Krajačić Ivan
2. — Odjel pravosuđa preuzima: Brkić Duško
3. — U odjelu prosvjete ostaje: škare Stanko
4. — Odjel financija preuzima: Vrkljan Ante
5. — Odjel poljoprivrede preuzima: Gaži Franjo
6. — Odjel šumarstva preuzima: Brozina Nikola
7. — Odjel trgovine, obrta i industrije preuzima: Krstulović Vicko

1 Maca — *2* Ante — **3** Kata — **4** Vanja — **5** Marijan — **6** Rade,

8. — U Odjelu obnove ostaje: Opačić Stanko
9. — U Odjelu narodnog zdravljaostaje: Koharović dr Aleksandar
10. — U odjelu socijalne politikeostaje: Počuća Mile
11. — U odjelu prometa ostaje: Mrazović-Cofek Karlo
12. — Odjel prehrane preuzima privremeno: Krstulović Vicko
13. — Odje tehničkih radova preuzima privremeno: Brozina Nikola
14. — U Odjelu informacija ostaje: Mrazović-Cofek Karlo

Po točki 3. —

Drug Vladimir Bakarić, tajnik Zemaljskog Odbora JNOF Hrvatske prima se u Predsjedništvo ZAVNOH-a kao član Predsjedništva. Ovaj zaključak je donesen jednoglasno.

Po točki 4. —

Da se formira Odbor za pomoć Dalmaciji, Hrvatskom Primorju, Gorskom Kotaru i Lici.

U Odbor su izabrani drugovi: Dr Vladimir Bakarić, tajnik Zemaljskog Odbora JNOFH-a, Ing. Nikola Brozina, član Predsjedništva ZAVNOH-a i član I.O.HSS-a, Franjo Gaži, podpredsjednik ZAVNOH-a, predsjednik I.O.HSS, generallajtnant Ivan Gošnjak komandant NOV i POH, Milka Kufrin član Glavnog Odbora USAOH-a, Vicko Krstulović, član Predsjedništva ZAVNOH-a i sekretar Oblasnog JNOF za Dalmaciju, Opačić Ćanica Stanko pukovnik NOVJ, član Predsjedništva ZAVNOH-a i član sekretarijata Srpskog Kluba Vijećnika ZAVNOH-a, Mile Počuća član Predsjedništva ZAVNOH-a, Monsignor Ritig dr Svetozar član Predsjedništva ZAVNOH-a i član Zemaljskog Odbora JNOFH-a.

Zaključeno je da ovaj Odbor preuzme inicijativu za hitnu pomoć u prvom redu Dalmaciji, a zatim i ostalim pasivnim krajevima Hrvatske. Odjel prehrane i Odjel obrta, trgovine i industrije, zatim Odjel informacija treba da hitno formiraju jedan radni Odbor, koji će preuzeti sve tehničke radove u pogledu što hitnijeg prebacivanja hrane u Dalmaciju, kao i dovoza soli iz Dalmacije, za koju će se mijenjati živežne namirnice. Isto će tako Odjel Informacija organizirati preko novina i preko ostalih sredstava propagande široku kampanju za pomoć Dalmaciji i ostalim pasivnim krajevima Hrvatske. Odbor za pomoć davat će inicijativu za sav rad i svu akciju oko što bržeg transporta živežnih namirnica u Dalmaciju.

Po točki 5. —

a) rješava se dužnosti v. d. odjelnog predstojnika Odjela socijalne politike drug Šalamon Stjepan. Na njegovo mjesto imenuje se drug Radmilović Jerko.

b) budući da je u Dalmaciji proradio djelomično privatni poštanski promet, zatražio je major Vuković[7], član Odsjeka PTT Odjela prometa ZAVNOH-a da se pristupi pretiskivanju maraka NDH, koje bi se upotrijebile za frankiranje listova i manjih paketa. Riješeno je da se zatraži od Nacio-

nalnog komiteta, kako da se u tom pogledu postupi budući da je pitanje pošte, telegrafa i telefona pitanje, koje treba zajednički rješavati za čitavu zemlju.

c) da se pohvali u našoj štampi Centralna kazališna družina »August Cesaree« i osoblje štamparije »Vjesnika« i »Naprijed« za predani i požrtvovani rad.

d) da se imenuju članovi komisije koji će provesti disciplinski postupak protiv člana plenuma O.NOO Banija druga Dulikrava Mile na osnovu pismenog prijedloga O.NOO Banija od 8. IX. 1944. broj: 143/1267.[8]

U Komisiju su izabrani drugovi: Opačić-ćanica Stanko, Blažević Jakov i Simo Todorović, predsjednik O.NOO Banija.

e) da se Oblasni NOO Slavonija pomogne sa većom svotom novaca, radi nakupa hrane za pasivna sela u Slavoniji.

f) da se Okružni NOO Gorski Kotar pomogne da nabavi 100 pari konja radi prevoza drva u pilane i radionice u Gorskom Kotaru.

g) drugovi iz Predsjedništva, koji su određeni da rukovode pojedinim odjelima ZAVNOH-a trebaju posvetiti punu pažnju radu Odjela i dati inicijativu za taj rad. Zaključeno je da tajnik ZAVNOH-a svakih 10 dana pozove sve članove Predsjedništva koji rukovode odjelima ZAVNOH-a na sjednicu, na kojoj će se pretresati sva pitanja rada u odjelima ZAVNOH-a. Sjednicom će rukovoditi tajnik ZAVNOH-a.

Poslije toga sjednica Predsjedništva ZAVNOH-a je završena.

Topusko, dne 10. prosinca 1944.

Tajnik:
Gregorić[9] [v. r.]

M. P.i«

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH — 1944.

8 Nalazi se u IHRPH Zgb, ZAVNOH-1944 — 9 Pavle — 10 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Pretsjedništvo,

1944, prosinac 12.

Dopis Predsjedništva ZAVNOH-a okružnim NOO-ima za Bihać, Baniju, Liku i Kordun u vezi s osnivanjem mjenjačnica hrane i soli u Obrovcu, Korenici i Slunju

PREDSJEDNIŠTVO
Br. 1723
Dne 12. XII. 1944.

Okružnom NOO-u [Bihać, Banija, Lika i Kordun][1]

U cilju pomaganja prehrane Dalmacije s jedne strane i opskrbe naroda Like, Korduna, Banije, Pokuplja i Bihaćkog Okruga sa soli s druge strane osnivaju se mjenjačnice hrane i soli u Obrovcu, Korenici i Slunju, koje će raditi pod rukovodstvom posebnog Odbora pri Predsjedništvu ZAVNOH-a. U tim mjenjačnicama vršit će se organizirana razmjena hrane za sol, po utvrđenom ključu razmjene. Obzirom na ograničene mogućnosti i teškoće prevoza, primat će se za sada u razmjenu samo ove vrste hrane: pšenica, ječam, kukuruz, pasulj i svinjska mast. Iz istih razloga (t. j. radi prevoznih teškoća) moramo nastojati, da narod sam svojim vlastitim prevoznim sredstvima doveze tu hranu što bliže Dalmaciji, a isto tako da narod sam vrši i odvoz soli. Zbog toga je i ključ razmjene tako utvrđen, da je tim povoljniji, što se bliže hrana doveze Dalmaciji i time uštedi troškove prevoza hrane i soli sa kamionima.

Ključ je razmjene slijedeći: za jedan kg soli uzima se kod razmjene

	u Slunju:	u Korenici:	u Obrovcu:
pšenice	5 kg	4 kg	3 kg
ječma	6 kg	5 kg	4 kg
kukuruza	6 kg	5 kg	4 kg
pasulj a	6 kg	5 kg	4 kg
masti	0.50 kg	0.40 kg	0.30 kg

Ova razmjena treba se vršiti samo organizirano preko NOO-a, tako da se isključi svaka špekulacija i šverc sa soli. Kod svake dopreme soli u mjenjačnice izvršit će radni Odbor Komisije globalnu raspodjelu te soli na gore spomenute okruge i o tome odmah obavijestiti Okružne NOO-e, koji će trebati najhitnije odrediti kotare, općine, odnosno sela radi preuzimanja njima namijenjene soli i dovoza odgovarajućih količina hrane prema ključu razmjene u mjenjačnicu.

1 Tekst označen zagradom dopisan je tintom,

Sol će se izdavati [u] mjenjačnicama samo onima, koji će doći sa pro pisno izdanom popratnicom općinskog, kotarskog ili okružnog NOO-a. U popratnici mora biti navedeno: ovlaštenje okružnog NOO-a za razmjenu i količinu odobrene soli, količina i vrsta hrane za razmjenu, te ime, prezime i boravište odgovornog sprovodnika. 0 izvršenoj razmjeni izdat će mjenjačnica potvrdu sa oznakom primljene količine i vrste hrane i izdate količine soli, koja će važiti kao popratnica za slobodan prevoz do odredišne općine, gdje će sprovodnik predati potvrdu općinskom NOO-u, a ovaj će izvršiti odnosno nadzirati razdiobu soli na potrošače.

Radi bržeg i boljeg odvijanja razmjene trebaju općinski NOO-i odmah obavijestiti narod o toj razmjeni i organizirati prikupljanje hrane tako da na obavijest iz okružnog NOO-a može odmah uslijediti prevoz u mjenjačnice, jer u koliko to ne bude učinjeno u određenom roku izdat će se sol u razmjenu drugoj općini. Taj posao prikupljanja [i] prevoza trebaju organizirati na kolektivnoj bazi tako da se prikupi i zajednički najedamput preveze cjelokupna hrana određena za razmjenu iz pojedinih sela i općina. Gdje god postoje zadruge treba taj posao njima povjeriti, pod nadzorom NOO-a i prvenstveno odrediti za razmjenu po njima prikupljenu hranu. Gdje zadruge još ne postoje trebaju seoski i općinski NOO-i sami organizirati prikupljanje i zajednički prevoz hrane. Iznimno mogu NOO-i i pojedincima izdati odobrene popratnice za samostalnu razmjenu.

Oni NOO-i, zadruge ili pojedinci koji žele razmjenu izvršiti u mjenjačnici u Obrovcu mogu to odmah učiniti ne čekajući raspodjelu radnog Odbora ili Okružnog NOO-a, jer se u Obrovcu nalaze već dovoljne količine soli.

Da bi se razmjena što prije pokrenula i odmah iskoristile mogućnosti prevoza hrane u Dalmaciju sa kamionima koji će dovoziti sol pozivaju se gornji okružni NOO-i da iz prikupljenih zaliha JNOF-a odmah predujme po pet vagona hrane i dovezu u mjenjačnicu u Slunj (odnosno [iz] Like u Korenicu) a za tu će hranu primiti odgovarajuće količine soli postepeno u toku razmjene.

Radni odbor Komisije za organizaciju razmjene uredio je svoje tajništvo u Odjelu prehrane kuda se imaju dostaviti svi dopisi i gdje će se moći dobiti sve dalnje upute i informacije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Tajnik:

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH —1944.

149

1944, prosinac 15.

Upute Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a svim NOO-ima za rad narodnih sveučilišta

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel narodne prosvjete
Broj: 1026 — 15. XII. 1944.

[Okružnom][1] NOO-u [Kordun][2]
(Prosvjetni odjel)

UPUTE ZA RAD NARODNIH SVEUČILIŠTA

Da bi se što širi krugovi naroda upoznali sa naukom i općekulturnim pitanjima, treba osnivati Narodna sveučilišta u svima mjestima, gdje ima mogućnosti za rad. U prvom redu treba ih osnivati u većim školskim centrima, gdje ima srednjih škola. U svakom takvom mjestu dužnost je NOO-a da formira Odbor narodnog sveučilišta, koji će voditi brigu o organizaciji i radu Narodnog sveučilišta. U odbor koji sačinjavaju 3 do 5 članova, treba da uđu agilni i spremni prosvjetni radnici, stručni radnici i istaknuti mještani. Odbor je za svoj rad odgovoran Okružnom NOO-u, a okružni NOO potpomagat će Odbor narodnog sveučilišta u njegovom radu. Ujedno okružni NOO treba nastojati da se kotarski i općinski NOO-i pobrinu da stvore uvjete, kako bi se predavanja mogla održavati i u selima i to tako, da bi predavači sa Narodnih sveučilišta odlazili u sela i održavali predavanja.

Dužnosti Odbora Narodnog sveučilišta:

1.) pronaći i angažirati spremne ljude, koji će sastavljati i održavati predavanja. Za predavanja treba angažirati profesore, učitelje, agronome, inženjere, liječnike i druge javne i kulturne radnike. Odbor se treba savjetovati i dogovoriti sa ljudima, koji dolaze u obzir kao predavači i pokupiti od njih teme. Zatim treba sastaviti ciklus predavanja za određeno vrijeme, recimo za 1 ili 2 mjeseca, i taj program podnijeti na uvid i odobrenje Prosvjetnom odjelu okružnog NOO-a.

Predavanja moraju biti što popularnija i po mogućnosti napisana. Predavanja ne treba čitati, već pristupačnim načinom predavati, kako bi slušaoci što lakše razumjeli i imali što više koristi od održanog predavanja.

2.) Materijalno omogućiti rad Narodnom sveučilištu. Treba osigurati stalnu prostoriju za održavanje predavanja. Najbolje je da to bude u Domu

1 Riječ označena uglatom zagradom dopisana je tintom — 2 Isto.

kulture. Treba se pobrinuti za sredstva, koja su potrebna za pojedina predavanja (geografske karte, globus, školska ploča, projekcioni aparat, slike, film, gramafon i t. d.). Ako predavač nije iz mjesta, treba se, prema potrebi, pobrinuti za njegovu opskrbu, dok boravi u mjestu radi predavanja.

Boravi li prolazno u mjestu neki poznati kulturni ili javni radnik, treba ga zamoliti za predavanje, a također organizirati i gostovanja, t. j. iz drugih mjesta pozivati predavače.

3.) Voditi propagandu za Narodno sveučilište. Da bi se obuhvatio što širi krug slušalaca, treba voditi stalnu propagandu, zainteresirati narod za predavanja. Treba izraditi program sa određenim ciklusom predavanja i plakatima to objaviti na stalnim mjestima, a po mogućnosti i u našoj štampi. Potrebno je i svako predavanje posebno objavljivati. Treba se držati točnog i stalnog vremena predavanja.

4.) Odrediti vrijeme predavanja. Treba točno fiksirati datume pojedinih predavanja i to prema mjesnim prilikama i u dogovoru sa prop, odjelima. Uvesti stalne dane, tako da se slušaoci naviknu na to. Održavati predavanja barem jedamput nedjeljno, a ako je moguće, i dva put. Da li će se održavati nedjeljom ili običnim danom, da li uveče ili popodne, to sve treba odrediti prema mjesnim prilikama. Predavanje neka traje oko jedan sat, a nakon predavanja slušači postavljaju pitanja ili se razvije diskusija. Predavanje najavljuje i predstavlja predavača jedan član Odbora, on rukovodi i diskusijom.

5.) Voditi statističke podatke i slati izvještaje o održanim predavanjima. Treba voditi zapisnik o predavanju, o diskusiji i o broju posjetilaca. Svako predavanje treba spremiti u arhivu, a prema mogućnostima, važnosti i uspjelosti, mogu se i štampati u brošurama ili u povremenoj i dnevnoj štampi. Treba slati izvještaje o predavanjima, o odazivu u narodu i eventualne prijedloge na osnovu stečenog iskustva. Izvještaj dostavljati okružnom NOO-u, Prosvjetnom odjelu, a okružni će NOO to slati Odjelu narodne prosvjete sa svojim redovnim izvještajem.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Odjel narodne prosvjete:
Ivo Frol [v. r.]

M. P.»

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, Okružni NOO za Kordun —1944.
Na kraju dokumenta nalazi se zaprimna štampilja Okružnog NOO-a Kordun, sa br. 2981 od 11. XII 1944.

3 Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel narodne prosvjete.

1944, prosinac 17.

Zapisnik sa sjednice Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača o tekućem radu i organizacionim pitanjima

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača Broj: 371/44. od 17/XII. 1944.

Z A P I S N I K

sastavljen dne 17. prosinca 1944. u prostorijama Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača o sjednici Komisije

Prisutni: pretsjednik dr Ante Mandić, potpredsjednik pukovnik Stanko-Ćanica Opačić, sekretar dr Ferdo čulinović, član komisije — Stjepan šalamon.

Nakon otvaranja sjednice predsjednik konstatuje da su otsutni slijedeći članovi Komisije: drug Branko Sučević, koji je otputovao NKOJ-u, drug Ilija Čuk, sada na Kordunu, drug Stjepan Prvčić, sada kod Oblasnog NOO za Sjevernu Hrvatsku.

Pretsjednik konstatuje da je od 7 članova prisutno 4, te da se prema tome može raditi. Objavljuje slijedeći dnevni red:

1.) Izvještaj o radu
2.) Organizaciona pitanja i popuna komisije
3.) Pitanje štampe publikacija komisije i
4.) Razno.

Prisutni usvajaju dnevni red, te na poziv predsjednika po prvoj točki dnevnog reda izvještava sekretar komisije dr Ferdo Čulinović slijedeće:

Do sada je Komisija zaprimila svega 1079 prijava o ratnim zločinima. Iz tih prijava ustanovljeno je i u listu ratnih zločinaca uvedeno je preko 3000 (tri hiljade) ratnih zločinaca. Lista ratnih zločinaca je stalno u porastu, jer svakodnevno pristižu nove prijave.

Gotova je kartoteka ratnih zločinaca i imenik zločinaca i žrtava ratnih zločina (dva imenika).

Što se tiče rada same Zemaljske komisije potrebno je istaći da je njezin posao ažuran, tj. bez zaostatka. Sve što je do sada prispjelo, osim najnovijih akata (koji su u postupku, a tih ima oko 100) otpremljeno je Državnoj komisiji u Beograd.

Izdano je do sada 17 biltena, koji su razaslani svima oblasnim NOO-ima, svima okružnim komisijama i svima Odjelima ZAVNOH-a, GŠH i OZNI.

Prevedeno je 11 biltena na engleski, francuski i talijanski jezik. Prevod na talijanski nije sasvim dobar, te će trebati revidirati ove prevode. Prevodi engleski i francuski su prema sudu stručnjaka dobri, te se mogu razaslati Državnoj komisiji kao i stranim vojnim misijama pri GŠH-u. Prisutni članovi komisije odobravaju ovaj izvještaj i zaključuju da se ovi prevodi (engleski i francuski) razašilju.

Potrebno bi bilo naći jednog prevodioca na ruski jezik, kako bi se ruskoj vojnoj misiji SSSR dostavili bilteni na ruskom jeziku itd.

Razrađeno je novih 8 (osam) biltena, koje treba objaviti.

U razradi [su] Dokumenta o ratnim zločinima i za njihovo dovršenje trebat će oko mjesec dana, ali će se taj posao požuriti. Dokumenti treba da u sistematskoj formi dadu povezanu preglednu sliku o zločinima i njihovim [izvršiocima].

Prema traženju Državne komisije treba napraviti pregledni izvještaj o ratnim zločinima Talijana i Njemaca. Na tome se poslu radi i s tim je poslom zadužen drug potpukovnik Starčević i drug dr Ante Stokić.

Izvještava se da je Odio informacija javio da će štampati izvadak iz Spomenice[1] slunj skog župnika Ivana Nikšića, ali bez uvoda sekretara Branka Sučevića. Prisutni članovi Komisije zaključuju da se posreduje kod Odjela informacija, da se svakako štampa i uvod sekretara Branka Sučevića.

Sekretar drug dr Čulinović referiše o zahtjevu okružne komisije Bihać, koja traži da se Unska grupa obavijesti da prepusti rad na prikupljanju materijala o ratnim zločinima okružnoj komisiji Bihać i ako Unska grupa kupi te podatke, da ih dostavlja ne IV korpusu, nego izravno samoj komisiji. Prisutni članovi zaključuju da treba ostaviti dosadanji način rada Unske grupe, jer je potrebno da i vojska učestvuje u ovom radu, pošto ona samo pomaže u tome, a ukoliko bude neposredno odnosno preko Štaba IV korpusa slala svoje podatke, isti će se razraditi i rasporediti kod ove Zemaljske komisije.

Sekretar Komisije izvještava o činjenici da je radom okružne komisije na Baniji otkriveno, da su i neki članovi NOO-a na Baniji umješani ili osumnjičeni u razne ratne zločine, pa je potrebno o tome obavijestiti odio unutarnje uprave radi daljeg postupka. Izvještava da se rad po ovoj stvari produžuje na Baniji sporazumno i zajedno s OZNOM, te prema tome ne prijeti opasnost ni dekonspiracije ni bjegstva osumnjičenih. Zaključuje se da se hitno zatraži od okružne komisije detaljan izvještaj o tome, pa će se nakon prispjeća ovog izvještaja o tome obavijestiti Pretsjedništvo ZAVNOH-a.

S obzirom na rad sa terena izvještava sekretar Čulinović: Najbolje rezultate pokazala je okružna komisija sa Korduna. Ona je do sada razradila ove općine: Krnjak, Vojnić, Tušilović, Krstinja, Utinja, Perjasica, Plaški, Topusko (obe općine), Vrginmost, Bović, Ostrožin, Barilovići, Slunj, Sjeničak, Primišlje. Rad ove komisije je vrlo dobar.

1 Brošura štampana pod naslovom »Pod talijanskom okupacijom«. Nalazi se u IHRPH Zgb, ZB-Br-14/444.

Okružna komisija na Baniji dovršila je operate za općine: Glina (pokolj u Glinskoj pravoslavnoj srpskoj crkvi),[2] Grabovac i Mali Gradac, a dostavila je i popis jama, gdje su zakopane žrtve ratnih zločina.

Okružna komisija Gorski Kotar dostavila je operate s općina Drežnica, Jasenka i djelimično Ogulin. U tom pogledu rad ove komisije bitno je popunio ovdašnji rad druga potpukovnika Starčevića, koji je preslušao o tome mnoga lica sa raznih naših ustanova.

Iz Dalmacije stigli su statistički podaci (stariji), zatim arhiva tzv. civilne »državne uprave« NDH iz Splita, dovršeni su operati općine Vis i Nerezišće (Brač—Šolta), a javljeno nam je o nalazu vrlo važne arhive talijanskog guvernera u Zadru. Radi prijema tog arhiva poslan je u Dalmaciju drug pukovnik Biočić Frane. Razrađeni su dalje operati općina Dubrave i Vodice. Javljeno je za nalaz spisa, koji se odnose na Talijane, a dostavljena je arhiva oružničke postaje za Gradac, Makarsku i Baška Voda. Ti su spisi sada ovdje i razrađuju se za podatke i biltene. Javlja se nadalje okrug Srednje dalmatinsko otočje i Biokovsko neretvanski okrug s manjim stvarima.

Iz Slavonije ima samo personalnih izvještaja o sastavu komisija s tim da će prikupljeni materijal naknadno dostaviti.

Vojska sarađuje marljivo na prikupljanju materijala, štab IV korpusa dostavio je veći broj prijava, a isto tako je neposredno ovamo veći materijal dostavio Štab XXXV divizije.

Iz Istre nema nikakvih izvještaja. Jednako ni iz Sjeverne Hrvatske. Primjećuje se da pojedine komisije ne šalju spise ovoj Komisiji čim se koji od zločina ustanovi, nego čekaju da se obradi čitav materijal dotične komisije, pa onda dostavljaju sve Zemaljskoj komisiji. Zaključuje se da je i taj način rada dobar, jer se time dobiva pregledna slika o svim zločinima čitavog kraja.

Prisutni članovi Komisije primaju na znanje izvještaj sekretara.

Po drugoj tački dnevnog reda izvještava pretsjednik komisije da će se odlaskom njegovim i sekretarovim u Beograd znatno oslabiti mogućnost rada ove Komisije te je potrebno, da se ona popuni. Pošto još nije utvrđeno da li će on i sekretar komisije dr Čulinović ostati stalno u Beogradu ili odlaze samo privremeno predlaže da se Komisija popuni sa novim članovima i da se Pretsjedništvu ZAVNOH-a predlože drugovi, koji bi došli u obzir za popunu komisije. Njegovim odlaskom kao i odlaskom sekretara dra Čulinovića ostaje za sada na radu u Komisiji samo drug pukovnik Ćanica te drug Šalamon. Drug Ilija čuk i Stjepan Prvčić za sada ne dolaze na sjednice, te prema tome rade u Komisiji samo drug pukovnik Ćanica i Šalamon. Potrebno je dakle da se komisija popuni i da se Pretsjedništvu predlože novi članovi.

Nakon duže diskusije zaključuje se da se predlože Pretsjedništvu ZAVNOH-a slijedeći drugovi za Zemaljsku komisiju:

drug potpukovnik Ante Starčević, pukovnik Franjo Biočić, Jerko Radmilović, Nikola Rupčić i Ivo Frol.

Uslijed odlaska pretsjednika i sekretara poslove komisije otpravljao bi drug *Ante Starčević* potpukovnik NOV, sada na radu kod Zemaljske komisije i Odjela pravosuđa, koji je dobro upoznat s radom ove Komisije, te koji bi s obzirom na svoju stručnu spremu i punu pouzdanost mogao produžiti otpočetim načinom rada Komisije. Njega prisutni članovi predlažu Pretsjedništvu ZAVNOH-a za člana Komisije i za sekretara Zem. komisije.

2 29. srpnja 1941. god.

Dok se ne odredi pretsjednik komisije njegove poslove mogao bi otpremati drug pukovnik Stanko Ćanica Opačić, kojega su svojevremeno članovi komisije izabrali za podpredsjednika ove Komisije.

Drugovi Jerko Radmilović, Nikola Rupčić, pukovnik Franjo Biočić i Ivo Frol popunili bi potreban broj članova komisije, tako da bi ona onda mogla otpravljati redovne poslove.

Zaključuje se dostaviti ovaj prijedlog Pretsjedništvu ZAVNOH-a. Sekretar dr čulinović izvještava da su u poslovima komisije zaduženi drugovi Ante Stokić, dr Josip Studin i Vice Baranović, koji su već uvedeni u poslove i otpravljaju na zadovoljstvo određeni rad. Razvoj poslova zahtjeva povećanje osoblja, jer će u skoro vrijeme dosadanji broj osoblja biti i suviše malen, naročito nakon proširene nadležnosti komisije prema najnovijoj odluci AVNOJ-a, koju komisija službeno još nije dobila.

Drug predsjednik predlaže da se u Komisiju pozove Istranin dr Aleksije Cervar. Sekretar dr čulinović izvještava prisutne, da Okružni NOO za Kordun u nekoliko mahova vrlo pohvalno govori o dru Cervaru kao odličnom radniku. Nakon diskusije zaključeno je da drug pretsjednik ovo pitanje uredi sa Pretsjedništvom ZAVNOH-a.

što se tiče treće tačke dnevnog reda nakon diskusije ostavljen je zaključak o štampi komisijinih publikacija kada budu dovršeni radovi, koji su određeni za štampu. Primjećuje se da treba Odjelu informacija skrenuti pažnju na hitnost biltena, koji mu se dostavljaju radi umnoženja.

S obzirom na 4. tačku dnevnog reda drug pukovnik čanica ističe da treba pojačati propagandističku djelatnost Komisije, dakle treba više pisati u našoj štampi. Povjerava se ova dužnost članovima i osoblju Komisije, a naročito drugu pukovniku Starčeviću. U narednim sastavcima treba pohvaliti neke okružne komisije, koje su pokazale dobar uspjeh, a ukazati na ustanovljene nedostatke kod drugih komisija. Naročito treba isticati zločine Talijana.

Nakon diskusije zaključeno je da će se propagandistička sekcija ove Komisije osnovati posebno onda kada Pretsjedništvo izabere nove članove.

Pošto je time iscrpljen dnevni red, pretsjednik zaključuje sjednicu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar:
Čulinović[3] [v. r.]

Pretsjednik Zem. komisije:
dr Mandić[4] [v. r.]

M. P.5

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH —1944.
U desnom gornjem kutu dopisano je tintom: Za sjednicu Predsjedništva Zavnoha; tu je dopisan i broj i datum urudžbenog zapisnika Predsjedništva ZAVNOH-a: Broj 1151, 19. XII. 44.

3 Ferdo — **4** Ante — **5** Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Odjel pravosuđa.

151

1944, prosinac 21.

Odjel pravosuđa ZAVNOH-a upućuje Predsjedništvu ZAVNOH-a ***obrazloženi prijedlog o organizaciji zavoda*** *za maloljetne prestupnike*

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel pravosuđa
Br. 1742/44 — dne 21. XII. 1944.
Predmet: Osnivanje zavoda za maloljetnike.

Pretsjedništvu
Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske

Svojevremeno obaviješteno je Predsjedništvo o potrebi osnivanja zavoda za maloljetnike i za objavu uputstava ili pravilnika o tome. Pošto je Pretsjedništvo za to dalo svoj načelni pristanak, ovaj Odjel razradio je nacrt Uputstava za zavode maloljetnika.

Danas je ovo pitanje postalo osobito aktuelno, i to ne samo s obzirom na velik broj bezprizornih i drugih maloljetnika sklonih protudruštvenim činima na području oslobođene Dalmacije (naročito u većim dalmatinskim gradovima), već se taj problem nameće i na svim drugim područjima.

Povodom nacrta uputstava za zavode maloljetnika, a u vezi sa sve češćim pojavama i ispadima moralno defektne i zapuštene omladine, održan je dana 19. i 20. o. mj. sastanak sa predstavnicima ovog odjela, odjela unutarnje uprave, socijalne politike, odjela prosvjete i glavnog odbora USAOH-a. Na tom sastanku iscrpno je pretresan ovaj problem i nakon opširne diskusije jednoglasno je zaključeno, da treba najozbiljnije pristupiti riješenju pitanja zapuštenog odgoja mnogih omladinaca, koji su do sada svojim činima očitovali protudruštvene sklonosti.

Na tom sastanku izaslanik odjela unutarnje uprave drug Pleše[1] referisao je o pojavi maloljetničke protudruštvene sklonosti, pa je između ostaloga naveo nekoliko slučajeva maloljetničkih nedjela, koja iziskuju hitno i radikalno rješenje.

Prilaže se njegov izvještaj u prepisu.[2]

Izaslanik odjela unutarnje uprave drug Draušnik[3] istakao je, da je u Dalmaciji neobično aktuelno pitanje odgoja i smještaja velikog broja djece i omladine, te beskućnika, koji su već krenuli putem kriminala.

1 Ivan — 2 Redakcija nije pronašla prilog — 3 Jurica.

Omladinski kriminalitet pojavljuje se na svim područjima i on je dobrim dijelom posljedica rata i teškog života u kojima se nalazi naš narod. Mnogobrojna djeca bez roditelja nemaju dovoljnog nadzora, često su prepuštena uticaju loše sredine, maloljetnici često puta krivo shvaćaju radnje i namjere odraslih, podražavaju ih na svoj način i prema svojoj uobrazilji potstaknutoj velikim događajima oslobodilačkog rata. Nije slučaj, da se ova zapuštena djeca na nekim mjestima organiziraju u skupine u cilju vršenja raznih delikata kao na pr. krađa, pa čak i razbojništva, a dogodilo se, da je neprijatelj pokušao iskoristiti ove moralno defektne omladince u svoju razornu svrhu. Ovakove pokušaje neprijatelja treba bezuvjetno što prije suzbiti i učiniti sve što je potrebno, da se takovi zapušteni i moralno defektni omladinci pravilno odgoje, a s druge strane, da se onemogući neprijatelju iskorištavanje takovih maloljetnika za neprijateljski rad u našoj zemlji.

Sa omladinskim deliktima već su se bavili naši sudovi u više navrata i događalo se da su naši sudovi osuđivali maloljetnike na teže kazne. Tako je na pr. okružni sud za Liku jednog maloljetnika radi nehatnog ubijstva osudio na 2 godine prisilnog rada, a okružni sud za Kordun osudio je drugog maloljetnika (15 godišnjeg mladića) radi ubijstva svog druga u svađi na 10 godina prisilnog rada. Sud ZAVNOH-a svojom presudom K 36/44 od 13. septembra o.g. potvrdio je ovu presudu obrazlažući ovakovu kaznu sa traženjem majke ubijenog dječaka i naroda iz tog sela, koje je tražilo smrtnu kaznu za ovog 15-godišnjeg dječaka, nehotičnog ubicu iz afekta.

Osuđeni maloljetnici izdržavaju kaznu u zavodima za prinudni rad, koji stoje pod nadzorom vojske i gdje su maloljetnici izloženi opasnosti da se još više pokvare. Oni su smješteni zajedno sa odraslima i u prostorijama, koje nikako ne odgovaraju njihovoj dječjoj konstituciji, te je boravak i rad u takovim zavodima za maloljetnike nesumnjivo štetan.

Na spomenutom sastanku zaključeno je, da se Pretsjedništvu hitno predloži objava Uputstava o zavodima za maloljetnike[4] i da se što hitnije osnuju zavodi za maloljetnike.

Za osuđene maloljetnike sa područja susjednih okruga mogao bi se osnovati jedan zavod u Pokuplju, gdje ima već za to podesna prostorija i kamo bi se moglo smjestiti oko 50 maloljetnika, koji su od strane naših narodnih vlasti do sada osuđeni zbog raznih delikata. Prema dogovoru na tom sastanku ovaj bi zavod organizirala na Pokuplju drugarica Saša Zlatarić uz pomoć drugarice Vere Lipovčak, sestre pomoćnice iz odjela Socijalne politike. Upravu zavoda preuzeo bi jedan invalid uz pomoć učitelja Milana Petrovića, pedagoškog stručnjaka za moralno defektnu djecu, koga će odjel Prosvjete hitno zatražiti od okružnog NOO-a za Liku. Ovaj stručnjak već je dva puta zatražen, kako od strane ovog Odjela, tako od strane odjela za Socijalnu politiku, ali ga okružni NOO za Liku nije ovamo uputio. Osim njega pronašlo bi se još nekoliko pedagoga za ovaj zavod, koji bi trebalo odmah osnovati. USAOH bi delegirao nekoliko svojih članova za korepeticiju, politički i fizkulturni odgoj.

Potrebno je, da Pretsjedništvo zatraži okružni NOO u Pokuplju da hitno dade urediti zgradu za smještaj ovog zavoda u Pokupskom i da se okružni NOO Pokuplje obaveže na opskrbu tog zavoda, a da se odjelu pravosuđa odobri za izdržavanje ovog zavoda vanredni kredit u iznosu od 500.000 Kuna za nabavku najpotrebnijeg inventara.

4 Vidi prilog1.

Prema dogovoru na tom sastanku, ovaj zavod stajao bi pod neposrednim nadzorom odjela pravosuđa, a svi drugi spomenuti odjeli pomogli bi kod pravilnog odgoja ovih zapuštenih maloljetnika.

Odjel Pravosuđa razraditi će prema sastavu pitomaca detaljan program za nastavu u tom zavodu, a u dogovoru sa tehničkim i gospodarskim odjelom okružnog NOO-a za Pokuplje organizirale bi se potrebne radionice.

U ovaj zavod ušli bi svi maloljetnici, koji se nalaze na prisilnom radu u susjednim logorima za prisilan rad, kao i oni maloljetnici, koje bi odjel unutarnje uprave sa Korduna ili drugih okolnih okruga uputio u ovaj zavod.

Zavod bi bio organiziran prema Uputstvima, čiji se nacrt prilaže, i koji je prodiskutovan i primljen na spomenutom sastanku napred navedenih odjela.

Hitna potreba osnutka sličnih zavoda prema ovim Uputstvima nameće se neminovno i za oslobođenu Dalmaciju. Iz Dalmacije stižu izvještaji, da tamo ima velik broj bezprizornih, koji su već krenuli putem kriminala i za koje se mora najhitnije nešto učiniti. Izaslanik ovog Odjela Gojko Polovina izvještava Odjel o toj činjenici i potrebi, pa se moli Pretsjedništvo, da povodom ovog izvještaja skrene pažnju oblasnom NOO-u za Dalmaciju, da poradi najhitnije na osnivanju ovakovih zavoda za maloljetnike.

Dalmacija ima prema tim izvještajima velik broj besprizornih i znatne mogućnosti za osnivanje takovih zavoda, u kojima bi se pitomci pravilno odgajali, učeći se raznim zanatima, a naročito mehanici, brodarstvu i ribarstvu.

Bilo bi poželjno, da se radi toga najhitnije uputi u Dalmaciju jedan ili 2 izaslanika ovog Odjela, koji bi tamo održao sa pretstavnicima oblasnog NOO-a za Dalmaciju sastanak u cilju osnivanja više ovakovih zavoda. Kao izaslanika za osnivanje ovakovih zavoda u Dalmaciji predlažem drugaricu Sašu Zlatarić, koja bi u Dalmaciju mogla krenuti neposredno poslije uređenja najvažnijih hitnih radova oko osnivanja zavoda u Pokuplju.

Moli se odobriti objavu priloženog nacrta Uputstava, te preporučiti okružnom NOO-u za Pokuplje i oblasnom NOO-u za Dalmaciju hitno osnivanje zavoda za maloljetnike.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel pravosuđa:
čulinović[5] [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944.

5 Ferdo,

PRILOG 1

1944, prosinac 21.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje Predsjedništvu ZAVNOH-a nacrt Uputa za organizaciju zavoda za maloljetne prestupnike

UPUTE ZA ORGANIZACIJU ZAVODA ZA MALOLJETNIKE

Zavodi za maloljetnike. Njihova svrha

Član 1.

Po narodnim sudovima osuđena maloljetna lica šalju se na prinudni odgoj u zavode za maloljetnike.

Takve zavode osniva Odjel Pravosuđa ZAVNOH-a ili po njegovom odobrenju pojedini okružni NOO-i za maloljetnike sa svog teritorija.

Cilj tih zavoda je da moralno defektne maloljetnike preodgoji, školuje i stručno osposobi za korisne članove ljudske zajednice.

Uprava zavoda

Član 2.

Na čelu zavoda stoji uprava, koju postavlja Odjel Pravosuđa sam ili na predlog nadležnog okružnog NOO-a.

Upravu sačinjavaju: upravnik, jedan školski nastavnik, 1 stručni nastavnik, liječnik ili higijeničar i ekonom (domaćin).

Upravi se dodjeljuje stručno i pomoćno osoblje.

Uprava je odgovorna solidarno za organizaciju zavoda, te odgoj, rad i zdravlje maloljetnika i osoblja.

Član 3.

Dužnosti odjela pravosuđa, odnosno onoga tko osniva zavod:

1) da odredi mjesto i smještaj zavoda, te pribavi potrebne uređaje,

2) da snabdjeva zavod hranom, odjećom, obućom, alatom, materijalom za prerađivanje, lijekovima i svim ostalim sredstvima potrebnim za što bolji odgoj maloljetnika — pitomaca.

3) da određuje smjernice i sredstva za moralno-politički odgoj, te stručno osposobljenje,

4) da postavlja osoblje,

5) da nadzire rad uprave, da bar jedan put mjesečno pošalje izaslanika, koji će zavod obići, te o organizaciji i radu podnijeti izvještaj.

Dužnosti uprave zavoda.

Član 4.

Dužnost je uprave zavoda:

1) da uredi prostorije za smještaj pitomaca, uprave i osoblja,

2) da prima i otpušta pitomce,

3) da stavlja prijedloge za uslovni otpust,

4) da se brine da zavod ima sve potrebno za prehranu, opskrbu, odgoj pitomaca i svih lica namještenih u zavodu,

5) da provodi zdravstveno-higijenske mjere,

6) da se brine za prosvjetni, stručni, te moralno-politički odgoj pitomaca, te za red u zavodu,

7) da propisuje kućni red i da nadzire njegovo provođenje,

8) da organizira i vodi svu upravnu administraciju.

Član 5.

štambilj sadrži naziv zavoda (koji treba da nosi ime nekog heroja omladinca ili političkog ili prosvjetnog radnika), [mjesta] i petokraku zvijezdu u sredini. (N. pr. Dom Nikole Tesle, Jablanac)

Administrativne stvari potpisuje upravnik, a one koje se odnose na ekonomat i ekonom (domaćin).

Otpusne listove potpisuje upravnik, a svjedodžbu o školskoj ili stručnoj spremi upravnik i školski, odnosno stručni nastavnik.

Prijem u zavod.

Član 6.

U zavod mogu biti primljeni maloljetnici, za koje je po vojnim sudovima ili odlukom kojeg drugog organa narodne vlasti ustanovljeno, da ih treba smjestiti u takav zavod. 0 tome treba uvijek obavijestiti odjel Pravosuđa, odnosno osnivaoce doma.

Kod prijema maloljetnika u dom, uprava mora primiti akt kojim se isti upućuje baš u taj zavod sa priloženom odlukom suda, odnosno odlukom narodne vlasti.

Po prijemu u dom maloljetnike se liječnički pregleda i nakon uzimanja svih za kartoteku potrebnih podataka određuje ga se na odgovarajući rad.

Nepotrebne stvari oduzimaju se, popiše ih se u naročito za to određenu knjigu, pohranjuje i pri izlasku iz zavoda vraća vlasniku.

Knjiga pitomaca.

Član 7.

Zavod vodi »knjigu pitomaca« u koju se upisuju slijedeći podaci:

1) redni broj,
2) dan prijema u zavod,
3) prezime i ime, te očevo ime,
4) datum i mjesto rođenja,
5) zanimanje,
6) dosadašnje boravište,
7) presuda ili odluka (broj i naziv)
8) vrsta i trajanje kazne,
9) datum otpusta,
10) napomena.

Pod [pojedinim] rednim brojem »knjige pitomaca« za svakog pojedinog [pitomca] vodi se poseban dosije sa listom kartoteke (koja se ima načiniti po priloženom formularu) sa svim spisima u vezi sa njegovom ličnosti.

Kad pitomac izdrži kaznu ili bude pušten na uslovni otpust, uprava mu izdaje otpusnicu, te školsku, odnosno zanatsku svjedodžbu i karakteristike.

Uprava je dužna maloljetnika sprovesti kući, pobrinuti se za zaposlenje ili smjestiti ga u neki internat na produljenje školovanja, a o tome obavijestiti Odjel Pravosuđa, odnosno osnivaoca zavoda i organa koji je maloljetnika u dom uputio.

Stambene prostorije

Clan 8.

Stambene prostorije: muški treba da su odvojeni od ženskih, isto tako prostorije mlađih od prostorija starijih (do 14 godina, od 14—16 i od 16—18) dok se ne urede posebni muški i ženski zavodi, odnosno zavodi za starije i mlađe maloljetnike. Prostorije moraju biti prostrane i lijepo uređene. Zavod mora imati posebne spavaone, zatim učione, radione, sobu za dnevni boravak i priredbe, sportsko igralište, gospodarstvo, prostorije za kućanstvo, gospodarske zgrade, te stan za upravnika i osoblje.

Zaposlenje pitomaca

Clan 9.

Radna snaga pitomaca ne smije se upotrebljavati za javne radove. Oni rade u zanatskim radionicama, koje se moraju organizirati u okviru zavoda, ili se bave zemljoradnjom na gospodarstvu zavoda. Izuzetno može ih se pozvati za pomoć pri nekom hitnom kolektivnom radu n. pr. pokositi vakant i prevrtati sijeno i si.

Radna snaga pitomaca ne smije se iznajmljivati privatnim licima. Rad pitomaca organizira se po grupama, prema njihovim fizičkim, umnim te stručnim sposobnostima.

Školska obuka je za sve obavezna.

Izvan-školski rad i rad izvan radionica, kao n. pr. kulturno-prosvjetni, pomoć u kućanstvu, organizira se također po grupama.

Kućne poslove ne obavljaju pitomci sami.

Ljubav prema radu odgaja se putem takmičenja grupe sa grupom, omladinom iz sela ili kotara, te sa pitomcima iz drugog zavoda.

Ekonomat zavoda.

Clan 10.

Ekonom (domaćin) je šef ekonomata i podvrgnut je propisima koji uopće vrijede za ekonomate vojske ili civilnih ustanova. On je obvezan da organizira opskrbu doma. Uz upravnika, rukovodi blagajnom zavoda i »fondom pitomaca«.

Proizvodi pitomaca i gospodarstva troše se na podmirenje potreba zavoda, a novac od eventualne prodaje ulazi u »fond«. U »fond« također ulaze prilozi pitomaca i ustanova, a sredstva fonda služe za nabavku knjiga, glazbala, sportskih potrebština i si.

Ekonomat mora voditi sve knjige, koje su uobičajene u ekonomatima državnih ustanova,

Obrazovanje pitomaca

Član 11.

Za moralno, političko i kulturno-prosvjetno obrazovanje pitomaca dužan je voditi računa upravnik sa nastavnicima.

Radi unapređenja i pravilnog razvijanja ovog rada, pitomci biraju svoj odbor, kojim rukovodi upravnik. Taj odbor organizira kulturno-politički rad, organizira usmene i zidne novine, proslave, priredbe i si.

Zdravstvo pitomaca.

Clan 12.

U svrhu provođenja zdravstveno-higijenskih mjera svaki zavod mora imati liječnika, odnosno sestru pomoćnicu, koja je član uprave i odgovorna je za higijenu doma i zdravlje pitomaca.

U zavodu mora postojati ambulanta, kućna apoteka i izolirana bolesnička soba. Osim toga mora postojati kupaona, dovoljan broj higijenskih zahoda, te komore za dezinfekciju i dezinsekciju.

Liječnički pregled vrši se jedan put mjesečno. U koliko zavod nema svog liječnika, taj posao obavlja najbliži civilni liječnik.

Ako zavod nema svoju bolnicu, teži bolesnici šalju se u najbližu civilnu bolnicu.

Čuvanje doma.

Clan 13.

Vojnička se straža uz dom ne postavlja. Stražu vrše pitomci sami. Određuje ih upravnik po svom nahođenju.

Disciplinsku vlast kako nad maloljetnicima, tako i nad pomoćnim osobljem vrši upravnik. U težim slučajevima predaje stvar nadležnim vlastima.

Postupak s pitomcima.

Clan 14.

Postupak s pitomcima treba da bude pravedan i čovječanski, ali ipak strog. Treba nastojati upoznati svakog pitomca ponaosob i prema tome uskladiti odnos prema njima. Članovi uprave treba da budu stručna pedagoška lica, ili lica koja su prošla kurs za vršenje te dužnosti. Zloupotreba službene dužnosti od strane članova uprave ili osoblja smatra se teškim prestupom.

Dužnost pitomaca.

Član 15.

1) Pitomci su dužni ponašati se disciplinirano u domu i van doma,
2) Savjesno i marljivo vršiti sve poslove, koji im budu naređeni,
3) marljivo učiti,

4) pridržavati se kućnog reda,
5) učestvovati u kulturno-političkom radu i športu.

Ne vršenje ove dužnosti i narušavanja discipline u zavodu kažnjivo je.

Disciplinske mjere.

Član 16.

Disciplinske mjere za pitomce jesu:

1) opomena,
2) ukor,
3) strogi ukor,
4) uskraćivanje sudjelovanja u sportu,
5) uskraćivanje sudjelovanja na priredbi,
6) uskraćivanje odlaska na izlet,
7) produženje radnog vremena 1—2 sata, najdulje u roku od 15 dana,
8) bojkot zajednice u trajanju do mjesec dana.

Kazne pod 1) i 2) mogu biti izrečene i na samo, sve ostale izriču se na sastanku kućne zajednice, pred cijelim kolektivom. Izriče ih upravnik. Obavijest o ovim kaznama šalje se u mjesečnom izvještaju, koji se dostavlja odjelu pravosuđa ili nadležnom NOO-u. Tjelesne kazne su najstrože zabranjene.

Nagrade pitomaca.

Član 17.

Nagrade se dodjeljuju za izvanredan uspjeh na ma kojem polju rada, prilikom takmičenja ili slično. Nagrade su slijedeće:

1) usmena pohvala,
2) pismena pohvala,
3) objavljivanje u zidnim novinama ili u javnoj štampi,
4) knjige, slika druga Tita, kakav instrument i si.
5) dopust.

U koliko se pitomac pokaže discipliniran i marljiv, može ga se pustiti na uvjetni otpust, te na taj način skratiti izdržavanje kazne.

Rad, hrana i odmor.

Član 18.

Manuelni rad pitomaca traje 4 sata na dan. Školska obuka 3 sata, ostalo vrijeme upotrebljava se za vanškolski i odgojni rad.

Vrijeme spavanja određuje uprava tako, da pitomci spavaju 8 sati neprekidno.

Hrana se daje po tablici, koja vrijedi za vojsku ili neku civilnu ustanovu. Poboljšanje se može postići sredstvima iz »fonda«.

Dani odmora su nedelja i praznici, koji se održavaju u ostalim državnim ustanovama.

Kućni red.

Clan 19.

Kućni red treba da sadrži točan dnevni raspored rada kako za grupe pitomaca, tako i za osoblje. Treba da bude istaknut na vidnom mjestu.

Izvještaj o zavodu.

član 20.

Svaki mjesec dužna je uprava zavoda podnijeti izvještaj o stanju zavoda Odjelu pravosuđa, a svakih 6 mjeseci izvještaj Okružnom narodnom sudu.

Sastanci kućne zajednice.

član 21.

Jednom mjesečno član okružnog NOO-a dužan je prisustvovati sastanku kućne zajednice kako pitomaca, tako i osoblja, te saslušati njihove želje i vidjeti rezultate rada. Zapisnik sa tih sastanaka dostavlja se uz mjesečni izvještaj Odjelu Pravosuđa.

Smještaj maloljetnika sklonih deliktu.

član 22.

Odjel pravosuđa ili NOO pod čijim se nadzorom zavod nalazi, može dozvoliti da se u zavod smjeste i maloljetnici, koji su odgovarali za neki delikt pred vojnim sudovima ili nekim drugim organima NOO-vlasti, kao i skitnice, prosjaci i si.

Clan 23.

Objelodanjenjem ovih Uputstava prestaju važiti svi dosadanji zakoni ili uredbe, koji obrađuju ovu materiju.

Neovjeren prijepis, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP)—1944.
Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a objavio je potkraj 1944. godine ove upute na temelju ovlaštenja iz okružnice Predsjedništva ZAVNOH-a br. 1309 od 29. listopada 1944 (vidi dok. br. 129), a da nije uslijedilo formalno odobrenje Predsjedništva. Upute za organizaciju zavoda za maloljetnike primjenjivale su se u toku 1945. godine kao direktivni akt Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a, ukoliko su, dakako, odjeli pravosuđa NOO-a bili materijalno i kadrovski u mogućnosti da po tim uputama djelomično ili u cjelini postupe,

1944, prosinac 21.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje Predsjedništvu ZAVNOH-a obrazloženje nacrta Uputstva za izvršenje kazni

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel pravosuđa
Broj: .. ./44 — dne 21. XII. 1944.

Predmet: Uputstva za izvršenje kazni.

Pretsjedništvu

Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske

Ovaj Odjel objavio je do sada Uputstva o preuređenju sudova,[1] Uputstva za rad sudova u kaznenim stvarima,[2] o kaznenom[3] i parničnom postupku,[4] te o izvršenju» i završio je nacrt »Uputstva o izvršenju kazni«,[6] koja se u 5 primjeraka u prilogu prilažu.

Narodni sudovi tražili su već u više navrata, da im se dadu smjernice 0 tome kako će izvršiti kazne, i to imovinske, kao i kazne prinudnog rada. Na terenu postupa se vrlo različito i ta nejednakost sudskog rada znatno šteti 1 ugledu narodne vlasti.

Odvajanjem sudstva od uprave ovo je pitanje postalo još aktuelnije nego prije toga. Naročito je važno pitanje naplate novčanih kazni, što treba hitno i jednostavno urediti.

Osim toga dosadašnji način izdržavanja kazni lišenja slobode djelovao je štetno i na same osuđenike i mimoilazio se cilj same kazne, što je štetno djelovalo na ugled i na zadaće narodne vlasti.

Prilike u mnogim logorima za prinudni rad nisu zadovoljavajuće. Radni odnosi su slabi, a sanitarne prilike jednako su loše kao i prehrana. Treba hitno urediti pitanje pravilnog odnosa sa osuđenicima i na čitavom području Hrvatske jedinstveno riješiti ovo pitanje, koje će nam se nametnuti sa svom svojom težinom nakon skorog oslobođenja čitave zemlje.

1 Vidi dok. br. 134 — **2** Vidi dok. br. 135 — 3 Vidi dok. br. 136 — **4** Pravi naslov glasi: »Uputstva o postupanju sudova u građanskim parničnim stvarima«. Izdao Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a pod br. 1341 od 16. studenoga 1944. Ova uputstva objavio je Ferdo Čulinović u radu »Propisi o sudstvu Hrvatske za NOB-e«, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 1951, str. 447—459 — **5** Br. 1616 Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a od 16. studenoga 1944. Objavio ih je Ferdo Čulinović u radu nav. u bilj. 4, str, 459—466 — 6 Vidi prilog 1,

Udovoljavajući ovoj hitnoj potrebi Odjel Pravosuđa razradio je priloženi nacrt »Uputstva za izvršenje kazni«, te moli, da se po tom postupi i odobri objavljivanje ovih uputstava.[7]

Za potpuno uređenje rada naših sudova u Hrvatskoj preostaju onda još samo uputstva za vanparnični postupak,[8] koja su u radu i čim budu završena, dostaviti će se Pretsjedništvu na odobrenje. Time bi uređenje sudstva u Hrvatskoj u ovoj fazi razvoja naše vlasti bilo potpuno uređeno.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel pravosuđa:

5 priloga

Neovjereni prijepis, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — J944 (varia)

7 Predsjedništvo nije dalo formalno odobrenje za objavljivanje ovih Uputstava, iako su ona prošla kroz Zakonodavnu komisiju. Zbog potreba terena, Odjel pravosuđa ZAVNOH-a objavio ih je kao vlastiti direktivni akt, pozivom na okružnicu Predsjedništva ZAVNOH-a br. 1309 od 29. listopada 1944, kojom je Odjel pravosuđa ZAVNOH-a bio ovlašten da u vlastitom djelokrugu »izda potrebna uputstva za dovođenje narodnih sudova u sklad... s novim potrebama narodnog pravosuđa«. Vidi dok. br. 129 — 8 Te upute o vanparničnom postupku nisu nikada bile objavljene.

PRILOG 1

1944, prosinac 20.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a dostavlja na odobrenje Predsjedništvu ZAVNOH-a nacrt Uputstva za izvršenje kazni

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel pravosuđa
Br___ /44.
Dne 20. XII. 1944.

U cilju jedinstvenog i jednoobraznog postupanja narodnih sudova kod izvršenja sudskih odluka, kojima su izrečene imovinske kazne i kazne prinudnog rada, izdaju se slijedeća

UPUTSTVA ZA IZVRŠENJE KAZNI[1]

Koje kazne izvršavaju sudovi.

Član 1.

U nadležnost narodnih sudova spada izvršenje svih imovinskih kazni i kazni na prinudni rad (lišenja slobode).

Imovinske kazne obuhvataju ne samo novčane, nego i sve nenovčane kazne. Njima narodni sudovi obavezuju osuđenika na izručenje ili oduzimanje njegove imovine (konfiskacija) ili određenog njezinog dijela, ili na davanje pojedinih predmeta ili pak određene količine živežnih namirnica i drugih životnih potrebština, ili da mu se oduzme kakovo imovinsko pravo (na pr. pravo vlasništva na kakovu nekretninu ili koje drugo stvarno pravo na nekretninama).

Imovinske kazne moraju biti u presudi narodnog suda točno određene.

Novčana kazna mora se u presudi istaći ne samo iznosom (svotom), nego i pismeno (slovima). Pored toga sudovi trebaju kod novčane kazne naznačiti u kojem će se vremenu, u koliko će se dana ili mjeseci prinudnog rada (lišenja slobode) pretvoriti novčana kazna, za slučaj da se ona ne bude mogla naplatiti od osuđenika.

1 Ovo Uputstvo bilo je izrađeno u dvije redakcije, prva je završena 3. prosinca, a ova druga 20. prosinca 1944. Iz nepoznatih razloga ovaj nacrt ne nosi broj urudžbenog zapisnika Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a, već samo datum kada je njegova redakcija završena. Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a poslao je na teren ova Uputstva potkraj 1944. godine, na temelju općeg ovlaštenja Predsjedništva ZAVNOH-a sadržanog u okružnici br. 1309 od 29. listopada 1944 (vidi dok. br. 129), pa stoga nije traženo formalno odobrenje Predsjedništva. Uputstva za izvršenje kazni primjenjivala su se do srpnja 1945. god. kada su — zajedno s drugim uputstvima Odjela pravosuđa ZAVNOH-a iz studenoga 1944. godine — bila stavljena van snage okružnicom Ministarstva pravosuđa Federalne Države Hrvatske br. 3048 od 18. srpnja 1945.

I nenovčane kazne moraju se određeno označiti. Ako se radi o živežnim namirnicama ili životnim potrebštinama, sudovi će u presudi uvijek označiti količinu tih stvari prema mjeri, koja je uobičajena u mjestu suđenja. Tako na pr. u Lici i na Kordunu za žito označiti će sudovi osuđenikovu dužnost predaje žita u vaganima, a na drugim mjestima, na pr. u Slavoniji, na kvintale, kilograme itd.

Ako je osuđenik presudom narodnog suda obvezan da preda izvjesnu nekretninu (zemljište, kuću), sud će u presudi uvijek nastojati točno odrediti ovu nekretninu, kako bi se ona mogla uvijek lahko ustanoviti. To će učiniti označivši nekretninu sa gruntovnom oznakom, ako sud ima gruntovnicu. Ako nema gruntovnice, zemljište će se upisati prema njegovoj uobičajenoj oznaci (na pr. livada »Dolac«) uz istodobno određenje njegove površine, pa i granice, ako to treba.

Ako je narodni sud izrekao svojom presudom konfiskaciju čitave osuđenikove imovine, mogu se u presudi naznačiti na gornji način njezini najvažniji dijelovi uz dodatak, da će se ostala osuđenikova imovina ustanoviti prilikom izvršenja ove presude.

Kazna prinudnog rada (lišenja slobode) označava se uvijek određeno i to tako, da ne bude nikakove sumnje o njezinom trajanju. Treba istaći i brojkama i slovima dužinu njezinog trajanja.

Čije odluke izvršavaju sudovi.

Član 2.

Narodni sudovi naređuju izvršenje kazna, koje su oni izrekli svojim presudama ili rješenjima. Osim ovih odluka narodni sudovi izvršavati će isto tako i odluke vojnih sudova, te drugih narodnih vlasti, ako se vojni sudovi i druge narodne vlasti obrate narodnim sudovima sa takovim zahtjevom.

Kada se može izvršiti kazna.

Član 3.

Izvršiti se može kazna samo onda, ako je odluka o njoj postala pravomoćna. Pravomoćna je odluka onda, kada se protiv nje više ne može izjaviti žalba.

Osim toga može se narediti izvršenje kazni i u slučaju nepravomoćne odluke, ako je protiv nje osuđenik izjavio žalbu, a ona prema izričitoj odredbi suda ili narodne vlasti ne zadržava izvršenje kazne.

U svakom slučaju sud ili narodna vlast, čiju odluku treba izvršiti, treba da na originalu ove odluke potvrdi, da se ona može izvršiti, na pr. »ova je odluka izvršiva«. Bez ove ili slične oznake ne može se narediti niti sprovesti izvršenje kazne.

Nadzor od strane zastupnika javnih interesa.

Član 4.

Čim je presuda postala pravomoćna, sud je dužan da u svakom slučaju o tome izvijesti zastupnika javnih interesa na svome području. Njegova je dužnost da nadzire pravilnost i točnost izvršenja kazne. Radi toga oni mogu

kod sudova pregledati sudske spise i registre o svim kaznama, i to bilo novčanim, bilo imovinskim, bilo o kaznama lišenja slobode (na prinudni rad).

Osim toga njihovo je pravo i dužnost da nadziru rad i poslovanje u zavodima za prinudni rad i zavodima za maloljetnike na njihovom području.

Oni su dužni, da povodom svake ustanovljene nepravilnosti ili neurednosti predlože disciplinski ili kazneni postupak protiv odgovornih.

Tko naređuje izvršenje kazni.

Član 5.

Izvršenje kazne, po pravilu, naređuje uvijek onaj narodni sud, koji je u prvom stepenu donio odluku, koja sadrži naredbu o kazni. Samo u hitnim slučajevima, naročito kad prijeti opasnost bjegstva ili kad to zahtijeva javni interes, može narediti izvršenje kazne i onaj sud, koji je konačno (povodom žalbe) donio odluku u kojoj se izriče kazna.

Ako se radi o izvršenju kazne na osnovu odluke vojnih sudova, vojnih i drugih građanskih vlasti, oni će se redovno, radi naredbe o izvršenju kazne, obratiti narodnom kotarskom sudu, a kod zločina narodnom okružnom sudu, na čijem se području nalazi osuđenik.

Ako se osuđenik nalazi na području drugog suda, odnosno ako se njegova imovina, o kojoj se radi, nalazi na području drugog suda, a ne ovog narodnog suda koji je izrekao ovu odluku u prvom stepenu, tada će narodni sud prvog stepena zatražiti izvršenje ove kazne od strane narodnog suda, na čijem se području nalazi osuđenik ili imovina, koju treba uzeti pod izvršenje.

[Izostavljaju se članovi 6—/5.-]

Kazne lišenja slobode (prinudni rad).

Član 16.

Čim je pravomoćnom postala presuda, kojom je izrečena kazna lišenja slobode (prinudnog rada), dužan je sud, koji je u prvom stepenu donio ovu odluku, da osuđenika odmah pozove na nastup kazne. U pozivu za nastup kazne treba istaći dan, kada se i kome osuđenik treba prijaviti radi izvršenja kazne.

Ako je kazna veća od 6 mjeseci, pa je treba izdržati izvan područja prvostepenog suda, tada će se o pozivu osuđenika na izdržavanje kazne obavijestiti i zavod za izvršenje kazne, odnosno narodna vlast, kojoj se osuđenik mora prijaviti radi izdržavanja kazne.

Član 17.

Odgoditi nastup kazne može prvostepeni sud (tj. sud, koji je izrekao odluku o kazni u prvom stepenu) samo onda, ako je osuđenik u svojoj molbi za to naveo važne razloge i okolnosti, koje opravdavaju njegovu molbu. Prema

2 Radi opširnosti Uputstava redakcija je izostavila članove 6—15, koji sadrže materiju o izvršavanju imovinskih kazni, jer je taj dio Uputstva analogan propisima iz starog jugoslavenskog zakonodavstva, pa ne donosi ništa novoga, što bi bilo karakteristično za pravni sistem koji je nastao u NOB-i. Članovi 1—5, te članovi 16—33, objavljuju se u cijelosti.

tome sudovi će moći odgoditi kaznu u slučaju ako je osuđenik teže bolestan, pa mora ležati i ako to potvrdi liječnik ili njegov mjesni (općinski ili gradski) NOO, ako je u njegovoj porodici teška, naročito zarazna bolest ili je nastao koji smrtni slučaj, pa uslijed toga mora radi neodložnog uređenja obiteljskih i gospodarskih prilika izvjesno vrijeme ostati na slobodi, ili kad osuđenika drugi važni, naročito javni poslovi spriječavaju, da se odazove pozivu suda za nastup kazne, ako sve to potvrdi mjesni (općinski ili gradski) NOO.

Sudovi mogu odgoditi nastup kazne jedanput, i to najviše do 2 mjeseca. Ako osuđenik moli dužu odgodu, tada će prvostepeni sud, po saslušanju zastupnika javnih interesa, njegovu molbu dostaviti sa svojim prijedlogom i mišljenjem Odjelu Pravosuđa, ukoliko nalazi da bi njegovoj molbi trebalo udovoljiti. Ako sud smatra da bi njegovu molbu za odgodu trebalo odbiti, a s tim se slaže i zastupnik javnih interesa, sud neće ovakovu molbu upućivati Odjelu Pravosuđa, nego će sam donijeti rješenje o odbijanju molbe za odgodu, te pozvati osuđenika na nastup kazne.

Izdržavanje kazne lišenja slobode.

Clan 18.

Kazna lišenja slobode (prinudnog rada) u trajanju do 6 mjeseci izdržava se, po pravilu, u sjedištu suda, koji je u prvom stepenu izrekao ovu odluku. Kazna lišenja slobode izrečena u trajanju od preko 6 mjeseci izvršava se u posebnim zavodima za prinudni rad.

Svaki narodni okružni sud može za svoje područje osnovati u svom sjedištu, ili na drugom za to podesnom mjestu, svoj zavod za prinudni rad, u kojem će se izdržavati kazne lišenja slobode (prinudnog rada) u trajanju do 2 godine.

U sjedištu dosadašnjih narodnih oblasnih sudova, ili na mjestima gdje to odredi Odjel Pravosuđa, osnovat će se središnji zavodi za prinudni rad, u kojima će se izdržavati sve kazne, koje su izrečene u trajanju od preko dvije godine.

Prema tome kod upućivanja osuđenika na izdržavanje kazne prinudnog rada sudovi će paziti na to, da li je kazna manja od 6 mjeseci (u kojem slučaju osuđenik izdržava kaznu na području prvostepenog suda) ili je ona duža od 6, a manja od 2 godine (u kojem slučaju će se osuđenik uputiti okružnom sudu, odnosno okružnom zavodu za prinudni rad) ili je ta kazna izrečena u trajanju dužem od 2 godine (u kojem slučaju će se osuđenik uputiti središnjem zavodu za prinudni rad).

Clan 19.

Kod upućivanja osuđenika na izvršenje kazne, sudovi će paziti na to, da li se radi o muškarcu ili ženi, te o punoljetnom ili maloljetnom licu.

Ženske osuđenike upućivati će se u posebne ženske zavode za prinudni rad, koji će se osnovati za pojedina područja. U svakom slučaju, dok se ne donese odluka o upućenju ženskog osuđenika u posebne ženske zavode, sudovi, a isto tako i uprava zavoda za prinudni rad, morati će najstrože paziti na to, da ženske osuđenice uvijek budu odvojene od muških osuđenika. Dok se ne osnuju posebni ženski zavodi, za takove osuđenike okružni će sudovi za svoje područje osnovati posebno odjelenje svog okružnog zavoda

za prinudni rad, u kojem će ženske osuđenice, pod posebnim nadzorom žena — nadzornica, vršiti određene poslove, ako [je] ikako moguće zasebno i odvojeno od muških osuđenika. S obzirom na sadašnje prilike moći će više susjednih okružnih sudova za njihovo područje osnovati zajednički takav ženski zavod za prinudni rad. O tom treba odmah izvijestiti Odjel Pravosuđa.

U pogledu maloljetnika postupati će se po naročitim odredbama, koje uređuju pitanje maloljetnih osuđenika, kao i onih maloljetnika, koji su očitovali sklonost protudruštvenom radu.

Ukoliko bi maloljetnik prije upućenja u posebni zavod za maloljetnike došao u koji zavod za prinudni rad, uprava će naročito voditi računa o tome, da maloljetnici budu uvijek odvojeni od odraslih i da ne budu zajedno maloljetnici i maloljetnice.

Do osnutka posebnog zavoda za maloljetnike mogu se privremeno maloljetni osuđenici upućivati u opće zavode za prinudni rad, ali i u tom slučaju imaju se prema njima primjenjivati, koliko god je to moguće, odredbe o maloljetnicima i postupku s njima.

Uprava okružnog zavoda za prinudni rad uzet će se najstrože na odgovornost, ako propusti ovu svoju dužnost. Naročito će biti odgovorni, ako zanemare ovu dužnost naprama ženskim maloljetnicama, koje bezuvjetno treba odvojiti od muških osuđenika, odraslih ili maloljetnih.

Privremeno, do odluke Odjela Pravosuđa o osnutku zavoda za maloljetnike, u pogledu maloljetnih osuđenika, dok se ne omogući njihov smještaj u središnji zavod za maloljetnike, može više okružnih sudova sporazumno odrediti mjesto, gdje će se za njihovo zajedničko područje osnovati posebni privremeni zavodi za maloljetnike, i to odvojeno za muške, a zasebno za ženske.

Clan 20.

Svaki zavod za prinudni rad ima svoju upravu, koja je odgovorna za disciplinu, čistoću, red i rad u zavodu. Ona uz potrebni broj nadzornika i čuvara, liječnika i drugog osoblja upravlja čitavim životom i radom u zavodu. Uprava stoji pod nadzorom Odjela Pravosuđa, a zastupnik javnih interesa ima dužnost i pravo da nadzire i pregledava rad uprave, život i rad osuđenika u zavodu na njegovom području. O ustanovljenim nepravilnostima izvještava Odjel Pravosuđa, a sam može odmah pokrenuti postupak protiv odgovornih lica.

Clan 21.

Upravu okružnih zavoda za prinudni rad određuje plenum skupštine okružnog NOO-a, a u međuvremenu njezinog zasjedanja, odnosno do njezinog saziva, upravu postavlja izvršni odbor NOO-a na prijedlog zastupnika javnih interesa. O izboru, odnosno određenju upravitelja i njegovog zamjenika treba obavijestiti Odjel Pravosuđa radi odobrenja.

Pomoćno, stručno i drugo osoblje određuje izvršni odbor NOO-a na prijedlog zastupnika javnih interesa.

Upravitelja i zamjenike upravitelja područnih zavoda za prinudni rad, kao i zavoda za maloljetnike, određuje Odjel Pravosuđa. Potrebno stručno i pomoćno osoblje dodjeljuje na rad oblasni, odnosno okružni NOO, na čijem se području zavod nalazi, ukoliko Odjel Pravosuđa nije to učinio.

Uprava je dužna sastaviti kućni red, koji je obavezan za sve osobe u zavodu.

Svaki propust, nemarnost i labavo vršenje dužnosti pretstavlja disciplinski prestup, za čije je raspravljanje i odluku nadležan okružni sud, na čijem se području nalazi zavod.

Naročito teškim prestupom povrede službene dužnosti smatrat će se svaka samovolja, kao i zloupotreba službene dužnosti u lične svrhe, a osobito svaka zlostava ili mučenje zatvorenika.

Clan 22.

U svim zavodima za prinudni rad glavna je dužnost uprave, da sve osuđenike zaposli, i to kako prema ličnim svojstvima i sklonostima osuđenika, tako i s obzirom na javne potrebe. U pogledu izvedenja potrebnih radova, uprava okružnog zavoda za prinudni rad će se sporazumjeti s izvršnim odborom okružnog NOO-a, na čijem se području nalazi ovaj zavod. Za područne zavode uprava će zatražiti o tome odluku od strane Odjela Pravosuđa, a u hitnim slučajevima Oblasnog NOO-a, gdje ovaj postoji.

Kod određivanja na rad uprava će paziti na osuđenikove sposobnosti i mogućnost izvršenja rada, ali će osuđenicima, koji su oglašeni za narodne neprijatelje ili su osuđeni radi djela protiv osnovnih interesa naroda, davati teže poslove. Prema ovim osuđenicima primjenit će uprava poseban režim, koji odgovara težini njihovog djela, te će ih odvojiti od svih ostalih osuđenika i prema njima naročito postupati, različito od ostalih osuđenika.

Prema ostalim osuđenicima, koji nisu oglašeni za narodne neprijatelje ili nisu osuđeni zbog djela protiv osnovnih interesa naroda, te kod kojih je vjerojatna mogućnost popravka, uprava će nastojati odgojno [djelovati], pa će u tom pogledu učiniti sve što je potrebno radi njihovog popravka.

Izuzetno samo moći će se jednako postupati i sa onim osuđenicima zbog djela protiv osnovnih interesa naroda, čija djela nisu teže prirode, koji nisu osuđeni na dugotrajne kazne lišenja slobode i koji svojim vladanjem dokažu ili učine vjerojatnim, da će se popraviti.

Clan 23.

Osuđenici će se zaposliti na radovima u korist naroda, tj. na javnim radovima, kod javnih ustanova, na kojem narodnom dobru ili uopće na radovima, koje uprava zavoda odredi. Zabranjeno je upotrebljavati osuđenike za radove u korist pojedinaca.

O zaposlenju osuđenika uprava vodi posebnu knjigu, naznačujući kod svakog osuđenika trajanje i vrstu zaposlenja.

Osuđenike se smije noću zaposliti samo onda, ako to iziskuju neophodno važni javni interesi.

Clan 24.

Osuđenici stanuju u zajedničkim prostorijama. Nikome se od njih ne može dozvoliti stanovanje (prenoćenje i si.) izvan zavoda.

Osuđenici se zajednički prehranjuju iz sredstava, koje određuje narodna vlast.

Hranu, koju osuđenik dobiva izvan zavoda, treba predati upravi i ona ide u zavodski ekonomat za poboljšanje zajedničke hrane.

Osuđenici mogu primati jednom tjedno posjete po odobrenju i uz nadzor uprave. Njihovu poštu pregledava uprava, koja može u slučaju potrebe uskratiti odašiljanje, odnosno uručenje pošte.

Uprava će organizirati za sve osuđenike prosvjetne kurseve, i to prema planu, koji će se naknadno propisati. Do tog vremena uprava će se radi prosvjetnoga rada sporazumiti sa prosvjetnim odjelom okružnog NOO-a, na čijem se području nalazi zavod za prinudni rad.

Osuđenicima, koji pokazuju očite znakove popravljanja, može uprava dozvoliti i razne športove unutar samog zavoda.

Uprava će se, organizirajući rad i život osuđenika, pobrinuti za njihovo prosvjećivanje, te će se radi toga priređivati skupne priredbe u cilju obrazovanja i pravilnog njihovog odgoja.

Clan 25.

Osuđenicima, koji su pokazali naročite znakove popravljanja i čije vladanje zavređuje obzire i blaži postupak uprave, može se dozvoliti dvokratni dopust u godini dana u trajanju do 20 dana, ako je vjerojatno da osuđenik neće zloupotrebiti ove obzire, da će se vratiti i da će ove mjere uprave povoljno utjecati na njegov popravak.

Član 26.

Disciplinske kazne za osuđenike mogu biti:

1) ukor pred upravom,
2) ukor pred strojem,
3) smanjenje obroka i to najviše 2 puta tjedno,
4) ista kazna pooštrena sa tvrdim ležaj em,
5) samica.

Disciplinske kazne pod 3) i 4) mogu se izreći najviše jedan puta u 2 mjeseca. Kazna navedena pod brojem 5) može trajati najviše 2 dana u jednom mjesecu. Sve ove kazne izricati će uprava u cilju popravljanja osuđenika, i to samo onda, kad uvjeravanje i nagovaranje uprave ostane potpuno bezuspješno, te kada se ovim kaznama mora pribjeći kao skrajnjim odgojnim mjerama radi održanja reda i nesmetanog rada u zavodu.

Član 27.

Osuđenik, koga je uprava osudila na disciplinsku kaznu navedenu u prednjem članu od broja 3—5), može se protiv odluke o disciplinskoj kazni žaliti okružnom narod.[nom] sudu, na čijem se području nalazi zavod. Žalbu može uložiti i zastupnik javnih interesa, i to bilo na korist ili na štetu osuđenika. Žalba međutim ne zadržava izvršenje disciplinske kazne.

Clan 28.

Osuđenik, koji je izdržao polovinu kazne i koji je svojim dosadašnjim vladanjem pokazao očite znakove popravljanja, te je vjerojatno, da može postati koristan član u društvu, može biti pušten na uslovni otpust s tim, da ne treba izdržati ostatak presuđene kazne.

Prijedlog za uslovni otpust upućuje se Odjelu Pravosuđa, a može ga staviti zastupnik javnih interesa ili uprava zavoda.

Osuđenik pušten na uvjetni otpust upućuje se u mjesto svog ranijeg redovnog boravišta ili drugo koje mjesto, koje on ili uprava ili zastupnik javnih interesa predloži, i za to vrijeme ne stoji pod nadzorom upravne vlasti, ali će mu se prilikom otpuštanja skrenuti pažnja na štetne posljedice njegovog lošeg budućeg vladanja. U koliko takav osuđenik za vrijeme uslovnog otpusta počini kakovo kazneno djelo, zastupnik javnih interesa na zahtjev NOO-a ili sam po svom nahođenju može predložiti okružnom sudu, u čijem se sjedištu nalazi zavod, da se takav osuđenik pozove na produženje izdržavanja kazne. Protiv takve odluke suda osuđenik ima pravo žalbe u roku od 8 dana od dana ove odluke, i to na narodni oblasni sud, a ako ovog nema, na Sud ZAVNOH-a, ali njegova žalba ne zadržava izvršenje prednje odluke.

Clan 29.

Prekid izdržavanja kazne dozvoljava Odjel Pravosuđa na prijedlog zastupnika javnih interesa, uprave ili na molbu samog osuđenika, ako je:

1) osuđenik teško bolestan, naročito od kakove zarazne bolesti, a liječenje u zavodu mu je otežano, te njegovo vladanje za vrijeme izdržavanja kazne opravdava njegovo traženje za prekid kazne radi oporavka,

2) ako je u porodici osuđenika nastao kakav smrtni slučaj, te je njegovo prisustvo u kući bezuvjetno potrebno radi uređenja njegovih obiteljskih i gospodarskih prilika, a dosadašnje njegovo vladanje za vrijeme izdržavanja kazne opravdava molbu za prekid kazne i odaje vjerojatnoću, da će se nakon određenog vremena sam vratiti u zavod.

Protiv odluke o odbijanju prijedloga ili molbe za prekid izdržavanja kazne može se izjaviti žalba na viši sud u roku od 8 dana od saznanja za ovu odluku. Ovu žalbu mogu podnijeti: pored zastupnika javnih interesa i sam osuđenik preko uprave, koja popraćuje ovu žalbu svojim mišljenjem i prijedlogom.

Član 30.

Uprava je dužna starati se o zdravlju osuđenika. Ukoliko sam zavod nema liječnika, uprava zavoda organizirati će sa zdravstvenim odjelom okružnog NOO-a, na čijem se području zavod nalazi, redoviti liječnički pregled osuđenika. Taj pregled treba da bude, po mogućnosti, svaki dan. Uprava zavoda nabaviti će potrebne lijekove i sredstva, koja stavlja na raspoloženje zdravstveni Odjel Okružnog NOO-a, a po potrebi i Odjel Pravosuđa.

Ako liječnik zavoda odredi bolesnom osuđeniku potrebu poštede od rada ili poboljšanje hrane, uprava će postupati prema liječničkom uputstvu.

Na oporavak izvan zavoda uprava može uputiti samo onog bolesnog osuđenika, koji je svojim dosadašnjim vladanjem pokazao očite znakove popravljanja. Dužinu oporavka predviđa zavodski liječnik, a mjesto oporavka i način njegova provedenja odrediti će Odjel Pravosuđa na prijedlog uprave zavoda.

Član 31.

Prilikom otpuštanja iz zavoda uprava će osuđeniku vratiti sve njegove privatne stvari, a naročito novac, koji je osuđenik, prilikom primanja u zavod, predao upravi i ovu će okolnost osuđenik potvrditi svojim potpisom u knjizi osuđeničkih stvari predanih upravi na čuvanje.

Uprava će otpuštenom osuđeniku izdati potvrdu, da je izdržao dosuđenu kaznu, odnosno da se otpušta iz zavoda s pozivom, da mu narodne vlasti ne ometaju njegov rad i boravak u mjestu, kojeg si on izabere za boravište. Otpuštenom osuđeniku pružit će se sve mogućnosti, da nakon izdržane ili otpuštene kazne dokaže svojim radom, da se popravio i da namjerava biti koristan član u društvu.

Svako uvredljivo isticanje njegovog ranijeg osuđeničkog svojstva, svaka hotimična napomena u cilju uvrede ili omalovažavanja bivšeg osuđenika predstavlja prestup, koga će raspravljati i o njemu odluku donašati narodni kotarski sudovi, prema mjestu počinjenja.

Ako je takvo djelo počinjeno u namjeri, da se bivšeg osuđenika onemogući u njegovom nastojanju, da djeluje kao koristan član društva, da mu se spriječi ili oteža mogućnost zarade ili uopće da ga se u društvu omrazi i prikaže štetnim i opasnim pojedincem, tada takovo djelo predstavlja zločin, kojeg raspravljaju i o kojem odlučuju narodni okružni sudovi prema mjestu počinjenja.

Sve narodne vlasti, a naročito zastupnik javnih interesa, prijavljivati će ovakove slučajeve progona bivšeg osuđenika. Zastupnik javnih interesa pokrenut će odmah kazneni postupak, čim za takvo djelo sazna.

Clan 32.

Postupak sa maloljetnicima urediti će se posebnim uputstvima.

Prelazna naređenja.

Član 33.

Ova Uputstva stupaju odmah na snagu i time prestaju važiti odredbe Uputstava o postupku pred narodnim sudovima od 22. XII. 1943.[3] ukoliko o tome govore.

Za Odjel pravosuđa:
V. D. Odjelnog pretstojnika:
Dr. F.[4] *Čulinović* [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) —1944.

3 Vidi »ZAVNOH—1943«, dok. br. 190, str. 610—620 — 4 Ferdo.

1944, prosinac 22.

Zapisnik sa sjednice rukovodilaca odjela ZAVNOH-a na kojoj je razmatrana organizacija i tekući rad pojedinih odjela

ZAPISNIK

Sjednice članova Predsjedništva ZAVNOH-a, koji rukovode Odjelima ZAVNOH-a, održanoj 22. XII 1944. u Topuskom

Prisutni: Brkić,[1] Brozina,[2] Gaži,[3] Gregorić, Koharović,[4] Krajačić,[5] Krstulović,[8] Opačić[7] i Počuća.[8]

Dnevni red:

1.— Organiziranje odjela i rad odjela.
2.— Imenovanje zamjenika za drugove, koji rukovode odjelima, a nalaze se na terenu.
3.— Pitanje ulaska u Zagreb.
4.— Razno.

1.— Organiziranje odjela i rad odjela.

a) *Odjel unutarnje uprave.*

Rukovaoc odjela unutarnje uprave drug KRAJAČIĆ govori o manjkavostima u Odjelu unutarnje uprave. Napominje da bi v. d. odjelnog predstojnika trebao biti Hrvat, a zamjenik Srbin. Glavni nedostatak je pomanjkanje kadrova.

Stavlja se u dužnost svim drugovima da pomognu Odjelu unutarnje uprave pronaći drugove, koji bi mogli preuzeti mjesta v. d. odjelnog predstojnika i zamjenika.

Spominje organizaciju Milicije, koja je bez odjela i obuće. Poduzeti su koraci kod Glavnog Štaba NOV i PO Hrvatske, da se obuče i obuje Milicija na Kordunu i Baniji. Milicije u okruzima koji su nam bliže polagano ulaze u posao i vidi se da nema kriminala. Organizacije Odjela unutarnje uprave u Dalmaciji rade dobro. Kriminala gotovo i nema. Oblasni NOO za Dalmaciju dobro je shvatio svoje zadatke u pogledu organizacije unutarnje uprave, dok okružni NOO-i nisu posve dobro shvatili svoje zadaće u tom pogledu. U Slavoniji unutarnja uprava nije dobro organizirana, a mi nemamo drugova koje bismo mogli uputiti u Slavoniju da tamo srede pitanje unutarnje uprave.

1 Dušan -— 2 Nikola — 3 Franjo — 4 Aleksandar — 5 Ivan — 6 Vicko — 7 Stanko — 8 Mile.

U Istri je stanje vrlo teško radi guste mreže neprijateljskih uporišta i stalnog krstarenja bandi. Tamo će trebati uputiti jednog druga. Naročito je stradala organizacija unutarnje uprave u Istri dolaskom bande Nedića,[9] koja imade iskustvo u borbi s partizanima, te nam radi toga padaju kadrovi u neprijateljske ruke. Unutarnja uprava na poluoslobođenoj teritoriji, kao što je na primjer Hrvatsko Zagorje stoji vrlo loše.

Drug KRAJAČIĆ poziva na kraju sve drugove da porade na pojačanju organizacije NOO-a i poboljšanju rada u NOO-ima.

Drug KRAJAČIĆ napominje da je potrebno da svi odjeli što prije imenuju v. d. odjelnih predstojnika, u koliko ih još nemaju, kao i načelnike, odnosno pomoćnike, te šefove odsjeka i t. d.

Drug BRKIĆ govori o potrebi da se poduzmu hitni koraci kako bi se obuhvatile grupice besprizornih, koje su se počele pojavljivati u mnogim okruzima. Predlaže da se formiraju radne brigade, od takove zapuštene djece, da se postave u tim brigadama komesari i odrede nastavnici za uzgoj te djece.

Drug KRAJAČIĆ napominje kako su Ličani mobilizirali ovakovu djecu, formirali bataljone i na taj način ih pokušali izolirati od okoline, koja onemogućuje pravilan uticaj na tu omladinu.

Drug OPAČIĆ spominje kako su u Moslavini organizirali brigu za besprizorne na taj način, što ih je X Korpus obukao a zatim su bili smješteni u internatima, ali se pokazalo da [je] slab nadzor u tim internatima doveo do vrlo loših posljedica.

Drug BRKIĆ predlaže da se sazovu delegati Odjela socijalne politike, narodnog zdravlja, pravosuđa i prosvjete, te da izrade plan o organizaciji skrbi za besprizorne.

Drug BROZINA govori o potrebi da se pronađu drugovi koji bi mogli obilaziti teren i pomoći organiziranju aparata narodne vlasti.

Drug OPAČIĆ spominje da je to već jednom riješeno na sjednici Predsjedništva, a tajnik ZAVNOH-a čita riješenje III. sjednice Predsjedništva ZAVNOH-a,[10] da se u Odjelu unutarnje uprave formira Organizaciono-politički odsjek za nadzor nad radom i upućivanje na rad NOO-a.

Drug BROZINA predlaže da se na slijedećoj sjednici donese iscrpan izvještaj o stanju aparata narodne vlasti u Hrvatskoj.

U vezi sa ovom diskusijom prima se prijedlog da drugovi iz Predsjedništva do slijedeće sjednice predlože pet vijećnika ZAVNOH-a za Političko-organizacioni odsjek kod Tajništva, koji bi preuzeo na sebe posao oko nadziranja rada NOO-a, pomoći NOO-ima u konkretnom radu i organizaciji NOO-a tamo gdje još nisu formirani.

b) *Odjel pravosuđa.*

Drug BRKIĆ govori o organizaciji Odjela pravosuđa. Pravosuđe imade tri odsjeka: 1) Opći odsjek, [za] koji predlaže kao šefa dr Starčevića, 2) Zakonodavni odsjek, za koji predlaže šefa Gojka Polovina, i 3) Odsjek za izvršešenje kazni, za koji predlaže kao šefa dr Goldsteina.[11]

Za šefa kabineta predlaže dr Križanića,[12] a za v. d. odjelnog predstojnika predlaže jednog pravnika iz Dalmacije, dok bi ga privremeno zamjenjivao dr Starčević.[13] Ovaj se prijedlog prima.

9 Milan — **10** Vidi dok. br. 78. — **11** Aleksandar — **12** Zlatko — **13** Ante,

Predlaže da se Uputstva o narodnim sudovima razašalju svim NOO-ima. Prijedlog se prima.

Predlaže da se Zemaljski Sud Hrvatske upotpuni sa tri vijećnika. Prijedlog se prima, s time da Tajništvo pronađe tri vijećnika za Zemaljski Sud Hrvatske.

Spominje da odlaskom dr Mandića[14] gubi Komisija za ratne zločine svog predsjednika, a odlaskom dr Čulinovića[15] jednog od vrlo aktivnih članova ove Komisije. Zaključuje se da se za predsjednika Zemaljske Komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača imenuje dr Celigoj[16] iz Splita, a za člana Komisije da se imenuje profesora dr Medakovića[17] i dr Polaka.[18]

Pukovnik Biočić[19] treba da ostane u Komisiji kao član. Potrebno je da se što prije pronađe jedan stručnjak-pravnik, koji bi u Komisiji za ratne zločine preuzeo dužnost tajnika. Ova riješenja treba predložiti na prvoj sjednici Predsjedništva ZAVNOH-a.

Drug BROZINA govori o Zakonodavnoj Komisiji, koja ne radi [zbog] toga što većina članova Komisije nije prisutna u sjedišta ZAVNOH-a radi rada na terenu. Zadužuje se drug BRKIĆ da do sl'jedeće sjednice predloži lica, koja bi popunila u Zakonodavnoj Komisiji mjesta Čulinovića i Zlatarića.[20]

c) *Odjel narodne prosvjete.*

Drug GAŽI govori o radu Odjela narodne prosvjete. U zadnjih mjesec dana Odjel narodne prosvjete poradio je naročito na ovim problemima:

1.— da uskladi organizaciju prosvjetnog rada u zemlji, da nađe nove organizacione mogućnosti, kako bi u pitanjima prosvjete učestvovao što veći broj ljudi — u vezi s time izdana su organizaciona uputstva detaljno obrađena, u kojima se posebna pažnja posvećuje konferencijama, radnim zajednicama učitelja i seoskim aktivima;

2.— da aktivizira što veći broj nastavnika za aktivnu suradnju u rješavanju pedagoških pitanja, da podigne nivo učitelja, naročito kursiste — u vezi s tim pristupilo se pripremi i dala podrška osnivanju učiteljskog udruženja; formiranje Inicijativnog odbora i izvršenje prve potrebne predradnje za saziv skupštine. Osim toga izrađene su mnoge nove upute i skripta za učiteljske kurseve, a također štampane i svjedodžbe, da bi kursisti-učitelji imali jači utisak stalnosti i ozbiljnosti svoga zvanja. U tim je svjedodžbama predviđeno i njihovo daljnje školovanje po 2 mjeseca kroz tri godine, nakon čega će postati definitivni učitelji. Osim toga formirana je mala grupa pedagoških stručnjaka, kojoj su dani specijalni zadaci, da izradi metodiku predmeta osnovne škole. Rad je u toku;

3.— da provede kontrolu i pruži pomoć svim različitim kursevima na terenu — u vezi s time izrađene su upute i skripta za opće-obrazovne kurseve, dogovorena je suradnja sa ostalim odjelima, ukazana pomoć u nastavnicima i pri izradbi nastavnog programa; naročito je uspostavljena suradnja između našeg Odjela i Odjela socijalne politike, kao i Odjela pravosuđa (pitanja dječjih domova i zavoda za maloljetne prestupnike);

4.— da se provede kampanja protiv nepismenosti — u vezi s time izrađene su opširne upute o organiziranju analfabetskih tečajeva i raspisano

14 Ante — 15 Ferdo — 16 Vjekoslav — 17 Đuro — 18 Milan — 19 Franjo — 20 Branko,

natjecanje, koje traje do februara 1945. Već sada je natjecanje dalo dobre rezultate, koje sukcesivno objavljujemo u našoj štampi.

5.— da se proširi i izdigne organiziranje đačkih domova i internata — u vezi s time izrađene su upute, unutarnja organizacija, tablica potrebne hrane i slično. Posvuda se otvaraju đački domovi. Stalnim nadzorom, obilaskom i pomoći, materijalnom i pedagoškom, đački dom u Glini postigao je vrlo dobre rezultate.

Uspostavljena je uža saradnja sa USAOH-om, naročito u pitanju đačkih domova — i već među ostalim — organizirano je dopisivanje djece iz doma i djece iz njihova kraja.

6.— da pomogne materijalno učiteljima — u vezi s time obratio se Odjel na štabove vojnih jedinica u Lici, Kordunu i Baniji, s molbom na pomoć. Pomoć je već počela stizati i ako u vrlo oskudnim količinama.

7.— da organizira sistematsku prosvjetnu propagandu — u vezi s time provodimo stalno obavještavanje naše štampe i organiziramo dopise.

8.— pokrenuta je »Mala naučna knjižnica« s popularnim naučnim temama, koja će služiti i kao priručnik nastavnicima i kursistima. Prvi broj »Zemlja i svemir« u štampi je, a u rukopisu daljnjih pet brojeva.

9.— da uzdiže kulturni nivo širokih narodnih slojeva — u vezi s time razaslane su upute za organizaciju narodnih sveučilišta.

10.— da bi se sve to što bolje i uspješnije provodilo poslani su na teren drugovi: Tošić,[21] Vrančić,[22] M.[23] Jurić.

11.— Podizanje kadra — u vezi s time organiziran je [jednojdnevni tečaj za referente i pročelnike.

Plan daljeg rada: pored produbljivanja i rješavanja ovih problema — postavljanje platforme za angažiranje cjelokupnog nastavničkog kadra u rješavanju prosvjetnih i pedagoških problema. Prikupljanje materijala za projekat novog nastavnog plana i programa, izdavanje školskih knjiga i si. Skupljanje iscrpnih podataka o stanju škola, potrebnom broju nastavnika i si. Tražiti hitno rješenje najosnovnijih potreba u odjeći i obući za učitelje. Pojačati prosvjetnu propagandu i direktnu pomoć obilaskom terena.

d) *Odjel financija.*

U zamjeni druga Vrkljana[24] spominje drug BRKIĆ da reorganizacija tog Odjela nije izvršena radi pomanjkanja kadra. Iz Hrvatskog Primorja pozvan je drug Ružić,[25] koji će preuzeti dužnost v. d. odjelnog predstojnika. Čim stigne Ružić pristupit će se reorganizaciji tog Odjela.

e) *Odjel poljoprivrede.*

Drug GAŽI govori o radu Odjela poljoprivrede, koji se je rješenjem IV. sjednice Predsjedništva ZAVNOH-a izdvojio iz Odjela narodnog gospodarstva kao poseban Odjel.

U poljskim radovima nastupila je prava mrtva sezona, koja je ubrzana stalnim kišama. Uslijed lošeg vremena ozima sjetva je završena, ali sa slabim rezultatima. Prema podacima kojima raspolažemo, u Lici postignut je mali uspjeh, prema predviđenom planu. Razlozi su slijedeći: neprestane borbe, pomanjkanje radne snage, a kao najvažnije loše vrijeme. U Baniji je zasijano

21 Ivo — 22 Ivo — 23 Mira — 24 Ante — 25 Tomislav,

40—60% od predviđenog plana po pojedinim kotarevima. Slično je u Pokuplju i Kordunu. Iz Slavonije i Zagrebačke oblasti nemamo još podataka, ali uslijed lošeg vremena i ratnih operacija na tim područjima, predviđa se slab uspjeh.

Skoro u svim navedenim okruzima ostalo je uslijed poteškoća, koje su naprijed spomenute, još ponešto neovršenog žita, kao i nepovađenih krumpira.

Najvažniji problemi, koji stoje pred Odjelom poljoprivrede su slijedeći:

1.— U toku zime odgojiti potreban kadar ljudi, na kursevima sa kojima se već započelo. Ti kursevi su slijedeći: opći poljoprivredni, veterinarski, učiteljsko-domaćinski, povrtljarski, cjepljarski.

2.— U toku zime provesti potpunu organizaciju poljoprivrednih stanica kako bi iste već u proljeće mogle djelovati. Organizacija tih stanica već se provodi na terenu. U vezi sa organizacijom tih stanica vrlo je važno, da se ravnomjerno izvrši razmještaj postojećih kadrova, dok [jedne imaju previše kadrova] druge imaju vrlo malo. Osim toga u nekim krajevima su gotovo svi ti ljudi zahvaćeni u rad u novije vrijeme i nemaju iskustva u radu u našim uvjetima. Radi svega toga potrebno je provesti pravilan razmještaj, a da bi se to moglo izvršiti kako treba, taj razmještaj trebalo bi provoditi samo iz jednog mjesta, trebalo bi dakle, da razmještajem rukovodi Odjel poljoprivrede odnosno Predsjedništvo, na prijedlog Odjela poljoprivrede. U tom smislu trebalo bi Predsjedništvo izdati upute NOO-ima i prikazati im važnost jednakomjerne raspodjele kadrova u čitavoj zemlji u interesu ekonomske obnove naše države.

3.— U Dalmaciji, ne samo da se može još sada sijati, nego i u toku čitave zime, samo im je potrebno nabaviti sjeme. To sjeme moglo bi se nabavljati u vezi sa nabavkom hrane za Dalmaciju, pa je Odjel poljoprivrede zamolio u tu svrhu kredit u iznosu od 70 milijona. Vrlo je važno, ako je ikako moguće, da se taj kredit odobri, jer pojačanom sjetvom u Dalmaciji poboljšali bi se rezultati ozime sjetve uopće.

4.—• Potrebno je sprovesti svestranu kampanju, preko svih organizacija da se rezervišu što veće količine prosa, heljde i kukuruze činkvantina za proljetnu sjetvu s razloga, što se malim količinama tih žitarica zasijavaju relativno velike površine i što se spomenuti usjevi mogu kasno sijati.

Odjel poljoprivrede pozabavio se ispitivanjem mogućnosti jarovizacije ozimih kultura u svrhu sjetve istih u proljeće. Međutim iz ruske literature s kojom raspolažemo vidljivo je da je tamo obraćena glavna pažnja jarovizaciji proljetnih usjeva, u cilju skraćivanja vegetacione periode i dizanja priroda, a iz razgovora s jednim ruskim agronomom doznali smo da se u Rusiji gdje je jarovizacija najprije otkrivena i najviše raširena za široku praksu uopće ne jaro vizira sjeme ozimih kultura. Prema svemu tome izgleda da u tome pogledu nećemo moći postići uspjehe, ali ćemo se tim pitanjem još pozabaviti.

5.— Da bi se proljetni poljoprivredni radovi mogli odvijati kako treba, potrebno je već sada početi sa organizacijom masovne izrade i popravke poljoprivrednog oruđa u svim našim radionicama, kako bi se isto moglo pripremiti u toku zime za proljetne radove.

6.— Treba provesti propagandu, da se u toku zime, kad god je to moguće ore i izvozi gnjoj, kako bi se olakšali proljetni radovi.

7.— Odjel poljoprivrede je uputio pred mjesec dana drugaricu Ing. Idu Babuder u Dalmaciju, da ispita stanje morskog ribarstva u Dalmaciji. Nakon

povratka drugarica je napravila referat o kojem bi trebalo da povjerenici na sastanku diskutuju i da donesu zaključke. Odjel je poljoprivrede poslao prijedlog Nacionalnom Komitetu, u kojem su iznesene sve potrebe za pravilan razvitak morskog ribarstva u Dalmaciji i Hrv. Primorju.

Zatim govori drug GAŽI o manjkavosti kurseva: pokazalo se naime da na poljoprivredne kurseve odilaze oni koji su preostali od drugih kurseva, tako da tamo dospijeva najmanje sposobni kadar. Drug GAŽI govori o teškom stanju u poljoprivredi zbog zaostajanja jesenje sjetve i predlaže da se pozovu iz SSSR nekoliko agronoma, koji bi uputili naše stručnjake u pripremama za provođenje proljetne sjetve.

Drug GAŽI govori o potrebi organiziranja ribarstva u Dalmaciji i Hrvatskom Primorju i čita jedan kratki elaborat o organizaciji ribarstva.

U pitanju proljetne sjetve drug GAŽI predlaže da se što više popularizira sijanje heljde, dok drug ĆANICA predlaže da se dadu upute preko NOO-a da seljaci zadrže zob i proso za proljetnu sjetvu, a da se u zamjenu dade kukuruz i druge vrsti žitarica za neposrednu ishranu.

Zaključuje se da se u tom pogledu dadu potrebna uputstva NOO-ima.

U vezi s tim govori drug KRAJAČIĆ o potrebi prebacivanja žitarica iz Slavonije u pasivne krajeve Hrvatske.

U vezi sa pitanjem priplodne stoke drug GAŽI predlaže da se vojnim vlastima uputi dopis u kojem bi se iznijele potrebe štednje priplodne stoke, ergela i td. prigodom zauzimanja novih krajeva. Taj se prijedlog prima.

U vezi sa ribarstvom dolazi do diskusije u kojoj uzimaju učešće drugovi KRAJAČIĆ, GAŽI i KRSTULOVIĆ. Zaključuje se da se sačeka riješenje Nacionalnog Komiteta u pitanju pomorstva uopće, dok brigu o unapređenju ribarstva treba da uzme Odjel poljoprivrede, koji je dužan poduzeti sve mjere da se i riječno i morsko ribarstvo što prije unaprijedi, kako bi se na taj način naknadio manjak na mesu koji će nastati uslijed masovnog uništavanja stoke.

f) *Odjel šumarstva i šumske industrije.*

Drug BROZINA govori o reorganizaciji Odjela šumarstva i šumske industrije, koji se je zaključkom IV. sjednice Predsjedništva ZAVNOH-a[26] izdvojio iz Odjela narodnog gospodarstva u poseban Odjel. Odjeli za šumarstvo i šumsku industriju po NOO-ima formirani su više već od godinu dana. Radi unapređenja šumarstva bili su organizirani kursevi za lugare i nadlugare, a sada radi kurs za pilanarstvo. Ovaj Odjel u svom radu stoji u stalnom kontaktu s Odjelima Glavnog Štaba NOV i PO Hrvatske u pitanju produkcije pragova, drvenog ugljena i dr. Budući da je vojska do sada mobilizirala gotovo sve sposobnije šumare i ostale šumarske stručnjake, ostao je za civilnu službu nedovoljan kadar stručnjaka. Zato je potrebno sa Glavnim Štabom Hrvatske povesti razgovore o tom kako bi se uskladio rad našeg Odjela šumarstva i Odjela Glavnog Štaba koji su zainteresirani u šumskoj industriji.

Drugovi KRAJAČIĆ i OPAČIĆ govore u vezi sa radom Odjela šumarstva i šumske industrije o važnosti uređenja pitanja imovnih općina i zemljišnih zajednica. U vezi s time drug GREGORIĆ predlaže da se zaduži Odjel poljoprivrede i šumarstva da izradi jedan elaborat o rješenju pitanja zemljišnih zajednica i imovnih općina koji bi se podnio Tajništvu ZAVNOH-a.

Ovaj se prijedlog prima.

26 Vidi dok. br, 147,

g) *Odjel obrta, trgovine i industrije.*

Drug KRSTULOVIĆ govori o organizaciji ovog Odjela i napominje da manjka još dosta stručnjaka u Odjelu. Odjel nema još jednog komercijalistu, koji bi mogao na širokoj bazi organizirati Odsjek trgovine. Govori o »dvovlašću« između vojne i civilne vlasti i o potrebi da se to pitanje riješi zajedno sa Glavnim Štabom Hrvatske. Riješeno je da se pozove iz Odjela informacija druga Ivekovića[27] da preuzme dužnost v. d. odjelnog predstojnika u Odjelu trgovine i industrije. Isto tako je riješeno da inžinjer Rihtman[28] i Bubanj pređu u Odjel trgovine i industrije čim se vrate iz Dalmacije.

Isto je tako riješeno, da se u tom Odjelu formira Odsjek za rudarstvo i da u Odsjeku preuzme privremeno rad drug Konte[29] koji sada radi u Odjelu obnove zemlje.

h) *Odjel obnove zemlje.*

Drug OPAČIĆ govori o pomanjkanju kadrova i to teoretičara i praktičara u svom Odjelu. Drug BROZINA spominje da Obnova i ne bi trebala imati veliki broj saradnika, ali da bi kadrovi u tom Odjelu morali biti najbolji stručnjaci.

Diskusija po organizaciji Odjela obnove završava se zaključkom da Odjel obnove treba da sarađuje u uskoj vezi sa svim gospodarskim odjelima ZAVNOH-a i da na osnovu toga daje smjernice za rad oko rekonstrukcije gospodarskog života Hrvatske.

i) *Odjel narodnog zdravlja.*

Drug dr. KOHAROVIĆ govori o organizaciji Odjela i žali se na manjak kadrova. Većina liječnika nalazi se u vojsci. Spominje da mnogi NOO-i nemaju još pravilni odnos prema stručnjacima, koji su ili posve zanemareni sa strane NOO-a ili opet s druge strane neki stručnjaci preuzimlju na sebe posao i inicijativu koja treba da polazi od NOO-a, odnosno njegovog Izvršnog Odbora. Predlaže da se primi Pravilnik Vijeća Fizkulture. U tom pitanju riješeno je da se ta pravila izdaju više u formi uputstava, a samo Vijeće da radi kao Komisija za fizkulturu u Odjelu narodnog zdravlja ZAVNOH-a.

Drug GREGORIĆ predlaže da Odjel narodnog zdravlja sastavi spisak liječnika koje treba zadržati u Zagrebu u civilnim bolnicama i ostalim civilnim zdravstvenim ustanovama, te da se stupi u dogovor sa Glavnim Štabom Hrvatske da liječnike koji su određeni za civilnu službu ne mobilizira.

Ovaj se prijedlog prima.

j) *Odjel socijalne politike.*

Drug POČUČA govori o organizaciji ovog Odjela. Kod NOO-a nema još dovoljno razumijevanja za probleme socijalne politike. To se naročito vidi u dječjim domovima, koji potpadaju pod odjele socijalne politike okružnih NOO-a. Isto tako nije još dosta organizirana suradnja Odjela socijalne politike sa Odjelom narodnog zdravlja, prehrane i prosvjete u pogledu dječjih domova. Govori zatim o potrebi da se dobavi hrana od naših velikih Saveznika za djecu i ratne invalide, koji su stigli iz Italije u Dalmaciju.

27 Mladen — 28 Zvonimir — 29 Vilibald.

Pitanje invalida tek se rješava. Počelo se sa kursevima za invalide. Potrebno je organizirati invalidske domove i organizirati u njima razne radionice. Predlaže da se zamoli Glavni Štab Hrvatske da na sebe preuzme brigu oko odječe i obuće za invalide. Taj se prijedlog prima.

k) *Odjel prehrane.*

Drug KRSTULOVIĆ govori o velikom pomanjkanju kadrova u tom odjelu. Budući da odjelni predstojnik je u Dalmaciji, drug Krstulović još nije mogao ući u probleme koje imade da riješi ovaj Odjel. On moli da se jedan član Predsjedništva koji nije zadužen sa radom u kojem Odjelu ZAVNOH-a odredi za rad u Odjelu prehrane, budući da će on biti posve zaokupljen radom u Odjelu trgovine, industrije i obrta.

Drug GREGORIĆ govori o teškom stanju naše prehrane i o dosta slabim izgledima prehrane u slijedećoj godini. Radi neuspjele jesenje sjetve, kao i zbog toga što u Slavoniji, koja je jedan od naših najbogatijih krajeva nisu Narodno-oslobodilački Odbori spremili u zemunice hranu kako im je bilo saopćeno uputama od Odjela prehrane. Predlaže da se pređe na što veću štednju, da se u tom pogledu dadu upute svim NOO-ima, a isto tako da se povede stroga kontrola o rezervama hrane koje treba što prije blokirati.

Prijedlog se prima.

1) *Odjel tehničkih radova.*

Drug BROZINA govori da je rad u Odjelu, kao i sama organizacija Odjela dosta poremećena uslijed toga što su u posljednje vrijeme mnogi drugovi iz tog Odjela pozvani u Nacionalni Komitet na rad. Govori da organiziranje Odjela tehničkih radova u NOO-ima slabo napreduje, da ti odjeli idu na repu događaja. Kao primjer navodi kako su gotovo svuda seljaci sami počeli izgrađivati bajte dok su Odjeli tek poslije počeli davati upute u tom pogledu.

Drug BROZINA spominje da je jedna od najosnovnijih zadaća Odjela tehničkih radova gradnja cesta i mostova, što sada radi uglavnom samo vojska. Bit će potrebno da se stupi u dogovor sa Glavnim štabom Hrvatske radi preuzimanja tog posla, kao i radi preuzimanja stručnjaka za cestogradnje i gradnje mostova od Glavnog Štaba Hrvatske.

Drug BROZINA govori zatim o birokratizmu u Odjelu tehničkih radova ZAVNOH-a, koji se svodio [na] to da se formiralo mišljenje kako činovnici ZAVNOH-a treba da vode sve poslove i daju liniju dok NOO-i treba da vode samo kontrolu. On spominje da takovo gledanje postoji i u nekim drugim odjelima ZAVNOH-a.

U vezi sa diskusijom o potrebi uske saradnje sa Glavnim Štabom Hrvatske donesen je zaključak da se sa komesarom i komandantom Glavnog Štaba Hrvatske riješe ova pitanja, koja se tiču veze naših odjela sa radom pojedinih vojnih ustanova.

Budući da se rad Odjela vrlo proširio a mnogi odjeli trebaju često stupiti u vezu sa Glavnim štabom Hrvatske riješeno je da se ukine dosadašnja praksa, da pojedini Odjeli ZAVNOH-a samo preko Predsjedništva dopisuju se sa Glavnim štabom Hrvatske, već da svaki Odjel direktno saobraća sa Glavnim Štabom Hrvatske.

U vezi sa vođenjem administracije donesen je zaključak da rukovaoci pojedinim odjelima, članovi Predsjedništva ZAVNOH-a, sami potpisuju sve važnije dopise koji izlaze iz njihovih Odjela.

2.— Imenovanje rukovaoca odjela

Budući da neki Odjeli nemaju rukovaoca riješeno je da Odjel prosvjete do povratka druga Škare Stanka preuzme drug Gaži, da Odjel financija do dolaska druga Vrkljana preuzme drug Brkić, a Odjel prometa do dolaska druga Mrazovića[80] da preuzme drug Opačić.

3.— Pitanje ulaska u Zagreb.

Zaključeno je da se formira Komisija za ulazak u Zagreb u koju će ući po jedan član iz svakog Odjela ZAVNOH-a, te da se utvrde sve potrebne mjere za rad Odjela poslije ulaska u Zagreb, dogovorno sa Glavnim Štabom Hrvatske.

4.— Razno

1.— U pitanju riješenja Oblasnog NOO Dalmacije da obitelji suradnika NOO-a nemaju pravo na opskrbu riješeno je da drug Krstulović formira depešu za Oblasni NOO Dalmacije, u kojoj bi se tom Odboru skrenula pažnja da to svoje riješenje usklade sa prilikama u Dalmaciji, tako da kod toga ne bi došlo do nezgodnih političkih posljedica.

2.— Zaključeno je da se u Komisiju (Jury) za takmičenje između Okružnih NOO-a, koje traje od 1. XI. 1944. do 1. I. 1945. izabere za predsjednika drug OPAČIĆ-ĆANICA STANKO, a za članove drugovi: GERŠKOVIĆ LEO i BUBANJ ANDREJ.

3.— Zaključeno je da Predsjedništvo raspiše Konkurs za izradu državnog grba federalne Hrvatske. Raspis Konkursa stavlja se u dužnost Tajništvu ZAVNOH-a.

4.— Zaključuje se da se prema prijedlogu Odjela unutarnje uprave votira iz blagajne ZAVNOH-a Kuna 1,000.000.— za nabavku obuće i odjeće milicionerima na Kordunu, Baniji i Lici.

5.— Zaključeno je da se svi Odjeli ZAVNOH-a pripreme za odlazak iz Topuskog, a da se u sadašnjem sjedištu zadrži jedan do dva saradnika svakog Odjela, koji bi poslije oslobođenja Zagreba odmah stigli tamo radi organizacije odjela ZAVNOH-a u Zagrebu. Riješeno je da se o tom najprije pita NKOJ.

6.— Prima se prijedlog druga OPAČIĆA, da Odjel obnove zemlje može povremeno pozvati stručnjake raznih odjela ZAVNOH-a na sastanak u Odjelu obnove radi zajedničkog pretresanja pojedinih pitanja obnove zemlje.

Sjednica je zaključena u 19 sati.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Topusko, 22. XII. 1944.

Tajnik:
Gregorić[31] [v. r.]

M. P.[82]

Original, pisan mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH —1944.

30 Karlo — **31** Pavle — **32** Okrugli pečat: Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske — Pretsjedništvo.

1944, prosinac 24.

Referent za sudstvo Oblasnog NOO-a za Istru izvještava Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a o stanju sudstva u Istri potkraj 1944. godine

Referent za sudstvo
Oblasnog N.O.O. za Istru

Predmet: Izvještaj o stanju sudstva
na području Oblasnog N.O.O.-a za Istru.
Dne 24. XII. 1944.

Zemaljsko Antifašističko Vijeće Narodnog Oslobođenja Hrvatske
(Odjelu Pravosuđa)

Na području Oblasnog N.O.O.-a za Istru razvoj sudstva bio je prvenstveno uvjetovan prilikama na tom području obzirom na količinu neprijateljskih garnizona, broj neprijateljskih vojnika i njihovu aktivnost. U Istri ne postoji ni jednog komadića slobodne zemlje na kojoj bi se moglo bar neko kraće vrijeme nesmetano raditi. Nemoguće je uspostaviti neki barem malo čvršći centar bilo koje ustanove, gdje bi ista mogla da razvije svoju administraciju i td. Zbog toga i sam Oblasni NOO nije uspio uspostaviti čvršći centar, već su pojedini odjeli istog formirali zasebne svoje centre često vrlo daleko jedan od drugog. Ti su centri imali svoju najnužniju administraciju i vrlo su se često selili zbog nadiranja i upadanja neprijatelja. Zadnjih nekoliko mjeseci ili tačnije: od septembra ove godine pa nadalje neprijatelj je postavio na području Oblasnog NOO-a za Istru preko dvadeset novih garnizona te je počeo da još češće i opasnije upada, obuhvatajući pri tom po nekoliko kotareva svaki put. Tada se je moralo pristupiti pojednostavljenju već i onako jednostavnih odjela NOO-a i smanjivanju broja osoblja u njima zaposlenih, jer je sve veći broj drugova počeo padati u ruke neprijatelju.

Pod ovakvim uslovima niti sudovi nisu mogli stvoriti svoje centre u kojima bi mogli razviti administraciju i rad.

Još je jedan faktor jako utjecao na razvoj sudstva u Istri, a taj je da se je narod vrlo rijetko obraćao narodnim sudovima — odnosno NOO-ima gdje sudova nije bilo — i tražio zaštitu svojih prava. Drugim riječima: narod nije pokazao volje niti potrebe da se parniči. Mislim da se to može tumačiti prilikama koje vladaju u Istri, koje u vezi sa parničenjem naroda, moglo bi se reći — pozitivno djeluju. Neposredna opasnost od neprijatelja i njegova stalna blizina, nasilje, pljačka i teror postaju glavna briga naroda. Sve te nevolje združuju narod i seljak zaboravlja na sitne nesporazume koji postoje između njega i njegovog susjeda ili ostavlja za kasnije riješavanje takvih sporova. Zbog toga bi se građanske parnice, koje su u Istri vođene od početka ustanka pa do danas, mogle na prste pobrojiti.

Što se tiče krivičnih postupaka i njih je bilo vrlo malo.

Među faktorima koji su utjecali na razvoj sudstva može se spomenuti i nestašica pravnika stručnjaka.

Uzevši u obzir sve ove okolnosti prikazati ću šta je do danas učinjeno u Istri na polju sudstva:

I. Organizacija narodnih sudova u Istri

Prvi narodni sudovi organizirani su u Istri u mjesecu martu 1944 godine i početkom aprila o. g. Tada su formirani slijedeći Kotarski narodni sudovi: Motovun, Buzet, Kras, Opatija, Lovran i Kastav. Članovi sudova bili su članovi izvršnih odbora kotarskih NOO-a. U maju formirani su kotarski i općinski narodni sudovi Okruga Pazin te Okružni nar. sud za Pazin. Istovremeno su formirani i narodni sudovi u Okrugu Pula. Okružni narodni sud za Buzet formiran je nekako istovremeno sa prvim formiranim kotarskim sudovima. Od tada pa do danas članovi narodnih sudova nekoliko su se puta mijenjali i premještali, tako da je bilo teško imati pregled nad tim promjenama. Pojedini NOO-i bili su više puta na dulje ili kraće vrijeme potpuno izolovani od viših NOO-a te isti nisu mogli imati uvijek pregleda nad njihovim radom i promjenama koje su oni vršili. Tako se u vezi sa sudovima dešavalo da [je] Oblasni NOO mislio da postoji neki narodni sud, a on je u stvari bio rasturen, jer se pokazala potreba, da se nekog člana suda drugdje zaposli, nekog su uhvatili fašisti i td. Tako bi danas bilo teško ustanoviti koji sve narodni sudovi postoje a kamo li dati tačan popis njihovih članova.

Sa sigurnošću se ipak može ustvrditi da se je sudstvo jače razvilo istočno od željezničke pruge Trst—Pula, tj. u kotarevima: Labin, Pula, Prodol, Žminj, Čepić, Kras, Pazin. U tim je kotarevima bilo do septembra ove godine najlakše kretanje i rad te se je i sudstvo ovdje jače razvilo. Kotarevi zapadno od pruge Trst—Pula: Umag, Buje, Motovun, Buzet, Tinjan, Poreč, Rovinj bili su oduvijek pod jakom kontrolom neprijatelja te se ovdje sudovi nisu mogli razviti. Osim toga ovi kotarevi leže na ravnici a imaju vrlo malo ili gotovo ništa šuma. Ponekad su bili stanovito vrijeme izolovani. Najslabiji je razvoj sudstva na kotarevima Buje i Umag gdje sudovi postoje samo »na papiru«.

Do dolaska u Istru druga Badovinca[1] sudovi su organizirani prema »Uputama o radu i organizaciji sudova...« od decembra 1943 god. Drug Badovinac uputio nas je u reorganizaciju narodnog sudstva. Prema uputama koje smo od njega dobili, članovi sudova jesu članovi plenuma dotičnog NOO-a, a narodni sudovi potpuno se odjeljuju od NOO-a. Viši sudovi vode kontrolu nad radom i organizacijom nižih sudova. Predsjednik suda mora biti stručnjak pravnik, pod čime se podrazumjeva da mora proći barem kratki sudački kurs. Ostala dva člana suda su laici. Svaki sud ima tajnika suda, osim ako nije u sudu koji od članova pravnik itd.

Mi smo pristupili reorganizaciji sudstva prema dobivenim uputama od druga Badovinca. Naglasili smo odmah drugu Badovincu da se u Istri još sada neće moći potpuno odijeliti narodni sudovi od NOO-a, jer viši sudovi ne bi bili u stanju da kontroliraju rad nižih sudova onako kako će to moći NOO-i, i to zbog toga što se dešava da su NOO-i često jedan od drugoga na izvjesno vrijeme izolirani. Zbog toga smo zaključili da se članove sudova bira iz plenuma NOO-a, ali će predsjednik suda dolaziti na sastanke izvršnog odbora

1 Gavro.

NOO-a kao član NOO-a zadužen po sudstvu i o radu sudova polagati tamo račun. Kako se iz ovog vidi, mi u stvari nismo odijelili sudstvo od uprave, odnosno NOO-a, već smo rekli da više ne postoje sudski odjeli već samo narodni sudovi, kojih predsjedništvo obavlja poslove sudske uprave. Mi smo u stvari samo podijelili nekadašnje upravno-sudske odjele na: upravne odjele i na narodne sudove koji su i dalje ostali u okviru NOO-a.

II. Rad narodnih sudova

a) *Građansko sudovanje:*

Prva građanska parnica vođena je u Istri pred Kotarskim narodnim sudom Opatija juna ove godine. I jedna i druga stranka živjeli su stalno u jednom neprijateljskom garnizonu (Rukavac), a i zemljište o kojem je bio spor među njima nalazilo se je na neprijateljskom tlu. Stranke su se sporazumjele da će pristati na riješenje kakvo donese narodni sud i došle iz žice pred narodni sud.

Iza tog slučaja bilo je još par slučajeva građanskih parnica u kotarevima Žminj i Prodol, Okruga Pula.

Prva parnica riješena je presudom kojom se tuženi presuđuje da vrati tužiteljici zemlju koju bezpravno uživa a koja je vlasništvo tužiteljice. Ostali sporovi završili su većinom nagodbom stranaka.

Parnice su u velikoj većini vođene javno, i to na mjestima stalnog prebivanja ili tužitelja ili tuženog. Narod je na iste pozivan te se je u velikom broju odazivao i sa interesovanjem pratio tok rasprava. Rasprave su obično bile povezane sa mitinzima na kojima je između ostalog narodu govoreno o radu i značaju narodnih sudova. Pod ovakvim okolnostima, kad sud seli iz mjesta u mjesto, jasno je da se nije mogla razviti arhiva sudova. Osim pokretnosti, uzrok je tome i pomanjkanje stručnog sudskog činovništva, kojeg u Istri uopće nemamo.

b) *Krivično sudovanje:*

Vrlo su rijetki i malobrojni postupoi narodnih sudova u Istri u krivičnim stvarima. Najteže krivično djelo počinjeno je u kotaru Pazin. To je slučaj čedomorstva, koji je okružni narodni sud za Pazin presudio i krivca kaznio sa 6 mjeseci prisilnog rada. U Okrugu Pula vodio se je krivični postupak protiv nekog V. M. okrivljenog radi ubijstva. Taj proces još nije bio završen do decembra ove godine. Bilo je još lakših slučajeva krađe, tjelesne povrede, oštećenja usjeva iz osvete i td.

I ova su suđenja vršena javno, uz prisustvo velikog broja naroda i na mjestima počinjenog djela ili prebivališta okrivljenog.

III. Kadrovi nar. sudaca

U čitavoj Istri rade na organizaciji sudova: referent kod Oblasnog NOO-a, koji je diplomirani pravnik, i referent za sudstvo kod Okružnog NOO-a za Pulu, pravnik druge godine. Među članovima narodnih sudova osim predsjednika Oblasnog narodnog suda, koji je dipi, pravnik, nema ni jednog pravnika.

Narodni suci u Istri nisu prošii nikakvih sudačkih kurseva. Jedino znanje o obavljanju svog sudačkog posla mogli su crpsti iz kratkih savjetovanja koja su im držana a na kojima im je ukratko tumačeno ono što je naznačeno u »Uputama za rad i organizaciju nar. sudova ...« od 22. XII. 1943. Savjetovanja su trajala po dva dana.

Kako su gore navedena savjetovanja i suviše kratka da bi se na njima moglo steći i najnužnije pravničko znanje i kako nisu imali prilike da se praktički upoznaju sa radom narodnih sudova, narodni suci u Istri ne posjeduju najnužnijeg znanja potrebnog narodnom sucu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sud. referent
Obi. N.O.O.- za Istru
Radošević[2] [v. r.]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP) — 1944.

PRILOG 1.

1945, siječanj 16.

Odjel pravosuđa ZAVNOH-a šalje Oblasnom NOO- za Istru upute za rad sudova u Istri na temelju prethodnog izvještaja Vinka Radoševića, sudskog referenta tog Oblasnog NOO-a

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE

Odjel pravosuđa
Br. 1753/44.
Dne 16. I. 1945.

Oblasnom NOO-u za Istru
(Odjelu Pravosuđa)

U vezi sa izvještajem o stanju sudstva na području Istre od 24. XII 1944, koji je podnio sudski referent toga NOO-a drug Vinko Radošević, odgovaramo slijedeće:

Ispravno je stanovište toga NOO-a, da se organizacija narodnih sudova na teritoriju Istre mora prilagoditi iznimno teškim vojničkim prilikama u Istri. Svi organi državne vlasti pa i sudovi moraju odgovarati posebnim uslovima borbe i rada na Vašem terenu.

Ispravno je također i Vaše gledište, da između narodnih sudova i NOO-a još uvijek mora postojati najbliža povezanost i saradnja. Odvajanje narodnih sudova od Izvršnog NOO-a sprovodi se potpuno samo na onim mjestima, gdje za to postoje povoljne mogućnosti s obzirom na vojničku i političku situaciju. Zato s obzirom na mogućnosti rada u Vašoj oblasti, biti će dovoljno, da imate formirane narodne sudove pri svakom NOO-u, kako je to predviđeno Uputstvima, koja ste ranije dobili i važno je, da takav sud može riješavati sve konkretne zadatke koji se preda nj postave.

Narodno sudstvo u oslobođenim krajevima dostiglo je viši stepen razvitka i taj stepen razvitka oformljen je Uputstvima o preuređenju narodnih sudova,[1] koje Vam prilažemo. Vi ćete nastojati da se svi rukovodioci narodnog sudstva na vašem teritoriju upoznaju sa Uputstvima i novom organizacionom formom. Gdje je moguće da se ova organizaciona forma ostvari, provedite odmah reorganizaciju sudstva po ovim Uputstvima. Naravno, da ni ova Uputstva ne treba shvatiti formalistički. To znači, da po ovim Uputstvima nećete sprovesti organizaciju ondje gdje takva organizacija ne bi odgovarala posebnim ratnim prilikama koje vladaju u Istri.

Ako bi se pak pokazalo da je potrebno i praktično, da se izabere za svaki sud veći broj sudaca-prisjednika, koji bi mogli raditi na terenu ilegalno i rješavati sporove, onda možete u smislu novih Uputstava i proširiti broj narodnih sudaca. Važno je, da Vi na temelju daljnih Uputstava nađete najbolju i najpraktičniju formu i način na koji ćete sprovesti u život one osnovne smjernice, koje su u ovim Uputstvima za preuređenje sudova iznesene. Broj sudaca prisjednika, koji je naznačen u Uputstvima, ne morate shvatiti kruto i dok Istra ne bude oslobođena taj broj određujte prema posebnim Vašim prilikama.

S obzirom na posebne prilike nije naročito potrebno, da nam šaljete spisak članova suda, osobito s obzirom na opasnost, da bi taj spisak mogao pasti u ruke neprijatelja.

Što se tiče rada narod, sudova na Vašem okrugu, napominjemo da je taj rad u osnovi ispravan. Upravo je pohvalna Vaša samoinicijativa da ste posebnu pažnju posvetili suđenjima na masovnim sastancima i da ste ta suđenja pretvorili u mitinge. To je najispravniji put s kojim ćete postići isto takve uspjehe kakve su postigli narodni sudovi u ostalim krajevima naše domovine. Posvetite osobitu pažnju narodnom shvatanju pravde i uputite sve sudove na Vašem teritoriju, da kod donošenja presuda uvijek vode računa o mišljenju i raspoloženju naroda kako o sudstvu, tako i o svakoj konkretnoj presudi.

Odlika našeg narodnog sudstva jeste baš u tome, što se u svakom privatno-pravnom sporu mora obavezno voditi postupak da se postigne nagodba. S obzirom na posebne vojničke prilike, nastojte da narodni sudovi u Istri preduzimlju sve mjere da u sporovima, koji se javljaju, redovno dođe do nagodbe. Nagodbe treba naročito forsirati među pripadnicima Narodno-oslobodilačkog pokreta, koji žive na neoslobođenom teritoriju. Gdje je god to moguće neka se suđenja i dalje vrše na masovnim sastancima i

1 Vidi dok. br. 134.

naravno da treba nastojati da i na takvim sastancima i javnim suđenjima dođe do nagodbe među strankama.

Krivičnom suđenju posvetite naročitu pažnju i budite vrlo oprezni. Ispitivanje u krivičnim sporovima treba voditi oprezno već i radi toga što bi krivac mogao da postane okupatorski špijun i nanijeti štete Pokretu, naročito izdajom organa narodne vlasti i političkih rukovodilaca.

U pogledu izvršenja krivičnih presuda nastojte da pronađete prema tamošnjim prilikama pogodne odgovarajuće forme, a ako je moguće u težim slučajevima nastojte da osuđenika prebacite na neki sigurniji oslobođeni teritorij, makar i izvan Vaše oblasti.

U radu suda uopće, a naročito u pitanju krivičnog postupka, nastojte da narodu objasnite politički značaj suđenja i štetnost svakog parničenja u kom bi se naši građani obraćali okupatorskim sudovima. Najveći uspjeh u radu Vaših sudova biti će u tom, što ćete spriječiti obraćanje naroda okupatorskim sudovima. Nastojte da nagovorite narod da se u težim slučajevima ne obraća okupatorskim vlastima, nego ukoliko zbog vojničkih prilika narodni sudovi ne mogu da im pravilno riješe spor ili izvrše presudu, neka se to suđenje odgodi do svršetka rata. U svim težim predmetima, gdje Vam se učini da predmet iz bilo kojih razloga nije zreo za rješenje, ili nema mogućnosti za izvršenje presude, nastojte da donesete privremeno rješenje s kojim biste zadovoljili stranke za vrijeme dok traje rat. Ovaj način privremenog rješavanja sporova u toku rata pokazao se u svim krajevima naše zemlje vrlo uspješnim i korisnim.

Što se tiče obrazovanja kadra, prema Vašim prilikama nema mogućnosti za održavanje širih kurseva. Zato nastojte da umnožite priposlana Vam Uputstva i da se drugovi rukovodioci narodnog sudstva što bolje upoznaju s tim Uputstvima i pripreme za izvršenje zadataka. Kod ovog Odjela nalaze se sada drugovi Radošević Vinko i dr. Červar Aleksej, kojima je ovaj Odjel pružio najšire mogućnosti da se upoznaju sa organizacijom i radom naših najbolje razvijenih sudova, da bi po povratku u Istru stečena iskustva mogli prenjeti i primjeniti [na] tom teritoriju. Osim toga ovaj Odjel ima u vidu da pripremi nekoliko pravnika stručnjaka, koje bi sa većim iskustvom, po oslobođenju Istre, stavio na raspolaganje tome NOO-u za pomoć u radu i organizaciji naših narod, sudova u toj oblasti. Ovi drugovi, po mogućstvu, biti će oni, koji znaju talijanski jezik, s obzirom na to, da je dosadanja sudska administracija tako vođena.

Što se tiče kursa za narodne suce te oblasti, za sada nema mogućnosti, a čim se vojničke prilike poprave, od strane ovog Odjela bit će preduzete sve mjere da Vam se ukaže pomoć za održavanje kursa.

Nastojte da nas što češće izvještavate o prilikama i radu narodnih sudova Vaše oblasti. Ako izvještaj ne može obuhvatiti svu oblast, izvjestite nas o radu na onom sektoru, koji Vam je poznat.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel pravosuđa:
u. z. [Potpis nečitljiv]

Original, pisan mašinom, latinicom.
AH Zgb, ZAVNOH (OP)—1945.

1944, prosinac 28.

Okružnica Odjela socijalne politike ZAVNOH-a socijalnim odjelima oblasnih i okružnih NOO-a o zaštiti invalida

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Odjel socijalne politike
Broj: 452. dne 28. XII. 1944.
R/E

Svim oblasnim i okružnim NOO-ima

(Socijalnim odjelima)

I.

O potrebi zaštite invalida

Oslobođenje naše domovine, koje je sada u toku, stavlja pred narodnu vlast, pred sve NOO-e mnoge važne nove zadatke.

Naročito veliki zadaci predstoje u radu na socijalnom polju.

Poznato je a mi smo na to već i upozorili, da je mnogo boraca NOV i POJ, u borbi za slobodu i sretan život naših naroda u toku oslobodilačkog rata onesposobljeno za ratnu službu i teži fizički rad, da su prema tome ti drugovi i drugarice, dojučeranji borci najljućih okršaja sa neprijateljem, postali invalidi.

To nam nameće svetu dužnost i obavezu, da poduzmemo sve potrebno i mogućno, da im olakšamo njihovo imovno stanje.

Međutim, pored ovog niza stradalnika naših naroda iz redova NOV i POJ u toku narodno oslobodilačke borbe izgubili su u većoj ili manjoj mjeri svoju radnu sposobnost brojni pripadnici naših naroda i to bilo od neprijateljskog oružja ili terora ili od drugog ratnog uništavanja (na pr. uslijed savezničkoga bombardiranja), a o kojima također moramo voditi brigu.

U nizu ovih drugih stradalnika jedni su stradali pri vršenju svojih privatnih poslova, dok je opet druge zadesio slučaj invaliditeta pri vršenju općih narodnih poslova, kao što je to bilo sa članovima NOO-a i ostalim rukovodiocima NOB-e, koji samo u formalnom smislu riječi nisu pripadali nekoj našoj vojnoj ili partizanskoj jedinici.

II.

O mjerama za zaštitu invalida

1) Pristupiti planskom rješavanju važnog pitanja invalidske zaštite nemogućno je bez prethodnoga točnoga poznavanja stanja stvari.

Uslijed toga, kao prva praktična mjera, postavlja se pred NOO-e rad na prikupljanju podataka o brojnom stanju invalida i njihovim materijalnim prilikama.

U tu svrhu dostavljamo Vam u prilogu[1] odgovarajuće obrasce o invalidima i to: obrazac br. 1 koji se odnosi na invalide borce NOV i POJ i obrazac br. 2. koji se odnosi na invalide civile i pozadinske funkcionere.

Ovi obrazci treba da posluže kao osnov za vođenje knjiga o invalidima (za svaku grupu odvojeno) kod svih područnih NOO-a, počam od Mjesnih NOO-a pa sve do Okružnih i Oblasnih NOO-a, odnosno kod njihovih socijalnih odjela.

Ujedno ti obrazci treba da posluže kao osnov za podnašanje izvještaja o invalidima (također za svaku grupu invalida) od Mjesnih NOO-a pa preko ostalih NOO-a, do odjela socijalne politike ZAVNOH-a.

Pošto će odjel socijalne politike Zavnoh-a osnovati i voditi knjige o invalidima na istom osnovu — prema sređenim i dobivenim podacima Okružnih odnosno Oblasnih NOO-a — to je potrebno u cilju jednoobraznoga postupanja, da zaista svi područni NOO-i vode upravo na osnovu obrazaca broj 1 i 2 svoje knjige, pa da na istom osnovu podnose izvještaje o invalidima svojim neposredno višim NOO-ima, odnosno odjelu socijalne politike ZAVNOH-a.

Napominjemo da kod određivanja invalida treba se u pravilu rukovoditi načelom, da se invalidom smatra ono lice, koje od nadležne komande područja dobije takozvani invalidski list. Međutim, pošto su žene, starci i djeca izuzeta od vojne obaveze, pa ne moraju imati Invalidski list, to u ovim slučajevima invaliditet za sada treba da ustanovljuje socijalni odjel Kotarskog odnosno socijalni odjel višeg NOO-a u suradnji sa zdravstvenim referentom odnosnog NOO-a.

Ovakove izvještaje o invalidima treba slati nezavisno od redovnih izvještaja o organizacionom stanju i radu NOO-a na socijalnom polju s time, da se ne započne sa dostavljanjem tek onda, kada budu prikupljeni [svi] podaci o invalidima na području odnosnih NOO-a. Naprotiv, čim se prikupe podaci o izvjesnom broju invalida, treba te podatke odmah dostavljati višem NOO-u.

Jednako će tako postupati socijalni odjel Oblasnih i Okružnih NOO-a u odnosu prema odjelu socijalne politike ZAVNOH-a. Oblasni NOO će dostavljati sređene podatke po okruzima i kotarima odnosnog okruga, a okružni NOO-i po kotarima.

Međutim sami redovni izvještaji NOO-a treba da sadrže odgovore na pitanja:

a) Koliko je bilo invalida boraca NOV i POJ koncem prošlog mjeseca, a koliko koncem mjeseca za koji se podnosi izvještaj.

b) Analogno kao pod a) i za invalide civile i pozadinske funkcionere.

1 Redakcija nije pronašla prilog.

c) Koliki je ukupan broj invalida NOV i POJ te invalida civila bilo koncem prošlog mjeseca, a koliko koncem mjeseca za koji se podnosi izvještaj.

Naravno, pored odgovora na ovdje postavljena pitanja, redovni izvještaj treba da prikaže stanje (uslove života) invalida i poduzete mjere od strane NOO-a u cilju poboljšanja njihovoga stanja.

2) Samim ovim prikupljanjem podataka o invalidima ne iscrpljuje se čitav rad NOO-a odnosno njihovoga socijalnoga odjela na polju rješavanja pitanja invalidske zaštite. Ovo su tek pripremni radovi koji su neophodno potrebni za plansko i sistematsko rješavanje invalidskoga pitanja.

Konačno plansko rješavanje invalidskoga pitanja u njegovoj cjelini bit će riješeno u uslovima potpunoga oslobođenja naše domovine.

Međutim ovo ne znači, da već sada ne poduzmemo one mjere u interesu naših invalida, pogotovo invalida NOV i POJ koje su u sadašnjim uslovima u pojedinim krajevima moguće i ostvarljive.

U red ovih mjera spada:

a) Pomoć u živežnim namirnicama (hrana, odjeća i obuća), obrađivanju polja i u opće pomoć oko obnove gospodarstva invalida. U mnogim krajevima Hrvatske ova vrsta djelatnosti NOO-a vršena je od prvih početaka naše borbe i ona je bila upućena nezbrinutima, naročito članovima porodica partizana te žrtvama fašističkog terora, te članovima njihovih porodica. Ne zanemarujući spomenutu djelatnost, NOO-i trebaju u buduće određeno posvetiti svoju pažnju i brigu invalidima, te im pružiti odgovarajuću pomoć u granicama mogućnosti.

b) Pomoć i posredovanje u zaposlenju bilo kod samih NOO-a, njihovih ustanova ili kod privatnika i to za obavljanje onih poslova, kojima odnosni invalidi mogu da udovolje s obzirom na stepen svoje fizičke i stručne sposobnosti. Dopušteno je pretpostaviti, ne bojeći se, da će nas buduće utvrđeno stanje opovrći, da će većina naših invalida biti iz redova seljaštva i da oni neće moći obavljati poslove zemljoradnje, jer se za obavljanje tih poslova zahtjeva najveći stupanj fizičke snage.

Određenije govoreći, seljak (težak, zemljoradnik), koji je u oslobodilačkom ratu djelomično osakaćen, neće moći da se vrati svom starom zvanju i da s uspjehom izvršava teške poslove zemljoradnje.

Međutim to ne znači da on nebi mogao biti u punom smislu riječi koristan član naše narodne zajednice, ako organi narodne vlasti budu provodili istinsku socijalnu politiku. Takovo lice može da bude uposleno na pr. kao telefonist, za razne potrebe u uredima, kao nadglednik puteva, cesta, pruga i t. d.

Na putu daljne izgradnje naše narodne vlasti i njenih ustanova, te u toku radova oko gospodarske i kulturne obnove naše zemlje, svojim većim djelom mogu biti i biti će angažirane snage naših invalida, koji su svojom krvlju zasvjedočili vjernost domovini.

c) Pomoć u preosposobljavanju invalida za nova zvanja.

Trebamo imati stalno na umu da ćemo najveću pomoć pružiti i samim invalidima i našoj zajednici, ako invalide učinimo korisnim članovima naše narodne zajednice. O jednom putu koji vodi do toga cilja govoreno je pod B ove tačke naše Okružnice.

U sadanjim uslovima, iako ne u jednakoj mjeri za sve krajeve naše domovine s obzirom na raznolikost uslova u kojima se život i rad tamo odvija, ima i drugi put koji vodi do navedenog cilja.

Taj drugi put jest put preosposobljavanja invalida za nova zvanja. U osnovnom zadatku na gospodarskoj i kulturnoj obnovi naše zemlje, mi ćemo trebati brojne kadrove. Za izvršavanje svih zadataka na obnovi naše zemlje mi nemamo dovoljno spremnih kadrova, tim više, kad se uzme u obzir da je jedan dio od i onako malog broja stručnih lica, naročito stručnih radnika, poginulo ili je djelomično onesposobljeno u toku oslobodilačkog rata.

Kod ovakvoga stanja stvari nameće se potreba stručnoga osposobljavanja velikoga broja lica.

Organizatori rada na izvršenju ovoga zadatka treba da budu NOO-i pa u sklopu toga nastojanja treba posebnu brigu i pažnju posvetiti stručnom osposobljavanju invalida odnosno njihovom preosposobljavanju, u koliko oni s obzirom na umanjenu sposobnost nisu više kadri da vrše ranije zanimanje za koje su bili osposobljeni.

Naravno da za invalide dolazi u obzir osposobljavanje za lakše zanate ili administrativnu službu. Prema tome NOO-i trebaju kod organiziranja kurseva imati u vidu posebno invalide pa pozvati odgovarajući broj, koji će biti u stanju da zadovolji uslovima odnosnog kursa i drugo. Organizirati posebne kurseve za invalide u cilju stručnoga osposobljavanja za obavljanje naročito lakših zanata.

U sklopu ovih nastojanja nameće se potreba osnivanja posebnih invalidskih domova.

Što se tiče ovih domova, njih treba shvatiti kao ustanove za sabiranje jednoga dijela invalida, u kojima invalidi prolazno borave, najme dotle, dok se ne zaposle ili dok se inače na drugi način ne zbrinu.

U prvom redu njih (invalidske domove) treba koristiti u cilju osposobljavanja invalida i to konbinirano, bilo održavanjem posebnih stručnih kurseva u samim domovima za invalide, koji su u njima ili pak za dnevno upućivanje invalida na stručne kurseve izvan samih domova, odnosno za dnevno upućivanje u razne radionice u kojima će se učiti lakšim zanatima (domovi sa značenjem internata).

U današnjim uslovima, invalidske domove osnivaju i s njima rukovode putem određene uprave i potrebnog stručnog osoblja Okružni narodno oslobodilački odbori za potrebe invalida svoga okružja, a Oblasni NOO-i za potrebe invalida svoje oblasti.

Preporučljivo je, da se ovi domovi osnivaju u većim privrednim centrima jer se tu mogu koristiti veće mogućnosti u pogledu urednoga smještaja (veće zgrade) i u pogledu samog osposobljavanja invalida, radionice izvan samih domova, stručno osoblje odnosnog mjesta, koje može da potpomogne rad kurseva itd.

U invalidskim domovima uz rad na stručnom osposobljavanju treba razviti i rad na opće obrazovnom i političkom uzdizanju naših invalida.

III.

Zaključak

Dosadašnji rad NOO-a i njihovih socijalnih odjela na pomoći i zaštiti naših invalida nije zadovoljio.

Invalidima, naročito invalidima Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije, do sada od strane NOO-a [nije] ukazivana dovoljna briga ni ljubav koju oni zaslužuju i na koju imaju moralno pravo,

Dužnost je NOO-a da konačno shvate potrebu ukazivanja brige i ljubavi za naše invalide, te da poduzmu sve mogućno u interesu njihove zaštite, a nema sumnje da će u izvršenju ovoga zadatka dobiti podporu cijeloga našeg naroda.

Poziva[mo] sve Oblasne i Okružne NOO-e odnosno njihove socijalne odjele da u pitanju zaštite invalida u buduće prilagode svoj rad i rad područnih NOO-a ovim našim uputstvima.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odjel socijalne politike
član Predsjedništva ZAVNOH-a:
Počuča Mile v. r.

Kopija bez parafa, pisana mašinom, latinicom.
IHRPH Zgb, ZAVNOH —1944.

PREGLED ORGANA ZAVNOH-a POTKRAJ 1944. GODINE

PLENUM ZAVNOH-a — 198 vijećnika, izabranih na Trećem zasjedanju ZAVNOH-a u Topuskom.

PREDSJEDNIŠTVO ZAVNOH-a — 31 vijećnik, izabrani na Trećem zasjedanju ZAVNOH-a u Topuskom.

Sastav Predsjedništva: predsjednik, 3 potpredsjednika, tajnik, 2 zamjenika tajnika, 24 člana Predsjedništva.

ODJELI ZAVNOH-a: 1. za unutrašnju upravu, 2. pravosuđe, 3. prosvjetu, 4. financije, 5. poljoprivredu, 6. šumarstvo, 7. trgovinu, obrt i industriju, 8. obnovu zemlje, 9. narodno zdravlje, 10. socijalnu politiku, 11. promet, 12. prehranu, 13. tehničke radove i 14. informacije.

KOMISIJE Predsjedništva: 1. Zakonodavna komisija, 2. Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača (skraćeno: Zemaljska komisija za ratne zločine), 3. Zemaljska vjerska komisija, 4. Komisija za izradu prijedloga o uspostavljanju vlasti u novooslobođenim krajevima.

POSEBNI UREDI: 1. Statistički ured, 2. Glavnaprod (Glavno nabavno-prodajno poduzeće Hrvatske).

KRONOLOGIJA VAŽNIJIH DOGAĐAJA U 1944. GODINI[1]

S v i b a n j

8. i 9. V — Održano je Treće zasjedanje ZAVNOH-a u Topuskom. ZAVNOH postaje vrhovno zakonodavno i izvršno predstavničko tijelo i najviši organ državne vlasti Federalne Hrvatske.

18. V — Prva sjednica novoosnovanog Predsjedništva ZAVNOH-a, koje se sastoji od 31 člana. Članovi Predsjedništva preuzimaju političko rukovodstvo nad odjelima ZAVNOH-a, čiji je broj povećan od 6 na 12 odjela.
— Predsjedništvo imenuje članove Zakonodavne komisije, osnovane posebnom odlukom Trećeg zasjedanja.
— Osniva se Statistički ured pri Predsjedništvu ZAVNOH-a.
— Posebnom odlukom osniva se pri Predsjedništvu Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njegovih pomagača (skraćeno: Zemaljska komisija za ratne zločine).

19. V — Povjereništvo za sudstvo Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije šalje upute svim zemaljskim antifašističkim vijećima o potrebi odvajanja sudske vlasti od izvršnih odbora NOO-a.

24. V — Vrhovni štab NOV i POJ donosi Uredbu o vojnim sudovima. Ukidaju se dotadašnji vojni sudovi komandi područja, brigada i odreda i osnivaju vojni sudovi korpusa, korpusne vojne oblasti i viši vojni sud.

25. V — Neuspjeli desantni napad Nijemaca i kvislinških jedinica na Drvar s ciljem da se zarobi maršal Tito, uništi Vrhovni štab i Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije.

[1] *Napomena redakcije:* Ova je kronologija izrađena radi lakšeg snalaženja u dokumentima ovoga Zbornika, pa obuhvaća u pravilu samo one datume koji su u posrednoj ili neposrednoj vezi s djelovanjem samoga ZAVNOH-a u tom razdoblju. Pri izradi ove kronologije upotrijebljeni su ovi izvori:

a) dokumenti iz Arhiva Hrvatske u Zagrebu i Arhiva IHRPH.

b) Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije, 1941—1945, izd. Vojnoistorijskog instituta, Beograd, 1964.

c) Ilustrirana povijest NOB-e u Jugoslaviji 1941—1945, izd. Stvarnost, Zagreb, 1973,

L i p a n j

4. VI — Anglo-američke trupe zauzele Rim. Povlačenje Nijemaca prema sjevernoj Italiji, na tzv. Gotsku liniju (Rimini—Pisa).

6. VI — Iskrcavanje zapadnih saveznika u Normandiji i otvaranje zapadnog evropskog fronta protiv Njemačke.

sredina lipnja—- Otok Vis postaje sjedište Centralnog komiteta KPI, Vrhovnog štaba NOV i POI, Predsjedništva AVNOI-a i Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije.

14—16. VI — Pregovori na otoku Visu između delegacije Nacionalnog komiteta na čelu s maršalom Titom i designiranog predsjednika jugoslavenske kraljevske vlade u emigraciji dra Ivana šubašića. Pregovori završeni 16. lipnja prvim sporazumom Tito-šubašić. Emigrantska vlada priznaje nacionalne i demokratske tekovine koje su jugoslavenski narodi izvojevali u narodnooslobodilačkoj borbi i poziva sve jugoslavenske građane da se ujedine u zajednički front s NOVI.

18. VI — Održana je druga sjednica Predsjedništva ZAVNOH-a. Zaključeno je da se sve upute i načelna rješenja odjela ZAVNOH-a podnose na mišljenje Zakonodavnoj komisiji, a ona ih onda sa svojim prijedlogom dostavlja Predsjedništvu na odobrenje.

— Predsjedništvo donosi odluku o ravnopravnoj upotrebi latinice i ćirilice na području Hrvatske. Uvodi se obavezno učenje oba pisma u svim školama Hrvatske.
Utvrđuje se naziv 12 odjela ZAVNOH-a.

— Imenuju se članovi Suda ZAVNOH-a i članovi Zemaljske komisije za ratne zločine.

25—27. VI — U Topuskom se održava Kongres kulturnih i javnih radnika Hrvatske, pristaša narodnooslobodilačkog pokreta.

S r p a n j

prva polovina — Odjel informacija ZAVNOH-a dostavlja svim oblasnim i okružnim NOO-ima opširne upute o dopisničkoj službi.

5. VII — Sud ZAVNOH-a počinje raditi.

9. VII — Predsjednik kraljevske emigrantske vlade dr Ivan šubašić upoznaje preko Radio-Londona svjetsku javnost o sporazumu koji je u lipnju postigao na Visu s maršalom Titom o zajedničkoj suradnji.

12. VII — Odjel financija ZAVNOH-a šalje svim odjelima okružnicu o načinu njihova financiranja.

20. VII — Neuspjeli atentat na Hitlera.

potkraj srpnja — Okružnica Odjela za obnovu zemlje ZAVNOH-a o hitnim zadacima na ekonomskoj obnovi.

Kolovoz

1. VIII — Upute Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a o organizaciji prosvjetnog rada na terenu.

6. VIII — Sastanak u Caserti (južna Italija) između maršala Tita i generala Wilsona, komandanta savezničkih snaga na Sredozemlju. Dogovorena materijalna opskrba NOV sa strane zapadnih saveznika, bolnička njega ranjenih jugoslavenskih partizana u savezničkim bolnicama u Italiji, osnivanje jedinica zrakoplovstva NOVJ uz pomoć saveznika i dr.

12. VIII — Sastanak Tito-Churchill u Napulju.

12—14. VIII — U Glini se održava Prvi kongres narodnih pravnika Hrvatske, na kojemu se raspravlja o mnogim važnim pitanjima daljnjeg razvitka revolucionarnog pravnog sistema u Hrvatskoj, a posebno o položaju Hrvatske u jugoslavenskoj federaciji. Kongres je zauzeo stav prema kriteriju određivanja ratnog zločina i utvrđivanju ratnih zločinaca.

16. VIII — Ponovni razgovori na otoku Visu između predstavnika Nacionalnog komiteta i jugoslavenske kraljevske emigrantske vlade.

24—25. VIII — U Topuskom održana treća sjednica Predsjedništva ZAVNOH-a. Prihvaćene upute o uređenju gospodarskih odjela. Donosi se odluka o stvaranju dviju novih komisija Predsjedništva: Vjerske komisije i Komisije za izradu prijedloga za uspostavljanje vlasti u novooslobođenim krajevima. Donesena je odluka o poništenju prisilnog katoličenja Srba na području NDH.

25. VIII — Oslobođen Pariz. Vlada Rumunjske objavila rat Njemačkoj. Finska zatražila primirje od SSSR.

31. VIII — Crvena armija ušla u Bukurešt.

Rujan

3. IX — Osnivanje Muzeja narodnog oslobođenja.

6. IX — Kapitulacija Bugarske.

— Okružnica Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a o osnivanju državnih nabavno-prodajnih poduzeća na oslobođenom području.

sredina rujna — Osmi korpus NOVJ počeo s otoka Visa desantne operacije za oslobođenje dalmatinskih otoka. Do kraja rujna oslobođeni otoci Brač, Mljet, Korčula, Hvar, Šolta i poluotok Pelješac.

29. IX — Odjel za unutrašnju upravu ZAVNOH-a šalje upute o boljoj organizaciji rada NOO-a. Istoga dana šalje i upute o zadacima odsjeka za javni red i sigurnost na suzbijanju pojava kriminala.

L i s t o p a d

18.	X	— Oslobođen Dubrovnik.
20.	X	— Jedinice Prve armijske grupe NOV i POJ i jedinice Trećeg ukrajinskog fronta Crvene armije oslobađaju Beograd, nakon sedmodnevnih ogorčenih borbi.
24.	X	— Upute Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a o prometu stokom i rukovanju stočnim putnicama.
25.	X	— Upute Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a o organizaciji tehničkih radionica.
26.	X	— Oslobođen Split.
27.	X	— Odjel narodnog gospodarstva ZAVNOH-a izdaje upute o organizaciji trgovine.
29.	X	— Okružnica Predsjedništva ZAVNOH-a upućena oblasnim i okružnim NOO-ima o odvajanju sudova od izvršnih odbora NOO-a.
30.	X	— Oslobođen Zadar.

St u d e n i

2.	XI	— Drugi sporazum Tito-šubašić sklopljen u Beogradu; njime su postavljena načela o organizaciji privremene jedinstvene državne vlasti Demokratske Federativne Jugoslavije.
15.	XI	— Upute Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a o preuređenju sudova.
16.	XI	— Upute Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a o postupanju sudova u krivičnim stvarima.
		— Upute Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a za rad sudova u krivičnim stvarima.
		— Upute Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a o postupanju sudova u građanskim parničnim stvarima.
		— Upute Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a o izvršenju.
21.	XI	— Izvještaj Zemaljske komisije za ratne zločine Predsjedništvu ZAVNOH-a o cjelokupnom dotadašnjem radu komisije.
28.	XI	— Okružnica Odjela unutrašnje uprave ZAVNOH-a o uvjetima za uzimanje na rad u NOO-e bivših državnih službenika starog režima.

P r o s i n a c

3.	XII	— Prijedlog Odjela za financije ZAVNOH-a za osnivanje Hrvatske narodne banke.
4.	XII	— Završena kninska operacija oslobođenjem Knina; time je čitava Dalmacija oslobođena od okupatora.
5.	XII	— Upute Odjela za unutrašnju upravu ZAVNOH-a o osnivanju seoske milicije.

10. XII — Održana je četvrta sjednica Predsjedništva ZAVNOH-a. Umjesto dotadašnjeg Odjela narodnog gospodarstva osnivaju se tri nova odjela ZAVNOH-a: poljoprivrede, šumarstva, obrta, trgovine i industrije. Drug Vladimir Bakarić, tajnik Zemaljskog odbora JNOF Hrvatske, izabire se za člana Predsjedništva ZAVNOH-a. Formira se državni odbor za pomoć Dalmaciji, Hrvatskom primorju, Gorskom kotaru i Lici. Javno se pohvaljuju Centralna kazališna družina »August Cesaree« i osoblje štamparija »Vjesnik« i »Naprijed« za predan i uspješan rad.

15. XII — Upute Odjela narodne prosvjete o radu narodnih sveučilišta.

21. XII — Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a izradio nacrt uputa za izvršenje kazni i nacrt uputa za organizaciju zavoda za maloljetne prestupnike.

KAZALO OSOBNIH IMENA[1]

A

ADŽIJA dr Božidar (1890—1941), publicist, iz Drniša, član Glavnog odbora Socijaldemokratske stranke Hrvatske i Slavonije, 1935. god. prilazi Komunističkoj partiji u čijim redovima djeluje do smrti; strijeljan od ustaša u Maksimiru: 229

AJHER Kora, član kazališne grupe »August Cesaree«: 416

B

BABIĆ Mile, suradnik Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a: 365

BABUDER inž. Ida, agronom, suradnik Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a: 571

BADOVINAC Gabrijel, suradnik Odjela pravosuđa ZAVNOH-a: 258, 381, 505, 577

BAKARIć dr Vladimir, pravnik, iz Velike Gorice, član Politbiroa CK KPH i od listopada 1944. sekretar CK KPH, član Predsjedništva ZAVNOH-a, tajnik Zemaljskog odbora JNOF Hrvatske, vijećnik AVNOJ-a: 536, 537

BAKARČIĆ Vojko, član kazališne grupe »August Cesaree«: 416

BARANOVIĆ Vice, suradnik Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača: 546

BAYER dr Vladimir, profesor Pravnog fakulteta u Zagrebu: 472

BELIĆ Aleksandar (1876—1960), istaknuti srpski lingvist i predsjednik Srpske akademije nauka: 237

BELIĆ dr Radoje, pravnik: 183

BIOČIĆ Frane, pukovnik NOV, iz Kaštela, Split, vijećnik ZAVNOH-a, član Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača: 507, 545, 546, 569

BLAŽEVIĆ Jakov, odvjetnički pripravnik, iz Bužima, Gospić, predsjednik Suda ZAVNOH-a, vijećnik ZAVNOH-a: 101, 132, 133, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 180, 181, 183, 538

BRACODURO Ljudevit, član kazališne grupe »August Cesaree«: 416

BORANIĆ Dragutin (1870—1955), istaknuti hrvatski filolog, profesor Filozofskog fakulteta u Zagrebu: 238

BRKIĆ Duško, pravnik, iz Obrovca, Benkovac, rukovodilac Odjela financija ZAVNOH-a, član Predsjedništva ZAVNOH-a i vijećnik AVNOJ-a: 23, 24, 97, 101, 132, 135, 136, 138, 163, 214, 259, 526, 536, 567, 568, 569, 570, 575

BROZ Ivan (1852—1893), filolog, književnik: 237

BROZ Josip-Tito, generalni sekretar Centralnog komiteta KPJ, vrhovni koman-

1 U podacima o pojedinim ličnostima spomenutim u dokumentima navedene su u pravilu samo funkcije i rad u razdoblju do prosinca 1944. god. Za izvjestan broj ličnosti redakcija nije mogla utvrditi sve potrebne podatke.

dant NOV i POJ, predsjednik NKOJ-a, maršal Jugoslavije: 41, 43, 257, 304, 342

BROZINA Ivo, suradnik ZAVNOH-a: 143

BROZINA inž. Nikola, arhitekt, iz Crikvenice, član Izvršnog odbora HSS-a, rukovodilac Odjela za tehničke radove ZAVNOH-a, predsjednik Zakonodavne komisije ZAVNOH-a, član Predsjedništva ZAVNOH-a i vijećnik AVNOJ-a: 23, 24, 25, 100, 163, 259, 260, 536, 537, 567, 568, 569, 572, 573, 574

BUBANJ Andrija, strojobravarski radnik, iz Fužina, major MOV, suradnik Odjela tehničkih radova ZAVNOH-a: 531, 532, 533, 535, 573, 575

BURIĆ, apotekar: 248

BURIĆ Mate, član kazališne grupe »August Cesaree«: 416

C

CELIGOJ dr Vjekoslav, pravnik, predsjednik Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača: 569

CERVAR dr Aleksije, pravnik iz Istre, suradnik NOP-a: 546, 581

CHURCHILL Randolph, major engleske vojske, šef britanske vojne misije pri Glavnog štabu NOV i PO Hrvatske: 115

COFEK, vidi: Mrazović Karlo

Č

ČALIĆ Dušan (Ćule), student prava, iz Smrtića, Nova Gradiška, član Oblasnog NOO-a za Slavoniju, član Predsjedništva ZAVNOH-a, vijećnik AVNOJ-a: 23, 241, 243

ČERNOBUZOV dr Niktopolion, liječnik, iz Nižnjeg Novgoroda, predstojnik Zdravstvenog odjela ZAVNOH-a: 99, 107, 147, 249

ČIKOVIĆ Tomo, seljak iz Koprivnice, predsjednik Okružnog NOO-a Bjelovar, član Izvršnog odbora HSS-a, član Predsjedništva ZAVNOH-a: 379

ČOKLICA Dragutin, suradnik Ekonomskog odjela ZAVNOH-a: 143

ČOP inž. Emil, šumar, kapetan NOV, suradnik Tehničkog odjela Glavnog štaba NOV i POH: 531

ČULINOVIĆ Dragutin, suradnik Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača: 505

ČULINOVIĆ dr Ferdo, b. predsjednik Okružnog suda u Gospiću, pravni pisac, iz Karlovca, predstojnik Odjela pravosuđa ZAVNOH-a, član Zakonodavne komisije pri Predsjedništvu ZAVNOH-a i vijećnik ZAVNOH-a: 18, 19, 24, 25, 61, 73, 75, 77, 85, 87, 88, 93, 103, 132, 134, 141, 147, 163, 176, 177, 178, 181, 182, 183,184, 187, 240, 257, 267, 281, 299, 300,324, 327, 340, 353, 362, 384, 393, 404,417, 443, 447, 449, 471, 478, 479, 488,490, 505, 507, 509, 511, 513, 543, 544,545, 546, 549, 566, 569

Ć

ĆANICA, vidi: Opačić Stanko

ĆUK Ilija, pravoslavni svećenik iz Zrmanje, član Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača i član Vjerske komisije pri Predsjedništvu ZAVNOH-a: 103, 260, 543, 545

D

DEDIJER Vladimir, publicist, iz Bileća, potpukovnik NOV, član Vojne misije NOV i POJ u Italiji: 113, 115

DESIĆ Stevo, učitelj, iz Batine, Kutina, suradnik Prosvjetnog odjela ZAVNOH-a: 310

DEVČIĆ Natko, iz Gline, politički rukovodilac Centralne kazališne družine, suradnik Odjela informacija ZAVNOH-a: 310

DOBRINAC Vitomir, suradnik Odjela prehrane ZAVNOH-a: 143

DONČEVIĆ Ivan, književnik, iz Tmave, Virovitica, suradnik Odjela informacija ZAVNOH-a: 238, 341

DRAUŠNIK Juraj, obrtnik, iz Vrapča, član Izvršnog odbora HSS, suradnik Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a: 547

DRUKER, zubar: 248

DUBOKOVIĆ Jakov, pravnik, sekretar suda Okružnog NOO-a Kordun, nastavnik na kursu za sudstvo i upravu ZAVNOH-a: 257, 383

DULIKRAVA Mile, seljak, iz Gline, član Okružnog NOO-a Banija, vijećnik ZAVNOH-a: 538

E

EROR Simo, seljak, iz Zamlače, Dvor, član Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača, vijećnik ZAVNOH-a: 101, 103

F

FERIĆ Marko, suradnik Odjela prometa ZAVNOH-a: 531, 532

FLEGO Srđan, član kazališne grupe »August Cesaree«: 416

FROL Frane, pravnik, iz Krka, potpredsjednik Izvršnog odbora HSS, potpredsjednik Izvršnog odbora JNOF Hrvatske, povjerenik za sudstvo NKOJ-a, član Predsjedništva ZAVNOH-a i AVNOJ-a: 23, 24, 64, 100, 229, 313, 315

FROL Ivo, profesor i književnik iz Siska, v. d. predstojnika Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a: 90, 260, 270, 313, 315, 325, 364, 427, 542, 545, 546

FUĆKAN Slavko, suradnik Ekonomskog odjela ZAVNOH-a: 38

G

GALEKOVIĆ inž. Đuro, suradnik Odjela tehničkih radova ZAVNOH-a: 163

GAŠPAR, vidi: Mrazović Karlo

GAŽI Franjo, seljak, iz Hlebina, predsjednik Izvršnog odbora HSS-a, potpredsjednik Predsjedništva ZAVNOH-a, rukovodilac Odjela narodnog gospodarstva: 23, 100, 143, 163, 174, 259, 298, 361, 388, 390, 410, 418, 536, 537, 567, 569, 570, 572, 575

GERŠKOVIĆ dr Leon, pravnik, iz Bučja, Slavonska Požega, predstojnik Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a, član Zakonodavne komisije pri Predsjedništvu ZAVNOH-a: 24, 25, 102, 147, 163, 180, 183, 348, 352, 382, 397, 399, 520, 529, 572

GIZDIĆ Drago, radnik, iz Klisa, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju, vijećnik ZAVNOH-a i AVNOJ-a: 383

GOLDSTEIN dr Aleksandar, pravnik, iz Vinkovaca, sekretar suda Kotarskog NOO-a Glina, kasnije suradnik Odjela pravosuđa ZAVNOH-a: 568

GOLUB Ljubo, student agronomije, suradnik Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a: 388

GORKI Maksim (Aleksej Maksimovič Pješkov, 1868—1936), ruski književnik: 20

GOŠNJAK Ivan, radnik, iz Ogulina, general, komandant Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, vijećnik ZAVNOH-a: 537

GRADIŠNIK dr Miro, liječnik, okružni zdravstveni referent za Istru: 248, 249

GRBIĆ Branko, sekretar Suda ZAVNOH-a, član Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača: 139, 141, 142, 181

GRDENIĆ Dragutin, profesor, suradnik Prosvjetnog odjela ZAVNOH-a: 20

GREGORIĆ dr Pavle, liječnik, iz Zlatara, član Politbiroa Centralnog komiteta KPH, tajnik Predsjedništva ZAVNOH-a i vijećnik AVNOJ-a: 23, 24, 26, 27, 51, 66, 72, 100, 102, 104, 132, 143, 147, 163, 259, 261, 268, 277, 308, 418, 536,'538, 567, 572, 573, 574, 575

GRŽETIĆ Maca, radnica iz Zagreba, predsjednica Glavnog odbora AFŽ-a za Hrvatsku, član Predsjedništva ZAVNOH-a i član Predsjedništva AVNOJ-a: 23, 259, 536

H

HEBRANG Andrija, privatni namještenik, iz Virovitice, sekretar Centralnog komiteta KPH (smijenjen s dužnosti sekretara CK KPH u listopadu 1944; o razlozima smjenjivanja vidi: V. Bakarič, Politički izvještaj CKKPH, u knjiza »Drugi kongres KPH«, Zagreb, 1949, str. 71—73), potpredsjednik Predsjedništva ZAVNOH-a, vijećnik AVNOJ-a: 23, 64, 100, 101, 259, 261

HIRŠL Feliks, suradnik Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a: 97, 143, 144, 147, 215

HITLER Adolf (1889—1945), vođa nacizma, njemački državni kancelar 1933—1945: 169

HORVAT inž. Elza, agronom, suradnik Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a: 160

HRNČEVIĆ Josip, pravnik, načelnik Vojno-sudskog odjeljenja pri Vrhovnom štabu NOV i POJ: 56

HUBEN Y inž. Marijan, ekonomist iz Zagreba, predstojnik Odjela za obnovu zemlje ZAVNOH-a: 143, 144, 147, 163, 260

I

ILIĆ Slobodan, učitelj, iz Orahovice, Našice, član Oblasnog NOO-a za Slavoniju, vijećnik ZAVNOH-a: 243, 259, 260

IVEKOVIĆ dr Mladen, pravnik iz Zagreba, predstojnik Odjela informacija ZAVNOH-a, član Zakonodavne komisije pri Predsjedništvu ZAVNOH-a, vijećnik ZAVNOH-a i član Izvršnog odbora AVNOJ-a: 24, 25, 65, 101, 132, 147, 163, 229, 231, 245, 286, 295, 304, 306, 341, 416, 573

IVŠIĆ Stjepan (1884—1962), filolog, profesor Filozofskog fakulteta u Zagrebu: 237

J

JANČIĆ inž. Jelena, agronom, iz Primišlja, suradnik Gospodarskog odjela ZAVNOH-a: 143, 160, 215

JANJUŠIĆ Nikola, suradnik Zdravstvenog odjela Okružnog NOO-a Lika: 249

JEŽIĆ dr. Josip, veterinar, suradnik Gospodarskog odjela ZAVNOH-a: 143, 144, 251

JOKA Milan, novinar, suradnik Odjela informacija ZAVNOH-a: 238

JOVANIĆ Nikola, član kazališne grupe »August Cesaree«: 416

JUNGWIRTH dr Gustav, liječnik iz Zagreba, rukovodilac dječjih dispanzera na Baniji: 188, 248

JURIĆ Mira, profesor iz Zagreba: 570

K

KAIZER dr Marko, liječnik: 248

KAJFEŠ Ivan, suradnik Odjela prometa ZAVNOH-a: 531, 532

KAJFEŠ Stjepan, profesor iz Zagreba, suradnik Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a: 310

KARADŽIĆ Vuk Stefanović (1787—1874), srpski reformator književnog jezika: 237

KARAĐORĐEVIĆ Petar II, jugoslavenski kralj 1934—1943: 343

KARLOVIĆ Neda, član kazališne grupe »August Cesaree«: 416

KERŠOVANI Otokar (1902—1941), novinar i publicist, iz Trsta, strijeljan u Maksimiru 1941. god.: 226

KOHAROVIĆ dr Aleksandar, liječnik iz Sušaka, član Izvršnog odbora HSS-a, rukovodilac Odjela narodnog zdravlja ZAVNOH-a, član Predsjedništva ZAVNOH-a: 23, 100, 163, 247, 259, 536, 537, 567, 573

KOMAR Slavko, student, iz Sušaka, član Glavnog odbora USAOH-a, član Predsjedništva ZAVNOH-a: 100

KONTE Vilibald, inženjer rudarstva, suradnik Odjela obnove zemlje ZAVNOH-a: 573

KONJHODŽIĆ Mahmud, novinar, iz Ljubuškog, član redakcije »Vjesnika«, suradnik Odjela informacija ZAVNOH-a: 341

KORAĆ Sofija, član kazališne grupe »August Cesaree«: 416

KORPNER Fani, stručnjak za kućni obrt, suradnik Okružnog NOO-a Kordun: 62

KOSAK Duka, učitelj, iz Dugog Sela, suradnik Odjela informacija ZAVNOH-a: 342, 343

KOŠIĆ dr Ivan, liječnik, suradnik Zdravstvenog odjela ZAVNOH-a: 188, 248

KOVAČIĆ Krešo, magister farmacije, suradnik Oblasnog NOO-a za zagrebačku oblast: 249

KRAJAČIĆ Ivan (Stevo), radnik iz Zagreba, organizacioni sekretar Centralnog komiteta KPH, član Predsjedništva ZAVNOH-a, rukovodilac Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a, član Predsjedništva AVNOJ-a: 23, 100, 248, 259, 539, 567, 568, 572

KRBEK dr Ivo, profesor Pravnog fakulteta u Zagrebu, član Komisije za novooslobođene krajeve pri Predsjedništvu ZAVNOH-a: 261

KRIŽANIĆ dr Zlatko, suradnik Odjela pravosuđa ZAVNOH-a: 507, 567

KRSTULOVIĆ Vieko, radnik iz Splita, pukovnik NOV, politički sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju, član Centralnog komiteta KPH, član Predsjedništva ZAVNOH-a i AVNOJ-a: 383, 536,537, 567, 572, 573, 574

KUĆAN Franjo: suradnik Odjela prometa ZAVNOH-a: 531, 533

KUĆAN Oskar, pravnik, iz Čazme, vijećnik ZAVNOH-a: 163

KUDELJNJAK dr Vjekoslav (Slavko), pravnik, suradnik Odjela pravosuđa ZAVNOH-a: 181, 182, 258, 367, 373, 380, 381

KUFRIN Milka, studentica, iz Okića, Jastrebarsko, član Glavnog odbora USAOH-a, vijećnik ZAVNOH-a: 537

L

LAKATOŠ Josip: 277

LAKUŠ (Filipa) Filip, strojobravarski radnik, iz Širinca, Sisak, predstojnik Odjela prometa ZAVNOH-a: 215, 250, 357, 419

LASTA Petar, profesor i publicist iz Sarajeva, suradnik Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a, član Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača: 101, 103, 238

LEKO, vidi: Marković Josef

LIPOVŠĆAK Vera, suradnik Sanitetskog odjela GŠH i Odjela socijalne politike ZAVNOH-a: 189, 548

LO VRI Ć Mihovil, predavač na kursu za opće obrazovanje pri Prosvjetnom odjelu ZAVNOH-a: 20

LUKATELA Josip, profesor, iz Otočca, predavač na učiteljskim kursevima u Moslavini: 311

LUKIĆ Simo, seljak, iz Šušnjara, Slavonska Požega, član Oblasnog NOO-a za Slavoniju, vijećnik ZAVNOH-a: 243

M

MACURA Milan, predavač na kursevima za sudstvo i upravu ZAVNOH-a: 383

MAČEK dr Vladimir (1878—1964)), predsjednik HSS i SDK, potpredsjednik jugoslavenske vlade 1939—1941: 63, 342

MAGAŠIĆ inž. Mauricije (Moro), agronom, iz Sušaka, pukovnik NOV, radio u Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske, vijećnik ZAVNOH-a: 143, 144

MAGOVAC Božidar, publicist iz Karlovca: 23, 100

MAJETIĆ Franjo, član kazališne grupe »August Cesaree«: 416

MALEŠEVIĆ Niko, inženjer strojarstva, suradnik Odjela prometa ZAVNOH-a: 261, 531, 532, 533

MANDIĆ dr Ante (1881—1959), advokat, iz Opatije, predsjednik Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača, član Predsjedništva ZAVNOH-a i AVNOJ-a: 23, 24, 100, 101, 103, 259, 267, 509, 536, 543, 546, 569

MARETIC Tomislav (1854—1938), istaknuti slavist: 237

MARIJAN inž. Nedja, agronom, suradnik Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a: 160

MARINIĆ Tatjana, učiteljica, iz Slavonske Požege, suradnik Odjela socijalne politike ZAVNOH-a: 188, 222

MARKOVIĆ Josef (Leko), kapetan NOV, radio u Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske: 143

MATKOV Marko, seljak iz Đurđevca, član Okružnog NOO-a za Bjelovar, član Izvršnog odbora HSS-a, vijećnik ZAVNOH-a: 163

MEDAKOVIĆ dr Đuro, član Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača: 569

MIHAJLOVIĆ Nikola, član kazališne grupe »August Cesaree«: 416

MILETIĆ Đorđe, član Okružnog NOO-a Osijek, sekretar suda Okružnog NOO-a Osijek: 382

MILEUSNIć Bosiljka, član kazališne grupe »August Cesaree«: 416

MILUTINOVIC Ivan (1901—1944), politički radnik i revolucionar, član Politbiroa CKKPJ, član VS NOV i POJ, član Predsjedništva AVNOJ-a, član NKOJ-a: 287, 288

MIOKOVIĆ Rade, činovnik iz Gračaca, suradnik Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a: 365

MIŠIĆ Josip, profesor, upravitelj gimnazije u Glini, suradnik Prosvjetnog odjela ZAVNOH-a: 20, 310

MRAZOVIĆ Karlo (Gašpar, Cofek), radnik, iz Murskog Središća, član Politbiroa Centralnog komiteta KPH, rukovodilac Odjela informacija ZAVNOH-a, član Predsjedništva ZAVNOH-a i vijećnik AVNOJ-a: 23, 24, 100, 163, 259, 537, 575

MUNK Zdenka, profesor, iz Zagreba, predavač na kursu za opće obrazovanje pri Prosvjetnom odjelu ZAVNOH-a: 20, 310

N

NASIĆ Salih, član kazališne grupe »August Cesaree«: 416

NAZOR Vladimir (1876—1949), književnik, iz Postira, Brač, predsjednik Predsjedništva ZAVNOH-a, vijećnik AVNOJ-a, predsjednik Izvršnog odbora JNOF Hrvatske: 23, 24, 27, 64, 100, 101, 104, 229, 259, 304

NEDIĆ Milan, armijski general predratne jugoslavenske vojske, predsjednik kvislinške vlade okupirane Srbije: 568

NEŠOVIĆ Slobodan, novinar: 417

NIKŠIĆ Ivan, slunjski župnik: 544

O

OPAĆIĆ Stanko (Ćanica), seljak iz Tušilovića, Karlovac, pukovnik NOV, rukovodilac Odjela obnove zemlje ZAVNOH-a, član Predsjedništva ZAVNOH-a i vijećnik AVNOJ-a: 23, 24, 25, 101, 103, 143, 243, 259, 536, 537, 538, 543, 567, 568, 572, 573, 575

OSLOHOVIć Miško, član kazališne grupe »August Cesaree«: 416

OSTROGOVIĆ inž. Kazimir (Miro), arhitekt, predstojnik Odjela tehničkih radova ZAVNOH-a: 143, 147, 163, 221

P

PAKOVIĆ dr: 248

PANCER Oto, suradnik poljoprivrednog odsjeka ZAVNOH-a: 160

PAVELIĆ dr Ante, ustaški poglavnik: 40, 342

PAVEŠIĆ Slavko, profesor: 310

PAZMAN Dragutin, učitelj, predavač na učiteljskim kursevima u Moslavini: 310, 311

PEJNOVIĆ Kata, seljanka, iz Smiljana, Gospić, predsjednica Glavnog odbora AFŽ za Jugoslaviju, član Predsjedništva ZAVNOH-a i vijećnik AVNOJ-a: 23, 259, 539

PELICARIĆ Joško, suradnik Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a: 160, 161

PETROVIĆ dr Ante, pravnik, sudski referent Okružnog NOO-a za Gorski kotar, nastavnik na kursu za sudstvo i upravu ZAVNOH-a: 257

PETROVIĆ Đoko, iz Čepina, suradnik Odjela informacija ZAVNOH-a: 310

PETROVIĆ Milan, učitelj: 548

PIJADE Moša (čiča Janko), publicist i akademski slikar, član CK KPJ, potpredsjednik AVNOJ-a, organizator narodne vlasti u NOB-u: 231, 417

PIRKER dr Ivan, pravnik, predsjednik Okružnog suda u Otočcu, suradnik Odjela pravosuđa ZAVNOH-a: 180, 181, 182, 183

PJEVAČ Svetozar, suradnik Odjela prometa ZAVNOH-a: 531, 533

PLEŠE Ivan, suradnik Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a: 547

POČUČA Mile, obrtnik, iz Gospića, član Centralnog komiteta KPH, rukovodilac Odjela socijalne politike, član Predsjedništva ZAVNOH-a, vijećnik AVNOJ-a: 23, 539, 540, 567, 573, 586

POLAK dr Milan, odvjetnik, iz Bjelovara, član Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača, vijećnik ZAVNOH-a: 569

POLOVINA Gojko, odvjetnički pripravnik, iz Dobrosela, Donji Lapac, suradnik Odjela pravosuđa ZAVNOH-a: 505, 549, 568

POLJAKOVIĆ Đorđe, član Komisije za novooslobođene krajeve pri Predsjedništvu ZAVNOH-a: 261

POPOV dr Mihajlo, liječnik: 247

POPOVIć Milentije, politički radnik, iz Crne Trave, član ASNOS-a i član AVNOJ-a: 113

POPOVIĆ Vlado, književnik, iz Zadra, suradnik Odjela informacija ZAVNOH-a: 238

PRIBIĆEVIĆ dr Rade, odvjetnik, iz Dvora na Uni, povjerenik za građevinarstvo u NKOJ-u, potpredsjednik Izvršnog odbora NOF-a Hrvatske, potpredsjednik Predsjedništva ZAVNOH-a i vijećnik AVNOJ-a: 23, 44, 231

PRIČA Ognjen (1899—1941), profesor, politički radnik i publicist, iz Titove Korenice, strijeljan u Maksimiru: 229

PRPIĆ Vjekoslav, student prava, iz Kostajnice, suradnik Odjela informacija ZAVNOH-a, pročelnik odsjeka za informativnu službu: 305

PRVČIĆ Stjepan, seljak, iz Koprivnice, potpredsjednik Izvršnog odbora HSS-a, član Sudskog vijeća ZAVNOH-a, vijećnik ZAVNOH-a: 101, 103, 132, 543, 545

PUAČA Dušan, kapetan NOV, radio u Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske: 531

PUCAR Đuro (Stari), metalski radnik, iz Kesića, Bosansko Grahovo, član CK KPJ, član Predsjedništva AVNOJ-a, potpredsjednik ZAVNOBiH-a, sekretar NOFBiH: 288

R

RADAKOVIĆ Joco, učitelj, suradnik Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a: 310

RADAKOVIĆ Ranko, sekretar suda Okružnog NOO-a za Pokuplje: 505

RADAUŠ Vanja, akademski kipar, iz Vinkovaca, član Predsjedništva ZAVNOH-a: 23, 231, 259, 536

RADMILOVIĆ dr Jerko, pravnik, od prosinca 1944. predstojnik Odjela socijalne politike ZAVNOH-a: 537, 545, 546

RADOŠEVIĆ Vinko, sudski referent Oblasnog NOO-a za Istru: 579, 581

RAKAR Anica, profesor, iz Zagreba, suradnik Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a: 163, 310

RAMLJAK dr Antun (Tuna), odvjetnik, iz Ričina, Posušje, Hercegovina, sekretar suda Oblasnog NOO-a za Slavoniju, od listopada 1944. suradnik Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a: 365

RAPAJIĆ Bogoljub, novinar, iz Krbavice, Korenica, urednik »Srpske riječi«, član Sudskog vijeća ZAVNOH-a, vijećnik ZAVNOH-a: 101, 102, 132, 135, 136, 138, 139, 141, 142, 238, 243

RAPAJIĆ inž. Nikola, agronom, iz Korenice, suradnik Odjela narodnog gospodarstva, vijećnik ZAVNOH-a: 22, 38, 97, 143, 147, 160, 260, 414

RASTOVIĆ Petar, općinski pisar, iz Srba, Donji Lapac, pročelnik kazališne grupe »August Cesaree«: 416

RIHTER Petar, pravnik, sekretar suda Oblasnog NOO-a Zagreb: 382

RIHTMAN inž. Zvonimir (Gašpar), ekonomist, suradnik Odjela za financije ZAVNOH-a: 143, 147, 157, 159, 163, 260, 287, 288, 330, 531, 532, 533, 573

RITTIG dr Svetozar (1873—1961), iz Slavonskog Broda, župnik crkve sv. Marka u Zagrebu, historičar i politički radnik, član Predsjedništva ZAVNOH-a: 23, 259, 260, 536, 537

ROATTA Mario, talijanski general, komandant 2. talijanske armije: 506

ROBOTTI Mario, talijanski general: 506

RUBČIĆ Nikola (Nina), pravnik, iz Ličkog Lešća, urednik »Vjesnika«, suradnik Odjela informacija ZAVNOH-a, vijećnik ZAVNOH-a: 545, 546

RUKAVINA: 531

RUŽIĆ Tomislav, od prosinca 1944. v. d. predstojnika Odjela financija ZAVNOH-a: 570

S

SAPOŽNIČEKOV Nada, član kazališne grupe »August Cesaree«: 416

SEGOVIĆ Stjepan: 161

SHAKESPEARE, William (1564—1616), engleski dramski pisac: 20

SINGER Hinko, član kazališne grupe »August Cesaree«: 416

SMOLJAN Ivo: 147

SORIĆ Mate, seljak, iz Pazarišta, Perušić, član Sudskog vijeća ZAVNOH-a, član Izvršnog odbora HSS-a, vijećnik ZAVNOH-a i AVNOJ-a: 101

SPIGO Umberto, talijanski general: 506

SREMEC dr Zlatan, liječnik, iz Gradišta, Županja, povjerenik za narodno zdravlje NKOJ-a, član Izvršnog odbora HSS-a, član Predsjedništva ZAVNOH-a i član Predsjedništva AVNOJ-a: 23, 100

SUBOTIĆ: 163

SUČEVIĆ Branko, učitelj i publicist iz Zagreba, suradnik Prosvjetnog odjela ZAVNOH-a, voditelj odsjeka za osnovnu školu, vijećnik ZAVNOH-a: 37, 101, 103, 160, 161, 210, 227, 238, 253, 255, 260, 310, 543, 544

SUPEK dr Ivan, profesor, iz Zagreba, upravitelj kursa za opće obrazovanje Prosvjetnog odjela ZAVNOH-a: 20, 21

SUŠIĆ Vlado, član kazališne grupe »August Cesaree«: 416

STARC inž. Artur, agronom, suradnik Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a: 160, 161

STARČEVIĆ Ante, pravnik, potpukovnik NOV, radio u Glavnom štabu NOV i POH i poslije u Odjelu pravosuđa ZAVNOH-a: 507, 544, 545, 568

STEFANIĆ dr Nikola, predavač na kursu za sudstvo i upravu ZAVNOH-a: 257

STILINOVIĆ Marija, član kazališne grupe »August Cesaree«: 416

STILINOVIĆ Marijan, novinar, iz Svete Nedelje, Samobor, član Predsjedništva

ZAVNOH-a i vijećnik AVNOJ-a: 23, 100, 536

STOJIĆ-Vujičič Milica, vijećnik ZAVNOH-a: 101

STOKIĆ dr Ante, suradnik Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača: 544, 546

STRMAC inž. Boris, suradnik Odjela tehničkih radova ZAVNOH-a: 531, 532, 533

STUDIN dr Josip, suradnik Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača: 546

Š

ŠALAMUN Stjepan, radnik iz Zagreba, predstojnik Odjela socijalne politike ZAVNOH-a, vijećnik ZAVNOH-a i AVNOJ-a: 66, 101, 103, 147, 163, 188, 223, 236, 537, 543, 545

ŠAŠIĆ Jefto, student, iz Novske, član Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, vijećnik ZAVNOH-a i AVNOJ-a: 243

ŠERMENT Mladen, član kazališne grupe »August Cesaree«: 416

ŠILOVIĆ dr Srećko, liječnik iz Zagreba, predstojnik Zdravstvenog odjela ZAVNOH-a: 163, 188, 249

ŠKARE Stanko, seljak i seljački pisac iz Biorina, Imotski, član Izvršnog odbora HSS-a, član Sudskog vijeća ZAVNOH-a, član Zakonodavne komisije pri Predsjedništvu ZAVNOH-a, rukovodilac Prosvjetnog odjela ZAVNOH-a, član Predsjedništva ZAVNOH-a i vijećnik AVNOJ-a: 23, 24, 25, 68, 100, 101, 139, 141, 163, 575

ŠKARICA Petar, radnik, iz Šibenika, član Okružnog NOO-a za Šibenik, član plenuma Oblasnog NOO-a za Dalmaciju, vijećnik ZAVNOH-a: 101, 103

ŠPORĆIĆ Franjo, član kazališne grupe »August Cesaree«: 416

SPRUNG Marko, suradnik Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a: 144, 165, 251

ŠTAJCER Tone, suradnik Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a: 365

ŠUBAŠIĆ dr Ivan (1892—1955), pravnik, iz Vukove Gorice, Karlovac, bivši ban Banovine Hrvatske, predsjednik emigrantske jugoslavenske vlade: 257, 343

ŠUŠNJAR Nikola (Geno), suradnik Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a: 365

T

TENCER Antun: 427

TESLA Nikola (1856—1943), istraživač i izumitelj na polju elektrotehnike: 551

TIĆAK Albert, suradnik Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a: 365

TIJARDOVIĆ Ivo, kompozitor, iz Splita, potpredsjednik Oblasnog NOO-a za Dalmaciju, član Izvršnog odbora HSS-a, vijećnik ZAVNOH-a: 114, 115, 116

TODOROVIĆ Simo, seljak, iz Dragotine, Glina, predsjednik ONOO-a za Baniju, vijećnik ZAVNOH-a i AVNOJ-a: 538

TOŠIĆ Ivo, učitelj, iz Šibenik, suradnik Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a: 253, 310, 570

TREMSKI dr Ivo, advokat, tajnik suda Okružnog NOO-a Bjelovar, poslije suradnik Odjela pravosuđa ZAVNOH-a, član Vjerske komisije pri Predsjedništvu ZAVNOH-a: 260

TROHAR dr Vladimir, pravnik, suradnik Kotarskog NOO-a Glina: 280

U

UZELAC Đuro, trgovac iz Udbine, predstojnik Odjela prehrane ZAVNOH-a, vijećnik ZAVNOH-a: 143, 147, 163, 188, 189, 216, 326, 260

V

VEJVODA Ivo, iz Karlovca, suradnik Odjela informacija ZAVNOH-a, pročelnik kulturno-umjetničkog odsjeka: 305

VESELI Maja, suradnik Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a: 310

VIDNJEVIĆ Ivica, predsjednik ustaškog pokretnog prijekog suda Zagreb: 280

VITEZ Glišo, suradnik Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a: 310

VOJVODIĆ Dušan, radnik, iz Srba, Donji Lapac, politkomesar kazališne grupe »August Cesaree«: 416

VRANČIĆ Ivo, profesor, suradnik Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a, voditelj odsjeka za srednju školu: 310, 570

VRKLJAN Ante, namještenik, iz Sušaka, član Izvršnog odbora HSS-a, član Predsjedništva ZAVNOH-a, vijećnik AVNOJ-a: 23, 24, 52, 55, 100, 163, 229, 300,382, 570, 575

VUKOVIĆ Petar, major NOV, suradnik Odjela prometa ZAVNOH-a: 531, 537

W

WEISS Edita, suradnik Odjela pravosuđa ZAVNOH-a: 183, 184

Z

ZANINOVIĆ Vice, profesor, iz Staroga Grada, Hvar, suradnik Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a: 310

ZLATARIĆ Branko, pravnik, iz Zagreba, predstojnik Odjela narodnog gospodarstva, član Zakonodavne komisije pri Predsjedništvu ZAVNOH-a, vijećnik ZAVNOH-a i AVNOJ-a: 24, 25, 40, 49, 62, 97, 143, 144, 147, 160, 163, 201, 234, 248, 252, 261, 278, 291, 569

ZLATARIĆ Saša, suradnik Odjela socijalne politike ZAVNOH-a: 188, 222, 548, 549

ZLATIĆ inž. Lidija: 531, 532, 533

Ž

ŽARKOVIĆ dr Grujica, liječnik, iz Dragotine, Glina, potpukovnik NOV, načelnik Sanitetskog odjeljenja Glavnog štaba NOV i POH, vijećnik ZAVNOH-a: 222, 243

ŽIGIĆ Dragica (Gaga), suradnik Odjela financija ZAVNOH-a: 217

ŽIGIĆ Rade, privatni namještenik, iz Bjelopolja, Korenica, politički komesar Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, član Predsjedništva ZAVNOH-a i vijećnik AVNOJ-a: 23, 100, 536

ŽIVODER Ivan, pročelnik Okružnog NOO-a Bjelovar: 379

ŽUNKO Nada, zdravstveni radnik: 247

KAZALO GEOGRAFSKIH IMENA

A

Afrika 223
Amerika 122, 131, 304

B

Banija 38,39, 42, 66, 94, 98,101,165,170, 200, 204,215, 222, 223,225,233,239,240, 241, 248,250, 251, 253,365,380,381,501, 505, 506,539, 544, 545,567,570,575
Bari 113, 115, 251, 381, 500
Barilovići 544
Baška Voda 545
Batinjani 367
Bekteže 368
Beograd 544, 545
Berek 369
Bešlinae 96, 165
Bijela 367
Bjelovar 39, 368
Blagaj 248
Bosna 94, 153, 225
Bović 544
Brač 545
Branešci 367
Brusnik 367
Bučje 367
Bujavica 367
Buje 577
Bunić 141
Buzet 577
Buzeta 66, 188, 224, 248

C

Cabuna 367
Cazin 239, 253, 365
Cres 420
Cvijanović Brdo 139, 140
Cvitović 188

Č

Čabar 42
čačinci 368
Cagliò 367
Čazma 369
Čemernica 188
Čepić 577
Čeralije 368
Črnomelj 383

D

Dalmacija 42, 95, 126, 154, 175, 176, 177, 218, 228,233,241,248,250,252,253,256, 257, 322,340,365,381,383,420,427,490, 502, 506,508,513,530,533,534,535,536, 537, 539,540,545,547,549,567,568,571, 572, 573,574,575
Daruvar 367
Doljani 230, 415
Donji Lapac 415
Drenovac 368
Drežnica 545
Dubrava 369, 545
Dubrovnik 422, 533, 534

Đ

Đakovo 368
Đurđevac 368

E

El Šat 502
Engleska 122, 131, 304

F

Feričanci 368
Francuska 64
Fužine 66

G

Garešnica 369
Glina 42, 66, 96, 326, 382, 428, 508, 545, 570
Glogovica 368
Golobrđac 367
Gorski kotar 39, 42, 66, 94, 95, 96, 109, 165, 171, 215, 233, 240, 241, 250, 252, 253, 257, 258, 365, 381, 382, 500, 501, 506, 537, 538, 545
Gospić 326
Gradac 545
Gradski Vrhovci 367
Grobnik 61, 102
Grubišno Polje 367
Gvozdansko 66, 188, 224

H

Hercegovina 153
Hrvatska 25, 28, 29, 50, 51, 58, 59, 61, 63, 77, 110, 132, 150, 152, 153, 154, 182, 219, 228, 229, 230,233,237,241,242,250,253, 257, 258, 261,262,267,268,279,280,282, 291, 321, 358,365,412,419,420,434,437, 489, 490, 491,492,498,499,500,503,510, 515, 516, 525,526,527,537,557,568,572, 573
Hrvatsko primorje 39, 42, 95, 126, 154, 228, 250, 252, 253,257,258,322,381,382,420, 501, 506, 537,570,572
Hrvatsko zagorje 228
Hum 247

I

Istra 96, 154, 215, 218, 248, 249, 250, 252, 253, 256, 258,415,416, 420, 424, 427,502, 545, 568, 575,577,578, 579, 581
Italija 98, 113,115,116, 153, 154, 222,223, 257, 275, 502,506,573
Ivanjska 369

J

Jablanac 551
Jajce 131
Jasenak 545
Jasenovac 506
Japan 343
Joševica 382
Jugoslavija 28, 34, 50, 59, 63, 75, 113, 115, 153, 154, 190,191,194, 241, 257, 280,283, 313, 325, 326,340,343, 434, 435, 501,503, 514, 526, 527

K

Kanada 131
Karlovac 39, 95, 96, 251, 422
Kastav 502, 577
Kaštel Lukšić 532
Katinac 367
Klasnić 188
Knin 533
Korčula 326
Kordun 38, 39, 42, 66, 94, 95, 96, 98, 161, 165, 166, 200,204,215, 222, 223, 225,229, 233, 239, 240,241,248, 250, 251, 253,257, 365, 381, 415,448,501, 502, 505, 506,539, 543, 549, 567,570,571,575
Korenica 38, 95, 539, 540
Koprivna 367
Koprivnica 369
Kraljevac 532, 533, 534
Krapina 39, 368
Kras 577
Križevci 369
Krk 420
Krnjak 544
Krstinja 544

Kupinec 342
Kutina 369
Kutjevo, 367, 368

L

Labin 502, 577
Lasinja 189
Lekcnik 342
Lepoglava 280
Lika 38, 39, 42, 94, 95, 96, 109, 131,171,200, 204, 225,229, 233,239, 240, 241,250,251, 253, 260,261, 365,381, 415, 448,500,501, 502, 505,506, 532,537, 539, 540,570,573
Lipik 367
Lošinj 420
Lovran 577
Ludina 369

M

Mađarska 169, 275, 370
Makarska 545
Mali Banovac 367
Mali Gradac 545
Mali Jadrč 136
Moslavina 39, 66, 218, 380, 382, 415, 568
Motovun 577

N

Našice 247, 368, 371
Nerežišće 545
Nova Gradiška 247, 367, 370
Novo Zvečevo 66
Novska 367

NJ

Njemačka 225, 275

O

Obrovac 532, 539, 540
Ogulin 545
Okučani 367
Opatija 577, 578
Orahovica 247, 368
Osijek 247, 422
Ostrožin 544
Otočac 95

P

Pag 420
Pahinsko 326
Pakrac 367
Pavlovac 135
Pazin 577, 578
Perjasica 544
Perkovići 533, 534
Perna 165
Petrinja 98, 362
Pitomača 368
Pivnica 367
Plaški 42, 544
Plesmo 367
Podcrkavlje 368
Podravska Slatina 368
Podsreće 367
Pokuplje 39, 66, 94, 95, 96, 188, 189, 215 218, 219, 225, 233, 239, 240, 251, 253, 257, 258, 365, 381, 427, 501, 505, 539, 548, 549, 571, 584
Pokupsko 548
Poljanska 367
Popovac 247, 369
Poreč 577
Posavina 94
Prijeko 382
Primišlje 544
Prodol 577, 578
Pula 194, 322, 422, 577

R

Rab 420, 506
Radon ja 224
Rajić 367
Rakovica 248
Rijeka 194, 420, 422

Rogolje 367
Rogulje 367
Rovinj 577
Rujevac 66, 248
Rukavac 577
Rumunija 169
Ruševo 368

S

Sarajevo 131
Sava 98, 144, 169, 172, 215, 250, 253, 255
Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR) 126, 169, 304
Severin 368
Sinj 534
Siverić 532
Sjeničak 188, 544
Skradin 532
Slatnik 247
Slavonija 66, 95, 96, 98, 165, 218, 228, 233, 241, 243, 247, 250, 252, 256, 258, 365, 369, 370, 371, 372, 373, 383, 415, 420, 427, 501, 502, 505, 538, 545, 567, 571, 572, 574
Slavonski Brod 247, 248, 368, 422
Slavsko Polje 138
Slivno 534
Slovenija 94, 95, 215, 340, 383, 384, 447, 519, 525
Slunj 94, 539, 540, 544
Split 322, 326, 378, 420, 422, 423, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 545, 569
Srbija 519, 525
Stara Gradiška 506
Striježevica 367
Suhopolje 367
Sveti Ivan žabno 369

Š

Šibenik 422, 531, 532, 533, 534
Šibokovac 368
Šolta 545
špišić Bukovica 367

T

Teheran 64
Tinjan 577
Topusko 23, 24, 54, 87, 117, 381, 538, 544, 575
Trst 577
Tušilović 544

U

Ukrajina 95, 168, 169
Umag 577, 578
Utinja 165, 544

V

Varaždin 39, 368
Velika Lokvina 66, 224
Velika Pisanica 368
Velika Trnovitica 369
Veliki Bastaji 367
Veliko Vukovje 369
Virovitica 248, 367
Vis 256, 257, 288, 545
Voćin 368
Vojnić 95, 544
Vojnički Grabovac 66, 224, 545
Vojvodina 131
Vorkapić 188
Vrano vina 165
Vrginmost 98, 544
Vrhovine 38

Z

Zadar 194, 530, 534,545
Zagreb 39, 110, 111,260,273, 277,278,279, 280, 282, 295, 301,302,303, 304,309,311, 322, 333, 342, 366,368,378, 420,422,490, 501, 535, 567, 573,575

Ž

Zminj 577, 578
Žumberak 94, 215, 343, 415
Županja 368

A

Akcionarska (dionička) društva 112, 337

Antifašistička fronta žena (AFŽ) 64, 88, 124

Antifašistička skupština narodnog oslobođenja Srbije (ASNOS) 525

Antifašističke organizacije 42, 48, 65, 241, 370, 372

Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) 58, 241
Drugo zasjedanje 76, 117

Austrijanci 342

B

Baze NOV i POJ u Italiji 113, 115

Bolesti 105, 106, 247
epidemija 98, 105
dizenterija (griža) 105
malarija 98, 99, 247, 248
pjegavi tifus 105, 106, 247, 248
suzbijanje 107
svrab 247, 248
trbušni tifus 105, 106, 248
zarazne 106, 107

Brakorazvodne parnice 87

C

Centralni komitet Komunističke partije Hrvatske (CK KPH) 39
Agitprop 39

Ciglane 166, 251

Crvena armija 241, 292, 321

C

Čerkezi 247

Četnici 506, 507

Činovnici — bivši državni — preuzimanje na rad u NOO-e 519

D

Dobrovoljni prilozi 215, 242

Domovi 315, 328, 329, 449, 570
dječji 66, 101, 188, 222, 225, 235, 236, 573
za invalide 573, 585

Dopisnička služba 123, 124, 130, 228, 305

Druga fronta 94

Državna nabavno-prodajna poduzeća 296
Glavno nabavno-prodajno poduzeće (Glavnaprod) 144, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 215, 296, 412
Okružno nabavno-prodajno poduzeće (Oknaprod) 412

E

Ekonomska obnova 190—199

Evakuacija 188, 222, 224, 225
stanice 188, 248

F

Fašizam 64, 122, 273, 343, 344

Financije 40, 42, 44, 73, 94, 95, 96, 97, 108, 109, 118, 287, 288
banke 332, 525, 526
platežni bon 152—157, 219

Financiranje odjela ZAVNOH-a 158

G

Glad 41, 42, 109

Glavni stab NOV i PO Hrvatske 49, 56, 94, 98, 101, 143, 144, 228, 229, 365, 381, 405, 416, 424, 572, 573

Glavno nabavno-prodajno poduzeće (Glavnaprod) 144, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 215, 296, 412

Gradovi 300, 330, 331, 336, 344, 352, 416

Građanski parnični postupak 299

H

Hrvati 82, 237, 242, 255, 306, 343

Hrvatska narodna banka 525

Hrvatska seljačka stranka (HSS) 63, 64, 306, 343
Izvršni odbor 39, 63, 101

1

Industrija na oslobođenom teritoriju **165**

Internati **328**

Invalidi **583, 584, 585, 586**

Izbjeglice **236**

Izvještaji **20, 67, 271, 286, 353, 380, 392, 448, 497, 498, 505, 532, 542, 545, 549, 555, 583, 584**
odjela ZAVNOH-a 58, 66, 165, 214, 217, 220, 222, 228, 232, 235, 237, 239, 247, 250, 253, 256, 309, 316, 380, 392, 489

J

Jedinstvena narodnooslobodilačka fronta (INOF) 63, 64, 65, 77, 95, 96, 106, 123, 124, 143, 157, 169, 172, 174, 234, 242, 245, 304, 331, 341, 386
Izvršni odbor 63, 64, 65, 304

Jugoslavenska emigrantska vlada 257

K

Kampanje 40, 45, 88, 94, 95, 96, 341, 369
protiv zaraznih bolesti 105, 106, 248
za skupljanje hrane i pomoć NOV 171, 172
za unovčenje obveznica zajma 39, 40, 44, 47, 96

Kazališne družine 285, 286, 415
»August Cesaree« 230, 415, 416, 538
Centralna kazališna družina (CDK) 230

Kazna — izvršenje 556, 558

Književni jezik 237, 238, 261

Komisija 102, 284, 325, 353, 397
gospodarske 46, 48, 62, 94, 108, 119, 120, 121, 150, 151, 172, 196, 197, 308, 319, 334
nakupne 200, 204, 215
prehrambene 121, 172, 308
Vjerska pri Predsjedništvu ZAVNOH-a 260
za književni jezik pri Prosvjetnom odjelu ZAVNOH-a 238, 261
za konfiskaciju 395
Zakonodavna 23, 24, 25, 77, 87, 100, 211, 212, 213, 251, 259, 260, 279, 284, 449, 569
za popis stanovništva 71
za prebacivanje hrane 215
za preuzimanje vlasti na novooslobođenim područjima, osnovana pri Predsjedništvu ZAVNOH-a 94, 261, 278, 301, 309, 314, 316, 325, 327, 330
za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača (pri NOO-ima) 264, 265, 266, 267, 504, 505, 544, 546
Zemaljska za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača 28, 29, 30, 101, 103, 262, 264, 266, 267, 304, 353, 504—509, 543—546, 569

Komunistička partija Hrvatske (KPH) 63, 64

Konclogori 506

Konferencije 39, 56, 64, 67, 105, 106, 107, 143, 163, 165, 169, 179, 188, 197, 206, 207, 208, 214, 215, 228, 237, 238, 239, 240, 250, 251, 252, 261, 290, 494, 495, 496

Konfiskacija 29, 112, 172, 239, 320, 336, 365, 394, 395, 396, 397, 428, 453, 458, 558, 559

Kongres kulturnih radnika Hrvatske 115

Kongres pravnika antifašista Hrvatske 19, 176, 177, 183, 256, 257

Kriminal — suzbijanje 429

Krivični postupak, v. Upute o postupku sudova u kaznenim stvarima

Krivično pravo, v. Upute za rad sudova u kaznenim predmetima

M

Mađari 193

Matične knjige 77, 514

Mlinovi 165, 166

Muzej narodnog oslobođenja 295

N

Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije (NKOJ) 29, 152, 153, 154, 190, 192, 287, 288, 447, 489, 526

Nadripisarstvo 178

Narodna milicija 374, 430, 527

Narodni univerziteti (sveučilišta) 313, 541, 542

Narodnooslobodilačka borba (NOB) 20, 34, 35, 41, 52, 54, 58, 59, 67, 68, 71, 79, 84, 92, 110, 111, 112, 134, 135, 136, 168, 207,233,240, 263, 295, 296,312, 322, 325,326,335, 336, 337, 338,339, 343, 370,372,396, 397, 400, 407,421, 423, 432,434,489, 535,582

Narodnooslobodilačka vojska (NOV) 41, 80, 81, 82, 83, 89, 105, 123, 124, 136, 166,169,171, 241, 296, 304,306, 321, 331,332,354, 356, 357, 376,387, 394, 405, 406, 408, 412, 459, 582
mobilizacija 241, 533, 534

Narodno oslobodilački fond (NOF) 143, 144, 245, 370, 386, 387, 397

Narodnooslobodilački odbori (NOO-i) 31, 32, 34, 35, 36, 39, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 67, 69, 71, 77, 78, 80, 81, 82, 85, 87, 106, 109, 123, 124, 132,143,144, 145, 146,163, 167, 168, 169,171,172, 173, 174,179, 185, 196, 197,198,199, 209, 210,223, 226, 228, 232,233,234, 235, 236,239, 240, 244, 245,250,251, 252, 254,259, 260, 264, 266,267,269, 270, 271,276, 284, 286, 289,297,308, 318, 320,321, 324, 328, 331,339,344, 345, 346,347, 351, 352, 356,358,366, 368, 371,373, 375, 376, 377,378,379, 389, 394,395, 398, 401, 404,406,408, 411, 413,417, 418, 419, 421,422,423, 424, 427,428, 429, 437, 438,440,442, 443, 444,445, 446, 447, 448,458,488, 491, 492,493, 495, 497, 499,504,510, 511, 514,515, 516, 517, 519,527,528, 531, 540,541, 550, 562, 563,568,573, 576, 577,580, 582, 583, 584,585,586

Oblasni za Dalmaciju 77, 132, 162, 175, 176, 180, 183,206,214, 256,284,380,383, 447, 502, 513,531,533, 534,535,549,567, 576

Oblasni za Istru 162, 214, 228, 380, 381, 416, 447, 505, 576, 577, 579

Oblasni za Slavoniju 72, 74, 77, 162, 214, 233, 260, 356, 380, 397, 447, 505, 538

Oblasni za Zagreb (za sjevernu Hrvatsku) 108, 162, 249, 269, 284, 307, 356, 380, 381, 447

Okružni za Baniju 39, 134, 145, 169, 171, 179, 180, 183,188,205, 206,215,222,223, 228, 233, 235,236,240, 256,356,362,382, 387, 423, 538,539

Okružni za Bihać 539

Okružni za Bjelovar 39, 340, 370, 371, 372, 374, 378, 379

Okružni za Cazin 134, 160, 215, 265, 382

Okružni za Dubrovnik 533

Okružni za Gorski kotar 39, 134, 251, 256, 257, 356, 427, 505, 538

Okružni za Hrvatsko primorje 295, 356, 505

Okružni za Karlovac 39, 137, 171, 180

Okružni za Knin 256, 382

Okružni za Kordun 39, 62, 73, 134, 169, 180, 200, 206, 222, 223, 228, 235, 236, 257, 328, 329, 356, 423, 501, 539, 546

Okružni za Krapinu 18, 19, 39
Okružni za Liku 134, 169, 180, 200, 215, 222, 228, 249, 260, 356, 501, 505, 539, 548
Okružni za Moslavinu 18, 22, 369, 371
Okružni za Našice 371, 423
Okružni za Novu Gradišku 371, 423
Okružni za Osijek 367, 370, 423
Okružni za Pokuplje 63, 169, 171, 180, 206,215, 222, 228, 342, 356, 387, 423, 501, 505, 548, 549
Okružni za Slavonski Brod 367, 370, 423
Okružni za Šibenik 256
Okružni za Varaždin 39, 371
Okružni za Viroviticu 63, 367, 370, 371, 423
Okružni za Zadar 256, 382, 530
Okružni za Zagreb 39, 110, 423

Narođnooslobođilački pokret (NOP) 29, 31, 41, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 77, 80, 88, 92, 93, 111, 122, 168, 174, 263, 264, 280, 283, 295, 300, 310, 345, 349, 376, 389, 407, 436, 443, 454, 580

Nastavni program 255

Nastavnici — dopusti i praznici 162

Neprijatelj 28, 29, 42, 47, 64, 66, 83, 94, 95, 107, 112, 168, 170, 236, 241, 257, 262,263, 269, 284, 296, 304, 319, 336, 342, 356, 394, 396, 453, 459, 469, 506, 548, 576
ofenzive 38, 66, 94, 228, 247, 251
propaganda 127, 263, 302, 460

Nezavisna država Hrvatska (NDH) 28, 40, 44, 153, 276, 277, 302, 312, 406, 407, 408, 428, 514, 519, 545

O

Obrt na oslobođenom teritoriju 165, 244, 245, 246

Odborske straže (Narodna milicija) 72, 239, 349, 351, 365, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 430, 527, 528, 529

Odjeljenje zaštite naroda (OZNA) 239, 351, 365, 377, 432, 544

Odluke 23, 24, 25, 27, 53, 61, 90, 91, 92, 132
o imenovanju članova Zakonodavne komisije pri Predsjedništvu ZAVNOH-a 25
0 imenovanju članova Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača 28
o osnivanju Statističkog ureda 27
o osnivanju Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača 28
o osnutku Sudskog vijeća ZAVNOH-a 53
o poništenju prisilnog prekrštenja Srba 268

Odsjek za javni mir i sigurnost NOO-a — organizacija 349

Okružnice 31, 61, 70, 71, 107, 346, 347, 348, 357, 365, 393, 429, 442
o dopustima nastavnika 162
o formiranju željezničkih odsjeka kod prometnih odjela NOO-a, o uspostavljanju prometa prilikom oslobođenja zemlje, te o potrebi održavanja kurseva za prometnike 354
o načinu financiranja odjela ZAVNOH-a 158
o načinu saobraćanja pojedinaca i nižih NOO-a s Odjelom pravosuđa 31
o nazivima odjela ZAVNOH-a 148
o nedostacima u radu NOO-a 344
o odvajanju sudova od izvršnih odbora NOO-a 417, 443
o organizaciji prosvjetnih odbora 271
o organizacionom preuređenju sudova 447
o osnivanju državnih nabavno-prodajnih poduzeća na oslobođenom teritoriju 296
o osnivanju odreda odborskih straža (Narodne milicije) 374
o otvaranju nove kampanje za upis i unovčenje obveznica Zajma narodnog oslobođenja 39
o potrebi obrazlaganja presuda 55
o privremenom nastavljanju rada oblasnih narodnih sudova 510
o roditeljskim sastancima 226
o sakupljanju podataka 190
o sporovima oko vlasništva stoke 17
o sprečavanju razvoda brakova na području Hrvatske 339
o suzbijanju zaraznih bolesti 105
o uzimanju bivših činovnika na rad u NOO-e 519
o vršenju nadzora nad radom područnih NOO-a 32
o zaštiti invalida 582
o značenju osnivanja Izvršnog odbora NOF-a Hrvatske 63

Okupacija 28, 29, 459, 501, 506, 512, 513

Okupator 28, 50, 59, 63, 64, 65, 95, 119, 144,233, 241, 262, 264, 268, 273, 339, 353, 405, 459, 506, 519

P

Partizani 343

Pilane 96, 144, 165, 251

Pioniri 48

Platežni bon — izdavanje 152—157

Područje (teritorij) 50, 293
- neoslobođeno 50, 124, 221, 252, 293, 318, 319, 413, 423
- oslobođeno 59, 67, 88, 95, 98, 101, 124, 144,169, 220, 232, 252, 269, 271, 272, 319, 325,344, 385, 386, 413, 415, 422, 423, 424, 491,498, 499, 500, 501, 525
- poluoslobođeno 50, 96, 285, 395, 415

Pokrajinski komitet SKOJ-a 39

Poljoprivredne stanice 358

Prehrana 38, 41, 48, 94, 97, 101, 108, 109,118, 172, 274, 369, 501, 530, 532, 533,534, 539, 573
- naroda 38, 48, 94, 101, 108, 109, 171, 200, 215, 218, 447
- vojske 41, 48, 94, 101, 108, 109, 171, 196, 200, 215, 218

Priručnik za rad seoskih zdravstvenih sekcija 105

Privreda 195, 275, 277
- industrija 96, 119, 165, 166, 167, 195, 251, 273, 276, 402, 410, 533, 534
- obrt 42, 62, 96, 97, 126, 244, 245, 251, 275, 276, 410
- poljoprivreda 95, 97, 160, 289, 319, 389, 572
- ribarstvo 572
- rudarstvo 275
- šumarstvo 96, 97, 126, 232, 233, 234, 251, 272
- trgovina 62, 97, 200, 251, 274, 296, 297, 387, 413

Promet (saobraćaj) 118, 126, 195, 196, 275, 276, 308, 356, 534

poštansko-telegrafsko-telefonska služba 419,420, 421, 422, 423, 538

Propaganda u NOB 170, 304, 305, 316, 341
- pismena 304, 305
- usmena 304, 305

Prosvjeta 41, 206, 254, 271, 491

R

Radionice 41, 62, 96, 97, 167, 174, 244, 245,354, 400, 401, 410
- kolarske 166, 401
- kovačke 166, 401
- mehaničke 165, 166
- stolarske 401
- vojne 144

Razvod braka 86, 87, 339

Registri za upis rođenih, vjenčanih i umrlih 77, 514

Rekvizicija 94, 172, 394, 534

Roditeljski sastanci u školama 226

S

Sajmovi 62, 72, 109, 145, 174, 290, 377, 386,411, 412, 413, 414

Sastanci 206, 207, 208, 209, 210, 221, 226, 227, 235, 242, 250, 271, 425, 428, 495, 496, 497, 502, 547, 581

Saveznici 29, 64, 95, 98, 166, 167, 241, 247, 248, 263, 292, 302

Savjetovanja 207, 208, 247, 248, 249, 253, 254, 261, 496

Slovenci 171

Slovenski narodnoosvobodilni svet (SNOS) 383, 525

Solane 332

Srbi 82, 237, 241, 242, 255, 268, 306

Srpski klub vijećnika ZAVNOH-a 63, 64, 241, 242, 243, 260

Statistički ured 23, 24, 27, 97, 119
- formiranje 27
- sakupljanje podataka 192, 196, 197, 199, 209, 262, 266, 267, 273, 274, 276, 506, 570, 583,584

Stočarstvo 95, 289, 290, 386
stočne zaraze 386
Sudstvo 50, 55, 56, 58, 100, 175, 176, 256, 258, 283, 299, 300, 325, 327, 367—373, 380, 381, 382, 383, 384, 404, 434—448, 489, 510, 512, 556, 558, 576, 579
civilno 56, 57, 74, 100, 135, 136, 137, 138, 139, 141, 176, 182, 183, 185, 279, 432, 434—448, 510, 512
kritika rada nižih sudova 185, 512
krivično (kazneno) 449—471, 472—488, 547—555, 556—566
kursevi 176, 179, 180, 183, 256, 257, 382, 490
Sudsko vijeće ZAVNOH-a (Sud ZAVNOH-a) 50, 51, 52, 53, 61, 101, 132, 134, 135, 136, 138, 139, 141, 178, 182, 279, 322, 324, 326, 382, 383, 384, 393, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 447, 472, 473, 477, 489, 510, 511, 548, 565, 569, 579, 580
vojno 56, 57, 74, 100, 459, 462, 476, 551, 559
Sušare 95

S

Školstvo 42, 68, 101, 206, 313, 389
nastavni plan i program 67, 255, 293, 492, 495, 497, 498, 499, 500
škole 34, 35, 36, 37, 67, 68, 113, 114, 162, 207, 208, 210, 269, 270, 271, 272, 293, 294, 309, 311, 312, 315, 320, 328, 494, 495, 496, 497, 500, 501, 502
osnovne bi, 113, 255, 261, 293, 313, 315, 389, 491, 492, 494, 497, 500, 501, 502
srednje 67, 113, 162, 254, 255, 293, 313, 315, 328, 425, 498, 499
stručne 293, 320, 425, 498
udžbenici 113, 114
Štampa u NOB-i 44, 101, 115, 122, 123, 228, 230, 234, 238, 249
Naprijed 115, 230, 249, 303, 304
Narodna prosvjeta 502
Omladinski borac 304
Pionir 304
Slobodni dom 237, 303, 304
Srpska riječ 116, 231, 237, 242, 303, 304
Vjesnik 116, 228, 229, 237, 303, 304
Žena u borbi 230, 231
Štamparije 101, 301, 303
Naprijeda 101, 538
Vjesnika 538
Šumarska služba — organizacija 232, 233, 234
Šverc 72, 391

T

Talijani 193, 506, 507, 508, 544, 545, 546
Tečajevi (kursevi) 37, 70, 96, 207, 208, 312, 345, 351, 366, 372, 382, 385, 404, 492, 496, 499, 500, 502, 571, 572
analfabetski 491, 494, 495, 497, 500
daktilografski 366
nastavnički 255
politički 500
učiteljski 254, 492. 494, 499, 569
upravno-sudski 176, 179, 180, 183, 256, 257, 366, 382, 490
večernji 70
veterinarski 385
za invalide 222, 223, 230, 573, 585
za lugare 251
za opće obrazovanje 20, 261, 425, 426, 492, 494, 499, 569
za prometnike 354, 356
zdravstveni 247, 248, 254
Telegrafska agencija Hrvatske (TAH) 229, 302, 305
Telegrafska agencija nove Jugoslavije (Tanjug) 228, 229
Trgovina 62, 97, 200, 251, 274, 296, 297, 387, 411

U

Ujedinjeni savez antifašističke omladine Hrvatske (USAOH) 37, 39, 48, 64, 124, 328, 548
radne čete 48
Upute ZAVNOH-a NOO-ima 48, 87, 100, 175, 185, 206, 222, 233, 240, 269, 276, 283, 284, 275, 300, 312, 330, 333, 352, 361, 434, 449, 472, 490, 550, 558, 577, 579
o brakorazvodnim stvarima 86, 87, 259
o hitnim mjerama koje treba poduzeti nakon preuzimanja industrijskih i obrtnih poduzeća u novooslobođenim krajevima 405
o organizaciji prosvjetnog rada 206
o organizaciji tehničkih radionica 400
o organizacionim mjerama na prosvjetnom sektoru za pripremanje uspostavljanja vlasti u novooslobođenim mjestima 292
o osnivanju registra za upis rođenih, vjenčanih i umrlih 514

o osnivanju seoske milicije 527
o poduzimanju mjera za razvitak stočarstva i organizaciji veterinarske službe na terenu 385
o postupku sudova NOO-a 19
o postupku sudova u građanskim parničnim stvarima 299
o postupku sudova u kaznenim stvarima 472, 556
o pravu stranke na žalbe protiv presude nižeg suda 73
o preuređenju sudova 434, 444, 447, 489, 510, 511, 580'
o suzbijanju kriminala 429
o suzbijanju malarije 98
o šumarstvu 96
o uređenju gospodarskih odjela 260, 307
za izvršenje kazni 556, 558
za knjiženje obveznica 3°/o Zajma narodnog oslobođenja 45
za organizaciju upravnih odjela, a posebno za rad odsjeka za javni red i sigurnost na suzbijanju kriminala 349
za organizaciju zavoda za maloljetne prestupnike 550
za otvaranje internata 328
za oživljavanje trgovine i razmjene 296
za preuzimanje financijskih ureda, ustanova i novčanih zavoda prilikom oslobođenja gradova 330
za postupak sudova pri izvršenju 283, 300
za rad komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača 262
za rad narodnih sveučilišta 541, 570
za rad Odjela obnove zemlje na terenu 150
za rad prosvjetnih rukovodilaca i prosvjetnih referenata 33
za rad sudova u Istri 579
za rad sudova u kaznenim stvarima 74, 449, 556
za rješavanje aktualnih gospodarskih pitanja 168
za rukovanje stočnim putnicama 145
za sakupljanje podataka o važnim gradskim poduzećima i ustanovama 273
za trgovanje različitim proizvodima 411
za unapređenje stočarstva 289
za unapređivanje obrta 244
za vođenje matičnih knjiga 76, 77, 260
za vršenje dopisničke službe 122, 306

Uredbe 282, 327, 334
o vojnim sudovima 56
za rad kod preuzimanja financijskih ureda i ustanova te novčarskih zavoda 334

Ustaše 38, 312, 342, 506, 507

Ušur 143, 171, 172

V

Veterinarska služba 251, 385

Vojno pozadinske vlasti 72, 377

Vrhovni štab NOV i POJ 100, 384

Z

Zadrugarstvo 97, 251, 290, 388

Zajam narodnog oslobođenja 40, 42, 43, 44, 96, 108
unovčenje obveznica 40, 41, 42, 43, 44, 46, 95, 96, 108, 154, 218

Zapisnici 23, 100, 160, 163, 181, 188, 259, 432, 474, 481, 517, 536, 542, 543, 567

Zastupnik javnih interesa 362

Zavod za maloljetne prestupnike 547—555, 562

Zavod za prinudni rad 561, 562, 563

Zdravstvo 42, 106, 107, 247, 248, 249
bolnice 49, 188, 247, 248
partizansko bure 248
zdravstvene ekipe 99
zdravstvene sekcije 99, 105, 106, 107

Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine (ZAVNOBiH) 287

Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH) 27, 28, 46, 47, 48, 50, 52, 60, 61, 70, 89, 91, 96, 101, 103, 115, 117, 120, 121, 143, 144,149,158, 163,217, 241,242, 259, 260,277,287, 288,290, 296,304, 307, 322,331,332, 333,363, 376,378, 407, 408,409,416, 420,422, 427,428, 435, 438,439,445, 489,490, 491,496, 500, 520,538,567—575
akti pojedinih odjela ZAVNOH-a
Odjela financija 108, 110, 152, 158, 217, 287, 330, 525

Odjela informacija (Propagandnog odjela) 63, 115, 122, 228, 285, 295, 301, 305, 316, 341, 342, 415

Odjela narodne prosvjete 20, 33, 67, 90, 162, 206, 226, 237, 253, 269, 271, 292,309, 314,328, 363, 425, 491, 541

Odjela narodnog gospodarstva(Ekonomskog odjela) 22, 38, 39, 40, 48, 49, 62, 94, 117,145, 160, 165, 168, 200, 232, 244, 250,289, 296,318, 358, 385, 389, 400, 405, 411

Odjela narodnog zdravlja 98, 105, 247

Odjela obnove zemlje 150, 190

Odjela pravosuđa 17, 19, 31, 32, 50, 53, 55, 56, 58, 73, 74, 76, 86, 175, 178, 179, 181, 185,256, 279, 282, 284,299, 321, 325, 339, 362, 367,380, 392, 404, 434,443, 447, 449, 472, 489, 510,512, 547, 550, 556,558,579

Odjela prehrane 214, 235

Odjela prometa 354, 419

Odjela socijalne politike 66, 188, 222, 582

Odjela tehničkih radova 220

Odjela unutarnje uprave 239, 344, 349, 365, 374, 391, 394, 398, 429, 514, 519, 527

akti Predsjedništva 23, 25, 27, 28, 69, 100, 103, 113, 148, 259, 268, 273, 307, 417, 536, 539

Drugo zasjedanje 399

Izvršni odbor 51, 77

Organi ZAVNOH-a (spominju se posebno na slijedećim stranicama Zbornika):

Odjel financija 23, 96, 101, 148, 152, 157, 158, 159, 174, 217,218, 219, 222, 307, 332, 333,334, 335, 338, 427,525, 526, 536,570

Odjel informacija (Propagandni odjel) 23, 63, 101, 116, 122,131, 148, 228, 229, 231, 285,302, 303, 305, 317,353, 428, 507,537

Odjel narodne prosvjete 20, 23, 33, 101, 148, 162, 206, 210,226, 227, 238, 253, 255, 261,269, 270, 271, 272,303, 311, 363, 389, 425, 426,491, 492, 493, 495,498, 499, 500, 502, 503, 536,541, 542 569

Odjel narodnog gospodarstva (Ekonomski odjel) 22, 23, 38, 39, 40, 45, 47, 48, 49, 97, 101, 117, 145, 148, 157,160, 165, 168, 174, 198, 200,202, 203, 232, 234,244, 246, 298, 307, 361, 389,402, 410, 412, 536

Odjel narodnog zdravlja 23, 98, 101, 107, 148, 247, 537, 573

Odjel obnove zemlje 23, 101, 148, 151, 166, 174, 190, 198, 199, 307, 537, 573, 575

Odjel poljoprivrede 536, 570, 571, 572

Odjel pravosuđa 17, 19, 23, 31, 32, 50, 51, 61, 101, 133,175, 176, 178, 179, 182, 185 , 240,258, 261, 279 ,280, 281, 300 ,340 ,381, 382 ,383 ,404, 418, 428,434, 436, 438, 439, 440, 441, 442,443, 445, 446,447, 449, 471, 472, 487, 488, 489,490, 510, 511,512, 513, 536, 547, 549, 550, 556,557, 558, 561,562, 565, 566, 568, 579, 581

Odjel prehrane 23, 96, 101,148,169, 172,174, 214, 216, 235, 236, 237, 307,401,537, 540,574

Odjel prometa 23, 97, 101,148,174, 307,308, 357, 419, 424, 537

Odjel socijalne politike 23 , 66, 101, 148, 188, 189 , 222 , 223 , 235 , 240, 537 , 573 , 582 , 583 , 586

Odjel šumarstva i šumske industrije 536, 572

Odjel tehničkih radova 23, 97, 101, 148, 174, 198, 220, 221, 307, 537, 574

Odjel trgovine, obrta i industrije 536, 573

Odjel unutarnje uprave 23, 24, 101, 148, 239, 240, 344, 345, 348, 352, 363, 366, 378, 383, 391, 427, 429, 514, 518, 519, 520, 527, 529, 536, 567, 568

Predsjedništvo 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 38, 50, 51, 52 , 53 , 54, 56, 60 , 61,66 , 70 , 71, 76,77, 86, 87, 88, 94, 96, 101, 102,104,120, 132,148, 152, 153,154, 155, 156, 158, 159, 163, 181,204, 211, 212,213, 214, 220, 228, 229, 232, 234,235, 237, 238,239, 246, 250, 253, 256, 259, 261,269, 273, 280,282, 283, 287, 291, 292, 299, 300,301, 330, 336,339, 346, 348, 365, 380, 381, 382,384, 392, 393,402, 415, 416, 417, 419, 424, 425,434, 436, 437,440, 443, 449, 487, 489, 491, 492,493, 495, 504,510, 512, 513, 530, 536, 539, 547,549, 550, 556,557, 558, 568, 571, 574

Tajništvo 168, 217, 247, 307, 427, 525

Zemunice 94, 95, 143, 171, 172, 354, 467

Zločini okupatora 263, 264, 265, 266, 459, 506, 507, 543, 544

Ž

Žetva 144, 168, 169, 170, 171, 250

S U M M A R Y

THE NATIONAL ANTIFACIST COUNCIL OF THE NATIONAL LIBERATION OF CROATIA

Collection of Documents, 1944 (II), volume III

This Collection is the third volume of documents relating to the activities of the National Anti-Fascist Council of the Croatian People's Liberation (ZAVNOH later in the text) and covers the period in 1944 from May 9 to the end of the year. The Collection is published by the Institute for the History of the Workers' Movement in Croatia which is located in Zagreb. The first volume was published in 1964, the second in 1970, and this, the third volume, at the end of 1974. The fourth and final volume will present documents covering the period to the end of the Fourth Session of ZAVNOH, until July 25, 1945, when by special law ZAVNOH was proclaimed the National Assembly of Croatia, and with this act its activities during the war period ended.

Offensive actions by the People's Liberation Army and Yugoslav Partisan Detachments (abbreviated as NOV and POJ) characterized the military and political situation in which the organs of ZAVNOH operated. The unsuccessful German landing at Drvar on May 25, 1944 (where the Commanding Staff and Marshal Tito were located) was followed by stronger offensive activities against German garrisons and footholds by all units of the People's Liberation Army. At that time the Germans suffered losses on all fronts and were forced to withdraw from the major part of Yugoslavian state territory.

In the beginning of April, 1944, all the commanding organs of the People's Liberation Movement of Yugoslavia, among them the Central Committee of the Communist Party, the Commanding Staff, the Presidential Committee of the Anti-Fascist Council, and the National Committee (the revolutionary government of New Yugoslavia), arrived at the fortified island of Vis which, like a sword pointed against the German defensive system in the Adriatic belt, was located in the southern part of the sea. From there these organs could more effectively conduct the battle of the Yugoslavian people and establish agencies of the people's government in all of the liberated territory. Land and sea units of NOV and POJ launched a strong counter-offensive from Vis, against the German-Ustashi footholds in the small islands of the Adriatic Sea and Dalmatia, in the summer of 1944. The People's Liberation Army freed Dalmatia and the Dalmatian islands in the fall of that year. At the same time, the Commanding Staff decided to launch an offensive to liberate Serbia. Together with the Soviet Army, the Yugoslav Army liberated Belgrade on October 20, 1944, and with this practically all of Serbia was freed, and shortly thereafter all of Macedonia. All of the commanding organs of the People's Government of New Yugoslavia were then moved to Belgrade. At that time there were sharp battles in the central and eastern

parts of Croatia — in Slavonia, Podravina, and parts of Lika — so that by the end of 1944 the greatest part of this territory was liberated from the enemy.

Seeing such a favorable military and political situation, the emigrant royal government of Yugoslavia, in a desperate efforts to salvage at least some influence, with the support of the English government attempted to establish contact with the leadership of the national liberation movement in Yugoslavia. With the personal intervention of the English prime minister Winston Churchill, two agreements were made between Marshal Tito, as the president of the National Committee, and Dr. Ivan šubašić, as the president of the royal government in exile. The first agreement was signed in the middle of June on Vis, and the second in liberated Belgrade on November 2, 1944. In these agreements the government in exile recognized the basic national and democratic gains made by the People's Liberation Movement. It was arranged that temporary united organs of the government in what was now called the Democratic Federation of Yugoslavia would be created within the shortest possible time. The king would relegate the remnants of his government to royal lieutenants who would represent the country abroad until the Constitutional Assembly would make final decisions on the form of government. So, by seeming to make concessions, the leadership of the People's Liberation Movement succeeded in eliminating the dual representation of Yugoslavia abroad which had existed until then, and obtained all the political and diplomatic benefits which accrued from formal diplomatic recognition by the allies.

The People's Liberation Movement in Croatia was significantly strengthened in this period. German defeats on all European fronts caused the political dissolution of Ustashi and all other active and covert collaborators, and the successes of NOV and Marshal Tito's call to abandon the quisling troops in the fall of 1944 led to the surrender of massive "domobran" (defender of the homeland) units to the People's Liberation Army.

ZAVNOH, which after the Third Session (held in Topusko on May 8—9, 1944) became the highest legislative and executive body in Croatia, passed many normative and regulative measures through its various organs to contribute to the quality of the national government in the liberated areas of Croatia. The Presidential Committee of ZAVNOH, consisting of 31 members, acted as the highest legislative body between the sessions of the Executive Council's plenum. During that time, departments of ZAVNOH were especially activated, representing the nucleus of future ministries in the national government of Croatia, which was constituted in Split on April 14, 1944.

By the end of 1944, ZAVNOH already had departments in 14 areas, and operating with the Presidential Committee were special *commissions* such as: legislature, for religious affairs, for investigation of war crimes, and various others. Among the departments of ZAVNOH, especially significant are the various activities of the *Department of Justice,* which at this time presented nine significant "guidelines" containing all the basic regulations for law and legal procedure in the areas of civil, marital, and criminal law. Forty-one documents from the Department of Justice appear in this Collection. After this come — according to the number of articles appearing — the Department of Agriculture with 24, the Department of Education with 16, the Department of Interior Administration with 13, the Department of Finance with 8, etc.

Fourteen documents on the Presidential Committee of ZÀVNOH also appear in the Collection, as well as several documents on its commissions, and also a document which shows the origin of the ZAVNOH Court as the first supreme court of law in Partisan Croatia. For the sake of illustration, five complete rulings of the court also appear in the Collection.

The 155 documents which are published in the Collection impressively illustrate the role of ZAVNOH in the rapid and quality development of the national government in the liberated territory of Croatia, and partially in the area not yet freed. These documents clearly indicate that at the end of 1944 Croatia already had succeeded in building and establishing a completely organized government in all of the liberated areas.

A series of reader's aids appear at the end of the Collection. Especially noteworthy are detailed indexes of personal and geographical names, as well as a subject index. There is also a register of all published documents.

SADRŽAJ

UVOD..... 5

TUMAČ SKRAĆENICA..... 13

D O K U M E N T I

Br. 1 — 1944, svibanj 11.

Odjel za sudstvo ZAVNOH-a dostavlja svim oblasnim i okružnim NOO-ima okružnicu osporovima okovlasništva stoke..... 17

Br. 2 — 1944, svibanj 12.

Odjel za sudstvo ZAVNOH-a dostavlja Okružnom NOO-u za Krapinu upute o postupku narodnih sudova i traži popis pravnika koji bi prisustvovali kongresupravnika antifašistaHrvatske . . 19

Br. 3 — 1944, svibanj 12.

Izvještaj Ive Supeka Prosvjetnom odjelu ZAVNOH-a o radu tečaja za opće obrazovanje Narodnog univerziteta..... 20

Br. 4 — 1944, svibanj 13.

Pismo Ekonomskog odjela ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o potrebi razmjene iskustava u veterinarskoj službi, osobito o upotrebi bilja i biljnih pripravaka potrebnih za liječenje u veterinarskoj medicini zbog pomanjkanja lijekova..... 22

Br. 5 — 1944, svibanj 18.

Zapisnik s prve sjednice Predsjedništva ZAVNOH-a..... 23

Br. 6 — 1944, svibanj 18.

Odluka Predsjedništva ZAVNOH-a o imenovanju članova Zakonodavne komisije pri Predsjedništvu ZAVNOH-a..... 25

Br. 7 — 1944, svibanj 18.

Odluka Predsjedništva ZAVNOH-a o osnivanju Statističkog ureda 27

Br. 8 — 1944, svibanj 18.

Odluka Predsjedništva ZAVNOH-a o osnivanju Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača..... 28

Br. 9 — 1944, svibanj 21.

Okružnica Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o načinu saobraćanja pojedinaca i nižih NOO-a s ovim Odjelom 31

Br. 10 — 1944, svibanj 21.

Okružnica Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a upućena svim oblasnim i okružnim NOO-ima o vršenju nadzora nad radom područnih sudova 32

Br. 11 — 1944, svibanj

Prosvjetni odjel ZAVNOH-a izdaje upute za rad prosvjetnih rukovodilaca i prosvjetnih referenata..... 33

Br. 12 — 1944, lipanj 1.

Pismo Nikice Rapajića Predsjedništvu ZAVNOH-a o nabavci hrane za narod Like, koji je nastradaoza vrijeme neprijateljske ofenzive 38

Br. 13 — 1944, lipanj 2.

Pismo i okružnica Ekonomskog odjela ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o otvaranju nove kampanje za upis i unovčenje obveznica Zajma narodnog oslobođenja..... 39

Br. 14 — 1944, lipanj 5.

Pismo Ekonomskog odjela ZAVNOH-a Glavnom odboru USAO Hrvatske o potrebi formiranja omladinskih radnih četa za obavljanje poljoprivrednih radova i veće suradnje omladinskih organizacija i NOO-a..... 48

Br. 15 — 1944, lipanj 5.

Prijedlog Ekonomskog odjela ZAVNOH-a Sanitetskom odsjeku Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o boljoj organizaciji snabdijevanja bolnica hranom..... 49

Br. 16 — 1944, lipanj 7.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje Predsjedništvu ZAVNOH-a obrazloženi prijedlog za osnivanje Sudskog vijeća ZAVNOH-a . . 50

Br. 17 — 1944, lipanj 8.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a dostavlja oblasnim i okružnim NOO-ima okružnicu o potrebi obrazlaganja presuda..... 55

Br. 18 — 1944, lipanj 8.

Pismo Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a kojim traži saziv konferencije s Vojno-sudskim odsjekom Glavnog štaba Hrvatske radi preciznije podjele nadležnosti između vojnog i civilnog sudstva..... 56

Br. 19 — 1944, lipanj 8.

Izvještaj Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a Povjereništvu za pravosuđe AVNOJ-a o organizacionom stanju i temeljnim problemima sudstva u oslobođenoj Hrvatskoj..... 58

Br. 20 — 1944, lipanj 8.

Pismo Ekonomskog odjela ZAVNOH-a Okružnom NOO-u za Kordun u kojem se daju upute za oživljavanje kućnog obrta 6 2

Br. **21 — 1944, lipanj 8.**
Okružnica Propagandnog odjela ZAVNOH-a okružnim NOO-ima o značenju osnivanja Izvršnog odbora NOF Hrvatske..... 63

Br. 22 — 1944, lipanj 8.
Izvještaj Socijalnog odjela ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o stanju dječjih domova na Baniji, Kordunu, Pokuplju, Gorskom kotaru, Moslavini i Slavoniji..... 66

Br. 23 — 1944, lipanj 10.
Pismo Prosvjetnog odjela ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima kojim se predlaže izrada novog nastavnog plana i programa za osnovne i srednje škole i traži da se redovno dostavljaju 15-dnevni izvještaji o radu..... 67

Br. 24 — 1944, lipanj 13.
Pismo Predsjedništva ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o potrebi bolje suradnje između funkcionera NOO-a i stručnog osoblja te o poboljšanju rada NOO-a općenito..... 69

Br. 25 — 1944, lipanj 14.
Upute Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a Okružnom NOO-u za Kordun o pravu stranke na žalbu protiv presude nižeg suda 73

Br. 26 — 1944, lipanj 14.
Primjedbe Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a Oblasnom NOO-u za Slavoniju na njegov rad i osnovne upute o postupku proglašenja narodnim neprijateljem i poštivanju pravomoćnosti presude . . 74

Br. 27 — 1944, lipanj 17.
Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje Predsjedništvu ZAVNOH-a nacrt Uputstava o vođenju matičnih knjiga..... 76

Br. 28 — 1944, lipanj 17.
Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje Predsjedništvu ZAVNOH-a nacrt Uputstava o brakorazvodnim stvarima..... 86

Br. 29 — 1944, lipanj 17.
Izvještaj Ekonomskog odjela ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o radu Odjela u razdoblju od 9. svibnja do 17. lipnja 1944. 94

Br. 30 — 1944, lipanj 17.
Upute Zdravstvenog odjela ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o suzbijanju malarije..... 98

Br. 31 — 1944, lipanj 18.
Zapisnik s druge sjednice Predsjedništva ZAVNOH-a na kojoj su doneseni zaključci za daljnji rad..... 100

Br. 32 — 1944, lipanj 18.
Odluka Predsjedništva ZAVNOH-a o imenovanju članova Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača 103

Br. 33 — 1944, lipanj 18.
Zdravstveni odjel ZAVNOH-a dostavlja oblasnim i okružnim NOO-ima okružnicu o suzbijanju zaraznih bolesti..... 105

Br. 34 — 1944, lipanj 21.
Pismo Odjela financija ZAVNOH-a Oblasnom NOO-u za sjevernu Hrvatsku o unovčenju obveznica Zajma narodnog oslobođenja i o hitnoj dostavi novčanih sredstava radi prehrane vojske i naroda . 108

Br. 35 — 1944, lipanj 25.
Dopis Odjela financija ZAVNOH-a Gradskom NOO-u Zagreb kojim se traži da se izvrše potrebne stručne pripreme radi preuzimanja financijske državne uprave nakon oslobođenja Zagreba . . 110

Br. 36 — 1944, lipanj 29.
Pismo Predsjedništva ZAVNOH-a Vojnoj misiji Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije u Italiji radi štampanja početnice za osnovne škole..... 113

Br. 37 — 1944, lipanj 30.
Pismo jednog člana Odjela za informacije ZAVNOH-a Vladi Dedijeru kojim se moli da se preko baze NOV i PO Jugoslavije u Italiji nabave izvjesne količine papira i ostalog štamparskog materijala i dostave u sjedište ZAVNOH-a..... 115

Br. 38 — [1944, lipanj]
Ekonomski odjel ZAVNOH-a dostavlja Predsjedništvu ZAVNOH-a prijedlog o reorganizaciji Odjela..... 117

Br. 39 — 1944, srpanj [prva polovina]
Upute Odjela informacija ZAVNOH-a za vršenje dopisničke službe 122

Br. 40 — 1944, srpanj 5.
Sud ZAVNOH-a obavještava oblasne i okružne NOO-e o svojem osnivanju i početku djelovanja..... 132

Br. 41 — 1944, srpanj 7.
Zaključci zajedničke konferencije odjela ZAVNOH-a i Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o suradnji vojne i civilne vlasti 143

Br. 42 — 1944, srpanj 8.
Upute Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a svim NOO-ima za rukovanje stočnim putnicama..... 145

Br. 43 — 1944, srpanj 8.
Okružnica Predsjedništva ZAVNOH-a svim odjelima ZAVNOH-a o nazivima odjela i nabavi njihovih pečata te o postupku s cirkularnim pismima..... 148

Br. 44 — 1944, srpanj 10.
Privremena uputstva Odjela obnove zemlje ZAVNOH-a za rad odjela na terenu..... 150

Br. 45 — 1944, srpanj 10.
Prijedlog Odjela financija ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a za izdavanje platežnog bona za područje Hrvatske..... 152

Br. 46 — 1944, srpanj 12.
Okružnica Odjela financija ZAVNOH-a svim odjelima ZAVNOH-a o načinu njihova financiranja 158

Br. 47 — 1944, srpanj 13.
Zapisnik sa sastanka poljoprivrednog odsjeka Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a, na kojem je izvršena organizacija odsjeka i unutarnja podjela rada..... 160

Br. 48 — 1944, srpanj 13.
Okružnica Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a svim oblasnim NOO-ima o dopustima nastavnika..... 162

Br. 49 — 1944, srpanj 16.
Zapisnik s konferencije svih odjela ZAVNOH-a na kojoj su dani prijedlozi za daljnji rad..... 163

Br. 50 — 1944, srpanj 18.
Izvještaj odsjeka za industriju i obrt Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a o razvoju industrije i obrta na oslobođenom teritoriju..... 165

Br. 51 — 1944, srpanj 19.
Upute Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a za rješavanje aktualnih gospodarskih problema..... 168

Br. 52 — 1944, srpanj 20.
Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje pismo Oblasnom NOO-u za Dalmaciju u kojem kritizira nerad Upravno-političkog odjela toga Oblasnog NOO-a u pogledu organizacije narodnog sudstva u Dalmaciji..... 175

Br. 53 — 1944, srpanj 21.
Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a nastoji suzbiti nadripisarstvo . . 178

Br. 54 — 1944, srpanj 26.
Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje Predsjedništvu ZAVNOH-a prijedlog o organizaciji kurseva za osposobljavanje sudaca narodnih sudova..... 179

Br. 55 — 1944, srpanj 26.
Zapisnik s treće konferencije Odjela pravosuđa ZAVNOH-a, na kojoj je izvršena podjela rada u Odjelu i donesena odluka o stalnom održavanju kurseva za sudstvo..... 181

Br. 56 — 1944, srpanj 27.
Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje pravosudnim odjelima svih okružnih NOO-a kritičke primjedbe na pregledane presude narodnih sudova..... 185

Br. 57 — 1944, srpanj 27.
Konferencija Odjela socijalne politike ZAVNOH-a o privremenom smještaju evakuirane djece i majki u domove..... 188

Br. 58 — [1944, srpanj—kolovoz]
Okružnica Odjela za obnovu zemlje ZAVNOH-a o sakupljanju podataka i o drugim hitnim zadacima naekonomskoj obnovi . . 190 623

Br. 59 — 1944, kolovoz 1.

Dopis Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o osnivanju Glavnaproda s priloženim pravilnikom i izvještajem o radu Glavnaproda..... 200

Br. 60 — 1944, kolovoz 1.

Upute Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a prosvjetnim odjelima oblasnih i okružnih NOO-a o organizaciji prosvjetnog rada . . . 206

Br. 61 — 1944, kolovoz 2.

Nacrt poslovnika za rad Zakonodavne komisije ZAVNOH-a ... 211

Br. 62 — 1944, kolovoz 3.

Izvještaj Odjela prehrane ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o radu Odjela u srpnju..... 214

Br. 63 — 1944, kolovoz 5.

Izvještaj Odjela financija ZAVNOH-a Tajništvu ZAVNOH-a o prihodima i rashodima ZAVNOH-a od 13. svibnja do 31. srpnja 1944.217

Br. 64 — 1944, kolovoz 5.

Izvještaj Odjela tehničkih radova ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o radu Odjela u srpnju..... 220

Br. 65 — 1944, kolovoz 5.

Izvještaj Odjela socijalne politike ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o radu Odjela..... 222

Br. 66 — 1944, kolovoz 6.

Okružnica Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a svim oblasnim i okružnim NOO-ima o održavanju roditeljskih sastanaka..... 226

Br. 67 — 1944, kolovoz 7.

Izvještaj Odjela informacija ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o radu Odjela u srpnju..... 228

Br. 68 — 1944, kolovoz 7.

Izvještaj Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o organizaciji šumarske službe i stanju na oslobođenom teritoriju..... 232

Br. 69 — 1944, kolovoz 9.

Izvještaj Odjela prehrane ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o zaključcima zajedničkog sastanka Odjela socijalne politike i Odjela prehrane ZAVNOH-a o snabdijevanju dječjih domova . . 235

Br. 70 — 1944, kolovoz 10.

Izvještaj Odjela narodne prosvjete Predsjedništvu ZAVNOH-a o zaključcima na konferenciji o književnom jeziku..... 237

Br. 71 — 1944, kolovoz 10.

Izvještaj Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o radu Odjela u srpnju..... 239

Br. 72 — 1944, kolovoz 12.

Pismo Srpskog kluba vijećnika ZAVNOH-a Dušanu čaliću o zadacima Srpskog kluba . . , ... 241

Br. 73 — 1944, kolovoz 19.

Upute Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a svim oblasnim i okružnim NOO-ima za unapređivanje obrta..... 244

Br. 74 — 1944, kolovoz 20.

Izvještaj Odjela narodnog zdravlja ZAVNOH-a Tajništvu ZAVNOH-a o radu Odjela u srpnju..... 247

Br. 75 — 1944, kolovoz 21.

Izvještaj Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o radu Odjela od osnivanja do kolovoza 1944. 250

Br. 76 — 1944, kolovoz 24.

Izvještaj Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o savjetovanju prosvjetnih radnika Hrvatske s prilogom »Zadaci za prosvjetni rad u školskojgodini 1944/45.« . . . 253

Br. 77 — 1944, kolovoz 24.

Izvještaj Odjela pravosuđa ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a 0 radu Odjela u kolovozu i o održanom Prvom kongresu narodnih pravnika..... 256

Br. 78 — 1944, kolovoz 25.

Zapisnik i zaključci treće sjednice PredsjedništvaZAVNOH-a . . 259

Br. 79 — 1944, kolovoz 25.

Zemaljska komisija za ratne zločine donosi upute za rad komisija na utvrđivanju zločina okupatora i njihovih pomagača 262

Br. 80 — 1944, kolovoz 25.

Odluka Predsjedništva ZAVNOH-a o poništenju prisilnog prekrštenja Srba..... 268

Br. 81 — 1944, kolovoz 27.

Odjel narodne prosvjete ZAVNOH-a moli Predsjedništvo ZAVNOH-a da donese upute o postupku sa školskim inventarom i bibliotekama prilikom oslobađanja pojedinih mjesta..... 269

Br. 82 — 1944, kolovoz 29.

Okružnica Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a svim oblasnim 1 okružnim NOO-ima o organizaciji prosvjetnih odbora 271

Br. 83 — 1944, kolovoz 31.

Upute Predsjedništva ZAVNOH-a ilegalnim gradskim NOO-ima za sakupljanje podataka o važnim gradskim poduzećima i ustanovama 273

Br. 84 — 1944, kolovoz 31.

Komisija za izradu prijedloga o uspostavljanju vlasti u novooslobođenim krajevima pri Predsjedništvu ZAVNOH-a traži od svih odjela podatke za sastav uputa o preuzimanju vlasti . . . 278

Br. 85 — 1944, kolovoz 31.

Prijedlozi Odjela pravosuđa ZAVNOH-a Komisiji za novooslobođene krajeve pri Predsjedništvu ZAVNOH-a u vezi s preuzimanjem sudskih organa prigodom oslobođenja.....279

Br. 86 — 1944, rujan 2.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje Komisiji za novooslobođene krajeve pri Predsjedništvu ZAVNOH-a svoje prijedloge o donošenju novih normativnih akata u obliku uputa Odjela . . . 282

Br. 87 — 1944, rujan 2.

Dopis Odjela informacija ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o nepravilnim postupcima nekih NOO-a prema kazališnim družinama 285

Br. 88 — 1944, rujan 2.

Dopis Odjela financija ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o razmjeni novčanih sredstava između ZAVNOH-a i ZAVNOBiH-a . 287

Br. 89 — 1944, rujan 2.

Upute Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima za unapređenje stočarstva..... 289

Br. 90 — 1944, rujan 3.

Upute Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o organizacionim mjerama na prosvjetnom sektoru za pripremanje uspostavljanja vlasti u novooslobođenim mjestima . 292

Br. 91 — 1944, rujan 3.

Dopis Odjela informacija ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO--ima o osnivanju Muzeja narodnog oslobođenja..... 295

Br. 92 — 1944, rujan 6.

Okružnica Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o osnivanju državnih nabavno-prodajnih poduzeća na oslobođenom teritoriju 296

Br. 93 — 1944, rujan 9.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a dostavlja Predsjedništvu ZAVNOH-a nacrt Uputstava o postupanju sudova u građanskim parničnim stvarima s popratnim obrazloženjem 299

Br. 94 — 1944, rujan 10.

Prijedlog Odjela informacija ZAVNOH-a Komisiji za novooslobođene krajeve pri Predsjedništvu ZAVNOH-a o preuzimanju štamparija i sredstava informacija prilikomoslobođenja Zagreba . . 301

Br. 95 — 1944, rujan 11.

Dopis Odjela informacija ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o boljoj organizaciji dopisničke službe na terenu . . . 305

Br. 96 — 1944, rujan 12.

Tajništvo ZAVNOH-a obavještava Oblasni NOO za sjevernu Hrvatsku o osnivanju šest gospodarskih odjela ZAVNOH-a i njihovim nadležnostima 307

Br. 97 — 1944, rujan 12.

Izvještaj Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a Komisiji za novooslobođene krajeve pri Predsjedništvu ZAVNOH-a o pripremama za preuzimanje škola i drugih prosvjetnih ustanova nakon oslobođenja Zagreba 309

Br. 98 — 1944, rujan 13.
Izvještaj Odjela informacija ZAVNOH-a Komisiji za novooslobođene krajeve pri Predsjedništvu ZAVNOH-a o strukturi Odjela . . 316

Br. 99 — 1944, rujan 13.
Dopis Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o poljoprivrednim radovima na novooslobođenim područjima 318

Br. 100 — 1944, rujan 14.
Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a šalje svim oblasnim i okružnim NOO-ima direktivno pismo o postupku preuzimanja pravosudnih ustanova i njihova osoblja na oslobođenim područjima..... 321

Br. 101 — 1944, rujan 15.
Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje Komisiji za novooslobođene krajeve pri Predsjedništvu ZAVNOH-a listu spornih problema iz oblasti pravosuđa koje bi trebalo riješiti prije konačnog oslobođenja zemlje..... 325

Br. 102 — 1944, rujan 15.
Odjel narodne prosvjete ZAVNOH-a dostavlja okružnim NOO-ima upute za otvaranje internata..... 328

Br. 103 — 1944, rujan 15.
Odjel financija ZAVNOH-a dostavlja Predsjedništvu ZAVNOH-a na odobrenje upute za preuzimanje financijskih ureda, ustanova i novčarskih zavoda prilikom oslobođenja gradova..... 330

Br. 104 — 1944, rujan 17.
Okružnica Odjela pravosuđa ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o sprečavanju razvoda brakova na području Hrvatske 339

Br. 105 — 1944, rujan 19.
Dopis Odjela informacija ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o razgraničenju rada propodjela NOO-a i odbora JNOF-e 341

Br. 106 — 1944, rujan 22.
Izvještaj Duke Kosaka Odjelu informacija ZAVNOH-a o rasulu neprijateljske vojske i uspješno provedenoj mobilizaciji u NOV na području Okružnog NOO-a Pokuplje..... 342

Br. 107 — 1944, rujan 29.
Okružnica Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima u kojoj se upozorava na nedostatke u radu NOO-a i daju upute za bolju organizaciju rada NOO-a..... 344

Br. 108 — 1944, rujan 29.
Odjel unutarnje uprave ZAVNOH-a dostavlja oblasnim i okružnim NOO-ima upute za organizaciju upravnih odjela, aposebnoza rad odsjeka za javni red i sigurnost na suzbijanju kriminala . . 349

Br. 109 — 1944, listopad 1.
Dopis Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača Odjelu informacija ZAVNOH-a kojim moli da im se dostave dokumenti i podaci o izvršenim zločinima okupatora i njihovih pomagača 353627

Br. 110 — 1944, listopad 1.
Okružnica Odjela prometa ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o formiranju željezničkih odsjeka kod prometnih odjela NOO-a, o uspostavljanju prometa prilikom oslobođenja zemlje i o potrebi održavanja kurseva za prometnike..... 354

Br. 111 — 1944, listopad 2.
Pismo Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o organizaciji poljoprivrednih stanica..... 358

Br. 112 — 1944, listopad 4.
Odjel pravosuđa ZAVNOH-a dostavlja Okružnom narodnom sudu Banije objašnjenje o funkcijama zastupnika javnih interesa . . . 362

Br. 113 — 1944, listopad 5.
Dopis Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a Odjelu unutarnje uprave ZAVNOH-a u kojem se opisuje organizaciona struktura Odjela, kao i organizacija prosvjetnih odjela NOO-a..... 363

Br. 114 — 1944, listopad 7.
Dopis Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o formiranju odsjeka unutarOdjela..... 365

Br. 115 — 1944, listopad 7.
Izvještaj Vjekoslava Kudeljnjaka Odjelu pravosuđa ZAVNOH-a o organizacionom stanju i radu sudova na teritoriju oblasti Slavonije i sjeverne Hrvatske u razdoblju od 15. kolovoza do 15. listopada 1944..... 367

Br. 116 — 1944 [početkom listopada]
Odjel unutarnje uprave ZAVNOH-a dostavlja oblasnim i okružnim NOO-ima okružnicu o osnivanju odreda odborskih straža (Narodne milicije)..... 374

Br. 117 — 1944, listopad 10.
Izvještaj Odjela pravosuđa ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o radu Odjela u toku rujna..... 380

Br. 118 — 1944, listopad 12.
Upute Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o poduzimanju mjera za razvitak stočarstva i o organizaciji veterinarske službe na terenu..... 385

Br. 119 — 1944, listopad 13.
Dopis Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o osnivanju i unapređivanju školskih voćnih rasadnika i povrtnjaka..... 389

Br. 120 — 1944, listopad 14.
Dopis Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a svim okružnim NOO-ima o suzbijanju šverca..... 391

Br. 121 — 1944, listopad 17.
Izvještaj Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o ustrojstvu Odjela 392

Br. 122 — 1944, listopad 18.

Dopis Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima u kojem se objašnjava razlika između konfiskacije i rekvizicije 394

Br. 123 — 1944, listopad 19.

Dopis Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o potrebi redovitog polaganja računa o svome radu pred narodom..... 398

Br. 124 — 1944, listopad 25.

Upute Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o organizaciji tehničkih radionica..... 400

Br. 125 — 1944, listopad 26.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a šalje direktivno pismo svim oblasnim i okružnim NOO-ima u kojemu ih upozorava da kadrove osposobljene za sudstvo ne premještaju bez velike potrebe u druge odjele 404

Br. 126 — 1944, listopad 26.

Upute Odjela narodnog gospodarstva ZAVNOH-a oblasnim i okružnim NOO-ima o hitnim mjerama koje treba poduzeti odmah nakon preuzimanja industrijskih i obrtnih poduzeća u novooslobođenim krajevima 405

Br. 127 — 1944, listopad 27.

Odjel narodnog gospodarstva ZAVNOH-a šalje oblasnim, okružnim i kotarskim NOO-ima upute za trgovanje različitim proizvodima 411

Br. 128 — 1944, listopad 28.

Dopis Odjela informacija ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a u kojem se iznose uspjesi kazališne družine »August Cesaree« i predlaže da se ta grupa materijalno i moralno više potpomogne 415

Br. 129 — 1944, listopad 29.

Predsjedništvo ZAVNOH-a upućuje svim oblasnim i okružnim NOO-ima okružnicu o odvajanju sudova od izvršnih odbora NOO-a 417

Br. 130. — 1944, studeni 3.

Odjel prometa ZAVNOH-a predlaže Predsjedništvu ZAVNOH-a plan organizacije poštansko-telefonsko-telegrafske službe . . . 419

Br. 131 — 1944, studeni 6.

Prijedlozi Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o organizaciji stručnog školstva..... 425

Br. 132 — 1944, studeni 10.

Zaključci o hitnim zadacima doneseni na zajedničkom sastanku svih odjela ZAVNOH-a, održanom 10. studenog 1944..... 427

Br. 133 — 1944, studeni 14.

Upute Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a upravnim odjelima oblasnih i okružnih NOO-a o suzbijanju kriminala..... 429

Br. **134 — 1944, studeni 15.**
Treće uputstvo Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a o preuređenju sudova..... 434

Br. 135 — 1944, studeni 16.
Uputstva Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a za rad sudova u krivičnim (kaznenim) predmetima..... 449

Br. 136 — 1944, studeni 16.
Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a izdaje upute o krivičnom (kaznenom) postupku 472

Br. 137 — 1944, studeni 20.
Izvještaj Odjela za pravosuđe ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o aktuelnoj organizaciji sudstva uHrvatskoj..... 489

Br. 138. — 1944, studeni 20.
Izvještaj Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a Predsjedništvu ZAVNOH-a o organizaciji prosvjetnog rada napodručju Hrvatske 491

Br. 139 — 1944, studeni 21.
Izvještaj Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača Predsjedništvu ZAVNOH-a o cjelokupnom dosadašnjem radu Komisije..... 504

Br. 140 — 1944, studeni 25.
Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje svim oblasnim i okružnim NOO-ima okružnicu o privremenom nastavljanju rada oblasnih narodnih sudova..... 510

Br. 141 — 1944, studeni 25.
Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje Predsjedništvu ZAVNOH-a upit u pogledu pravne valjanosti sudskih odluka koje su donosili okupatorski sudovi u Dalmaciji..... 512

Br. 142 — 1944, studeni 28.
Odjel za unutrašnju upravu ZAVNOH-a upućuje svim oblasnim i okružnim NOO-ima upute o osnivanju registara za upis rođenih, vjenčanih i umrlih..... 514

Br. 143 — 1944, studeni 28.
Okružnica Odjela unutarnje uprave ZAVNOH-a upravnim odjelima svih oblasnih i okružnih NOO-a o uzimanju bivših državnih činovnika na rad u NOO-e..... 519

Br. 144 — 1944, prosinac 3.
Prijedlog Odjela financija ZAVNOH-a Tajništvu ZAVNOH-a za osnivanje Hrvatske narodne banke..... 525

Br. 145 — 1944, prosinac 5.
Upute Odjela unutarnje uprave svim oblasnim i okružnim NOO-ima o osnivanju seoske milicije..... 527

Br. 146 — 1944, prosinac 9.
Izvještaj izaslanstva ZAVNOH-a u Dalmaciji Predsjedništvu ZAVNOH-a o stanju prometa, industrije i obrta u Dalmaciji . . 530

Br. 147 — 1944, prosinac 10.

Zapisnik sa četvrte sjednice Predsjedništva ZAVNOH-a na kojoj je zaključeno da se formiraju novi odjeli ZAVNOH-a i ponovno raspodijele dužnosti članova Predsjedništva po odjelima 536

Br. 148 — 1944, prosinac 12.

Dopis Predsjedništva ZAVNOH-a okružnim NOO-ima za Bihać, Baniju, Liku i Kordun u vezi s osnivanjem mjenjačnica hrane i soli u Obrovcu, Korenici i Slunju..... 539

Br. 149 — 1944, prosinac 15.

Upute Odjela narodne prosvjete ZAVNOH-a svim NOO-ima za rad narodnih sveučilišta..... 541

Br. 150 — 1944, prosinac 17.

Zapisnik sa sjednice Zemaljske komisije za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača o tekućem radu i organizacionim pitanjima..... 543

Br. 151 — 1944, prosinac 21.

Udjel pravosuđa ZAVNOH-a upućuje Predsjedništvu ZAVNOH-a obrazloženi prijedlog o organizaciji zavoda za maloljetne prestupnike 547

Br. 152 — 1944, prosinac 21.

Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a upućuje Predsjedništvu ZAVNOH-a obrazloženje nacrta Uputstva za izvršenje kazni..... 556

Br. 153 — 1944, prosinac 22.

Zapisnik sa sjednice rukovodilaca odjela ZAVNOH-a na kojoj je razmatrana organizacija i tekući rad pojedinih odjela 567

Br. 154 — 1944, prosinac 24.

Referent za sudstvo Oblasnog NOO-a za Istru izvještava Odjel za pravosuđe ZAVNOH-a o stanju sudstva u Istri potkraj 1944. godine 576

Br. 155 — 1944, prosinac 28.

Okružnica Odjela socijalne politike ZAVNOH-a socijalnim odjelima oblasnih i okružnih NOO-a o zaštiti invalida..... 582

PREGLED ORGANA ZAVNOH-a NA KRAIU 1944. GODINE..... 587

KRONOLOGIIA VAŽNIJIH DOGAĐAJA U 1944. GODINI..... 588

KAZALO OSOBNIH IMENA..... 593

KAZALO GEOGRAFSKIH IMENA..... 603

KAZALO PREDMETNIH POIMOVA..... 607

SUMMARY 615

ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE
NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE
Zbornik dokumenata 1944/111

Autorskih araka: 70
Štampanih araka: 39 1/2

Izdavač:
INSTITUT ZA HISTORIJU RADNIČKOG POKRETA HRVATSKE
ZAGREB, OPATIČKA 10

Za izdavača:
ZLATKO CEPO

Opremio:
MARIJAN JEVŠOVAR

Tehnički urednik:
MILENA MIHALINEC

Lektor i korektor:
LJERKA PUŠTEK

Stampa i uvez:
GRAFIČKI ZAVOD HRVATSKE, ZAGREB

Rukopis predan u proizvodnju u studenom 1974.
Štampanje dovršeno u ožujku 1975.

Naklada:
1000 primjeraka